İmam Muhyiddin En-Nevevî

Müslim Şerhi
el-Minhâc
ve
Sahîh-i Müslim

İmam Muhyiddin En-Nevevi (V. 676)
"El-Minhac Şerhu Sahih-İ Müslim B. El-Haccac"
Adını Taşıyan Sahih-İ Müslim Şerhi

Mukaddime:
Şeyh Halil Me'mun Şîhâ

Asıl Metni Tahkik ve Kütüb-i Sitte'ye Göre Hadislerini Tahriç Edip
el-Mucemu'l-Müfehres İle Tuhfetu'l-Eşraf'a Göre Numaralandıran:
Şeyh Halil Me'mun Şîhâ

Tercümeye Esas Alınan Baskı:
Daru'l-Marife Lübnan, Beyrut 1428/2007 13. Baskı

Tercüme:
M. Beşir Eryarsoy

6. Cilt

بسم الله الرحمن الرحيم

Tashih
Yusuf Yılmaz

Sayfa Düzeni
Polen Yayınları

Mizanpaj
Polen Yayınları

Arapça Metin
Abdullah Tunçer

Kapak Tasarımı
Polen Yayınları

Baskı - Cilt
Ravza Yayın ve Matbaacılık
Davutpaşa cd. Kale İş Merkezi No: 52
Topkapı / İSTANBUL
Tel: 0212 481 94 11

Mart 2016

KARINCA & POLEN YAYINLARI

(Karınca & Polen Yayınları
"Billbao Tekstil Yayıncılık Sanayi ve Tic. Ltd. Şti" kuruluşudur)

Adres ve Telefon

Soğanağa Camii Sok. Büyük Tulumba Çıkmazı
Beyem Han No: 1/25 Beyazıt / İSTANBUL
Telefon: (0 212) 638 69 19 Fax: (0212) 516 42 44

www.karincakitap.net
karincakitap@hotmail.com

BU CİLTTEKİ BÖLÜMLER

Önemli bir not:

Tercümemize esas aldığımız **Nevevi Şerhi'nin Müslim metni**, muhakkik Halil Me'mûn Şîha tarafından yazma bazı nüshalara dayanılarak tesbit edilmiştir.

Türkçe tecümesinde kullanılan Müslim'in Arapça metni ile Şîha tarafından konulan metin arasında -nadiren de olsa- bazı farklılıklar görülebilir.

Bu farklar son derece az olmakla birlikte, anlamı/hükmü etkileyecek türden değildir.

Mesela, diğer matbu nüshalarda **"haddesenâ"**, bizim tercümeye esas aldığımız baskıda **"haddesenî"**; **"nebiyyullah"** yerine **"rasûlullah"** gibi, cüzi ve önemli sayılmayan hususlar, bu gibi farklılıklara örnektir.

Bu gibi farklılıkların yer yer tercümeye de yansıması tabiidir.

Siz muhterem okuyucularımızın dikkatlerine arz ederiz.

١٥/٧- كِتَاب الْحَجِّ

15/7- HAC KİTABI

* 5. ciltten devam *

١٨/١٨- بَاب فِي الْمُتْعَةِ بِالْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ

18/18- HACC VE UMRE İLE MUT'A (TEMETTU HACCI) HAKKINDA BİR BAB

٢٩٣٩-١/١٤٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ سَمِعْتُ قَتَادَةَ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي نَضْرَةَ قَالَ كَانَ ابْنُ عَبَّاسٍ يَأْمُرُ بِالْمُتْعَةِ وَكَانَ ابْنُ الزُّبَيْرِ يَنْهَى عَنْهَا قَالَ فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِجَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ فَقَالَ عَلَى يَدَيَّ دَارَ الْحَدِيثُ تَمَتَّعْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَلَمَّا قَامَ عُمَرُ قَالَ إِنَّ اللهَ كَانَ يُحِلُّ لِرَسُولِهِ مَا شَاءَ بِمَا شَاءَ وَإِنَّ الْقُرْآنَ قَدْ نَزَلَ مَنَازِلَهُ فَ أَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ كَمَا أَمَرَكُمْ اللهُ وَأَبِتُّوا نِكَاحَ هَذِهِ النِّسَاءِ فَلَنْ أُوتَى بِرَجُلٍ نَكَحَ امْرَأَةً إِلَى أَجَلٍ إِلَّا رَجَمْتُهُ بِالْحِجَارَةِ وَحَدَّثَنِيهِ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا عَفَّانُ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَقَالَ فِي الْحَدِيثِ فَافْصِلُوا حَجَّكُمْ مِنْ عُمْرَتِكُمْ فَإِنَّهُ أَتَمُّ لِحَجِّكُمْ وَأَتَمُّ لِعُمْرَتِكُمْ

2939-145/1- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdis etti, İbnu'l-Müsennâ dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be tahdis edip dedi ki: Katade'yi Ebu Nadra'dan tahdis ederken dinledim. Dedi ki: İbn Abbas mut'a yapmayı emrederdi. İbn Zubeyr ise bunu yapmayı yasaklardı. Sonra ben bunu Cabir b. Abdullah'a söyledim. O dedi ki: Bu hadis (olay) benim önümde cereyan etti. Biz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile

birlikte mut'a yaptık. Ömer kalkıp da: Muhakkak Allah, Rasûlü'ne dilediği şeyi dilediği surette helal kılar ve şüphesiz Kur'an-ı Kerim yerli yerince nazil olmuş (her şey yerini bulmuş)tur. Bu sebeple Allah'ın size emrettiği gibi haccı da umreyi de Allah için tamamlayınız. Bu sebeple işi kesin yapınız ve bu kadınlarla (böyle bir) nikâhtan uzak durunuz. Bana belli bir süreliğine bir kadını nikâhlamış bir adam getirilecek olursa kesinlikle onu taşlarla recmederim.

Bunu bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Affân tahdis etti, bize Hemmâm tahdis etti, bize Katade bu isnâd ile tahdis etti ve hadiste: o halde haccınızı umrenizden ayırınız. Şüphesiz ki bu haccınızın da daha mükemmel, umrenizin de daha mükemmel olmasını sağlayacaktır.[1]

Şerh

"İbn Abbas [bize][2] mut'ayı emreder, İbn Zubeyr ise onu yasaklardı... Onu taşa tutarak recmederim" diğer rivâyette ise Ömer (radıyallâhu anh)'ın: "Haccınızı umrenizden ayırınız çünkü böylesi haccınız için de daha mükemmeldir, umreniz için de daha mükemmeldir." Bundan sonra da Müslim, Ebu Musa el-Eş'ari (radıyallâhu anh)'ın mut'a (Temettu haccı)'nın yapılacağı şeklinde fetva verdiğini ve Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendisine bunu emretmiş olduğunu delil gösterdiği hadisini rivâyet edecektir. Aynı zamanda Ömer (radıyallâhu anh)'ın: Biz Allah'ın Kitabı'nın hükmünü alırız. Şüphesiz aziz ve celil Allah (haccı da umreyi de) tamamlamayı emir buyurmuştur sözünü kaydedecektir. Osman (radıyallâhu anh)'dan da mut'a (Temettu haccını) ya da umreyi yasakladığı, Ali (radıyallâhu anh)'ın bu hususta ona muhalefet edip her ikisi için birlikte ihrama girdiği de zikredilmektedir. Ebu Zer (radıyallâhu anh)'ın: "Haccda mut'a Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'ın ashabına ait bir özellikdi" sözü ile bir rivâyette "(onlara ait özel) bir ruhsattı" diğer taraftan İmran b. Husayn'ın: "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) aile halkının bazılarına (bazı zevcelerine) Zülhicce'nin ilk on gününde umre yaptırmıştır. Bunu fesheden bir âyet-i kerime de inmedi" bir diğer rivâyette hacc ile umreyi bir arada yaptı sonra da Bunun hakkında kitaptan bir hüküm nazil olmadı ve bunu nehyetmedi" gibi rivâyetlerle ilgili olarak el-Mâzerî şunları söylemektedir:

Ömer (radıyallâhu anh)'ın hacc esnasında yasakladığı mut'anın ne olduğu hususunda ihtilâf edilmiştir. Bunun haccın umreye feshedilmesi olduğu söylendiği gibi hacc aylarında umre yapmak sonra da aynı sene haccetmek olduğu da söylenmiştir. Buna göre Ömer (radıyallâhu anh)'ın umre yapmayı

1 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11425

2 Köşeli parantez arasındaki ibare Nevevi'nin Şerhinde hadisi zikrederken yer alan bir lafızdır. (Çeviren)

yasaklamasının sebebi İfrâd haccının daha faziletli olması hasebi ile İfrâd haccını teşvik etmek içindir. Yoksa o böyle bir umrenin bâtıl ya da haram olduğuna inandığından dolayı değildir.

Kadı Iyâz der ki: Cabir, İmran ve Ebu Musa'nın rivâyet ettikleri hadislerin zahirinden anlaşıldığına göre hükmü hakkında ihtilâfa düştükleri mut'a haccı feshedip umreye dönüştürmekten başkası değildir. Bundan dolayı Ömer (radıyallâhu anh) insanları böyle yaptıklarından ötürü döverdi. Yoksa onlar, hac aylarında sadece Temettu haccı yaptıklarından ötürü dövmüyordu. Onları dövmelerinin sebebi kendisinin ve diğer ashabın inandıkları haccı feshedip umreye dönüştürmenin o seneye, az önce sözünü ettiğimiz hikmet dolayısı ile ait bir özellik olduğuna inanmalarından dolayı idi.

İbn Abdilber dedi ki: *"Kim hacc zamanına kadar umreden yararlanmak isterse (Temettu etmek isterse) kurbandan kolayına geleni kessin"* (Bakara, 196) buyruğunda kastedilen Temettunun haccdan önce hacc aylarında umre yapmak olduğu arasında görüş ayrılığı bulunmamaktadır. Kıran haccı da aynı şekilde Temettu türündendir. Çünkü Kıran haccı yapan bir kimse kendi evinden diğer ibadet için ayrıca yolculuk yapmak külfetinden kurtularak faydalanmış (Temettu etmiş) olur. Yine haccın feshedilip umreye dönüştürülmesi de Temettu şekillerindendir. Kadı Iyâz'ın açıklamaları bunlardır.

Derim ki tercih edilen Ömer, Osman ve başkalarının yasakladıkları hacc aylarında umre yaptıktan sonra aynı yıl tekrar hacc yapmak şeklindeki mut'adır. Onların bu yasaklamaktan kasıtları ise daha faziletli olması dolayısı ile İfrâd haccını teşvik etmek için evleviyet anlamında bir yasaklamadır. Esasen bundan sonra kerahet sözkonusu olmaksızın ifratın Temettun ve kıran haclarının caiz olduğu üzerinde de icma gerçekleşmiş, ilim adamları ancak bunların hangisinin daha faziletli olduğu hususunda ihtilâf etmişlerdir.

Bu mesele bu babın baş taraflarında yeterli açıklamaları ile geçmiş bulunmaktadır. Allah en iyi bilendir.

Ömer (radıyallâhu anh)'ın bir kadını belli bir süreliğine nikâhlamak demek olan mut'a nikâhı hakkındaki sözlerine gelince: Mut'a nikâhı önceleri mübahtı. Sonra Hayber günü nesh edildi. Sonra Mekke'nin fethedildiği günü mübah kılındı, sonra yine Mekke'nin fethedildiği günlerde nesh edildi. Şu anda da haramlığı kıyamet gününe kadar devam etmektedir. Birinci asırda hakkında görüş ayrılığı vardı, sonradan bu görüş ayrılığı kalkmış olup haram olduğu üzerinde icma olmuştur. İleride yüce Allah'ın izni ile Nikâh Kitabı'nda Bunun hükümleri genişçe açıklanacaktır.

٢٩٤٠-٢/١٤٦- وَحَدَّثَنَا خَلَفُ بْنُ هِشَامٍ وَأَبُو الرَّبِيعِ وَقُتَيْبَةُ جَمِيعًا عَنْ حَمَّادٍ قَالَ خَلَفٌ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ أَيُّوبَ قَالَ سَمِعْتُ مُجَاهِدًا يُحَدِّثُ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ﵄ قَالَ قَدِمْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَنَحْنُ نَقُولُ لَبَّيْكَ بِالْحَجِّ فَأَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ نَجْعَلَهَا عُمْرَةً

2940-146/2- Bize Halef b. Hişam, Ebu'r-Rabî' ve Kuteybe de birlikte Hammâd'dan tahdis ettiler. Halef dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd, Eyyub'dan şöyle dediğini tahdis etti: Mücahid'i Cabir b. Abdullah (radıyallâhu anhumâ)'dan şöyle dedi diye tahdis ederken dinledim: Biz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte Lebbeyke bil hacc, hacc niyeti ile geldik emrine uyduk diyerek gelmiştik ama Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize onu umre yapmamızı emir buyurdu.[3]

١٩/١٩- بَاب حَجَّةِ النَّبِيِّ ﷺ

19/19- NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İN HACCI BABI

٢٩٤١-١/١٤٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ جَمِيعًا عَنْ حَاتِمٍ قَالَ أَبُو بَكْرٍ حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَعِيلَ الْمَدَنِيُّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ دَخَلْنَا عَلَى جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ فَسَأَلَ عَنْ الْقَوْمِ حَتَّى انْتَهَى إِلَيَّ فَقُلْتُ أَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ حُسَيْنٍ فَأَهْوَى بِيَدِهِ إِلَى رَأْسِي فَنَزَعَ زِرِّي الْأَعْلَى ثُمَّ نَزَعَ زِرِّي الْأَسْفَلَ ثُمَّ وَضَعَ كَفَّهُ بَيْنَ ثَدْيَيَّ وَأَنَا يَوْمَئِذٍ غُلَامٌ شَابٌّ فَقَالَ مَرْحَبًا بِكَ يَا ابْنَ أَخِي سَلْ عَمَّا شِئْتَ فَسَأَلْتُهُ وَهُوَ أَعْمَى وَحَضَرَ وَقْتُ الصَّلَاةِ فَقَامَ فِي نِسَاجَةٍ مُلْتَحِفًا بِهَا كُلَّمَا وَضَعَهَا عَلَى مَنْكِبِهِ رَجَعَ طَرَفَاهَا إِلَيْهِ مِنْ صِغَرِهَا وَرِدَاؤُهُ إِلَى جَنْبِهِ عَلَى الْمِشْجَبِ فَصَلَّى بِنَا فَقُلْتُ أَخْبِرْنِي عَنْ حَجَّةِ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ بِيَدِهِ فَعَقَدَ تِسْعًا فَقَالَ إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ مَكَثَ تِسْعَ سِنِينَ لَمْ يَحُجَّ ثُمَّ أَذَّنَ فِي النَّاسِ فِي الْعَاشِرَةِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ حَاجٌّ فَقَدِمَ الْمَدِينَةَ بَشَرٌ كَثِيرٌ كُلُّهُمْ يَلْتَمِسُ أَنْ يَأْتَمَّ بِرَسُولِ اللهِ ﷺ وَيَعْمَلَ مِثْلَ عَمَلِهِ فَخَرَجْنَا مَعَهُ حَتَّى أَتَيْنَا ذَا

3 Buhari, 1570; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2575

الْحُلَيْفَةِ فَوَلَدَتْ أَسْمَاءُ بِنْتُ عُمَيْسٍ مُحَمَّدَ بْنَ أَبِي بَكْرٍ فَأَرْسَلَتْ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ كَيْفَ أَصْنَعُ قَالَ اغْتَسِلِي وَاسْتَثْفِرِي بِثَوْبٍ وَأَحْرِمِي فَصَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي الْمَسْجِدِ ثُمَّ رَكِبَ الْقَصْوَاءَ حَتَّى إِذَا اسْتَوَتْ بِهِ نَاقَتُهُ عَلَى الْبَيْدَاءِ نَظَرْتُ إِلَى مَدِّ بَصَرِي بَيْنَ يَدَيْهِ مِنْ رَاكِبٍ وَمَاشٍ وَعَنْ يَمِينِهِ مِثْلَ ذَلِكَ وَعَنْ يَسَارِهِ مِثْلَ ذَلِكَ وَمِنْ خَلْفِهِ مِثْلَ ذَلِكَ وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَيْنَ أَظْهُرِنَا وَعَلَيْهِ يَنْزِلُ الْقُرْآنُ وَهُوَ يَعْرِفُ تَأْوِيلَهُ وَمَا عَمِلَ بِهِ مِنْ شَيْءٍ عَمِلْنَا بِهِ فَأَهَلَّ بِالتَّوْحِيدِ لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ إِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ وَأَهَلَّ النَّاسُ بِهَذَا الَّذِي يُهِلُّونَ بِهِ فَلَمْ يَرُدَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَيْهِمْ شَيْئًا مِنْهُ وَلَزِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ تَلْبِيَتَهُ قَالَ جَابِرٌ ﵁ لَسْنَا نَنْوِي إِلَّا الْحَجَّ لَسْنَا نَعْرِفُ الْعُمْرَةَ حَتَّى إِذَا أَتَيْنَا الْبَيْتَ مَعَهُ اسْتَلَمَ الرُّكْنَ فَرَمَلَ ثَلَاثًا وَمَشَى أَرْبَعًا ثُمَّ نَفَذَ إِلَى مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَام فَقَرَأَ وَاتَّخِذُوا مِنْ مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى فَجَعَلَ الْمَقَامَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْبَيْتِ فَكَانَ أَبِي يَقُولُ وَلَا أَعْلَمُهُ ذَكَرَهُ إِلَّا عَنْ النَّبِيِّ ﷺ كَانَ يَقْرَأُ فِي الرَّكْعَتَيْنِ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ وَقُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ ثُمَّ رَجَعَ إِلَى الرُّكْنِ فَاسْتَلَمَهُ ثُمَّ خَرَجَ مِنْ الْبَابِ إِلَى الصَّفَا فَلَمَّا دَنَا مِنْ الصَّفَا قَرَأَ إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ أَبْدَأُ بِمَا بَدَأَ اللَّهُ بِهِ فَبَدَأَ بِالصَّفَا فَرَقِيَ عَلَيْهِ حَتَّى رَأَى الْبَيْتَ فَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ فَوَحَّدَ اللَّهَ وَكَبَّرَهُ وَقَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ أَنْجَزَ وَعْدَهُ وَنَصَرَ عَبْدَهُ وَهَزَمَ الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ ثُمَّ دَعَا بَيْنَ ذَلِكَ قَالَ مِثْلَ هَذَا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ثُمَّ نَزَلَ إِلَى الْمَرْوَةِ حَتَّى إِذَا انْصَبَّتْ قَدَمَاهُ فِي بَطْنِ الْوَادِي سَعَى حَتَّى إِذَا صَعِدَتَا مَشَى حَتَّى أَتَى الْمَرْوَةَ فَفَعَلَ عَلَى الْمَرْوَةِ كَمَا فَعَلَ عَلَى الصَّفَا حَتَّى إِذَا كَانَ آخِرُ طَوَافِهِ عَلَى الْمَرْوَةِ فَقَالَ لَوْ أَنِّي اسْتَقْبَلْتُ مِنْ أَمْرِي مَا اسْتَدْبَرْتُ لَمْ أَسُقْ الْهَدْيَ وَجَعَلْتُهَا عُمْرَةً فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ لَيْسَ مَعَهُ هَدْيٌ فَلْيَحِلَّ وَلْيَجْعَلْهَا عُمْرَةً فَقَامَ سُرَاقَةُ بْنُ مَالِكِ بْنِ جُعْشُمٍ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلِعَامِنَا هَذَا أَمْ لِأَبَدٍ فَشَبَّكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَصَابِعَهُ وَاحِدَةً فِي الْأُخْرَى وَقَالَ دَخَلَتْ الْعُمْرَةُ فِي الْحَجِّ مَرَّتَيْنِ لَا بَلْ لِأَبَدٍ أَبَدٍ وَقَدِمَ عَلِيٌّ مِنْ الْيَمَنِ بِبُدْنِ النَّبِيِّ

ﷺ فَوَجَدَ فَاطِمَةَ ﷺ مِمَّنْ حَلَّ وَلَبِسَتْ ثِيَابًا صَبِيغًا وَاكْتَحَلَتْ فَأَنْكَرَ ذَلِكَ عَلَيْهَا فَقَالَتْ إِنَّ أَبِي أَمَرَنِي بِهَذَا قَالَ فَكَانَ عَلِيٌّ يَقُولُ بِالْعِرَاقِ فَذَهَبْتُ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ مُحَرِّشًا عَلَى فَاطِمَةَ لِلَّذِي صَنَعَتْ مُسْتَفْتِيًا لِرَسُولِ اللهِ ﷺ فِيمَا ذَكَرَتْ عَنْهُ فَأَخْبَرْتُهُ أَنِّي أَنْكَرْتُ ذَلِكَ عَلَيْهَا فَقَالَ صَدَقَتْ صَدَقَتْ مَاذَا قُلْتَ حِينَ فَرَضْتَ الْحَجَّ قَالَ قُلْتُ اللَّهُمَّ إِنِّي أُهِلُّ بِمَا أَهَلَّ بِهِ رَسُولُكَ قَالَ فَإِنَّ مَعِيَ الْهَدْيَ فَلَا تَحِلُّ قَالَ فَكَانَ جَمَاعَةُ الْهَدْيِ الَّذِي قَدِمَ بِهِ عَلِيٌّ مِنَ الْيَمَنِ وَالَّذِي أَتَى بِهِ النَّبِيُّ ﷺ مِائَةً قَالَ فَحَلَّ النَّاسُ كُلُّهُمْ وَقَصَّرُوا إِلَّا النَّبِيَّ ﷺ وَمَنْ كَانَ مَعَهُ هَدْيٌ فَلَمَّا كَانَ يَوْمُ التَّرْوِيَةِ تَوَجَّهُوا إِلَى مِنًى فَأَهَلُّوا بِالْحَجِّ وَرَكِبَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَصَلَّى بِهَا الظُّهْرَ وَالْعَصْرَ وَالْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ وَالْفَجْرَ ثُمَّ مَكَثَ قَلِيلًا حَتَّى طَلَعَتِ الشَّمْسُ وَأَمَرَ بِقُبَّةٍ مِنْ شَعَرٍ تُضْرَبُ لَهُ بِنَمِرَةَ فَسَارَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَلَا تَشُكُّ قُرَيْشٌ إِلَّا أَنَّهُ وَاقِفٌ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ كَمَا كَانَتْ قُرَيْشٌ تَصْنَعُ فِي الْجَاهِلِيَّةِ فَأَجَازَ رَسُولُ اللهِ ﷺ حَتَّى أَتَى عَرَفَةَ فَوَجَدَ الْقُبَّةَ قَدْ ضُرِبَتْ لَهُ بِنَمِرَةَ فَنَزَلَ بِهَا حَتَّى إِذَا زَاغَتِ الشَّمْسُ أَمَرَ بِالْقَصْوَاءِ فَرُحِلَتْ لَهُ فَأَتَى بَطْنَ الْوَادِي فَخَطَبَ النَّاسَ وَقَالَ إِنَّ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ حَرَامٌ عَلَيْكُمْ كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا فِي شَهْرِكُمْ هَذَا فِي بَلَدِكُمْ هَذَا أَلَا كُلُّ شَيْءٍ مِنْ أَمْرِ الْجَاهِلِيَّةِ تَحْتَ قَدَمَيَّ مَوْضُوعٌ وَدِمَاءُ الْجَاهِلِيَّةِ مَوْضُوعَةٌ وَإِنَّ أَوَّلَ دَمٍ أَضَعُ مِنْ دِمَائِنَا دَمُ ابْنِ رَبِيعَةَ بْنِ الْحَارِثِ كَانَ مُسْتَرْضِعًا فِي بَنِي سَعْدٍ فَقَتَلَتْهُ هُذَيْلٌ وَرِبَا الْجَاهِلِيَّةِ مَوْضُوعٌ وَأَوَّلُ رِبًا أَضَعُ رِبَانَا رِبَا عَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ فَإِنَّهُ مَوْضُوعٌ كُلُّهُ فَاتَّقُوا اللهَ فِي النِّسَاءِ فَإِنَّكُمْ أَخَذْتُمُوهُنَّ بِأَمَانِ اللهِ وَاسْتَحْلَلْتُمْ فُرُوجَهُنَّ بِكَلِمَةِ اللهِ وَلَكُمْ عَلَيْهِنَّ أَنْ لَا يُوطِئْنَ فُرُشَكُمْ أَحَدًا تَكْرَهُونَهُ فَإِنْ فَعَلْنَ ذَلِكَ فَاضْرِبُوهُنَّ ضَرْبًا غَيْرَ مُبَرِّحٍ وَلَهُنَّ عَلَيْكُمْ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَقَدْ تَرَكْتُ فِيكُمْ مَا لَنْ تَضِلُّوا بَعْدَهُ إِنِ اعْتَصَمْتُمْ بِهِ كِتَابَ اللهِ وَأَنْتُمْ تُسْأَلُونَ عَنِّي فَمَا أَنْتُمْ قَائِلُونَ قَالُوا نَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ بَلَّغْتَ وَأَدَّيْتَ وَنَصَحْتَ فَقَالَ بِإِصْبَعِهِ السَّبَّابَةِ يَرْفَعُهَا إِلَى السَّمَاءِ وَيَنْكُتُهَا إِلَى النَّاسِ اللَّهُمَّ اشْهَدْ اللَّهُمَّ اشْهَدْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ثُمَّ أَذَّنَ ثُمَّ أَقَامَ فَصَلَّى الظُّهْرَ ثُمَّ أَقَامَ فَصَلَّى

الْعَصْرَ وَلَمْ يُصَلِّ بَيْنَهُمَا شَيْئًا ثُمَّ رَكِبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى أَتَى الْمَوْقِفَ فَجَعَلَ بَطْنَ نَاقَتِهِ الْقَصْوَاءِ إِلَى الصَّخَرَاتِ وَجَعَلَ حَبْلَ الْمُشَاةِ بَيْنَ يَدَيْهِ وَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ فَلَمْ يَزَلْ وَاقِفًا حَتَّى غَرَبَتِ الشَّمْسُ وَذَهَبَتِ الصُّفْرَةُ قَلِيلًا حَتَّى غَابَ الْقُرْصُ وَأَرْدَفَ أُسَامَةَ خَلْفَهُ وَدَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَقَدْ شَنَقَ لِلْقَصْوَاءِ الزِّمَامَ حَتَّى إِنَّ رَأْسَهَا لَيُصِيبُ مَوْرِكَ رَحْلِهِ وَيَقُولُ بِيَدِهِ الْيُمْنَى أَيُّهَا النَّاسُ السَّكِينَةَ السَّكِينَةَ كُلَّمَا أَتَى حَبْلًا مِنَ الْحِبَالِ أَرْخَى لَهَا قَلِيلًا حَتَّى تَصْعَدَ حَتَّى أَتَى الْمُزْدَلِفَةَ فَصَلَّى بِهَا الْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ بِأَذَانٍ وَاحِدٍ وَإِقَامَتَيْنِ وَلَمْ يُسَبِّحْ بَيْنَهُمَا شَيْئًا ثُمَّ اضْطَجَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى طَلَعَ الْفَجْرُ وَصَلَّى الْفَجْرَ حِينَ تَبَيَّنَ لَهُ الصُّبْحُ بِأَذَانٍ وَإِقَامَةٍ ثُمَّ رَكِبَ الْقَصْوَاءَ حَتَّى أَتَى الْمَشْعَرَ الْحَرَامَ فَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ فَدَعَاهُ وَكَبَّرَهُ وَهَلَّلَهُ وَوَحَّدَهُ فَلَمْ يَزَلْ وَاقِفًا حَتَّى أَسْفَرَ جِدًّا فَدَفَعَ قَبْلَ أَنْ تَطْلُعَ الشَّمْسُ وَأَرْدَفَ الْفَضْلَ بْنَ عَبَّاسٍ وَكَانَ رَجُلًا حَسَنَ الشَّعْرِ أَبْيَضَ وَسِيمًا فَلَمَّا دَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَرَّتْ بِهِ ظُعُنٌ يَجْرِينَ فَطَفِقَ الْفَضْلُ يَنْظُرُ إِلَيْهِنَّ فَوَضَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدَهُ عَلَى وَجْهِ الْفَضْلِ فَحَوَّلَ الْفَضْلُ وَجْهَهُ إِلَى الشِّقِّ الْآخَرِ يَنْظُرُ فَحَوَّلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدَهُ مِنَ الشِّقِّ الْآخَرِ عَلَى وَجْهِ الْفَضْلِ يَصْرِفُ وَجْهَهُ مِنَ الشِّقِّ الْآخَرِ يَنْظُرُ حَتَّى أَتَى بَطْنَ مُحَسِّرٍ فَحَرَّكَ قَلِيلًا ثُمَّ سَلَكَ الطَّرِيقَ الْوُسْطَى الَّتِي تَخْرُجُ عَلَى الْجَمْرَةِ الْكُبْرَى حَتَّى أَتَى الْجَمْرَةَ الَّتِي عِنْدَ الشَّجَرَةِ فَرَمَاهَا بِسَبْعِ حَصَيَاتٍ يُكَبِّرُ مَعَ كُلِّ حَصَاةٍ مِنْهَا مِثْلِ حَصَى الْخَذْفِ رَمَى مِنْ بَطْنِ الْوَادِي ثُمَّ انْصَرَفَ إِلَى الْمَنْحَرِ فَنَحَرَ ثَلَاثًا وَسِتِّينَ بِيَدِهِ ثُمَّ أَعْطَى عَلِيًّا فَنَحَرَ مَا غَبَرَ وَأَشْرَكَهُ فِي هَدْيِهِ ثُمَّ أَمَرَ مِنْ كُلِّ بَدَنَةٍ بِبَضْعَةٍ فَجُعِلَتْ فِي قِدْرٍ فَطُبِخَتْ فَأَكَلَا مِنْ لَحْمِهَا وَشَرِبَا مِنْ مَرَقِهَا ثُمَّ رَكِبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَأَفَاضَ إِلَى الْبَيْتِ فَصَلَّى بِمَكَّةَ الظُّهْرَ فَأَتَى بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ يَسْقُونَ عَلَى زَمْزَمَ فَقَالَ انْزِعُوا بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ فَلَوْلَا أَنْ يَغْلِبَكُمُ النَّاسُ عَلَى سِقَايَتِكُمْ لَنَزَعْتُ مَعَكُمْ فَنَاوَلُوهُ دَلْوًا فَشَرِبَ مِنْهُ

2941-147/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve İshak b. İbrahim birlikte Hâtim'den tahdis etti. Ebu Bekr dedi ki: Hâtim b. İsmail el-Medeni, Cafer b.

Muhammed'den tahdis etti, o babasından şöyle dediğini rivâyet etti: Cabir b. Abdullah'ın huzuruna girdik. Gelenlerin kim olduklarını sordu. Nihayet bana kadar geldi. Ben: Ben Muhammed b. Ali Hüseyn'im dedim. Hemen elini başıma koydu. Üst düğmemi çözdükten sonra alt düğmemi de çözdü. Sonra avucunu memelerimin arasına koydu. O zamanlar ben genç bir çocuktum. Cabir (radıyallâhu anh): Merhaba kardeşimin oğlu. Ne istersen sorabilirsin, dedi. Ben de ona sordum. Gözleri o zaman görmüyordu. Namaz vakti gelince astarlı bir elbiseye bürünerek ayağa kalktı. Onu omuzlarının üzerine her koyduğunda küçük olduğundan ötürü iki ucu geri gidiyordu. Ridası (cübbesi) ise yanıbaşında askıda duruyordu. Bize namaz kıldırdı.

Ben: Bana Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in haccından haber ver, dedim. Eli ile göstererek dokuz rakamını işaret etti ve şunları söyledi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) dokuz yıl haccetmeden durdu. Sonra onuncu yılda haccedeceğini ilan ettirdi. Medine'ye pek çok kimse geldi. Hepsi de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e imam olarak uymak, onun yaptığının aynısını yapmak istiyordu. Derken onunla birlikte çıktık. Nihayet Zülhuleyfe'ye geldiğimizde Umeys kızı Esmâ, Muhammed b. Ebu Bekir'i doğurdu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e: Nasıl yapayım, diye haber gönderdi. Allah Rasûlü: "*Guslet, bir elbise ile iyice sarın ve ihrama gir*" buyurdu.

Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) mescitte namaz kıldı, sonra (devesi) Kasvâ'ya bindi. Devesi el-Beyda'da onu ayağa kaldırıp doğrulunca onun önünde gözümün uzandığı yere kadar baktım. Kimi binekli, kimi yayandı. Sağında da aynen böyleydi, solunda da aynen böyleydi, arkasında da aynen böyleydi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de aramızda idi. Kur'an onun üzerine nazil oluyor, tevilini o biliyordu. O her ne yaptıysa biz de onunla amel ettik. O tevhidi dillendirerek telbiye getirip ihrama girdi: "*Lebbeyke allahumme lebbeyk. Lebbeyke la şerike leke lebbeyk. İnne'l-hamde vennimete leke ve'l-mülk la şerike lek: Allah'ım, senin çağrını ardı arkasına itaatle kabul ediyorum. Ardı arkasına senin çağrını kabul ediyorum, senin hiçbir ortağın yoktur. Çağrını kabul ediyorum. Şüphesiz hamd de, nimet de, mülk de yalnız Senindir. Senin hiçbir ortağın yoktur.*" İnsanlar da halen getirmekte oldukları telbiyeyi getirdiler. Bununla birlikte Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onların telbiyeleri hakkında kendilerine bir şey demedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise kendi telbiyesini getirip duruyordu.

Cabir (radıyallâhu anh) dedi ki: Biz (o zamanlar) haccdan başka bir şeye niyet etmemiştik. Umreyi bilmiyorduk. Nihayet onunla birlikte Beyt'e kadar geldik. Rüknü istilâm etti. Üç şavtı hızlıca döndü, dördünde de normal yürü-

dü. Sonra İbrahim (aleyhisselâm)'ın makamına gitti. *"İbrahim'in makamından bir namazgah edinin"* (Bakara, 125) buyruğunu okudu. Makamı kendisi ile Beyt'in arasına aldı.

-(Cafer b. Muhammed dedi ki:)Babam: Bu iki rekatte kul huvallahu ehad ile kulya eyyuhe'l-kâfirun surelerini okurdu. (Yine o) dedi ki: Ben bunu onun Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den duymadan zikredeceğini hiç düşünemiyorum.-

Sonra tekrar rükne döndü. Onu istilam etti. Sonra da kapıdan Safa'ya çıktı. Safa'ya yaklaşınca: *"Muhakkak Safa ile Merve Allah'ın şiarlarındandır"* (Bakara, 158) buyruğunu okudu. *"Allah'ın kendisi ile başladığı ile ben de başlıyorum"* buyurup Safa'dan başlayarak Beyt'i görünceye kadar üzerine çıktı. Kıbleye döndü. Allah'ı tevhid etti, tekbir aldı ve: *"Lâ ilâhe illallah vahdehu la şerike leh lehülmülkü velehülhamd ve huve ala külli şeyin kadir lâ ilâhe illallahu vahdeh, encez evadeh ve nasara abdeh ve hezemel ahzabe vahdeh: Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur, bir ve tektir, ortağı yoktur, mülk yalnız O'nundur, hamd yalnız O'nadır ve O her şeye gücü yetendir. Bir tek Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Vaadini gerçekleştirdi, kuluna yardım etti, yalnız başına bütün hizipleri bozguna uğrattı"* buyurdu. Sonra bu arada dua okudu ve bunların aynısını üç defa söyledi.

Sonra Merve'ye indi. Nihayet ayakları vadinin iç tarafına varınca orada koşarcasına yürüdü. Nihayet ayakları yokuşa tırmanınca bu sefer Merveye varıncaya kadar yürüdü. Merve'nin üzerinde de Safa'da yaptığı gibi yaptı. Sonunda Merve üzerindeki son tavafında şunları söyledi: *"Eğer geride bıraktığımın benzeri ile gelecekte karşılaşacak olursam beraberimde kurban getirmem ve ben bu haccı umre diye yapardım. Bu sebeple aranızdan beraberinde kurbanlık bulunmayanlar ihramdan çıksın ve bunu umre yapsın."*

Bunun üzerine Süraka b. Malik b. Cu'şum kalkarak: Ey Allah'ın Rasûlü! Bu bizim bu senemiz için mi yoksa ebediyyen böyle mi (olacak)? dedi.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) parmaklarının birini diğerine geçirerek: *"Umre haccın içine girmiştir"* diye iki defa buyurdu *"hayır ebediyyetin de ebediyyetine kadar"* diye ekledi.

Ali de Yemen'den Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in develerini getirip geldi. Fatıma (radıyallâhu anhâ)'yı da ihramdan çıkanlar arasında buldu. Boyalı elbiseler giyinmiş, sürme çekmiş olduğunu görünce onun bu haline karşı çıktı. O: Şüphesiz bunu bana babam emretti, dedi.

(Ravi) dedi ki: Bundan dolayı Ali Irak'da şöyle derdi: Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i yaptığımdan dolayı Fatıma'ya karşı kışkırtmak için ve onun kendisinden naklen söz ettiği husus hakkında fetva sormak üzere gittiğimde onun bu yaptığına karşı da çıktığımı ona haber verince o: "*Doğru söylemiştir, doğru söylemiştir. Peki sen hacca niyetlenirken ne söyledin?*" buyurdu. Ali dedi ki: Ben: Allah'ım Rasûlün neyi niyet ederek ihrama girdiyse ben de o niyetle ihrama giriyorum dedim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): "*Beraberinde kurbanlık var, bu sebeple ihramdan çıkma*" buyurdu.

Ali (radıyallâhu anh)'ın Yemen'den getirdiği ve Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in getirdiği hediyelik kurbanlıkların toplamı yüz deve olmuştu. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile beraberlerinde kurbanlık bulunanlar dışında herkes ihramdan çıktı, saçlarını kısalttı. Terviye gününde de Mina'ya yönelip hacc niyeti ile ihrama girdiler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de devesine bindi. Orada öğle ve ikindi namazları ile akşam, yatsı ve sabah namazını kıldı. Sonra güneş doğuncaya kadar kısa bir süre bekledi, arkasından Nemire de kıldan bir çadırın kendisi için kurulmasını emir buyurdu.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yoluna devam ettiğinde Kureyşliler cahiliye döneminde yaptıkları gibi onun da Meşairi Haramın yanında vakfe yapacağından şüphe etmiyordu. Ama Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) orayı aşıp Arafat'a kadar geldi. Çadırının Nemire de kurulmuş olduğunu gördü ve çadırında inip konakladı. Nihayet zevale erince verdiği emir ile Kasva onun için semer vurularak hazırlandı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) insanlara hutbe verip şöyle buyurdu:

"*Şüphesiz kanlarınız ve mallarınız bugününüzün hürmeti gibi bu ayınızda bu beldenizde olduğu gibi haramdır. Şunu bilin ki cahiliye işi olan her bir iş benim ayaklarımın altındadır. Cahiliyenin kan davaları kaldırılmıştır. Cahiliye döneminden kalma bize ait kaldırdığım ilk kan davası da Rabia b. el-Haris'in oğlunun kan davasıdır. O Sa'd oğulları arasında süt annenin yanında süt emiyordu. Huzeylliler onu öldürdü. Cahiliye döneminin faizleri de kaldırılmıştır. Bize ait kaldırdığım ilk faiz de Abbas b. Muttalib'in alacağı olan faizdir. Onun tamamı kaldırılmıştır. Kadınlar hakkında Allah'tan korkun. Çünkü siz onları Allah'ın emanı ile aldınız, Allah'ın adı ile onların fercleri size helal oldu. Yataklarınızı hoşlanmayacağınız bir kimseye çiğnetmemeleri sizin onlar üzerindeki hakkınızdır. Eğer böyle bir işi yapacak olurlarsa onları ağır gelmeyecek şekilde dövün. Onların rızıklarını, giyimlerini, ma'ruf bir şekilde sağlamanız da üzerinizdeki haklarıdır. Ben aranızda bir şey bırakıyorum ki eğer ona sımsıkı sarılacak olursanız artık asla sapmayacaksınız. Bu Allah'ın kitabıdır. Size benim hakkında sorulacak. Ne diyeceksiniz?*"

Ashab: Senin gerçekten tebliğ ettiğine, görevini eksiksiz yaptığına, samimiyetle öğüt verdiğine şahitlik edeceğiz dediler. O da şehadet parmağını semaya kaldırıp insanlara doğru aşağıya doğru indirerek: *"Allah'ım şahit ol! Allah'ım şahit ol"* diye üç defa tekrar etti.

Sonra ezan okuyup kamet getir(t)di, öğle namazını kıl(dır)dı. Sonra kamet getir(t)ip ikindi namazını kıl(dır)dı. Aralarında da hiçbir namaz kılmadı. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bineğine binip Mevkif'e kadar geldi. Devesi Kasva'nın karnını kayalara doğru çevirdi, yayaların toplandığı yeri de önüne aldı, kıbleye döndü. Güneş batıncaya kadar vakfede durdu. Güneşin sarılığı azıcık gidip sonunda güneş kursu da kaybolunca Usame'yi de arkasına alarak Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yola koyuldu. Kasva'nın yularını kendisine doğru o kadar çekmişti ki devenin başı nerede ise semerinin altındaki deriye çarpacaktı. Sağ eli ile de: *"Ey insanlar! Sükunetinizi bozmayın, sükunetinizi bozmayın"* buyuruyordu. Kum tepelerinden her bir tepeye geldikçe tepeye çıksın diye yularını azıcık gevşetiyordu.

Sonunda Müzdelife'ye kadar geldi. Orada akşam ve yatsı namazlarını bir ezan ve iki kamet ile kıldı. Aralarında hiç namaz kılmadı. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) fecir doğuncaya kadar uzanıp yattı. Sabahın doğduğunu açıkça görünce bir ezan ve bir kamet ile sabah namazını kıldı. Sonra Kasva'ya binim Meş'ar-i Haram'a kadar geldi. Kıbleye döndü, yüce Allah'a dua etti, O'nu tekbir etti, tehlîl getirip O'nu tevhid etti. Ortalık iyice aydınlanıncaya kadar vakfeyi devam ettirdi. Güneş doğmadan oradan ayrıldı. Arkasına da el-Fadl b. Abbas'ı bindirdi. Kendisi saçı güzel, beyaz tenli, güzel yüzlü bir adamdı.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yola koyulunca yanlarında yürüyen bazı kadınlar da geçti. el-Fadl onlara bakmaya başlayınca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) elini Fadl'ın yüzüne koydu. Fadl yüzünü öbür tarafa çevirip yine bakınca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu sefer elini öbür yandan Fadl'ın yüzüne koydu ve o ise yüzünü öbür tarafa çevirip bakıyordu. Nihayet Muhassir'in iç tarafına kadar geldi. Bineğini biraz sürdükten sonra büyük cemreye çıkan ortadaki yolu izledi. Nihayet ağacın yanındaki cemreye kadar geldi, ona yedi taş attı. Attığı her bir taşla birlikte tekbir getiriyordu. Taşlar küçücük taşlardı. O vadinin iç tarafından cemreye taş attı.

Sonra kurban kesim yerine gitti. Kendi eli ile altmışüç deve boğazladı. Sonra Ali'ye verdi, o da geri kalanları kesti. Onu kendi hediyelik kurbanlıklarına ortak etti. Sonra her bir deveden bir parça alınmasını emir buyurdu. Bunlar bir çömleğe konarak pişirildi. Her ikisi etinden yediler, suyundan içtiler.

Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bineğine binip Beyt'e gitti. Mekke'de öğle namazını kıldı, Zemzemin başında zemzem suyunu dağıtan Abdulmuttalib oğullarının yanına giderek: "*Ey Abdulmuttalib oğulları! Su çekiniz. Sizin bu zemzem suyu içirmeniz görevinde diğer insanların sizi mağlup edeceklerinden çekinmeseydim ben de sizinle birlikte çekecektim*" buyurdu. Kendisine de bir kova sundular, o da ondan içti.[4]

Şerh

Bu babta Cabir (radıyallâhu anh)'ın rivâyet ettiği hadis yer almaktadır. Bu pek Muâzzam bir hadistir. Pek çok önemli faydalı bilgileri, oldukça önemli kaidelerden nefis pek çok kaideyi kapsamaktadır. Bu hadis Müslim'in tek başına rivâyet ettiği hadislerdendir. Bunu Buhari Sahih'inde rivâyet etmemiştir. Ebu Davud da bu hadisi Müslim gibi rivâyet etmiştir.

Kadı Iyâz dedi ki: İnsanlar bu hadisin fıkhı (ihtiva ettiği ince bilgileri) üzerinde alabildiğine çok açıklamalarda bulunmuşlar, bu hususta Ebu Bekir b. el-Munzir büyükçe bir cüz tasnif etmiş ve bu cüzünde yüzelli küsur fıkhi incelikleri ortaya koymuştur. Eğer daha da etraflı bir şekilde ele alınacak olursa buna yakın bir o kadarı daha eklenebilir. Bu hadisin ihtiva ettiği çeşitli nükteleri bundan önce geçen hadislerin şerhi sırasında delil olarak gösterilmişti. Yüce Allah'ın izni ile ayrıca dikkat çekilmesi gereken hususları hadisteki sıralarına göre zikredeceğiz.

"Cafer b. Muhammed'den, o babasından şöyle dediğini rivâyet etti: Cabir b. Abdullah'ın huzuruna girdik... Cübbesi de yanındaki baskı üzerinde idi. Bize namaz kıldırdı." Hadisin bu bölümünden çıkartılacak çeşitli hükümler vardır. Bunların bir kısmını şöylece sıralayabiliriz:

1. Bir kimsenin yanına gelen ziyaretçilere misafir ya da benzerlerine onlara hak ettikleri değerleri vermesi için kim olduklarını sormaları müstehabtır. Nitekim Âişe (radıyallâhu anhâ) rivâyet ettiği bir hadiste Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bizlere insanları hak ettikleri yerlerine koymamızı emir buyurdu demektedir.

2. Cabir b. Abdullah'ın Muhammed b. Ali'ye yaptığı gibi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ehli beytine ikram göstermelidir.

3. Ziyaretçilere, misafirlere ve benzerlerine merhaba demek müstehabtır.

4 Ebu Davud, 1905, 1909; İbn Mace, 3074; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2593

4. Gelen ziyaretçiye layık olduğu şekilde güzel davranmak ve onun yabancılığını üzerinden atmasını sağlamak güzeldir. İşte Cabir (radıyallâhu anh)'ın Muhammed b. Ali'nin düğmelerini çözüp elini göğüslerinin arasına koymasının sebebi budur.

5. "O gün ben genç bir çocuktum" sözü Cabir'in onun bu şekilde yabancılığını atması için bu davranışı yaşça küçük olduğundan dolayı yaptığına dikkat çekmektedir. Yaşı büyük bir adama ise elin yakasına sokulup göğüslerinin arasının sıvazlanması güzel olmaz.

6. Gözleri görmeyen bir kimsenin gözleri gören kimselere imamlık yapması caizdir. Bunun caiz olduğu hususunda görüş ayrılığı yoktur. Ama hangisinin daha faziletli olduğu hususunda üç ayrı görüş vardır. Bunlar aynı zamanda mezhep âlimlerimizin de üç görüşünü ifade eder.

Birincisi gözleri görmeyen kimsenin imamlığı görenin imamlığından daha faziletlidir. Çünkü gözleri görmeyen bir kimse oyalayıcı şeylere bakamayacağından ötürü huşusu daha mükemmel olur.

İkinci görüşe göre gözleri görenin imamlığı daha faziletlidir çünkü necaset ve pisliklerden kendisini daha çok koruyabilir.

Üçüncü görüşe göre faziletleri'denk olduğundan ötürü birbirine eşittir. Bu üçüncü görüş ise mezhep âlimlerimiz nezdinde daha sahih kabul edilen görüştür, aynı zamanda Şafii'nin açıkça ifade ettiği de budur.

7. Ev sahibi başkalarına göre imamlık yapmayı daha çok hak eder.

8. Daha fazlasını giyme imkânı bulunmakla birlikte tek bir elbise giyinip namaz kılmak caizdir.

9. Erkek için sebi (meme) adının kullanılması caizdir. Ancak bu hususta dil bilginlerinin görüş ayrılığı vardır. Kimisi kadın hakkında kullanılabileceği gibi erkek hakkında da kullanılması caizdir derken kimisi erkek hakkında bu lafız kullanılmaz, sebi kadına hastır, erkek hakkında ise sendue denilir demişlerdir. Buna dair açıklama İman Kitabı'nın baş taraflarında kendisini öldüren adam ile ilgili ve Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in de hakkında: "*Şüphesiz o cehennem ehlindendir*" dediği adam ile ilgili hadisin şerhinde geçmiş bulunmaktadır.

"Astarlı bir elbise" buradaki "misâce" nun harfi kesreli, sin harfi şeddesiz ve cim harfi ile olup bizim diyarımızdaki nüshalarda meşhur olan şekli budur. Ayrıca Müslim'in Sahihi ile Ebu Davud'un Sünen'i rivâyetlerimizde de böyledir. Fakat bazı nüshalarda nun harfi hazfedilerek "sâce"şeklindedir. Kadı Iyâz

da bunu cumhurun rivâyeti diye nakletmiş ve doğru olan budur demiştir. Sâce ve sac ise taylasan ve benzeri elbiselere denilir. Nun ile rivâyet (nisâce) ise el-Farisi'nin rivâyetinde geçmektedir. Bu da birbirine eklenmiş elbise demektir. Bazıları başındaki nun'un hata ve tashih olduğunu söylemiştir. Derim ki: Durum böyle değildir. Aksine her ikisi de doğrudur. Bu durumda taylasan görünümünde birbirine ekli bir elbise demek olur.

Kadı Iyâz el-Meşârik adlı eserinde şöyle diyor: Sac ve sâce paylasan demektir, çoğulu da sîcan diye gelir. Özellikle paylasanın yeşil olanlarına bu ismin verildiği de söylenmiştir. el-Ezherî der ki: Bu ortasında yuvarlak bir delik bulunan ve öylece dokunan taylasan demektir. Güzel taylasan diye de açıklanmıştır. Taylasan kelimesi lam harfi kesreli olarak taylîsan olarak da söylenir, ötreli olarak taylusan oldukça az bir söyleyiştir.

"Cübbesi yanıbaşında askıda duruyordu" mişce: askı kesreli mim ve sakin şin ile cim ve be harfleri ile yazılır. Üzerine elbiselerin ve ev eşyaların konulduğu çubuklara denilir.

"Bana Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in haccından haber ver" hicce ve hacce olarak da söylenir. Kasıt veda haccıdır.

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) haccetmeden dokuz sene kaldı." Yani hicretten sonra Medine de bu süre kaldı.

"Sonra onuncu senede insanlar arasında Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) haccedecektir diye ilan etti." Yani insanlara bunu bildirdi, onunla birlikte haccetmeye hazırlansınlar, hacc ibadetini, hükümlerini öğrensinler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sözlerine ve fiillerine tanık olsunlar, hazır bulunan bulunmayana tebliğ etmesi için onlara tavsiyelerde bulunsun, İslam daveti yayılsın, risalet yakın ve uzak herkese ulaşsın diye onunla birlikte hacca hazırlanmaları için bunu ilan etti demektir.

10. Buradan da imamın gerekli hazırlıkları yapmaları için önemli hususları insanlara ilan edip bildirmesinin müstehab olduğu hükmü anlaşılmaktadır.

"Herkes Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e uymayı istiyor, araştırıyordu." Kadı Iyâz dedi ki: İşte bu onların tümünün hacc niyeti ile ihrama girdiklerinin delillerindendir. Çünkü o (sallallâhu aleyhi ve sellem) hacc için ihrama girmiş idi. Onlar da ona muhalefet etmezler. Bundan dolayı Cabir (radıyallâhu anh): "O her ne yaptıysa biz de onu yaptık demiştir. Umreye dönüştürerek ihramdan çıkmakta kendisi ihramdan çıkmadığı için duraksamaları sonunda onu kızdırmaları, kendisinin de onlara niçin ihramdan çıkmadıklarının mazeretini bildirmeleri de Bunun gibidir. Ali ile Ebu Musa'nın (radıyallâhu anhumâ)

ihrama girerken Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ihramı gibi girmelerinin sebebi de budur.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Umeys kızı Esmâ'ya doğumundan sonra "*guslet ve bir elbiseye iyice sarın ve ihrama gir*" buyurmasına gelince. Bunda;

11. Lohusa kadının ihrama girmek için gusletmesinin müstehab olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Buna dair açıklamalar daha önce bağımsız bir babta zikredilmiş idi.

12. Ay hali, lohusa ve istihazalı olan kadına istisfar yapması (iyice sarılması) emrolunur. Bu da kadının beline bir kuşak bağlayıp enlice bir bez alıp onu kanın geldiği yere koyup iki ucunu önden ve arkadan beline bağladığı kuşağa bağlaması ile olur. Bu şekli ile bineklerin semerlerinin arka tarafını kuyruğun altından geçirilen ve semerlere bağlı bulunan parçaya benzer. (Ondan dolayı bu isim ona verilmiştir)

13. Loğusa kadının, ihrama girmesi sahihtir. Bu hususta icma vardır. Allah en iyi bilendir.

14. "İki rekat kıldı." Buradan da ihram dolayısı ile iki rekat kılmanın müstehab olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Buna dair geniş açıklama daha önceden geçti.

"Sonra Kasva'ya bindi." Kaf harfi fethalı ve sonu med iledir. Kadı Iyâz dedi ki: el-Uzri nüshasında kaf harfi ötreli ve sonu kasr ile "el-Kusva" diye kaydedilmiştir ki bu bir hatadır. (Devamla) Kadı Iyâz dedi ki: İbn Kuteybe dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Kasva, Ced'a ve Adbâ isimlerinde develeri vardı. Ebu Ubeyd dedi ki: Adbâ Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in dişi devesinin adı olup bu isim ona isabet eden herhangi bir şey dolayısı ile verilmiş değildi. Kadı Iyâz der ki: Burada Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Kasva adındaki devesine bindiğini zikretmektedir. Hadisin sonunda da Kasva üzerinde hutbe verdi demektedir. Müslim'in Sahih'inden başka kaynaklarda: "el-Ced'a adındaki devesi üzerinde hutbe verdi"denilmiştir. Başka bir hadiste: "Burnu yarık bir deve üzerinde"denilirken, bir başka hadiste "Adbâ" adı verilmekte, bir diğer hadiste: "Onun yarışta asla geçilemeyen bir devesi vardı" bir başkasında: "Muhadrama adında"denilmektedir.

Bütün bunlar İbn Kuteybe'nin söylediğinin aksine onun bir tek dişi devesinin olduğuna delildir. Ayrıca Bunun onun adı ya da niteliği olduğunu göstermektedir. İşte bu farklılıklardan ötürü Ebu Ubeyd o sözlerini söylemiştir. Fakat ileride Adak Kitabı'nda Kasva'nın Adbâ'dan -orada açıklayacağımız

üzere- farklı olduğu gelecektir. el-Harbi dedi ki: el-Adb, el-Ced', el-Harn, el-Kasv ve Hadrame (ki adı geçen isimler bu mastarlardan türetilmiştir) kulaklarda sözkonusu olan kusurları ifade eder. İbnu'l-Arâbi dedi ki: Kasva burnunun ucu kesilmiş demektir. Ced' bundan daha fazlasını anlatır. el-Asmâi dedi ki: el-Kavs da onun gibidir. Aynı şekilde kulaktaki her bir kesik hakkında Ced' kullanılır. Şayet dörtte biri aşacak olursa Adbâ denilir. Muhadrama ise iki kulağı kesik demektir. Eğer şayet kulaklar kökten kopuksa salma denilir. Ebu Ubeyd dedi ki: Kasva kulağı enine kesik, muhadrama kulağı kökünden koparılmış ya da yarıdan fazlası koparılmış demektir. el-Halil der ki: Muhadrama tek kulağı kesilmi, adbâ kulağı yarılmış demektir. el-Harbi dedi ki: Hadis el-adbânın devenin adı olduğuna delildir. Kulağı gerçekten yarık olsa bile bu onun ismi olmuştur. Kadı Iyâz'ın açıklamaları buraya kadardır.

Tabiin'den Muhammed b. İbrahim et-Teymî ve başkaları da şöyle demiştir: Adbâ, Kasbâ ve Ced'a Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ait aynı dişi devenin adıdır. Allah en iyi bilendir.

"Gözümün uzanabildiği kadar uzağa baktım." Bütün nüshalarda (gözümün uzanabildiği kadar anlamındaki) "ilâmeddi basarî" şeklindedir ve bu sahihtir. Anlamı gözümün görebildiği son noktaya kadar demektir. Ama bazı dil bilginleri bu terkibi kabul etmeyerek doğrusunun "meddî basari" şeklinde olduğunu söylemişlerdir. Ama bu söyleyiş de çirkin bir söyleyiş değildir. Aksine her ikisi de birer söyleyiştir, Bununla birlikte "med" daha meşhurdur.

15. "Önünde kimi binekli kimi yayandı." Bundan hem binekli hem yayan haccetmenin caiz olduğu hükmü çıkmaktadır ki bu da icma ile kabul olunmuş bir husustur. Kitabın, Sünnetin ve ümmetin icmasının delilleri bu hususta birbirini güçlendirmektedir. Yüce Allah da: "*İnsanlar arasında haccı ilan et. Onlar sana yayan ve zayıf her deve üzerinde (binekli) olarak gelecekler dir*" (Hacc, 27) buyurmaktadır.

İlim adamları hangisinin daha faziletli olduğu hususunda ihtilâf etmişlerdir. Malik, Şafii ve ilim adamlarının cumhuru Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e uymak için binekli haccetmek daha faziletlidir, ayrıca böylesi hacc ibadetini yerine getirmek için daha bir destektir. Bir de Bununla daha çok masraf yapmak gerekir demişlerdir. Davud ez-Zahiri ise: Meşakketi sebebi ile yürüyerek daha faziletlidir demiş ise de bu tutarsızdır çünkü meşakkat istenen bir şey değildir.

"Kur'an onun üzerine iniyor ve o Kur'an'ın tevilini biliyordu." Bu da benim size bu yaptığım haccımda uygulamalarına dair haber vereceklerime sımsıkı sarılmaya teşvik anlamını ihtiva eder.

16. "Tevhid ile niyet edip ihrama girdi." Bununla lebbeyke la şerike lek: buyur emrine uyup geldim Senin ortağın yoktur sözünü kastetmektedir. Bunda da cahiliye dönemi insanları telbiye getirirken söyledikleri şirk ifade eden lafızlara muhalefet ettiğine işaret bulunmaktadır ki telbiye babında onların nasıl telbiye getirdikleri sözkonusu edilmişti.

"O tevhid ile telbiye getirdi... Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise kendi telbiyesini getirmeye devam etti."

17. Kadı Iyâz -yüce Allah'ın rahmeti ona- dedi ki: Bu ibarelerde insanların telbiyeye kattıkları Allah'ı övücü sözlerle zikirlere dair gelen rivâyetlere işaret bulunmaktadır. Nitekim bu hususta Ömer (radıyallâhu anh)'ın: Lebbeyke zennâmai vel fadlil hasen lebbeyke merhuben minke merhuben ileyk: çağrına uydum ey nimetler ve güzel lütufların sahibi. Senden korkarak ve mükafatını umarak çağrına uydum" zikirlerini eklediği rivâyet edilmektedir. İbn Ömer (radıyallâhu anhumâ)'dan da: "Lebbeyke ve sadeyk vel hayru biyedeyk verrabehu ileyke vel amel: Tekrar ve tekrar, tekrar ve tekrar senin çağrına uyuyor, emrine itaat ediyor, tekrar ve tekrar Sana itaat edebilmek, Senin yardımın iledir. Hayır yalnız Senin elindedir. Tekrar Senin çağrına uyuyorum, dileklerimiz Sanadır, amellerimiz Senin içindir." Enes (radıyallâhu anh) da: "Lebbeyke hakkan taabbuden ve rikkan; Senin gerçek bir hakkın olarak kulluğumla, köleliğimle çağrına uyup Sana itaat ediyorum" zikirlerini ekledikleri rivâyet edilmektedir.

Kadı Iyâz dedi ki: İlim adamlarının çoğunluğu müstehab olan Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in telbiyesi ile yetinmektir demişlerdir. Malik ve Şafii de böyle demiştir. Allah en iyi bilendir.

Cabir dedi ki: "Haccdan başkasına niyet etmemiştir. Umreyi de bilmiyordu".

18. İfrad haccının tercih edildiğini söyleyenlerin lehine delildir. Mesele bundan önceki babın baş taraflarında etraflı bir şekilde ele alınmıştı.

19. "Nihayet Beyt'e geldik." Bundan da haccı için sünnetin Kudum Tavafı yapmak ve başka işler için Arafat'a Vakfe'den önce Mekke'ye girmelerinin sünnet olduğu anlaşılmaktadır.

20. "Nihayet onunla beraber Beyt'e geldik, rüknü istilam etti, üç şavt hızlıca yürüdü, dört şavt (normal) yürüdü." Buradan da ihramlı olan bir kimse Arafat'a Vakfe'den önce Mekke'ye girdiği taktirde Kudum Tavafı yapmasının sünnet olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Bu, üzerinde icma olunmuş bir husustur.

21. Tavaf yedi şavttır.

22. Sünnet, ilk üç şavta remel yapmak (koşarcasına biraz hızlı yürümek) diğer dört şavtı ise normal yürümektir.

İlim adamları der ki: Remel kısa adımlarla en hızlı yürüyüş şeklidir. Habab da denilir. Mezhep âlimlerimizin dediklerine göre remel ancak hacc ya da umrenin bir tek tavafında müstehabtır. Eğer hacc ya da umreden başka bir maksatla tavaf ediyorsa remel yoktur ve bu hususta görüş ayrılığı bulunmamaktadır. Aynı şekilde haccdaki bütün tavaflarda da hızlıca yürümez. Sadece bunların birisinde hızlıca yürür.

Bu hususta Şafii'nin meşhur iki görüşü olup en sahih olanlarına göre arkasına say'i gelen tavafda böyle yapar, bu ise Kudum Tavafı'nda ve İfâda Tavafı'nda olur, Veda Tavafı'nda böyle bir şey sözkonusu değildir. İkinci görüşe göre, ister arkasından say yapmak istesin ister istemesin yalnızca Kudum Tavafı'nda hızlıca yürür, ayrıca Umre Tavafı'nda da hızlıca yürür. Çünkü Umre Tavafı'nda bir tavaf vardır. Allah en iyi bilendir.

23. Mezhep âlimlerimizin dediklerine göre ıztıba' tavafın sünnetidir. Çünkü onun hakkında Ebu Davud'un ve Tirmizi'nin Sünenleri ile başka kaynaklarda sahih hadis yer almaktadır. Iztıba' ise ridasının (ihramın üst parçasının) ortasını sağ omuzunun arkasından koyup uçlarını sol omuzlarının üzerine atmasıdır. Bu durumda sağ omuzu açık kalır. Mezhep âlimlerimiz derler ki: Iztıba' da ancak az önce etraflıca açıklaması geçtiği üzere remelin (hızlıca yürüyüşün) sünnet olduğu bir tavafta sünnettir.

24. "Rüknü istilam etti" yani elini o rükne (hacere) sürdü. Bu bütün tavaflarda sünnettir. İleride Müslim'in yüce Allah'ın izni ile bundan sonra zikrettiği yerde açık şekilde açıklaması gelecektir.

"Sonra İbrahim (aleyhisselâm)'ın makamına gitti... Makamı, kendisi ile Beyt'in arasına aldı."

25. Bu ilim adamlarının icma ile kabul ettikleri tavaf eden her bir kimsenin tavafını bitirdikten sonra makamın arkasından iki rekat tavaf namazı kılması gerektiğine bir delildir. Ancak bu iki rekatın vacip mi sünnet mi olduğu hususunda ihtilâf edilmiştir. Bizim mezhebimizde de bu hususta görüş ayrılığı vardır. Bu görüş ayrılığının neticesi farklı üç görüşün daha sahih olanına göre bu iki rekatın sünnet olduğudur. İkinci görüşe göre bu iki rekat vaciptir. Üçüncüsüne göre şayet yapılan tavaf vacip ise iki rekatta vaciptir, sünnetse sünnettir. Bununla birlikte bizler bu iki rekatın ister vacip olduğunu ister sünnet olduğunu söyleyelim kılmayacak olursa tavafı bâtıl olmaz. Sünnet olan

da bunları makamın arkasında kılmasıdır. Eğer yapamayacak olursa Hicrde, bunu da yapamaz ise mescidin içinde buna da imkânı olmazsa Mekke de ve Haremin diğer yerlerinde kılabilir. Eğer kendi vatanında yahut da yeryüzünün uzak başka bir yerinde kılacak olursa caiz olmakla birlikte fazileti kaçırmış olur. Hayatta kaldığı sürece de bu namazın vakti geçmez. Şayet birden çok tavaf yapmak isterse her tavafın arkasında iki rekatini kılması müstehabtır. Eğer tavaf namazını akabinde kılmadan birden çok tavaf yapmak isteyip sonra da tavafların arkasında her bir tavafın iki rekatını kılacak olursa mezhep âlimlerimiz bu caizdir, Bununla birlikte daha uygun (evlâ) olana muhaliftir ama mekruh olduğu söylenemez. Bu görüşü kabul edenler arasında el-Misver b. Mahreme, Âişe (radıyallâhu anhâ), Tâvus, Atâ, Said b. Cübeyr, Ahmed, İshak ve Ebu Yusuf da vardır. Ancak İbn Ömer, Hasan-ı Basri, Zührî, Malik, Sevrî, Ebu Hanife, Ebu Sevr, Muhammed b. el-Hasan ve İbnu'l-Munzir bunu mekruh görmüşlerdir. Aynı zamanda bu görüşü Kadı Iyâz fukahanın cumhurundan nakletmiştir.

"Babam (böyle) diyordu ve ben onun bunu ancak Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den (duyup) zikrettiğini biliyorum. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) iki rekatta kulhuvallahu ehad ile kulya eyyuhelkâfirun surelerini okuyordu."

Bu sözün manası şudur: Cafer b. Muhammed bu hadisi babası Cabir'den rivâyet etmiş ve şunları söylemiştir: Babam yani Muhammed şöyle derdi: O bu iki sûreyi okudu. Cafer dedi ki: Ben babamın bu kıraati Cabir'in kendi namazında Cabir'in kıraatinden zikrettiğini bilmiyorum. Aksine benim bildiğim Cabir'den o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu iki rekatı kıldığı sıradaki kıraatinden diye rivâyet ettiğini biliyorum.

"Kulhuvallahu ehad" ve "Kulya eyyuhelkâfirun" demesinin anlamı da şudur: Birinci rekatta Fatiha'dan sonra "Kulya eyyuhelkâfirun" sûresini, ikincisinde ise Fatiha'dan sonra "kulhuvallahu ehad" sûresini okumuştur. Onun: Benim bildiğim onun bunu ancak Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye zikrettiğinden ibarettir" ifadesi bu hususta bir şüphe anlamında değildir. Çünkü bilmek lafzı şüpheye aykırıdır. Aksine bu kıraatin Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ref edilmesi (ona nisbeten rivâyeti)ni kesin olarak ifade etmiştir. Bunu Beyhâki Müslim'in şartına göre sahih bir isnâd ile Cafer b. Muhammed'den, o babasından, o Cabir'den diye rivâyet etmektedir. Buna göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Beyt'i tavaf etti. Hacer-i Esved'den itibaren üç şavt remel yaptı (hızlı çalımlı yürüdü). Sonra iki rekat namaz kıldı ve bu iki rekatta kulya eyyuhalkâfirun ile kulhuvallahu ehad sûrelerini okudu.

26. "Sonra rükne döndü, onu istilam ettikten sonra kapıdan Safa'ya çıktı." Bu da Şafii ve daha başka âlimlerin şu görüşlerine delildir: Kudum Tavafı yapan bir kimsenin tavafı ve makamın arkasında tavaf namazını bitirdikten sonra tekrar Hacer-i Esved'e dönüp onu istilam etmesi sonra da say yapmak üzere Safa kapısından çıkması müstehabtır. Bununla birlikte ilim adamları bu istilamın vacip olmayıp sadece sünnet olduğu, bunu terk edecek olursa kurban kesmesi gerekmediği üzerinde ittifak etmişlerdir.

"Sonra kapıdan Safa'ya çıktı. Safa'ya yaklaşınca: "*Muhakkak Safa ile Merve Allah'ın şiarlarındandır*" (Bakara, 158) âyetini okudu... Sonra Merve'ye indi."

27. Bu ibarelerde çeşitli hacc menasiki sözkonusu edilmektedir. Bunların bir kısmı şunlardır:

a. Say'a Safa'dan başlamak şarttır. Şafii, Malik ve cumhur da bu görüştedir. Nesai'nin bu hadisi rivâyetinde sahih bir isnâd ile Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: "*Allah'ın adını anarak başladığımdan, siz de başlayın*" dediği sabittir. Onun rivâyeti bu şekilde çoğul kipi ile gelmiştir.

b. Safa ile Merve'nin üstüne çıkması gerekir. Bu çıkmanın hükmü hakkında görüş ayrılığı vardır. Mezhep âlimlerimizin çoğunluğu bu sünnettir, şart ve vacip değildir. Bu çıkmayı terk edecek olursa say'ı sahih olmakla birlikte fazileti kaçırmış olur. Mezhep âlimlerimizinden Ebu Hafs b. el-Vekil şöyle demiştir: Safa'nın az bir yeri dahi olsa üzerine çıkmadıkça say'ı sahih olmaz. Ama doğrusu birincisidir.

Mezhep âlimlerimizin dediklerine göre Bununla birlikte Safa ile Merve arasında herhangi bir uzaklık da bırakmaması şarttır. Bunun için Safa'nın basamaklarına topuklarını yapıştırmalı, Merve'ye vardığı taktirde de ayak parmaklarını basamaklarına değdirmelidir. İşte bu yedi defada da her birisinde topuklarını başladığı yere değdirmesi, parmaklarını da vardığı yere değdirmesi şarttır. Mezhep âlimlerimizin dediklerine göre imkânı varsa Beyt'i görünceye kadar Safa ile Merve'nin üzerine çıkması müstehabtır.

c. Safa'nın üzerinde Ka'be'ye dönüp durması ve yüce Allah'ı burada anılan zikir ile anıp dua edip, zikri ve duayı üç defa tekrarlaması sünnettir. Mezhep âlimlerimizce meşhur olan budur. Yine mezhep âlimlerimizden bir topluluğun dediklerine göre zikri üç defa, duayı da sadece iki defa tekrar eder. Doğrusu birincisidir.

"Hizipleri yalnız başına o bozguna uğrattı." Yani o bunları insanların savaşmaları olmadan onlardan kaynaklanan bir sebebe bağlı olmaksızın boz-

guna uğratmıştır. Hiziplerden maksat ise Hendek Günü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e karşı bir araya gelen hiziplerdir. Hendek Gazvesi ise hicretin dördüncü yılı Şevval ayında olmuştu. Beşinci yılında olduğu da söylenmiştir.

"Sonra Merve'ye indi. Nihayet ayakları vadinin iç tarafına değince... Merve'ye varıncaya kadar yürüdü." İbare nüshalarda bu şekildedir. Kadı Iyâz da bütün nüshalardan bunu böylece nakletmiştir. Ancak şunları söylemektedir: Bu ibarelerde olmazsa olmaz bir lafız düşürülmüştür. O da nihayet ayakları (vadinin iç tarafına) değince vadinin iç tarafında remel yaptı. İşte bu lafzın böyle olması zorunludur. Bu lafız Müslim'den başkasının rivâyetinde sabittir. Nitekim bunu el-Humeydî, el-Cem Beyne's-Sahihayn adlı eserinde bu şekilde zikretmekle birlikte Muvatta da şöyledir: Nihayet ayakları vadinin iç tarafına değince oradan çıkıncaya kadar say etti. Bu da remel yaptı ile aynı anlamdadır. Kadı Iyâz'ın açıklamaları bunlardır. Bununla birlikte Sahih-i Müslim'in bazı nüshalarında şu şekildedir: "Nihayet ayakları vadinin iç tarafına değince say etti." Tıpkı Muvatta'da ve başkalarında yer aldığı gibi. Allah en iyi bilendir.

28. Bu hadiste vadinin iç tarafında yokuşa gelinceye kadar hızlıca say'ın müstehab olduğu anlaşılmaktadır. Bundan sonra geri kalan mesafeyi Merve'ye kadar alışkın olduğu yürüyüş âdeti üzere yürür.

29. Bu şekilde say etmek bu yerde yedi defanın her birisinde müstehabtır. Vadiden önce ve sonra yürümek müstehabtır. Hepsinde yürüse yahut hepsinde say etse (koşsa) yine onun için yeterlidir ama fazileti kaçırmış olur. Şafii ve onun mezhebine uygun kanaat belirtenlerin görüşü budur. Yapılması gereken yerde hızlıca koşmayı terk eden kimseler hakkında Malik'den iki rivâyet gelmiştir. Bunlardan biri zikredildiği gibidir ikincisi ise onun say'ı iade etmesi yönündedir.

30. "Merve üzerinde de Safa üzerinde yaptığının aynısını yaptı." Bunda da Merve üzerinde Safa üzerinde sünnet olduğu şekilde yükselmek, zikir ve dua yapmanın sünnet olduğu anlaşılmaktadır. Bu üzerinde ittifak edilmiş bir husustur.

31. "Nihayet Merve üzerinde son tavafına gelince..." Bunda Şafii'nin ve cumhurun görüşüne delil vardır: Safa'dan Merve'ye gidiş bir defa, Safa'ya dönüş, ikincisi Merve'ye tekrar dönüş üçüncüsü sayılır ve bu şekilde yedi şavtın birincisi Safa'dan başlar, sonuncusu da Merve de biter.

Şafii'nin kızının oğlu ve mezhep âlimlerimizden Ebu Bekr es-Sayafi der ki: Merve'ye gidiş ve Safa'ya dönüş bir defa sayılır. Bu durumda yedi şavtın

sonuncusu Safa'da olur. Fakat bu sahih hadis her ikisinin görüşünü reddetmektedir. Diğer taraftan çağlar boyunca müslümanların ameli uygulaması da böyledir. Allah en iyi bilendir.

"Süraka b. Malik b. Cu'şun kalkıp... dedi ..." Bu hadisin şerhi bundan önceki babın sonunda açık bir şekilde geçmiş bulunmaktadır. "Cu'şun" cim harfi ve şin harfi ötrelidir. Şin harfi fethalı da (cu'şem) söylenir. Bunu da el-Cevherî ve başkaları zikretmiştir.

32. Fatıma'nın ihramdan çıkanlar arasında olduğunu gördü... Buna tepki gösterdi." Buradan erkeğin zevcesinde, dini yaşayışında bir eksiklik görmesi halinde tepki göstereceği hükmü anlaşılmaktadır. Çünkü Ali (radıyallâhu anh) böyle yapmasının caiz olmadığını düşündüğünden karşı çıkıp tepki göstermişti.

"Ben de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i Fatıma'ya karşı kışkırtmak üzere... gittim." Tahriş (kışkırtmak) bir işe teşvik etmek demektir. Burada maksat ise Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e Fatıma (radıyallâhu anhâ)'ya sitem etmesini gerektirecek şeyleri ona anlatmasıdır.

33. "Ben: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ne diyerek ihrama girmişse ben de öylece ihrama giriyorum, dedim." Bundan önceki babta Bunun şerhi geçmiş idi. Bir kimsenin ihrama girmesini filanın ihramı gibi ona bağlı olarak şart koşmasını caiz olduğunu belirtmiştik.

34. "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile beraberlerinde kurbanlık bulunanlar dışındakilerin hepsi ihramdan çıktı ve saçlarını kısalttı." Bundan önceki babta Bunun da açıklaması geçmişti.

35. Bundan umumi lafız kullanılarak özel kimselerin kastedilmesinin mümkün olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Çünkü Âişe (radıyallâhu anhâ) ihramdan çıkmamış ve kurbanlık getirenlerden değildi. "Herkes ihramdan çıktı" sözünden kastı ise onların büyük çoğunluğu demektir. "Hedy: hediyelik kurban" dal harfi sakin ve kesreli olarak söylenir. Dal harfi kesreli olmakla birlikte ye harfi şeddeli, aynı zamanda dal harfi sakin olmakla birlikte ye harfi şeddesiz de söylenebilir. "Hediy ve hedy" şekillerinde.

36. "Kısalttılar" tıraş olmayıp saçlarını kısalttılar. Bunanla birlikte tıraş olmak daha faziletlidir. Çünkü haccda tıraş olacak saçlarının kalmasını istemişlerdi. Eğer tıraş olsalardı daha sonra tıraş edecek saçları kalmazdı. Dolayısı ile her iki ibadet neticesinde saçların tamamen izale edilebilmesi için burada saçlarını kısaltmak daha güzel olmuştur.

37. "Terviye gününde Mina'ya yöneldiler ve hacc niyeti ile ihrama girdiler." Terviye günü Zülhicce'nin sekizinci günüdür. Defalarca açıklaması ve türeyişi ile ilgili bilgi geçmiş bulunmaktadır. Aynı şekilde defalarca belirtildiği üzere Şafii ve ona uygun kanaat belirtenlere göre faziletli olan Mekke de bulunup da hacc için ihrama girmek isteyenin bu hadis ile amel etmek üzere terviye günü ihrama girmesidir. Yine bu hususda ilim adamlarının farklı görüşleri kaydedilmiş bulunmaktadır. Bununla sünnetin herhangi bir kimsenin terviye gününden önce Mina'ya gitmeye kalkışmaması da beyan edilmektedir. Malik bunu mekruh görmüş, selefden bazıları ise bunda bir sakınca yoktur demiştir. Bizim mezhebimize göre ise daha önce gitmek sünnete muhaliftir.

38. "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bineğine bindi, orada öğle, ikindi, akşam, yatsı ve sabah namazlarını kıldı." Bu ibarelerde bazı sünnetler beyan edilmektedir:

a. Bu gibi yerlerde bineğe binmek, yürümekten faziletlidir. Nitekim genel olarak yolda bineğe binmek yürümekten faziletlidir. Her iki surette de bineğe binmenin daha faziletli olduğu sahih olan kanaattir. Şafii'nin bu hususta zayıf başka bir görüşü daha vardır ki bu görüşe göre yürümek daha faziletlidir. Bazı mezhep âlimlerimiz de şöyle demiştir: Haccın genelinde faziletli olan bineğe binmektir, ancak menasik (denilen hacca dair ameller)in getirildiği yerler müstesnadır. Buralar ise Mekke, Mina, Müzdelife, Arafat ve bunlar arasında gidip gelmektir.

b. Bu beş vakit namazı Mina'da kılmak sünnettir.

c. Üçüncü sünnet bu geceyi Mina'da geçirmektir. Sözkonusu bu gece ise Zülhicce'nin dokuzuncu gecesidir. Bu geceyi orada geçirmek sünnettir, rükun ve vacip değildir. Bunu terk edecek olursa icma ile kurban kesmesi gerekmez.

39. "Sonra güneş doğuncaya kadar az bir süre kaldı." Bundan anlaşıldığına göre sünnet güneş doğmadıkça Mina'dan çıkmamalarıdır. Bu da üzerinde ittifak olunmuş bir husustur.

40. "Nemire de kendisi için kıldan bir çadırın kurulmasını emretti." Mina'dan gidildiği zaman Nemire de konaklamak müstehabtır. Çünkü Arafat'a ancak güneşin zevale erip öğle ve ikindi namazlarını cem ile kıldıktan sonra girmektir. O halde sünnet Nemire de konaklamalarıdır. Çadırı olan çadırını kurar ve zevalden önce vakfe yapmak için guslederler. Güneş zevale erdikten sonra imam hacılarla birlikte İbrahim (aleyhisselâm) mesci-

dine gider ve onlara kısa iki hutbe verir. İkinci hutbeyi de oldukça kısa keser. Hutbeyi bitirdikten sonra onlara cem ile öğle ve ikindi namazlarını birlikte kıldırır. Namazı kılıp bitirdikten sonra vakfe yerine gider.

41. Hadis-i şeriften ihramlı kimsenin çadır ve başka şeyler ile gölgelenmesinin caiz olduğu hükmü vardır. Bineği üzerinde olmayana caiz olduğunda görüş ayrılığı bulunmamakla birlikte binekli olan için caiz olduğu ihtilâflıdır. Bizim mezhebimize göre caizdir. Çoğunluk da böyle demiştir. Malik ve Ahmed bunu mekruh görmüştür. Mesele yüce Allah'ın izni ile ilgili yerinde genişçe açıklanacaktır.

42. Çadır edinmek ve çadırların kıldan yapılması da caizdir.

43. "Nemire"nin asıl söyleyişi nun harfinin fethalı, mim harfinin kesreli okunuşudur. Bununla birlikte benzeri kelimeler hakkında mümkün olan Bunun hakkında da mümkündür. O da nun harfi hem fethalı hem kesreli olmakla birlikte mim harfinin sakin okunmasıdır. Burası Arafat'ın yanında bir yer olmakla birlikte Arafat'tan değildir.

44. Kureyş ise onun Kureyşlilerin cahiliye dönemlerinde yaptığı gibi Meş'ar-i Haram'ın yanında vakfe yapacağından hiç şüphe etmiyordu." Bu şu demektir: Kureyş cahiliye döneminde Meş'ar-i Haram'da vakfe yapıyordu. Burası Müzdelife de Kuzaf adında bir dağın adıdır. Meş'ar-i Haram'ın Müzdelife'nin tamamı olduğu da söylenmiştir. Meşhur olan söyleyiş mim harfinin fethalı okunuşudur, Kur'an-ı Kerim de de böyle gelmiştir. Kesreli olarak (mişar) diye de söylenmiştir. Diğer Araplar ise Müzdelife'yi geçerek Arafat'da vakfe yapıyorlardı. Kureyşliler Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendi âdetlerine uygun olarak Meş'ar-i Haram'da vakfe yapıp onu geçmeyeceğini sanıyorlardı. Ama Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Meş'ar-i Haram'ı geçerek Arafat'a geldi. Çünkü yüce Allah: "*Sonra insanların ifada yaptıkları yerden siz de ifada yapınız.*" (Bakara, 199) buyruğunda bunu emretmişti. İnsanlardan maksat ise burada Kureyş'in dışındaki diğer Araplardır. Kureyşliler Harem bölgesinden sayıldığı için Müzdelife de vakfe yapıyorlar ve biz Allah'ın Harem bölgesinin ahalisiyiz. Dolayısı ile buradan dışarı çıkmayız diyorlardı.

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) (Müzdelife'yi) geçip Arafat'a geldi. Çadırının Nemire de kurulmuş olduğunu gördü. Oraya inip konakladı. Nihayet güneş batıya kayınca..." Yani Müzdelife de durmayıp Müzdelife'yi geçerek Arafat'a yönelince "nihayet Arafat'a geldi" ifadesi de mecaz olup maksat Arafat'a yaklaşınca demektir. Çünkü o bu sözlerini "çadırının Nemire de kurulmuş olduğunu gördü ve oraya inip konakladı" diye açıklamaktadır. Nemire'nin ise Arafat'dan sayılmadığı daha önce geçti. Bununla birlikte öğle

ve ikindi namazlarını cem ile kılmadan Arafat'a gitmenin sünnete muhalif olduğu da daha önceden geçmiş bulunmaktadır.

"Güneş batıya kayınca verdiği emir üzerine Kasva onun için hazırlandı..." Kasva lafzının nasıl zaptedileceği (telaffuz edileceği) ve bunun beyanı bu babın baş taraflarında açıkça ortaya konulmuştur. Ha harfi şeddesiz olarak "feruh ile" ise üzerine semer ve diğer biniş takımları konuldu anlamındadır.

"Vadinin iç tarafı" kasıt Urana Vadisi'dir. Urana da Şafii ve Malik dışında bütün âlimlere göre Arafat'tan sayılmaz. Ancak Malik burası Arafat'tandır demiştir.

45. "İnsanlara hutbe verdi." Buradan imamın Arefe Günü'nde bu yerde hacılara hutbe vermesinin müstehab olduğu anlaşılmaktadır. İlim adamlarının büyük çoğunluğunun ittifakı ile bu hutbe sünnettir. Bu hususta Maliki mezhebi farklı kanaattedir. Şafii mezhebine göre haccda sünnet olan dört hutbe vardır. Birincisi Zülhicce'nin yedinci gününde öğle namazından sonra Ka'be'nin yanında bir hutbe verilir.

İkincisi Arafat'da vakfe gününde Urana Vadisi'nin iç tarafında verilen bu hutbedir.

Üçüncüsü nahr (kurban bayramı birinci) günü hutbesidir.

Dördüncüsü ise birinci nehir günü diye bilinen teşrik günlerinin ikincisinde verilen hutbedir. Mezhep âlimlerimiz der ki: Bütün bu hutbeler birer hutbe olarak verilir ve öğle namazından sonra verilir. Arafat günü hutbesi müstesnadır. O iki hutbe olup namazdan önce verilir. Mezhep âlimlerimiz der ki bu hutbelerin her birisinde bir sonraki hutbeye kadar gerek duyacakları hususları öğretir. Allah en iyi bilendir.

46. "*Muhakkak kanlarınız ve canlarınız şu gününüzün bu ayınızdaki hurmeti gibi size haramdır.*" Bu da bunların haramlığının kesin ve şiddetli olduğu anlamına gelir. İşte bu ifadeler aynı zamanda darb-ı mesele (örnek göstermeye) ve kıyas yaparak benzer şeyleri birbirlerinin hükmüne katmaya delil vardır.

47. "*Şunu bilin ki cahiliye işi olan her bir iş ayaklarımın altına konulmuştur... İlk kaldırdığım faiz de bizim faizimiz Abbas b. Abdulmuttalib'in faizidir. Hepsi kaldırılmıştır.*" Bu cümle ile cahiliye dönemi işleri akabinde kabzın tahakkuk etmediği cahiliye alışverişleri iptal edilmekte, cahiliye dönemindeki öldürmeler sebebi ile kısasın sözkonusu olmadığına, imam ve ondan başka iyiliği emredip münkerden alıkoyan kimselerin işe kendisinden ve yakınların-

dan başlaması gerektiğine delildir. Çünkü böylesi, sözünün kabul edilme ihtimalini daha da yükseltir. Henüz yeni müslüman olmuş kimselerin gönlünü daha çok hoş eder.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: "*Ayaklarımın altındadır*" bunların iptal edildiğine bir işarettir.

"*İlk kaldırdığım kan davası İbn Rabia'nın kan davasıdır.*" Muhakkıklar ve cumhur şöyle demiştir: Bunun adı İyas b. Rabia b. el-Hâris b. Abdulmuttalib'di. Adının Hârise ve Âdem olduğu da söylenmiştir. Darakutni dedi ki: Bu bir tashiftir. Adının Temmam olduğu da söylenir. Adının Âdem olduğunu söyleyenler arasında ez-Zubeyr b. Bekkâr da vardır.

Kadı Iyâz dedi ki: Müslim'in bazı ravileri bunu Rabia b. el-Hâris'in kanı diye rivâyet etmişlerdir. Ebu Davud da bunu böylece rivâyet etmiştir. Bunun bir yanılma olduğu, doğrusunun ise "İbn Rabia" olduğu da söylenmiştir. Çünkü Rabia, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den sonra Ömer b. el-Hattab zamanına kadar yaşamıştır. Ebu Ubeyde bunu tevil ederek şöyle demektedir: Rabia'nın kanı demesi kan davasını taleb etme velayetinin kendisinde olmasından dolayıdır. Bunun için ona nisbet etmiştir. Dediklerine göre öldürülen bu oğlu evler arasında emekleyen küçük bir çocuktu. Sa'd oğulları ile Leys b. Bekr arasında meydana gelen bir savaşta ona bir taş isabet etmişti. Bu açıklamayı ez-Zubeyr b. Bekkar yapmıştır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in faiz hakkında:

48. "*Hepsi kaldırılmıştır*" buyruğunun anlamı ana paradan fazla olanı kaldırılmıştır demektir. Nitekim yüce Allah: "*Eğer tevbe ederseniz ana mallarınız sizindir*" (Bakara, 279) buyurmaktadır. Benim bu zikrettiklerim bir açıklamadır. Yoksa maksat zaten hadisin kendi lafzından anlaşılmaktadır. Çünkü riba (faiz) fazlalık demektir. Riba'yı (fazlalık) ayakların altına alınca fazlalığı kaldırmış demektir. Ayakları altına almaktan kasıt ise onu red ve iptal etmektir.

49. "*Kadınlar hakkında Allah'tan korkun. Çünkü siz onları Allah'ın emanı ile aldınız.*" Bu buyrukla kadınların haklarına riayet teşvik edilmekte, onlara iyi davranmak ve ma'ruf bir şekilde onlarla geçinmek tavsiye edilmektedir. Onlar hakkında tavsiye ihtiva eden onların haklarını açıklayan ve bu haklarını yerine getirmekte kusurdan sakındıran çok sayıda sahih hadis gelmiştir. Ben bunları ya da bunların bir çoğunu Riyâzü's-Sâlihin adlı eserimde bir araya getirmiş bulunuyorum.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: "*Onların Allah'ın emanı ile aldınız*" ibaresi pek çok asıl nüshada bu şekildedir. Bazılarında "Allah'ın emaneti ile aldınız" şeklindedir.

50. *"Allah'ın adı ile onların fercleri size helal oldu."* Bunun anlamının yüce Allah'ın: *"Ya ma'ruf ile tutun yahut güzellikle salıverin"* (Bakara, 229) buyruğudur. Kastedilenin tevhid kelimesi olduğu da söylenmiştir ki o da lâ ilâhe illallah Muhammeden Rasûlüllah'dır. Çünkü müslüman bir kadın gayr-i müslime helal değildir. Bir diğer görüşe göre kasıt Allah'ın mübah kılması ile size helal olmuştur. Kelimeden maksat ise yüce Allah'ın: *"Size helal olan kadınları nikâhlayınız"* (Nisa, 3) buyruğu olduğu söylenmiştir. Bu üçüncü açıklama doğru olan açıklamadır. Hattâbî, Herevî ve başkaları birincisini kabul etmiştir. Kelimeden kastın icap ve kabul olduğu da söylenmiştir. Buna göre kasıt yüce Allah'ın emretmiş olduğu kelime ile onlar size helal olur. Allah en iyi bilendir.

51. *"Hoşlanmadığınız hiçbir kimseye yataklarınızı çiğnetmemeleri sizin onların üzerindeki hakkınızdır..."* el-Mâzerî dedi ki: denildiğine göre bundan maksat erkeklerle halvete kalmamaları (tenhada yalnız başlarına kalmamaları)dır. Yoksa Bununla kadının zinasını kastetmiş değildir. Çünkü zina onun celde ile cezalandırılmasını gerektirir. Ayrıca bu kocanın hoşlandığı kimselerle de hoşlanmadığı kimselerle de yapılırsa bu haramdır. Kadı lyâz dedi ki: Erkeklerin kadınlarla konuşması Arapların cahili bir âdetleri idi. Bu ayıp da değildi ve bundan dolayı onların şüphesini çeken bir husus da değildi. Hicap âyeti nazil olunca bu onlara yasaklanmış oldu. Kadı Iyâz'ın açıklamaları bunlar olmakla birlikte tercih edilene göre anlamı şudur: Evinize girip evlerinizde oturmasından hoşlanmadığınız hiçbir kimseye içeri girmesi için izin vermemeleri demektir. Bu izinle girecek kişi ister yabancı bir erkek olsun, ister bir kadın, ister zevcenin mahremlerinden bir kişi olsun. Yasak bunların hepsini kapsar. İşte fukahaya göre meselenin hükmü şudur: Zevce erkek yahut kadın olsun mahrem olsun olmasın, erkeğin evine ancak kocasının kendisinden hoşlanmadığını bildiği yahut zannettiği kimselerin girmesine izin verebilir. Çünkü aslolan insanın evine bu hususta izni olmadıkça kimsenin girmemesidir. Ya da izin vermeye izin verdiği kimselerin izin vermediklerinin ya da örfün bu husustaki devamı ve benzeri hususlarla izin vereceği bilinen kimselerin dışında kimsenin girmemesidir. Razı olup olmadığı hususunda şüphe bulunup herhangi birisi tercih edilemiyor ya da ortada bir karine de yoksa içeri girmek de izin vermek de helal değildir. Allah en iyi bilendir.

52. *"Ağır olmayan dövmek"* ise ağır, şiddetli ve zor gelen dövmek demektir. Yani onları vurma hakkınız doğduğunda onları ağır ve şiddetli olmayan bir şekilde vurunuz. Çünkü berh, meşakket demektir. Muberrih de bu kökten gelmektedir.

53. Bu hadis-i şerifte erkeğin hanımını te'dib maksadı ile dövmesinin mübah olduğu anlaşılmaktadır. Eğer kendisine izin verilmiş olan kadarı ile onu dövüp de bundan dolayı ölürse dövenin âkilesine kadının diyetini ödemek gerekir, keffaretin de onun malından ödenmesi gerekir.

54. *"Ma'ruf bir şekilde onların rızık ve giyimlerini sağlamak da sizin üzerinizdeki haklarıdır."* Buradan da zevcenin nafakasının ve geçiminin karşılanmasının vacip olduğu anlaşılmaktadır. Bu husus icma ile sabittir.

55. "Şehadet parmağını semaya kaldırıp insanlara doğru indirerek: *Şahit ol Allah'ım* buyurdu." Buradaki "yenkütühe: indirerek" lafzını kâf ve te ile zaptedip kaydettik. Kadı Iyâz dedi ki: Rivayet bu şekilde te harfi iledir. Ama bu mana itibari ile uzak bir ihtimaldir. Doğrusunun be harfi ile "yenkubuhe" şeklinde olmasıdır. Biz bunu Ebu Davud'un Süneni'nde İbnu'l-A'râbi yolu ile te ile, Ebu Bekir et-Temmâr yolundan da be ile rivâyet etmiş bulunuyoruz ki bu da insanlara işaret ederek onu evirip çevirip, indirip kaldırarak anlamındadır. Bir kimsenin ok torbasını çevirmesini anlatmak üzere "nekebe kinanetehu" da buradan gelmektedir. Kadı Iyâz'ın açıklamaları bunlardır.

56. "Sonra ezan okudu sonra kamet getirip öğle namazını kıldı, sonra kamet getirip ikindi namazını kıldı, aralarında da bir şey kılmadı." Buradan da o günde orada öğle ve ikindi namazlarının cem ile (birlikte) kılınmasının meşru olduğu hükmü anlaşılmaktadır ki ümmet bu hususta icma etmişlerdir.

Ancak bu cem'in sebebinin ne olduğu hususunda görüşleri farklıdır. İbadetin kendisi (haccın) sebebi ile olduğu söylenmiştir. Bu Ebu Hanife ve Şafii mezhebine mensup bazı ilim adamlarının görüşüdür. Şafii mezhebine mensup fukahanın çoğunluğu ise sefer sebebi ile demişlerdir. Buna göre mukim ya da iki merhaleden daha az mesafe yolcusu olanlar -Mekkeliler gibi- namazlarını kısaltarak (kasr ile) kılmaları caiz olmadığı gibi cem ile kılmaları da caiz olmaz.

57. İki namazı cem ile bir arada kılan bir kimse namazların ilkini önce kılar, birincisi için ezan okur ve her bir namaz için birer kamet getirir ve iki namazın arasını fâsıla ile ayırmaz. Bütün bunlar bizde ittifak ile kabul edilmiş hususlardır.

58. "Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) vakfe yerine gelinceye kadar bineğine bindi... Güneş batıp sarılığı azıcık geçip güneşin kursu kayboluncaya kadar vakfeye devam etti." Bu bölümde vakfe ile ilgili çeşitli meseleler ve âdab bulunmaktadır:

a. İki namazı cem ile kıldıktan sonra vakfe yapacağı yere gitmekte acele edilir.

b. Binek üzerinde vakfe yapmak daha faziletlidir. Ancak Bunun hakkında ilim adamlarının görüş ayrılığı vardır. Bizim mezhebimizde üç görüş olup en sahihleri binek üzerinde vakfenin daha faziletli olduğudur. İkinci görüşe göre ise bineksiz vakfe yapmak daha faziletlidir. Üçüncü görüşe göre ise ikisi arasında fark yoktur.

c. Adı geçen kayaların yanında vakfe yapmak müstehabtır. Bunlar rahmet tepesinin alt taraflarında döşenmiş kaya parçalarıdır. Rahmet tepesi ise Arafat topraklarının tam ortasındaki bir tepedir. Müstehab olan vakfe yeri burasıdır. Ama avam arasında bu tepeye çıkmaya itina göstermek şeklindeki meşhur anlayış ve ayrıca vakfe ancak orada sahih olur kanaati tamamen yanlıştır. Aksine doğru olan Arafat arazisinin her bir parçasında vakfe yapmanın caiz olduğudur. Fazilet ise Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kayaların yanındaki vakfe yerindedir. Ona aittir. Buna gücü yetmezse imkânı olduğu kadar ona yaklaşır. Hadisin son taraflarında da yüce Allah'ın izni ile Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Arafatın tamamı vakfe yeridir"* buyruğu açıklanırken Arafat'ın sınırları da açıklanacaktır.

d. Vakfe yaparken Ka'be'ye dönmek müstehabtır.

e. Güneş batıncaya ve tam anlamı ile battığı kesinlikle bilininceye kadar vakfede kalmak gerekir. Bundan sonra ise Müzdelife'ye ifada edilir (gidilir). Eğer güneş batmadan önce ifadada bulunacak olursa vakfesi de haccı da sahihtir ama bu acelesini kurban ile telafi eder. Böyle bir kurban vacip midir yoksa müstehab mıdır bu hususta Şafii'nin iki görüşü vardır. Daha sahih olanına göre sünnettir. İkinci görüşe göre vaciptir. Bu iki hüküm ise gündüzün vakfe yapan bir kimse için gece ve gündüz vakitlerinde bir arada vakfede bulunması gerekir mi gerekmez mi esasına dayanmaktadır. Bu hususta da iki görüş vardır ki daha sahih olanına göre sünnettir, ikincisine göre vaciptir.

59. Vakfe zamanı Arefe günü güneşin zevali ile Kurban Bayramı birinci günü ikinci fecrin doğuşuna kadar devam eder. Her kim bu zamanın bir diliminde Arafat'da bulunacak olursa Arafat vakfesi sahih olur. Eğer bunu kaçıracak olursa haccı da kaçırmış olur. Şafii'nin de ilim adamlarının büyük çoğunluğunun görüşü budur.

Malik der ki: Sadece gündüzün vakfe sahih olmaz. Mutlaka gecenin bir kısmında da vakfe yapması zorunludur. Eğer yalnızca gece vakti vakfe yaparsa bu da ona yeter. Sadece gündüz vakfesi ile yetinirse vakfesi sahih olmaz.

Ahmed dedi ki: Vakfe zamanı arefe günü fecrinden itibaren başlar.

60. Vakfenin esasının haccın kendisi olmadan sahih olamayacağı bir rükun olduğu üzerinde fukaha icma etmiştir.

61. "Yayaların toplandığı yeri de önüne aldı." Burada "habl" lafzı ha ve sakin be ile rivâyet edilmiştir. Cim ve be harfleri fethalı olarak da rivâyet edilmiştir. Kadı Iyâz -yüce Allah'ın rahmeti ona- birincisi hadise daha uygundur. Çünkü hablül müşat: yayaların toplandığı yer, onların toplanıp bir araya geldiği yer demektir. Kumlar için kullanılacak olursa uzayıp giden ve iri bir hal alan anlamındadır. Cim ile (cebel) ise onların yolu ve piyadelerin gittikleri yer manasına gelir.

62. "Güneş batıp sarılık biraz gidip ve kurs kayboluncaya kadar vakfede kaldı." Bu ibare bütün nüshalarda bu şekildedir. Kadı Iyâz da bütün nüshalardan böylece nakletmiş olup şunları söylemektedir: Muhtemelen Bunun doğru şekli kurs battığı zamandır. Kadı Iyâz'ın sözleri bunlardır. Bununla birlikte ifadenin zahiri üzere olması ve "kurs kayboluncaya kadar" ibaresinin "güneş batıncaya ve sarılık gidinceye kadar" sözlerinin bir beyanı, açıklaması da olabilir. Çünkü önceki ifadeler kursun büyük bir bölümünün kaybolması hakkında mecazi olarak kullanılabilir. Böyle bir ihtimali "kurs kayboluncaya kadar" diyerek ortadan kaldırmış olmaktadır.

63. "Arkasına Usame'yi bindirdi." Buradan da eğer bineğin gücü yetiyorsa birisini arkasına bindirmenin caiz olduğu hükmü anlaşılmaktadır ki bu hususta hadisler birbirini desteklemektedir.

"Kasva'nın yularını kendisine doğru o kadar çekmişti ki devenin başı neredeyse semerinin altındaki deriye değecekti." Buradaki "şeneka" birbirine doğru çekti ve daralttı (tercümede kendisine doğru çekti) anlamındadır. "Mervikurrahi: Semerin altındaki deri" hakkında Cevheri şunları söylemektedir: Ebu Ubeyd dedi ki: Mevrik ve mevrike deveye binen bir kimsenin binmekten usandığı zaman semerin orta tarafının önünde ayağını büküp koyduğu yere denilir. Kadı Iyâz bu kelimeyi re harfi fethalı olarak (mevrek şeklinde) diye zaptetmiş ve şöyle demiştir: Bu binenin üzerine bağdaş kurup oturduğu bir deri parçasıdır. Bu parça küçük bir yastığa benzer bir şekilde semerin ön tarafına konulur.

64. Buradan binek üzerinde giden bir kimsenin piyade olarak yürüyen ve pek güçlü olmayan binek sahiplerine yürüyüşte gerekli şefkat ve anlayışı göstermenin müstehab olduğu hükmü anlaşılmaktadır.

65. "Eli ile sükunetinizi bozmayın, sükunetinizi bozmayın diyordu." Her iki seferinde de "essekinete" lafzı nasb iledir yani sükunete dikkat edin, sükuneti bozmayın demektir. Sükunet ise yumuşaklık, rahat ve huzur anlamındadır. Buradan da Arafat'tan ayrılış esnasında sükuneti korumanın sünnet olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Eğer tenha bir yere rastlarsa diğer hadiste sabit olduğu gibi hızlanır.

"Kum tepeciklerinden bir tepeye her geldiğimde tepeye çıkabilsin diye yularını azıcık gevşetirdi. Nihayet Müzdelife'ye kadar geldi." Burada "el-hibal: kum tepecikleri" kesreli ha ile olup habl'in çoğuludur. Bu da iri kum taneciklerinden meydana gelmiş küçük tepecik demektir.

"Çıkabilsin diye" buradaki "tasade" lafzı te harfi ötreli (tuside) de söylenir. Çünkü: "saade fil habli ve esade: tepeciğe çıktı"denilir. Yüce Allah'ın: "*İztusidune: Hani yukarı çıkıyordunuz*" (Ali İmran, 153) buyruğunda da bu lafız kullanılmıştır.

Müzdelife bilinen bir yerdir. Ona bu isim yaklaşmak, yakınlaşmak demek olan tezellüf ve izdilaftan türetilerek verilmiştir. Çünkü hacılar Arafattan ifade ettiklerinde oraya yaklaşırlar. Yani oraya gitmiş ve ona yakınlaşmış olurlar.

Buraya insanlar gecenin zülefinde yani çeşitli zamanlarda geldiğinden dolayı bu ismin verildiği de söylenmiştir. Müzdelife'ye aynı zamanda cem' ismi de verilir. Çünkü insanlar burada toplanıp bir araya gelirler. Bilindiği üzere Müzdelife'nin tamamı Harem bölgesindendir. el-Ezrâki Tarihü Mekke adlı eserinde el-Mâverdi ve bizim mezhep âlimlerimiz mezhebimizin kitaplarında ve başkalarının dediklerine göre Müzdelife Arafat'ın iki yanı ile Muhassir Vadisi arasındaki yerdir. Bu iki sınır noktası ise Müzdelife'nin dışındadır. Bütün dağ yolları ve sözü geçen sınırın içerisindeki bütün dağlar Müzdelife'nin içerisindedir.

"Nihayet Müzdelife'ye geldi, buradan akşam ve yatsı namazlarını bir ezan ve iki kâmet ile kıldı. İkisi arasında da hiçbir namaz kılmadı. Bundan da çeşitli hükümler anlaşılmaktadır.

66. Arafattan ayrılan kimse için sünnet akşam namazını yatsı vaktine tehir etmesidir. Bu tehiri iki namazı cem etmek niyeti ile yapar. Sonra bu iki namazı Müzdelife de yatsı vaktinde kılar. Bu husus üzerinde icma vardır. Ama Ebu Hanife ile bir kesimin kabul ettiği görüşe göre o nüsük (hacc ibadeti) sebebi ile bu cem'i yapar. Buna göre Mekke'lilerin Müzdelife ve Mina halkının da başkalarının da bu cem'i yapmaları caiz olur. Ancak bizim mezhep âlimlerimize göre sahih olan bu cem'in sebebinin sefer olduğudur. O halde

yolculuğu kasır mesafesine ulaşmayan bir yolcunun bunu yapması caiz olmaz. Kasır mesafesi ise mutedil iki merhaledir. Şafii'nin zayıf bir görüşüne göre ise kısa dahi olsa her seferde namazları cem etmek caizdir. Bazı mezhep âlimlerimiz de: Burada namazların cem sebebi Ebu Hanife'nin dediği gibi ibadetin kendisidir. Allah en iyi bilendir.

Mezhep âlimlerimiz der ki: Her iki namazı Arafat hududunda yahut yolda ya da bir başka yerde akşam vaktinde kılsa ve bunların her birini kendi vaktinde kılsa yine bütün bunlar caizdir ama daha faziletli olana aykırıdır. Mezhebimiz budur. Ashab ve tabiinden bir çok kimse de bu görüştedir. Evzâî, Ebu Yusuf, Eşheb ve hadis ashabı fukahası da böyle demişlerdir. Ebu Hanife ve ondan başka Kûfeli fukaha bu iki vakti Müzdelife de kılması şarttır, Müzdelife'den önce bunları kılması caiz olmaz demişlerdir. Malik de: Bunları kendisinin ya da bineğinin bir özrü bulunanlar dışında Müzdelife'den önce bu iki vakti kılması caiz değildir demiştir. Böyle bir mazereti bulunan kimsenin Müzdelife'den önce kılma imkânı vardır. Ancak bunları da şafağın kaybolmasından sonra kılması şarttır.

67. Her iki namazı ikincisinin vaktinde birincisi için bir ezan ve her biri için de ayrı birer kamet getirerek kılmalıdır. Mezhep âlimlerimize göre sahih olan budur, Ahmed b. Hanbel, Ebu Sevr, Maliki mezhebinden Abdulmelik el-Mâcişun ve Hanefi mezhebinden Tahavi de böyle demişlerdir. İmam Malik ise birincisi için ezan ve kamet getirir, ikincisi için de aynı şekilde ezan ve kamet getirir demiştir. Bu görüş aynı zamanda Ömer ve İbn Mesud (radıyallâhu anhumâ)'dan nakledilen bir görüştür. Ebu Hanife ve Ebu Yusuf ise bir ezan ve bir kamet demişlerdir. Şafii ve Ahmed'in de bir diğer görüşüne göre her bir namazı ezansız olarak kendisine ait kametle kılar. Bu aynı zamanda el-Kasım b. Muhammed ve Sâlim b. Abdullah b. Ömer'den nakledilen bir görüştür. es-Sevrî'nin dediğine göre ise her iki namazı tek bir kamet ile kılınır. Bu da aynı zamanda İbn Ömer'in bir görüşü olarak rivâyet edilir. Allah en iyi bilendir.

68. "İkisi arasında namaz kılmadı." Yani (cem ile kıldığı) akşam ile yatsı arasında Nafile namaz kılmadı. Nitekim Nafile namaza, tesbih (subhânallah demek)i ihtiva ettiğinden ötürü "subha"denilir.

69. Cem ile kılınan iki namaz arka arkaya kılınır. Bu hususta görüş ayrılığı yoktur ama şart mıdır değil midir hususunda ihtilâf etmişlerdir. Bize göre sahih olan görüş şart olmadığıdır. Aksine müstehab bir sünnettir. Kimi mezhep âlimimiz ise bu şarttır demişlerdir. Eğer iki namazı birincisinin vaktinde cem ile kılacak olursa arka arkaya kılmanın şart olduğunda görüş ayrılığı yoktur.

"Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) fecir doğuncaya kadar uzanıp yattı. Sonra sabahın açıkça ortaya çıktığı kendisi için belli olunca sabah namazını bir ezan ve bir kamet ile kıldı." Hadisin bu bölümünde çeşitli meseleler yer almaktadır:

70. Birinci mesele: Nahr gecesi Arafat'tan geldikten sonra Müzdelife de geceyi geçirmek bir nüsük (hacc ibadetinin bir ameli)dir. Bu hususda icma vardır. Ama ilim adamları bu bir vacip midir, rükün müdür yoksa sünnet midir hususunda ihtilâf etmişlerdir. Şafii'nin bu husustaki iki görüşünden sahih olanına göre bu vaciptir, bunu terk edecek olursa günahkâr olur. Haccı sahih olmakla birlikte bir kurban kesmesi gerekir.

İkinci görüşe göre bu bir sünnettir, terk etmekte bir vebal yoktur. Bunun için ayrıca kurban kesmek gerekmez ama kesilmesi müstehabtır.

Mezhep âlimlerimizden bir topluluğun kanaatine göre ise bu bir rükündür. Tıpkı Arafat'da vakfe olduğu gibi o olmadan hacc sahih olmaz. Bunu mezhep âlimlerimizden Şafii'nin kızının oğlu Ebu Bekr Muhammed b. İshak İbn Huzeyme söylemiş olup ayrıca tabiin imamlarından beş kişi de bu görüştedir ki bunlar Alkame, Esved, Şa'bîi, Nehai ve Hasan-ı Basri'dir. Allah en iyi bilendir.

Sünnet Müzdelife de sabah namazını kılıncaya kadar kalmaktır. Zayıf, güçsüz kimseler müstesnadır. Onlar için sünnet ise ileride yüce Allah'ın izni ile yerinde geleceği gibi fecirden önce ayrılmalarıdır.

Müzdelife de gece kalmanın asgari süresi hakkında mezhebimizde üç görüş vardır. Sahih olan görüşe göre gecenin ikinci yarısında bir kısa süredir. İkinci görüşe göre ise ikinci yarıdan yahut fecirden sonra güneş doğmadan önce kısa bir süredir. Üçüncü görüşe göre ise gecenin büyük bir bölümüdür. Allah en iyi bilendir.

71. İkinci mesele ise bu yerde sabah namazını erken kılmakta mübalağa göstermek sünnettir. Bugün de sabah namazının erken kılınması senenin diğer günlerine göre daha müekkettir. Çünkü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e uyulmuş olur. Ayrıca bu günde yapılacak görevler çoktur. Bundan dolayı diğer görevlere yeterince vakit kalması için sabah namazının erken kılınmasında mübalağa etmek sünnet olmuştur.

72. Bu sabah namazı için ezan ve kamet getirmek sünnettir. Aynı şekilde misafirin diğer namazları için de böyledir. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ikamet halinde olduğu gibi sefer halinde de ezan okuduğuna dair sahih hadisler birbirini pekiştirmektedir. Allah en iyi bilendir.

"Sonra Kasva'ya binip Meş'ar-i Haram'a kadar geldi... Güneş doğmadan önce oradan ayrıldı." Kasva ile ilgili açıklamalar babın baş taraflarında geçti.

73. "Sonra bindi" ifadesinden anlaşıldığı üzere bineğe binmek sünnettir ve yürümekten faziletlidir. Buna dair açıklamalar ve bu husustaki görüş ayrılığı birkaç defa sözkonusu edilmişti.

Meş'ar-i Haram sahih olan okuyuşla mim harfi fethalıdır. Kur'an'da da bu şekilde zikredilmiş olup hadis rivâyetlerinde de bu şekil birbirini destekler mahiyettedir. Mim harfi kesreli (mişan) de söylenir. Burada meş'ardan kasıt ise Kuzah'dır. Burası da Müzdelife de bilinen bir dağın adıdır. Bu hadis-i şerif Meş'ar-i Haram'ın Kuzah'ın kendisi olduğuna dair fukahanın bir delilidir.

"Kıbleye yöneldi" ibaresinden kasıt Ka'be'ye döndü demektir.

74. "Ona dua etti..." Kuzah üzerinde vakfe yapmak hacc menasikindendir. Bunda görüş ayrılığı yoktur. Ama Kuzah'dan ayrılma zamanı hususunda ihtilâf etmişlerdir. İbn Mesud, İbn Ömer, Ebu Hanife, Şafii ve ilim adamlarının büyük çoğunluğu orada vakfeye dua etmeye ve Allah'ı zikretmeye -bu hadis-i şerifte belirtildiği gibi- sabah iyice aydınlanıncaya kadar devam eder. Malik ise ortalık aydınlanmadan önce ayrılır demiştir. Allah en iyi bilendir.

"İyice aydınlanıncaya kadar" aydınlanma fiilindeki zamir daha önce sözü edilmiş fecre aittir.

el-Fadl b. Abbas'ın niteliğini anlatırken "beyaz tenli ve güzel yüzlü" diye anlatmaktadır.

"Yanından, yürüyen kadınlar geçti" Zı' kadınlar zı ve ayn harfi ötreli söylenir, ayn harfinin sakin söylenişi de caizdir. Sefine (gemi)nin çoğulunun süfun diye geldiği gibi zuun da zaimenin çoğuludur. Zaime'nin asıl anlamı ise üzerine kadın binmiş olan devedir. Deve üzerinde bulunması sebebi ile mecazen kadına da zaime denilir. Nitekim "er-rabiyet"in asıl anlamı su taşıyan devedir. Diğer taraftan belirttiğimiz sebep dolayısı ile kırbaya da bu isim verilebilir.

75. "el-Fadl kadınlara bakmaya başladı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) elini Fadl'ın yüzüne koydu." Bu ifadeler yabancı kadınlara bakmaktan kadınların da yabancı erkeklere bakmaktan kendilerini korumaları teşvik sözkonusudur. İşte "beyaz tenli, güzel yüzlü, güzel saçlı birisiydi" sözlerinin anlamı budur. Yani o güzelliği dolayısı ile kadınların dikkatini çekecek niteliklere sahipti.

Tirmizi ve başka kaynaklarda bu hadisin rivâyetinde şöyle denilmektedir: "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Fadl'ın boynunu (öbür tarafa) çevirdi. Abbas ona, amcanın oğlunun boynunu mu çevirdin dedi. Allah Rasûlü: "*Ben genç bir delikanlı ve genç bir kız gördüm, şeytanın her ikisine zarar vermeyeceğinden emin olmadım*" buyurdu. İşte bu Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in elini Fadl'ın yüzünün üzerine koymasının hem kendisinden hem kadından fitneyi uzaklaştırmak için olduğuna delildir.

76. Bir münker görüp de onu eli ile izale edebilen bir kimse bunu izale etmekle yükümlüdür. Eğer dili ile söylediği halde kendisine söylediği kişi bundan vazgeçmeyecek, Bununla birlikte eli ile onu vazgeçirme imkânı varsa yalnızca dil ile söylemekle yetindiği sürece günahkâr olur. Allah en iyi bilendir.

"Sonra muhassirin iç tarafına gelince bineğini biraz hızlandırdı." Muhassire bu ismin veriliş sebebi fil ashabının burada sıkışıp kalmış olmalarından dolayıdır. Yani bu mekanda fil yorulmuş ve bitkin düşmüştü. Yüce Allah'ın: "*Göz sana horlanmış ve yorgun argın geri döner*" (Mülk, 4) buyruğunda da bu kökten gelen lafız kullanılmıştır.

77. "Biraz hızlandırdı" bu o yerde yürümenin sünnetlerinden birisidir. Mezhep âlimlerimiz der ki: Yaya kişi muhassir vadisinde hızlanır, binekli de bineğini hızlandırır. Bu süre ise bir taş atımlık mesafesi kadar olur. Allah en iyi bilendir.

78. "Sonra büyük cemreye çıkan orta yolu takip etti... Attığı her bir taşla birlikte de tekbir getirdi. " Orta yolu izledi ifadesi Arafat'tan dönüşte bu yolu izlemenin sünnet olduğunu ifade eder. Bu ise Arafat'a giderken izlediği yoldan farklı bir yoldur. İşte mezhep âlimlerimizin Arafat'a Dab yolundan gider, Mazinin yolundan döner. Böylelikle hal değişimi ile iyi beklentilerde bulunarak farklı yoldan gidip gelmiş olur. Nitekim Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de Mekke'ye girişinde böyle yapmıştır. O Mekke'ye üstteki seniye (tepe)den girmiş, alttaki seniyeden çıkmıştı. Bayramı da bir yoldan çıkıp gitmiş, başka bir yoldan dönmüştü. İstiskada (yağmur duasında) da ridasını ters çevirmişti.

Büyük cemre ise ağacın yakınında bulunan akabe cemresidir.

79. Müzdelife'den ayrıldığı vakit Mina'ya vardıktan sonra hacı için sünnet olan akabe cemresine taş atmakla başlamaktır. Buraya taş atmadan önce başka bir şey yapmaz. Akabe cemresine taş atması da Mina'da konaklamasından öncedir.

80. Cemreye taş atmak yedi küçük taşla olur. Bunlar iki parmak ucu arasında atılan küçük çakıl taşları kadar olmalıdır. Bu da bir bakla tanesi büyük-

lüğüdür. Bundan daha büyük ve daha küçük olmamalıdır. Şayet daha büyük ya da küçük olursa taş olması şartı ile caizdir. Şafii ve cumhura göre sürme taşı, zırnık, altın, gümüş ve daha başka kendisine taş denilmeyen şeylerin atılması caiz değildir. Ebu Hanife ise yeryüzünde bulunan şeylerin parçası olmak şartı ile hepsi caizdir demiştir.

81. Her bir taş atıldığında tekbir getirmek sünnettir.

82. Taşları ayrı ayrı birer birer atmalıdır. Yedi taşı bir defada atacak olursa bütün bunlar bize göre de çoğunluğun kanaatine göre de tek bir taş sayılırlar. Bu hadisteki ifadelerde bu meselenin delili "her bir taş ile birlikte tekbir getiriyordu" ifadesidir. İşte bu onun her bir taşı başlı başına attığını açıkça ifade eder. Diğer taraftan bundan sonra gelecek olan taş atma ile ilgili hadislerde "*hacc ibadetinizi (menasikinizi) benden öğrenmelisiniz*" buyruğu da bunu göstermektedir.

83. Sünnet olan taş atmak için vadinin iç tarafında durmasıdır. Öyle ki Mina, Arafat ve Müzdelife sağ tarafında, Mekke sol tarafında olmalıdır. Sahih hadislerin ifade ettiği doğru şekil budur. Yüzü Ka'be'ye dönük durur diye de söylenmiştir. Ama kendisine taş denilecek bir şeyi atmak diye adlandırılacak bir fiille atması halinde nasıl atarsa atsın caizdir. Allah en iyi bilendir.

84. Cemrelere taş atmanın hükmüne gelince Bunun meşru olanı nahr (kurban bayramı birinci) günü sadece akabe cemresine taş atılacağı müslümanların icması ile meşru kabul edilmiştir. Yine müslümanların icması ile bu bir nüsük (hacc ibadeti ameli)dir. Bizim mezhebimize göre bu rükun değil bir vaciptir. Eğer taş atma günleri geçinceye kadar bunu yapmayacak olursa âsi olur, kurban kesmesi gerekir, haccı da sahihtir. Malik de haccı fasit olur demiştir.

Akabe cemresine yedi taş atmak gerekir. Eğer onlardan bir tane kalırsa altı tane ona yetmez.

"Akabe cemresine her bir taş ile birlikte tekbir getirmek sureti ile yedi taş, küçük çakıl taşları attı." İbare nüshalarda bu şekildedir. Kadı Iyâz da nüshaların çoğunluğundan bunu böylece nakletmiş ve doğrusu "misli hasel hazefi: çakıl taşları gibi (taşlarla)" olmasıdır. Nitekim Müslim'den başkaları da bunu böylece rivâyet ettiği gibi Müslim'in bazı ravileri de bunu böylece rivâyet etmiştir. Kadı Iyâz'ın ifadeleri bunlardır.

Derim ki: Nüshalarda bulunup ve "misli: gibi" lafzının yer almadığı şekil doğru olan şekildir. Hatta başka türlüsü doğru olamaz ve ancak bu şekilde ifade tamam olabilmektedir. Bu durumda onun "çakıl taşları" ifadesi daha

önce geçen "hasâyat: çakıl taşları" lafzına müteallik olur. Yani o cemreye yedi çakıl taşı yani (parmak uçları arasında atılan) çakıl taşları ile her bir taşla beraber tekbir getirerek attı. Buna göre sondaki "parmak uçları arasında atılan çakıl taşları" anlamındaki ibare daha önce geçen "hasâyat" lafzı ile bitişiktir. Aralarına her bir taş ile birlikte tekbir getirerek ibaresi girmiştir. Doğru olanı budur. Allah en iyi bilendir.

"Sonra kurban kesmeye gitti. Kendi eli ile altmışüç taneyi kesti. Sonra Ali'ye verdi, o da kalanları kesti ve onu kendi kurbanlıklarına ortak etti." Burada nüshalarda bu şekilde "kendi eli ile altmışüç tane" şeklindedir. Kadı Iyâz de İbn Mâhan dışında bütün ravilerden bunu böylece nakletmiştir. İbn Mâhan ise (kendi eli ile anlamındaki lafız yerine) "bedele: deve" diye rivâyet etmiştir. Kadı Iyâz dedi ki: Onun bu sözü doğrudur ama birincisi daha doğrudur. Derim ki: Her ikisi de uygundur. Kendi eli ile altmışüç deve kesti demektir.

85. Kadı Iyâz dedi ki: Burada menhar (kurban kesim yeri) Mina'nın muayyen bir yeri olduğuna delil vardır. Bununla birlikte kurban Mina'nın neresinde ya da Harem'in neresinde kesilirse yerini bulur.

86. Hediyelik kurbanlıkların çoğaltılması müstehabtır. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) o sene yüz deve hediyelik kurbanlık götürmüştü.

87. Hediyelik kurbanlık götürenin kurbanlığını bizzat kendisi kesmesi müstehab olduğu gibi bu hususta başkasına vekalet vermesi de caizdir. Vekil ettiği kimse müslüman olduğu taktirde caiz olduğunda icma vardır. Bize göre ise vekilin kitap ehlinden bir kâfir olması da kâfidir. Ancak kurban sahibinin ona vekalet verdiği zaman yahut da kurbanlığı keseceği zaman niyet etmesi de şarttır.

88. Hediyelik kurbanlıklar sayıca çok olsa dahi acele edip kurban bayramı birinci günü kesilmeleri ve bir kısmının teşrik günlerine geciktirilmemesi müstehabtır.

"Onu hediyelik kurbanlıklarına ortak etti" ifadesinin zahirinden anlaşıldığına göre Ali (radıyallâhu anh)'ı aynı kurbanlıklara ortak etmiştir. Kadı Iyâz dedi ki: Bana göre bu gerçek manada bir ortak yapma değildir. Aksine bizzat kendisinin keseceği bir miktar deve ona vermiştir. Ama zahiren görülen Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Medine'den kendisi ile birlikte gelmiş bulunan develeri kesmiş olduğudur. Bunlar da Tirmizi deki rivâyette belirtildiği üzere altmışüç tane idi. Ali (radıyallâhu anh) ise beraberinde Yemen'den getirdiği develeri kesme işini vermiştir ki bunlar da sayılarını yüze tamamlayan kadardır. Allah en iyi bilendir.

89. "Her bir deveden bir parça kesilip bir çömleğe konulmasını emir buyurdu. Bu etler pişirildi. Her ikisi de etinden yediler, suyundan içtiler." Nafile hediyelik kurbandan da kurbanlığın kendisinden de yemek müstehabtır. İlim adamları der ki: Her birinden yemek sünnet olduğundan başlı başına yüz devenin her birinden ayrıca yemek bir külfet olduğundan hepsinin birer parçası bir çömleğe konuldu. Böylelikle her birisinden bir parçanın bulunduğu develerin hepsinin suyundan içmiş oldu ve suyunda bir arada bulunan etten de mümkün olan kadarını yemiş oldu. İlim adamları Nafile hediyelik ve kurbanlıktan yemenin vacip olmayıp sünnet olduğu üzerinde icma etmişlerdir.

90. *İfâda tavafı*

"Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) devesine bindi ve Beyt'e gidip ifâda tavafı yaptı, Mekke de öğle namazını kıldı." Burada sözü edilen tavaf, ifâda tavafıdır. Müslümanların icması ile haccın rükünlerinden birisidir. Bize göre bu tavafın ilk vakti kurban bayramı birinci günü gecesinin yarısından başlar. Efdal vakti ise akabe cemresine taş atıp kurbanı kesip tıraş olduktan sonradır. Bu ise nahr (kurban bayramı birinci) günü kuşluk vaktinde olur. Bununla birlikte Nahr gününün bütün vakitlerinde kerahet sözkonusu olmaksızın caizdir. Mazeretsiz olarak ondan sonraya geciktirmek mekruhtur. Teşrik günlerinden sonrasına geciktirmek ise daha ağır bir kerahettir. Bununla birlikte uzayıp giden yıllar boyunca bu tavafı geciktirmek de haram değildir. Son vakti yoktur. İnsan hayatta olduğu sürece yapılması sahihtir. Şartı Arafat'da vakfeden sonra olmasıdır. Hatta vakfe yapmadan nahr gecesi yarısından sonra ifâda tavafını yapıp sonrada hızlıca Arafat'a gidip fecirden önce vakfe yapacak olursa bu tavafı sahih olmaz. Çünkü vakfeden önce yapmış olur.

İlim adamlarının ittifakı ile eğer kudum tavafının akabinde remel ve ıztıba' yapmış ise ifâda tavafında remel ve ıztıba' yapmak meşru değildir. Eğer veda, kudum ya da tatavvu niyeti ile tavaf edip üzerinde ifâda tavaf borcu varsa Bunun ifâda tavafı olarak gerçekleşeceğinde bizim mezhebimize göre görüş ayrılığı yoktur. Şafii bunu açıkça ifade etmiş bulunmaktadır. Mezhep âlimlerimiz bu hususta ittifak etmişlerdir. Tıpkı bir kimsenin üzerinde İslam'ın farz haccını yapmak borcu varken kaza, adak ya da Nafile niyeti ile haccetmesi halinde olduğu gibi. Böyle bir hacc İslam'ın farz haccının yerine geçer.

Ebu Hanife ve ilim adamlarının çoğunluğu ise başka bir tavafa niyet etmek üzere ifâda tavafı yerine geçmez demişlerdir.

Şunu da bilelim ki ifâda tavafının çeşitli isimleri vardır. Aynı şekilde ziyaret tavafı, farz tavaf, rükun tavaf da denilir. Bazı mezhep âlimlerimiz buna

sader tavafı adını dahi vermişlerdir. Ancak cumhur bunu kabul etmeyerek sader tavafı, veda tavafıdır demişlerdir. Allah en iyi bilendir.

91. Bu hadiste Mina'dan Mekke'ye giderken bineğe binmenin, aynı şekilde Mekke'den Mina'ya dönerken ve buna benzer diğer hacc menasikini yerine getirmek isterken bineğe binmenin müstehab olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Meseleyi bundan önce defalarca zikretmiş ve sahih olanın bineğe binmenin müstehab olduğunu söylemiş olmakla birlikte mezhep âlimlerimizden bazılarının orada yürümeyi müstehab gördüklerini de kaydetmiş idik.

"Beyt'e ifâda edip öğle namazını kıldı." Bu ibarede hafzedilmiş lafızlar vardır. Takdiri şudur: İfâda etti (Mina'dan Mekke'ye gitti). Beyt'in etrafında ifâda tavafını yaptı, sonra öğle namazını kıldı." Sözün buna delaleti sebebi ile ayrıca "ifâda tavafını yaptı" ibaresini zikretmedi. "Mekke de öğle namazını kıldı" demesine gelince, Müslim bundan sonra ifâda tavafı hadisleri arasında İbn Ömer (radıyallâhu anhumâ) Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Nahr günü ifâda yaptı ve öğle namazını Mina'da kıldı"denilmektedir. Bu iki hadisin bir arada cem ve telifi şöyle olur: Zevalden önce ifâda tavafını yaptı. Sonra Mekke de öğle namazını ilk vaktinde kıldı, sonra Mina'ya döndü. Orada ashabı ile birlikte kendilerine namaz kıldırmasını istediklerinde öğle namazını bir daha kıldı. Böylelikle Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mina'da kıldığı öğle namazını Nafile olarak kılmış olur. Nitekim bu Buhari ve Müslim'in sahihlerinde Batnı Nahle de korku namazı türlerinden birisi olarak kıldırdığı namazı hakkında sabit olmuş bir husustur. O korku namazı kıldırdığı ashabından bir gruba namazı tamamı ile kıldırıp onlarla birlikte selam verdikten sonra diğer kesime o namazı bir defa daha kıldırdı. Böylelikle o iki namaz, onunla beraber her bir grup ise bir namaz kılmış oldu.

Âişe (radıyallâhu anhâ) ve başkalarından varid olmuş Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e kurban bayramı birinci (nahr) günü ziyareti geceye kadar geciktirdiği şeklindeki hadise gelince bu hadis onun ifâda tavafı için değil de hanımları ile birlikte ziyaret için döndüğü şeklinde yorumlanır. Hadisleri cem ve telif etmek için böyle bir tevil zorunludur. Mühezzeb şerhinde buna verilecek cevabı genişçe açıklamış bulunuyorum. Allah en iyi bilendir.

"Sonra Zemzemin başında su çeken Abdulmuttalib oğullarının yanına geldi... Kendisine bir kova uzattılar, o da ondan içti."

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: "*Su çekin*" yani kovalar ile su çekin, kovaların halatları ile o suyu yukarı çıkartın.

"Abdulmuttalib oğullarının yanına geldi" yani ifâda tavafını bitirdikten sonra yanlarına geldi.

"Zemzemin başında su çekiyorlardı" yani kovalarla çektikleri suyu havuz ve benzerlerine döküyorlar ve insanlara bunu sebil olarak dağıtıyorlardı.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Şayet insanlar bu hususta size baskın gelmeyecek olsalardı ben de sizinle birlikte su çekecektim."* Bu da eğer insanların bu işin hacc menasikinden olduğuna inanacaklarından ve sizi bu hususta yenik düşürüp size baskın gelip su çekmekten sizi uzaklaştıracak şekilde kalabalık teşkil etmeyeceklerinden korkmasaydım bu su çekmenin faziletinin çokluğu sebebi ile gerçekten ben de sizinle birlikte su çekecektim demektir.

92. Zemzem suyunu kuyudan çekme işi faziletli bir iştir. Zemzem suyundan içmek müstehabtır.

Zemzem, Mescid-i Haram'da meşhur kuyunun adıdır. Zemzem ile Ka'be arasında 38 zira vardır. Buna zemzem denilmesinin sebebinin suyunun çokluğu olduğu söylenmiştir. Çünkü zemzu, zemzem ve zemâzin lafızları çok suyu anlatmak için kullanılır. Bir diğer görüşe göre Hâcer (radıyallâhu anhâ) suyu bir araya toplayıp getirmek istemişti. Cebrail (aleyhisselâm)'ın bu kuyuyu açığa çıkarttığı vakit çıkardığı zemzemesi (sesi) dolayısı ile bu ismin verildiği de söylenmiştir. Zemzem adının müştak (belli bir kökten türemiş) olmadığı da söylenmiştir. Zemzemin daha başka isimleri vardır. Bunları Tehzibu'l-Lugat adlı eserimde onunla ilgili daha nefis bilgilerle birlikte kaydettim. Bunlardan birisi de Ali (radıyallâhu anh)'ın: Yeryüzünde en hayırlı kuyu (kaynak su) zemzemdir ve yeryüzünde en şerli kuyu ise berahuttur, sözüdür. Allah en iyi bilendir.

٢٩٤٢-١٤٨/٢- وَحَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ أَتَيْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ فَسَأَلْتُهُ عَنْ حَجَّةِ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِنَحْوِ حَدِيثِ حَاتِمِ بْنِ إِسْمَعِيلَ وَزَادَ فِي الْحَدِيثِ وَكَانَتْ الْعَرَبُ يَدْفَعُ بِهِمْ أَبُو سَيَّارَةَ عَلَى حِمَارٍ عُرْيٍ فَلَمَّا أَجَازَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مِنْ الْمُزْدَلِفَةِ بِالْمَشْعَرِ الْحَرَامِ لَمْ تَشُكَّ قُرَيْشٌ أَنَّهُ سَيَقْتَصِرُ عَلَيْهِ وَيَكُونُ مَنْزِلُهُ ثَمَّ فَأَجَازَ وَلَمْ يَعْرِضْ لَهُ حَتَّى أَتَى عَرَفَاتٍ فَنَزَلَ

2942-148/2- Bize Ömer b. Hafz b. RIyâz da tahdis etti, bana babam tahdis etti, bize Cafer b. Muhammed tahdis etti, bana babam tahdis edip dedi ki: Cabir b. Abdullah'ın yanına gittim. Ona Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in

haccını sordum. Sonra hadisi Hâtim b. İsmail'in hadisi rivâyetine yakın olarak rivâyet etti. Hadisinde şunları ekledi: (Cahiliye döneminde) Arapları Ebu Seyyare adında bir zat çıplak bir deve üzerinde (Arafat'tan) sevk ederdi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Müzdelife de Meş'ar-i Haram'dan geçince Kureyşliler onun orada kalacağından ve orada konaklayacağından hiç şüphe etmedi. Ama o oraya sapmadan geçip gitti ve nihayet Arafat'a gelince (bineğinden) indi. [5]

Şerh

"Arapları Ebu Seyyare sevk ederdi." Seyyare ismi sin ve şeddeli ye iledir. Cahiliye döneminde o onları alıp götürürdü demektir.

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Müzdelife'den geçip Meş'ar-i Haram'ı geride bırakınca... nihayet Arafat'a gelip orada indi." "Meş'ar-i Haram"ın meşhur telaffuza göre mim harfinin fethalı olduğu kesreli de söylendiği, Kuzah'ın Müzdelife de bilinen dağ olduğu, bir görüşe göre Müzdelife'nin tamamının olduğu da söylendiği daha önce açıklanmış ve bu husustaki görüş ayrılıklarını delilleri ile açıklamış idik. Bu hadis ise Kuzah'ın Müzdelife'nin tamamının olmadığını açıkça göstermektedir.

"Oraya sapmadı" "lemya'rif: sapmadı" fiilinde ye harfi fethalı re harfi kesrelidir. Hadisin anlamı şudur: Kureyş İslam'dan önce Müzdelife de vakfe yapardı. Halbuki orası Mekke'nin Harem bölgesindendir. Arafat'Ta vakfe yapmazlardı. Sair Araplar ise Arafat'da vakfe yaparlardı. Kureyşliler de: Biz Harem ehliyiz, Harem'in dışına çıkmayız derlerdi. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) hacc edip Müzdelife'ye vardığı zaman onun da Kureyşlilerin adeti üzere Müzdelife de vakfe yapacağına inandılar. Ama Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) aziz ve celil Allah'ın: "*Sonra siz de insanların ifâda ettikleri yerden ifâda ediniz*" (Bakara, 199) buyruğu dolayısı ile burayı geçip Arafat'a vardı. Ayette "insanlar"dan kasıt ise insanların çoğunluğudur. Çünkü Kureyşlilerin dışındakiler Arafat'Ta vakfe yapıyorlar ve oradan ifâda ediyor (ayrılıyorlar)dı.

"Geçti, oraya uğramadı. Nihayet Arafat'a varıp indi."Bu ifadede bir mecaz vardır, taktiri şudur: Arafat'a doğru giderek orayı geçti. Nihayet Arafat'a yaklaştığı zaman Arafat'ın yakınında Nemire'ye yakın bir yerde onun için bir çadır kuruldu. Kendisi de inip o çadırda güneş zevaline kadar konakladı. Sonra hutbe verdi, öğle ve ikindi namazlarını kıldı. Sonra da Arafat'ın topraklarına girdi. Kayalık yere kadar ulaştı. Orada vakfesini yaptı. Bu husus ilk rivâyette açık bir şekilde geçmiş bulunmaktadır.

5 2941 numaralı hadisin kaynakları

٢٠/٢٠- بَابُ مَا جَاءَ أَنَّ عَرَفَةَ كُلَّهَا مَوْقِفٌ

20/20- ARAFATIN TAMAMININ VAKFE YAPILACAK YER OLDUĞUNA DAİR GELEN RİVAYETLER BABI

٢٩٤٣-١٤٩/١- حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ جَعْفَرٍ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَابِرٍ فِي حَدِيثِهِ ذَلِكَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ نَحَرْتُ هَاهُنَا وَمِنًى كُلُّهَا مَنْحَرٌ فَانْحَرُوا فِي رِحَالِكُمْ وَوَقَفْتُ هَاهُنَا وَعَرَفَةُ كُلُّهَا مَوْقِفٌ وَوَقَفْتُ هَاهُنَا وَجَمْعٌ كُلُّهَا مَوْقِفٌ

2943-149/1- Bize Ömer b. Hafs b. Ğıyas tahdis etti. Bize babam, Cafer'den tahdis etti, bana babam Cabir'den rivâyet ettiği o hadisinde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şunları da tahdis ettiğini söyledi: *"Ben burada kurbanımı kestim; ama Mina'nın her tarafı kurban kesilecek yerdir. Bu sebeple siz de konakladığınız yerde kesiniz. Ben (Arafat'ın) bura(sın)da vakfe yaptım. Arafat'ın her tarafı vakfe yapılacak yerdir. Ben (Müzdelife'nin) bura(sın)da vakfe yaptım. Cem'in (Müzdelife'nin) her tarafı vakfe yapılacak yerdir."*[6]

Şerh

"Ben burada kurban kestim... Cem'in (Müzdelife'nin) her tarafı vakfe yapılacak yerdir." Bu sözler, din ve dünyalarının maslahatına olan hususlara dikkatlerini çekmek bakımından Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ümmetine ne kadar şefkatli ve merhametli olduğunu açıkça göstermektedir. O, onlara en mükemmel olanı ve caizi sözkonusu etti. En mükemmeli onun kurban kestiği ve vakfe yaptığı yerdir. Caiz olan yer ise kurban kesim yerinin her bir tarafı ve Arafat'ın her bir tarafıdır. Aynı şekilde Müzdelife'nin de vakfe yaptığı yerin dışında kalan her yeridir. Müzdelife'nin bir diğer adı da Cem'dir. Buna dair açıklama ve Müzdelife'nin sınırı ile Mina'nın sınırı daha önceki babta geçmiş bulunmaktadır.

Arafat'ın sınırlarına gelince, Urana Vadisi'ni aşıp, İbn Âmir'in bahçelerine bitişik cihetten, karşıdaki dağlara kadar uzanır. Şafii ve mezhebine mensup bütün ilim adamları bunu böylece açıklamışlardır.

el-Ezrakî, İbn Abbas'dan şöyle dediğini nakletmektedir: Arafat'ın sınırı Urana Vadisi'nin iç tarafına bakan dağdan itibaren Arafat dağlarına, oradan

6 Ebu Davud, 1907, 1908 -muhtasar olarak-, 1936; Nesai, 3015 -muhtasar olarak-, 3045 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2596

Vâsik denilen yere kadar, Vâsik'in Urana Vadisi'ne kavuştuğu yere kadar devam eder. Arafat'ın sınırları ile ilgili bundan başka ama buna yakın daha başka açıklamalar da yapılmıştır. Buna dair geniş açıklamaları Mühezzeb şerhinde ve Kitabü'l-Menasik de yapmış bulunuyorum. Allah en iyi bilendir.

Şafii ve mezhep âlimlerimiz dedi ki: Hediyelik kurbanlıkları ve diğer kesilmesi gereken bütün hayvanların, Harem'in her tarafında kesilmesi caizdir. Ama hacc eden için daha faziletli olan Mina'da kurbanını kesmesidir. Mina'nın da kurban kesmek için en faziletli yeri Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kurbanını kestiği yer ve ona yakın olan yerlerdir.

Umre yapan kimse için en faziletlisi Merve'de kurbanını kesmesidir. Çünkü nasıl ki Mina haccedenin ihramdan çıkacağı yer ise Merve de umre yapanın ihramından çıkacağı yerdir. Şafii mezhebi âlimleri der ki: Arafatın hangi tarafında olursa olsun vakfe yapmak caizdir. Aynı şekilde Meş'ar-i Haram'ın üzerinde vakfe yapmak caiz olduğu gibi, bu hadisten dolayı Müzdelife'nin her yerinde de vakfe caizdir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Mina'nın her tarafı kurban kesilecek yerdir. Bu sebeple siz de kaldığınız yerlerde kurban kesin."* Burada (*rahl*'in çoğulu) *rihâl*'den kasıt konaklanılan yerlerdir. Dil bilginleri der ki: Adamın *rahli*, kaldığı yeri demektir. İster taş, ister kerpiç, ister kıl, ister tüyden olsun farketmez.

Hadis de Mina'nın her tarafında kurban kesilebilir; her yerinde kurban kesmek caizdir. Dolayısı ile benim kurban kestiğim yerde kurbanınızı kesmek için kendinizi zora koşmayın. Aksine Mina'da kaldığınız yerlerinizde kurbanlarınızı kesmeniz caizdir, anlamındadır.

٢٩٤٤-١٥٠/٢- وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَمَّا قَدِمَ مَكَّةَ أَتَى الْحَجَرَ فَاسْتَلَمَهُ ثُمَّ مَشَى عَلَى يَمِينِهِ فَرَمَلَ ثَلَاثًا وَمَشَى أَرْبَعًا

2944-150/2- Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize Yahya b. Âdem haber verdi, bize Süfyan, Cafer b. Muhammed'den tahdis etti, o babasından, o Cabir b. Abdullah (radıyallâhu anhumâ)'dan rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mekke'ye geldiğinde Hacer-i Esved'e gelip onu istilam etti, sonra Hacer-i Esved'in sağından yürüyerek üç defa remel yaptı, dört defa da normal yürüdü.[7]

7 Tirmizi, 856 -uzunca-; Nesai, 2939, Tuhfetu'l-Eşrâf, 2547

Şerh

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mekke'ye gelince... normal yürüdü." Bu hadisten anlaşıldığı üzere hacc eden için sünnet olan Mekke'ye geldiğinde ilk iş olarak Kudum tavafı yapmasıdır. Kudum tavafını her şeyden önce yapar. İlk tavafında Hacer-i Esved'i istilâm eder. Yedi şavtın ilk üçünde remel yapar. Geri kalan dört şavtta ise normal yürür. Bütün bu hususlar Müslim'in buna dair hadisleri zikredeceği yerde açıklamaları ile gelecektir. Allah en iyi bilendir.

٢١/٢١- بَاب فِي الْوُقُوفِ وَقَوْله تَعَالَى ثُمَّ أَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ

21/21- VAKFE YAPMAK VE YÜCE ALLAH'IN: *"SONRA İNSANLARIN İFÂDA ETTİĞİ YERDEN SİZ DE İFÂDA EDİNİZ"* (BAKARA, 199) BUYRUĞU HAKKINDA BİR BAB

٢٩٤٥-١٥١/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها قَالَتْ كَانَ قُرَيْشٌ وَمَنْ دَانَ دِينَهَا يَقِفُونَ بِالْمُزْدَلِفَةِ وَكَانُوا يُسَمَّوْنَ الْحُمْسَ وَكَانَ سَائِرُ الْعَرَبِ يَقِفُونَ بِعَرَفَةَ فَلَمَّا جَاءَ الْإِسْلَامُ أَمَرَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ نَبِيَّهُ ﷺ أَنْ يَأْتِيَ عَرَفَاتٍ فَيَقِفَ بِهَا ثُمَّ يُفِيضَ مِنْهَا فَذَلِكَ قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ ثُمَّ أَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ

2945-151/1- Bize Yahya b. Yahya da tahdis etti, bize Ebu Muaviye, Hişam b. Urve'den haber verdi, o babasından, o Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Kureyş ve onların dini üzere olanlar Müzdelife'de vakfe yapıyor ve kendilerine "el-Hums" adı veriliyordu. Sair Araplar ise Arafat'ta vakfe yapıyorlardı. İslam gelince aziz ve celil Allah Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e Arafat'a gidip orada vakfe yapmasını, sonra da oradan ifâda etmesini (ayrılmasını) emir buyurdu. İşte aziz ve celil Allah'ın: *"Sonra insanların ifâda ettikleri yerden siz de ifâda edin"* (Bakara, 199) buyruğu bunu dile getirmektedir. [8]

Şerh

"Kureyşliler ve onun dinine uyanlar..." *el-Hums,* ha harfi ötreli, mim sakin okunur. Ebu'l-Heysem dedi ki: Hums, Kureyşliler, Kureyşlilerden do-

8 Buhari, 4520; Ebu Davud, 1910; Nesai, 3012; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17195

ğanlar, Kinane ve Kayslıların Cedile koludur. Onlara bu ismin veriliş sebepleri; dinlerinde hamaset göstermeleri, yani sıkı bağlılıkları dolayısıyladır. Ka'be'den dolayı bu ismin kendilerine verildiği de söylenmiştir. Çünkü taşları siyaha çalan beyaz renklidir (yani) "*hamsâ*"dır. Az önce bu hadisin şerhi ve onların Müzdelife'de vakfe yapmalarının sebebi geçmiş bulunuyor.

٢٩٤٦-١٥٢/٢- وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ أَبِيهِ قَالَ كَانَتْ الْعَرَبُ تَطُوفُ بِالْبَيْتِ عُرَاةً إِلَّا الْحُمْسَ وَالْحُمْسُ قُرَيْشٌ وَمَا وَلَدَتْ كَانُوا يَطُوفُونَ عُرَاةً إِلَّا أَنْ تُعْطِيَهُمْ الْحُمْسُ ثِيَابًا فَيُعْطِي الرِّجَالُ الرِّجَالَ وَالنِّسَاءُ النِّسَاءَ وَكَانَتْ الْحُمْسُ لَا يَخْرُجُونَ مِنْ الْمُزْدَلِفَةِ وَكَانَ النَّاسُ كُلُّهُمْ يَبْلُغُونَ عَرَفَاتٍ قَالَ هِشَامٌ فَحَدَّثَنِي أَبِي عَنْ عَائِشَةَ ﵂ قَالَتْ الْحُمْسُ هُمْ الَّذِينَ أَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِيهِمْ ثُمَّ أَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ قَالَتْ كَانَ النَّاسُ يُفِيضُونَ مِنْ عَرَفَاتٍ وَكَانَ الْحُمْسُ يُفِيضُونَ مِنْ الْمُزْدَلِفَةِ يَقُولُونَ لَا نُفِيضُ إِلَّا مِنْ الْحَرَمِ فَلَمَّا نَزَلَتْ أَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ رَجَعُوا إِلَى عَرَفَاتٍ

2946-152/2- Bize Ebu Kureyb de tahdis etti, bize Ebu Usame tahdis etti, bize Hişam babasından şöyle dediğini tahdis etti: Humslar dışında Araplar Beyt'i çıplak tavaf ederlerdi. Hums Kureyşlilerle onların çocuklarıdır. Humsların kendilerine elbise vermesi hali dışında diğerleri çıplak tavaf ederlerdi. Erkekler erkeklere, kadınlar da kadınlara elbise verirdi. Ayrıca Humslular Müzdelife'nin dışına çıkmazlardı. Diğer insanların hepsi ise Arafat'a kadar ulaşırlardı.

Hişam dedi ki: Bana babam Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle dediğini tahdis etti: Humslular aziz ve celil Allah'ın haklarında: *"Sonra insanların ifâda ettikleri yerde siz de ifâda edin"* (Bakara, 199) buyruğunu indirdiği kimselerdir. Âişe (radıyallâhu anhâ) dedi ki: İnsanlar Arafat'dan ifâda ediyorlardı. Hums ise Müzdelife'den ifâda ediyorlar ve biz ancak Harem bölgesinden ifâda ederiz, diyorlardı. Fakat: *"İnsanların ifâda ettikleri yerden siz de ifâda edin"* buyruğu nazil olunca Arafat'a döndüler.[9]

Şerh

"Araplar Beyt'i çıplak olarak tavaf ederlerdi. Hums müstesnâ..." Bu onların cahiliye dönemindeki hayasızlıklarındandır. Denildiğine göre bu husus

9 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir, Tuhfetu'l-Eşrâf, 16852

ile ilgili olarak: *"Onlar bir hayasızlık işlediklerinde biz atalarımızı bunu yapar bulduk derler"* (A'raf, 28) buyruğu nazil olmuştur. Bundan dolayı Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ebu Bekr'in hacc emiri olarak hacc ettiği dokuzuncu yılda münâdisinin: Beyt'i çıplak kimse tavaf etmesin, diye nidâ etmesini emir buyurmuştur.

٢٩٤٧-١٥٣/٣- وحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ جَمِيعًا عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ قَالَ عَمْرٌو حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَمْرٍو سَمِعَ مُحَمَّدَ بْنَ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِيهِ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ قَالَ أَضْلَلْتُ بَعِيرًا لِي فَذَهَبْتُ أَطْلُبُهُ يَوْمَ عَرَفَةَ فَرَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَاقِفًا مَعَ النَّاسِ بِعَرَفَةَ فَقُلْتُ وَاللَّهِ إِنَّ هَذَا لَمِنَ الْحُمْسِ فَمَا شَأْنُهُ هَاهُنَا وَكَانَتْ قُرَيْشٌ تُعَدُّ مِنَ الْحُمْسِ

2947-153/3- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Amr en-Nâkid'te birlikte İbn Uyeyne'den tahdis etti. Amr dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, Amr'dan tahdis etti, o Muhammed b. Cübeyr b. Mut'im'i babası Cübeyr b. Mut'im şöyle derken dinlediğini tahdis etti: Bir devemi kaybetmiştim. Arefe günü onu aramaya gittim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Arafat'ta insanlarla beraber vakfe yapmakta olduğunu görünce (kendi kendime) Allah'a yemin ederim ki şüphesiz bu Hums'tandır. Peki burada işi ne? dedim. Çünkü Kureyş Hums'tan sayılırdı.[10]

Şerh

"Cübeyr b. Mut'im dedi ki:... Kureyş Hums'dan sayılırdı." Kadı Iyâz dedi ki: Bu olay hicretten önceki haccı esnasında olmuştu. Cübeyr o zaman kâfir idi. Mekke fethedildiği zaman müslüman oldu. Hayber günü müslüman olduğu da söylenir. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Arafat'ta vakfe yapmasına hayret etmişti. Allah en iyi bilendir.

٢٢/٢٢- بَاب فِي نَسْخِ التَّحَلُّلِ مِنَ الْإِحْرَامِ وَالْأَمْرِ بِالتَّمَامِ

22/22- İHRAMDAN ÇIKMANIN NESHİ VE TAMAMLAMANIN EMREDİLDİĞİ HAKKINDA BİR BAB

٢٩٤٨-١٥٤/١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَيْسِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ طَارِقِ بْنِ شِهَابٍ عَنْ أَبِي

10 Buhari, 1664; Nesai, 3013; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3193)

مُوسَى قَالَ قَدِمْتُ عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ وَهُوَ مُنِيخٌ بِالْبَطْحَاءِ فَقَالَ لِي أَحَجَجْتَ فَقُلْتُ نَعَمْ فَقَالَ بِمَ أَهْلَلْتَ قَالَ قُلْتُ لَبَّيْكَ بِإِهْلَالٍ كَإِهْلَالِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ فَقَدْ أَحْسَنْتَ طُفْ بِالْبَيْتِ وَبِالصَّفَا وَالْمَرْوَةِ وَأَحِلَّ قَالَ فَطُفْتُ بِالْبَيْتِ وَبِالصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ثُمَّ أَتَيْتُ امْرَأَةً مِنْ بَنِي قَيْسٍ فَفَلَتْ رَأْسِي ثُمَّ أَهْلَلْتُ بِالْحَجِّ قَالَ فَكُنْتُ أُفْتِي بِهِ النَّاسَ حَتَّى كَانَ فِي خِلَافَةِ عُمَرَ ﷺ فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ يَا أَبَا مُوسَى أَوْ يَا عَبْدَ اللهِ بْنَ قَيْسٍ رُوَيْدَكَ بَعْضَ فُتْيَاكَ فَإِنَّكَ لَا تَدْرِي مَا أَحْدَثَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ فِي النُّسُكِ بَعْدَكَ فَقَالَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ مَنْ كُنَّا أَفْتَيْنَاهُ فُتْيَا فَلْيَتَّئِدْ فَإِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ قَادِمٌ عَلَيْكُمْ فَبِهِ فَأْتَمُّوا قَالَ فَقَدِمَ عُمَرُ ﷺ فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لَهُ فَقَالَ إِنْ نَأْخُذْ بِكِتَابِ اللهِ فَإِنَّ كِتَابَ اللهِ يَأْمُرُ بِالتَّمَامِ وَإِنْ نَأْخُذْ بِسُنَّةِ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَإِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ لَمْ يَحِلَّ حَتَّى بَلَغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهُ

2948-154/1- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr da tahdis etti, İbnu'l-Müsennâ dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Kays b. Müslim'den haber verdi. O, Tarık b. Şihab'dan, o Ebu Musa'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) devesini Batha'da çöktürmüş iken huzuruna geldim. Bana: *"Haccettin mi?"* buyurdu. Ben: Evet dedim. O: *"Ne niyet ederek ihrama girdin?"* buyurdu. Ben: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ihrama girdiği niyet gibi bir niyetle lebbeyk dedim. Allah Rasûlü: *"Güzel yapmışsın. Beyt'i, Safa ile Merve'yi tavaf et ve ihramdan çık"* buyurdu. Ben de Beyt'i tavaf ettim, Safa ile Merve arasında say yaptım. Sonra Kays oğullarından bir kadının yanına gittim, başımdaki bitlerimi ayıkladı. Sonra hacc niyeti ile ihrama girdim. Ben de insanlara bu şekilde fetva veriyordum. Nihayet Ömer (radıyallâhu anh)'ın hilavetinde bir adam kendisine ey Ebu Musa, -yahut da ey Abdullah b. Kays-! Sen fetvan hususunda biraz ağır ol. Çünkü mü'minlerin emirinin senden sonra hacc ibadetinde yeni neler yaptığını bilmiyorsun, dedi.

Bunu üzerine Ebu Musa şöyle dedi: Ey insanlar! Biz daha önce kime fetva verdi idiysek dikkatle hareket etsin. Çünkü mü'minlerin emiri yanınıza geliyor, artık siz de ona uyun.

Sonra Ömer (radıyallâhu anh) geldi. Bunu kendisine söyleyince şöyle dedi: Eğer Allah'ın Kitabının hükmünü yerine getirmek istersek, şüphesiz Allah'ın Kitabı (başlanmış olan hacc ve umreyi) tamamlamayı emretmektedir ve eğer

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sünnetine göre hareket edecek olursak, şüphesiz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de hediyelik kurbanlık yerine ulaşmadan ihramdan çıkmamıştı, dedi.[11]

٢٩٤٩-.../٢- وَحَدَّثَنَاه عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ فِي هَذَا الإِسْنَادِ نَحْوَهُ

2949-.../2- Bunu bize Ubeydullah b. Muâz da tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Şu'be, bu isnâd ile buna yakın olarak hadisi rivâyet etti. [12]

Şerh

Bu babta Ebu Musa el-Eş'ari (radıyallâhu anh)'ın hadisi yer almaktadır. Buna göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisine: "*Haccettin mi*" diye sormuş o, evet diye cevap vermişti... Başımdan bitleri ayıkladı, sonra hacc niyeti ile ihrama girdim.

Bu hadisten çeşitli hükümler çıkarılmaktadır:

1. İhramın tahliki (şartlı olarak ihrama girmek) caizdir. Mesela ben Zeyd'in ihrama girdiği gibi ihrama giriyorum diyecek olursa bu ihrama girmesi sahih olur ve onun da ihramı Zeyd'in ihramı gibi olur. Eğer Zeyd hacc ya da umre niyeti ile yahut ta Kıran haccı niyeti ile ihrama girmiş ise, muallak olarak ihrama niyet eden kişinin de ihramı onun gibi olur. Eğer Zeyd mutlak olarak ihrama girmiş ise, sonradan Zeyd ihramını tahsis ettiği şeye onun gibi niyet ederek ihrama giren kişi, ihramını umre için kabul edebilir. Aksi de olabilir.

2. Güzel bir iş yapana övgüde bulunmak müstehabtır. Çünkü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): "*İyi ettin, güzel yaptın*" demiştir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: "*Beyt'i, Safa ile Merve'yi tavaf et, sonra ihramdan çık*" buyruğu da şu demektir: Çünkü o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) gibi olmuştur. Dolayısıyla onun görevi haccını feshedip, umreye dönüştürmektir. Bu sebeple umrenin fiilleri olan tavaf ve sa'y'ı yapıp, tıraş olmalıdır. Bunları yaptığı taktirde de ihramdan çıkmış, umresi tamamlanmış olur. Burada tıraş olmayı sözkonusu etmeyişinin sebebi ise; Bunun, onlar arasında meşhur bir husus olmasından dolayıdır. Onun Peygamber efendimizin: "*İhramdan çık*" sözünün kapsamına girme ihtimali de vardır.

11 Buhari, 1559, 1565 -muhtasar olarak-, 1724 -muhtasar olarak-, 1795 -muhtasar olarak-, 4346 -muhtasar olarak- 4397 -muhtasar olarak-; Nesai, 2737, 2741; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9008

12 2948 numaralı hadisin kaynakları

"Sonra Kays oğullarından bir kadının yanına gittim. Başımdan bit ayıkladı." Bu o kadının onun bir mahremi olduğu şeklinde yorumlanır.

"Sonra hacc niyeti ile ihrama girdim." Yani umreyi bitirdikten sonra ihrama çıktı ve terviye gününe kadar Mekke de o hali ile kalmaya devam etti. Terviye günü bilindiği gibi Zülhicce'nin sekizinci günüdür. Sonra da terviye günü bundan başka bir rivâyette açıklandığı üzere hacc niyeti ile ihrama girdi.

Eğer Ali b. Ebi Talib ile Ebu Musa (radıyallâhu anhumâ); ikisi de ihramlarını Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ihramı gibi şarta bağlamışlardı ama Ali'ye Kıran haccı yaparak ihramını sürdürmesini emrettiği halde Ebu Musa'ya haccını fesh edip umre yapmasını emir buyurdu denilecek olursa cevap şudur: Ali (radıyallâhu anh) ile birlikte tıpkı Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanında kurbanlık bulunduğu gibi kurbanlık vardı. Bundan dolayı Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile beraberinde kurbanlık bulunanlar, ihramlarında kalmaya devam ettikleri gibi o da aynı şekilde ihramında kalmaya devam etti. Ebu Musa ile birlikte kurbanlık olmadığından, umre yaparak ihramdan çıktı. Beraberlerinde kurbanlık bulunmayan diğerlerinin yaptığı gibi. Eğer Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte kurbanlık bulunmasaydı o da ihramını umre ihramına dönüştürecekti. Bu sorunun cevabı ile ilgili açıklama, bundan önceki babta geçmiş bulunmaktadır.

"Fetvan hususunda biraz ağır ol" yani biraz yavaş ol ve fetvanı vermekten kendini tut. Fetva ve fitya meşhur iki söyleyiştir.

"Ömer (radıyallâhu anh) dedi ki: Eğer Allah'ın kitabının hükmünü alacak olursak... ihramdan çıkmadı" Kadı Iyâz -yüce Allah'ın rahmeti ona olsun- Ömer (radıyallâhu anh)ın bu sözün zahirinden haccın fesh edilip umre niyetine dönüştürülmesini kabul etmemesidir. Ömer (radıyallâhu anh)'ın Temettu haccının yapılmamasını istemesi, evla olanın terk edilmesi dolayısıyladır. Yoksa o Temettu haccını haram ve iptal etmek manası ile engellemiş değildir. Bunu, bundan sonra gelecek olan hadisteki sözleri desteklemektedir.[13]

٢٩٥٠-١٥٥/٣- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ يَعْنِي ابْنَ مَهْدِيّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ قَيْسٍ عَنْ طَارِقِ بْنِ شِهَابٍ عَنْ أَبِي مُوسَى ﷺ قَالَ قَدِمْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ مُنِيخٌ بِالْبَطْحَاءِ فَقَالَ بِمَ أَهْلَلْتَ قَالَ قُلْتُ أَهْلَلْتُ بِإِهْلَالِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ هَلْ سُقْتَ مِنْ هَدْيٍ قُلْتُ لَا قَالَ فَطُفْ بِالْبَيْتِ وَبِالصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ثُمَّ

13 Bk. 2952 numaralı hadis ve şerhi

حِلَّ فَطُفْتُ بِالْبَيْتِ وَبِالصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ثُمَّ أَتَيْتُ امْرَأَةً مِنْ قَوْمِي فَمَشَطَتْنِي وَغَسَلَتْ رَأْسِي فَكُنْتُ أُفْتِي النَّاسَ بِذَلِكَ فِي إِمَارَةِ أَبِي بَكْرٍ وَإِمَارَةِ عُمَرَ فَإِنِّي لَقَائِمٌ بِالْمَوْسِمِ إِذْ جَاءَنِي رَجُلٌ فَقَالَ إِنَّكَ لَا تَدْرِي مَا أَحْدَثَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ فِي شَأْنِ النُّسُكِ فَقُلْتُ أَيُّهَا النَّاسُ مَنْ كُنَّا أَفْتَيْنَاهُ بِشَيْءٍ فَلْيَتَّئِدْ فَهَذَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ قَادِمٌ عَلَيْكُمْ فَبِهِ فَأْتَمُّوا فَلَمَّا قَدِمَ قُلْتُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ مَا هَذَا الَّذِي أَحْدَثْتَ فِي شَأْنِ النُّسُكِ قَالَ إِنْ نَأْخُذْ بِكِتَابِ اللهِ فَإِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ قَالَ وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ وَإِنْ نَأْخُذْ بِسُنَّةِ نَبِيِّنَا عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ فَإِنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَمْ يَحِلَّ حَتَّى نَحَرَ الْهَدْيَ

2950-155/3- Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti... Ebu Musa (radıyallâhu anh) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) devesini Batha'da çöktürmüş iken yanına vardım. O: "*Ne niyet ederek ihrama girdin*" dedi. Ben Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ihrama girerken neye niyet ettiyse ona niyet ettim, dedim. O: "*Herhangi bir kurbanlık getirdin mi?*" buyurdu. Ben, hayır dedim. Allah Rasûlü: "*O halde Beyt'i, Safa ile Merve'yi tavaf et, sonra ihramdan çık*" buyurdu. Ben de Beyt'i tavaf edip, Safa ile Merve arasında say ettim. Sonra kavmimden bir kadının yanına gittim. Saçlarımı taradı, başımı yıkadı. Ben, insanlara Ebu Bekir'in emirliği ile Ömer'in emirliği döneminde bu şekilde fetva veriyordum. Bir hacc mevsiminde ayakta duruyorken bir adam gelerek: Mü'minlerin emirinin hacc hakkında yeni ne ortaya çıkardığını bilmiyorsun, dedi. Ben: Ey insanlar! Daha önce her kime herhangi bir şekilde fetva verdi idiysek o kişi acele etmeyip ağır davransın. İşte mü'minlerin emiri yanımıza gelecek, siz de ona uyunuz dedim. Mü'minlerin emiri gelince ben: Ey mü'minlerin emiri! Hacc ibadeti hususunda yeni ortaya koyduğun nedir? dedim. O: Aziz ve celil Allah'ın kitabının hükmünü alacak olursak o: "*Haccı ve umreyi Allah için tamamlayın*" (Bakara, 196) buyuruyor. Eğer Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sünnetini alacak olursak, şüphesiz Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) kurbanlıklarını kesmeden ihramdan çıkmamıştı, dedi.[14]

٢٩٥١-١٥٦/٤- وَحَدَّثَنِي إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَا أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ أَخْبَرَنَا أَبُو عُمَيْسٍ عَنْ قَيْسِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ طَارِقِ بْنِ شِهَابٍ عَنْ أَبِي مُوسَى ﷺ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بَعَثَنِي إِلَى الْيَمَنِ قَالَ فَوَافَقْتُهُ فِي الْعَامِ

14 2948 numaralı hadisin kaynakları

الَّذِي حَجَّ فِيهِ فَقَالَ لِي رَسُولُ اللهِ ﷺ يَا أَبَا مُوسَى كَيْفَ قُلْتَ حِينَ أَحْرَمْتَ قَالَ قُلْتُ لَبَّيْكَ إِهْلَالًا كَإِهْلَالِ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ هَلْ سُقْتَ هَدْيًا فَقُلْتُ لَا قَالَ فَانْطَلِقْ فَطُفْ بِالْبَيْتِ وَبَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ثُمَّ أَحِلَّ ثُمَّ سَاقَ الْحَدِيثَ بِمِثْلِ حَدِيثِ شُعْبَةَ وَسُفْيَانَ

2951-156/4- Bana İshak b. Mansur ve Abd b. Humeyd de tahdis edip dediler ki: Bize Cafer b. Avn haber verdi, bize Ebu Umeys, Kays b. Müslim'den haber verdi, o Tarık b. Şihâb'dan o Ebu Musa (radıyallâhu anh)'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) beni Yemen'e göndermişti. (Dönüşünde) onun haccettiği yılda onunla karşılaştım. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana: *"Ey Ebu Musa! İhrama girdiğin zaman nasıl söyledin"* buyurdu. Ben: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ihrama girerken ettiği niyetin aynısı ile lebbeyk dedim, diye cevap verdim. Allah Rasûlü: *"Beraberinde kurbanlık var mı?"* dedi. Ben: Hayır dedim. Allah Rasûlü: *"O halde git, Beyt'i ve Safa ile Merve arasını tavaf et, sonra ihramdan çık"* buyurdu.

Sonra da hadisi Şu'be ve Süfyan'ın hadisi gibi rivâyet etti.[15]

٢٩٥٢-١٥٧/٥- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ الْحَكَمِ عَنْ عُمَارَةَ بْنِ عُمَيْرٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَبِي مُوسَى عَنْ أَبِي مُوسَى أَنَّهُ كَانَ يُفْتِي بِالْمُتْعَةِ فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ رُوَيْدَكَ بِبَعْضِ فُتْيَاكَ فَإِنَّكَ لَا تَدْرِي مَا أَحْدَثَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ فِي النُّسُكِ بَعْدُ حَتَّى لَقِيَهُ بَعْدُ فَسَأَلَهُ فَقَالَ عُمَرُ قَدْ عَلِمْتُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَدْ فَعَلَهُ وَأَصْحَابُهُ وَلَكِنْ كَرِهْتُ أَنْ يَظَلُّوا مُعْرِسِينَ بِهِنَّ فِي الْأَرَاكِ ثُمَّ يَرُوحُونَ فِي الْحَجِّ تَقْطُرُ رُءُوسُهُمْ

2952-157/5- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr da tahdis etti. İbnu'l-Müsennâ dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, el-Hakem'den tahdis etti, o Umâre b. Umeyr'den, o İbrahim b. Ebu Musa'dan, o Ebu Musa'dan rivâyet ettiğine göre kendisi mut'a (Temettu haccı)na dair fetva veriyordu. Bunun üzerine bir adam kendisine: Fetvan hususunda biraz yavaş ol. Çünkü mü'minlerin emirinin hacc ibadeti hususunda, henüz yeni ne çıkardığını bilmiyorsun, dedi.

15 2948 numaralı hadisin kaynakları

Nihayet sonraları Ebu Musa onunla karşılaşınca ona sordu. Ömer: Ben Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in de ashabının da bunu (Temettu haccını) yaptığını biliyorum. Ama ben erkeklerin erak denilen yerde kadınlarla birlikte olup da, sonradan başlarından su damlayarak hacca gitmelerinden hoşlanmadım, dedi.[16]

Şerh

"Ben Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in de ashabının da bunu yaptığını biliyorum ama... hoş görmedim." Hadisin anlamı şudur: Benim Temettu haccından hoşlanmayışımın sebebi ihramdan çıkmayı ve Arafat'a çıkana kadar kadınlarla birlikte olmayı gerektirdiğinden dolayıdır.

٢٣/٢٣- بَاب جَوَازِ التَّمَتُّعِ

23/23- TEMETTU HACCININ CAİZ OLDUĞU BABI

٢٩٥٣-١٥٨/١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ قَالَ قَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ شَقِيقٍ كَانَ عُثْمَانُ يَنْهَى عَنْ الْمُتْعَةِ وَكَانَ عَلِيٌّ يَأْمُرُ بِهَا فَقَالَ عُثْمَانُ لِعَلِيٍّ كَلِمَةً ثُمَّ قَالَ عَلِيٌّ لَقَدْ عَلِمْتَ أَنَّا قَدْ تَمَتَّعْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ أَجَلْ وَلَكِنَّا كُنَّا خَائِفِينَ وَحَدَّثَنِيهِ يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ حَدَّثَنَا خَالِدٌ يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

2953-158/1- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdis etti. İbnu'l-Müsennâ dedi ki. Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Katade'den şöyle dediğini tahdis etti: Abdullah b. Şakik dedi ki: Osman, mut'ayı yasaklıyor, Ali ise onu emrediyordu. Osman Ali'ye bir söz söyledi. Sonra Ali: Ama sen de biliyorsun ki biz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte Temettu yapmıştık dedi. Osman: Evet, ama biz (o zaman) korkuyorduk, dedi.

Bunu bana Yahya b. Habib el-Hârisi de tahdis etti. Bize Halid -yani b. el-Hâris- tahdis etti, bize Şu'be bu isnâd ile aynısını haber verdi.[17]

16 Nesai, 2734; İbn Mace, 2979; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10584
17 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10192

Şerh

"Osman (radıyallâhu anh) mut'ayı yasaklıyor, Ali ise onu emrediyordu." Tercih olunan Osman (radıyallâhu anh)'ın yasakladığı mut'anın, haccda bilinen Temettu olduğudur. Ömer ve Osman da Temettu haccını haram kılmak manasına değil, tenzihi manada yasaklıyorlardı. Temettu haccını yasaklayışlarının sebebi ise, İfrâd haccının daha fazilteli oluşudur. Ömer ve Osman İfrâd haccı yapmayı emrediyorlardı. Çünkü daha faziletlidir. Temettu haccını da tenzihi manada yasaklıyorlardı. Çünkü onlar (mü'minlerin emiri olarak) her biri yönettiği raiyenin iyiliğini gözetmekle emrolunmuşlardı. İfrad haccını emretmeyi de onların iyiliği için işlerden görüyorlardı. Allah en iyi bilendir.

"Sonra Ali dedi ki: Sen de biliyorsun ki biz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte Temettu yaptık, dedi. Osman, evet ama biz (o zaman) korkuyorduk, dedi."

Ecel (lam harfi sakin olarak), evet demektir.

"Biz korkuyorduk" sözü ile muhtemelen Mekke fethedilmeden önce hicretin yedinci yılında Umretu'l-kaza zamanında korkuyorduk, demek istemiştir. Ama o sene gerçek manada bir Temettu haccı olmamıştı. Yalnızca bir umre yapılmıştı.

٢٩٥٤-١٥٩/٢- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ قَالَ اجْتَمَعَ عَلِيٌّ وَعُثْمَانُ ﵄ بِعُسْفَانَ فَكَانَ عُثْمَانُ يَنْهَى عَنِ الْمُتْعَةِ أَوِ الْعُمْرَةِ فَقَالَ عَلِيٌّ مَا تُرِيدُ إِلَى أَمْرٍ فَعَلَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ تَنْهَى عَنْهُ فَقَالَ عُثْمَانُ دَعْنَا مِنْكَ فَقَالَ إِنِّي لَا أَسْتَطِيعُ أَنْ أَدَعَكَ فَلَمَّا أَنْ رَأَى عَلِيٌّ ذَلِكَ أَهَلَّ بِهِمَا جَمِيعًا

2954-159/2- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve Muhammed b. Beşşâr da tahdis edip dediler ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Amr b. Murre'den tahdis etti, o Said b. el-Müseyyeb'den şöyle dediğini rivâyet etti: Ali ve Osman (radıyallâhu anhumâ) Asfân'da bir araya geldiler. Osman mut'ayı (Temettu haccını) ya da umreyi yasaklıyordu. Ali: Sen Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yapmış olduğu bir işi yasaklamakla ne yapmak istiyorsun? dedi. Osman: Bizi rahat bırak, dedi. Ali: Seni bırakamam dedi. Ali (radıyallâhu anh)'ın kanaati bu olduğundan ötürü, o her ikisini birlikte yapmak için ihrama girdi.[18]

18 Buhari, 1569 -bu manada muhtasar olarak-; Nesai, 2723 -buna yakın-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10114

Şerh

"Osman: Bizi rahat bırak, dedi. Ali: Ben seni bırakamam, dedi. Ali bu kanaatte olduğundan ötürü, her ikisini niyet ederek ihrama girdi." Bunda ilmin yayılması, açıklanması, yöneticiler ile ve başkaları ile ilmin tahkiki uğrunda tartışma hükmü, bu hususta müslümana samimiyetle nasihat vermenin vacip olduğu hükümleri anlaşılmaktadır. İşte Ali (radıyallâhu anh)'ın: Ben seni bırakamam sözünün anlamı budur.

Ali (radıyallâhu anh)'ın her ikisini niyet ederek ihrama girmesine gelince, Kıran haccını tercih edenler bunu delil gösterebilir. Fakat İfrâd haccını tercih edenler buna şu şekilde cevap verirler: Ali (radıyallâhu anh)'ın her ikisini niyet ederek ihrama girmesi, bunların caiz olduğunu açıklamak içindir. İnsanlar ya da onların bazıları, Kıran haccı da Temettu haccı da caiz değildir, muayyen olarak sadece İfrâd haccı yapılabilir diye sanmasınlar diyedir. Allah en iyi bilendir.

٢٩٥٥-١٦٠/٣- وَحَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالُوا حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي ذَرٍّ ﷺ قَالَ كَانَتْ الْمُتْعَةُ فِي الْحَجِّ لِأَصْحَابِ مُحَمَّدٍ ﷺ خَاصَّةً

2955-160/3- Bize Said b. Mansur, Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb tahdis edip dediler ki: Bize Ebu Muaviye, A'meş'den tahdis etti, o İbrahim et-Teymî'den, o babasından, o Ebu Zer (radıyallâhu anh)'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Haccda mut'a (Temettu) Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'ın ashabına özeldi.[19]

٢٩٥٦-١٦١/٤- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ عَيَّاشٍ الْعَامِرِيِّ عَنْ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي ذَرٍّ رضي الله عنه قَالَ كَانَتْ لَنَا رُخْصَةً يَعْنِي الْمُتْعَةَ فِي الْحَجِّ

2956-161/4- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Abdurrahman b. Mehdi, Süfyan'dan tahdis etti, o Ayyaş el-Âmiri'den, o İbrahim et-Teymî'den, o babasından, o Ebu Zer (radıyallâhu anh)'dan şöyle dediğini rivâyet etti: O bize verilmiş bir ruhsattı. Kastettiği mut'a (Temettu haccı)dır.[20]

19 Nesai, 2808 -2811; İbn Mace, 2985; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11991
20 2955 numaralı hadisin kaynakları

٢٩٥٧-١٦٢/٥- وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ فُضَيْلٍ عَنْ زُبَيْدٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ عَنْ أَبِيهِ قَالَ قَالَ أَبُو ذَرٍّ ﷺ لَا تَصْلُحُ الْمُتْعَتَانِ إِلَّا لَنَا خَاصَّةً يَعْنِي مُتْعَةَ النِّسَاءِ وَمُتْعَةَ الْحَجِّ

2957-162/5- Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti, bize Cerir, Fudayl'dan tahdis etti, o Zübeyd'den, o İbrahim et-Teymî'den, o babasından şöyle dediğini rivâyet etti: Ebu Zer (radıyallâhu anh) dedi ki: İki mut'a ancak özel olarak bize uygundur. Kastettiği ise kadınlarla mut'a (nikâhı) ile hacc mut'ası (Temettu haccı)dır.[21]

٢٩٥٨-١٦٣/٦- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ بَيَانٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي الشَّعْثَاءِ قَالَ أَتَيْتُ إِبْرَاهِيمَ النَّخَعِيَّ وَإِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيَّ فَقُلْتُ إِنِّي أَهُمُّ أَنْ أَجْمَعَ الْعُمْرَةَ وَالْحَجَّ الْعَامَ فَقَالَ إِبْرَاهِيمُ النَّخَعِيُّ لَكِنْ أَبُوكَ لَمْ يَكُنْ لِيَهُمَّ بِذَلِكَ قَالَ قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ بَيَانٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ مَرَّ بِأَبِي ذَرٍّ ﷺ بِالرَّبَذَةِ فَذَكَرَ لَهُ ذَلِكَ فَقَالَ إِنَّمَا كَانَتْ لَنَا خَاصَّةً دُونَكُمْ

2958-163/6- Bize Kuteybe tahdis etti, bize Cerir, Beyan'dan tahdis etti, o Abdurrahman b. Ebu Şa'sa'dan şöyle dediğini rivâyet etti: İbrahim en-Nehâi ve İbrahim et-Teymî'ye gidip: Ben bu sene hacc ile umreyi birlikte yapmak istiyorum, dedim. İbrahim en-Nahâi: Ama senin baban böyle bir şeyi istemezdi, dedi. Kuteybe dedi ki: Bize Cerir, Beyan'dan tahdis etti, o İbrahim et-Teymî'den, o babasından rivâyet ettiğine göre Ebu Zer (radıyallâhu anh) Rebesede iken ona uğramıştı. Ona bunu söyleyince Ebu Zer: O ancak bize özeldi. Size değildi, dedi.[22]

Şerh

(2955-2958 numaralı hadisler)

(2955) "Ebu Zer (radıyallâhu anh) dedi ki: Haccda mut'a, Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'ın ashabına özeldi." Diğer rivâyette (2956) "Bu, bize ait bir ruhsattı" demektedir. Kastettiği ise haccdaki mut'a (Temettu haccı) dır. Diğer rivâyette (2957) Ebu Zer dedi ki: "İki mut'a ancak özel olarak bize olur. Yani kadınlarla mut'a (nikâhı) ile hac mut'ası (nı kastediyordu)." Diğer rivâyette (2958) ise: "Bu bize özeldi, size değil."

21 2955 numaralı hadisin kaynakları
22 2955 numaralı hadisin kaynakları

İlim adamlarının dediklerine göre bütün bu rivâyetlerin anlamı haccı fesh edip umreye dönüştürmek, o sene ashab-ı kirama özeldi. Bu da veda haccında olmuştu. Bundan sonra bu caiz değildir. Yoksa Ebu Zer'in maksadı mutlak olarak Temettu haccının bâtıl olduğunu söylemek değildir. Aksine onun kastettiği, az önce belirttiğimiz gibi haccı fesh etmektir. Bunun hikmeti ise, cahiliye dönemindeki hacc aylarında umrenin yapılamayacağı şeklindeki uygulamayı ortadan kaldırmaktı. Bütün bunlara dair açıklamalar bundan önceki babta geçmiş bulunmaktadır. Allah en iyi bilendir.

"İki mut'a ancak özel olarak bize uygundur" sözünün anlamı ise bu iki mut'a (mut'a nikâhı ile Temettu haccı) sadece bize özel olarak bizim bunları yaptığımız zamanda uygun düşmüştü. Bundan sonra ise bunlar, kıyamet gününe kadar haramdırlar.

٢٩٥٩-١٦٤/٧- وَحَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ جَمِيعًا عَنْ الْفَزَارِيِّ قَالَ سَعِيدٌ حَدَّثَنَا مَرْوَانُ بْنُ مُعَاوِيَةَ أَخْبَرَنَا سُلَيْمَانُ التَّيْمِيُّ عَنْ غُنَيْمِ بْنِ قَيْسٍ قَالَ سَأَلْتُ سَعْدَ بْنَ أَبِي وَقَّاصٍ ﷺ عَنْ الْمُتْعَةِ فَقَالَ فَعَلْنَاهَا وَهَذَا يَوْمَئِذٍ كَافِرٌ بِالْعُرُشِ يَعْنِي بُيُوتَ مَكَّةَ

2959-164/7- Bize Said b. Mansur ve İbn Ebu Ömer de birlikte el-Fezâri'den tahdis etti. Said dedi ki: Bize Mervân b. Muaviye tahdis etti, bize Süleyman et-Teymî, Guneym b. Kays'dan şöyle dediğini haber verdi: Sa'd b. Ebu Vakkas (radıyallâhu anh)'a mut'a hakkında soru sordum. O: Biz bunu yaptık, bu ise o günlerde Uruş'da -yani Mekke evlerinde- kâfir idi dedi.[23]

٢٩٦٠-.../٨- وَحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ سُلَيْمَانَ التَّيْمِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَقَالَ فِي رِوَايَتِهِ يَعْنِي مُعَاوِيَةَ

2960-.../8- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Yahya b. Said, Süleyman et-Teymî'den bu isnâd ile tahdis etti ve rivâyetinde: Yani Muaviye, dedi.[24]

٢٩٦١-.../٩- وَحَدَّثَنِي عَمْرٌو النَّاقِدُ حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ الزُّبَيْرِيُّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي خَلَفٍ حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ جَمِيعًا عَنْ سُلَيْمَانَ التَّيْمِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَ حَدِيثِهِمَا وَفِي حَدِيثِ سُفْيَانَ الْمُتْعَةُ فِي الْحَجِّ

23 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3911

24 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3911

2961-.../9- Bize Amr en-Nâkid tahdis etti, bize Ebu Ahmed ez-Zubeyri tahdis etti bize Süfyan tahdis etti. (H.) Bana Muhammed b. Ebu Halef de tahdis etti, bize Ravf b. Ubade tahdis etti, bize Şu'be tahdis etti, hepsi Süleyman et-Teymî'den bu isnâd ile önceki ikisinin hadisi ile aynen rivâyet etti. Süfyan'ın hadisinde ise haccdaki mut'a (hakkında) şeklindedir.[25]

Şerh

(2959-2961 numaralı hadisler)

(2959) Sa'd b. Ebu Vakkas'a mut'aya dair soru sordum... –Yani Mekke evlerinde-;..." diğer rivâyette (2960) "yani Muaviye'yi kastediyordu" diğer rivâyette ise (2961) "haccda mut'a" şeklindedir.

"Uruş" ayn ve re harfleri ötrelidir. Rivayette açıkladığı gibi Mekke evlerine denilir. Ebu Ubeyd dedi ki: Mekke evlerine "uruş"denilmesinin sebebi dikine konulup üzerlerine gölgelik yerleştirilen çubuk ve değneklerden yapılmasından dolayıdır. Bu evlere aynı zamanda "urûş" da denilir. Tekili *arş*'dır. *Fels*'in çoğulunun *fulûs* gelmesi gibi. Çoğulunu "*uruş*" diye getirenlere göre tekili "arîş" olur. *Kalîb*'in çoğulunun *kulub* (kuyu, kuyular) gelmesi gibi.

Bir başka hadiste de Ömer (radıyallâhu anh) Mekke'nin urûşunu (yani evlerini) gördü mü telbiyeyi keserdi demektedir.

"Bu ise o gün urûşda (Mekke evlerinde) kâfir idi" sözleri ile Muaviye b. Ebu Süfyan'a işaret etmektedir. Burada kâfirliğinden kasıt iki husustur. Birincisi el-Mâzerî'nin ve başkalarının dediği gibi o, o sırada Mekke evlerinde ikamet etmekteydi, şeklindedir. Sa'leb dedi ki: Bir kimse hep köylerde, kasabalarda kalacak olup oradan ayrılmayacak olursa *iktefera* denilir. Yine rivâyette Ömer (radıyallâhu anh)'ın: Küfûr ehli (köylerde yaşayanlar) kubur ehlidir(kabirlerde yaşan kimselerdir). Kastettiği ise şehirlerden ve ilim adamlarından uzak olan köylerdir. İkinci açıklamaya göre ise kasıt yüce Allah'ı inkârdır. Kasıt ise şudur: Biz Temettu yaptığımız zaman o günlerde kendisi Mekke'de ikamet ediyor ve cahiliye dini üzere kâfir birisi idi. Kadı Iyâz'ın ve başkalarının tercih ettiği açıklama bu olduğu gibi doğru ve tercihe değer olan da budur.

Burada mut'adan kasıt hicretin yedinci yılında yapılan umredir ki bu da Umretu'l-kaza diye bilinir. O zaman da Muaviye kâfir idi. Çünkü Muaviye Mekke'nin fethedildiği yıldan sonra sekizinci yılda müslüman oldu. Onun kaza umresinden sonra yedinci yılda müslüman olduğu da söylenir. Doğru olan birincisidir.

25 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3911

Bunun dışındaki Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yaptığı umrelerde ise Muaviye kâfir de değildi, Mekke de ikamet etmiyordu. Aksine Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte idi.

Kadı Iyâz dedi ki: Bazıları ise Bunun ayn harfi fethalı re harfi sakin olarak "kâfirun bil Arş" diye okumuşlardır. Bununla da kasıt rahmanın Arşı olur. (O zaman Rahman'ın Arşını inkar ediyordu demek olur) Kadı Iyâz dedi ki: Bu bir tashiftir.

Bu hadiste haccda mut'anın (Temettu haccının) caiz olduğu anlaşılmaktadır.

٢٩٦٢-١٦٥/١٠- وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا الْجُرَيْرِيُّ عَنْ أَبِي الْعَلَاءِ عَنْ مُطَرِّفٍ قَالَ قَالَ لِي عِمْرَانُ بْنُ حُصَيْنٍ إِنِّي لَأُحَدِّثُكَ بِالْحَدِيثِ الْيَوْمَ يَنْفَعُكَ اللَّهُ بِهِ بَعْدَ الْيَوْمِ وَاعْلَمْ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَدْ أَعْمَرَ طَائِفَةً مِنْ أَهْلِهِ فِي الْعَشْرِ فَلَمْ تَنْزِلْ آيَةٌ تَنْسَخُ ذَلِكَ وَلَمْ يَنْهَ عَنْهُ حَتَّى مَضَى لِوَجْهِهِ ارْتَأَى كُلُّ امْرِئٍ بَعْدُ مَا شَاءَ أَنْ يَرْتَئِيَ

2962-165/10- Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize İsmail b. İbrahim tahdis etti, bize el-Cureyri, Ebu'l-A'la'dan tahdis etti, o Mutarrif'den şöyle dediğini rivâyet etti: İmran b. Husayn bana: Ben sana bugün Allah'ın kendisi ile bugünden sonra seni yararlandıracak bir hadis nakledeceğim. Şunu bil ki, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yakınlarından bir kesime Zülhicce'nin on gününde umre yaptırmıştır. Buna dair neshedici bir âyet inmediği gibi o vefat edinceye kadar da bunu nehyetmedi. Bundan sonra her kişi kendisinin istediği şekilde bir görüş ortaya koydu, dedi.[26]

٢٩٦٣-١٦٦/١١- وَحَدَّثَنَاه إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ كِلَاهُمَا عَنْ وَكِيعٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ الْجُرَيْرِيِّ فِي هَذَا الْإِسْنَادِ وَقَالَ ابْنُ حَاتِمٍ فِي رِوَايَتِهِ ارْتَأَى رَجُلٌ بِرَأْيِهِ مَا شَاءَ يَعْنِي عُمَرَ

2963-166/11- Bunu bize İshak b. İbrahim ve Muhammed b. Hatim de tahdis etti, ikisi Veki'den rivâyet etti, bize Süfyan el-Cureyri'den bu isnâd ile tahdis etti. İbn Hâtim de rivâyetinde dedi ki: Bir adam kendi görüşü ile dilediğini ortaya attı. Bununla Ömer'i kastediyordu.[27]

26 İbn Mace, 2978; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10856
27 2962 numaralı hadisin kaynakları

٢٩٦٤-١٦٧/١٢- وَحَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ حُمَيْدِ بْنِ هِلَالٍ عَنْ مُطَرِّفٍ قَالَ قَالَ لِي عِمْرَانُ بْنُ حُصَيْنٍ أُحَدِّثُكَ حَدِيثًا عَسَى اللهُ أَنْ يَنْفَعَكَ بِهِ إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ جَمَعَ بَيْنَ حَجَّةٍ وَعُمْرَةٍ ثُمَّ لَمْ يَنْهَ عَنْهُ حَتَّى مَاتَ وَلَمْ يَنْزِلْ فِيهِ قُرْآنٌ يُحَرِّمُهُ وَقَدْ كَانَ يُسَلَّمُ عَلَيَّ حَتَّى اكْتَوَيْتُ فَتُرِكْتُ ثُمَّ تَرَكْتُ الْكَيَّ فَعَادَ

2964-167/12- Bana Ubeydullah b. Muâz da tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Şu'be, Humeyd b. Hilal'den tahdis etti, o Muttarif'den şöyle dediğini rivâyet etti: İmran b. Husayn bana dedi ki: Ben sana bir hadis nakledeceğim. Umulur ki Allah onunla seni faydalandırır. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir hacc ve bir umreyi bir arada yaptı. Sonra vefat edinceye kadar bunu yasaklamadı. Bu hususta bunu haram kılan Kur'an'dan bir buyruk da nazil olmadı ve ben dağlanıncaya kadar bana selam veriliyordu. (Dağlanınca) terk olundu. Sonra dağlanmayı terk ettim, o hal geri geldi.[28]

٢٩٦٥-.../١٣- وَحَدَّثَنَاه مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ حُمَيْدِ بْنِ هِلَالٍ قَالَ سَمِعْتُ مُطَرِّفًا قَالَ قَالَ لِي عِمْرَانُ بْنُ حُصَيْنٍ بِمِثْلِ حَدِيثِ مُعَاذٍ

2965-.../13- Bunu bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdis edip dediler ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Humeyd b. Hilal'den şöyle dediğini tahdis etti: Mutarrif'i şöyle derken dinledim: İmran b. Husayn bana dedi deyip Muâz'ın hadisinin aynısını rivâyet etti.[29]

٢٩٦٦-١٦٨/١٤- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ مُطَرِّفٍ قَالَ بَعَثَ إِلَيَّ عِمْرَانُ بْنُ حُصَيْنٍ فِي مَرَضِهِ الَّذِي تُوُفِّيَ فِيهِ فَقَالَ إِنِّي كُنْتُ مُحَدِّثَكَ بِأَحَادِيثَ لَعَلَّ اللهَ أَنْ يَنْفَعَكَ بِهَا بَعْدِي فَإِنْ عِشْتُ فَاكْتُمْ عَنِّي وَإِنْ مُتُّ فَحَدِّثْ بِهَا إِنْ شِئْتَ إِنَّهُ قَدْ سُلِّمَ عَلَيَّ وَاعْلَمْ أَنَّ نَبِيَّ اللهِ ﷺ قَدْ جَمَعَ بَيْنَ حَجٍّ وَعُمْرَةٍ ثُمَّ لَمْ يَنْزِلْ فِيهَا كِتَابُ اللهِ وَلَمْ يَنْهَ عَنْهَا نَبِيُّ اللهِ ﷺ قَالَ رَجُلٌ فِيهَا بِرَأْيِهِ مَا شَاءَ

28 Nesai, 2725 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf 10846

29 2964 numaralı hadisin kaynakları

2966-168/14- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr da tahdis etti, İbnu'l-Müsennâ dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer, Şu'be'den tahdis etti, o Katade'den, o Mutarrif'den şöyle dediğini rivâyet etti: İmran b. Husayn vefatı ile neticelenen hastalığında bana haber gönderip şöyle dedi: Ben sana bir takım hadisler nakledïyordum. Umarım onlarla benden sonra Allah seni yararlandırır. Eğer yaşayacak olursam bunları benim adıma saklı tut ve eğer ölürsem dilersen bunları anlatabilirsin. Şüphesiz bana selam verildi. Şunu da bil ki, Allah'ın Nebi'si haccı ve umreyi bir arada yaptı. Sonra bu hususta Allah'ın kitabında bir hüküm inmediği gibi Allah'ın Nebi'si (sallallâhu aleyhi ve sellem) de bunu yasaklamadı. Bir adam da bu hususta kendi görüşüne göre dilediğini söyledi.[30]

٢٩٦٧-١٦٩/١٥- وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي عَرُوبَةَ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ مُطَرِّفِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الشِّخِّيرِ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ الْحُصَيْنِ ﷺ قَالَ اعْلَمْ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ جَمَعَ بَيْنَ حَجٍّ وَعُمْرَةٍ ثُمَّ لَمْ يَنْزِلْ فِيهَا كِتَابٌ وَلَمْ يَنْهَنَا عَنْهُمَا رَسُولُ اللهِ ﷺ قَالَ فِيهَا رَجُلٌ بِرَأْيِهِ مَا شَاءَ

2967-169/15- Bize İshak b. İbrahim tahdis etti, bize İsa b. Yunus tahdis etti, bize Said b. Ebu Arube, Katade'den tahdis etti, o Mutarrif b. Abdullah b. eş-Şıhhir'den, o İmran b. el-Husayn (radıyallâhu anh)'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Bil ki, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir hacc ve umreyi birlikte yaptı. Sonra onun hakkında ne kitap indi ne de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onları bize yasakladı. Bir adam kendi görüşüne göre bu hususta dilediğini söyledi.[31]

٢٩٦٨-١٧٠/١٦- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنِي عَبْدُ الصَّمَدِ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ عَنْ مُطَرِّفٍ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ ﷺ قَالَ تَمَتَّعْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَلَمْ يَنْزِلْ فِيهِ الْقُرْآنُ قَالَ رَجُلٌ بِرَأْيِهِ مَا شَاءَ

2968-170/16- Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bana Abdüssamed tahdis etti, bize Hemmâm tahdis etti, bize Katade, Mutarrif'den tahdis etti, o Imran b. Husayn (radıyallâhu anh)'dan şöyle dediğini rivâyet

30 Nesai, 2726 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10851
31 2966 numaralı hadisin kaynakları

etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile Temettu haccı yaptık. Bu hususta Kur'an'dan da bir şey inmedi, bir adam da kendi görüşüne göre dilediğini söyledi.[32]

٢٩٦٩-١٧١/١٧- وَحَدَّثَنِيهِ حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الْمَجِيدِ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ مُسْلِمٍ حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ وَاسِعٍ عَنْ مُطَرِّفِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الشِّخِّيرِ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ ﷺ بِهَذَا الْحَدِيثِ قَالَ تَمَتَّعَ نَبِيُّ اللهِ ﷺ وَتَمَتَّعْنَا مَعَهُ

2969-171/17- Bunu bana Haccac b. eş-Şâir de tahdis etti, bize Ubeydullah b. Abdülmecid tahdis etti, bize İsmail b. Müslim tahdis etti, bana Muhammed b. Vasi, Mutarrif b. Abdullah b. eş-Şıhhir'den tahdis etti, o Imran b. Husayn (radıyallâhu anh)'dan bu hadisi rivâyet edip: Allah'ın Nebi'si de Temettu (haccı) yaptı. Biz de onunla birlikte Temettu (haccı) yaptık, dedi.[33]

٢٩٧٠-١٧٢/١٨- حَدَّثَنَا حَامِدُ بْنُ عُمَرَ الْبَكْرَاوِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْمُقَدَّمِيُّ قَالَا حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ حَدَّثَنَا عِمْرَانُ بْنُ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي رَجَاءٍ قَالَ قَالَ عِمْرَانُ بْنُ حُصَيْنٍ نَزَلَتْ آيَةُ الْمُتْعَةِ فِي كِتَابِ اللهِ يَعْنِي مُتْعَةَ الْحَجِّ وَأَمَرَنَا بِهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ ثُمَّ لَمْ تَنْزِلْ آيَةٌ تَنْسَخُ آيَةَ مُتْعَةِ الْحَجِّ وَلَمْ يَنْهَ عَنْهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ حَتَّى مَاتَ قَالَ رَجُلٌ بِرَأْيِهِ بَعْدُ مَا شَاءَ

2970-172/18- Bize Hamid b. Ömer el-Bekrâvi ve Muhammed b. Ebu Bekir b. el-Mukaddemi tahdis edip dediler ki: Bize Bişr b. el-Mufaddal tahdis etti, bize İmran b. Müslim, Ebu Reca'dan şöyle dediğini tahdis etti: İmran b. Husayn dedi ki: Mut'a -hacc mut'asını kastediyor- âyeti Allah'ın kitabında nazil olduğu gibi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de bize onu emretti. Sonra hacc mut'ası âyetini nesheden bir âyet inmediği gibi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de vefat edinceye kadar onu yasaklamadı. Daha sonra bir adam kendi görüşüne dayanarak dilediğini söyledi.[34]

32 Buhari, 1571; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10850
33 Nesai, 2727, 2738; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10853
34 Buhari, 4518; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10872

٢٩٧١-١٧٣/١٩- وَحَدَّثَنِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ عِمْرَانَ الْقَصِيرِ حَدَّثَنَا أَبُو رَجَاءٍ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ بِمِثْلِهِ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ وَفَعَلْنَاهَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَلَمْ يَقُلْ وَأَمَرَنَا بِهَا

2971-173/19- Bunu bana Muhammed b. Hâtim de tahdis etti, bize Yahya b. Said, İmran el-Kasir'den tahdis etti, bize Ebu Reca, İmran b. Husayn'den aynısını rivâyet etti ancak o rivâyetinde şöyle dedi: Bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte yaptık ama: Bize onu emretti demedi.[35]

Şerh

(2962-2971 numaralı hadisler)

(2962) "İmran b. Husayn'dan rivâyete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yakınlarından bir taifeye Zülhicce'nin ilk on gününde umre yaptırdı..." Diğer rivâyette (2964) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hacc ve umreyi birlikte yaptı..." Diğer rivâyette (2966) de buna yakın hadisi rivâyet etti sonra da: "Bir adam da -Ömer b. el-Hattab (radıyallâhu anh)'ı kastediyor- kendi görüşüne dayanarak dilediğini söyledi. Diğer rivâyette (2968) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte Temettu haccı yaptık..." öbür rivâyette (2969) "o da Temettu yaptı, biz de onunla birlikte Temettu yaptık" öbür rivâyette (2970) "Allah'ın kitabında mut'a âyeti -yani hacc mut'ası âyeti- nazil oldu, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de bize onu emretti"denilmektedir.

Bütün bu rivâyetlerin ittifakla anlattığı şudur: İmran (radıyallâhu anh)'ın kastettiği umre ile hacca kadar Temettu etmenin (Temettu haccı yapmanın) caiz olduğudur. Aynı şekilde Kıran da böyledir.

Ayrıca bu hadiste Ömer b. el-Hattab (radıyallâhu anh)'ın Temettu haccını engellemesine açık bir şekilde tepkisi de vardır. Ömer (radıyallâhu anh)'ın bu uygulaması daha önce de açıkladığımız gibi Temettuyu büsbütün iptal etmek isteğinde değildi. Aksine İfrâd haccını ona tercih etmekten ibaretti. (2964) "Ben dağlanıncaya kadar bana selam veriliyordu..." Bana selam veriliyordu dedikten sonra "terkolundum" demesi ile bana selam verilmesi kesildi demektir. Sonra dağlanmayı terk edince tekrar bana selam verilmeye başlandı. Hadisin manası şudur: İmran b. el-Husayn (radıyallâhu anh)'ın basurları vardı. Bu zor hallere sabrediyordu. Melekler de ona selam veriyorlardı. Dağlanınca meleklerin ona selamı kesildi. Sonra dağlanmayı bıraktı, meleklerin ona selamı tekrar başladı.

35 2970 numaralı hadisin kaynakları

(2966) "İmran b. Husayn vefatı ile neticelenen hastalığında bana birisini gönderdi..." Şunu da bil ki Allah'ın Nebi'si hacc ve umreyi bir arada yaptı." Bu hadisteki "eğer yaşarsam benim adıma saklı tut" sözleri ile kastettiği meleklerin selamını başkalarına bildirmesidir. Çünkü o hayatta iken kendisi ile ilgili bu hususun yayılmasından hoşlanmamıştı. Çünkü hayatta iken bundan dolayı fitneye maruz kalabilirdi. Ölümden sonrasında ise böyle değildir.

"Umarım ki Allah onlarla seni yararlandırır" yani o hadislerle amel edersin, başkasına da öğretirsin. "Hadisler" lafzını çoğul olarak kullanmasının zahirinden anlaşıldığı üzere bunlar üç ve daha fazlasıdır. Fakat bu hadislerden sadece bir tanesini zikretmektedir ki bu hadis de hacc ile umreyi birlikte yapma hadisidir. Meleklerin kendisine selam verdiklerini haber vermesi ise hadis değildir. Bu durumda geri kalan hadisler rivâyette zikredilmemiş olmaktadır.

(2970) "Bize Hâmid b. Ömer el-Bekrâvî tahdis etti." Babasının dedesinin dedesi olan sahabi Ebu Bekre'ye (radıyallâhu anh) mensubtur. Adı Hâmid b. Ömer b. Hafs b. Ömer b. Ubeydullah b. Ebu Bekre es-Sakafî (radıyallâhu anh)'dır.

٢٤/٢٤- بَاب وُجُوبِ الدَّمِ عَلَى الْمُتَمَتِّعِ وَأَنَّهُ إِذَا عَدِمَهُ لَزِمَهُ صَوْمُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعَ إِلَى أَهْلِهِ

24/24- TEMETTU HACCI YAPANA KURBAN KESMENİN VACİP OLDUĞU, KURBAN BULAMAMASI HALİNDE ÜÇ GÜN HACCDA YEDİ GÜN DE AİLESİNİN YANINA DÖNDÜĞÜ VAKİT ORUÇ TUTMASI GEREKTİĞİ BABI

٢٩٧٢-١٧٤/١- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبِ بْنِ اللَّيْثِ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي حَدَّثَنِي عُقَيْلُ بْنُ خَالِدٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ ﷺ قَالَ تَمَتَّعَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ وَأَهْدَى فَسَاقَ مَعَهُ الْهَدْيَ مِنْ ذِي الْحُلَيْفَةِ وَبَدَأَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَأَهَلَّ بِالْعُمْرَةِ ثُمَّ أَهَلَّ بِالْحَجِّ وَتَمَتَّعَ النَّاسُ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَكَانَ مِنْ النَّاسِ مَنْ أَهْدَى فَسَاقَ الْهَدْيَ وَمِنْهُمْ مَنْ لَمْ يُهْدِ فَلَمَّا قَدِمَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَكَّةَ قَالَ لِلنَّاسِ مَنْ كَانَ مِنْكُمْ أَهْدَى فَإِنَّهُ لَا يَحِلُّ مِنْ شَيْءٍ حَرُمَ مِنْهُ حَتَّى يَقْضِيَ حَجَّهُ وَمَنْ لَمْ

يَكُنْ مِنْكُمْ أَهْدَى فَلْيَطُفْ بِالْبَيْتِ وَبِالصَّفَا وَالْمَرْوَةِ وَلْيُقَصِّرْ وَلْيَحْلِلْ ثُمَّ لِيُهِلَّ بِالْحَجِّ وَلْيُهْدِ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ هَدْيًا فَلْيَصُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةً إِذَا رَجَعَ إِلَى أَهْلِهِ وَطَافَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حِينَ قَدِمَ مَكَّةَ فَاسْتَلَمَ الرُّكْنَ أَوَّلَ شَيْءٍ ثُمَّ خَبَّ ثَلَاثَةَ أَطْوَافٍ مِنَ السَّبْعِ وَمَشَى أَرْبَعَةَ أَطْوَافٍ ثُمَّ رَكَعَ حِينَ قَضَى طَوَافَهُ بِالْبَيْتِ عِنْدَ الْمَقَامِ رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ سَلَّمَ فَانْصَرَفَ فَأَتَى الصَّفَا فَطَافَ بِالصَّفَا وَالْمَرْوَةِ سَبْعَةَ أَطْوَافٍ ثُمَّ لَمْ يَحْلِلْ مِنْ شَيْءٍ حَرُمَ مِنْهُ حَتَّى قَضَى حَجَّهُ وَنَحَرَ هَدْيَهُ يَوْمَ النَّحْرِ وَأَفَاضَ فَطَافَ بِالْبَيْتِ ثُمَّ حَلَّ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ حَرُمَ مِنْهُ وَفَعَلَ مِثْلَ مَا فَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ أَهْدَى وَسَاقَ الْهَدْيَ مِنَ النَّاسِ

2972-174/1- Bana Abdulmelik b. Şuayb b. el-Leys tahdis etti, bana babam dedemden tahdis etti, bana Ukayl b Hâlid, İbn Şihâb'dan tahdis etti, o Sâlim b. Abdullah'tan rivâyet ettiğine göre, Abdullah b. Ömer (radıyallâhu anhumâ) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) veda haccında umre ile hacca kadar Temettu etti ve kurban kesti. Kurbanlıkları beraberinde Zülhuleyfe'den götürdü. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) önce umre niyeti ile ihrama girmekle başladı sonra hacc niyeti ile ihrama girdi. İnsanlar da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte umre ile hacca kadar Temettu yaptı. İnsanlardan bazıları hediyelik kurbanlıklarını almış ve götürmüş, bazıları da hediyelik kurban almamıştı.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mekke'ye gelince insanlara buyurdu ki: "*Sizden hediyelik kurban getirmiş olanlar haccını bitirinceye kadar ihramının hiçbir şeyini ihlal etmesin. Aranızdan hediyelik kurban almamış olanlar da Beyt'i Safa ile Merve arasını tavaf etsin, saçlarını kısaltsın ve ihramdan çıksın. Sonra hacc niyeti ile ihrama girsin ve kurban kessin. Kurbanlık bulamayan kimse haccda üç gün ve ailesinin yanına döndüğü zaman da yedi gün oruç tutsun.*"

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mekke'ye gelince tavaf yaptı ve her şeyden önce rüknü istilam etti. Sonra yedi tavafın üçünde remel yaptı, dört tavafı da (şavtı) normal yürüdü. Beyt'in etrafındaki tavafını bitirdikten sonra da makamın yanında iki rekat namaz kıldı. Sonra selam verip gitti. Safa'ya vardı. Safa ile Merve arasında yedi tavaf (şavt) yaptı. Sonra da haccını bitirinceye kadar ihramından dolayı yasak olan hiçbir şeyi kendisine helal bellemedi. Kurban bayramı birinci günü kurbanını kesti ve ifâdasını yaptı. Beyt'i

tavaf ettikten sonra ihramdan dolayı kendisine haram olan her bir şeyden çıkıp helal oldu ve hediyelik kurban alıp hediyelik kurbanlığını getiren herkes de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yaptığı gibi yaptı.[36]

٢٩٧٣-١٧٥/٢- وَحَدَّثَنِيهِ عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبٍ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ أَخْبَرَتْهُ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي تَمَتُّعِهِ بِالْحَجِّ إِلَى الْعُمْرَةِ وَتَمَتُّعِ النَّاسِ مَعَهُ بِمِثْلِ الَّذِي أَخْبَرَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللهِ عَنْ عَبْدِ اللهِ ﷺ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ

2973-175/2- Bunu bana Abdulmelik b. Şuayb b. el-Leys de tahdis etti, bana babam dedemden tahdis etti, bana Ukayl, İbn Şihâb'dan tahdis etti. O Urve b. ez-Zubeyr'den rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Âişe (radıyallâhu anhâ) kendisine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hacc ile umreye kadar Temettu ile insanların onun ile birlikte Temettu etmesi hakkında Sâlim b. Abdullah'ın bana Abdullah (radıyallâhu anh)'dan o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye verdiği haberin aynısını haber verdi.[37]

Şerh

(2972-2973 numaralı hadisler)

"İbn Ömer (radıyallâhu anh) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) veda haccında umre ile hacca kadar Temettu etti... Sair insanlar da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte umre ile hacca kadar Temettu etti." Kadı Iyâz dedi ki: "Temettu etti" sözü sözlük anlamı ile Temettu hakkında yorumlanır. Çünkü sonunda Allah Rasûlü'nün yaptığı hacc Kıran haccıdır. Bu ifadelerin anlamı da şudur: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) önce İfrâd haccı niyeti ile ihrama girdi, sonra umre niyeti ile ihrama girdi. Böylelikle sonunda Kıran haccı yapmış oldu. Kıran haccı yapan bir kimse de sözlük anlamı itibari ile de mana anlamı itibari ile de Temettu yapan kişi demektir. Çünkü o (her ikisi için) aynı mîkat, aynı ihram ve fiiller ile rahatlayıp yararlanmış olur. Burada, bundan önceki bablarda bu husustaki hadisleri cem etmek ile alakalı yaptığımız açıklamalar dolayısı ile bu tevil yapılabilecek tek tevildir. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in İfrâd haccı yaptığını rivâyet edenlerden birisi de buradaki hadisin ravisi olan İbn Ömer'dir. Müslim de bu hadisi bundan sonra zikretmiş bulunmaktadır.

36 Buhari, 1691; Ebu Davud, 1805; Nesai, 2731; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6878
37 Buhari, 1691; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16545

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) önce umre için ihrama girdi, sonra hacc niyeti ile ihrama girdi." Bu ihram esnasında getirdiği telbiye hakkında yorumlanır. Yoksa bundan maksat onun başından beri umre niyeti ile ihrama girdiği sonra hacc niyeti ile ihrama girdiği anlamına gelmez. Çünkü böyle bir anlayış bundan önceki hadislere muhalefet etmeye götürür. Bu husustaki rivâyetlerin arasını nasıl cem edileceğine dair açıklama da daha önce geçtiğinden bunu da o hadislere uygun bir şekilde yorumlamak icap etmektedir. Bu yorumu destekleyen bir husus da: "İnsanlar da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte umre ile hacca kadar Temettu etti sözleridir. Bilindiği gibi ashabtan pek çok kişi ya da onların çoğunluğu öncelikle İfrâd haccı niyeti ile ihrama girdiler. Ama sonradan haccı feshederek umreye niyet ettiler. Böylelikle sonunda Temettu yapan kimseler oldular. Bundan dolayı "insanlar da Temettu etti" ifadesi işin sonu oraya vardı anlamındadır. Allah en iyi bilendir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Aranızdan hediyelik kurban getirmemiş olanlar Beyt'i Safa ile Merve arasını tavaf etsin... Yedi gün de ailesinin yanına döndüğü zaman tutsun"* Buradaki: *"Beyt'i Safa ile Merve'yi tavaf etsin, saçlarını kısaltsın ve ihramdan çıksın"* buyruğu şu demektir: Tavafı, say'ı yapıp saçlarını kısaltacak olursa artık ihramdan çıkmış olur. İşte bu saçları kısaltmanın ya da tıraş etmenin haccın menasikinden bir ibadet olduğuna delildir. Mezhebimizde sahih olan görüş bu olduğu gibi ilim adamlarının büyük çoğunluğu da bu görüştedir. tıraş olmanın ya da saçları kısaltmanın yasak olan bir şeyi mübah olmasını sağlamak olduğu bir hacc ibadeti olmadığı da söylenmiştir. Ama bu görüş zayıftır. Yüce Allah'ın izni ile yerinde Bunun açıklaması gelecektir. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in saçları kısaltmayı emredip tıraş olmak daha faziletli olduğu halde tıraş olmayı emretmeyişi hacc ihramından çıkacağı zaman tıraş edecek bir miktar saçının kalması içindir. Çünkü hacc ihramından çıkarken tıraş olmak umre ihramından çıkarken tıraş olmaya göre daha faziletlidir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Ve ihramdan çıksın"* buyruğu da artık ihramdan çıkmış olur demektir. Böylelikle ihram halinde iken kendisine haram olan hoş koku sürünmek, dikişli elbise giymek, kadınlar, avlanmak ve daha başka yasakları işleyebilecek bir hale gelir.

"Sonra hacc niyeti ile ihrama girsin" yani Arafat'a çıkacağı zaman hacc niyeti ile ihrama girsin. Yoksa umre ihramından çıkmasının hemen akabinde hacc niyeti ile ihrama girsin demek değildir. Bundan dolayı aradaki zaman fasılasını ve mühleti anlatmak için bu anlamı taşıyan "sümme: sonra"yi kullanarak: "Sonra ihrama girsin" buyurmuştur.

Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Ve kurban kessin"* emrinden kasıt da Temettu kurbanını kessin demektir. Temettu kurbanı mezhep âlimlerimizin ittifakla kabul ettikleri dört şart ile ihtilâflı olan üç şart ile vaciptir. Üzerinde ittifak ettikleri dört şarttan biri hacc aylarında umre niyeti ile ihrama girmek, ikincisi aynı senede hacc etmek, üçüncüsü Mescid-i Haramın çevresinde oturanlardan değil de afâki olmak (Mescid-i Harama göre taşradan gelmek) Mescid-i Haramın yakınında bulunanlar (hazır olanlar) ise Harem bölgesinde yaşayanlardır. Aynı zamanda namazın kasredilmesini gerektirmeyecek kadar uzaklıkta bulunanlardır. Dördüncü şart ise hacc ihramı için mîkata geri dönmemektir. İhtilaflı üç şartın Temettu niyeti ikincisi hacc ve umrenin aynı sene ve aynı ayda olmasıdır. Üçüncüsü ise hacc ve umrenin aynı kişi tarafından (yahut aynı kişi adına) yapılmasıdır. Ama daha sahih olan bu üçünün de şart olmadığıdır. Allah en iyi bilendir.

"Kurbanlık bulamayan..." maksat ya kurbanlık olmadığından yahut bedelini bulamadığından yahut da mislinin değerinden daha pahalı satıldığından ötürü yahut da bulunsa bile sahibinin onu satmaması dolayısı ile bulamaması hali kastedilir. Bütün bu hallerde o kurban bulamamış demek olur. O vakit kendi beldesinde kurbanlık bedelini ister bulabilecek durumda olsun ister bulamasın oruç tutma sözkonusu olur.

"Kurbanlık bulamayan üç gün haccda, yedi gün de döndüğü zaman oruç tutsun." Bu yüce Allah'ın kitabının nassına uygundur.[38]

Bu üç günün Nahr gününden önce tutulması icap eder. Bu üç günden birisinin arefe günü olması caizdir. Ama daha uygunu ondan önceki üç günü oruç tutmaktır. En faziletlisi ise umreyi bitirdikten sonra hacc için ihrama girmeden bu günlerin orucunu tutmamaktır. Eğer umreyi bitirdikten ve hacc niyeti ile ihrama girmeden önce bu üç günü tutacak olursa bizce sahih olan görüşe göre yeterlidir. Eğer umre niyeti ile ihrama girdikten ve umreyi bitirmeden önce bu günleri tutarsa sahih olan görüşe göre caiz olmaz. Şayet nahr (kurban bayramı birinci) gününden önce bu günleri tutmayıp teşrik günlerinde tutmak isterse sıhhati hususunda Şafii'nin meşhur iki görüşü bulunmaktadır. Bu iki görüşün mezhep içinde daha meşhur olanına göre caiz olmayacağıdır. Delil bakımından daha sahih olanları ise caiz olacağıdır. Mezhebimizin bu husustaki tafsilatlı görüşleri bunlardır. Üç günün umrenin bitiminden önce tutulmasının caiz olmadığı hususunda Maliki mezhebi âlimleri de bize uygun kanaat belirtmişlerdir. Sevrî ve Ebu Hanife ise bunu caiz kabul etmişlerdir. Eğer bayram ve teşrik günleri geçinceye kadar bu üç gün orucunu tutmaya-

38 Bk. Bakara, 196. âyet.

cak olursa bize göre bu günlerin kazasını yapması gerekir. Ebu Hanife ise: Bu üç günü oruçla geçirme fırsatını kaçırmış olur ve gücü yetmesi halinde kurban kesmesi gerekir demiştir. Allah en iyi bilendir.

Yedi gün orucu da döndükten sonra tutması icap eder. Dönmekle neyin kastedildiği hususunda görüş ayrılığı vardır. Mezhebimize göre sahih olan görüş ailesinin yanına döndüğü zaman demektir. Bu sahih ve sarih hadis sebebi ile doğru olan da budur.

İkinci görüş ise haccı bitirip Mina'dan Mekke'ye döndüğü zamandır. Bu iki görüş aynı zamanda Şafii'nin ve Maliki'nin de görüşleridir. Ebu Hanife ise ikinci görüşü kabul etmiştir.

Şayet üç günü de yedi günü de vatanına dönünceye kadar tutmamış ise on gün oruç tutması gerekir. Bu durumda bu on günü oruç tutmak istediği taktirde üç gün ile yedi gün arasını ayırmanın şart olup olmadığı hususunda görüş ayrılığı vardır. Ayırmak gerekmez denilmekle birlikte sahih olan eda etmesi halinde fiilen ortaya çıkacak ayrılığı koyması gerekir. Bu da dört gün ile Mekke ve kendi vatanı arasındaki yol mesafesi arasındaki bir süredir. Allah en iyi bilendir.

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mekke'ye geldiği zaman her şeyden önce rüknü istilam etti. Sonra da yedi tavafın (şavtın) ilk üçünde remel yaptı, diğer dört tavafı da normal yürüdü." Bu hadis Kudum tavafının sabit ve bu tavafta remel yapmanın da müstehab olduğunu, remel ile (hadisteki lafzı ile:) "*habeb*"in aynı şey olduğu, iki rekat tavaf namazı kılıp bunların Makamın arkasında kılınmalarının müstehab olduğu hükümleri çıkmaktadır.

Bütün bunlara dair açıklamalar daha önce geçti. Yine bunları Müslim'in bundan sonra zikrettiği yerde biz de yüce Allah'ın izni ile zikredeceğiz.

٢٥/٢٥- بَاب بَيَانِ أَنَّ الْقَارِنَ لَا يَتَحَلَّلُ إِلَّا فِي وَقْتِ تَحَلُّلِ الْحَاجِّ الْمُفْرِدِ

25/25- KIRAN HACCI YAPAN KİMSENİN DE ANCAK İFRAD HACCI YAPANIN İHRAMDAN ÇIKTIĞI ZAMANDA İHRAMDAN ÇIKACAĞININ BEYANI BABI

٢٩٧٤-١/١٧٦ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ حَفْصَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ يَا رَسُولَ اللهِ مَا شَأْنُ النَّاسِ حَلُّوا وَلَمْ تَحْلِلْ أَنْتَ مِنْ عُمْرَتِكَ قَالَ إِنِّي لَبَّدْتُ رَأْسِي وَقَلَّدْتُ هَدْيِي فَلَا أَحِلُّ حَتَّى أَنْحَرَ

2974-176/1- Bize Yahya b. Yahya da tahdis edip dedi ki: Malik'e Nâfi'den rivâyetini okudum. O Abdullah b. Ömer'den rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Havsa (radıyallâhu anhum): Ey Allah'ın Rasûlü! İnsanlara ne oluyor ki sen umrenin ihramından çıkmadığın halde onlar ihramdan çıktılar dedi. Allah Rasûlü: "*Çünkü ben saçlarımı zamkla yapıştırıp taradım, hediyelik kurbanlıklarıma gerdanlık koydum. Bu sebeple kurbanlıklarımı kesinceye kadar ihramdan çıkamam*" buyurdu.[39]

٢٩٧٥-.../٢- وَحَدَّثَنَاه ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ عَنْ مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ عَنْ حَفْصَةَ ﵂ قَالَتْ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ مَا لَكَ لَمْ تَحِلَّ بِنَحْوِهِ

2975-.../2- Bunu bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize Halid b. Mahled, Malik'den tahdis etti, o Nâfi'den, o İbn Ömer'den, o Hafsa (radıyallâhu anhum)'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Ey Allah'ın Rasûlü! Sen neden ihramdan çıkmadın? dedim diye hadisi buna yakın olarak rivâyet etti.[40]

Şerh

Bu babta Hafsa (radıyallâhu anhâ)'nın: Ey Allah'ın Rasûlü! İnsanlara ne oluyor ki sen girdiğin umrenin ihramından çıkmamışken onlar ihramdan çıktılar dedim o... buyurdu." Bu hadis daha önceki bablarda defalarca delilleri ile açık bir şekilde sunduğumuz tercih edilen sahih görüşün lehine bir delildir. O da Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in veda haccında Kıran haccı yaptığı kanaatidir. Hafsa (radıyallâhu anhâ)'nın "umrenden" sözü ile kastettiği hacca katılan umredir.

Bu hadisten şu hükümler de anlaşılmaktadır:

Kıran haccı yapan bir kimse tavaf ve say yapmakla ihramdan çıkmış olmaz. Onun ihramından çıkabilmesi için Arafat'da vakfe yapması, cemreye taş atması, tıraş olması ve İfrâd haccı yapan kimse gibi tavaf da yapmış olması zorunludur. İfrad haccı yaptığını kabul edenler bunu zayıf bazı yorumlarla tevil etmişlerdir.

Yine bu hadisten anlaşıldığı üzere Hafsa (radıyallâhu anhâ) umre lafzı ile haccı kastetmiştir. Çünkü her ikisi de "kast" anlamını ihtiva etmeleri bakımından ortak bir özelliğe sahiptirler. Bununla ihramı kastettiği de söylen-

---

39 Buhari, 1566, 1697, 1725, 4398 -buna yakın-, 5916; Ebu Davud, 1806; Nesai, 2780, 2681; İbn Mace, 3046; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15800

40 2974 numaralı hadisin kaynakları

miştir. Bir diğer görüşe göre Hafsa (radıyallâhu anhâ) umre niyeti ile ihrama girmiş olduğunu sanmıştır. "Umrenden" sözünün umren ile anlamına geldiği de söylenmiştir. Yani haccını feshedip başkalarının yaptığı gibi umreye dönüştürmen (neticesinde neden ihramdan çıkmadın) demek istemiştir. Fakat bütün bunlar zayıf ihtimallerdir. Doğru olan az önce geçendir.

Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Başımı zampkla yapıştırıp taradım ve kurbanlıklarıma da gerdanlık taktım"* ibaresinden saçları zamklayıp taramanın ve hediyelik kurbanlıklara gerdanlık takmanın müstehab olduğu anlaşılmaktadır. Her ikisi de ittifakla sünnettir. Bütün bunlara dair açıklamalar daha önceden geçmişti.

٢٩٧٦-١٧٧/٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ قَالَ أَخْبَرَنِي نَافِعٌ عَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنْ حَفْصَةَ ﵂ قَالَتْ قُلْتُ لِلنَّبِيِّ ﷺ مَا شَأْنُ النَّاسِ حَلُّوا وَلَمْ تَحِلَّ مِنْ عُمْرَتِكَ قَالَ إِنِّي قَلَّدْتُ هَدْيِي وَلَبَّدْتُ رَأْسِي فَلَا أَحِلُّ حَتَّى أَحِلَّ مِنَ الْحَجِّ

2976-177/3- Bize Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti, bize Yahya b. Said, Ubeydullah'dan şöyle dediğini tahdis etti: Bana Nâfi', İbn Ömer'den haber verdi. O Hafsa (radıyallâhu anhum)'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e: Sen umrenden ihramdan çıkmamış iken insanlara ne oluyor ki ihramdan çıktılar dedim. O: *"Çünkü ben hediyelik kurbanlıklarıma gerdanlık taktım, saçımı zamklayarak taradım. Bu sebeple haccın ihramından çıkmadığım sürece ihramımdan çıkamam"* buyurdu.[41]

٢٩٧٧-١٧٨/٤- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ حَفْصَةَ ﵂ قَالَتْ يَا رَسُولَ اللهِ بِمِثْلِ حَدِيثِ مَالِكٍ فَلَا أَحِلُّ حَتَّى أَنْحَرَ

2977-178/4- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti... İbn Ömer'den rivâyete göre Hafsa (radıyallâhu anhâ): Ey Allah'ın Rasûlü! dedi deyip hadisi Malik'in hadisi ile aynı şekilde: *"Kurbanımı kesmedikçe ihramdan çıkamam"* diye rivâyet etti.[42]

41 2974 numaralı hadisin kaynakları

42 2974 numaralı hadisin kaynakları

٢٩٧٨-١٧٩/٥- وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ سُلَيْمَانَ الْمَخْزُومِيُّ وَعَبْدُ الْمَجِيدِ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ حَدَّثَتْنِي حَفْصَةُ ﵂ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَمَرَ أَزْوَاجَهُ أَنْ يَحْلِلْنَ عَامَ حَجَّةِ الْوَدَاعِ قَالَتْ حَفْصَةُ فَقُلْتُ مَا يَمْنَعُكَ أَنْ تَحِلَّ قَالَ إِنِّي لَبَّدْتُ رَأْسِي وَقَلَّدْتُ هَدْيِي فَلَا أَحِلُّ حَتَّى أَنْحَرَ هَدْيِي

2978-179/5- Bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti… İbn Ömer dedi ki: Bana Hafsa (radıyallâhu anhâ)'nın tahdis ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Vedâ Haccı senesinde ihramdan çıkmalarını emir buyurdu. Hafsa (radıyallâhu anhâ) dedi ki: Bunun üzerine ben: Senin ihramdan çıkmana engel ne? dedim. O: "*Çünkü ben saçlarımı zamklayarak taradım, hediyelik kurbanlıklarıma gerdanlık taktım. Bu sebeple hediyelik kurbanlıklarımı kesmeden ihramdan çıkamam*" buyurdu.[43]

٢٦/٢٦- بَاب بَيَانِ جَوَازِ التَّحَلُّلِ بِالْإِحْصَارِ وَجَوَازِ الْقِرَانِ

26/26- İHSÂR SEBEBİ İLE İHRAMDAN ÇIKMANIN DA KIRAN HACCININ DA CAİZ OLDUĞUNU BEYAN BABI

٢٩٧٩-١٨٠/١- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ ﵁ خَرَجَ فِي الْفِتْنَةِ مُعْتَمِرًا وَقَالَ إِنْ صُدِدْتُ عَنِ الْبَيْتِ صَنَعْنَا كَمَا صَنَعْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَخَرَجَ فَأَهَلَّ بِعُمْرَةٍ وَسَارَ حَتَّى إِذَا ظَهَرَ عَلَى الْبَيْدَاءِ الْتَفَتَ إِلَى أَصْحَابِهِ فَقَالَ مَا أَمْرُهُمَا إِلَّا وَاحِدٌ أُشْهِدُكُمْ أَنِّي قَدْ أَوْجَبْتُ الْحَجَّ مَعَ الْعُمْرَةِ فَخَرَجَ حَتَّى إِذَا جَاءَ الْبَيْتَ طَافَ بِهِ سَبْعًا وَبَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ سَبْعًا لَمْ يَزِدْ عَلَيْهِ وَرَأَى أَنَّهُ مُجْزِئٌ عَنْهُ وَأَهْدَى

2979-180/1- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Ben Malik'e Nâfi'den rivâyetini okudum. Buna göre Abdullah b. Ömer (radıyallâhu anhumâ) fitne zamanında umre yapmak üzere çıktı ve: Beyt'e ulaşmam engellenecek olursa Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte yaptığımız gibi yaparız. Böyle deyip çıktı ve umre niyeti ile ihrama girip yürüdü. Nihayet el-Beydâ'nın üzerine gelince dönüp arkadaşlarına baktı ve: Bu ikisinin durumu aynıdır.

43 2974 numaralı hadisin kaynakları

Sizi şahit tutarım ki, ben umre ile birlikte haccı da vacip kıldım (niyet ettim) dedi. Sonra çıktı. Nihayet Beyt'e ulaşınca onu yedi şavt ile tavaf etti. Safa ile Merve arasında da yedi defa (sa'y etti). Fazlasını da yapmadı. Bunun kendisi için yeterli olduğunu gördü bir de hediyelik kurbanlığını da kesti.[44]

٢٩٨٠-١٨١/٢- وحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا يَحْيَى وَهُوَ الْقَطَّانُ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ حَدَّثَنِي نَافِعٌ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَبْدِ اللهِ وَسَالِمَ بْنَ عَبْدِ اللهِ كَلَّمَا عَبْدَ اللهِ حِينَ نَزَلَ الْحَجَّاجُ لِقِتَالِ ابْنِ الزُّبَيْرِ قَالَا لَا يَضُرُّكَ أَنْ لَا تَحُجَّ الْعَامَ فَإِنَّا نَخْشَى أَنْ يَكُونَ بَيْنَ النَّاسِ قِتَالٌ يُحَالُ بَيْنَكَ وَبَيْنَ الْبَيْتِ قَالَ فَإِنْ حِيلَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ فَعَلْتُ كَمَا فَعَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَأَنَا مَعَهُ حِينَ حَالَتْ كُفَّارُ قُرَيْشٍ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْبَيْتِ أُشْهِدُكُمْ أَنِّي قَدْ أَوْجَبْتُ عُمْرَةً فَانْطَلَقَ حَتَّى أَتَى ذَا الْحُلَيْفَةِ فَلَبَّى بِالْعُمْرَةِ ثُمَّ قَالَ إِنْ خُلِّيَ سَبِيلِي قَضَيْتُ عُمْرَتِي وَإِنْ حِيلَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ فَعَلْتُ كَمَا فَعَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَأَنَا مَعَهُ ثُمَّ تَلَا لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ ثُمَّ سَارَ حَتَّى إِذَا كَانَ بِظَهْرِ الْبَيْدَاءِ قَالَ مَا أَمْرُهُمَا إِلَّا وَاحِدٌ إِنْ حِيلَ بَيْنِي وَبَيْنَ الْعُمْرَةِ حِيلَ بَيْنِي وَبَيْنَ الْحَجِّ أُشْهِدُكُمْ أَنِّي قَدْ أَوْجَبْتُ حَجَّةً مَعَ عُمْرَةٍ فَانْطَلَقَ حَتَّى ابْتَاعَ بِقُدَيْدٍ هَدْيًا ثُمَّ طَافَ لَهُمَا طَوَافًا وَاحِدًا بِالْبَيْتِ وَبَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ثُمَّ لَمْ يَحِلَّ مِنْهُمَا حَتَّى حَلَّ مِنْهُمَا بِحَجَّةٍ يَوْمَ النَّحْرِ

2980-181/2- Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Yahya b. Said -ki o el-Kattân'dır- Ubeydullah'dan şöyle dediğini tahdis etti: Bana Nâfi'in tahdis ettiğine göre Abdullah b. Abdullah ile Sâlim b. Abdullah Haccac, İbn ez-Zübeyir ile savaşmak üzere (Mekke'nin yakınına) indiğinde Abdullah (b. Ömer) ile konuşarak ona: Bu sene haccetmesen sana bir zararı olmaz. Çünkü bizler insanlar arasında bir savaş çıkacağından ve senin Beyt'e ulaşmana engel olunacağından korkuyoruz dediler. O şöyle dedi: Eğer benimle onun arasına engel olunursa ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte iken Kureyş kâfirleri kendisinin Beyt'e ulaşmasına engel oldukları sırada yaptığının aynısını yaparım. Sizi şahit tutarım ki ben (kendime) bir umreyi vacip kıldım. (Niyet ettim). Sonra yola koyuldu.

44 Buhari, 1806, 4183 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8374

Nihayet Zülhuleyfe'ye gelince umre niyeti ile telbiye getirip ihrama girdi sonra şöyle dedi: Eğer serbest gider, bana engel olunmazsa umremi eda ederim. Şayet benimle Beyt'in arasına engel olunursa Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte olduğum zaman yaptığının aynısını yaparım dedikten sonra şu: *"Andolsun Rasûlullah* (sallallâhu aleyhi ve sellem) *de sizin için güzel bir örnek vardır"* (Ahzab, 21) âyetini okudu. Sonra yoluna devam etti. Nihayet el-Beyda'nın üzerine gelince şöyle dedi: Her ikisinin durumu aslında birdir. Eğer benim umre yapmama engel olunursa benimle hacc arasına engel olunursa sizi şahit tutarım ki ben umre ile birlikte bir haccı da kendime vacip kıldım (niyet ettim).

Sonra yoluna devam etti. Nihayet Kedid denilen yerde bir kurbanlık satın aldı. Sonra her ikisi için Beyt'i bir defa, Safa ile Merve arasını da bir defa tavaf etti. Sonra da her ikisinin ihramından hacc yapmak sureti ile nahr (kurban bayramı birinci) günü ihramdan çıkıncaya kadar ikisinin de ihramından çıkmadı.[45]

Şerh

(2989) "Nâfi'den rivâyete göre Abdullah b. Ömer fitne zamanında umre yapmak üzere çıktı... ve bunun kendisi için yeterli olduğunu gördü ve kurban kesti."

Bu hadiste şu hükümler anlaşılmaktadır:

1. Kıran haccı caizdir.

2. Tavaf yapmadan önce umre üzerine haccı katmak caizdir. [46] Hem bizim hem ilim adamlarının büyük çoğunluğunun görüşü budur. Mesele ile ilgili açıklama daha önceden geçmiş bulunmaktadır.

3. İhsar (hacc ya da umreye niyet etmiş olan kimsenin herhangi bir sebeple -düşman, korku, yoluna devam etmesini engelleyen hastalık gibi- sebebi) ile ihramdan çıkmak caizdir.

"Sizi şahit tutarım" sözünü kendisine uymak isteyen kimselere bunu öğretmek için söylemiştir. Bunun için sizi şahit tutarım demiş ve ihramın sahih olması için niyet kâfi olmakla birlikte sırf niyetle yetinmemiştir.

"Her ikisinin durumu ancak birdir." Kastettiği ihsar sebebi ile ihramdan çıkmanın her ikisi için de caiz olduğudur.

45 Buhari, 4184 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8169
46 Ki bu husus bundan sonraki hadisten açıkça anlaşılmaktadır (çeviren)

Bundan da şu hükümler anlaşılmaktadır:

1. Kıyas yapmak ve kıyas ile amel etmek doğrudur.

2. Ashab (radıyallâhu anhum) kıyas yapıyorlardı. İşte bundan dolayı haccı umreye kıyas etmiştir. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hudeybiye yılındaki ihsardan (Ka'be'ye varmasının engellenmesinden) sadece umre için girdiği ihramdan çıkmıştı.

3. Kıran haccı yapan bir kimse tek bir tavaf ve tek bir say ile yetinir. Bizim ve cumhurun kanaati budur. Bu hususta Ebu Hanife ile bir kesim muhalefet etmiştir. Mesele daha önce geçmiş idi.

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte iken yaptığımız gibi yaparız. Sonra çıktı ve umre niyeti ile ihrama girdi." Bunun doğru anlamı şudur: Eğer ben engellenecek ve muhasara edilecek olursam Hudeybiye yılında Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte iken ihramdan çıktığımız gibi bundan da ihramdan çıkarım.

Kadı Iyâz dedi ki: Onun bu sözleri ile Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ihsara uğradığı yılda bir umre niyeti ile ihrama girdiği gibi ben de umre niyeti ile ihrama giriyorum demek istemiş olabilir. Ayrıca her ikisini de kastetmiş olabilir. Daha güçlü görünen de odur.

Ancak onun iddia ettiği gibi daha güçlü olan bu değildir. Aksine onun ifadelerinin bağlamının gerektirdiği doğru anlam az önce kaydettiğimizdir. Allah en iyi bilendir.

(2980) "Nihayet kurban bayramı birinci günü bir hacc ile her ikisinin ihramından çıkıncaya kadar" yani kurban bayramı birinci günü bir İfrâd haccının ameli ile her ikisinin ihramından çıktı.

٢٩٨١-.../٣- وَحَدَّثَنَاه ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ عَنْ نَافِعٍ قَالَ أَرَادَ ابْنُ عُمَرَ الْحَجَّ حِينَ نَزَلَ الْحَجَّاجُ بِابْنِ الزُّبَيْرِ وَاقْتَصَّ الْحَدِيثَ بِمِثْلِ هَذِهِ الْقِصَّةِ وَقَالَ فِي آخِرِ الْحَدِيثِ وَكَانَ يَقُولُ مَنْ جَمَعَ بَيْنَ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ كَفَاهُ طَوَافٌ وَاحِدٌ وَلَمْ يَحِلَّ حَتَّى يَحِلَّ مِنْهُمَا جَمِيعًا

2981-.../3- Bunu bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize Ubeydullah, Nâfi'den şöyle dediğini tahdis etti: Haccac, İbn ez-Zubeyr'i (kuşatma altına alarak Mekke'nin yakınında) konakladığında İbn Ömer de hacc yapmak is-

tedi. Sonra hadisi bu olayda anlatıldığı gibi anlattı. Hadisin sonunda da şunları söyledi: Şunları da söylerdi: Hacc ile umreyi bir arada yapmak isteyen kimseye bir tek tavaf yeterlidir ama her ikisinin ihramından çıkmadıkça da ihramdan çıkmış olmaz.[47]

٢٩٨٢-١٨٢/٤- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ نَافِعٍ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ أَرَادَ الْحَجَّ عَامَ نَزَلَ الْحَجَّاجُ بِابْنِ الزُّبَيْرِ فَقِيلَ لَهُ إِنَّ النَّاسَ كَائِنٌ بَيْنَهُمْ قِتَالٌ وَإِنَّا نَخَافُ أَنْ يَصُدُّوكَ فَقَالَ لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ أَصْنَعُ كَمَا صَنَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنِّي أُشْهِدُكُمْ أَنِّي قَدْ أَوْجَبْتُ عُمْرَةً ثُمَّ خَرَجَ حَتَّى إِذَا كَانَ بِظَاهِرِ الْبَيْدَاءِ قَالَ مَا شَأْنُ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ إِلَّا وَاحِدٌ اشْهَدُوا قَالَ ابْنُ رُمْحٍ أُشْهِدُكُمْ أَنِّي قَدْ أَوْجَبْتُ حَجًّا مَعَ عُمْرَتِي وَأَهْدَى هَدْيًا اشْتَرَاهُ بِقُدَيْدٍ ثُمَّ انْطَلَقَ يُهِلُّ بِهِمَا جَمِيعًا حَتَّى قَدِمَ مَكَّةَ فَطَافَ بِالْبَيْتِ وَبِالصَّفَا وَالْمَرْوَةِ وَلَمْ يَزِدْ عَلَى ذَلِكَ وَلَمْ يَنْحَرْ وَلَمْ يَحْلِقْ وَلَمْ يُقَصِّرْ وَلَمْ يَحْلِلْ مِنْ شَيْءٍ حَرُمَ مِنْهُ حَتَّى كَانَ يَوْمُ النَّحْرِ فَنَحَرَ وَحَلَقَ وَرَأَى أَنْ قَدْ قَضَى طَوَافَ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ بِطَوَافِهِ الْأَوَّلِ وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ كَذَلِكَ فَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

2982-182/4- Bize Muhammed b. Rumh da tahdis etti, bize Leys haber verdi (H.) Bize Kutebye -ki lafız ona ait- tahdis etti, bize Leys, Nâfi'den tahdis ettiğine göre İbn Ömer Haccac İbn ez-Zubeyr ile savaşmak için konakladığı sene haccetmek istedi. Ona: İnsanlar arasında savaş olacak ve biz gerçekten bunların seni alıkoyacaklarından korkarız denilince o: *"Andolsun Rasûlullah* (sallallâhu aleyhi ve sellem) *de sizin için güzel bir örnek vardır."* Ben de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yaptığı gibi yaparım. Sizi (kendime) bir umreyi vacip kıldığıma (niyet ettiğime) şahit tutarım dedikten sonra çıktı.

Nihayet el-Beyda'nın düzlüğüne varınca: Haccın ve umrenin durumu ancak birdir. Şahit olun ki -İbn Rumh sizi şahit tutarım ki dedi- ben umrem ile birlikte bir hacc da vacip kıldım (niyet ettim) dedi ve Kedid'den satın aldığı bir kurbanlığı hediye etti. Sonra her ikisi niyeti ile ihrama girmiş olduğu halde yola koyuldu ve nihayet Mekke'ye geldi. Beyt'i de Safa ile Merve arasını da tavaf etti. Bundan fazlasını yapmadı. Kurban kesmedi, tıraş olmadı, saçlarını kısaltmadı. İhram dolayısı ile kendisine haram olan hiçbir şeyi helal etmedi.

47 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7981

Nihayet Nahr (kurban bayramı birinci) günü gelince kurbanını kesti, saçlarını tıraş etti ve ilk yaptığı tavaf ile haccın ve umrenin tavafını da yerine getirmiş olduğu kanaatine sahip oldu.

Ayrıca İbn Ömer dedi ki: İşte Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) böyle yapmıştı.[48]

٢٩٨٣-١٨٣/٥- حَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ وَأَبُو كَامِلٍ قَالَا حَدَّثَنَا حَمَّادٌ ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنِي إِسْمَعِيلُ كِلَاهُمَا عَنْ أَيُّوبَ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ بِهَذِهِ الْقِصَّةِ وَلَمْ يَذْكُرْ النَّبِيَّ ﷺ إِلَّا فِي أَوَّلِ الْحَدِيثِ حِينَ قِيلَ لَهُ يَصُدُّوكَ عَنْ الْبَيْتِ قَالَ إِذَنْ أَفْعَلَ كَمَا فَعَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَلَمْ يَذْكُرْ فِي آخِرِ الْحَدِيثِ هَكَذَا فَعَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ كَمَا ذَكَرَهُ اللَّيْثُ

2983-183/5- Bize Ebu'r-Rabî' ez-Zehrâni ve Ebu Kâmil de tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd tahdis etti (H.) Bana Zuheyr b. Harb tahdis etti, bana İsmail tahdis etti: İkisi Eyyub'dan, o Nâfi'den, o İbn Ömer'den bu olayı rivâyet etti. Ama Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den ancak hadisin baş taraflarında kendisine: Seni Beyt'ten alıkoyacaklar dedikleri zaman zikredip şunları söyledi: O zaman Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yaptığı gibi yaparım. Fakat hadisin sonunda: -el-Leys'in zikrettiği gibi- işte Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) böyle yapmıştı, ibaresini zikretmedi.[49]

٢٧/٢٧- بَاب فِي الْإِفْرَادِ وَالْقِرَانِ بِالْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ

27/27- İFRAD HACCI İLE HACC VE UMREYİ BERABER YAPMAK DEMEK OLAN KIRAN HACCI HAKKINDA BİR BAB

٢٩٨٤-١٨٤/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَعَبْدُ اللهِ بْنُ عَوْنٍ الْهِلَالِيُّ قَالَا حَدَّثَنَا عَبَّادُ بْنُ عَبَّادٍ الْمُهَلَّبِيُّ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ فِي رِوَايَةِ يَحْيَى قَالَ أَهْلَلْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ بِالْحَجِّ مُفْرَدًا وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ عَوْنٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَهَلَّ بِالْحَجِّ مُفْرَدًا

48 Buhari, 1640; Nesai, 2745; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8279
49 Buhari, 1639, 1693; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7523

2984-184/1- Bize Yahya b. Eyyub ve Abdullah b. Avn el-Hilali tahdis edip dedi ki: Bize Abbad b. Abbad el-Mühellebi tahdis etti, bize Ubeydullah b. Ömer, Nâfi'den tahdis etti, o İbn Ömer'den -Yahya'nın rivâyetinde- şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile İfrâd haccı için niyet edip ihrama girdik -İbn Avn'ın rivâyetinde-: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yalnız hacc için (İfrâd haccı) niyet edip ihrama girdi.[50]

Şerh

İbn Ömer (radıyallâhu anh) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte İfrâd haccı niyeti ile ihrama girdik" diğer rivâyette ise Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) İfrâd haccı niyeti ile ihrama girdi." Bu daha önce Cabir, Âişe (radıyallâhu anhâ), İbn Abbas ve başkalarından nakledilen Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yalnız hacc için (haccı ifrat) niyeti ile ihrama girdiği şeklindeki rivâyetlerine uygundur. Yine bu rivâyette az önce İbn Ömer'den gelen ve Kıran haccı yaptığını haber veren rivâyetinin tevil edilmesi gereken bir rivâyet olduğunu da beyan etmektedir. Bunun nasıl tevil edileceği de yine az önce geçti.

٢٩٨٥-١٨٥/٢- وَحَدَّثَنَا سُرَيْجُ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ حَدَّثَنَا حُمَيْدٌ عَنْ بَكْرٍ عَنْ أَنَسٍ ﵁ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يُلَبِّي بِالْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ جَمِيعًا قَالَ بَكْرٌ فَحَدَّثْتُ بِذَلِكَ ابْنَ عُمَرَ فَقَالَ لَبَّى بِالْحَجِّ وَحْدَهُ فَلَقِيتُ أَنَسًا فَحَدَّثْتُهُ بِقَوْلِ ابْنِ عُمَرَ فَقَالَ أَنَسٌ مَا تَعُدُّونَنَا إِلَّا صِبْيَانًا سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ لَبَّيْكَ عُمْرَةً وَحَجًّا

2985-185/2- Bize Sureyc b. Yunus da tahdis etti, bize Huşeym tahdis etti, bize Humeyd, Bekir'den tahdis etti, o Enes (radıyallâhu anh)'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i hacc ve umre için birlikte Telbiye getirirken dinledim.

Bekr dedi ki: Ben bunu İbn Ömer'e tahdis etti, o: Yalnız hacc niyeti ile telbiye getirdi dedi. Sonra Enes ile karşılaştım. Ona İbn Ömer'in söyledikle-rini naklettim. Bu sefer Enes: Siz galiba bizi ancak çocuk belliyorsunuz. Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: "*Lebbeyke umreten ve haccen: Umre ve hacc niyeti ile ihrama giriyorum lebbeyk*" buyururken dinledim dedi.[51]

---

50 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7921

51 Buhari, 4353, 4354 -buna yakın-; Nesai, 2730; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6657

Şerh

"Enes: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *Lebbeyke umreten ve haccen: umre ve hacc niyeti ile lebbeyk* buyururken dinledim." (Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)) Kıran haccı yaptı diyenler bunu delil gösterirler. Ama Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yaptığı hacc hakkında doğru ve tercih olunanın ihramının başlangıcında İfrâd haccına niyet ettiği sonra da umreyi haccın üzerine katmak sureti ile Kıran haccı yaptığıdır. Biz bu husustaki hadislerin arasını en güzel bir şekilde cem ve telif ettik. Burada İbn Ömer'in rivâyet ettiği bu hadis onun ilk ihramı hakkında yorumlanır. Enes'in rivâyet ettiği hadis ise son ihramına ve bu ihram zamanına yorumlanır. Sanki onun ilk ihramını duymamış gibidir. Böyle bir tevil ya da buna yakın bir yorum mutlaka gereklidir. Böylelikle Enes'in rivâyeti de az önce geçtiği gibi çoğunluğun rivâyetine uygunluk arzetsin. Allah en iyi bilendir.

٢٩٨٦-١٨٦/٣- وَحَدَّثَنِي أُمَيَّةُ بْنُ بِسْطَامَ الْعَيْشِيُّ حَدَّثَنَا يَزِيدُ يَعْنِي ابْنَ زُرَيْعٍ حَدَّثَنَا حَبِيبُ بْنُ الشَّهِيدِ عَنْ بَكْرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ حَدَّثَنَا أَنَسٌ ﵁ أَنَّهُ رَأَى النَّبِيَّ ﷺ جَمَعَ بَيْنَهُمَا بَيْنَ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ قَالَ فَسَأَلْتُ ابْنَ عُمَرَ فَقَالَ أَهْلَلْنَا بِالْحَجِّ فَرَجَعْتُ إِلَى أَنَسٍ فَأَخْبَرْتُهُ مَا قَالَ ابْنُ عُمَرَ فَقَالَ كَأَنَّمَا كُنَّا صِبْيَانًا

2986-186/3- Bana Umeyye b. Biştam el-Ayşi de tahdis etti. Bize Yezid -yani b. Zure- tahdis etti, bize Habib b. eş-Şehid, Bekir b. Abdullah'tan tahdis etti, bize Enes (radıyallâhu anh)'ın tahdis ettiğine göre o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i her ikisini hacc ile umreyi cem ettiğini (bir niyet ve bir ihram ile bir arada yaptığını) gördü.

(Bekr b. Abdullah) dedi ki: Sonra ben İbn Ömer'e sordum. O: Biz hacc niyeti ile ihrama girmiştik dedi. Enes'e geri dönüp İbn Ömer'in söylediğini ona haber verince: (Sizin görüşünüze göre) sanki biz çocuk gibi imişiz dedi.[52]

٢٨/٢٨- بَاب مَا يَلْزَمُ مَنْ أَحْرَمَ بِالْحَجِّ ثُمَّ قَدِمَ مَكَّةَ مِنْ الطَّوَافِ وَالسَّعْيِ

28/28- HACC NİYETİ İLE İHRAMA GİRDİKTEN SONRA MEKKE'YE GELENİN YAPMASI GEREKEN TAVAF VE SA'Y BABI

٢٩٨٧-١٨٧/١ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا عَبْثَرٌ عَنْ إِسْمَعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ عَنْ وَبَرَةَ قَالَ كُنْتُ جَالِسًا عِنْدَ ابْنِ عُمَرَ فَجَاءَهُ رَجُلٌ فَقَالَ أَيَصْلُحُ لِي أَنْ

52 Buhari, 4353, 4354 -buna yakın-; Nesai, 2730; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6657

أَطُوفَ بِالْبَيْتِ قَبْلَ أَنْ آتِيَ الْمَوْقِفَ فَقَالَ نَعَمْ فَقَالَ فَإِنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ لَا تَطُفْ بِالْبَيْتِ حَتَّى تَأْتِيَ الْمَوْقِفَ فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ فَقَدْ حَجَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَطَافَ بِالْبَيْتِ قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَ الْمَوْقِفَ فَبِقَوْلِ رَسُولِ اللهِ ﷺ أَحَقُّ أَنْ تَأْخُذَ أَوْ بِقَوْلِ ابْنِ عَبَّاسٍ إِنْ كُنْتَ صَادِقًا

2987-187/1- Bize Yahya b. Yahya tahdis etti, bize Abser, İsmail b. Ebu Halid'den haber verdi, o Vebera'den şöyle dediğini rivâyet etti: İbn Ömer'in yanında oturuyordum. Ona bir adam gelip şöyle dedi: Ben vakfe yerine gelmeden önce Beyt'i tavaf etmem benim için uygun mudur? O: Evet dedi. Bu sefer: Ama İbn Abbas vakfe yerine gitmeden Beyt'i tavaf etme diyor dedi.

Bu sefer İbn Ömer: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) haccetti ve vakfe yerine varmadan önce Beyt'i tavaf etti. Eğer doğru söyleyen birisi ise (söyle bana) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sözünü mü alman daha haktır, İbn Abbas'ın sözünü mü, dedi.[53]

Şerh

"Vebera" isminde be harfi fethalıdır.

"İbn Ömer'in yanında oturuyordum. Ona bir adam gelerek dedi ki: ... daha mı doğru olur." İbn Ömer'in bu sözleri ile haccedenin kudum tavafı yapması sabit olduğunu göstermektedir. Kudum tavafı ise Arafat'da vakfeye durmadan önce meşru kılınmıştır. İbn Ömer'in bu görüşünü İbn Abbas dışında bütün âlimler böylece ifade etmiştir. Hepsi de bu tavafın vacip değil sünnet olduğunu söylerler. Yalnız bazı mezhep âlimlerimiz ile onlara muvafakat edenler vaciptir, terk edilmesi kurban ile telafi edilir demişlerdir. Meşhur olan kanaat ise kudum tavafının vacip değil sünnet olduğudur. Terk edilmesinden dolayı da kurban gerekmediğidir. Eğer kudum tavafından önce Arafat'da vakfe yapacak olursa bu tavafın vakti de geçmiş olur. Şayet bundan sonra kudum tavafı niyeti ile tavaf yapacak olursa onun bu tavafı kudum tavafının yerine geçmez. Aksine eğer ifâda tavafı yapmamış ise ifâda tavafı yerine geçer. İfâda tavafını yapmış ise ikinci tavafı kudum tavafının yerine geçmez, tatavvu olur.

Kudum tavafının birkaç ismi vardır. Kudum Tavafı, Kâdim Tavafı, Vurud Tavafı, Vârid Tavafı Ve Tahiyye Tavafı diye.

53 Nesai, 2929; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8555

Umrede Kudum tavafı yoktur. Aksine kişinin yaptığı tavaf umrenin rüknü olarak yapılmış olur. İsterse kudum tavafı niyeti ile tavaf etmiş olsun. O umrenin rükün tavafı olur ve niyetinin bir anlamı olmaz. Tıpkı bir kimsenin farz haccı yapması gerekmekle birlikte tatavvu hacca niyet etmesinde olduğu gibi. Böyle bir hacc farz haccın yerine geçer. Allah en iyi bilendir.

"Eğer doğru söylüyorsan" eğer İslam'ında doğru ve samimi isen Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e uymanda sadık isen onun yaptığını ve izlediği yolu bırakıp İbn Abbas'ın ve başkasının sözüne yönelme. Allah en iyi bilendir.

٢٩٨٨-١٨٨/٢- وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ بَيَانٍ عَنْ وَبَرَةَ قَالَ سَأَلَ رَجُلٌ ابْنَ عُمَرَ ﵄ أَطُوفُ بِالْبَيْتِ وَقَدْ أَحْرَمْتُ بِالْحَجِّ فَقَالَ وَمَا يَمْنَعُكَ قَالَ إِنِّي رَأَيْتُ ابْنَ فُلَانٍ يَكْرَهُهُ وَأَنْتَ أَحَبُّ إِلَيْنَا مِنْهُ رَأَيْنَاهُ قَدْ فَتَنَتْهُ الدُّنْيَا فَقَالَ وَأَيُّنَا أَوْ أَيُّكُمْ لَمْ تَفْتِنْهُ الدُّنْيَا ثُمَّ قَالَ رَأَيْنَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَحْرَمَ بِالْحَجِّ وَطَافَ بِالْبَيْتِ وَسَعَى بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ فَسُنَّةُ اللَّهِ وَسُنَّةُ رَسُولِهِ ﷺ أَحَقُّ أَنْ تَتَّبِعَ مِنْ سُنَّةِ فُلَانٍ إِنْ كُنْتَ صَادِقًا

2988-188/2- Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti, bize Cerir, Beyan'dan tahdis etti, o Vebare'den şöyle dediğini rivâyet etti: Bir adam İbn Ömer (radıyallâhu anhumâ)'ya: Ben hacc yapmak üzere ihrama girmiş olduğum halde Beyt'i tavaf edeyim mi? dedi. İbn Ömer: Bundan seni engelleyen ne ki, dedi. Adam: Ben filanın bundan hoşlanmadığını gördüm. Ama biz seni ondan daha çok seviyoruz. Çünkü biz dünyanın onu fitneye düşürdüğü kanaatindeyiz dedi.

Bunun üzerine (İbn Ömer): Hangimizi -yahut hanginizi- dünya fitneye düşürmedi ki, dedikten sonra şunları söyledi: Biz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hacc niyeti ile ihrama girdiğini, Beyt'i tavaf ettiğini, Safa ile Merve arasında say ettiğini gördük. Bu sebeple Allah'ın sünneti ile Rasûlü'nün sünneti -eğer doğru ise- filanın sünnetine göre daha çok uyulmayı hak eder dedi.[54]

Şerh

"Dünyanın onu fitneye düşürdüğünü gördük." Bu şekilde asıl nüshaların bir çoğunda onu fitneye düşürdü anlamındaki kelimenin başında hemze bu-

54 2987 numaralı hadisin kaynakları

lunmamaktadır. Fakat bir çoğunda ya da çoğunluğunda hemzeli yazılmıştır. Bunu Kadı Iyâz da çoğunluğun rivâyetinden böylece nakletmiştir. *Fetene* de *eftene* de sahih iki söyleyiştir. Ama birincisi daha sahih ve daha meşhurdur. Kur'an-ı Kerim de onu kullanmıştır. Hatta Asmaî "eftene" şeklini kabul etmemektedir.

"Dünya onu fitneye düşürdü" sözü de şu demektir. Çünkü o Basra valiliğini kabul etmiştir. Halbuki valilik görevini kabul etmek tehlike ve fitne yerleridir. İbn Ömer ise hiçbir devlet görevi almamıştır. İbn Ömer'in: "Dünya hangimizi fitneye düşürmedi ki" sözü onun zühdünden, mütevaziliğinden ve insafından kaynaklanır. Bazı nüshalarda "hangimizi -yahut hanginizi-" şeklinde bazılarında ise "hangimizi -yahut da ve hanginizi- dedi" şeklindedir. Hepsi sahih (ifadeler)dir.

٢٩٨٩-١٨٩/٣- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ قَالَ سَأَلْنَا ابْنَ عُمَرَ عَنْ رَجُلٍ قَدِمَ بِعُمْرَةٍ فَطَافَ بِالْبَيْتِ وَلَمْ يَطُفْ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ أَيَأْتِي امْرَأَتَهُ فَقَالَ قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَطَافَ بِالْبَيْتِ سَبْعًا وَصَلَّى خَلْفَ الْمَقَامِ رَكْعَتَيْنِ وَبَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ سَبْعًا وَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ

2989-189/3- Bana Zuheyr b. Harb tahdis etti, bize Süfyan b. Uyeyne, Amr b. Dinar'dan şöyle dediğini tahdis etti: İbn Ömer'e umre yapmak üzere gelen sonra Beyt'i tavaf ettiği halde Safa ile Merve arasında say etmeyen bir kimse hanımına yaklaşabilir mi? diye sorduk. O şu cevabı verdi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) (Mekke'ye) geldi. Beyt'in etrafında yedi şavt tavaf yaptı. Makamın arkasında iki rekat kıldı. Safa ile Merve arasında yedi defa say etti. Andolsun sizin için Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e güzel bir örnek vardır dedi.[55]

Şerh

(2989) "İbn Ömer (radıyallâhu anh)'a umre niyeti ile gelip Beyt'i tavaf eden... sorduk... Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de sizin için güzel bir örnek vardır." Bu hayır böyle bir iş ona helal olmaz demektir. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) tavaf ve say yapmadıkça umrenin ihramından çıkmamıştır.

55 Buhari, 395, 1623 -buna yakın-, 1627 -muhtasar olarak-, 1645, 1647 -muhtasar olarak-, 1793; Nesai, 2930, 2960 -muhtasar olarak-, 2966 -muhtasar olarak-; İbn Mace, 2959 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7352

Dolayısı ile ona tabi olmak ve ona uymak icap eder. İbn Ömer'in sözünü ettiği bu rükün bütün mezhep âlimlerinin de kanaatidir. Bu görüşe göre umre yapan bir kimse tavaf, say ve tıraş olmadan ihramdan çıkamaz. Bundan bir istisna Kadı Iyâz'ın İbn İshak, Abbas ve İshak b. Râhûye (Râheveyh)'den say etmeden dahi olsa tavafdan sonra ihramdan çıkacağı şeklindeki kanaatleridir. Bu ise zayıf bir görüştür. Sünnete muhaliftir.

٢٩٩٠-.../٤- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ عَنْ حَمَّادِ بْنِ زَيْدٍ ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ جَمِيعًا عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ ﷺ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ نَحْوَ حَدِيثِ ابْنِ عُيَيْنَةَ

2990-.../4- Bize Yahya b. Yahya ve Ebu'r-Rabî' ez-Zehrânî, Hammâd b. Zeyd'den tahdis etti. (H.) Bize Abd b. Humeyd de tahdis etti, bize Muhammed b. Bekr haber verdi, bize İbn Cureyc haber verdi. Birlikte Amr b. Dinar'dan, o İbn Ömer (radıyallâhu anhumâ)'dan, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den İbn Uyeyne'nin hadisine yakın olarak hadisi rivâyet etti.[56]

٢٩/٢٩- حَدَّثَنَا بَاب مَا يَلْزَمُ مَنْ طَافَ بِالْبَيْتِ وَسَعَى مِنْ الْبَقَاءِ عَلَى الْإِحْرَامِ وَتَرْكِ التَّحَلُّلِ

29/29- BEYT'İ TAVAF EDİP SAY EDEN KİMSENİN İHRAMLI HALİNDE KALMASININ GEREKİP İHRAMDAN ÇIKMAMAYI (TEHALLÜLÜ TERK ETMEYİ) GEREKTİĞİ BABI

٢٩٩١-١٩٠/١- حَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي عَمْرٌو وَهُوَ ابْنُ الْحَارِثِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ الْعِرَاقِ قَالَ لَهُ سَلْ لِي عُرْوَةَ بْنَ الزُّبَيْرِ عَنْ رَجُلٍ يُهِلُّ بِالْحَجِّ فَإِذَا طَافَ بِالْبَيْتِ أَيَحِلُّ أَمْ لَا فَإِنْ قَالَ لَكَ لَا يَحِلُّ فَقُلْ لَهُ إِنَّ رَجُلًا يَقُولُ ذَلِكَ قَالَ فَسَأَلْتُهُ فَقَالَ لَا يَحِلُّ مَنْ أَهَلَّ بِالْحَجِّ إِلَّا بِالْحَجِّ قُلْتُ فَإِنَّ رَجُلًا كَانَ يَقُولُ ذَلِكَ قَالَ بِئْسَ مَا قَالَ فَتَصَدَّانِي الرَّجُلُ فَسَأَلَنِي فَحَدَّثْتُهُ فَقَالَ فَقُلْ لَهُ فَإِنَّ رَجُلًا كَانَ يُخْبِرُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَدْ فَعَلَ ذَلِكَ وَمَا شَأْنُ أَسْمَاءَ وَالزُّبَيْرِ قَدْ فَعَلَا ذَلِكَ قَالَ فَجِئْتُهُ فَذَكَرْتُ لَهُ ذَلِكَ فَقَالَ

56 2989 numaralı hadisin kaynakları

مِنْ هَذَا فَقُلْتُ لَا أَدْرِي قَالَ فَمَا بَالُهُ لَا يَأْتِينِي بِنَفْسِهِ يَسْأَلُنِي أَظُنُّهُ عِرَاقِيًّا قُلْتُ لَا أَدْرِي قَالَ فَإِنَّهُ قَدْ كَذَبَ قَدْ حَجَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَأَخْبَرَتْنِي عَائِشَةُ رضي الله عنها أَنَّ أَوَّلَ شَيْءٍ بَدَأَ بِهِ حِينَ قَدِمَ مَكَّةَ أَنَّهُ تَوَضَّأَ ثُمَّ طَافَ بِالْبَيْتِ ثُمَّ حَجَّ أَبُو بَكْرٍ فَكَانَ أَوَّلَ شَيْءٍ بَدَأَ بِهِ الطَّوَافُ بِالْبَيْتِ ثُمَّ لَمْ يَكُنْ غَيْرُهُ ثُمَّ عُمَرُ مِثْلُ ذَلِكَ ثُمَّ حَجَّ عُثْمَانُ فَرَأَيْتُهُ أَوَّلُ شَيْءٍ بَدَأَ بِهِ الطَّوَافُ بِالْبَيْتِ ثُمَّ لَمْ يَكُنْ غَيْرُهُ ثُمَّ مُعَاوِيَةُ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ ثُمَّ حَجَجْتُ مَعَ أَبِي الزُّبَيْرِ بْنِ الْعَوَّامِ فَكَانَ أَوَّلَ شَيْءٍ بَدَأَ بِهِ الطَّوَافُ بِالْبَيْتِ ثُمَّ لَمْ يَكُنْ غَيْرُهُ ثُمَّ رَأَيْتُ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارَ يَفْعَلُونَ ذَلِكَ ثُمَّ لَمْ يَكُنْ غَيْرُهُ ثُمَّ آخِرُ مَنْ رَأَيْتُ فَعَلَ ذَلِكَ ابْنُ عُمَرَ ثُمَّ لَمْ يَنْقُضْهَا بِعُمْرَةٍ وَهَذَا ابْنُ عُمَرَ عِنْدَهُمْ أَفَلَا يَسْأَلُونَهُ وَلَا أَحَدٌ مِمَّنْ مَضَى مَا كَانُوا يَبْدَءُونَ بِشَيْءٍ حِينَ يَضَعُونَ أَقْدَامَهُمْ أَوَّلَ مِنَ الطَّوَافِ بِالْبَيْتِ ثُمَّ لَا يَحِلُّونَ وَقَدْ رَأَيْتُ أُمِّي وَخَالَتِي حِينَ تَقْدَمَانِ لَا تَبْدَآنِ بِشَيْءٍ أَوَّلَ مِنَ الْبَيْتِ تَطُوفَانِ بِهِ ثُمَّ لَا تَحِلَّانِ وَقَدْ أَخْبَرَتْنِي أُمِّي أَنَّهَا أَقْبَلَتْ هِيَ وَأُخْتُهَا وَالزُّبَيْرُ وَفُلَانٌ وَفُلَانٌ بِعُمْرَةٍ قَطُّ فَلَمَّا مَسَحُوا الرُّكْنَ حَلُّوا وَقَدْ كَذَبَ فِيمَا ذَكَرَ مِنْ ذَلِكَ

2991-190/1- Bana Harun b. Said el-Eylî de tahdis etti, bize İbn Vehb tahdis etti, bana Amr -ki b. el-Hâris'dir- Muhammed b. Abdurrahman'dan haber verdiğine göre Iraklılardan bir adam gelip ona: Benim için Urve b. ez-Zubeyr'e hacc niyeti ile ihrama giren bir adam Beyt'i tavaf ettikten sonra ihramdan çıkmış olur mu, çıkmaz mı? diye sor dedi. Eğer, hayır ihramdan çıkmış olmaz derse ona bir adam Bunun böyle olduğunu söylüyor de, dedi.

(Muhammed) dedi ki: Ben de ona sordum. O: Hacc niyeti ile ihrama giren bir kimse ancak hacc ile ihramdan çıkıp helal olur dedi. Ben: Ama bir adam böyle (çıkar) diyordu dedim. O: Ne kötü bir şey söylemiştir dedi. Sonra o adam bana rastladı, bana (durumu) sorunca ben de ona anlattım.

Bu sefer şöyle dedi: Ona de ki: Bir adam Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunu yapmıştı diye haber vermektedir. Hem Esmâ ile ez-Zubeyr neden bunu yaptılar ki dedi. (Muhammed) dedi ki: Onun yanına gittim ve bunu ona söyledim. (Urve) dedi ki: Bu kimdir? dedi. Ben: Bilmiyorum dedim. Şöyle dedi: Peki neden bizzat kendisi gelip bana sormuyor, zannederim o Irak'lı birisidir dedi. Ben: Bilmiyorum dedim.

(Urve) dedi ki: Şüphesiz o yalan söylemiştir. Çünkü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) haccetti, Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın bana haber verdiğine göre Mekke'ye geldiği zaman ilk yaptığı iş abdest alıp ondan sonra Beyt'i tavaf etmek oldu. Sonra Ebu Bekir hacc yaptı. Onun da ilk başladığı iş Beyt'i tavaf etmek oldu. Sonra bundan başka bir şey olmadı. Sonra Ömer de aynısını yaptı. Sonra Osman haccetti. Onun da ilk iş olarak Beyt'i tavaf etmekle başladığını gördüm. Sonra ondan başka bir şey olmadı. Sonra Muaviye ve Abdullah b. Ömer sonra da babam Zubeyr b. Avvam ile birlikte haccetti. Onun da ilk yaptığı iş Beyt'i tavaf etmek oldu. Sonra ondan başkası olmadı. Sonra ben Muhâcir'lerin de Ensar'ın da bunu yaptıklarını gördüm. Sonra bundan başka bir şey olmadı. Sonra bunu yaptığını en son gördüğüm kişi İbn Ömer'dir. Sonra da bunu (haccını) bir umre ile nakzedip bozmadı. İşte İbn Ömer yanlarında duruyor, neden ona sormuyorlar? Geçip gitmiş olanların hiçbiri ayaklarını (buranın) yerlerine bastıkları zaman Beyt'i tavaf etmeden önce hiçbir iş yapmazlardı. Sonra da (haclarını tamamlayıncaya kadar) ihramdan çıkmazlardı. Ben annemi ve teyzemi geldikleri zaman ilk olarak Beyt'i tavaf edip ondan önce hiçbir şeyle başlamadıklarını sonra da (haccedinceye kadar) ihramdan çıkmadıklarını gördüm. Annemin bana haber verdiğine göre kızkardeşi ile birlikte ez-Zubeyr, filan ve filan birlikte sadece umre yapmak üzere gelmişlerdi. Rüknü istilâm ettikten sonra ihramdan çıktılar. Bu kişi bu hususta söylediklerinde yalan söylüyor.[57]

Şerh

(2991) "Adam karşıma çıktı." Bu anlamdaki lafız bütün nüshalarda eliften sonra nun getirmek sureti ile "tesaddâni" şeklindedir. Ama söyleyişte daha meşhur olan: "tesaddani" şeklidir.

"Mekke'ye geldiği zaman ilk yaptığı iş abdest almak oldu, sonra Beyt'i tavaf etti." Bu ifade tavaf için abdest almanın sabit olduğuna delildir. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) böyle yapmış, ayrıca: "*Menasikinizi benden öğreniniz*" buyurmuştur. İmamlar ise tavaf yapmak maksadıyla abdest almanın meşru olduğunu icma ile kabul etmişlerdir. Fakat tavafın sıhhati için vacip ve şart olup olmadığında ihtilâf etmişlerdir. Malik, Şafii, Ahmed ve cumhurun kanaatine göre bu abdest tavafın sıhhatı için bir şarttır derken Ebu Hanife ise şart değil müstehabtır demiştir. Cumhur bu hadisi delil göstermişlerdir.

Hadisin delil oluş şekli şöyledir: Bu hadis "*menasikinizi (hacc ibadetinizi) benden öğreniniz*" hadisi ile birlikte tavafın vacip olmasını gerektirir. Çünkü

57 Buhari, 1614, 1615 -muhtasar olarak-, 1641 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16390

onun bütün yaptıkları menasikin kapsamına girer. Biz de menasiki ondan almakla emrolunduk. İbn Abbas'ın Tirmizi ve başka kaynaklarda yer alan hadisine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Beyt'i tavaf etmek bir namazdır. Şu kadar var ki Allah tavaf esnasında konuşmayı mübah kılmıştır"* buyurmuştur. Fakat bu hadisin merfu olması zayıftır. Hadis hafızları nezdinde doğru olan hadisin İbn Abbas'a mevkuf bir rivâyet olduğudur. Fakat mevkuf olmakla birlikte bu da delildir çünkü bir sahabinin oldukça yaygınlık kazanmış bir sözüdür. Sahabinin sözü herhangi bir muhalefet görmeksizin yayılacak olursa sahih kanaate göre bir delildir.

"Sonra ondan başkası olmadı." Bundan sonrasında da aynı şekilde: "Sonra ondan başkası olmadı" demektedir. Bu ibare bütün nüshalarda "gayrihu: ondan başkası" şeklinde gayn ve re harfi iledir. Kadı Iyâz dedi ki: Bu bütün nüshalarda böyledir. Ama bu bir tashiftir. Doğrusu ise "(ثم لم تكن عمرة): Sonra bir umre olmadı" şeklinde ayn harfi ötreli ve mim harfi iledir. Urve'ye soru soran kişi ise haccı umreye dönüştürmek ile ilgili -bu görüşte olanların kanaatlerine uygun olarak- soru sormuş ve bu hususta Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in veda haccında ashab-ı kirama emrini delil göstermişti.

Buna karşılık Urve kendisine Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu işi bizzat yapmadığı gibi ondan sonra gelenlerin de bunu yapmadığını söyleyerek cevap vermiştir. Kadı Iyâz'ın açıklamaları bunlardır.

Derim ki Kadı Iyâz'ın söylediği burdaki "ondan başkası" anlamındaki lafzın bir tashih olduğu iddiası dediği gibi değildir. Aksine bu rivâyet bakımından sahihtir, anlamı itibari ile de doğrudur. Çünkü "ondan başkası" sözü umreyi de başka şeyleri de kapsar. Bu durumda ifadenin takdiri şöyle olur: Sonra Ebu Bekir haccetti, onun da ilk yaptığı iş Beyt'i tavaf etmek oldu. Sonra bundan başka bir şey olmadı. Yani haccı değiştirmedi, haccı aktarmadı, haccı bozup ne umreye ne de Kıran haccına dönüştürdü demektir. Allah en iyi bilendir.

"Sonra babam ez-Zübeyir b. el-Avvam ile birlikte haccettim." Buradaki "ez-Zubeyr" ismi "babam»dan bedeldir.

"Geçenlerden hiçbiri ayaklarını (Mekke topraklarına) değdirdikleri zaman Beyt'i tavaf etmeden önce hiçbir iş yaparak başlamazlardı. Bundan sonra ihramdan çıkarlardı." Buradan hacc niyeti ile ihrama giren bir kimsenin Mekke'ye geldiğinde işe kudum tavafı ile başlaması gerektiği, ondan önce bir şey yapmaması hatta tahiyyetül mescit namazını kılmaması, aksine ilk iş olarak tavaf yapması gerektiği anlaşılmaktadır. Bütün bunlar bize göre ittifakla kabul edilmiş hususlardır.

"Ayaklarını basar basmaz" yani Mekke'ye vardıklarında.

"Sonra ondan dolayı ihramdan çıkmış olmazlardı." Bu da az önce geçtiği gibi sadece Kudum tavafı ile ihramdan çıkmanın caiz olmadığını açıkça ifade etmektedir.

"Annemin bana haber verdiğine göre... rüknü istilâm edince ihramdan çıktılar." İstilâm ettiklerini söylediği kimselerden kastı Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın dışındaki kimselerdir. Çünkü Âişe (radıyallâhu anhâ) veda haccında Arafat'da vakfe yapmadan önce rüknü istilâm etmiş değildir. Aksine o Kıran haccı yapmıştı. Diğer taraftan Nahr gününden önce ay hali oluşu da onun tavaf etmesine engel olmuştu. Aynı şekilde Esmâ'nın bundan sonra gelecek olan: "Ben kızkardeşim Âişe (radıyallâhu anhâ), ez-Zubeyr ve filan ve filan umre yaptık. Beyt'i istilâm edince ihramdan çıktık, sonra hacc niyeti ile ihrama girdik" sözlerinden kastı da Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın dışındakilerdir. Kadı Iyâz bunu böylece açıklamıştır. Bundan maksat ise Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte veda haccını hadisin baş taraflarında zikrettiği şekilde yaptıklarıdır. Âişe (radıyallâhu anhâ) dışında adı geçen kimseler ise umre niyeti ile ihrama girmişlerdi. Bu ise haclarını kendisi ile feshedip bu ifadelerde Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın istisna edilmemesi ise onun olayının meşhur olmasından dolayıdır.

Kadı Iyâz dedi ki: Şöyle de açıklanmıştır: Esmâ'nın Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın kardeşi Abdurrahman ile birlikte Tenim'den yaptığı haccdan sonraki umresine işaret etmiş olabilir. Kadı Iyâz dedi ki: Onun Vedâ Haccı dışındaki bir umreyi kastetmiş olma ihtimali vardır diyenlerin görüşleri bir hatadır. Çünkü bu hadiste Bunun veda haccında olduğu açıkça ifade edilmektedir. Kadı Iyâz'ın açıklamaları bunlardır.

Bununla birlikte Müslim bu rivâyetten sonra İshak b. İbrahim'in rivâyetini zikretmektedir. (2992) Bu rivâyette belirtildiği üzere Esmâ şöyle demiştir: Biz ihramlı olarak çıktık. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Beraberinde kurbanlık bulunan ihramı üzere kalmaya devam etsin. Beraberinde kurbanlık bulunmayanlar ise ihramdan çıksınlar"* buyurdu. Benimle beraber kurbanlık bulunmadığından dolayı ihramdan çıktık. Ama ez-Zubeyr ile birlikte kurbanlık vardı. Bundan dolayı o ihramdan çıkmadı.

İşte bu ifadeler ez-Zubeyr'in veda haccında Nahr gününden önce ihramdan çıkmamış olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Bundan dolayı onun da Âişe (radıyallâhu anhâ) ile birlikte istisna edilmesi yahut da onun umre için ihrama girip onun ihramından çıkması veda haccından başkası olması gerekmektedir. Allah en iyi bilendir.

"Rüknü istilâm edince ihramdan çıktılar." Bu ifade zahirinden farklı bir şekilde tevil edilmelidir. Çünkü rükünden kasıt hacer-i esveddir. Onu istilâm etmek ise tavafın başında gerçekleşir. Müslümanların icmaı ile de yalnızca ona el sürmek (istilâm) ile ihramdan çıkılmış olmaz. Bunun takdiri o halde şöyledir: Onlar rüknü istilâm edip tavaflarını ve say'larını bitirip saçlarını tıraş edip ya da kısalttıktan sonra ihramdan çıktılar. Hazfedilen bu ibarelerin takdiren kabul edilmeleri bir zorunluluktur. Bunları zikretmeyişi bilinmelerinden ötürüdür. Çünkü icma ile kabul edildiği üzere tavaf tamamlanmadan ihramdan çıkılmış olmaz. Hem bizim mezhebimizin hem cumhurun görüşüne göre aynı zamanda bundan sonra say etmek, sonra da tıraş olmak ya da saçları kısaltmak da zorunludur. Seleften bazıları bir istisna teşkil ederek say vacip değildir demiş ise de bu görüşe sahip olan bir kimsenin bu hadiste lehine delil olacak bir taraf yoktur. Çünkü icma ile bu hadisin zahiri kastedilmiş değildir. O halde diğer hadislere uygun bir şekilde anlaşılabilmesi için dediğimiz şekilde tevil edilmesi kaçınılmazdır. Allah en iyi bilendir.

٢٩٩٢-١٩١/٢- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ حَدَّثَنِي مَنْصُورُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أُمِّهِ صَفِيَّةَ بِنْتِ شَيْبَةَ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ ﵄ قَالَتْ خَرَجْنَا مُحْرِمِينَ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنْ كَانَ مَعَهُ هَدْيٌ فَلْيَقُمْ عَلَى إِحْرَامِهِ وَمَنْ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ هَدْيٌ فَلْيَحْلِلْ فَلَمْ يَكُنْ مَعِي هَدْيٌ فَحَلَلْتُ وَكَانَ مَعَ الزُّبَيْرِ هَدْيٌ فَلَمْ يَحْلِلْ قَالَتْ فَلَبِسْتُ ثِيَابِي ثُمَّ خَرَجْتُ فَجَلَسْتُ إِلَى الزُّبَيْرِ فَقَالَ قُومِي عَنِّي فَقُلْتُ أَتَخْشَى أَنْ أَثِبَ عَلَيْكَ

2992-191/2- Bize İshak b. İbrahim tahdis etti, bize Muhammed b. Bekr haber verdi, bize İbn Cureyc haber verdi (H.) Bana Zuheyr b. Harb da -ki lafız ona aittir- tahdis etti, bize Rumh b. Ubade tahdis etti, bize İbn Cureyc tahdis etti, bana Mansur b. Abdurrahman, annesi Şeybe kızı Safiyye'den tahdis etti, o Ebu Bekr kızı Esmâ (radıyallâhu anhumâ)'dan şöyle dediğini rivâyet etti. İhramlı olarak çıktık. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): "*Beraberinde kurbanlık bulunan kimseler ihramları üzere kalmaya devam etsin. Beraberlerinde kurbanlık bulunmayan da ihramdan çıksın*" buyurdu. Benimle birlikte kurbanlık olmadığından ben ihramdan çıktım. Zubeyr ile birlikte kurbanlık olduğu için o da ihramdan çıkmadı.

Esmâ dedi ki: Elbiselerimi giyindikten sonra dışarı çıktım, Zubeyr'in yanına oturdum. O: Yanımdan kalk dedi. Ben: Senin üzerine kendimi atacağımdan mı korkuyorsun dedim. [58]

Şerh

"Zubeyr yanımdan kalk dedi. Esmâ: Senin üzerine atılacağımdan mı korktun dedi." Zubeyr'in yanından kalkmasını söylemesinin sebebi ona şehvetle dokunmak ya da buna benzer olmadık bir hal ile karşılaşma korkusundan dolayıdır. Çünkü ihramlı iken şehvetle dokunmak haramdır. Esmâ'nın kendisi ihramdan çıkmış canın çektiği bir zevce olması itibari ile ona uzaklaşmasını söyleyerek kendi adına ihtiyatlı hareket etmiş oldu.

٢٩٩٣-١٩٢/٣- وَحَدَّثَنِي عَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْعَظِيمِ الْعَنْبَرِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو هِشَامٍ الْمُغِيرَةُ بْنُ سَلَمَةَ الْمَخْزُومِيُّ حَدَّثَنَا وُهَيْبٌ حَدَّثَنَا مَنْصُورُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أُمِّهِ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ ﷺ قَالَتْ قَدِمْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ مُهِلِّينَ بِالْحَجِّ ثُمَّ ذَكَرَ بِمِثْلِ حَدِيثِ ابْنِ جُرَيْجٍ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ فَقَالَ اسْتَرْخِي عَنِّي اسْتَرْخِي عَنِّي فَقُلْتُ أَتَخْشَى أَنْ أَثِبَ عَلَيْكَ

2993-192/3- Bana Abbas b. Abdülazim el-Anberi de tahdis etti... Bize Mansur b. Abdurrahman, annesinden tahdis etti, o Ebu Bekr kızı Esmâ (radıyallâhu anhumâ)'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte hacc niyeti ile ihrama girerek geldik. Sonra hadisi İbn Cureyc'in hadisi ile aynı rivâyet etti. Ancak o rivâyetinde şöyle dedi: Zubeyr: Benden uzak dur, benden uzak dur dedi. Ben: Senin üzerine atılacağımdan mı korkuyorsun dedim.[59]

"Benden uzak dur, benden uzak dur" bu nüshalarda bu şekilde iki defa tekrar edilmiştir. Benden uzaklaş demektir.

٢٩٩٤-١٩٣/٤- وَحَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ وَأَحْمَدُ بْنُ عِيسَى قَالَا حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي عَمْرٌو عَنْ أَبِي الْأَسْوَدِ أَنَّ عَبْدَ اللهِ مَوْلَى أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ ﷺ حَدَّثَهُ أَنَّهُ كَانَ يَسْمَعُ أَسْمَاءَ كُلَّمَا مَرَّتْ بِالْحَجُونِ تَقُولُ صَلَّى اللهُ عَلَى رَسُولِهِ وَسَلَّمَ لَقَدْ نَزَلْنَا مَعَهُ هَاهُنَا وَنَحْنُ يَوْمَئِذٍ خِفَافُ الْحَقَائِبِ قَلِيلٌ ظَهْرُنَا

58 Nesai, 2992; İbn Mace, 2983; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15739

59 2991 numaralı hadisin kaynakları

قَلِيلَةٌ أَزْوَادُنَا فَاعْتَمَرْتُ أَنَا وَأُخْتِي عَائِشَةُ وَالزُّبَيْرُ وَفُلَانٌ وَفُلَانٌ فَلَمَّا مَسَحْنَا الْبَيْتَ أَحْلَلْنَا ثُمَّ أَهْلَلْنَا مِنَ الْعَشِيِّ بِالْحَجِّ قَالَ هَارُونُ فِي رِوَايَتِهِ أَنَّ مَوْلَى أَسْمَاءَ وَلَمْ يُسَمِّ عَبْدَ اللَّهِ

2994-193/4- Bana Harun b. Said el-Eylî de tahdis etti... Ebu Bekr kızı Esmâ (radıyallâhu anhumâ)'ın azadlısı Abdullah'ın tahdis ettiğine göre o Esmâ'yı el-Hacun'dan geçtiği her seferinde şöyle derken işitmiştir: Allah, Rasûlü'ne salât ve selam eylesin. Onunla birlikte biz burada konaklamıştık. O gün bizim heybelerimiz pek hafifti. Bineklerimiz az, azıklarımız azdı. Ben kızkardeşim Âişe (radıyallâhu anhâ), Zubeyr ve filan ve filan umre yaptık. Beyt'i istilâm ettikten sonra ihramdan çıktık. Sonra akşam vakti hacc niyeti ile ihrama girdik.

Harun rivâyetinde: Esmâ'nın azadlısı demiş ama Abdullah adını zikretmemiştir.[60]

Şerh

"el-Hacun'dan geçtiği her seferinde." el-Hacun ha harfi fethalı, cim harfi ötrelidir. Mekke Haremi içerisindedir. Muhassab yakınından yukarı doğru çıkan kimsenin sağ tarafında Mekke'nin üst kısımlarındaki Mescidül Harese bakan dağın adıdır.

"Heybelerimiz hafif" hakaib (heybeler) tekili hakibedir. Bu da deve semerlerinin ve eğerlerinin arka tarafına yerleştirilen her şeye denilir.

٣٠/٣٠- بَاب فِي مُتْعَةِ الْحَجِّ

30/30 HACCIN MUT'ASI HAKKINDA BİR BAB

٢٩٩٥-١٩٤/١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مُسْلِمٍ الْقُرِّيِّ قَالَ سَأَلْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ ﵄ عَنْ مُتْعَةِ الْحَجِّ فَرَخَّصَ فِيهَا وَكَانَ ابْنُ الزُّبَيْرِ يَنْهَى عَنْهَا فَقَالَ هَذِهِ أُمُّ ابْنِ الزُّبَيْرِ تُحَدِّثُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَخَّصَ فِيهَا فَادْخُلُوا عَلَيْهَا فَاسْأَلُوهَا قَالَ فَدَخَلْنَا عَلَيْهَا فَإِذَا امْرَأَةٌ ضَخْمَةٌ عَمْيَاءُ فَقَالَتْ قَدْ رَخَّصَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِيهَا

60 Buhari, 1796; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15723

2995-194/1- Bana Muhammed b. Hâtim de tahdis etti, bize Rumh b. Ubade tahdis etti, bize Şu'be, Müslim el-Kurri'den şöyle dediğini tahdis etti: İbn Abbas (radıyallâhu anhumâ)'ya hacc mut'ası hakkında sordum. Ona ruhsat verdi. İbn Zubeyr ise bunu yasaklıyordu. İbn Abbas: İşte İbn ez-Zubeyr'in annesinin kendisi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in buna ruhsat verdiğini söylüyor. Huzuruna girin ve ona sorun dedi. (Müslim) dedi ki: Biz de huzuruna girdik. Gözleri görmeyen iri bir kadın ile karşılaştık. O: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona ruhsat vermişti dedi.[61]

Şerh

"Müslim el-Kurri" ötreli bir kaf, şeddeli bir re iledir. Semani dedi ki: Bu Abdulkayslıların bir kolu olan Kurre oğullarına mensubtur. İbn Makula da böyle dedikten sonra şunları eklemektedir. Hayır, o Kurre kantarası denilen yerde yerleştiğinden ötürü bu nisbetin verildiği de söylenmiştir.

٢٩٩٦-١٩٥/٢- وَحَدَّثَنَاه ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ ح وَحَدَّثَنَاه ابْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ يَعْنِي ابْنَ جَعْفَرٍ جَمِيعًا عَنْ شُعْبَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ فَأَمَّا عَبْدُ الرَّحْمَنِ فَفِي حَدِيثِهِ الْمُتْعَةُ وَلَمْ يَقُلْ مُتْعَةُ الْحَجِّ وَأَمَّا ابْنُ جَعْفَرٍ فَقَالَ قَالَ شُعْبَةُ قَالَ مُسْلِمٌ لَا أَدْرِي مُتْعَةُ الْحَجِّ أَوْ مُتْعَةُ النِّسَاءِ

2996-195/2- Bunu bize İbnu'l-Müsennâ da tahdis etti, bize Abdurrahman tahdis etti, (H.) Bunu bize İbn Beşşâr da tahdis etti, bize Muhammed -yani b. Cafer- birlikte Şu'be'den bu isnâd ile tahdis etti. Abdurrahman'ın hadisi rivâyetinde "mut'a" yer almakta ancak o "hacc mut'ası" dememiştir.

İbn Cafer ise şöyle dedi: Şu'be dedi ki: Müslim dedi ki: Hacc mut'ası mı yoksa kadınlar mut'ası mı dedi bilmiyorum.[62]

٢٩٩٧-١٩٦/٣- وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ الْقُرِّيُّ سَمِعَ ابْنَ عَبَّاسٍ ﵄ يَقُولُ أَهَلَّ النَّبِيُّ ﷺ بِعُمْرَةٍ وَأَهَلَّ أَصْحَابُهُ بِحَجٍّ فَلَمْ يَحِلَّ النَّبِيُّ ﷺ وَلَا مَنْ سَاقَ الْهَدْيَ مِنْ أَصْحَابِهِ وَحَلَّ بَقِيَّتُهُمْ فَكَانَ طَلْحَةُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ فِيمَنْ سَاقَ الْهَدْيَ فَلَمْ يَحِلَّ

61 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15733
62 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15733

2997-196/3- Bize Ubeydullah b. Muâz da tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Şu'be tahdis etti, bize Müslim el-Kurri'nin tahdis ettiğine göre o İbn Abbas (radıyallâhu anhumâ)'yı şöyle derken dinlemiştir: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) umre niyeti ile ihrama girdi, ashabı da hacc niyeti ile ihrama girdi. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de ashabından beraberinde hediyelik kurbanı götürenler de ihramdan çıkmadı ama diğerleri ihramdan çıktı. Talha b. Ubeydullah da hediyelik kurbanlık götürenler arasında idi. Bundan dolayı ihramdan çıkmadı.[63]

٢٩٩٨-١٩٧/٤- وَحَدَّثَنَاه مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ يَعْنِي ابْنَ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ وَكَانَ مِمَّنْ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ الْهَدْيُ طَلْحَةُ بْنُ عُبَيْدِ اللهِ وَرَجُلٌ آخَرُ فَأَحَلَّا

2998-197/4- Bunu bize Muhammed b. Beşşâr da tahdis etti, bize Muhammed -yani b. Cafer- tahdis etti, bize Şu'be bu isnâd ile tahdis etti, ancak o şunları söyledi: Beraberlerinde hediyelik kurbanlık bulunmayanlar arasında Talha b. Ubeydullah ile bir başka adam daha vardı. Bu sebeple her ikisi de ihramdan çıktılar.[64]

٣١/٣١- بَاب جَوَازِ الْعُمْرَةِ فِي أَشْهُرِ الْحَجِّ

31/31- HACC AYLARINDA UMRE YAPMANIN CAİZ OLDUĞU BABI

٢٩٩٩-١٩٨/١- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا بَهْزٌ حَدَّثَنَا وُهَيْبٌ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ﷺ قَالَ كَانُوا يَرَوْنَ أَنَّ الْعُمْرَةَ فِي أَشْهُرِ الْحَجِّ مِنْ أَفْجَرِ الْفُجُورِ فِي الْأَرْضِ وَيَجْعَلُونَ الْمُحَرَّمَ صَفَرًا وَيَقُولُونَ إِذَا بَرَأَ الدَّبَرْ وَعَفَا الْأَثَرْ وَانْسَلَخَ صَفَرْ حَلَّتْ الْعُمْرَةُ لِمَنْ اعْتَمَرْ فَقَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ وَأَصْحَابُهُ صَبِيحَةَ رَابِعَةٍ مُهِلِّينَ بِالْحَجِّ فَأَمَرَهُمْ أَنْ يَجْعَلُوهَا عُمْرَةً فَتَعَاظَمَ ذَلِكَ عِنْدَهُمْ فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللهِ أَيُّ الْحِلِّ قَالَ الْحِلُّ كُلُّهُ

2999-198/1- Bana Muhammed b. Hâtim de tahdis etti, bize Behz tahdis etti, bize Vuhevyb tahdis etti, bize Abdullah b. Tâvus, babasından tahdis etti,

63 Ebu Davud, 1408; Nesai, 2813; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6462
64 2997 numaralı hadisin kaynakları

o İbn Abbas (radıyallâhu anhumâ)'dan şöyle dedi: Hacc aylarında umre yapmayı yeryüzündeki en büyük günahlardan bir günah olarak görüyorlardı. Ayrıca Muharrem ayını Safer olarak değiştiriyorlar ve: Develerin sırtındaki yaralar iyileşip izler yok olup Safer ayı da bitti mi artık umre yapmak isteyene umre helal olur, diyorlardı. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile ashabı hacc niyeti ile ihrama girmiş olarak dördüncü gecenin sabahında geldiler. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara bu hacc niyetlerini umreye dönüştürmelerini emretti. Bu onlara göre çok ağır ve büyük bir iş gibi geldi. Ey Allah'ın Rasûlü! Hangi ihramdan çıkıştır bu dediler. Allah Rasûlü: *"İhramdan tamamıyla çıkmaktır (ihram dolayısı ile haram olan her şey helal olacaktır)"* buyurdu.[65]

Şerh

"Hacc aylarında umre yapmayı yeryüzündeki en büyük günahlardan sayıyorlardı." Zamir cahiliye dönemi insanlarına aittir.

"Muharrem ayını da Safer yapıyorlardı." Yazma nüshalarda bu şekilde re harfinden sonra elifsiz olarak kaydedilmiştir. Halbuki bu isim herhangi bir görüş ayrılığı olmaksızın munsarıfdır. Bundan dolayı elif ile yazılması gerekir. Ama ister elif ile yazılsın, ister elifsiz yazılsın burada mansub olarak okunması bir zorunluluktur. Çünkü munsarıf bir isimdir.

İlim adamları der ki: Burada anlatılmak istenen onların nesi (ayları erteleme) uygulamalarına dair haber vermektir. Onlar Muharrem ayına Safer diyorlar ve Muharrem ayını helal ay yapıp Muharrem'i erteliyorlardı. Yani onun haram ay olma özelliğini Safer'den sonrasına bırakıyorlardı ki baskın ve buna benzer işlerinin aleyhlerine sıkışmasını önleyecek şekilde üç tane haram ay arka arkaya gelmesin. İşte bu yaptıkları uygulamaları dolayısı ile yüce Allah onların dalalette olduklarını söyleyerek: *"Nesî', şüphesiz küfürde bir artıştır"* (Tevbe, 37) buyurmaktadır.

"Derlerdi ki: Sırtlardaki yaralar iyileşince" kasıt haccdan dönüşlerinden sonra develerin sırtlarındaki yaralardır. Çünkü hacc için üzerlerinde yol alındığından ötürü sırtları yaralanır, berelenirdi.

"İz silinince" yok olup kaybolunca demektir. Maksat develerin ve diğer hayvanların yürürken bıraktıkları izdir. Aradan uzun günler geçtiğinden ötürü bu izler silindiği zaman demektir. Meşhur olan anlam budur. Hattâbî dedi ki: Allah daha iyi bilendir elbette ama kasıt sırtlarındaki yaraların izlerinin silinmesidir.

65 Buhari, 1564, 3832; Nesai, 2812; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5714

Bu lafızların hepsinin son harfi sakin olarak okunur ve üzerlerinde vakfe yapılır. Çünkü maksatları seci' yapmaktır.

٣...-١٩٨/٢- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ أَبِي الْعَالِيَةِ الْبَرَّاءِ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عَبَّاسٍ ﵄ يَقُولُ أَهَلَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالْحَجِّ فَقَدِمَ لِأَرْبَعٍ مَضَيْنَ مِنْ ذِي الْحِجَّةِ فَصَلَّى الصُّبْحَ وَقَالَ لَمَّا صَلَّى الصُّبْحَ مَنْ شَاءَ أَنْ يَجْعَلَهَا عُمْرَةً فَلْيَجْعَلْهَا عُمْرَةً

3000-199/2- Bize Nasr b. Ali el-Cahdamî tahdis etti... Ebu'l-Âliye el-Berra'nın rivâyetine göre o İbn Abbas (radıyallâhu anhumâ)'yı şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hacc niyeti ile ihrama girdi. Zülhicce'nin dördüncü günü (Mekke'ye) vardı. Sabah namazını kıldı ve sabah namazını kıldıktan sonra da: "*Bunu umreye dönüştürmek isteyen umre yapsın*" buyurdu.[66]

Şerh

"Ebu'l-Âliye el-Berrâ" ismindeki "el-Berra" re harfi şeddelidir. Okların tahta kısımlarını törpüleyip düzelttiği için ona bu isim verilmiştir.

٣٠٠١-٢٠٠/٣- وَحَدَّثَنَاه إِبْرَاهِيمُ بْنُ دِينَارٍ حَدَّثَنَا رَوْحٌ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ الْمُبَارَكِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو شِهَابٍ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ كَثِيرٍ كُلُّهُمْ عَنْ شُعْبَةَ فِي هَذَا الْإِسْنَادِ أَمَّا رَوْحٌ وَيَحْيَى بْنُ كَثِيرٍ فَقَالَا كَمَا قَالَ نَصْرٌ أَهَلَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالْحَجِّ وَأَمَّا أَبُو شِهَابٍ فَفِي رِوَايَتِهِ خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ نُهِلُّ بِالْحَجِّ وَفِي حَدِيثِهِمْ جَمِيعًا فَصَلَّى الصُّبْحَ بِالْبَطْحَاءِ خَلَا الْجَهْضَمِيَّ فَإِنَّهُ لَمْ يَقُلْهُ

3001-200/3- Bunu bize İbrahim b. Dinar da tahdis etti, bize Ravh tahdis etti, (H.) Bize Ebu Davud el-Mübarekî de tahdis etti, bize Ebu Şihâb tahdis etti, (H.) Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Yahya b. Kesir tahdis etti, hepsi Şu'be'den bu isnâd ile hadisi rivâyet etti. Ravh ve Yahya b. Kesir de Nasr'ın dediği gibi şöyle dediler: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hacc niyeti ile ihrama girdi. Ama Ebu Şihâb rivâyetinde hacc niyeti ile ihrama girerek Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte çıktık dedi.

66 Buhari, 1085; Nesai, 2871; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6565

Hepsinin hadisi rivâyetlerinde Batha'da sabah namazını kıldı dedikleri halde el-Cahdamî istisna olarak bunu söylemedi.[67]

Şerh

"Ebu Davud el-Mübarekî" adı Süleyman b. Muhammed'dir. Süleyman b. Davud olduğu da söylenir. Ebu Muhammed el-Mübarekî re harfi fethalı olarak "el-Mübarek"e mensubtur. el-Mübarek ise Vasıt'a yakın, Vasıt ile Bağdat arasında Dicle kıyısında bir kasabadır.

٣٠٠٢-٢٠١/٤- وَحَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللهِ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْفَضْلِ السَّدُوسِيُّ حَدَّثَنَا وُهَيْبٌ أَخْبَرَنَا أَيُّوبُ عَنْ أَبِي الْعَالِيَةِ الْبَرَّاءِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما قَالَ قَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ وَأَصْحَابُهُ لِأَرْبَعٍ خَلَوْنَ مِنَ الْعَشْرِ وَهُمْ يُلَبُّونَ بِالْحَجِّ فَأَمَرَهُمْ أَنْ يَجْعَلُوهَا عُمْرَةً

3002-2014/4- Bize Harun b. Abdullah da tahdis etti. Bize Muhammed b. Fadl es-Senûsî tahdis etti. Bizu Vuheyb haber verdi. Bize Eyyub, Eb'ul-Âliye el-Berrâ'dan haber verdi. O, İbn Abbas (radıyallâhu anhumâ)dan şöyle dediğini rivâyet etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve ashabı Zülhiccen'in ilk on gününün dördüncü gününde Hac niyetiyle telbiye getirdikleri halde (Mekke'ye) geldiler. Onlara umreye niyet etmelerini emir buyurdu.[68]

٣٠٠٣-٢٠٢/٥- وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ أَبِي الْعَالِيَةِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما قَالَ صَلَّى رَسُولُ اللهِ ﷺ الصُّبْحَ بِذِي طَوًى وَقَدِمَ لِأَرْبَعٍ مَضَيْنَ مِنْ ذِي الْحِجَّةِ وَأَمَرَ أَصْحَابَهُ أَنْ يُحَوِّلُوا إِحْرَامَهُمْ بِعُمْرَةٍ إِلَّا مَنْ كَانَ مَعَهُ الْهَدْيُ

3003-202/5- Bize Abd b. Humeyd de tahdis etti, bize Abdurrezzak haber verdi, bize Ma'mer, Eyyub'dan haber verdi, o Ebu'l-Âliye'den, o İbn Abbas (radıyallâhu anhumâ)'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Zû Tavâ'da sabah namazını kıldı ve Zülhicce'nin dördüncü günü (Mekke'ye) geldi. Ashabına da-beraberinde hediyelik kurban bulunanlar dışında- umre yaparak ihramdan çıkmalarını emir buyurdu.[69]

---

67 3000 numaralı hadisin kaynakları
68 3000 numaralı hadisin kaynakları
69 3000 numaralı hadisin kaynakları

Şerh

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sabah namazını Zû Tavâ'da kıldı." Tı harfi fethalı "tava" ötreli "tuva" kesreli "tiva" olmak üzere üç söyleyişi vardır. Bu üç söyleyişi Kadı Iyâz ve başkaları nakletmiş olmakla birlikte en sahih ve meşhur olanları fethalı söyleyiştir. Esmâî ve başkaları ise sadece fethalı söyleyişi zikretmişlerdir. Sonu maksur olup tenvin alır. Burası Mekke'ye yakın bilinen bir vadidir. Kadı Iyâz dedi ki: Buhari'nin bazı ravileri bu lafzı med ile kaydetmişlerdir. Bunu Sabit de böylece zikretmiştir.

Bu hadis-i şerif ihramlı olanın Mekke'ye gece değil gündüz girmesi müstehabtır diyenlerin lehine bir delildir. Bizim mezhep âlimlerimizin de iki görüşünden daha sahih olanı da budur. İbn Ömer, Atâ, Nehai, İshak b. Râhûye (Râheveyh) ve İbnu'l-Munzir de böyle demiştir. İkinci görüşe göre ise Mekke'ye gece ve gündüz girmek arasında bir fark yoktur. Biri diğerinden daha faziletli değildir. Bu da mezhep âlimlerimizden Kadı Ebu't-Tayyib, Maverdi, İbnu's-Sabbah ve el-Abderi'nin görüşüdür. Tâvus ve Sevrî de bu görüştedir. Âişe (radıyallâhu anhâ), Said b. Cübeyr ve Ömer b. Abdulaziz ise Mekke'ye geceleyin girmek müstehabtır, gündüzün girmekten faziletlidir demişlerdir. Allah en iyi bilendir.

٣٠٠٤-٢٠٣/٦- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ح وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ الْحَكَمِ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ﷺ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ هَذِهِ عُمْرَةٌ اسْتَمْتَعْنَا بِهَا فَمَنْ لَمْ يَكُنْ عِنْدَهُ الْهَدْيُ فَلْيَحِلَّ الْحِلَّ كُلَّهُ فَإِنَّ الْعُمْرَةَ قَدْ دَخَلَتْ فِي الْحَجِّ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ

3004-203/6- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be tahdis etti, (H.) Bize Ubeydullah b. Muâz -ki lafız ona aittir- da tahdis etti. Bize babam tahdis etti, bize Şu'be el-Hakem'den tahdis etti, o Mücahid'den, o İbn Abbas (radıyallâhu anhumâ)'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"İşte bu kendisinden istimta'da bulunduğumuz (yararlandığımız, mut'a yaptığımız) bir umredir. Beraberinde kurbanlık bulunmayan kimse tamamen ihramdan çıksın. Şüphesiz umre kıyamet gününe kadar haccın içine girmiştir"* buyurdu.[70]

70 Ebu Davud, 1790; Nesai, 2814; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6387

٣٠٠٥-٢٠٤/٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَمْرَةَ الضُّبَعِيَّ قَالَ تَمَتَّعْتُ فَنَهَانِي نَاسٌ عَنْ ذَلِكَ فَأَتَيْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ فَسَأَلْتُهُ عَنْ ذَلِكَ فَأَمَرَنِي بِهَا قَالَ ثُمَّ انْطَلَقْتُ إِلَى الْبَيْتِ فَنِمْتُ فَأَتَانِي آتٍ فِي مَنَامِي فَقَالَ عُمْرَةٌ مُتَقَبَّلَةٌ وَحَجٌّ مَبْرُورٌ قَالَ فَأَتَيْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ فَأَخْبَرْتُهُ بِالَّذِي رَأَيْتُ فَقَالَ اللهُ أَكْبَرُ اللهُ أَكْبَرُ سُنَّةُ أَبِي الْقَاسِمِ ﷺ

3005-204/7- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be tahdis edip dedi ki: Ebu Cemra ed-Dubaî'yi şöyle derken dinledim: Ben Temettu haccı yaptım, bazı kimseler bunu yapmamamı söylediler. Bunun üzerine İbn Abbas'a gittim ve buna dair ona sordum bana onu yapmamı emretti. (Devamla) dedi ki: Sonra Beyt'e gidip uyudum. Rüyamda birisi bana gelerek: Kabul olunan bir umre ve mebrur bir hacc (olsun) dedi. Bunun üzerine kalkıp İbn Abbas'ın yanına giderek gördüğümü ona haber verdim. O: Allahuekber, Allahuekber! Bu Ebu'l-Kasım (sallallâhu aleyhi ve sellem)'ın sünnetidir dedi.[71]

٣٢/٣٢- بَاب تَقْلِيدِ الْهَدْيِ وَإِشْعَارِهِ عِنْدَ الْإِحْرَامِ

32/32- İHRAMA GİDERKEN HEDİYELİK KURBANLIKLARA GERDANLIK KOYMAK VE ONLARA ALAMET YAPMAK

٣٠٠٦-٢٠٥/١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ جَمِيعًا عَنْ ابْنِ أَبِي عَدِيٍّ قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَبِي حَسَّانَ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ﷺ قَالَ صَلَّى رَسُولُ اللهِ ﷺ الظُّهْرَ بِذِي الْحُلَيْفَةِ ثُمَّ دَعَا بِنَاقَتِهِ فَأَشْعَرَهَا فِي صَفْحَةِ سَنَامِهَا الْأَيْمَنِ وَسَلَتَ الدَّمَ وَقَلَّدَهَا نَعْلَيْنِ ثُمَّ رَكِبَ رَاحِلَتَهُ فَلَمَّا اسْتَوَتْ بِهِ عَلَى الْبَيْدَاءِ أَهَلَّ بِالْحَجِّ

3006-205/1- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr birlikte İbn Ebu Adiyy'den tahdis etti. İbnu'l-Müsennâ dedi ki: Bize İbn Ebu Adiyy, Şu'be'den tahdis etti, o Katade'den, o Ebu Hassan'dan, o İbn Abbas (radıyallâhu anhumâ)'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve

71 Buhari, 1567, 1688; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6527

sellem) Zülhuleyfe de öğle namazını kıldıktan sonra dişi devesinin getirilmesini istedi. Hörgücünün sağ yanında onu alametlendirdi ve kanını da (eli ile) çıkardı. Boynuna da iki nalın taktıktan sonra devesine bindi. Devesi sırtında onu el-Beyda düzlüğünde kaldırınca hacc niyeti ile ihrama girdi.[72]

Şerh

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Zülhuleyfe de öğle namazını kıldı... hacc niyeti ile ihrama girdi." Hadiste geçen iş'ar (alametlendirmek) devenin hörgücünün sağ tarafını harbe, bıçak, demir parçası ya da benzeri bir şeyle yaralayıp ondan sonra üzerindeki kanı çıkarması/silmesi demektir. İş'arın asıl anlamı şuur (fark etmek) bildirmek ve alamet demektir. Hediyelik kurbanlıkların iş'arı denilmesi ise bu işlemin onlar için alamet oluşundan dolayıdır. Hediyelik kurban olduğunun bilinmesi için bu şekilde alametlendirmek müstehabtır. Kaybolacak olursa onu bulan geri getirir, başka develer arasına karışacak olursa ayırd edilir. Ayrıca böyle yapılarak bir şiar (ibadet) açıkça yapılmış, izhar edilmiş olur.

İşte buradan bu kurbanlığın sahibinden başkasının yapılan bu işin bir benzerini yapması için bir uyarı, bir dikkat çekmektir.

Safha (deve hörgücünün) yan tarafı demektir. Müennes bir kelime olmakla birlikte onun niteliği olan "eymen: sağ" lafzının müzekker olarak gelmesi bu sıfatın lafza değil de manaya sıfat olması şeklinde yorumlanır, bu taktirde safhadan kasıt canib: yan demek olur. Bu durumda o hörgücünün sağ canibini (yanını) demiş gibidir.

Bu hadisten hediyelik kurbanlık develerinin alametlendirmelerinin ve boyunlarına ayakkabı (vb.) takmanın müstehab olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Selefi ile halefi ile ilim adamlarının büyük çoğunluğu böyle demiştir. Ebu Hanife ise: İş'ar (deve hörgücünü kanatarak alametlendirmek) bir müsle olduğundan ötürü bir bid'attir demiştir. Fakat bu iş'ar ile ilgili meşhur ve sahih hadislere aykırıdır.

Onun "bu bir müsledir" demesi doğru değildir. Aksine bu işlem kan aldırmak, hacamat, sünnet, dağlamak ve dağlayarak işaretlemek gibidir.

İş'arın (alametlendirmenin) nerede yapılacağına gelince; bizim ve selef âlimlerinin büyük çoğunluğunun kanaatine göre bu alametlendirme hörgücün sağ yanında yapılması müstehabtır. Malik sol tarafında demiştir. Ama bu hadis onun görüşünü reddetmektedir.

72 Ebu Davud, 1752, 1753; Tirmizi, 906; Nesai, 2772, 2773, 2781, 2790; İbn Mace, 3097; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6459

Koyunların boynuna bir şeyler takmaya gelince bu hem bizim mezhebimizin kabul ettiği bir görüştür hem de selef ve halefi ile genellikle bütün ilim adamlarının görüşüdür. Malik müstesna. O koyunların boyunlarına bir şeyler takılmayacağını söylemiştir.

Kadı Iyâz dedi ki: Bu hususta sabit olmuş olan hadis ona ulaşmamış olabilir.

Derim ki: Boyunlara gerdanlık takmak hususunda sahih çok sayıda hadis gelmiştir. Bu hadisler bunlara muhalefet edenlerin kanaatlerini reddettiği hususunda çok açıktır. Diğer taraftan ilim adamlarının ittifakla kabul ettikleri üzere koyunların açılacak yaraya tahammül güçleri olmayacağından onlar (vücutlarının bir tarafı) kanatılarak alametlendirilmezler. Ayrıca böyle bir kanatma yapılırsa bile yün ile kapanır. Sığır cinsine gelince Şafii ve ona uygun kanaat belirtenlere göre develerde olduğu gibi bunların da hem alametlendirilmesi hem boyunlarına bir şeyler takılması müstehabtır.

Bu hadisten develerin boyunlarına iki ayakkabı takmanın müstehab olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Bizim de genel olarak bütün ilim adamlarının görüşü budur. Eğer ayakkabıdan başka deri, bükülmüş ip ve benzerlerini boynuna takacak olursa bunda da bir sakınca yoktur.

"Sonra devesine bindi." Bu alametlendirdiği deveden başka bir devedir. Haccda bineğe binmenin müstehab olduğu ve yürümekten daha faziletli olduğu ile ilgili açıklamalar defalarca daha önce geçti.

"Devesi sırtında iken devesi Beyda düzlüğünde doğrulunca hacc niyeti ile ihrama girdi." Buradan devenin doğrulduğu zaman -öncesinde de değil sonrasında da değil- ihrama girmenin müstehab olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Buna dair açıklama daha önceden geçti.

Bu sırada hacc niyeti ile ihrama girmek ise tercih olunan görüştür. Bu husustaki görüş ayrılığı da önceden açıklanmış bulunmaktadır. Allah en iyi bilendir.

٣٠٠٧-.../٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ قَتَادَةَ فِي هَذَا الْإِسْنَادِ بِمَعْنَى حَدِيثِ شُعْبَةَ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ إِنَّ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ لَمَّا أَتَى ذَا الْحُلَيْفَةِ وَلَمْ يَقُلْ صَلَّى بِهَا الظُّهْرَ

3007-.../2- Bunu bize Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti, bize Muâz b. Hişam tahdis etti, bana babam, Katade'den bu isnâd ile Şu'be'nin hadisi

ile aynı manada tahdis etti, yalnız o: Muhakkak Allah'ın Nebi'si (sallallâhu aleyhi ve sellem) Zülhuleyfe'ye gelince dedi, orada öğle namazını kıldı demedi.[73]

٣٠٠٨-٢٠٦/٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا حَسَّانَ الْأَعْرَجَ قَالَ قَالَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي الْهُجَيْمِ لِابْنِ عَبَّاسٍ مَا هَذَا الْفُتْيَا الَّتِي قَدْ تَشَغَّفَتْ أَوْ تَشَغَّبَتْ بِالنَّاسِ أَنَّ مَنْ طَافَ بِالْبَيْتِ فَقَدْ حَلَّ فَقَالَ سُنَّةُ نَبِيِّكُمْ ﷺ وَإِنْ رَغِمْتُمْ

3008-206/3- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr da tahdis etti, İbnu'l-Müsennâ dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be, Katade'den tahdis edip dedi ki: Ebu Hassan el-A'rec'i şöyle derken dinledim: Huceyn oğullarından bir adam İbn Abbas'a: Beyt'i tavaf eden ihramdan çıkar diye insanların kalplerine giren yahut insanları fırkalara ayıran bu fetva neyin nesidir? dedi. İbn Abbas: İstemeseniz dahi bu sizin Nebi'nizin (sallallâhu aleyhi ve sellem) sünnetidir dedi.[74]

٣٠٠٩-٢٠٧/٤- وَحَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ الدَّارِمِيُّ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَقَ حَدَّثَنَا هَمَّامُ بْنُ يَحْيَى عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَبِي حَسَّانَ قَالَ قِيلَ لِابْنِ عَبَّاسٍ إِنَّ هَذَا الْأَمْرَ قَدْ تَفَشَّغَ بِالنَّاسِ مَنْ طَافَ بِالْبَيْتِ فَقَدْ حَلَّ الطَّوَافُ عُمْرَةٌ فَقَالَ سُنَّةُ نَبِيِّكُمْ ﷺ وَإِنْ رَغِمْتُمْ

3009-207/4- Bana Ahmed b. Said ed-Dârimî de tahdis etti, bize Ahmed b. İshak tahdis etti, bize Hemmâm b. Yahya, Katade'den tahdis etti, o Ebu Hassan'dan şöyle dediğini rivâyet etti: İbn Abbas'a bu iş insanlar arasında oldukça yayıldı. Güya Beyt'i tavaf eden ihramdan çıkarmış. Tavaf bir umredir denildi. İbn Abbas: İstemeseniz dahi bu Nebi'nizin (sallallâhu aleyhi ve sellem) sünnetidir dedi.[75]

Şerh

Diğer rivâyette (3009) "bu iş insanlar arasında oldukça yayıldı" denilmektedir. Birinci rivâyette ise bu lafız şin sonra gayn, sonra da fe harfi ile (tegaşşefe) şeklinde ikincisi aynı şekilde ama sondaki fe yerine be ile "tegaş-

73 3006 numaralı hadisin kaynakları
74 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6460
75 Yalnız Müslim Rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6460

şebe" üçüncüsü ise önce gelen fe'den sonra sin sonra da ayn ile "tefeşşea" şeklindedir. Bu üçüncüsü yayıldı. İnsanlar arasında yaygınlaştı demektir. Birincisinin anlamı ise kalpler ona bağlandı ve kalplere işledi anlamındadır. İkincisi aynı zamanda ayn ile (teaeşşebe) şeklinde de rivâyet edilmiştir. Bu iki rivâyette hem ayn hem gayn ile rivâyeti zikredenler arasında Ebu Ubeyd ile Kadı Iyâz da vardır. Ayn ile anlamı insanların bu hususta görüşleri farklılaştı ve aralarında görüş ayrılığı doğurdu demektir. Ğayn ile rivâyet ise işlerini onların aleyhine olmak üzere karıştırdı, içinden çıkılamaz bir hale getirdi anlamındadır.

(3008) "Bu fetva ne oluyor?" Nüshaların bir çoğunda "bu" anlamındaki işaret zamiri "hâza" şeklindedir. Bazılarında da "hâzihi" diye kaydedilmiştir. Daha güzeli bu şekildir. Birincisi de fetva ile iftaye (fetva vermeyi) kastetmiş olduğundan onu müzekker olarak nitelendirmiştir. *Futyâ* ve *fetvâ* aynı şeydir.

(3010) İbn Abbas'ın: "Beyt'i tavaf eden ihramdan çıkmış olur sözü ile ilgili olarak İbn Abbas'ın: Hoşunuza gitmese dahi bu Nebi'nizin (sallallâhu aleyhi ve sellem) sünnetidir." Diğer rivâyette de şöyle denilmektedir: Bize İbn Cureyc tahdis edip dedi ki: Bana Atâ haber verdi dedi ki: İbn Abbas şöyle derdi: Hacı olsun olmasın Beyt'i tavaf eden bir kimse mutlaka ihramdan çıkmış olur. Ben Atâ'ya bunu neye dayanarak söylüyor dedim. O aziz ve celil Allah'ın: *"Sonra onların varacakları (ya da helal olacakları) yer Beyt-i Atik'dir"* (Hacc, 33) buyruğundan çıkartıyor dedi. Ben, ama bu muarraftan (Arafat vakfesinden) sonradır dedim: O şöyle dedi: İbn Abbas'la o muarraftan sonradır, hem de öncedir derdi. Ayrıca o bunu Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Vedâ Haccı sırasında kendilerine ihramdan çıkmalarını emrettiği zaman verdiği emirden çıkartıyordu dedi.

İbn Abbas'ın sözünü ettiği bu husus onun kendi görüşüdür. Fakat bu selef ve haleften cumhurun görüşüne muhaliftir. Çünkü İbn Abbas dışında bütün ilim adamlarının benimsedikleri kanaate göre hacı yalnızca kudum tavafını yapmakla ihramdan çıkmış olmaz. Aksine Arafat'da vakfesini yapıp cemreye taş atıp tıraş olup sonra da ziyaret (ifâda) tavafını yapmadıkça ihramdan çıkmış olmaz. İşte o vakit her iki tehallül (ihramdan çıkış) gerçekleşmiş olur. Birinci tehallül ise akabe cemresine taş atmak, tıraş ve tavafdan ibaret üçünden ikisinin yapılması ile gerçekleşir. İbn Abbas'ın âyeti delil göstermesine gelince: Âyette onun lehine delil olacak bir taraf yoktur. Çünkü yüce Allah'ın: *"Onların varacağı yer Beyt-i Atik'tir"* (Hacc, 33) buyruğunun anlamı şudur: Kurbanlıklar ancak Harem bölgesinde kesilir. Yoksa buyrukta ihramdan çı-

kıp ihram yasaklarının helal olması ile alakalı bir husus yoktur. Çünkü eğer bundan kasıt ihramdan çıkıp ihram yasaklarının helal olmasının dile getirilmesi olsaydı tavaf etmeden önce de sadece kurbanlığın Harem bölgesine varması ile ihramdan çıkması gerekirdi. İbn Abbas'ın Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendilerine veda haccında ihramdan çıkmalarını emretmiş olmasını delil göstermesine gelince; bunda da delil olacak bir taraf yoktur. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendilerine o sene haccı feshedip umreye dönüştürmelerini emir buyurmuştu. O halde bu hacc niyeti ile ihrama girmiş olan bir kimsenin ihramdan çıkması hususunda delil olamaz.

Kadı Iyâz dedi ki: el-Mâzerî dedi ki: Bazı üstadlarımız İbn Abbas'ın bu mesele hakkındaki görüşünü haccı kaçıran, yetişemeyen kimsenin tavaf ve say yapmakla ihramdan çıkacağı şeklinde yorumlamıştır. O dedi ki: Ama bu uzak bir yorumdur. Çünkü bundan sonra da şunları söylemiştir: İbn Abbas Beyt'i hacı olsun olmasın tavaf eden herkes mutlaka ihramdan çıkar derdi. Allah en iyi bilendir.

٣٠١٠-٢٠٨/٥- وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي عطَاءٌ قَالَ كَانَ ابْنُ عَبَّاسٍ يَقُولُ لَا يَطُوفُ بِالْبَيْتِ حَاجٌّ وَلَا غَيْرُ حَاجٍّ إِلَّا حَلَّ قُلْتُ لِعَطَاءٍ مِنْ أَيْنَ يَقُولُ ذَلِكَ قَالَ مِنْ قَوْلِ اللهِ تَعَالَى ثُمَّ مَحِلُّهَا إِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيقِ قَالَ قُلْتُ فَإِنَّ ذَلِكَ بَعْدَ الْمُعَرَّفِ فَقَالَ كَانَ ابْنُ عَبَّاسٍ يَقُولُ هُوَ بَعْدَ الْمُعَرَّفِ وَقَبْلَهُ وَكَانَ يَأْخُذُ ذَلِكَ مِنْ أَمْرِ النَّبِيِّ ﷺ حِينَ أَمَرَهُمْ أَنْ يَحِلُّوا فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ

3010-208/5- Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize Muhammed b. Bekr haber verdi, bize İbn Cureyc haber verdi, bana Atâ haber verip dedi ki: İbn Abbas şöyle derdi: Beyt'i hacı olsun olmasın tavaf eden herkes mutlaka ihramdan çıkar. Ben Atâ'ya: O bunu nereden çıkartıyor dedim. Atâ: Yüce Allah'ın: "*Sonra onların varacağı yer Beyt-i Atik'dir*" (Hacc, 33) buyruğundan dedi. Ben: Ama bu muarref (denilen Arafatta vakfe)den sonradır dedim. O şöyle dedi: İbn Abbas muarrefden (Arafatta vakfeden) önce de sonra da olur derdi ve o bunu aynı zamanda Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendilerine veda haccında ihramdan çıkmalarını emrettiği zaman verdiği emirden çıkartıyordu.[76]

76 Buhari, 4396; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5921

٣٣/٣٣- بَاب التَّقْصِيرِ فِي الْعُمْرَةِ

33/33- UMREDE SAÇLARI KISALTMAK BABI

٣٠١١-٢٠٩/١- حَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ هِشَامِ بْنِ حُجَيْرٍ عَنْ طَاوُسٍ قَالَ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ قَالَ لِي مُعَاوِيَةُ أَعَلِمْتَ أَنِّي قَصَّرْتُ مِنْ رَأْسِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عِنْدَ الْمَرْوَةِ بِمِشْقَصٍ فَقُلْتُ لَهُ لَا أَعْلَمُ هَذَا إِلَّا حُجَّةً عَلَيْكَ

3011-209/1- Bize Amr en-Nâkit de tahdis etti, bize Süfyan b. Uyeyne, Hişam b. Huceyr'den tahdis etti, o Tâvus'dan şöyle dediğini rivâyet etti: İbn Abbas dedi ki: Muaviye bana: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in saçlarını Mervenin yanında bir makas ile kısalttığını biliyor musun? dedi. Ben de ona: Benim bildiğim kadarı ile bu ancak senin aleyhine bir delildir dedim.[77]

٣٠١٢-٢١٠/٢- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ حَدَّثَنِي الْحَسَنُ بْنُ مُسْلِمٍ عَنْ طَاوُسٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ مُعَاوِيَةَ بْنَ أَبِي سُفْيَانَ أَخْبَرَهُ قَالَ قَصَّرْتُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِمِشْقَصٍ وَهُوَ عَلَى الْمَرْوَةِ أَوْ رَأَيْتُهُ يُقَصَّرُ عَنْهُ بِمِشْقَصٍ وَهُوَ عَلَى الْمَرْوَةِ

3012-210/2- Bana Muhammed b. Hâtim de tahdis etti, bize Yahya b. Said, İbn Cureyc'den tahdis etti, bana el-Hasan b. Müslim, Tâvus'dan tahdis etti, o İbn Abbas'dan rivâyet ettiğine göre Muaviye b. Ebu Süfyan kendisine haber vererek dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Merve üzerinde iken makas ile saçlarını kısalttım yahut da Merve üzerinde iken bir makas ile saçlarının kısaltılmakta olduğunu gördüm dedi.[78]

Şerh

(3011) "İbn Abbas dedi ki: Muaviye bana... olduğunu biliyorum dedim" diğer rivâyette (3012) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in saçlarını o Merve üzerinde iken bir makas ile kısalttım... kısaltıldığını gördüm." Bu hadis-i şerifte saçları tıraş etmek daha faziletli olmakla birlikte saçları kısaltmakla yetinmenin caiz olduğuna delildir. Bu hususta hacı ile umre yapan arasında

77 Buhari, 1730; Ebu Davud, 1802, 1803; Nesai, 2736; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11423
78 3011 numaralı hadisin kaynakları

hiçbir fark yoktur. Çünkü Temettu haccı yapan bir kimsenin umreden sonra saçlarını kısaltması haccdan sonra da tıraş etmesi müstehabtır. Böylelikle her iki ibadette saçları tıraş etmek daha kâmil manada gerçekleşmiş olur. Bu husustaki hadisler daha önceden geçmiş bulunmaktadır.

Yine bu hadisten anlaşıldığına göre umre yapan kimsenin saçını Merve'nin yakınında kısaltması ya da tıraş etmesi müstehabtır. Çünkü orası onun ihramdan çıktığı yerdir. Aynı şekilde hacının da saçını Mina'da tıraş etmesi ya da kısaltması müstehabtır. Çünkü orası da onun ihramdan çıktığı yerdir. Bununla birlikte hacc ve umre yapan Harem bölgesinin her neresinde tıraş olup saçlarını kısaltırsa hepsi caizdir.

Bu hadis-i şerif Muaviye'nin Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Ci'rane umresi esnasında saçlarını kısalttığı şeklinde yorumlanmıştır. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) veda haccını yaptığında az önce açıklandığı gibi Kıran haccı yapmıştı. Ayrıca onun Mina'da tıraş olduğu ve Ebu Talha (radıyallâhu anh)'ın saçını insanlar arasında dağıttığı sabit olmuştur. Bu sebeple Muaviye'nin kısaltma işini yapmasını veda haccında saymak caiz değildir, aynı şekilde hicretin yedinci yılında gerçekleşmiş bulunan kaza umresinde olmuş diye kabul etmek de doğru olamaz. Çünkü o zaman Muaviye henüz müslüman olmamıştı. O ancak Mekke'nin fethedildiği gün hicretin sekizinci yılında müslüman olmuştur. Sahih ve meşhur olan görüş budur. Bunu veda haccında olmuş diye kabul edenlerin ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Temettu haccı yaptığını iddia edenlerin görüşleri de doğru değildir. Çünkü bu büyük bir hatadır. Zira daha önce Müslim de ve başka kaynaklarda geçen sahih hadisler Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e: Neden insanlar ihramdan çıktıkları halde sen ihramdan çıkmadın denilmesi üzerine: "*Çünkü ben saçlarımı zamklayıp taradım, kurbanlıklarıma gerdanlık taktım. Bu sebeple kurbanlıklarımı kesinceye kadar ihramdan çıkamam*" bir başka rivâyette "*haccın ihramından çıkıncaya kadar*" dediğine dair sahih hadisler birbirini destekler durumdadır. Allah en iyi bilendir.

"Mişkas: makas" ile ilgili olarak Ebu Ubeyd ve başkaları şöyle demektedir: Bu okun enli olmayan uzun demirine denilir. Ebu Hanife ed-Dineveri de şöyle demiştir: Bu içine okun tahta kısmı sokulmuş sivri her ucudur. Aynı zamanda harbenin ortasındaki çıkıntıya da denilir. el-Halil de: Bu yabani hayvanlara atılan enlice bir tahtası bulunan bir oktur demiştir. Allah en iyi bilendir.

٣٠١٣-٢١١/٣- حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى حَدَّثَنَا دَاوُدُ عَنْ أَبِي نَضْرَةَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ نَصْرُخُ بِالْحَجِّ صُرَاخًا فَلَمَّا قَدِمْنَا مَكَّةَ أَمَرَنَا أَنْ نَجْعَلَهَا عُمْرَةً إِلَّا مَنْ سَاقَ الْهَدْيَ فَلَمَّا كَانَ يَوْمُ التَّرْوِيَةِ وَرُحْنَا إِلَى مِنًى أَهْلَلْنَا بِالْحَجِّ

3013-211/3- Bana Ubeydullah b. Ömer el-Kavarîrî tahdis etti, bize Abdu'l-A'lâ b. Abdu'l-A'lâ tahdis etti, bize Davud, Ebu Nadra'dan tahdis etti, o Ebu Said'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte hacc için yüksek sesle bağırarak terviye getirerek çıktık. Mekke'ye geldiğimizde -beraberinde hediye kurbanlık getirmiş olanlar dışında- onu umre yapmamızı emir buyurdu. Terviye günü gelip de Mina'ya gittiğimiz vakit de hacc niyeti ile ihrama girdik.[79]

Şerh

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte... çıktık. Mina'ya gittiğimiz zaman da hacc niyeti ile ihrama girdik."

Hadisten yüksek sesle telbiye getirmenin müstehab olduğu anlaşılmaktadır. Bu üzerinde ittifak olunmuş bir husustur. Ancak Bunun kendisine eziyet vermeyecek şekilde orta halli bir yüksek ses olması şarttır. Kadın ise sesini yükseltmez kendisi duyacak kadar sesli söyler. Çünkü kadının sesi fitneye konu olabilir. Genel olarak bütün ilim adamlarına göre erkeğin ise sesini yükseltmesi mendubdur. Zahiri mezhebi âlimleri ise vaciptir demişlerdir.

Erkek mescitlerden başka yerlerde Mekke, Mina ve Arafat mescitlerinde de yüksek sesle telbiye getirir. Sair mescitlerde sesini yükseltmesine gelince bu hususta ilim adamlarının görüş ayrılığı vardır. Bunlar aynı zamanda Şafii ve Maliki'nin bu husustaki iki görüşüdür. Bu ikisinden daha sahih olanına göre diğer üç mescitte olduğu gibi sesin yükseltilmesinin müstehab olduğudur. İkinci görüşe göre bu üç mescitden farklı olarak insanları şaşırtmaması için yüksek sesle tekbir getirmez. Çünkü sözü geçen yerlerdeki mescitler hacc ibadetlerinin yapıldığı yerlerdir.

Hadis-i şeriften ayrıca hacc aylarında umre yapmanın caiz olduğu hükmü de çıkmaktadır. Bu da icma ile kabul olunmuş bir husustur. Hadiste aynı zamanda Temettu haccı yapan bir kimsenin hacc için ihrama Zülhicce'nin

79 Yalnız Müslim Rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4322

sekizinci günü olan Terviye günü Mina'ya gitmek istediği zaman ihrama girmesi müstehabtır, diyen Şafii ile bu hususta ona muvafakat edenlerin görüşlerinin lehine bir delildir. Mesele daha önce birkaç defa daha geçmişti.

"Mina'ya gittiğimizde" yani Mina'ya gitmek istediğimizde. Mina'ya terviye günü, günün ilk saatlerinden yoksa zevalden sonra mı gitmenin müstehab olduğu hususundaki görüş ayrılığı daha önceden açıklanmış bulunmaktadır. Allah en iyi bilendir.

٣٠١٤-٢١٢/٤- وَحَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ حَدَّثَنَا مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ حَدَّثَنَا وُهَيْبُ بْنُ خَالِدٍ عَنْ دَاوُدَ عَنْ أَبِي نَضْرَةَ عَنْ جَابِرٍ وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ﷺ قَالَا قَدِمْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ وَنَحْنُ نَصْرُخُ بِالْحَجِّ صُرَاخًا

3014-212/4- Bize Haccac b. eş-Şâir de tahdis etti, bize Mualla b. Esid tahdis etti, bize Vuheyb b. Halid, Davud'dan tahdis etti, o Ebu Nadra'dan, o Cabir ve Ebu Said el-Hudrî (radıyallâhu anhumâ)'dan şöyle dediklerini rivâyet etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte olabildiğince yüksek sesle telbiye getirerek geldik.[80]

٣٠١٥-.../٥- حَدَّثَنِي حَامِدُ بْنُ عُمَرَ الْبَكْرَاوِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ عَنْ عَاصِمٍ عَنْ أَبِي نَضْرَةَ قَالَ كُنْتُ عِنْدَ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ فَأَتَاهُ آتٍ فَقَالَ إِنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ وَابْنَ الزُّبَيْرِ اخْتَلَفَا فِي الْمُتْعَتَيْنِ فَقَالَ جَابِرٌ فَعَلْنَاهُمَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ ثُمَّ نَهَانَا عَنْهُمَا عُمَرُ فَلَمْ نَعُدْ لَهُمَا

3015-300/5- Bana Hâmid b. Ömer el-Bekravi tahdis etti, bize Abdulvahid, Âsım'dan tahdis etti, o Ebu Nadra'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Cabir b. Abdullah'ın yanında idi. Birisi ona gelerek: İbn Abbas ve İbn ez-Zubeyr iki mut'a hususunda ihtilâfa düştüler dedi. Cabir: Biz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte bu iki mut'ayı da yaptık. Sonra Ömer her ikisini de bize yasak etti, bir daha onlara geri dönmedik dedi.[81]

80 Yalnız Müslim Rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4322
81 Müslim, 3403; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3109

٣٤/٣٤- بَاب إِهْلَالِ النَّبِيِّ ﷺ وَهَدْيِهِ

34-34 NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İN İHRAMA GİRMESİ VE HEDİYELİK KURBANLIKLARI BABI

٣٠١٦-٢١٣/١- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا ابْنُ مَهْدِيٍّ حَدَّثَنِي سَلِيمُ بْنُ حَيَّانَ عَنْ مَرْوَانَ الْأَصْفَرِ عَنْ أَنَسٍ ﷺ أَنَّ عَلِيًّا قَدِمَ مِنَ الْيَمَنِ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ بِمَ أَهْلَلْتَ فَقَالَ أَهْلَلْتُ بِإِهْلَالِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ لَوْلَا أَنَّ مَعِي الْهَدْيَ لَأَحْلَلْتُ

3016-213/1- Bana Muhammed b. Hâtim de tahdis etti, bize İbn Mehdi tahdis etti, bana Selim b. Hayyan, Mervân b. Asvar'dan tahdis etti, o Enes (radıyallâhu anh)'dan rivâyet ettiğine göre Ali (radıyallâhu anh) Yemen'den geldi. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): "*Ne niyet ederek ihrama girdin*" buyurdu. Ali: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ihrama girerken yaptığı niyet ne idiyse onu niyet ettim dedi. Allah Rasûlü: "*Beraberimde hediyelik kurbanlıklar bulunmasaydı ben de ihramdan çıkardım*" buyurdu.[82]

Şerh

"Selim b. Hayyân" ismi sin harfi fethalı lam kesreli (Süleym değil Selim)dir.

٣٠١٧-.../٢- وَحَدَّثَنِيهِ حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ ح وَحَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ هَاشِمٍ حَدَّثَنَا بَهْزٌ قَالَا حَدَّثَنَا سَلِيمُ بْنُ حَيَّانَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ غَيْرَ أَنَّ فِي رِوَايَةِ بَهْزٍ لَحَلَلْتُ

3017-.../2- Bunu bana Haccac b. eş-Şâir de tahdis etti, bize Abdussamed tahdis etti (H.) Bana Abdullah b. Haşim de tahdis etti, bize Behz tahdis etti, (Abdussamed ile birlikte) dediler ki: bize Selim b. Hayyân bu isnâd ile aynısını tahdis etti ancak Behz'in rivâyetinde: "(İhramdan çıkardım anlamındaki lafzı: *leahleltu* olarak değil de) lehaleltu" şeklindedir.[83]

٣٠١٨-٢١٤/٣- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي إِسْحَقَ وَعَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ صُهَيْبٍ وَحُمَيْدٍ أَنَّهُمْ سَمِعُوا أَنَسًا ﷺ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَهَلَّ بِهِمَا جَمِيعًا لَبَّيْكَ عُمْرَةً وَحَجًّا لَبَّيْكَ عُمْرَةً وَحَجًّا

82 Buhari, 1558; Tirmizi, 956; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1585
83 3016 numaralı hadisin kaynakları

3018-214/3- Bize Yahya b. Yahya tahdis etti, bize Huşeym, Yahya b. Ebu İshak'dan, Abdulaziz b. Suheyb'den ve Humeyd'den haber verdiğine göre onlar Enes (radıyallâhu anh)'ı şöyle derken dinlemişlerdir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in her ikisini anarak: "*Bir umre ve bir hacc yapmak uzere lebbeyk, bir umre ve bir hacc yapmak üzere lebbeyk*" diye telbiye getirdiğini işittim.[84]

٣٠١٩-٢١٥/٤- وَحَدَّثَنِيهِ عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ أَخْبَرَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي إِسْحَقَ وَحُمَيْدٍ الطَّوِيلِ قَالَ يَحْيَى سَمِعْتُ أَنَسًا يَقُولُ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ لَبَّيْكَ عُمْرَةً وَحَجًّا وَقَالَ حُمَيْدٌ قَالَ أَنَسٌ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ لَبَّيْكَ بِعُمْرَةٍ وَحَجٍّ

3019-215/4- Bunu bana Ali b. Hucr da tahdis etti, bize İsmail b. İbrahim, Yahya b. Ebu İshak ve Humeyd et-Tavil'den haber verdi. Yahya dedi ki: Enes'i şöyle derken dinledim: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: "*Bir umre ve bir hacc yapmak niyeti ile lebbeyk*" buyururken dinledim. Humeyd ayrıca dedi ki: Enes dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: "*Bir hacc ve bir umre ile lebbeyk*" derken dinledim.[85]

٣٠٢٠-٢١٦/٥- وَحَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ جَمِيعًا عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ قَالَ سَعِيدٌ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ حَدَّثَنِي الزُّهْرِيُّ عَنْ حَنْظَلَةَ الْأَسْلَمِيِّ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ ﷺ يُحَدِّثُ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَيُهِلَّنَّ ابْنُ مَرْيَمَ بِفَجِّ الرَّوْحَاءِ حَاجًّا أَوْ مُعْتَمِرًا أَوْ لَيَثْنِيَنَّهُمَا

3020-216/5- Bize Said b. Mansur, Amr en-Nâkid ve Zuheyr b. Harb birlikte İbn Uyeyne'den tahdis etti. Said dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne tahdis etti, bana ez-Zührî, Hanzala el-Eslemi'den şöyle dediğini tahdis etti: Ebu Hureyre (radıyallâhu anh)'ı Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurdu diye tahdis ederken dinledim: "*Nefsim elinde olana yemin ederim ki Meryemoğlu Fec er-Revhâ'dan hacc ya da umre yapmak üzere ihrama girecektir. Ya da her ikisini birlikte yapacaktır.*"[86]

84 Ebu Davud, 1795; Nesai, 2728; İbn Mace, 2968; Tuhfetu'l-Eşrâf, 781, 1063, 1653

85 Humeyd'in rivâyetini yalnızca Müslim Rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 750; Yahya b. İshak'ın rivâyetinin kaynakları da 3018 numaralı hadisin kaynakları ile aynıdır.

86 Yalnız Müslim Rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12293

Şerh

"Nefsim elinde olana yemin ederim ki... yahut ikisini birlikte yapacaktır." Yani haccı ve umreyi beraber (Kıran haccı olarak) yapacaktır. Bu ahir zamanda İsa (aleyhisselâm)'ın semadan nüzulünden sonra olacaktır.

Fec er-Revhâ, ile ilgili olarak Hafız Ebu Bekr el-Hârisî şunları söylemektedir: Burası Mekke ile Medine arasında bir yerdir. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Bedir'e giderken yolu Mekke'nin fethedildiği sene ile Vedâ Haccı senesindeki izlediği yolu buradan geçiyordu.

٣٠٢١-.../٦- وَحَدَّثَنَاه قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ قَالَ وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ

3021-.../6- Bunu bize Kuteybe b. Said de tahdis etti, bize Leys, İbn Şihâb'dan bu isnâd ile aynısını tahdis etti ve: "Muhammed'in nefsi elinde olana yemin ederim ki" buyurdu.[87]

٣٠٢٢-.../٧- وَحَدَّثَنِيهِ حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ حَنْظَلَةَ بْنِ عَلِيٍّ الْأَسْلَمِيِّ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ ﷺ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ بِمِثْلِ حَدِيثِهِمَا

3022-.../7- Bunu bana Harmele b. Yahya da tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus, İbn Şihâb'dan haber verdi, o Hanzala b. Ali el-Eslemi'den rivâyet ettiğine göre Ebu Hureyre (radıyallâhu anh)'ı şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Nefsim elinde olana yemin ederim ki"* buyurdu deyip hadisi önceki ikisinin hadisi gibi rivâyet etti.[88]

٣٥/٣٥- بَاب بَيَانِ عَدَدِ عُمَرِ النَّبِيِّ ﷺ وَزَمَانِهِنَّ

35/35- NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İN YAPTIĞI UMRE SAYISI VE BUNLARIN ZAMANINI BEYAN BABI

٣٠٢٣-٢١٧/١- حَدَّثَنَا هَدَّابُ بْنُ خَالِدٍ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ أَنَّ أَنَسًا ﷺ أَخْبَرَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ اعْتَمَرَ أَرْبَعَ عُمَرٍ كُلُّهُنَّ فِي ذِي الْقَعْدَةِ إِلَّا الَّتِي مَعَ

87 Yalnız Müslim Rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12293
88 Yalnız Müslim Rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12293

حَجَّتِهِ عُمْرَةً مِنَ الْحُدَيْبِيَةِ أَوْ زَمَنَ الْحُدَيْبِيَةِ فِي ذِي الْقَعْدَةِ وَعُمْرَةً مِنَ الْعَامِ الْمُقْبِلِ فِي ذِي الْقَعْدَةِ وَعُمْرَةً مِنْ جِعْرَانَةَ حَيْثُ قَسَمَ غَنَائِمَ حُنَيْنٍ فِي ذِي الْقَعْدَةِ وَعُمْرَةً مَعَ حَجَّتِهِ

3023-217/1- Bize Heddâb b. Halid de tahdis etti, bize Hemmâm tahdis etti, bize Katade'nin tahdis ettiğine göre Enes (radıyallâhu anh) kendisine şunu haber verdi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) haccı ile birlikte umre dışında hepsi de Zülkade ayında olmak üzere dört umre yapmıştır. Bir umreyi Hudeybiye'den -yahut Hudeybiye zamanında- Zülkade ayında yaptı. Bir umreyi ertesi sene yine Zülkade ayında yaptı. Bir umreyi de Ci'rane'den Huneyn ganimetlerini taksim ettiği yerde Zülkade ayında yaptı. Bir umreyi de haccı ile birlikte yaptı.[89]

٣٠٢٤-.../٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنِي عَبْدُ الصَّمَدِ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ قَالَ سَأَلْتُ أَنَسًا كَمْ حَجَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ قَالَ حَجَّةً وَاحِدَةً وَاعْتَمَرَ أَرْبَعَ عُمَرٍ ثُمَّ ذَكَرَ بِمِثْلِ حَدِيثِ هَدَّابٍ

3024-.../2- Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bana Abdüssamed tahdis etti, bize Hemmâm tahdis etti, bize Katade tahdis edip dedi ki: Enes'e: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kaç defa hacc yaptı dedim. O: Bir defa hacc yaptı, dört tane de umre yaptı sonra da Heddâb'ın hadisinin aynısını zikretti.[90]

٣٠٢٥-٢١٨/٣- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُوسَى أَخْبَرَنَا زُهَيْرٌ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ قَالَ سَأَلْتُ زَيْدَ بْنَ أَرْقَمَ كَمْ غَزَوْتَ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ سَبْعَ عَشْرَةَ قَالَ وَحَدَّثَنِي زَيْدُ بْنُ أَرْقَمَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ غَزَا تِسْعَ عَشْرَةَ وَأَنَّهُ حَجَّ بَعْدَ مَا هَاجَرَ حَجَّةً وَاحِدَةً حَجَّةَ الْوَدَاعِ قَالَ أَبُو إِسْحَقَ وَبِمَكَّةَ أُخْرَى

3025-218/3- Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize el-Hasan b. Musa tahdis etti, bize Zuheyr, Ebu İshak'dan şöyle dediğini haber verdi: Zeyd b.

89 Buhari, 1778, 1779, 1780, 3066, 4148; Ebu Davud, 1994; Tirmizi, 815; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1393

90 3023 numaralı hadisin kaynakları

Erkam'a: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte kaç defa gaza yaptın? dedim. O: Onyedi dedi. Ebu İshak dedi ki: Yine Zeyd b. Erkam'ın bana tahdis ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ondokuz gaza yaptı ve o hicret ettikten sonra sadece bir defa Vedâ Haccı haccetti. Ebu İshak: Mekke de iken de bir başka hacc yapmıştı dedi.[91]

٣٠٢٦-٢١٩/٤- وَحَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللهِ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ الْبُرْسَانِيُّ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ سَمِعْتُ عَطَاءً يُخْبِرُ قَالَ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ قَالَ كُنْتُ أَنَا وَابْنُ عُمَرَ مُسْتَنِدَيْنِ إِلَى حُجْرَةِ عَائِشَةَ وَإِنَّا لَنَسْمَعُ ضَرْبَهَا بِالسِّوَاكِ تَسْتَنُّ قَالَ فَقُلْتُ يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ اعْتَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ فِي رَجَبٍ قَالَ نَعَمْ فَقُلْتُ لِعَائِشَةَ أَيْ أُمَّتَاهُ أَلَا تَسْمَعِينَ مَا يَقُولُ أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَتْ وَمَا يَقُولُ قُلْتُ يَقُولُ اعْتَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ فِي رَجَبٍ فَقَالَتْ يَغْفِرُ اللهُ لِأَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ لَعَمْرِي مَا اعْتَمَرَ فِي رَجَبٍ وَمَا اعْتَمَرَ مِنْ عُمْرَةٍ إِلَّا وَإِنَّهُ لَمَعَهُ قَالَ وَابْنُ عُمَرَ يَسْمَعُ فَمَا قَالَ لَا وَلَا نَعَمْ سَكَتَ

3026-219/4- Bize Harun b. Abdullah da tahdis etti, bize Muhammed b. Bekr el-Bursâni haber verdi, bize İbn Cureyc haber verip dedi ki: Atâ'yı şunu haber verirken dinledim: Bana Urve b. ez-Zubeyr haber verip dedi ki: Ben ve İbn Ömer Âişe (radıyallâhu anhâ)'nin hücresine dayanmış idik. Hatta biz onun misvak ile dişlerini misvaklerken çıkardığı sesi dahi duyuyorduk. (Urve) dedi ki: Abdurrahman'ın babası Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Recep ayında umre yaptı mı? dedim. O, evet dedi. Sonra Âişe (radıyallâhu anhâ)'ye: Anacığım, Ebu Abdurrahman'ın ne dediğini işitiyor musun? dedim. O: Ne diyor dedi. Ben: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Recep ayında umre yaptı diyor dedim. Âişe (radıyallâhu anhâ): Allah Ebu Abdurrahman'a mağfiret buyursun. Yemin ederim ki Recep ayında hiç umre yapmadı ve ne kadar umre yaptıysa da o onunla birlikte idi dedi.

(Urve) dedi ki: İbn Ömer de işitiyordu. Ne hayır dedi ne de evet dedi. Sadece sustu.[92]

---

91 Buhari, 3949, 4404, 4471; Müslim, 4669, 4670; Tirmizi, 1676; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3679
92 Buhari, 1776 -buna yakın muhtasar olarak-; Tirmizi, 936 -buna yakın muhtasar olarak-; İbn Mace, 2998 -buna yakın muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7321 ve 16374

٣٠٢٧-٢٢٠/٥- وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ مُجَاهِدٍ قَالَ دَخَلْتُ أَنَا وَعُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ الْمَسْجِدَ فَإِذَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ جَالِسٌ إِلَى حُجْرَةِ عَائِشَةَ وَالنَّاسُ يُصَلُّونَ الضُّحَى فِي الْمَسْجِدِ فَسَأَلْنَاهُ عَنْ صَلَاتِهِمْ فَقَالَ بِدْعَةٌ فَقَالَ لَهُ عُرْوَةُ يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ كَمْ اعْتَمَرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَقَالَ أَرْبَعَ عُمَرٍ إِحْدَاهُنَّ فِي رَجَبٍ فَكَرِهْنَا أَنْ نُكَذِّبَهُ وَنَرُدَّ عَلَيْهِ وَسَمِعْنَا اسْتِنَانَ عَائِشَةَ فِي الْحُجْرَةِ فَقَالَ عُرْوَةُ أَلَا تَسْمَعِينَ يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ إِلَى مَا يَقُولُ أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ فَقَالَتْ وَمَا يَقُولُ قَالَ يَقُولُ اعْتَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ أَرْبَعَ عُمَرٍ إِحْدَاهُنَّ فِي رَجَبٍ فَقَالَتْ يَرْحَمُ اللهُ أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ مَا اعْتَمَرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِلَّا وَهُوَ مَعَهُ وَمَا اعْتَمَرَ فِي رَجَبٍ قَطُّ

3027-220/5- Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize Cerir, Mansur'dan haber verdi, o Mücahid'den şöyle dediğini rivâyet etti: Ben ve Urve b. ez-Zubeyr mescide girdik. Abdullah b. Ömer'in Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın hücresinin yakınında oturmakta olduğunu gördük. İnsanlar da mescitte kuşluk namazı kılıyorlardı. Ona kıldıkları namaza dair soru sorduk. O: Bir bid'attir dedi. Urve ona: Ey Ebu Abdurrahman! Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kaç umre yaptı dedi. Abdullah b. Ömer, dört umre dedi. Onlardan biri Recep ayında idi. Biz onu yalanlamaktan da ona karşı cevap vermekten de hoşlanmadık. Bu arada hücrenin içinde Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın dişlerini misvakladığının sesini işittik. Urve: Ey mü'minlerin annesi! Ebu Abdurrahman'ın söylediğini duyuyor musun? dedi. Âişe (radıyallâhu anhâ) ne diyor ki dedi. Urve: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) biri Recep ayında olmak üzere dört umre yaptı diyor dedi. Âişe (radıyallâhu anhâ): Allah Ebu Abdurrahman'a rahmet ihsan buyursun. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yaptığı her umrede mutlaka o da onunla beraberdi ama hiçbir zaman Recep ayında da umre yapmadı dedi.[93]

Şerh

(3023-3027 numaralı hadisler)

(3023) Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Vedâ Haccı ile birlikte yaptığı dışında hepsi Zülkade ayında olmak üzere dört umre yaptı..." diğer rivâyette (3064)

93 Buharı, 1775 -muhtasar olarak-, 4253, 4254; Ebu Davud, 1992 -muhtasar olarak-; Tirmizi, 937 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7384

"Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir defa hacc yaptı ve dört umre yaptı" bu Enes'in rivâyetidir. İbn Ömer'in rivâyetinde (3026) "Birileri Recep ayında olmak üzere dört umre" demekte olup Âişe (radıyallâhu anhâ) bunu kabul etmeyerek: "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) asla Recep ayında umre yapmamıştır" dedi.

Enes ve İbn Ömer'in rivâyetlerinin neticesi şudur: Her ikisi de dört umre yaptığında ittifak etmişlerdir. Bu dört umreden bir tanesi de hicretin altıncı yılı Hudeybiye senesi Zülkade ayında olmuştur. Bu umreyi yapmalarına engel olunduğundan ötürü ihramdan çıkmışlar ve bu da onlar için bir umre sayılmıştır.

İkinci umre ise yine yedinci yılın Zülkade ayında olup bu da kaza umresidir. Üçüncüsü de hicretin sekizinci yılında Mekke'nin fethedildiği sene yine Zülkade ayında olmuştur. Dördüncü umresi ise haccı ile birlikte yaptığı umredir. Bunun için Zülkade ayında ihrama girmiş ama bu umreyi Zülhicce ayında eda etmişti.

İbn Ömer'in "birileri Recep ayında olmak üzere" sözüne gelince Âişe (radıyallâhu anhâ) bunu kabul etmemiş, İbn Ömer de bunu kabul etmeyince sesini çıkarmamıştır.

İlim adamları der ki: Bu onun bu hususta şüpheye düştüğünü yahut unuttuğunu ya da tereddüt gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bundan dolayı Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın bunu kabul etmeyişine ses çıkarmamış, ona karşılık vermemiştir. Sözünü ettiğim bu açıklama kabul edilmesi zorunlu olan doğrunun kendisidir.

Ama Kadı Iyâz şöyle demiştir: Enes dördüncü umrenin haccı ile birlikte olduğunu zikretmiştir. Bu Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Kıran haccı yaptığına delildir. Ama ashab-ı kiramdan pek çoğu bunu kabul etmez. Daha önce de sahih olanın Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in İfrâd haccı yaptığı olduğunu söylemiştir. Bu ise Enes'in görüşünü reddetmektedir. Âişe (radıyallâhu anhâ) da İbn Ömer'in görüşünü reddetmiştir. Buna göre doğru olan umre sayısının üç olduğu sonucuna varıyoruz. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sözünü ettiklerimiz dışında umre yaptığı da bilinmemektedir. Malik Muvatta'da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in üç tane umre yaptığını dayanak almıştır. Kadı Iyâz'ın açıklamaları bunlardır.

Ama bu zayıf hatta bâtıl bir görüştür. Doğrusu İbn Ömer ve Enes'in açıkça ve kesin olarak rivâyet ettikleri üzere dört umre yaptığıdır. Kesin bir başka delil olmadan her ikisinin rivâyetini terk etmek caiz değildir.

"Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Veda Haccında Kıran haccı değil İfrâd haccı yapmıştı" demesine gelince durum dediği gibi değildir. Aksine doğrusu Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ilk ihrama girdiğinde İfrâd haccı niyeti ile ihrama girdiği sonradan da umre niyeti ile ihrama girmekle Kıran haccı yaptığıdır. Böyle bir tevil ise zorunludur. Allah en iyi bilendir.

İlim adamları der ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu umreleri Zülkade ayında yapmasının sebebi bu ayın faziletinden ve bu hususta cahiliyeye muhalefetinden ötürü yapmıştır. Çünkü cahiliye dönemi insanları daha önce geçtiği gibi Zülhicce ayında umre yapmayı en büyük günahlardan birisi olarak kabul ediyorlardı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu aylarda defalarca umre yaptı ki bu ayda (Zülhicce ayında) umre yapmanın caiz olduğunu beyan hususunda daha beliğ ve cahiliye dönemi uygulamasını iptal hususunda da daha ileri olsun istemiştir. Allah en iyi bilendir.

"Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir defa hacc yaptı" sözü ise hicretten sonra yalnızca bir hacc yaptı. O da hicretin onuncu yılındaki veda haccıdır demektir."

(3025) "Ebu İshak dedi ki: Mekke de de bir başka hacc yapmıştı." Bu da hicretten önce haccetmiştir demektir. Müslim'den başka kaynaklarda hicretten önce iki hacc yaptığı rivâyet edilmektedir.

"Zeyd b. Erkam'dan rivâyete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ondokuz gaza yapmıştır." Yani ben onunla birlikte Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ondokuz gaza yaptı, yahut ben onun ondokuz gaza yaptığını biliyorum. Gerçekte ise Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'ın gazaları yirmibeş tane idi. Yirmiyedi tane söylendiği gibi daha başka rakamlar da verilmiştir. Bu husus megazi kitapları ile başka eserlerde meşhurdur.

(3026) "Âişe (radıyallâhu anhâ) dedi ki: Yemin ederim ki Recep ayında umre yapmadı." Bu bir kimsenin "le amri: ömrüme andederim" diye yemin etmesinin caiz olduğuna delildir. Bununla birlikte Malik bunu mekruh görmüştür. Çünkü bu yüce Allah'tan başkasını ta'zim etmek ve başkasının adına yemin etmek sureti ile onu ona benzetmek kabilindendir.

(3027) "İbn Ömer'e mescitte kuşluk namazı kılanların namazlarına dair soru sordular. O bir bid'attir dedi." Bunu Kadı Iyâz ve başkaları şöyle yorumlamışlardır: Onun kastettiği bu namazın mescitte herkesin önünde kılınıp Bunun için toplanıp bir araya gelmenin bid'at olduğunu söylemektir. Yoksa kuşluk namazının aslının bid'at olduğunu söylemek değildir. Bu mesele Namaz Kitabı'nda geçmiş bulunmaktadır. Allah en iyi bilendir.

٦٣/٦٣- بَاب فَضْلِ الْعُمْرَةِ فِي رَمَضَانَ

36/36- RAMAZAN AYINDA UMRENİN FAZİLETİ BABI

٣٠٢٨-١/٢٢١- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمِ بْنِ مَيْمُونٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ يُحَدِّثُنَا قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِامْرَأَةٍ مِنَ الْأَنْصَارِ سَمَّاهَا ابْنُ عَبَّاسٍ فَنَسِيتُ اسْمَهَا مَا مَنَعَكِ أَنْ تَحُجِّي مَعَنَا قَالَتْ لَمْ يَكُنْ لَنَا إِلَّا نَاضِحَانِ فَحَجَّ أَبُو وَلَدِهَا وَابْنُهَا عَلَى نَاضِحٍ وَتَرَكَ لَنَا نَاضِحًا نَنْضِحُ عَلَيْهِ قَالَ فَإِذَا جَاءَ رَمَضَانُ فَاعْتَمِرِي فَإِنَّ عُمْرَةً فِيهِ تَعْدِلُ حَجَّةً

3028-221/1- Bana Muhammed b. Hâtim b. Meymûn da tahdis etti, bize Yahya b. Said, İbn Cureyc'den şöyle dediğini tahdis etti, bana Atâ haber verip dedi ki: İbn Abbas'ı bize tahdis ederken dinledim. Dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ensar'dan bir kadına -İbn Abbas o kadının adını söylediği halde ben adını unuttum-: *"Bizimle birlikte hacc etmene ne engel oldu"* buyurdu.

Kadın: Bizim ancak su taşıyan iki devemiz vardı. Kocası ile oğlunun bu develerden birisinin üzerine binerek hacc ettiklerini söyledi ve: Bize de üzerinde su taşıyalım diye bir tane bıraktı, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"O halde Ramazan ayı gelince umre yap. Çünkü o ayda bir umre bir hacca denktir"* buyurdu. [94]

٣٠٢٩-٢/٢٢٢- وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ الضَّبِّيُّ حَدَّثَنَا يَزِيدُ يَعْنِي ابْنَ زُرَيْعٍ حَدَّثَنَا حَبِيبٌ الْمُعَلِّمُ عَنْ عَطَاءٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لِامْرَأَةٍ مِنَ الْأَنْصَارِ يُقَالُ لَهَا أُمُّ سِنَانٍ مَا مَنَعَكِ أَنْ تَكُونِي حَجَجْتِ مَعَنَا قَالَتْ نَاضِحَانِ كَانَا لِأَبِي فُلَانٍ زَوْجِهَا حَجَّ هُوَ وَابْنُهُ عَلَى أَحَدِهِمَا وَكَانَ الْآخَرُ يَسْقِي عَلَيْهِ غُلَامُنَا قَالَ فَعُمْرَةٌ فِي رَمَضَانَ تَقْضِي حَجَّةً أَوْ حَجَّةً مَعِي

3029-222/2- Bize Ahmed b. Abde ed-Dabbî de tahdis etti, bize Yezid -yani b. Zurey''- tahdis etti, bize Habib el-Muallim, Atâ'dan tahdis etti, onun İbn Abbas'dan rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Um Sinan

94 Buhari, 1782; Nesai, 2109 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5913

denilen Ensar'dan bir kadına: *"Bizimle birlikte hacc etmene ne engel oldu"* dedi. Kadın: -kocasını kastederek-: Filanın babasının su taşıyan iki devesi vardı. Kendisi ve oğlu bunlardan biri üzerinde hacc etti. Diğeri üzerinde de hizmetçimiz su taşıyor, dedi. Allah Rasûlü: *"O halde (bil ki) Ramazan ayında bir umre bir hacc -yahut benimle bir hacc- yerine geçer"* buyurdu. [95]

Şerh

"Bizim sadece su taşıyan iki devemiz vardı." Üzerinde su taşıdığımız iki devemiz vardı, başkası yoktu.

"Şüphesiz o ayda" yani Ramazan ayında *"bir umre, bir hacca denktir"* diğer rivâyette *"yerini tutar"* buyrulmaktadır. Yani sevap itibari ile onun yerini tutar. Yoksa her hususta onun dengidir anlamında değildir. Çünkü bir kimsenin üzerinde hacc farz iken Ramazan ayında umre yapacak olursa, yaptığı o umre haccın yerini tutmaz.

"-kocasını kastederek- filanın babasının su taşıyan iki devesi vardı. Kendisi ve oğlu onların biri üzerinde hacc etti. Diğeri üzerinde de hizmetçimiz su taşıyor(du)." İbare diyarımız nüshalarında bu şekildedir. Kadı Iyaz da Abdulgafir el-Farisi ve başkalarından böylece nakletmiş ve İbn Mâhan'ın rivâyetinde: "(يسقي عليه غلامنا): Hizmetçimiz onun üzerinde su taşıyor" diye rivâyet etmektedir. Kadı İyaz der ki: Görüşüme göre bunların hepsi bir değişikliktir. Bunun doğru şekli: "(نسقي عليه نخلا لنا): Onun üzerinde (taşıdığımız su ile) hurma ağaçlarımızı suluyoruz" şeklindedir. Burada tashife uğrayarak " غلامنا: Hizmetçimiz" haline gelmiştir. Nitekim Buhari'de de bu doğru şekilde gelmiş bulunmaktadır. Bunun doğru olduğuna da birinci rivâyette: "Üzerinde su taşıdığımız" demesidir. Bu da (نسقي عليه) ile aynı anlamdadır. Kadı Iyaz'ın açıklamaları bunlardır.

Ama tercih olunan, rivâyetin sahih olduğudur. Kadı Iyaz'ın sözünü ettiği fazlalık ise hazfedilmiş ve takdiren varedilmiş kabul edilir. Konuşmada ise bu çokça görülen bir husustur. Allah en iyi bilendir.

95 Buhari, 1863; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5887

٧٣/٧٣- بَاب اسْتِحْبَابِ دُخُولِ مَكَّةَ مِنْ الثَّنِيَّةِ الْعُلْيَا وَالْخُرُوجِ مِنْهَا مِنْ الثَّنِيَّةِ السُّفْلَى وَدُخُولِ بَلَدِهِ مِنْ طَرِيقٍ غَيْرَ الَّتِي خَرَجَ مِنْهَا

37/37- MEKKE'YE ÜST SENİYYE'DEN GİRİP ALT SENİYYE'DEN ÇIKMANIN VE HERHANGİ BİR ŞEHRE FARKLI BİR YOLDAN GİRİP FARKLI BİR YOLDAN ÇIKMANIN MÜSTEHAP OLDUĞU BABI

٣٠٣٠-١/٢٢٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ نُمَيْرٍ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يَخْرُجُ مِنْ طَرِيقِ الشَّجَرَةِ وَيَدْخُلُ مِنْ طَرِيقِ الْمُعَرَّسِ وَإِذَا دَخَلَ مَكَّةَ دَخَلَ مِنْ الثَّنِيَّةِ الْعُلْيَا وَيَخْرُجُ مِنْ الثَّنِيَّةِ السُّفْلَى وَحَدَّثَنِيهِ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا يَحْيَى وَهُوَ الْقَطَّانُ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَقَالَ فِي رِوَايَةِ زُهَيْرٍ الْعُلْيَا الَّتِي بِالْبَطْحَاءِ

3030-223/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Abdullah b. Numeyr tahdis etti, (H.) Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Ubeydullah, Nâfi'den tahdis etti, o İbn Ömer'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şecere (ağaç) yolundan çıkar, muarras yolundan girerdi. Mekke'ye girdiği zaman da üst seniye (tepe)'den girer, alt seniye (tepe)'den çıkardı.

Bunu bana Zuheyr b. Harb ve Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis edip dediler ki: Bize Yahya -ki el-Kattân'dır- Ubeydullah'dan bu isnâd ile tahdis etti, Zuheyr'in rivâyetinde ise: Bathâ'daki el-Ülyâ (üst tepe) demiştir. [96]

٣٠٣١-٢/٢٢٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ أَبِي عُمَرَ جَمِيعًا عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَمَّا جَاءَ إِلَى مَكَّةَ دَخَلَهَا مِنْ أَعْلَاهَا وَخَرَجَ مِنْ أَسْفَلِهَا

3031-224/2- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Ebu Ömer birlikte İbn Uyeyne'den tahdis etti. İbnu'l-Müsennâ dedi ki: Bize Süfyan, Hişam b.

96 Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve İbn Numeyr'in rivâyetini yalnızca Müslim rivâyet etmiştir, Tuhfetu'l-Eşrâf, 7967; Zuheyr b. Harb'ın rivâyeti: Buhari, 1576 -muhtasar olarak-; Ebu Davud, 1866; Nesai, 2865; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8140

Urve'den tahdis etti, o babasından, o Âişe'den rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mekke'ye geldiğinde üst tarafından girer ve alt tarafından çıkardı. [97]

٣٠٣٢-٢٢٥/٣- وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ دَخَلَ عَامَ الْفَتْحِ مِنْ كَدَاءٍ مِنْ أَعْلَى مَكَّةَ قَالَ هِشَامٌ فَكَانَ أَبِي يَدْخُلُ مِنْهُمَا كِلَيْهِمَا وَكَانَ أَبِي أَكْثَرَ مَا يَدْخُلُ مِنْ كَدَاءٍ

3032-225/3- Bize Ebu Kureyb de tahdis etti, bize Ebu Üsâme, Hişam'dan tahdis etti, o babasından, o Âişe'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mekke fethedildiği sene Mekke'nin üst tarafındaki Keda' denilen yerden girdi.

Hişam dedi ki: Babam her iki yerden de girerdi ama babam çoğunlukla Keda'dan girerdi. [98]

Şerh

(3030-3032 numaralı hadisler)

"İbn Ömer (r.anhuma)'dan rivâyete göre... aşağı seniyeden (tepeden) çıkardı." Denildiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) girerken ve çıkarken farklı yerlerden girip çıkmayı durumun daha mükemmeline doğru değişmesi şeklindeki güzel bir beklenti olmak üzere (tefaül) yapmıştır. Bayramda yaptığı gibi. Ayrıca her iki yol ona tanıklık etsin, o yollarda bulunanlar onun bereketinden yararlansın.

Bizim mezhebimize göre Mekke'ye üst seniyeden (tepeden) girmek ve alt tepeden çıkmak -bu hadisten dolayı- müstehaptır. Bu tepenin Medine'den ve Şam'dan gelen kimse gibi yolunun üzerinde olması ile Yemen'den gelen kimsenin durumunda olduğu gibi olmaması arasında bir fark yoktur. Bundan dolayı Yemen'li ve benzer durumda olan kimseler için yolunu çevirip Mekke'ye üst seniyeden girmesi müstehaptır.

Bazı mezhep âlimlerimiz ise şöyle demişlerdir: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in böyle yapması yolu üzerinde oluşundan dolayıdır. Dolayısı ile Yemen'li bir kimse gibi eğer yolu üzerinde değilse bu müstehap değildir. Ama bu görüş zayıftır. Doğrusu birincisidir. Aynı şekilde kendi şehrinden de bir başka yoldan çıkıp bir diğerinden girmesi de bu hadis dolayısı ile müstehaptır.

---

97 Buhari, 1577; Ebu Davud, 1869; Tirmizi, 853; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16923

98 Buhari, 1578; Ebu Davud, 1868; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16797

“Muarras” mim harfi ötreli, ayn harfi fethalı, re harfi şeddeli olmak üzere Medine’den altı mil uzaklıkta bilinen bir yer adıdır.

“Bathâ’daki yukarı tepe.” Bathâ med iledir. Buraya Abtah da denilir. Muhassab’ın yakınındadır. Bu tepeden Mekke kabristanına inilir.

(3032) Âişe (radıyallâhu anhâ)’nın rivâyet ettiği hadiste Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)’in Mekke’nin fethedildiği sene Mekke’nin üst tarafından, Keda’dan girdiği belirtilmektedir. “Kedâ” lafzını fethalı kef ve sonu medli olarak zaptetmiş bulunuyoruz. Bizim diyarımızdaki nüshalar da bu şekildedir. Kadı Iyaz da cumhurdan böylece rivâyet etmiş ve: “es-Semerkandi ise kâf harfi fethalı ve kasır ile zaptetmiştir” demektedir.

“Hişam -yani b. Urve- dedi ki: Babam her iki yerden de girerdi ama babam çoğunlukla Kedâ’dan girerdi.” Buradaki “Kedâ”‘nın zaptı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Bu alan için ilim adamlarının çoğunluğu kâf harfi fethalı ve med iledir demişlerdir. Burası ise Mekke’nin üst tarafındaki tepenin adıdır. Aynı şekilde kef harfi ötreli (Küdâ) da böyledir. Kasır ile söylenirse Mekke’nin alt tarafındaki tepenin adıdır. Urve her ikisinden de Mekke’ye girmekle birlikte çoğunlukla kâf harfi fethalı söyleyiş ile “Kedâ”dan girerdi. Daha meşhur olan kef harfinin fethalı söyleyişidir. Ötreli de söylenmiştir ama Kadı Iyaz daha başkasını da zikretmemektedir. Kef harfi ötreli ve ye harfi şeddeli olarak “Kudeyy” ise Yemen’e gitmek üzere Mekke’den çıkanın izlediği yolun adıdır. Cumhurun söylediğine göre ise buranın sözü edilen iki yoldan birisi ile bir ilgisi yoktur. Allah en iyi bilendir.

٣٨/٣٨- بَاب اسْتِحْبَابِ الْمَبِيتِ بِذِي طُوًى عِنْدَ إِرَادَةِ دُخُولِ مَكَّةَ
وَالِاغْتِسَالِ لِدُخُولِهَا وَدُخُولِهَا نَهَارًا

38/38- MEKKE’YE GİRMEK İSTENİNCE ZÛ TUVÂ DENİLEN YERDE GECELEMEK VE MEKKE’YE GİRMEK İÇİN GUSLEDİP GÜNDÜZ GİRMEK BABI

٣٠٣٣-١/٢٢٦- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَعُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ قَالَا حَدَّثَنَا يَحْيَى وَهُوَ الْقَطَّانُ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ أَخْبَرَنِي نَافِعٌ عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَاتَ بِذِي طَوًى حَتَّى أَصْبَحَ ثُمَّ دَخَلَ مَكَّةَ قَالَ وَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ يَفْعَلُ ذَلِكَ وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ سَعِيدٍ حَتَّى صَلَّى الصُّبْحَ قَالَ يَحْيَى أَوْ قَالَ حَتَّى أَصْبَحَ

3033-226/1- Bana Zuheyr b. Harb ve Ubeydullah b. Said tahdis edip dediler ki: Bize Yahya -ki b. el-Kattân'dır- Ubeydullah'dan tahdis etti, bana Nâfi'in İbn Ömer'den haber verdiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sabah oluncaya kadar geceyi Zû Tavâ'da geçirdikten sonra Mekke'ye girdi.

(Nâfi') dedi ki: Abdullah da böyle yapardı. İbn Said'in rivâyetinde ise: Sabah namazını kılıncaya kadar şeklindedir. Yahya ise: Yahut da sabahı edinceye kadar demiştir dedi. [99]

٣٠٣٤-٢٢٧/٢- وَحَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ نَافِعٍ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ كَانَ لَا يَقْدَمُ مَكَّةَ إِلَّا بَاتَ بِذِي طَوًى حَتَّى يُصْبِحَ وَيَغْتَسِلَ ثُمَّ يَدْخُلُ مَكَّةَ نَهَارًا وَيَذْكُرُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ فَعَلَهُ

3034-227/2- Bize Ebu Rabî' ez-Zehrânî de tahdis etti, bize Hammâd tahdis etti, bize Eyyub, Nâfi'den tahdis ettiğine göre İbn Ömer, geceyi Zû Tavâ'da geçirip, sabah olup gusletmedikçe Mekke'ye girmezdi. (Bunları yaptıktan) sonra gündüzün Mekke'ye girerdi ve Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den de böyle yaptığını rivâyet ederdi. [100]

٣٠٣٥-٢٢٨/٣- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَقَ الْمُسَيَّبِيُّ حَدَّثَنِي أَنَسٌ يَعْنِي ابْنَ عِيَاضٍ عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ عَنْ نَافِعٍ أَنَّ عَبْدَ اللهِ حَدَّثَهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يَنْزِلُ بِذِي طَوًى وَيَبِيتُ بِهِ حَتَّى يُصَلِّيَ الصُّبْحَ حِينَ يَقْدَمُ مَكَّةَ وَمُصَلَّى رَسُولِ اللهِ ﷺ ذَلِكَ عَلَى أَكَمَةٍ غَلِيظَةٍ لَيْسَ فِي الْمَسْجِدِ الَّذِي بُنِيَ ثَمَّ وَلَكِنْ أَسْفَلَ مِنْ ذَلِكَ عَلَى أَكَمَةٍ غَلِيظَةٍ

3035-228/3- Bize Muhammed b. İshak el-Müseyyebî de tahdis etti, bize Enes -yani b. İyaz- Musa b. Ukbe'den tahdis etti, onun Nâfi'den rivâyetine göre Abdullah kendisine şunu tahdis etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mekke'ye geldiği zaman Zû Tavâ'da konaklar ve sabah namazını kılıncaya kadar orada geceyi geçirirdi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in orada namaz kıldığı yer sarp bir tepe idi. Orada yapılan mescitte değildi ama onun alt tarafında sarp bir tepe üzerinde idi. [101]

---

99 Buhari, 1574; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8165
100 Buhari, 1553 -uzunca-, 1573, 1769; Ebu Davud, 1865; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7513
101 Buhari, 484 -buna yakın-; Nesai, 2862; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8460

٣٠٣٦-٢٢٩/٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَقَ الْمُسَيَّبِيُّ حَدَّثَنِي أَنَسٌ يَعْنِي ابْنَ عِيَاضٍ عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ عَنْ نَافِعٍ أَنَّ عَبْدَ اللهِ أَخْبَرَهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ اسْتَقْبَلَ فُرْضَتَيِ الْجَبَلِ الَّذِي بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجَبَلِ الطَّوِيلِ نَحْوَ الْكَعْبَةِ يَجْعَلُ الْمَسْجِدَ الَّذِي بُنِيَ ثَمَّ يَسَارَ الْمَسْجِدِ الَّذِي بِطَرَفِ الْأَكَمَةِ وَمُصَلَّى رَسُولِ اللهِ ﷺ أَسْفَلَ مِنْهُ عَلَى الْأَكَمَةِ السَّوْدَاءِ يَدَعُ مِنَ الْأَكَمَةِ عَشْرَةَ أَذْرُعٍ أَوْ نَحْوَهَا ثُمَّ يُصَلِّي مُسْتَقْبِلَ الْفُرْضَتَيْنِ مِنَ الْجَبَلِ الطَّوِيلِ الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَ الْكَعْبَةِ

3036-229/4- Bize Muhammed b. İshak el-Müseyyebî tahdis etti, bize Enes -yani b. İyaz- Musa b. Ukbe'den tahdis etti, onun Nâfi'den rivâyet ettiğine göre, Abdullah kendisine şunu haber vermişti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Kâbe'ye doğru dönüp kendisi ile uzun dağ arasındaki dağın iki tepesini karşısına; orada (sonraları) bina edilen mescidi, tepe tarafındaki mescidin soluna almıştı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in namaz kıldığı yer onun alt tarafındaki siyah tepenin üzeri, -tepeden on zira ya da ona yakın bir miktar daha aşağıda- idi. Sonra da senin ile Kâbe arasındaki uzun dağın iki tepesine karşı namaz kılardı. [102]

Şerh

(3033-3036 numaralı hadisler)

(3033) "İbn Ömer (r.anhuma)'dan rivâyete göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) sabahı edinceye kadar Zû Tavâ'da geceyi geçirmiş sonra Mekke'ye girmiştir. İbn Ömer de bunu yapardı." Diğer rivâyette: "Sabah namazını kılıncaya kadar" denilmektedir. Başka bir rivâyette (3034) "Nâfi'den onun İbn Ömer'den rivâyetine göre o Mekke'ye, geceyi Zû Tuvâ'da geçirip sabahı edip gusletmedikçe girmezdi. (Bunları) yaptıktan sonra Mekke'ye gündüzün girer ve Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in de böyle yaptığını zikrederdi" denilmektedir.

Bu rivâyetlerden çeşitli hükümler anlaşılmaktadır:

1. Mekke'ye girmek için gusletmek ve bu guslü, yolu üzerinde olan kimseler için Zû Tuvâ'da yapmak. Eğer Zû Tavâ onun yolu üzerinde değil ise ona yakın uzaklıktaki bir yerde bunu yapmak. Mezhep âlimlerimizin dediklerine göre bu gusül sünnettir. Eğer buna imkânı olmazsa teyemmüm yapar.

---

102 Buhari, 492; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8462

2. Zû Tuvâ'da geceyi geçirmek. Bu da Zû Tavâ yolu üzerinde olan kimseler için müstehaptır.

Burası Mekke yakınlarında bilinen bir yerdir. Tı harfi fethalı olarak, dammeli olarak ve kesreli olarak (Tavâ ve Tıvâ şekillerinde) de söylenir. Ama fethalı söyleyiş (Tavâ) daha fasih ve daha meşhurdur. Munsarıf da kullanılabilir, gayri munsarıf da olabilir.

3. Mekke'ye gündüzün girmek müstehaptır. Mezhep âlimlerimizin de diğerlerinin de çoğunluğun benimsediği sahih kanaate göre Mekke'ye gündüzün girmek gece girmekten faziletlidir. Bazı mezhep âlimlerimiz ile seleften bir topluluğun söylediklerine göre bu hususta gece ile gündüz arasında bir fark yoktur. Biri diğerinden daha faziletli değildir. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Mekke'ye, Ci'rane'de umre yapmak niyeti ile ihrama girip geceleyin girmiştir. Birinci görüşü benimseyenler onun bu yaptığının caiz oluşunu beyan etmek için kabul ederler. Allah en iyi bilendir.

"Dağın iki tepesi" tepe anlamındaki "kurda" dağın yüksek tepesine denilir.

"On zira'" bazı nüshalarda bu şekilde olmakla birlikte bazı nüshalarda on anlamındaki lafzın sonunda "yuvarlak te" bulunmamaktadır. Bunlar "zira'ın söyleyişi ile alakalıdır. Çünkü zira' müzekker ve müennes olarak kullanılır. Bu söyleyiş daha fasih ve daha meşhur olandır. Allah en iyi bilendir.

٣٩/٣٩- بَاب اسْتِحْبَابِ الرَّمَلِ فِي الطَّوَافِ وَالْعُمْرَةِ
وَفِي الطَّوَافِ الْأَوَّلِ مِنْ الْحَجِّ

39/39- TAVAFTA VE UMREDE BİR DE HACCIN İLK TAVAFINDA REMEL YAPMANIN MÜSTEHAP OLDUĞU BABI

٣٠٣٧-١/٢٣٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نُمَيْرٍ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ إِذَا طَافَ بِالْبَيْتِ الطَّوَافَ الْأَوَّلَ خَبَّ ثَلَاثًا وَمَشَى أَرْبَعًا وَكَانَ يَسْعَى بِبَطْنِ الْمَسِيلِ إِذَا طَافَ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ يَفْعَلُ ذَلِكَ

3037-230/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Abdullah b. Numeyr tahdis etti (H.) Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis

etti, bize Ubeydullah, Nâfi'den tahdis etti. O İbn Ömer'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Beyt'i ilk tavaf ettiği zaman ilk üç şavtta remel yapar, diğer dört şavtta normal yürürdü. Safa ile Merve arasında tavaf ettiği zaman da vadinin sel aktığı iç tarafında sa'y eder (çılımlı koşar)dı. İbn Ömer de böyle yapardı. [103]

٣٠٣٨-٢٣١/٢- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ حَدَّثَنَا حَاتِمٌ يَعْنِي ابْنَ إِسْمَعِيلَ عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ إِذَا طَافَ فِي الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ أَوَّلَ مَا يَقْدَمُ فَإِنَّهُ يَسْعَى ثَلَاثَةَ أَطْوَافٍ بِالْبَيْتِ ثُمَّ يَمْشِي أَرْبَعَةً ثُمَّ يُصَلِّي سَجْدَتَيْنِ ثُمَّ يَطُوفُ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ

3038-231/2- Bize Muhammed b. Abbâd da tahdis etti, bize Hâtim -yani b. İsmail- Musa b. Ukbe'den tahdis etti, o Nâfi'den, o İbn Ömer'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hacc ve umre yaptığı zaman ilk geldiği esnada tavaf yapınca, önce Beyt'in etrafındaki ilk üç turda hızlıca yürür, diğer dört şavtta da normal yürürdü. Sonra iki rekât namaz kılar, sonra Safa ile Merve arasında sa'y yapardı. [104]

Şerh

(3037) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Beyt'in etrafında ilk tavafı yaptığında üç şavtta remel yapar, dört tavafta da normal yürürdü."

"Habbe" remel yaptı, demektir. Remel ile habeb aynı anlamda olup kısa adımlar ile zıplamaksızın hızlıca yürüyüş demektir. Remel tavafın yedi şavtının ilk üçünde müstehaptır. Bu ancak umre tavafı ile haccta yalnızca bir tavafta sünnettir. Bu tavafın hangisi olduğu hususunda da ihtilaf etmişlerdir. Bu husustaki iki görüş aynı zamanda Şafii'nin de iki görüşüdür. Bu iki görüşün daha sahih olanına göre bu ancak arkasında sa'y yapılan bir tavafta meşru olur. Bu da kudum tavafı ile ifada tavafında mümkündür. Veda tavafında sözkonusu değildir. Çünkü Veda tavafının şartı daha önce ifada tavafını yapmış olmasıdır. Bu görüşe göre kudum tavafı yaparken eğer arkasından sa'y yapmayı da niyet etmişse bu tavafta remel yapması müstehaptır. Eğer böyle bir niyeti yoksa remel yapmaz. Aksine ifada tavafında remel yapar. İkinci görüşe göre ise arkasından ister sa'y yapmak istesin ister istemesin kudum tavafında remel yapar. Allah en iyi bilendir.

103 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7968
104 Buhari, 1616; Ebu Davud, 1839; Nesai, 2941; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8453

Mezhep âlimlerimiz der ki: Tavafın ilk üç şavtında remel yapmayacak olursa sonraki dört şavtında remel yapmaz. Çünkü sonraki dört şavt için sünnet olan normal yürümesidir. Bunu değiştirmez. Eğer kalabalık sebebi ile remel yapma imkânı yoksa yürüyüş şeklini remele benzetir. Şayet kalabalıktan ötürü Kâbe'nin yakınında remel yapma imkânı bulamayıp ondan biraz uzaklaşması halinde buna imkân varsa daha uygun olanı biraz uzaklaşıp remel yapmasıdır. Çünkü remelin fazileti özü itibari ile ibadetin bir şekli oluşundan dolayıdır. Kâbe'ye yakın olmak ise ibadetin kendisinde değil ibadetin yeri ile alakalı bir şekildir. Bundan dolayı bizzat ibadetin kendisi ile ilgili olan hususa öncelik tanımak daha uygundur. Allah en iyi bilendir.

İlim adamları kadınlar için Safa ile Merve arasında belli yerde hızlıca yürümek meşru olmadığı gibi kadınlar için remel yapmak da meşru olmadığı hususunda ittifak etmişlerdir. Erkek meşru olduğu yerde remel yapmayacak olursa sünneti terk etmiş olur. Bundan dolayı ayrıca herhangi bir yükümlülüğü yoktur. Bizim mezhebimizin görüşü budur. Ama Maliki mezhebi âlimleri bu hususta ihtilaf ederek bazıları onun kurban kesmesi gerektiğini söylerken diğer bazıları bizim mezhebimizde olduğu gibi kurban kesmesi gerekmez demişlerdir.

"Safa ile Merve arasında sa'y yaptığı zaman da vadinin sel aktığı yerde sa'y ederdi (hızlıca yürürdü)." Bunun müstehap olduğu üzerinde icma vardır. Şöyle ki Safa ile Merve arasında sa'y ettiği zaman vadinin sel akan yerinde hızlıca yürümesi müstehaptır. Burası bilinen belli bir yerdir. Hızlıca yürüyeceği yer mescidin avlusunda asılı bulunan yeşil mile varmadan yine mescidin avlusunda ve Abbas'ın evinde karşılıklı konulmuş iki yeşil mil hizasına kadardır. Allah en iyi bilendir.

(3038) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ilk geldiği zaman hacc ve umre sırasında tavaf yaptığı vakit... Safa ile Merve arasında sa'y yapardı."

Buradaki "ilk geldiği zaman" ifadesi remelin ilk olarak umre tavafında yahut da haccda kudum tavafında meşru olduğu hususunda gayet açıktır.

"Üç tavafta sa'y eder"den kastı remel yapar demektir. Buna mecazen sa'y etmek (hızlıca yürümek) adını vermiştir. Çünkü nitelikleri farklı olsa dahi "hızlıca yürümek" anlamı, aralarında ortak bir anlamdır.

"Üç... ve dört" bunun üzerinde icma bulunmaktadır. O da remel (denilen çalımlı yürüyüşün) yedi şavtın sadece ilk üçünde yapılacağıdır.

"Sonra iki rekât namaz kılar." Burada "iki secde" denilmiş olup kasıt iki rekâttır. Mezhebimizin meşhur görüşüne göre bu iki rekâtı kılmak (tavaf namazı) sünnettir. Bir görüşe göre ise vaciptir. Bunlara, daha önce Namaz Kitabı'nda açıklandığı üzere mecazi olarak secde adını vermiştir.

"Sonra Safa ile Merve arasında tavaf ederdi." Bunda tavaf ile sa'y arasındaki sıralamanın vacip olduğuna ve tavafın sayden önce yapılmasının şart olduğuna delil vardır. Şayet önce sa'y yapacak olursa yaptığı o sa'y sahih olmaz. Mezhebimizin ve cumhurun görüşü budur. Seleften bazılarının bu hususta zayıf kabul edilen bir görüş ayrılığı da bulunmaktadır. Allah en iyi bilendir.

٣٠٣٩-٢٣٢/٣- وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى قَالَ حَرْمَلَةُ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ أَنَّ سَالِمَ بْنَ عَبْدِ اللهِ أَخْبَرَهُ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ قَالَ رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ حِينَ يَقْدَمُ مَكَّةَ إِذَا اسْتَلَمَ الرُّكْنَ الْأَسْوَدَ أَوَّلَ مَا يَطُوفُ حِينَ يَقْدَمُ يَخُبُّ ثَلَاثَةَ أَطْوَافٍ مِنَ السَّبْعِ

3039-232/3- Bana Ebu't-Tâhir ve Harmele b. Yahya da tahdis etti, Harmele dedi ki: Bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus, İbn Şihâb'dan haber verdiğine göre Sâlim b. Abdullah kendisine Abdullah b. Ömer'in kendisine şöyle dediğini haber vermiştir: Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Mekke'ye geldiğinde tavafa başlarken Rükn-i (Hacer-i) Esved'i istilâm ettiğinde, yedinin ilk üç tavafında (şavtında) remel yaptığını gördüm.[105]

Şerh

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i Mekke'ye geldiği zaman..." Bu hadisten tavafın başlangıcında Hacer-i Esvedi istilâm etmenin müstehap olduğu anlaşılmaktadır. Bunun tavafın sünnetlerinden birisi olduğunda görüş ayrılığı yoktur. Mezhep âlimlerimizden Kadı Ebu't-Tayyib şu sözleri ile bunu delil göstermiştir: Hacer-i Esvedi istilâm etmek müstehap olduğu gibi onunla birlikte hacerin bulunduğu rüknü istilâm etmesi ve böylelikle hem Haceri hem rüknü birlikte istilâm etmesi sünnettir. Ama mezhep âlimlerimizin çoğunluğu yalnızca Hacer-i Esvedi istilâm etmekle yetinmişlerdir. İstilâm ise eli ona sürmek demektir. Bu da sin harfi kesreli olarak ve taş demek olan "es-silâm"den alınmıştır. Sin harfi fethalı olarak tahiyye (selam) demek olan "es-selam"dan alındığı da söylenmiştir.

---

105 Buhari, 1603; Nesai, 2942; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6981

٣٠٤٠-٢٣٢/٤- وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ بْنِ أَبَانٍ الْجُعْفِيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ أَخْبَرَنَا عُبَيْدُ اللهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ ﷺ قَالَ رَمَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مِنَ الْحَجَرِ إِلَى الْحَجَرِ ثَلَاثًا وَمَشَى أَرْبَعًا

3040-233/4- Bize Abdullah b. Ömer b. Ebân el-Cu'fî de tahdis etti, bize İbnu'l-Mübârek tahdis etti, bize Ubeydullah, Nâfi'den haber verdi, o İbn Ömer (r.anhuma)'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) üç defa Hacer-i Esvedden, Hacer-i Esvede gelinceye kadar remel yaptı, dört şavtta da normal yürüdü. [106]

Şerh

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hacer-i Esved'den, Hacer-i Esved'e kadar üç defa remel yaptı..." Burada remelin Hacer-i Esvedden başlayıp yine Hacer-i Esvede kadar tavafın (bir şavtın) tamamında meşru olduğu açıkça ifade edilmektedir. Ama bundan biraz sonra kaydedilecek İbn Abbas'ın rivâyet ettiği hadiste ise "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara üç şavt remel yapmalarını ve iki rükün arasında yürümelerini emretti" hadisi ilk hadis ile nesh edilmiştir. Çünkü İbn Abbas'ın rivâyet ettiği hadis Mekke fethedilmeden önce Hicretin yedinci yılında kaza umresi hakkındadır. Müslümanlar da bedenen o sırada zayıftı. Remel yapmaları ise güçlü olduklarını göstermek içindi ve iki yemani rüknün dışındaki bölgede buna ihtiyaç duymuşlardı. Çünkü müşrikler Hicr'de oturmuşlar ve bu iki rükün arasında iken onları görmemekle birlikte diğer yerlerde onları görüyorlardı. Ama Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) onuncu yılda Vedâ Haccında hacc yaptığında Hacer-i Esvedden yine Hacer-i Esved'e kadar remel yapmıştır. O halde bu son hadisin hükmünü esas almak gerekir.

٣٠٤١-٢٣٤/٥- وَحَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ حَدَّثَنَا سُلَيْمُ بْنُ أَخْضَرَ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ عَنْ نَافِعٍ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ رَمَلَ مِنَ الْحَجَرِ إِلَى الْحَجَرِ وَذَكَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ فَعَلَهُ

3041-234/5- Bize Ebu Kâmil el-Cahderî de tahdis etti, bize Süleym b. Ahdar tahdis etti, bize Ubeydullah b. Ömer'in, Nâfi'den tahdis ettiğine göre İbn Ömer Hacer-i Esved'den yine Hacer-i Esved'e kadar remel yapmış olup Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in de bunu böyle yaptığını söylemiştir. [107]

106 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7935
107 Ebu Davud, 1891; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7906

٣٠٤٢-٢٣٥/٦- وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ قَعْنَبٍ حَدَّثَنَا مَالِكٌ ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَاللَّفْظُ لَهُ قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ رَمَلَ مِنَ الْحَجَرِ الْأَسْوَدِ حَتَّى انْتَهَى إِلَيْهِ ثَلَاثَةَ أَطْوَافٍ

3042-235/6- Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb de tahdis etti, bize Malik tahdis etti, (H.) Bize Yahya b. Yahya da -lafız ona ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Malik'e, Cafer b. Muhammed'den rivâyetini okudum. O babasından, o Cabir b. Abdullah (r.anhuma)'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i Hacer-i Esved'den itibaren tekrar onun yanına varıncaya kadar üç tavafta (şavtta) remel yaptığını gördüm. [108]

٣٠٤٣-٢٣٦/٧- وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي مَالِكٌ وَابْنُ جُرَيْجٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ رَمَلَ الثَّلَاثَةَ أَطْوَافٍ مِنَ الْحَجَرِ إِلَى الْحَجَرِ

3043-236/7- Bana Ebu't-Tâhir de tahdis etti, bize Abdullah b. Vehb haber verdi, bana Malik ve İbn Cureyc, Cafer b. Muhammed'den haber verdi, o babasından, o Cabir b. Abdullah'tan rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hacer(-i Esved)'den yine hacer(-i esved)'e kadar üç tavafta (sayde) remel yaptı. [109]

Şerh

(3041-3043 numaralı hadisler)

"Bize Süleym b. Ahdar tahdis etti." Sin harfi ötreli olarak (Süleym) diye okunur.

(3043) Ebu't-Tâhir rivâyetinde senedi ile Cabir'den..." üç tavafta (sayde) remel yaptı" ifadesine gelince, güvenilir nüshaların bir çoğunda bu şekilde "atvaf (tavaflar, sayler) şeklinde (başına elif laf gelmeksizin) kaydedilmiştir. Bazılarında ise üç lafzında da, tavaflar anlamındaki lafzın başında da elif lam getirilerek... "es-selâsetel atvaf" şeklindedir. Bundan da daha nadir ol-

108 Tirmizi, 857; Nesai, 2944; İbn Mace, 2951; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2594
109 3042 numaralı hadisin kaynakları

mak üzere (her ikisinin de başına elif lam getirmeksizin) "selâsete atvaf" diye kaydedilmiştir. Bu şeklin caiz ve fasih olduğunda hiçbir şüphe yoktur. Her iki lafzın da elif lamlı gelmesine gelince nahivciler arasında bilinen meşhur bir görüş ayrılığı bulunmaktadır. Basralılar bunu kabul etmezken Kûfeliler bunu caiz görmüşlerdir. "es-selâsete atvaf" şeklinde birinci kelimenin elif lamlı, ikincisinin nekire olarak gelmesi ise -birçok nüshada olduğu gibi- nahivcilerin çoğunluğu tarafından doğru kabul edilmemiştir. Ama bu hadis bunu uygun bulanların lehine bir delildir. Benzeri bir kullanım daha önce Sehl b. Sa'd'ın Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in minberi ile ilgili rivâyetinde geçmiş bulunmaktadır. Orada: "Bu üç basamağı yaptı" denilmektedir ki bunu Müslim de bu şekilde (es-selâsete derecet) Namaz Kitabı'nda geçmiş bulunmaktadır. Buna da orada dikkat çekilmiş idi.

٣٠٤٤-٢٣٧/٨- حَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ فُضَيْلُ بْنُ حُسَيْنٍ الْجَحْدَرِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ حَدَّثَنَا الْجُرَيْرِيُّ عَنْ أَبِي الطُّفَيْلِ قَالَ قُلْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ أَرَأَيْتَ هَذَا الرَّمَلَ بِالْبَيْتِ ثَلَاثَةَ أَطْوَافٍ وَمَشْيَ أَرْبَعَةِ أَطْوَافٍ أَسُنَّةٌ هُوَ فَإِنَّ قَوْمَكَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُ سُنَّةٌ قَالَ فَقَالَ صَدَقُوا وَكَذَبُوا قَالَ قُلْتُ مَا قَوْلُكَ صَدَقُوا وَكَذَبُوا قَالَ إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَدِمَ مَكَّةَ فَقَالَ الْمُشْرِكُونَ إِنَّ مُحَمَّدًا وَأَصْحَابَهُ لَا يَسْتَطِيعُونَ أَنْ يَطُوفُوا بِالْبَيْتِ مِنَ الْهُزَالِ وَكَانُوا يَحْسُدُونَهُ قَالَ فَأَمَرَهُمْ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ يَرْمُلُوا ثَلَاثًا وَيَمْشُوا أَرْبَعًا قَالَ قُلْتُ لَهُ أَخْبِرْنِي عَنِ الطَّوَافِ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ رَاكِبًا أَسُنَّةٌ هُوَ فَإِنَّ قَوْمَكَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُ سُنَّةٌ قَالَ صَدَقُوا وَكَذَبُوا قَالَ قُلْتُ وَمَا قَوْلُكَ صَدَقُوا وَكَذَبُوا قَالَ إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَثُرَ عَلَيْهِ النَّاسُ يَقُولُونَ هَذَا مُحَمَّدٌ هَذَا مُحَمَّدٌ حَتَّى خَرَجَ الْعَوَاتِقُ مِنَ الْبُيُوتِ قَالَ وَكَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَا يُضْرَبُ النَّاسُ بَيْنَ يَدَيْهِ فَلَمَّا كَثُرَ عَلَيْهِ رَكِبَ وَالْمَشْيُ وَالسَّعْيُ أَفْضَلُ

3044-237/8- Bize Ebu Kâmil Fudayl b. Huseyn el-Cahderî tahdis etti... Ebu't-Tufayl dedi ki: İbn Abbas'a: Beyt'in etrafında tavaf yaparken üç şavtta remel yapıp diğer dört şavtı normal yürümek sence bir sünnet midir? Çünkü senin kavmin sünnet olduğunu söylüyorlar, dedim. O: Hem doğru, hem yalan söylemişler, dedi. Ben: Peki hem doğru hem yalan söylemişler derken ne demek istiyorsun? dedim.

O şöyle dedi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mekke'ye geldiğinde müşrikler: 'Muhammed ve ashabı zayıf düştüklerinden ötürü Beyt'in etrafını tavaf edemeyecek' dediler. Onlar onu kıskanıyorlardı. Bu sebeple Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara üç şavtta remel yapmalarını, diğer dördünde normal yürümelerini emir buyurdu.

(Ebu't-Tufayl) dedi ki: Ona: Peki binekli olarak Safa ile Merve arasında sa'y etmenin durumunu bana haber ver. O sünnet midir? Çünkü senin kavmin onun sünnet olduğunu söylüyorlar, dedim.

Yine: Hem doğru söylüyorlar hem yalan söylüyorlar dedi. Ben: Hem doğru söylüyorlar hem yalan söylüyorlar sözlerinle ne demek istiyorsun? dedim. Şu cevabı verdi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in etrafında insanlar oldukça kalabalıklaştı. İşte Muhammed! İşte Muhammed! Deyip durdular. Hatta genç kızlar dahi evlerinden çıkmışlardı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in önünde insanlara vurulamazdı. Etrafında kalabalık çoğalınca o da bindi. Yürüyüp sa'y etmek daha faziletlidir, dedi. [110]

٣٠٤٥-.../٩- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا يَزِيدُ أَخْبَرَنَا الْجُرَيْرِيُّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ وَكَانَ أَهْلُ مَكَّةَ قَوْمَ حَسَدٍ وَلَمْ يَقُلْ يَحْسُدُونَهُ

3045-.../9- Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Yezid tahdis etti, bize el-Cüreyri bu isnâd ile buna yakın olarak haber verdi ancak o: Mekkeliler kıskanç bir kavimdi demiş "onu kıskanıyorlardı" dememiştir. [111]

٣٠٣٦-٢٣٨/١٠- وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ ابْنِ أَبِي حُسَيْنٍ عَنْ أَبِي الطُّفَيْلِ قَالَ قُلْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ إِنَّ قَوْمَكَ يَزْعُمُونَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَمَلَ بِالْبَيْتِ وَبَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ وَهِيَ سُنَّةٌ قَالَ صَدَقُوا وَكَذَبُوا

3046-238/10- Bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti... Ebu't-Tufayl dedi ki: İbn Abbas'a: Senin kavmin Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Beyt'in etrafında ve Safa ile Merve arasında remel yaptığını ve bunun sünnet olduğunu söylüyorlar, dedim. O: Hem doğru söylüyorlar hem yalan, diye cevap verdi. [112]

110 Ebu Davud, 1885; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5776
111 3044 numaralı hadisin kaynakları
112 3044 numaralı hadisin kaynakları

Şerh

(3044-3046 numaralı hadisler)

(3044) "İbn Abbas'a: Beyt'in etrafında üç şavt remel yapmak... hem doğru hem yalan söylemişlerdir dedi" hadisinin anlamı şudur: Onlar bu sözleri ile Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu şekilde remel yapıp yürüdüğünü söylerken doğru söylemişlerdir ama bunun maksat güdülerek müekked bir sünnet olduğu sözleri ise doğru değildir. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunu yıllar boyunca bu tavaf tekrarlandığı halde bunun her zaman yerine getirilmesi istenen bir sünnet olarak tespit etmemiştir. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunu ancak o sene kâfirlerin önünde güç ve kuvveti izhar etmek (göstermek) için emir buyurmuştur. Şimdi ise böyle bir gerekçe ortada yoktur. İşte İbn Abbas'ın sözlerinin anlamı budur. Remelin amaç olarak gözetilen bir sünnet olmadığı şeklindeki kanaat, onun kendi görüşüdür. Ashab-ı kiramın, tabiinin, tabiinlere tabi olanların ve onlardan sonrakilerin bütün ilim adamları ona muhalefet etmişler ve remel yedi şavtın ilk üçünde sünnettir. Eğer tavaf yapan bunu yapmayacak olursa sünneti terketmiş olur, fazileti de kaçırmış olur ama tavafı sahihdir, ayrıca bir kurban kesmesi de gerekmez demişlerdir.

Abdullah b. ez-Zubeyr ise her yedi tavafta da remelin sünnet olduğunu söylemiştir. Hasan-ı Basri, Sevri, Maliki mezhebinden Abdulmelik b. el-Mâcişun da şöyle derler: Remel yapmayacak olursa kurban kesmesi gerekir. İmam Malik de önceleri bu kanaatte idi ama daha sonra bu görüşünden vazgeçmiştir.

Cumhurun delili Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Vedâ Haccındaki tavafın ilk üç şavtında remel yaptığı, geri kalan dördünde normal yürüdüğüdür. Bundan sonra da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Hacc ibadetinizi benden öğreniniz"* buyurmuştur. Allah en iyi bilendir.

"Ben ona: Bana Safa ile Merve arasında binekli olarak tavaf etmenin hükmünü haber ver. O sünnet midir, dedim..." Bu da şu demektir: Sana bu sözleri söyleyenler Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in binekli olarak tavaf ettiğini söylerken doğru söylemişlerdir ama binerek tavafın (sayın) daha faziletli olduğunu söylerken doğruyu söylememişlerdir. Aksine yürüyerek Safa ile Merve arasında sa'y etmek daha faziletlidir. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) sözünü ettiği mazeretten ötürü binek üzerinde Safa ile Merve arasında sa'y etmiştir. İbn Abbas'ın bu açıklaması üzerinde icma olunmuş bir husustur. İlim adamları Safa ile Merve arasında sa'y ederken bineğe binmenin caiz olmakla birlikte bir mazeretten ötürü olmadığı sürece yürümenin ondan daha faziletli olduğunu icma ile kabul etmişlerdir. Allah en iyi bilendir.

"Takatsizliklerinden dolayı Beyt'in etrafında tavaf edemeyecekler." (Takatsizlik anlamı verilen) "el-hüz" kelimesi nüshaların bir çoğunda he harfi ötreli, ze harfi sakindir. el-Meşarık adlı eserinde Kadı Iyaz ve el-Metali' sahibi de bunu bazılarından bu şekilde nakletmekte ve şöyle demektedirler: Bu ise bir yanılmadır, doğrusu ise "el-hüzal" şeklinde he harfi ötreli ve ze harfinden sonra elif ziyadesi ile kaydedilmesidir.

Derim ki: Ama birinci şeklin de açıklanabilir bir tarafı vardır. O da he harfinin fethalı okunmasıdır. Çünkü "hezel" mastardır ve tavaf edecek güçleri yoktur anlamına gelir. Çünkü yüce Allah onları güçsüz düşürmüştür (demek olur). Allah en iyi bilendir.

"Hatta genç kızlar evlerinden çıktı." Buradaki "avâtik" âtikin çoğulu olup baliğ olmuş yahut da büluğa yaklaşmış bakire kız demektir. Evlenmiş kız anlamında olduğu dahi söylenmiştir. Ona böyle denilmesinin sebebi anne babasına hizmet etmekten ve dışarı çıkıp iş görmek için açılmaktan ve küçük kız çocuğunun tasarruflarından kurtulduğu için bu isim verilmiştir. Buna dair açıklamalar daha önce "Bayram Namazı" bahsinde geçmiş bulunmaktadır.

٣٠٤٧-٢٣٩/١١- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ سَعِيدِ بْنِ الْأَبْجَرِ عَنْ أَبِي الطُّفَيْلِ قَالَ قُلْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ أُرَانِي قَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ فَصِفْهُ لِي قَالَ قُلْتُ رَأَيْتُهُ عِنْدَ الْمَرْوَةِ عَلَى نَاقَةٍ وَقَدْ كَثُرَ النَّاسُ عَلَيْهِ قَالَ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ذَاكَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِنَّهُمْ كَانُوا لَا يُدَعُّونَ عَنْهُ وَلَا يُكْرَهُونَ

3047-239/11- Bana Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize Yahya b. Âdem tahdis etti, bize Zuheyr, Abdulmelik b. Said b. el-Ebcer'den tahdis etti, o Ebu't-Tufeyl'den şöyle dediğini rivâyet etti: İbn Abbas'a: Zannederim ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i görmüştüm dedim. O: Bana onu anlat dedi. Ben de: Onu Merve'nin yanında etrafında çokça insan toplanmış olduğu halde dişi bir deve üzerinde gördüm. İbn Abbas: Evet, o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) idi. Çünkü onlar onun etrafından ne itilip uzaklaştırılıyor ne zorlanıyorlardı, dedi.[113]

Şerh

"Onlar ne itilip uzaklaştırılıyor ne zorlanıyorlardı." Yani onlar (açılsınlar diye) itilmiyorlardı. Yüce Allah'ın: *"O günde cehennem ateşine doğru itile*

113 3044 numaralı hadisin kaynakları

kakıla götürüleceklerdir" (Tur, 13) buyruğu ile *"işte o yetimi itip kakandır"* (Maun, 2) buyruğunda da aynı kökten gelen lafız kullanılmıştır.

"Zorlanmazlardı" lafzı, Müslim'in Sahih'inde bazı asıl nüshalarda zikrettiğimiz gibi ikrah (zorlamak)dan gelen bir fiil ile kaydedilmiştir. Bazılarında ise he harfi re harfinden önce zikredilerek "yükharûn: azarlanmazlardı (anlamında)" kehr'den felen bir fiil ile kaydedilmiştir ki bu da bir kimseye karşı şiddetle parlayıp onu azarlamak demektir. Kadı Iyaz bu daha doğrudur ve bu aynı zamanda el-Fârisi'nin rivâyetidir. Birincisi ise İbn Mâhan ve el-Üzri'nin rivâyetidir demiştir.

٣٠٤٨-١٢/٢٤٠- وَحَدَّثَنِي أَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ يَعْنِي ابْنَ زَيْدٍ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَصْحَابُهُ مَكَّةَ وَقَدْ وَهَنَتْهُمْ حُمَّى يَثْرِبَ قَالَ الْمُشْرِكُونَ إِنَّهُ يَقْدَمُ عَلَيْكُمْ غَدًا قَوْمٌ قَدْ وَهَنَتْهُمُ الْحُمَّى وَلَقُوا مِنْهَا شِدَّةً فَجَلَسُوا مِمَّا يَلِي الْحِجْرَ وَأَمَرَهُمُ النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يَرْمُلُوا ثَلَاثَةَ أَشْوَاطٍ وَيَمْشُوا مَا بَيْنَ الرُّكْنَيْنِ لِيَرَى الْمُشْرِكُونَ جَلَدَهُمْ فَقَالَ الْمُشْرِكُونَ هَؤُلَاءِ الَّذِينَ زَعَمْتُمْ أَنَّ الْحُمَّى قَدْ وَهَنَتْهُمْ هَؤُلَاءِ أَجْلَدُ مِنْ كَذَا وَكَذَا قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ وَلَمْ يَمْنَعْهُ أَنْ يَأْمُرَهُمْ أَنْ يَرْمُلُوا الْأَشْوَاطَ كُلَّهَا إِلَّا الْإِبْقَاءُ عَلَيْهِمْ

3048-240/12- Bana Ebu Rabî' ez-Zehrânî de tahdis etti... Said b. Cübeyr, İbn Abbas'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve ashabı Yesrib (Medine) sıtması kendilerini güçsüz bırakmış olduğu halde Mekke'ye geldiler. Müşrikler: Yarın yanınıza sıtmanın zayıf düşürdüğü ve ondan dolayı çok zorlanmış bulunan bir kavim gelecektir dediler. Bundan dolayı Hicr tarafına oturdular. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de onlara üç şavt remel yapmalarını ve iki rükün arasında yürümelerini emretti. Böylelikle müşriklerin onların güç ve kuvvetlerini görmelerini istemişti. Müşrikler: Hani sıtmanın zayıf düşürdüğünü söylediğiniz kimseler bunlar mıdır, bunlar şundan şundan da daha güçlü kuvvetlidir dediler.

İbn Abbas dedi ki: Bütün şavtlarda onlara remel yapma emrini vermekten Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i alıkoyan tek husus ancak onlara duyduğu şefkatti. [114]

114 Buhari, 1602, 4256; Ebu Davud, 1886; Nesai, 2945; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5438

٣٠٤٩-١٣/٢٤١- وَحَدَّثَنِي عَمْرٌو النَّاقِدُ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ وَأَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ جَمِيعًا عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ قَالَ ابْنُ عَبْدَةَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرٍو عَنْ عَطَاءٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ إِنَّمَا سَعَى رَسُولُ اللهِ ﷺ وَرَمَلَ بِالْبَيْتِ لِيُرِيَ الْمُشْرِكِينَ قُوَّتَهُ

3049-241/13- Bize Amr en-Nâkid, İbn Ebu Ömer ve Ahmed b. Abde de birlikte İbn Uyeyne'den tahdis etti. İbn Abde dedi ki: Bize Süfyan, Amr'dan, o Atâ'dan, o İbn Abbas'dan şöyle dediğini tahdis etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Beyt'in etrafında sa'y ve remel yapmasının tek sebebi müşriklere gücünü kuvvetini göstermek istemesi idi. [115]

Şerh

(3048-3049 numaralı hadisler)

"Yesrib hummasının zayıf düşürdüğü" güçsüzleştirdiği demektir. Çünkü "vehebe" ve "evhene" fiilleri (güçsüz bırakmak) anlamında iki ayrı söyleyiştir. Yesrib ise cahiliye döneminde Medine'nin adı idi. İslam döneminde ona Medine sonra da Taybe ve Tâbe isimleri verilmiştir. Yüce Allah da: *"Medinelilerin..."* (Tevbe, 120) buyurduğu gibi. *"Medinelilerden kimisi: Eğer Medine'ye dönersek... derler"* (Münafikun, 8) buyurmaktadır. İleride Hacc Kitabı'nın sonlarında Müslim'in Medine ile ilgili ve ona bu ismin verilişi ile alakalı hadisleri zikredeceği yerde yüce Allah'ın izni ile bu husustaki geniş açıklamalar gelecektir.

"Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendilerine üç şavt remel yapmalarını emir buyurdu." İşte bu remele şavt demenin caiz olduğu hususunda açık bir ifadedir. Mezhep âlimlerimiz, Mücahid ile Şafii'nin ona şavt demeyi mekruh gördüklerini, aksine buna "tavfe (bir tur)" adının verileceğini nakletmişlerdir. Ama bu hadis ona şavt adını vermekte bir kerahat olmadığı hususunda açıktır. O halde sahih olan bunda bir kerahatin olmadığıdır.

115 Buhari, 1649, 4257; Nesai, 2979; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5943

٤٠/٤٠ - بَاب اسْتِحْبَابِ اسْتِلَامِ الرُّكْنَيْنِ الْيَمَانِيَيْنِ فِي الطَّوَافِ دُونَ الرُّكْنَيْنِ الْآخَرَيْنِ

40/40- TAVAF ESNASINDA YALNIZCA İKİ YEMÂNÎ RÜKNÜ İSTİLÂM ETMENİN MÜSTEHAP OLUP DİĞER İKİ RÜKNÜ İSTİLÂM ETMENİN MÜSTEHAP OLMADIĞI BABI

٣٠٥٠-٢٤٢/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ ح وحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّهُ قَالَ لَمْ أَرَ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَمْسَحُ مِنْ الْبَيْتِ إِلَّا الرُّكْنَيْنِ الْيَمَانِيَيْنِ

3050-242/1- Bize Yahya b. Yahya tahdis etti, bize Leys haber verdi, (H.) Bize Kuteybe de tahdis etti, bize Leys, İbn Şihâb'dan tahdis etti, o Sâlim b. Abdullah'tan, o Abdullah b. Ömer'den şöyle dediğini rivâyet etti: Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i Beyt'in iki Yemânî rüknünden başka bir tarafını mesh ettiğini (ellerini sürüp istilâm ettiğini) görmedim. [116]

٣٠٥١-٢٤٣/٢- وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرْمَلَةُ قَالَ أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَالِمٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ لَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَسْتَلِمُ مِنْ أَرْكَانِ الْبَيْتِ إِلَّا الرُّكْنَ الْأَسْوَدَ وَالَّذِي يَلِيهِ مِنْ نَحْوِ دُورِ الْجُمَحِيِّينَ

3051-243/2- Bana Ebu't-Tâhir ve Harmele de tahdis etti, Ebu't-Tâhir dedi ki: Bize Abdullah b. Vehb haber verdi, bana Yunus, İbn Şihâb'dan haber verdi, o Sâlim'den, o babasından şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Beyt'in rükünlerinden ancak (Hacer-i) Esved rüknü ile ona bitişik olan Cumahlıların evleri tarafındaki rükünleri istilâm etmiştir. [117]

٣٠٥٢-٢٤٤/٣- وحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ ذَكَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ لَا يَسْتَلِمُ إِلَّا الْحَجَرَ وَالرُّكْنَ الْيَمَانِيَ

116 Buhari, 1609; Ebu Davud, 1874; Nesai, 2949; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6906
117 Nesai, 2951; İbn Mace, 2946; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6988

3052-244/3- Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Halid b. el-Hâris, Ubeydullah'dan tahdis etti, o Nâfi'den, o Abdullah'tan şunu zikrettiğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ancak Hacer(-i Esved) rüknü ile Rükn-i Yemânîyi istilâm ediyordu. [118]

Şerh

(3050-3052 numaralı hadisler)

(3050) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in... görmedim" diğer rivâyette (3051) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) istilâm etmezdi..." (3052) diğer rivâyette de: "Ancak hacer(-i esved) rüknü ile rükn-i Yemânîyi istilâm ederdi."

Bu rivâyet birbirleri ile ittifak halindedir. İki Yemânî rükün Hacer-i Esved rüknü ile rükn-i Yemânîdir. Her ikisine iki Yemânî rükün adı tağlib dolayısı ile verilmiştir. Baba ile anneye ebeveyn, güneş ile aya kamereyn, Ebu Bekir ve Ömer (r.anhuma)'ya Ömereyn, su ve hurmaya el-esvedeyn denilmesi gibi. Benzeri de pek çok ve meşhurdur. "Yemânîyân: İki Yemenli (Yemânî rükün)" söyleyişinde fasih ve meşhur söyleyiş ile ye harfi şeddesizdir. Sîbeveyh ve Cevherî ile başkaları ise bunların bir başka söyleyişle ye harfi şeddeli söylendiğini nakletmektedirler. Bunu şeddesiz söyleyenler: Bu Yemen'e nisbetledir diye açıklarlar. Buradaki elif, iki nisbet ye'sinden birisinin yerini tutmakta olup diğer ye ise şeddesiz kalmaktadır. Eğer onu şeddeli okuyacak olursak böylelikle hem yerini tutan harf ile yerine harf geçirilen harfi bir arada zikretmiş olacağız. Bu ise imkânsızdır. Şeddeli okuyanlar ise "Yemânî" söyleyişindeki elif fazladan gelmiştir. Aslı "yemeni"dir. Bu durumda ye şeddeli olarak kalır. Elif de fazla olur. Tıpkı sanâni, rakbâni ve diğerlerinde elif ilave edildiği gibi. Allah en iyi bilendir.

"Mesh ederdi (ellerini sürerdi)"den kastı istilâm ederdi demektir. İstilâmın açıklaması daha önce yapılmıştır. Şunu belirtelim ki Beyt'in dört rüknü (köşesi) vardır. Hacer-i Esved rükni ile Rükn-i Yemânîye daha önce geçtiği gibi İki Yemânî Rükün denilir. Diğer iki rükne ise İki Şâmi Rükün adı verilir. Hacer-i Esvedin bulunduğu rüknün iki fazileti bulunmaktadır. Birincisi İbrahim (aleyhisselâm)'ın temeli üzerinde bulunması, ikincisi ise bu rükünde (köşede) Hacer-i Esvedin bulunmasıdır.

Yemânî rüknün ise bir tek fazileti vardır o da İbrahim (aleyhisselâm)'ın temelleri üzerinde olmasıdır. Diğer iki rüknün ise bu iki fazilet gibi bir üstünlükleri bulunmamaktadır. Bundan dolayı Hacer-i Esvedin iki özelliği vardır.

118 Nesai, 2948; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7880

Biri istilâm edilmesi, diğeri ise öpülmesidir. Buna sebep ise sahip olduğu iki faziletidir. Yemânî rükün ise istilâm edilir ama öpülmez. Çünkü onun tek bir fazileti (üstünlüğü) bulunmaktadır.

Diğer iki rükün ise ne öpülür, ne de istilâm edilirler. Allah en iyi bilendir.

Ümmet iki Yemânî rüknün istilâmının müstehap olduğunu icma.ile kabul etmiştir. Büyük çoğunluk da diğer iki rükne el sürülmeyeceğini ittifakla kabul etmiş olmakla birlikte seleften bazıları bunu müstehap görmüştür. Bu iki rüknün de istilâm edileceğini söyleyenler arasında Ali (radıyallâhu anh)'ın oğulları Hasan ve Hüseyin ile İbn Zubeyr, Cabir b. Abdullah, Enes b. Malik, Urve b. ez-Zubeyr, Ebu Şa'sa Cabir b. Zeyd (r.anhum) da vardır. Kadı Ebu't-Tayyib dedi ki: Değişik bölgelerdeki imamlar ve fukaha bu iki rüknün istilâm edilmeyeceği üzerinde icma etmişlerdir. Ashab-ı kiramdan bazılarının ve tabiinin bir kısmının bu hususta görüş ayrılığı vardı ama sonradan bu görüş ayrılığı ortadan kalkmış olup bu iki rüknün istilâm edilmeyeceği üzerinde icma etmişlerdir. Allah en iyi bilendir.

(3052) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hacer-i Esved ile rükn-i Yemânîden başkasını istilâm etmiyordu." Cumhur bunu Hacer-i Esvedin içinde bulunduğu rüknü (köşeyi) dışarıda bırakarak yalnızca Hacer-i Esvedi istilâm etmekle yetineceği hususunda bunu delil göstermişlerdir. Az önce Kadı Ebu't-Tayyib'in bu husustaki muhalif kanaati geçmiş bulunmaktadır.

٣٠٥٣-٢٤٥/٤- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَعُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ جَمِيعًا عَنْ يَحْيَى الْقَطَّانِ قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ حَدَّثَنِي نَافِعٌ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ مَا تَرَكْتُ اسْتِلَامَ هَذَيْنِ الرُّكْنَيْنِ الْيَمَانِيَ وَالْحَجَرَ مُذْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَسْتَلِمُهُمَا فِي شِدَّةٍ وَلَا رَخَاءٍ

3053-245/4- Bize Muhammed b. el-Müsennâ, Zuheyr b. Harb ve Ubeydullah b. Said de birlikte Yahya el-Kattan'dan tahdis etti. İbnu'l-Müsennâ dedi ki: Bize Yahya, Ubeydullah'dan tahdis etti, bana Nâfi', İbn Ömer'den şöyle dediğini tahdis etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i bu iki rüknü (rükn-i) Yemânî ile (rükn-i) haceriyi istilâm ettiğini gördüğümden beri ben de bu iki rüknü istilâm etmeyi ne darlık zamanımda ne rahat zamanımda terk etmiş değilim. [119]

119 Buhari, 1606; Nesai, 2952; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8152

٣٠٥٤-٢٤٦/٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ نُمَيْرٍ جَمِيعًا عَنْ أَبِي خَالِدٍ قَالَ أَبُو بَكْرٍ حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ عَنْ نَافِعٍ قَالَ رَأَيْتُ ابْنَ عُمَرَ يَسْتَلِمُ الْحَجَرَ بِيَدِهِ ثُمَّ قَبَّلَ يَدَهُ وَقَالَ مَا تَرَكْتُهُ مُنْذُ رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَفْعَلُهُ

3054-246/5- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti... Nâfi' dedi ki: İbn Ömer'i haceri (esvedi) eli ile istilâm edip sonra da elini öperken ve: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bunu yaptığını gördüğümden beri ben de bunu terk etmedim dediğini duydum. [120]

٣٠٥٥-٢٤٧/٦- وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنَا عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ أَنَّ قَتَادَةَ بْنَ دِعَامَةَ حَدَّثَهُ أَنَّ أَبَا الطُّفَيْلِ الْبَكْرِيَّ حَدَّثَهُ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ لَمْ أَرَ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَسْتَلِمُ غَيْرَ الرُّكْنَيْنِ الْيَمَانِيَيْنِ

3055-247/6- Bana Ebu't-Tâhir de tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bize Amr b. el-Hâris'in haber verdiğine göre Katâde b. Diame kendisine şunu tahdis etti: Ebu't-Tufeyl el-Bekri'nin kendisine tahdis ettiğine göre o İbn Abbas'ı şöyle derken dinlemiştir: Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in iki Yemânî rükünden başkasını istilâm ettiğini görmedim. [121]

Şerh

(3054) "İbn Ömer'i eli ile hacer(-i esvedi) istilâm ederken... gördüm." Burada Hacer-i Esvedin kendisini öpme imkânını bulamadığı taktirde onu istilâm ettikten sonra elini öpmenin müstehap olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Bu hadis haceri öpme imkânını bulamayan kimse hakkında yorumlanır. Aksi taktirde Hacer-i Esvedi öpebilen bir kimse hacerin kendisini öper ve yalnızca onu istilâm etmekle (ona el sürmekle) yetinmez. Sözünü ettiğimiz öpebilme gücünü bulamayan kimseler için istilâmdan sonra eli öpmenin müstehap olduğu hükmü hem bizim hem de cumhurun görüşüdür. Tabiinden el-Kasım b. Muhammed -meşhur olan görüşüne göre- eli öpmek müstehap değildir demiştir. Malik de iki görüşünden birisinde böyle demiştir. Allah en iyi bilendir.

120 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7910
121 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5778

٤١/٤١ - بَاب اسْتِحْبَابِ تَقْبِيلِ الْحَجَرِ الْأَسْوَدِ فِي الطَّوَافِ

41/41- TAVAF EDERKEN HACER-İ ESVEDİ ÖPMENİN MÜSTEHAP OLDUĞU BABI

٣٠٥٦-٢٤٨/١- وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ وَعَمْرٌو ح وَحَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ حَدَّثَنِي ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي عَمْرٌو عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَالِمٍ أَنَّ أَبَاهُ حَدَّثَهُ قَالَ قَبَّلَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ الْحَجَرَ ثُمَّ قَالَ أَمَ وَاللَّهِ لَقَدْ عَلِمْتُ أَنَّكَ حَجَرٌ وَلَوْلَا أَنِّي رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يُقَبِّلُكَ مَا قَبَّلْتُكَ زَادَ هَارُونُ فِي رِوَايَتِهِ قَالَ عَمْرٌو وَحَدَّثَنِي بِمِثْلِهَا زَيْدُ بْنُ أَسْلَمَ عَنْ أَبِيهِ أَسْلَمَ

3056-248/1- Bana Harmele b. Yahya da tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus ve Amr haber verdi (H.) Bana Harun b. Said el-Eylî de tahdis etti, bize İbn Vehb tahdis etti, bana Amr, İbn Şihâb'dan haber verdi, onun Sâlim'den rivâyet ettiğine göre babası kendisine şunu tahdis etti: Ömer b. el-Hattab Hacer(-i Esved)'i öptükten sonra: Ama Allah'a yemin ederim ki ben senin bir taş olduğunu gerçekten biliyorum. Eğer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in seni öptüğünü görmemiş olsaydım ben de seni öpmezdim, dedi.

Harun rivâyetinde fazladan şunu da zikretmektedir: Amr dedi ki: Bana bunun aynısını Zeyd b. Eslem de babası Eslem'den tahdis etti. [122]

٣٠٥٧-٢٤٩/٢- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْمُقَدَّمِيُّ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ عُمَرَ قَبَّلَ الْحَجَرَ وَقَالَ إِنِّي لَأُقَبِّلُكَ وَإِنِّي لَأَعْلَمُ أَنَّكَ حَجَرٌ وَلَكِنِّي رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يُقَبِّلُكَ

3057-249/2- Bize Muhammed b. Ebu Bekr el-Mukaddemî de tahdis etti... İbn Ömer'den rivâyete göre Ömer, Hacer(-i Esved)'i öptü ve: Ben seni öpüyorum. Bununla birlikte senin muhakkak bir taş olduğunu da biliyorum. Ama ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in seni öptüğünü gördüm, dedi.[123]

122 Harmele b. Yahya'nın rivâyetini yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10524; Harun b. Said el-Eylî'nin rivâyetini Buhari, 1605 -uzunca-; 1610'da rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10386

123 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10566

٣٠٥٨-٢٥٠/٣- حَدَّثَنَا خَلَفُ بْنُ هِشَامٍ وَالْمُقَدَّمِيُّ وَأَبُو كَامِلٍ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ كُلُّهُمْ عَنْ حَمَّادٍ قَالَ خَلَفٌ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ عَاصِمٍ الْأَحْوَلِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَرْجِسَ قَالَ رَأَيْتُ الْأَصْلَعَ يَعْنِي عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ يُقَبِّلُ الْحَجَرَ وَيَقُولُ وَاللَّهِ إِنِّي لَأُقَبِّلُكَ وَإِنِّي أَعْلَمُ أَنَّكَ حَجَرٌ وَأَنَّكَ لَا تَضُرُّ وَلَا تَنْفَعُ وَلَوْلَا أَنِّي رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَبَّلَكَ مَا قَبَّلْتُكَ وَفِي رِوَايَةِ الْمُقَدَّمِيِّ وَأَبِي كَامِلٍ رَأَيْتُ الْأُصَيْلِعَ

3058-250/3- Bize Halef b. Hişam el-Mukaddemî, Ebu Kâmil ve Kuteybe b. Said, hepsi Hammâd'dan tahdis etti. Halef dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd, Âsım el-Ahvel'den tahdis etti, o Abdullah b. Sercis'ten şöyle dediğini rivâyet etti: Ben o el-Asla'ı (o dazlak olanı) -yani Ömer b. el-Hattab'ı- Hacer-(Esved)'i öperken ve şöyle derken gördüm: Allah'a yemin ederim ki ben seni öpüyorum. Şüphesiz ben senin bir taş olduğunu da, senin bir fayda veremediğini, bir zararının olmadığını da biliyorum. Ve eğer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in seni öptüğünü görmemiş olsaydım ben de seni öpmezdim.

el-Mukaddemî ile Ebu Kâmil'in rivâyetinde ise: Usayla'ı (o dazlakcağızı) gördüm denilmektedir. [124]

٣٠٥٩-٢٥١/٤- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَابْنُ نُمَيْرٍ جَمِيعًا عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ قَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَابِسِ بْنِ رَبِيعَةَ قَالَ رَأَيْتُ عُمَرَ يُقَبِّلُ الْحَجَرَ وَيَقُولُ إِنِّي لَأُقَبِّلُكَ وَأَعْلَمُ أَنَّكَ حَجَرٌ وَلَوْلَا أَنِّي رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يُقَبِّلُكَ لَمْ أُقَبِّلْكَ

3059-251/4- Bize Yahya b. Yahya, Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Zuheyr b. Harb ve İbn Numeyr de birlikte Ebu Muaviye'den tahdis etti. Yahya dedi ki: Bize Ebu Muaviye, A'meş'den tahdis etti, o İbrahim'den, o Âbis b. Rabia'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Ömer'i Hacer-i (Esved)'i öperken ve şöyle derken gördüm: Şüphesiz seni öpüyorum ve senin bir taş olduğunu biliyorum. Eğer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i seni öperken görmemiş olsaydım ben seni öpmezdim. [125]

124 İbn Mace, 2943; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10486
125 Buhari, 1597; Ebu Davud, 1873; Tirmizi, 860; Nesai, 2937; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10473

Şerh

(3056-3059 numaralı hadisler)

(3056) "Ömer b. el-Hattab (radıyallâhu anh) Hacer-i (Esved)'i öptü ve sonra şöyle dedi..." Diğer rivâyette (3058) "ve şüphesiz ben senin bir taş olduğunu biliyorum... ne fayda verirsin ne de bir zarar" şeklindeki bu hadisten çeşitli hükümler anlaşılmaktadır:

1. Tavaf esnasında Hacer-i Esvedi istilâm ettikten sonra (el sürdükten sonra) öpmek müstehaptır.

2. Aynı şekilde alnını üzerine koymak sureti ile Hacer-i Esvedin üzerinde secde etmek de müstehaptır. O halde önce onu istilâm etmek, sonra öpmek, sonra da alnını onun üzerine koymak sureti ile bu işi tamamlar.

Bizim ve cumhurun görüşü budur. Bunu İbnu'l-Munzir, Ömer b el-Hattab, İbn Abbas, Tâvus, Şafii ve Ahmed'den diye naklederek şunları söylemektedir: Ben de böyle diyorum. Üstelik biz bu hususta Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet nakletmiş bulunmaktayız. Bu hususta Malik diğer ilim adamlarından ayrı olarak onun üzerinde (belirtilen şekilde) secde etmek bir bid'attir demiştir.

Maliki âlimlerinden Kadı Iyaz da bu meselede İmam Malik'in diğer ilim adamlarından bir istisna teşkil ettiğini kabul etmiştir.

3. Rükn-i Yemânîyi ise sadece eli ile istilâm eder ama onu öpmez. Fakat onu istilâm ettikten sonra elini öper. Bizim mezhebimizin görüşü budur. Cabir b. Abdullah, Ebu Said el-Hudri ve Ebu Hureyre de böyle demiştir. Ebu Hanife ise onu istilâm etmez demiştir. Malik ve Ahmed istilâm eder fakat istilâmdan sonra elini öpmez demişlerdir. Yine Malik'den elini öptüğü rivâyeti de vardır. Ahmed'den de aynı şekilde elini öpeceği rivâyeti nakledilmektedir. Allah en iyi bilendir.

Ömer (radıyallâhu anh)'ın: "Ben gerçekten senin bir taş olduğunu biliyorum. Senin hiçbir fayda vermediğini, bir zararının olmadığını da biliyorum" sözleri ile Hacer-i Esvedi öpmek hususunda Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e uymayı teşvik etmeye açıklık getirmek istemiş ve eğer ona uymak sözkonusu olmamış olsaydı bu işi yapmayacağına dikkat çekmiştir. Ömer (radıyallâhu anh)'ın: "Şüphesiz ki sen ne bir zarar verirsin ne de bir fayda" sözleri ile taşları ta'zim ederek faydalarını ümid ederek onları ta'zim etmekte kusur işlemeleri halinde zarar vereceklerinden korkarak taşlara ibadete alışmış bulunan ve henüz İslam'a yeni girmiş olan bazı kimseleri bu hususta aldanmamaları için söylemiştir. Bunların İslam'a girişleri üzerinden fazla

bir zaman geçmediğinden ötürü Ömer (radıyallâhu anh)'ın bu gibi kimselerden birilerinin onu öptüğünü görüp ona itina gösterdiğini görmesi neticesinde şüphe ve tereddüde düşeceğinden korktuğu için bu hususta meşruiyet içerisinde uygulamaya uymanın mükafat ve sevap bakımından faydası olsa dahi bizatihi onun bir faydasının ve zararının olamayacağını açıklamış olmaktadır. Yani bu taşın bizzat kendisinin bir fayda ve bir zarar verecek gücü yoktur. Bu da diğer fayda ve zarar veremeyen yaratılmışlar gibi bir yaratılmıştır. Ömer (radıyallâhu anh) özellikle bunu hacc mevsiminde yaparak ülkenin her tarafında buna tanık olunmasını, şahit olunmasını ve değişik vatanlardan gelenlerin hacc mevsiminde bunu belleyip görmeleri içindi. Allah en iyi bilendir.

(3058) "Ben o dazlak adamı gördüm" bir rivâyette ise "dazlakcağız" denilmektedir. Kastettiği ise Ömer (radıyallâhu anh)'dır.

4. Bundan da bir kimseyi tiksinmediği, hoşlanmadığı lakap ve niteliği ile zikretmekte -başkası benzerinden hoşlanmasa dahi- bir sakınca olmadığına delildir.

٣٠٦٠-٢٥٢/٥- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ جَمِيعًا عَنْ وَكِيعٍ قَالَ أَبُو بَكْرٍ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الْأَعْلَى عَنْ سُوَيْدِ بْنِ غَفَلَةَ قَالَ رَأَيْتُ عُمَرَ قَبَّلَ الْحَجَرَ وَالْتَزَمَهُ وَقَالَ رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ بِكَ حَفِيًّا

3060-252/5- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Zuheyr b. Harb da birlikte Veki'den tahdis etti. Ebu Bekr dedi ki: Bize Veki', Süfyan'dan tahdis etti, o İbrahim b. Abdü'l-A'lâ'dan, o Süveyd b. Gafele'den rivâyet etti. Dedi ki: Ben Ömer'i taşı öpüp (alnını ona) yapış(tır)dığını gördüm ve: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i sana itina gösterirken gördüm dedi. [126]

٣٠٦١-.../٦- وَحَدَّثَنِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ عَنْ سُفْيَانَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ وَلَكِنِّي رَأَيْتُ أَبَا الْقَاسِمِ ﷺ بِكَ حَفِيًّا وَلَمْ يَقُلْ وَالْتَزَمَهُ

3061-.../6- Bunu bana Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Abdurrahman, Süfyan'dan bu isnâd ile tahdis etti. (Rivayetine göre Ömer) dedi ki: Ama ben Ebu'l-Kasım (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i sana itina gösterirken gördüm, dedi fakat "(alnını ona) yapış(tır)dığını gördüm" demedi. [127]

126 Nesai, 2936; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10460
127 3060 numaralı hadisin kaynakları

Şerh

"Ömer (radıyallâhu anh)'ı taşı öpüp (alnını ona) yapış(tır)dığını gördüm..." Buradaki (itina gösteren anlamındaki) "hafiy: itina gösteren" demek olup çoğulu ahfiya diye gelir.

"(Alnını ona) yapış(tır)dığını" ifadesinde ise daha önce sözünü ettiğimiz Hacer-i Esved üzerinde secde etmenin müstehap olduğuna işaret vardır. Allah en iyi bilendir.

٤٢/٤٢ - بَاب جَوَازِ الطَّوَافِ عَلَى بَعِيرٍ وَغَيْرِهِ وَاسْتِلَامِ الْحَجَرِ بِمِحْجَنٍ وَنَحْوِهِ لِلرَّاكِبِ

42/42- DEVE VE BAŞKA BİNEKLER ÜZERİNDE TAVAF EDİP HACER-İ ESVEDİ BİNEKLİ KİMSENİN BASTON VE BENZERİ İLE İSTİLÂM ETMESİNİN CAİZ OLDUĞU BABI

٣٠٦٢-٢٥٣/١ - حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى قَالَا أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ طَافَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ عَلَى بَعِيرٍ يَسْتَلِمُ الرُّكْنَ بِمِحْجَنٍ

3062-253/1- Bana Ebu't-Tâhir ve Harmele b. Yahya tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus, İbn Şihâb'dan haber verdi, o Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'den, o İbn Abbas'dan rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Vedâ Haccında deve üzerinde bir baston ile rüknü istilâm ederek tavaf etti. [128]

٣٠٦٣-٢٥٤/٢ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ قَالَ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ طَافَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالْبَيْتِ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ عَلَى رَاحِلَتِهِ يَسْتَلِمُ الْحَجَرَ بِمِحْجَنِهِ لِأَنْ يَرَاهُ النَّاسُ وَلِيُشْرِفَ وَلِيَسْأَلُوهُ فَإِنَّ النَّاسَ غَشُوهُ

3063-254/2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis edip dedi ki: Bize Ali b. Muhsir, İbn Cureyc'den tahdis etti, o Ebu Zubeyr'den, o Cabir'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Vedâ Haccında insanlar

128 Buhari, 1607; Nesai, 2954, 712; İbn Mace, 2948; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5837

kendisini görsün, o onları görsün, onlar da ona soru sorsunlar diye devesi üzerinde Hacer-i Esvedi bastonu ile istilâm ederek Beyt'i tavaf etti. Gerçekten insanlar onun etrafında çok kalabalık olmuşlardı. [129]

٣٠٦٤-٢٥٥/٣- وحَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ ح وحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدٌ يَعْنِي ابْنَ بَكْرٍ قَالَ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ طَافَ النَّبِيُّ ﷺ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ عَلَى رَاحِلَتِهِ بِالْبَيْتِ وَبِالصَّفَا وَالْمَرْوَةِ لِيَرَاهُ النَّاسُ وَلِيُشْرِفَ وَلِيَسْأَلُوهُ فَإِنَّ النَّاسَ غَشُوهُ وَلَمْ يَذْكُرْ ابْنُ خَشْرَمٍ وَلِيَسْأَلُوهُ فَقَطْ

3064-255/3- Bize Ali b. Haşrem de tahdis etti, bize İsa b. Yunus, İbn Cureyc'den haber verdi (H.) Bize Abd b. Humeyd de tahdis etti, bize Muhammed -yani b. Bekr- haber verip dedi ki: Bize İbn Cureyc haber verdi, bana Ebu Zubeyr'in haber verdiğine göre o Cabir b. Abdullah'ı şöyle derken dinlemiştir: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) insanlar kendisini görsün, o yüksekte durup ona soru sorsunlar diye Vedâ Haccında bineği üzerinde Beyt'i ve Safa ile Merve arasını tavaf etti. Gerçekten insanlar da onun etrafında kalabalık olmuş, toplanmışlardı. [130]

Şerh

(3062-3064 numaralı hadisler)

(3062) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Vedâ Haccında rüknü bir bastonu ile istilâm ederek... devesi üzerinde tavaf etti.

"Mihcen: Baston" mim harfi kesreli, hı harfi sakin olmak üzere binekli kimsenin düşen şeylerini onunla alabilmek için bir ucu ile de devesini yürüsün diye dürtmek için bir tarafı bükülü asaya denilir.

Bu hadisten anlaşıldığına göre:

1. Binekli olarak tavaf etmek caizdir.

2. Hacer-i Esvedi istilâm etmek müstehaptır, eli ile onu istilâm edemeyecek olursa bir sopa (vb.) ile onu istilâm edebilir.

3. Haccetül veda (Vedâ Haccı) demek caizdir. Daha önce bazı ilim adamlarının ona haccetül veda demeyi hoş görmediklerini ama bunun bir

129 Ebu Davud, 1880; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2803
130 3063 numaralı hadisin kaynakları

yanlışlık olup doğrusunun haccetül veda demenin caiz olduğunu kaydetmiş idik. Allah en iyi bilendir.

Malik ve Ahmed'in mezhebine mensup ilim adamları eti yenen hayvanların sidiğinin ve pisliğinin temiz olduğuna delil göstermişlerdir. Çünkü devenin bunları yapmayacağından emin olunamaz. Eğer bu necis olsaydı mescide girmelerine imkân verilmezdi. Ancak bizim, Ebu Hanife'nin ve diğerlerinin mezhebine göre bunlar necistir. Bu hadiste bu görüşlerine delil olacak bir taraf yoktur. Çünkü tavaf esnasında sidiğini yapması yahut pislik yapması bir zorunluluk değildir, sadece bir ihtimaldir. Bunun olacağı farz edilse dahi bundan dolayı mescit temizlenir. Nitekim Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sidiklerini yapmayacaklarından emin olunmamakla birlikte küçük çocukların mescide alınmalarına itiraz etmemiştir. Hatta bu fiilen de olmuş bir iştir. Diğer taraftan (bu gibi hayvanların) bu şekilde ihtiyaçlarını görmeleri kesin olsaydı pislikleri ister necaset olsun, ister temiz olsun mescitten uzak tutulurlardı. Çünkü onların pislikleri tiksinti vericidir.

Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in binek üzerinde tavafı ile ilgili olarak: "İnsanlar onu görsün, o yukarıdan onları görsün ve ona sorsunlar diye" sözü ise Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in binekli tavaf etmesinin gerekçesini açıklamaktadır. Ayrıca bunun caiz olduğunun beyan edilmesi için olduğu da söylenmiştir. Ebu Davud'un Süneni'ndeki rivâyete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu tavafı sırasında hasta idi. İşte Buhari bu hususa işaret etmiş ve bunun için: Hasta kimsenin binekli tavaf edeceği babı diye bir başlık açmıştır. Buna göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bütün bu gerekçeler dolayısı ile binek üzerinde tavaf etmiş olması ihtimali de vardır.

"İnsanlar da onun etrafını kuşatmışlardı." Etrafında kalabalık oluşturmuşlardı.

٣٠٦٥-٢٥٦/٤- حَدَّثَنِي الْحَكَمُ بْنُ مُوسَى الْقَنْطَرِيُّ حَدَّثَنَا شُعَيْبُ بْنُ إِسْحَقَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ طَافَ النَّبِيُّ ﷺ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ حَوْلَ الْكَعْبَةِ عَلَى بَعِيرِهِ يَسْتَلِمُ الرُّكْنَ كَرَاهِيَةَ أَنْ يُضْرَبَ عَنْهُ النَّاسُ

3065-256/4- Bana el-Hakem b. Musa el-Kantari de tahdis etti... Âişe (radıyallâhu anhâ) dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Vedâ Haccında insanların etrafından zorla uzaklaştırılmalarından hoşlanmadığı için Kâbe'nin etrafında devesi üzerinde tavaf etti, rüknü de istilâm ediyordu. [131]

131 Nesai, 2928; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16957

Şerh

"İnsanların etrafından zorla uzaklaştırılmasından hoşlanmadığı için" ibare nüshaların bir çoğunda bu şekilde "yudrabe" şeklindedir. Bazılarında ise sad ve fe harfi ile "yusrafe: uzaklaştırılması..." şeklindedir. Her ikisi de doğrudur.

"Bana el-Hakem b. Musa el-Kantari tahdis etti." es-Semâni dedi ki: Bu Bağdat'taki bir mahalle olan Kantaratu Berdan'(dan olup oraya nisbet edilmiş)'dir.

٣٠٦٦-٢٥٧/٥- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ حَدَّثَنَا مَعْرُوفُ بْنُ خَرَّبُوذَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا الطُّفَيْلِ يَقُولُ رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَطُوفُ بِالْبَيْتِ وَيَسْتَلِمُ الرُّكْنَ بِمِحْجَنٍ مَعَهُ وَيُقَبِّلُ الْمِحْجَنَ

3066-257/5- Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Süleyman b. Davud tahdis etti, bize Ma'ruf b. Harrebuze tahdis edip dedi ki: Ebu't-Tufeyl'i şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i Beyt'i tavaf ederken ve rüknü de beraberindeki bir baston ile istilâm edip sonra da bastonu öperken gördüm. [132]

Şerh

"Bize Ma'ruf b. Harrebuze tahdis etti." Ha harfi ötreli "hurrebuze" diye de rivâyet edilmekle birlikte fethalı "Harrebuze" şekli daha meşhurdur. Her iki söyleyişi rivâyet edenlerden birisi el-Meşârik adlı eserinde Kadı Iyaz'dır, ötreli okunacağını söyleyen de Ebu'l-Velid el-Bâci'dir. Cumhur ise fethalı söylenir demiştir. Hı harfinden sonra ise şeddeli ve fethalı bir re, ötreli ve med harfli bir be, sonra da bir vav, arkasından bir zel harfi ile yazılır.

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i Beyt'i tavaf ederken... gördüm." Bu hadiste Hacer-i Esvedin istilâm edilmesinin müstehap olduğu, eli ile -binekli olduğu için ya da başka bir sebeple- onu istilâm edemeyecek olursa asa ve benzeri bir şeyle onu istilâm edebileceği, sonra da kendisi ile Hacer-i Esvedi istilâm ettiği şeyi öpmesinin müstehap olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Bizim mezhebimiz budur.

٣٠٦٧-٢٥٨/٦- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ نَوْفَلٍ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ زَيْنَبَ بِنْتِ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ أَنَّهَا

132 Ebu Davud, 1789; İbn Mace, 2449; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5051

قَالَتْ شَكَوْتُ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ أَنِّي أَشْتَكِي فَقَالَ طُوفِي مِنْ وَرَاءِ النَّاسِ وَأَنْتِ رَاكِبَةٌ قَالَتْ فَطُفْتُ وَرَسُولُ اللهِ ﷺ حِينَئِذٍ يُصَلِّي إِلَى جَنْبِ الْبَيْتِ وَهُوَ يَقْرَأُ بِالطُّورِ وَكِتَابٍ مَسْطُورٍ

3067-258/6- Bize Yahya b. Yahya da tahdis edip dedi ki: Malik'e Muhammed b. Abdurrahman b. Nevfel'den rivâyetini okudum, o Urve'den, o Ebu Seleme'nin kızı Zeynep'den, o Um Seleme'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e hasta olduğumu şikayet ettim. O: *"Bineğin üzerinde olduğun halde insanların arkalarından tavaf et"* buyurdu. Ben de tavaf ettim. O zaman Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Beyt'in yanında namaz kılıyor ve namazında: *"Tur'a ve satır satır yazılı kitaba andolsun"* sûresini okuyordu. [133]

Şerh

"Bineğin üzerinde olduğun halde insanların arkasından tavaf et..." Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendisine, insanların arkasında tavaf etmesini emretmesinin iki sebebi vardı: Birincisi tavaf esnasında erkeklerden uzak durmanın kadınlar için sünnet olmasıdır. İkincisi ise onun yaklaşmasından ötürü insanların bineğinden rahatsız olmasından korkulur. Aynı şekilde erkeğin de binek üzerinde tavaf etmesi halinde hükmü böyledir. Onun Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) namaz kılarken (kıldırırken) tavaf etmesi, onun için tesettüre daha bir uygun olmasından dolayıdır. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kıldırdığı bu namaz sabah namazı idi. Allah en iyi bilendir.

٤٣/٤٣- باب بَيَانِ أَنَّ السَّعْيَ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ رُكْنٌ لَا يَصِحُّ الْحَجُّ إِلَّا بِهِ

43/43- SAFA İLE MERVE ARASINDA SA'Y ETMEK O OLMAKSIZIN HACCIN SAHİH OLMAYACAĞI BİR RÜKÜN OLDUĞUNUN BEYANI BABI

Ashab, tabiin ve onlardan sonraki ilim adamlarının büyük çoğunluğunun görüşüne göre Safa ile Merve arasında sa'y etmek haccın rükünlerinden birisidir. Bu sa'y olmadan hacc sahih olmaz, kurban kesmek ile de başka bir şey ile de telafi edilemez.

133 Buhari, 464, 1619, 1626, 1633, 4853; Ebu Davud, 1882; Nesai, 2925, 2927; Ibn Mace, 2961; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17262

Bu görüş sahipleri arasında Malik, Şafii, Ahmed, İshak ve Ebu Sevr de vardır. Seleften bazıları ise bu bir tatavvudur demişlerdir. Ebu Hanife ise bir vaciptir, eğer onu terk edecek olursa asi olur ve kurban keserek onu telafi eder, haccı da sahih olur demiştir.

Cumhurun delili Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sa'y etmesi ve: *"Hacc ibadetinizi benden öğreniniz"* buyurmuş olmasıdır. Meşru olan bir tek sa'y yapmaktır. Daha faziletli olan da bu say'ın Kudum tavafından sonra yapılmasıdır. İfada tavafından sonrasına geciktirilmesi de caizdir.

٣٠٦٨-١/٢٥٩- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَ قُلْتُ لَهَا إِنِّي لَأَظُنُّ رَجُلًا لَوْ لَمْ يَطُفْ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ مَا ضَرَّهُ قَالَتْ لِمَ قُلْتُ لِأَنَّ اللهَ تَعَالَى يَقُولُ إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللهِ إِلَى آخِرِ الْآيَةِ فَقَالَتْ مَا أَتَمَّ اللهُ حَجَّ امْرِئٍ وَلَا عُمْرَتَهُ لَمْ يَطُفْ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ وَلَوْ كَانَ كَمَا تَقُولُ لَكَانَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ لَا يَطَّوَّفَ بِهِمَا وَهَلْ تَدْرِي فِيمَا كَانَ ذَاكَ إِنَّمَا كَانَ ذَاكَ أَنَّ الْأَنْصَارَ كَانُوا يُهِلُّونَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ لِصَنَمَيْنِ عَلَى شَطِّ الْبَحْرِ يُقَالُ لَهُمَا إِسَافٌ وَنَائِلَةُ ثُمَّ يَجِيئُونَ فَيَطُوفُونَ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ثُمَّ يَحْلِقُونَ فَلَمَّا جَاءَ الْإِسْلَامُ كَرِهُوا أَنْ يَطُوفُوا بَيْنَهُمَا لِلَّذِي كَانُوا يَصْنَعُونَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ قَالَتْ فَأَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللهِ إِلَى آخِرِهَا قَالَتْ فَطَافُوا

3068-259/1- Bize Yahya b. Yahya da tahdis etti, bize Ebu Muaviye, Hişam b. Urve'den tahdis etti, o babasından, o Âişe'den rivâyet ettiğine göre (Urve) dedi ki: Âişe'ye: Ben eğer bir adam Safa ile Merve arasında tavaf etmeyecek olursa bunun ona bir zararı olmaz diye düşünüyorum dedim. Âişe (radıyallâhu anhâ): Neden dedi. Ben: Çünkü yüce Allah: *"Muhakkak Safa ile Merve Allah'ın şeairinden (alametlerinden)dir..."* (Bakara, 158) buyuruyor dedim.

O şöyle dedi: Safa ile Merve arasında tavaf yapmayan bir kimsenin Allah haccını da umresini de tamama erdirmez. Eğer senin dediğin gibi olsaydı (ayet): "Her ikisi arasında tavaf etmemesinde onun için bir sakınca yoktur" şeklinde olmalıydı. Hem bu neyin hakkında idi biliyor musun? Ensar cahiliye döneminde deniz kıyısında iki put adını anarak ihrama giriyorlar. Bunlara İsaf ve Laile deniliyordu. Sonra gelip Safa ile Merve arasında tavaf ediyor, sonra traş oluyorlardı. İslam gelince cahiliye döneminde yaptıkları sebebi ile

Safa ile Merve arasında tavaf etmekten hoşlanmadılar. (Devamla) dedi ki: Bunun üzerine aziz ve celil Allah: *"Muhakkak Safa ile Merve Allah'ın şiarlarındandır..."* âyetini sonuna kadar indirdi. Bunun üzerine onlar da (Safa ile Merve arasında) tavaf ettiler. [134]

Şerh

(3068) "Urve'nin sa'y etmek vacip değildir, çünkü yüce Allah: *"Her ikisi arasında tavaf etmesinde ona bir vebal yoktur"* (Bakara, 158) buyurmaktadır sözüne karşılık Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın bunu kabul etmeyerek, o olmadan haccın tamamlanmayacağını söylemesi, eğer ey Urve senin dediğin gibi olsaydı o taktirde âyeti kerimenin: "Her ikisi arasında tavaf etmemesinde bir vebal yoktur" denilmesi gerekirdi şeklindeki cevabı ile ilgili olarak ilim adamları şunu söylemişlerdir:

İşte bu Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın bilgisinin, incelikleri kuşatacak kadar derin, anlayışının da keskin, lafızların inceliklerini de büyük çapta bildiğini göstermektedir. Çünkü âyet-i kerimenin lafzı her ikisi arasında tavaf eden kimseye vebal olmayacağına delildir. Âyette say'ın vacip olmadığına da vacip oluşuna da bir delalet bulunmamaktadır. Âişe (radıyallâhu anhâ) ona âyet-i kerimede say'ın vücubuna da vacip olmadığına da delalet bulunmadığını haber verdi ve âyet-i kerimenin nüzul sebebini ve âyet-i kerimenin lafızlarının bu şekilde olmasının hikmetini ona açıklamış, âyet-i kerimenin Ensar hakkında İslam geldikten sonra Safa ile Merve arasında sa'y etmekten çekinmeleri hakkında indiğini ve: Ey Urve! Senin anladığın gibi olsaydı âyetin: "İkisi arasında tavaf etmemesinde onun üzerinde bir vebal yoktur" şeklinde olması gerektiğini açıklamıştır. Fiil vacip olmakla birlikte insan o fiilin özel bir şekilde gerçekleştirilmesinin sözkonusu olmayacağına da inanabilir. Öğle namazını kaza etmesi gereken bir kimsenin güneş batarken onu kaza etmesinin caiz olmadığını düşünen kişi gibi. Bu, bunun hükmünü sorunca ona cevap olarak: Bu vakitte kılmanda senin için bir vebal yoktur denilir. Böyle bir cevap o kişiye verilmiş doğru bir cevaptır ama bundan öğle namazının vacip olmamasını gerektiren bir mana çıkmaz.

"Bunun neden olduğunu biliyor musun... deniz kıyısında İsaf ve Naile adında iki putları vardı..." Kadı Iyaz dedi ki: Bu rivâyette bu şekildedir. Oysa bu yanlıştır. Doğrusu bu babta diğer rivâyetlerde geldiği gibi "onlar Menat putu için telbiye getirip ihrama giriyorlardı" şekli ve diğer rivâyette: "Müşellel'deki Menat tağutuna telbiye getiriyorlardı" şeklidir. Bilinen budur.

134 Bunu yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17223

Menat, Amr b. Luhayy'ın deniz tarafında Kudeyd'e bitişik diktiği bir put idi. Nitekim bu hadisin Muvatta'da yer alan kısmı böylece açıklanmıştır. Ezd ile Gassânlılar da hacc için onun adını anarak ihrama girerlerdi. İbnu'l-Kelbî dedi ki: Menat, Kudeyd denilen yerde Huzeylîlere ait bir kayadır. İsaf ve Naile ise hiçbir zaman deniz tarafında bulunmamışlardır. Bunlar denildiğine göre bir kadın ve bir erkek imiş. Erkeğin adı Âsaf b. Beka idi. İbn Amr olduğu da söylenir. Kadının adı ise Zi'b kızı Naile idi. Sehl kızı olduğu da söylenir. Yine denildiğine göre bunlar Cürhümlü olup Kâbe'nin içinde zina etmişler, Allah da onları iki taş haline getirmiş, insanlar onlardan ibret alıp öğüt alsınlar diye Kâbe'nin yanında -bir görüşe göre Safa ile Merve üzerinde- dikilmişler. Sonra Kusay b. Kilab bunların birisini Kâbe'ye bitişik, diğerini Zemzeme bitişik bir yere koymuştu. Onları Zemzemin yakınına yerleştirip yanlarında kurban kestiği, onlara ibadet edilmesini emrettiği de söylenir. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mekke'yi fethedince bu iki putu da kır(dır)mıştı.

Kadı Iyaz'ın açıklamaları burada sona ermektedir.

٣٠٦٩-٢/٢٦٠- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ أَخْبَرَنِي أَبِي قَالَ قُلْتُ لِعَائِشَةَ مَا أَرَى عَلَيَّ جُنَاحًا أَنْ لَا أَتَطَوَّفَ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ قَالَتْ لِمَ قُلْتُ لِأَنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللهِ الْآيَةَ فَقَالَتْ لَوْ كَانَ كَمَا تَقُولُ لَكَانَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ لَا يَطَّوَّفَ بِهِمَا إِنَّمَا أُنْزِلَ هَذَا فِي أُنَاسٍ مِنَ الْأَنْصَارِ كَانُوا إِذَا أَهَلُّوا أَهَلُّوا لِمَنَاةَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ فَلَا يَحِلُّ لَهُمْ أَنْ يَطَّوَّفُوا بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ فَلَمَّا قَدِمُوا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ لِلْحَجِّ ذَكَرُوا ذَلِكَ لَهُ فَأَنْزَلَ اللهُ تَعَالَى هَذِهِ الْآيَةَ فَلَعَمْرِي مَا أَتَمَّ اللهُ حَجَّ مَنْ لَمْ يَطُفْ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ

3069-260/2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Ebu Üsâme tahdis etti, bize Hişam b. Urve tahdis etti, bana babam haber verip dedi ki: Âişe'ye: Ben Safa ile Merve arasında tavaf etmemekte kendim için bir vebal olacağı görüşünde değilim dedim. Âişe: Neden? dedi. Ben: Çünkü aziz ve celil Allah: *"Muhakkak Safa ile Merve Allah'ın şiarlarından (alametlerinden)'dır"* (Bakara, 158) buyurmaktadır dedim. O şu cevabı verdi: Eğer senin dediğin gibi olsaydı (ayette): "İkisi arasında tavaf edilmemesinde bir vebal olmaz" denilmesi gerekirdi. Ama bu buyruk Ensar'dan bir takım kimseler hakkında inmiştir. Onlar ihrama girdikleri vakit cahiliye döneminde Menatıb adına ih-

rama girip telbiye getiriyorlardı. Bundan dolayı Safa ile Merve arasında tavaf etmeleri onlar için helal olmuyordu. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte hacca geldiklerinde bundan ona söz ettiler. Bunun üzerine yüce Allah da bu âyeti inzal buyurdu. Ömrüm hakkı için yemin ederim ki Safa ile Merve arasında tavaf yapmayan kimsenin haccını Allah tamama erdirmez.[135]

٣٠٧٠-٢٦١/٣- حَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ جَمِيعًا عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ قَالَ ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ سَمِعْتُ الزُّهْرِيَّ يُحَدِّثُ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ قَالَ قُلْتُ لِعَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ مَا أَرَى عَلَى أَحَدٍ لَمْ يَطُفْ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ شَيْئًا وَمَا أُبَالِي أَنْ لَا أَطُوفَ بَيْنَهُمَا قَالَتْ بِئْسَ مَا قُلْتَ يَا ابْنَ أُخْتِي طَافَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَطَافَ الْمُسْلِمُونَ فَكَانَتْ سُنَّةً وَإِنَّمَا كَانَ مَنْ أَهَلَّ لِمَنَاةَ الطَّاغِيَةِ الَّتِي بِالْمُشَلَّلِ لَا يَطُوفُونَ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ فَلَمَّا كَانَ الْإِسْلَامُ سَأَلْنَا النَّبِيَّ ﷺ عَنْ ذَلِكَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوْ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا وَلَوْ كَانَتْ كَمَا تَقُولُ لَكَانَتْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ لَا يَطَّوَّفَ بِهِمَا قَالَ الزُّهْرِيُّ فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِأَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ فَأَعْجَبَهُ ذَلِكَ وَقَالَ إِنَّ هَذَا الْعِلْمُ وَلَقَدْ سَمِعْتُ رِجَالًا مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ يَقُولُونَ إِنَّمَا كَانَ مَنْ لَا يَطُوفُ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ مِنْ الْعَرَبِ يَقُولُونَ إِنَّ طَوَافَنَا بَيْنَ هَذَيْنِ الْحَجَرَيْنِ مِنْ أَمْرِ الْجَاهِلِيَّةِ وَقَالَ آخَرُونَ مِنْ الْأَنْصَارِ إِنَّمَا أُمِرْنَا بِالطَّوَافِ بِالْبَيْتِ وَلَمْ نُؤْمَرْ بِهِ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ قَالَ أَبُو بَكْرِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ فَأُرَاهَا قَدْ نَزَلَتْ فِي هَؤُلَاءِ وَهَؤُلَاءِ

3070-261/3- Bize Amr en-Nâkid ve İbn Ebu Ömer birlikte İbn Uyeyne'den tahdis etti. İbn Ebu Ömer dedi ki: Bize Süfyan tahdis edip dedi ki: Ben ez-Zührî'yi, Urve b. ez-Zübeyir'den şöyle dedi diye tahdis ederken dinledim: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Âişe'ye dedim ki: Ben herhangi bir kimsenin Safa ile Merve arasında tavaf etmemesinde hiçbir şey (vebal) görmüyorum. Ayrıca ikisi arasında tavaf etmemeye de aldırmam, dedim. O: Kızkardeşimin oğlu! Ne kötü bir söz söyledin. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de tavaf etti, müslümanlar da tavaf etti. Bu sebeple bu bir sünnet olmuş-

135 İbn Mace, 2986; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16720

tur. Önceleri el-Müşellel'de bulunan tağut (put) Menat adını anarak ihrama girenler, Safa ile Merve arasında tavaf etmezlerdi. İslam geldikten sonra bu hususa dair Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e soru sorduk. Bunun üzerine aziz ve celil Allah: *"Muhakkak Safa ile Merve Allah'ın şiarlarındandır. Kim Beyt'i hacceder yahut umre yaparsa ikisi arasında tavaf etmesinde onun için bir vebal yoktur"* buyruğunu indirdi. Eğer senin dediğin gibi olsaydı buyruk: "İkisi arasında tavaf etmemesinde ona bir vebal yoktur" şeklinde olması gerekirdi dedi.

Zührî dedi ki: Ben de bunu Ebu Bekr b. Abdurrahman b. el-Haris b. Hişam'a zikrettim. Bunu beğendi ve: Gerçekten bu ilmin ta kendisidir. Ben ilim ehlinden pek çok kimseyi: Araplardan Safa ile Merve arasında tavaf etmeyen kimseler şöyle derdi: Bizim bu iki taş arasında tavaf etmemiz cahiliye işlerindendir dediklerini dinlemişimdir. Ensar'dan başka kimseler de: Bize Beyt'in etrafında tavaf etmemiz emrolundu. Ama Safa ile Merve arasında tavaf etmek bize emrolunmadı dediler. Bunun üzerine aziz ve celil Allah: *"Muhakkak Safa ile Merve Allah'ın şiarlarındandır"* buyruğunu indirdi.

Ebu Bekr b. Abdurrahman dedi ki: Gördüğüm kadarı ile âyet hem bunlar hakkında hem öbürleri hakkında inmiştir. [136]

Şerh

Amr en-Nâkid ve İbn Ebu Ömer'in rivâyetlerinde "kızkardeşimin oğlu! Ne kötü söyledin" ifadesi nüshaların birçoğunda bu şekilde "uhtî: kızkardeşim" şeklinde te harfi iledir. Bazılarında ise te harfi olmadan "ahî: erkek kardeşim" şeklindedir. Her ikisi doğru olmakla birlikte birincisi daha doğru ve daha meşhurdur. Bundan başka rivâyetlerde bilinen şekli de budur.

"Bunu beğendi ve: İşte ilim budur dedi." Diyarımızdaki nüshaların hepsinde böyledir. Kadı Iyaz dedi ki: Bu ifade tenvin ile "(إن هذا لعلم): Şüphesiz ki bu bir ilimdir" diye de rivâyet edilmiştir. İkisi de doğrudur. Birincisi: Elbetteki bu sapasağlam ilmin kendisidir demek olur. Bu da Âişe (radıyallâhu anhâ)'ın âyet-i kerimenin tefsiri hakkındaki sözünü ve anlatımdaki belağatini güzel bulması anlamını taşır.

٣٠٧١-٢٦٢/٤- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا حُجَيْنُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ عُقَيْلٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ أَنَّهُ قَالَ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ قَالَ سَأَلْتُ عَائِشَةَ

136 Buhari, 4861 -muhtasar olarak-; Tirmizi, 2965; Nesai, 2967; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16438

وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِنَحْوِهِ وَقَالَ فِي الْحَدِيثِ فَلَمَّا سَأَلُوا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ ذَلِكَ فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا كُنَّا نَتَحَرَّجُ أَنْ نَطُوفَ بِالصَّفَا وَالْمَرْوَةِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوِ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا قَالَتْ عَائِشَةُ قَدْ سَنَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الطَّوَافَ بَيْنَهُمَا فَلَيْسَ لِأَحَدٍ أَنْ يَتْرُكَ الطَّوَافَ بِهِمَا

3071-262/4- Bana Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize Huceyn b. el-Müsennâ tahdis etti, bize Leys, Ukayl'den tahdis etti, o İbn Şihâb'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Urve b. ez-Zubeyr bana haber verip dedi ki: Âişe'ye sordum dedi ve hadisi buna yakın olarak rivâyet etti. Hadiste şunları da söyledi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e buna dair soru sorup: Ey Allah'ın Rasûlü! Biz Safa ile Merve arasında tavaf etmekten (vebal olur diye) çekiniyorduk dediler. Bunun üzerine aziz ve celil Allah: *"Muhakkak Safa ile Merve Allah'ın şiarlarındandır. Artık kim Beyt'i hacceder yahut umre yaparsa ikisi arasında tavaf etmesinde ona bir vebal yoktur"* buyruklarını indirdi. (Âişe) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ikisi arasında tavaf yapmayı sünnet kılmıştır. Bu sebeple herhangi bir kimsenin ikisi arasında tavafı terk etme selahiyeti yoktur. [137]

Şerh

Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın: "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ikisi arasında tavaf etmeyi sünnet kılmıştır" yani onu teşri buyurmuş ve onu (hacc ve umre için) bir rükün kılmıştır anlamındadır. Allah en iyi bilendir.

٣٠٧٢-٢٦٣/٥- وَحَدَّثَنَا حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ أَنَّ عَائِشَةَ أَخْبَرَتْهُ أَنَّ الْأَنْصَارَ كَانُوا قَبْلَ أَنْ يُسْلِمُوا هُمْ وَغَسَّانُ يُهِلُّونَ لِمَنَاةَ فَتَحَرَّجُوا أَنْ يَطُوفُوا بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ وَكَانَ ذَلِكَ سُنَّةً فِي آبَائِهِمْ مَنْ أَحْرَمَ لِمَنَاةَ لَمْ يَطُفْ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ وَإِنَّهُمْ سَأَلُوا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ ذَلِكَ حِينَ أَسْلَمُوا فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِي ذَلِكَ إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوِ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَإِنَّ اللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ

137 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16566

3072-363/5- Bana Harmele b. Yahya da tahdis etti... Urve b. ez-Zubeyr'den rivâyete göre Âişe kendisine şunu haber vermiştir: Müslüman olmadan önce Ensar ile Gassânlılar, Menat putu adına ihrama girerlerdi. Bundan dolayı Safa ile Merve arasında tavaf etmekten çekindiler. Halbuki bu onların atalarının bir sünneti idi. Menat adına ihrama giren kimseler Safa ile Merve arasında tavaf yapmazlar. Onlar müslüman olunca bu hususu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e sordular. Bunun üzerine aziz ve celil Allah bu hususta: *"Muhakkak Safa ile Merve Allah'ın şiarlarındandır. Artık kim Beyt'i hacceder yahut umre yaparsa ikisi arasında tavaf etmesinde onun için bir vebal yoktur. Kim kendiliğinden de bir hayır işlerse şüphesiz Allah Şâkir'dir (amellerin karşılığını fazlasıyla verendir) her şeyi bilendir"* buyruğunu indirdi. [138]

٣٠٧٣-٢٦٤/٦- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ عَاصِمٍ عَنْ أَنَسٍ قَالَ كَانَتْ الْأَنْصَارُ يَكْرَهُونَ أَنْ يَطُوفُوا بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ حَتَّى نَزَلَتْ إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوْ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا

3073-264/6- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Ebu Muaviye, Âsım'dan tahdis etti, o Enes'den şöyle dediğini rivâyet etti: Ensar *"muhakkak Safa ile Merve Allah'ın şiarlarındandır. Artık kim Beyt'i hacceder yahut umre yaparsa ikisi arasında tavaf etmesinde onun için bir vebal yoktur"* buyruğu nâzil oluncaya kadar Safa ile Merve arasında tavaf etmekten hoşlanmıyorlardı. [139]

٤٤/٤٤- بَاب بَيَانِ أَنَّ السَّعْيَ لَا يُكَرَّرُ

44/44- SAY'IN TEKRAR EDİLMEYECEĞİNİN BEYANI BABI

٣٠٧٤-٢٦٥/١- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ لَمْ يَطُفْ النَّبِيُّ ﷺ وَلَا أَصْحَابُهُ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ إِلَّا طَوَافًا وَاحِدًا

138 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16736
139 Buhari, 1648, 4495; Tirmizi, 2966; Tuhfetu'l-Eşrâf, 929

3074-265/1- Bana Muhammed b. Hâtim tahdis etti, bize Yahya b. Said, İbn Cureyc'den tahdis etti, bize Yahya b. Said, İbn Cureyc'den tahdis etti, bana Ebu Zubeyr'in haber verdiğine göre o Cabir b. Abdullah'ı şöyle derken dinlemiştir: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de ashabı da Safa ile Merve arasında yalnızca bir tavaf yapmışlardır. [140]

٣٠٧٥-.../٢- وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ وَقَالَ إِلَّا طَوَافًا وَاحِدًا طَوَافَهُ الْأَوَّلَ

3075-.../2- Bize Abd b. Humeyd de tahdis etti, bize Muhammed b. Bekr haber verdi, bize İbn Cureyc bu isnâd ile aynısını haber verdi ve ayrıca: Yalnız bir tavaf yani ilk tavafı yapmıştır demiştir. [141]

Şerh

"Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de ashabı da... yapmamıştır" bu hadisten haccta yada umrede say'ın birden fazla tekrarlanmayacağına aksine yalnızca bir defa sa'y yapmakla yetinip bunun tekrar etmesinin mekruh olduğuna delil vardır. Çünkü bu bir bid'attir. Ayrıca bu daha önce kaydettiğimiz Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kıran haccı yapmış olduğuna ve kıran haccı yapan bir kimseye de tek bir tavaf ve tek bir say'ın yeterli geldiğine de delil vardır. Bu hususta Ebu Hanife ile başkasının görüş ayrılığı da daha önce kaydedilmişti. Allah en iyi bilendir.

٤٥/٤٥- بَاب اسْتِحْبَابِ إِدَامَةِ الْحَاجِّ التَّلْبِيَةَ حَتَّى يَشْرَعَ فِي رَمْيِ جَمْرَةِ الْعَقَبَةِ يَوْمَ النَّحْرِ

45/45- HACCEDENİN NAHR (KURBAN BAYRAMI BİRİNCİ) GÜNÜ AKABE CEMRESİNE TAŞ ATMAYA BAŞLAYINCAYA KADAR TELBİYE GETİRMEYİ SÜRDÜRMESİNİN MÜSTEHAP OLDUĞU BABI

٣٠٧٦-٢٦٦/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَابْنُ حُجْرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَاللَّفْظُ لَهُ قَالَ أَخْبَرَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي حَرْمَلَةَ عَنْ كُرَيْبٍ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ

140 2934 numaralı hadisin kaynakları
141 3074 numaralı hadisin kaynakları

قَالَ رَدِفْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ مِنْ عَرَفَاتٍ فَلَمَّا بَلَغَ رَسُولُ اللهِ ﷺ الشِّعْبَ الأَيْسَرَ الَّذِي دُونَ الْمُزْدَلِفَةِ أَنَاخَ فَبَالَ ثُمَّ جَاءَ فَصَبَبْتُ عَلَيْهِ الْوَضُوءَ فَتَوَضَّأَ وُضُوءًا خَفِيفًا ثُمَّ قُلْتُ الصَّلَاةَ يَا رَسُولَ اللهِ فَقَالَ الصَّلَاةُ أَمَامَكَ فَرَكِبَ رَسُولُ اللهِ ﷺ حَتَّى أَتَى الْمُزْدَلِفَةَ فَصَلَّى ثُمَّ رَدِفَ الْفَضْلُ رَسُولَ اللهِ ﷺ غَدَاةَ جَمْعٍ قَالَ كُرَيْبٌ فَأَخْبَرَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبَّاسٍ عَنِ الْفَضْلِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ لَمْ يَزَلْ يُلَبِّي حَتَّى بَلَغَ الْجَمْرَةَ

3076-276/1- Bize Yahya b. Eyyub, Kuteybe b. Said ve İbn Hucr tahdis edip dedi ki: Bize İsmail tahdis etti. (H.) Bize Yahya b. Yahya da - lafız ona ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize İsmail b. Cafer, Muhammed b. Ebu Harmele'den haber verdi, o İbn Abbas'ın azadlısı Kureyb'den, o Üsâme b. Zeyd'den şöyle dediğini rivâyet etti: Arafat'tan itibaren Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bineğinin arkasına bindim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Müzdelife'den beride bulunan sol taraftaki dağ yoluna ulaşınca devesini çöktürdü ve küçük abdest bozdu. Sonra geldi, ben de ona abdest suyunu döktüm. O da hafif bir abdest aldı. Sonra: Namaz, ey Allah'ın Rasûlü dedim. O: *"Namaz önünde (ileride) gelecek"* buyurdu. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bindi ve ta Müzdelife'ye kadar geldi. Orada namaz kıldı. Cem' (Müzdelife) sabahında da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) el-Fadl'ı bineğinin üzerine alıp arkasına bindirdi.

Kureyb dedi ki: Bana Abdullah b. Abbas, el-Fadl'dan haber verdiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Akabe Cemresine ulaşıncaya kadar telbiye getirmeye devam etti. [142]

٣٠٧٧-٢٦٧/٢- وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ كِلَاهُمَا عَنْ عِيسَى بْنِ يُونُسَ قَالَ ابْنُ خَشْرَمٍ أَخْبَرَنَا عِيسَى عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ أَخْبَرَنِي ابْنُ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَرْدَفَ الْفَضْلَ مِنْ جَمْعٍ قَالَ فَأَخْبَرَنِي ابْنُ عَبَّاسٍ أَنَّ الْفَضْلَ أَخْبَرَهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَمْ يَزَلْ يُلَبِّي حَتَّى رَمَى جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ

3077-267/2- Bize İshak b. İbrahim ve Ali b. Haşrem de tahdis etti. İkisi İsa b. Yunus'dan rivâyet etti, İbn Haşrem dedi ki: Bize İsa b. Yunus, İbn Cureyc'den haber verdi, bana Atâ haber verdi, bana İbn Abbas'ın haber verdiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Cemh'den itibaren el-Fadl'ı bine-

142 Buhari, 1669; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11055

ğinin üzerine alıp arkasına bindirdi. (Atâ) dedi ki: İbn Abbas'ın bana haber verdiğine göre el-Fadl kendisine Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Akabe Cemresine taş atıncaya kadar telbiyeyi kesmedi. [143]

Şerh

(3076-3077 numaralı hadisler)

Üsâme'nin rivâyet ettiği hadiste (3076) "Arafat'tan itibaren Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in arkasına, bineğin üzerine bindim." Bu hadis Arafat'tan ayrılırken binek üzerinde yol almanın müstehap olduğuna ve eğer bineğin gücü yetiyorsa bineğinin üzerine bir diğerini arkasına bindirmenin caiz olduğuna, fazilet ehli ile birlikte bineklerinin üzerinde arkalarına binmenin caiz olup bunun edebe aykırı olmadığına delildir.

"Üzerine abdest suyu döktüm, o da hafif bir abdest aldı." Üzerine abdest suyu döktüm derken "vedû''" vav harfi fethalı olup kendisi ile abdest alınan su demektir. Daha önce bunun vav harfinin ötreli söyleneceğine dair bir görüş olduğunu da kaydetmiş ve bunun bir değerinin olmadığını söylemiştik.

"Hafif bir abdest aldı" yani namaz abdesti aldı ve bunu azaları birer defa yıkamak sureti ile yahud da çoğunlukla âdetine nisbetle suyu daha az kullanarak abdest aldı. Diğer bir rivâyetteki: "Abdest azalarını iyice yıkamadı" sözünün anlamı budur. Yani âdet edindiği şekilde abdest azalarını iyice yıkayarak bir abdest almadı demektir.

Bunda abdest alırken başkasından yardım almanın caiz olduğuna delil vardır. Mezhep âlimlerimiz der ki: Abdest alırken başkasının yardımı üç türlüdür:

1. Suyun kuyudan, evden ve benzeri yerlerden getirilip kendisine takdim edilmesi hususunda başkasının yardımını almak. Bu caizdir, bunun evlaya aykırı olduğu da söylenemez.

2. Azalarını yıkayacak kimseden bu hususta yardım istemek, bu da hastalık ya da benzeri bir mazeretinin bulunması halinde tenzihen mekruhtur.

3. Üzerine su dökmek için başkasının yardımını alması eğer bir mazeret dolayısı ile olursa bunda bir sakınca yoktur. Yoksa evlâ olana aykırıdır. Buna mekruh denilir mi? Mezhep âlimlerimizin bu hususta iki görüşü vardır. Daha sahih olanına göre mekruh değildir. Çünkü bu hususta herhangi bir nehiy sa-

143 Buhari, 1685; Ebu Davud, 1815; Tirmizi, 918; Nesai, 3055; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11050

bit değildir. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Üsâme'nin Tebuk Gazvesi'nde el-Muğire b. Şu'be'nin Muavviz kızı er-Rubeyyi'nin yardımını almasına gelince bu caiz oluşu beyan etmek içindir. O durumda onun için bu daha faziletlidir. Çünkü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) beyanda bulunmakla emrolunmuştur. Allah en iyi bilendir.

"Ben: Ey Allah'ın Rasûlü, namaz dedim. O: *"Namaz önünde (ileride) gelecektir"* buyurdu." Yani Üsâme ona akşam namazını hatırlattı. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu namazı daha başka zamanlarda bilinen âdetinden sonrasına bırakıp geciktirince unuttuğunu sanmıştı. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de ona bu namazın kılınması uygun olan meşru vaktinin önünde (yani ileride) Müzdelife'de kılınmasıdır, diye cevap vermiştir.

Burada tabi olanın uyduğu kimseye âdetine muhalif olarak terk ettiği bir hususu yapsın yahut da bundan dolayı mazeretini söylesin ya da ona doğru şekli beyan etsin diye hatırlatmanın müstehap olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Çünkü alışılagelmiş âdetine aykırı hareket etmesinin sebebi şudur, şudur.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Namaz önündedir"* demesinden de şu anlaşılmaktadır. Bu gecede böyle bir yerde sünnet olan akşam namazını yatsının vaktine tehir edip her ikisini Müzdelife'de cem ile kılmaktır. Bunun böyle olduğu müslümanların icmaı ile kabul edilmiştir. Ama vacip değil, bir sünnettir. Eğer her ikisini de yolda kılacak olursa yahut da bu namazların her birini kendi vaktinde kılarsa bu da caizdir. Maliki mezhebine mensup bazı fukaha: Akşam namazını vaktinde kılacak olursa onu iade etmesi gerekir demişlerse de bu şaz ve zayıf bir görüştür.

"Akabe Cemresine ulaşıncaya kadar telbiye getirmeye devam etti." Bu da Akabe Cemresine nahr (kurban bayramı birinci) günü sabahı taş atmaya başlayıncaya kadar telbiyeyi sürdürmesine bir delildir. Şafii, Süfyan-ı Sevri, Ebu Hanife, Ebu Sevr, ashab ve tabiin ulemasının, değişik bölgelerdeki fukahanın ve onlardan sonrakilerin çoğunluğunun görüşü budur. Hasan-ı Basri ise: Arefe günü sabah namazını kılıncaya kadar telbiye getirir, sonra telbiyeyi keser demiştir. Ali, İbn Ömer, Âişe, Malik ve Medine fukahasının çoğunluğundan ise Arefe günü güneş zevale erinceye kadar telbiye getirir, vakfeye başladıktan sonra ise telbiye getirmez dedikleri nakledilmiştir.

Ahmed, İshak ve seleften bazı kimseler ise Akabe Cemresine taş atmayı bitirinceye kadar telbiye getirir demişlerdir.

Şafii ve cumhurun delili bundan sonraki diğer hadislerle birlikte bu sahih hadisdir. Diğerlerinin lehine bu kanaate muhalefet etmelerinde herhangi bir delil bulunmadığından ötürü sünnete tabi olmak izlenecek muayyen yol olarak kalmaktadır.

(3077) Diğer rivâyette: "Akabe Cemresine taş atıncaya kadar telbiyeye devam etti" sözünü Ahmed ve İshak kendi görüşlerine delil gösterebilirler. Ama cumhur burada maksat taş atmaya başlayıncaya kadar telbiyeyi devam ettirdiğidir demiştir. Böylelikle her iki rivâyet cem ve telif edilmiş olur.

٣٠٧٨-٢٦٨/٣- وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ رُمْحٍ أَخْبَرَنِي اللَّيْثُ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ أَبِي مَعْبَدٍ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ الْفَضْلِ بْنِ عَبَّاسٍ وَكَانَ رَدِيفَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ فِي عَشِيَّةِ عَرَفَةَ وَغَدَاةِ جَمْعٍ لِلنَّاسِ حِينَ دَفَعُوا عَلَيْكُمْ بِالسَّكِينَةِ وَهُوَ كَافٌّ نَاقَتَهُ حَتَّى دَخَلَ مُحَسِّرًا وَهُوَ مِنْ مِنًى قَالَ عَلَيْكُمْ بِحَصَى الْخَذْفِ الَّذِي يُرْمَى بِهِ الْجَمْرَةُ وَقَالَ لَمْ يَزَلْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُلَبِّي حَتَّى رَمَى الْجَمْرَةَ وَحَدَّثَنِيهِ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَذْكُرْ فِي الْحَدِيثِ وَلَمْ يَزَلْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُلَبِّي حَتَّى رَمَى الْجَمْرَةَ وَزَادَ فِي حَدِيثِهِ وَالنَّبِيُّ ﷺ يُشِيرُ بِيَدِهِ كَمَا يَخْذِفُ الْإِنْسَانُ

3078-268/3- Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti, bize Leys tahdis etti, (H.) Bize İbn Rumh da tahdis etti, bana Leys, Ebu Zubeyr'den haber verdi, o İbn Abbas'ın azadlısı Ebu Ma'bed'den, o İbn Abbas'dan, o el-Fadl b. Abbas'dan rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in arkasında bineğinin üzerine binmişti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Arafat'tan ayrıldıkları akşam ile Cem' (Müzdelife) sabahında ayrıldıklarında insanlara: *"Sükûneti muhafaza ediniz"* buyuruyordu. Bu arada devesinin yularını da kısıyordu. Nihayet -Mina'dan sayılan- Muhassir'e girdiği zaman: *"Cemreye atılacak ufak çakıl taşları toplayın"* buyurdu.

Ayrıca (el-Fadl) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Akabe Cemresine taş atıncaya kadar telbiye getirmeye devam etti.

Bunu bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Yahya b. Said, İbn Bec'den tahdis etti, bana Ebu Zubeyr bu isnâd ile haber vermekle birlikte o hadiste: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Cemreye taş atıncaya kadar telbiye ge-

tirmeye devam etti ibaresini zikretmemekle birlikte hadisi rivâyetinde: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir kimse eli ile küçük taşı atar gibi işaret yapıyordu, ibaresini ekledi.[144]

Şerh

"Cem'" bilindiği gibi Müzdelife demektir, daha önce açıklanmıştı.

"Sükûneti muhafaza edin" bu o gece yol alışta uyulması gereken edep ve sünneti göstermektedir. Diğer kalabalık yerler de bu hükme dahildir.

"Devesinin yularını kısıyordu." Yani hızlanmasına engel oluyordu.

"Mina'dan sayılan Muhassir'e girdi..." Muhassir'in zaptı ve açıklaması daha önce geçen Cabir (radıyallâhu anh)'ın Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in haccına dair hadiste geçmiş bulunmaktadır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Küçük çakıl taşları toplayın"* buyruğuna gelince ilim adamları der ki: Bu küçük taşlar bakla tanesine yakındır. Mezhep âlimlerimiz daha büyük taşları ya da daha küçük taşları atması halinde de caizdir ama mekruhtur demişlerdir.

"Elleri ile bir insanın küçük taşları atması gibi işaret yapıyordu." Bundan kasıt ise küçük taşlar ile ilgili açıklama yapmak, beyanı daha ileriye götürmektir. Yoksa kasıt Cemrelere parmak arasında küçük taş atılır gibi atılır, demek değildir. Her ne kadar bazı mezhep âlimlerimiz bunun müstehap olduğunu söylese de bu bir yanlışlıktır. Doğrusu ise Cemrelere taş atmanın parmak arasında küçük taş atmak şeklinde olmayacağıdır. Çünkü Abdullah b. el-Muğaffel'in Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bu şekilde parmak arasında küçük taş atmanın yasakladığına dair hadis sabittir. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu şekilde işaret etmesinin anlamı az önce açıkladığımız gibidir. Allah en iyi bilendir.

٣٠٧٩-٢٦٩/٤- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ عَنْ حُصَيْنٍ عَنْ كَثِيرِ بْنِ مُدْرِكٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ قَالَ قَالَ عَبْدُ اللهِ وَنَحْنُ بِجَمْعٍ سَمِعْتُ الَّذِي أُنْزِلَتْ عَلَيْهِ سُورَةُ الْبَقَرَةِ يَقُولُ فِي هَذَا الْمَقَامِ لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ

144 Nesai, 3030, 3052, 3058; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11057

3079-269/4- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Ebu'l-Ahvas, Husayn'dan tahdis etti, o Kesir b. Mudrik'den, o Abdurrahman b. Yezid'den şöyle dediğini rivâyet etti: Biz Cem'de (Müzdelife'de) iken Abdullah (b. Mesud): Ben üzerine Bakara Suresi'nin nâzil olduğu o yüce zâtı bu makamda "Lebbeyk Allahumme lebbeyk" buyururken dinledim, dedi. [145]

Şerh

"Abdullah (b. Mesud): Biz Cem'de iken üzerine Bakara Suresi'nin nâzil olduğu yüce zâtı bu makamda lebbeyk Allahumme lebbeyk derken dinledim, dedi." Bu hadis Arafat'da vakfeden sonra da telbiye getirmeye devam etmenin müstehap olduğuna delildir. Bu daha önce geçtiği gibi cumhurun da benimsediği kanaattir.

Ayrıca bu hadiste Bakara Suresi, Nisa Suresi ve benzeri şekilde surelerin adını söylemenin caiz olduğuna da delil vardır. Öncekilerden kimisi bunu mekruh görmüş ve bunun yerine kendisinde Bakaranın sözkonusu edildiği sure, kendisinde Nisanın sözkonusu edildiği sûre vb. ifadeler kullanılır demişlerdir. Doğrusu ise Bakara Suresi, Nisa Suresi, Maide Suresi ve buna benzer surelerin isimlerini söylemektir. Ashab, tabiin ve ondan sonra gelen ilim adamlarının büyük çoğunluğu da böyle demiştir. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sözü olan hadisler ile ashab (radıyallâhu anhum)'un sözleri de bu hususta birbirini desteklemektedir. Bir gecede Bakara Suresi'nden son iki âyeti okuyan kimseye o iki âyet yeter hadisi gibi. Allah en iyi bilendir.

Abdullah b. Mesud'un: "Üzerinde Bakara Suresi'nin nâzil olduğu zât" diyerek özel olarak Bakara Suresi'ni zikretmesinin sebebine gelince hacc ibadeti ile ilgili hükümlerin büyük çoğunluğunun o surede bulunmasından dolayıdır. O sanki: İşte üzerine menasik (denilen) hacc ibadeti ile ilgili hükümlerin üzerine indirildiği, şeriatın kendisinden öğrenildiği hükümleri de beyan eden zâtın durduğu yer burasıdır. Bu sebeple siz de bunu dayanak alın, demek istemiş gibidir.

Bununla da Arafat'ta vakfe yaptığı andan itibaren telbiyeyi keser diyenlerin kanaatini de reddetmiş olmaktadır. İşte ikinci (3080) rivâyetteki şu sözlerin manası da budur: Abdullah, Cem'den ayrılındığında telbiye getirince bu bir bedevi mi denilmiş, Abdullah b. Mesud da o sözlerini bu şekilde itiraz edenin itirazını reddetmek ve ona karşı durumu açıklamak sadedinde söylemişti. Allah en iyi bilendir.

---

145 Nesai, 3046; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9391

٣٠٨٠-٢٧٠/٥- وَحَدَّثَنَا سُرَيْجُ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ أَخْبَرَنَا حُصَيْنٌ عَنْ كَثِيرِ بْنِ مُدْرِكٍ الْأَشْجَعِيِّ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ أَنَّ عَبْدَ اللهِ لَبَّى حِينَ أَفَاضَ مِنْ جَمْعٍ فَقِيلَ أَعْرَابِيٌّ هَذَا فَقَالَ عَبْدُ اللهِ أَنَسِيَ النَّاسُ أَمْ ضَلُّوا سَمِعْتُ الَّذِي أُنْزِلَتْ عَلَيْهِ سُورَةُ الْبَقَرَةِ يَقُولُ فِي هَذَا الْمَكَانِ لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ

3080-270/5- Bize Yunus b. Sureyc de tahdis etti, bize Huşeym tahdis etti, bize Husayn, Kesir b. Mudrik el-Eşcaî'den haber verdi, onun Abdurrahman b. Yezid'den rivâyet ettiğine göre Abdullah (b. Mesud) Cem'den ayrıldığı zaman telbiye getirdi. Bu bir bedevi mi denilince Abdullah: İnsanlar unuttular mı yoksa saptılar mı? Ben üzerine Bakara Suresi'nin nâzil olduğu zâtı bu yerde "Lebbeyk Allahumme lebbeyk" derken dinlemişimdir dedi. [146]

٣٠٨١-.../٦- وَحَدَّثَنَاه حَسَنٌ الْحُلْوَانِيُّ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ حُصَيْنٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ

3081-.../6- Bunu bize Hasan el-Hulvâni de tahdis etti, bize Yahya b. Âdem tahdis etti, Süfyan, Husayn'dan bu isnâd ile tahdis etti. [147]

٣٠٨٢-٢٧١/٧- وَحَدَّثَنِيهِ يُوسُفُ بْنُ حَمَّادٍ الْمَعْنِيُّ حَدَّثَنَا زِيَادٌ يَعْنِي الْبَكَّائِيَّ عَنْ حُصَيْنٍ عَنْ كَثِيرِ بْنِ مُدْرِكٍ الْأَشْجَعِيِّ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ وَالْأَسْوَدِ بْنِ يَزِيدَ قَالَا سَمِعْنَا عَبْدَ اللهِ بْنَ مَسْعُودٍ يَقُولُ بِجَمْعٍ سَمِعْتُ الَّذِي أُنْزِلَتْ عَلَيْهِ سُورَةُ الْبَقَرَةِ هَاهُنَا يَقُولُ لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ ثُمَّ لَبَّى وَلَبَّيْنَا مَعَهُ

3082-271/7- Bunu bana Yusuf b. Hammâd el-Ma'ni de tahdis etti, bize Ziyad -yani el-Bekkai- Husayn'dan tahdis etti, o Kesir b. Mudrik el-Eşcaî'den, o Abdurrahman b. Yezid ve el-Esved b. Yezid'den şöyle dediklerini rivâyet etti: Abdullah b. Mesud'u Cem'de şöyle derken dinledik: Ben üzerine Bakara Suresi'nin nâzil olduğu zâtı burada: "Lebbeyk Allahumme lebbeyk" buyururken dinledim dedikten sonra kendisi de telbiye getirdi, biz de onunla birlikte telbiye getirdik. [148]

146 3079 numaralı hadisin kaynakları
147 3079 numaralı hadisin kaynakları
148 3079 numaralı hadisin kaynakları

٤٦/٤٦- بَاب التَّلْبِيَةِ وَالتَّكْبِيرِ فِي الذَّهَابِ مِنْ مِنًى إِلَى عَرَفَاتٍ فِي يَوْمِ عَرَفَةَ

46/46- AREFE GÜNÜNDE MİNA'DAN ARAFAT'A GİDERKEN TELBİYE VE TEKBİR GETİRME BABI

٣٠٨٣-١/٢٧٢- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نُمَيْرٍ ح وَحَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ يَحْيَى الْأُمَوِيُّ حَدَّثَنِي أَبِي قَالَا جَمِيعًا حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ غَدَوْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنْ مِنًى إِلَى عَرَفَاتٍ مِنَّا الْمُلَبِّي وَمِنَّا الْمُكَبِّرُ

3083-272/1- Bize Ahmed b. Hanbel ve Muhammed b. el-Müsennâ tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. Numeyr tahdis etti, (H.) Bize Said b. Yahya el-Umevî de tahdis etti, bize babam tahdis etti, ikisi birlikte dedi ki: Bize Yahya b. Said, Abdullah b. Ebu Seleme'den tahdis etti, o Abdullah b. Abdullah b. Ömer'den, o babasından şöyle dediğini rivâyet etti: Sabah vakti Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte Mina'dan Arafat'a gittik. Kimimiz telbiye getiriyor, kimimiz tekbir getiriyordu. [149]

٣٠٨٤-٢/٢٧٣- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ وَهَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ وَيَعْقُوبُ الدَّوْرَقِيُّ قَالُوا أَخْبَرَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ عُمَرَ بْنِ حُسَيْنٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي غَدَاةِ عَرَفَةَ فَمِنَّا الْمُكَبِّرُ وَمِنَّا الْمُهَلِّلُ فَأَمَّا نَحْنُ فَنُكَبِّرُ قَالَ قُلْتُ وَاللَّهِ لَعَجَبًا مِنْكُمْ كَيْفَ لَمْ تَقُولُوا لَهُ مَاذَا رَأَيْتَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَصْنَعُ

3084-273/2- Bana Muhammed b. Hâtim, Harun b. Abdullah ve Yakub ed-Devrakî de tahdis edip dediler ki: Bize Yezid b. Harun haber verdi, bize Abdulaziz b. Ebu Seleme, Ömer b. Huseyn'den haber verdi, o Abdullah b. Ebu Seleme'den, o Abdullah b. Abdullah b. Ömer'den, o babasından şöyle dediğini rivâyet etti: Arafat'ta vakfe sabahında Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte idik. Kimimiz tekbir getiriyor, kimimiz telbiye getiriyordu. Biz

149 Ebu Davud, 1816; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7271

tekbir getiriyorduk. (Abdullah b. Ebu Seleme) dedi ki: Ben: Allah'a yemin ederim ki size hayret edilir. Nasıl oldu da ona: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in nasıl yaptığını gördün? demediniz. [150]

٣٠٨٥-٣/٢٧٤- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ الثَّقَفِيِّ أَنَّهُ سَأَلَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ وَهُمَا غَادِيَانِ مِنْ مِنًى إِلَى عَرَفَةَ كَيْفَ كُنْتُمْ تَصْنَعُونَ فِي هَذَا الْيَوْمِ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ كَانَ يُهِلُّ الْمُهِلُّ مِنَّا فَلَا يُنْكَرُ عَلَيْهِ وَيُكَبِّرُ الْمُكَبِّرُ مِنَّا فَلَا يُنْكَرُ عَلَيْهِ

3085-274/3- Bize Yahya b. Yahya da tahdis edip dedi ki: Malik'e, Muhammed b. Ebu Bekr es-Sakafi'den şu rivâyetini okudum: Buna göre o sabah vakti Enes b. Malik ile birlikte Mina'dan Arafat'a gittikleri sırada Enes'e: Bugünde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte nasıl yapıyordunuz, diye sormuş. Enes (radıyallâhu anh): Bizden kimimiz telbiye getiriyor ve onun yaptığına itiraz edilmiyordu, kimimiz tekbir getiriyor onun da yaptığına itiraz edilmiyordu dedi. [151]

Şerh

(3083-3085 numaralı hadisler)

(3083) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte sabah vakti Mina'dan Arafat'a gittik. Kimimiz telbiye getiriyor, kimimiz tekbir getiriyordu." Diğer rivâyette (3085) "telbiye getirene de karşı çıkılmıyor, tekbir getirene de karşı çıkılmıyordu." Bu rivâyetlerde Arefe gününde Mina'dan Arafat'a giderken telbiyenin de tekbirin de müstehap olduğuna delil bulunmakla birlikte telbiye getirmek daha faziletlidir. Ayrıca Arefe günü sabahından sonra telbiyenin kesileceğini söyleyenlerin kanaatleri de reddedilmektedir. Allah en iyi bilendir.

٣٠٨٦-٤/٢٧٥- وَحَدَّثَنِي سُرَيْجُ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ رَجَاءٍ عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ قَالَ قُلْتُ لِأَنَسِ بْنِ مَالِكٍ غَدَاةَ عَرَفَةَ مَا تَقُولُ فِي التَّلْبِيَةِ هَذَا الْيَوْمَ قَالَ سِرْتُ هَذَا الْمَسِيرَ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ وَأَصْحَابِهِ فَمِنَّا الْمُكَبِّرُ وَمِنَّا الْمُهَلِّلُ وَلَا يَعِيبُ أَحَدُنَا عَلَى صَاحِبِهِ

---

150 3083 numaralı hadisin kaynakları

151 Buhari, 970, 1659; Nesai, 3000, 3001; İbn Mace, 3008; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1452

3086-275/4- Bana Süreyc b. Yunus da tahdis etti, bize Abdullah b. Reca, Musa b. Ukbe'den tahdis etti, bana Muhammed b. Ebu Bekr tahdis edip dedi ki: Arafat'a çıkıldığı sabah Enes b. Malik'e: Bugünde telbiye getirmek hakkında ne dersin diye sordu. Şöyle dedi: Ben bu yolu Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve ashabı ile birlikte yürümüştüm. Kimimiz tekbir getiriyor kimimiz telbiye getiriyordu ve birimiz diğer arkadaşını ayıplamıyordu. [152]

٤٧/٤٧- بَاب الْإِفَاضَةِ مِنْ عَرَفَاتٍ إِلَى الْمُزْدَلِفَةِ وَاسْتِحْبَابِ صَلَاتَيْ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ جَمِيعًا بِالْمُزْدَلِفَةِ فِي هَذِهِ اللَّيْلَةِ

47/47- ARAFAT'DAN MÜZDELİFE'YE GİDİŞ VE AKŞAM İLE YATSI NAMAZLARINI MÜZDELİFE'DE BİRLİKTE KILMANIN MÜSTEHAP OLDUĞU BABI

٣٠٨٧-١/٢٧٦- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ عَنْ كُرَيْبٍ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ أَنَّهُ سَمِعَهُ يَقُولُ دَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ عَرَفَةَ حَتَّى إِذَا كَانَ بِالشِّعْبِ نَزَلَ فَبَالَ ثُمَّ تَوَضَّأَ وَلَمْ يُسْبِغْ الْوُضُوءَ فَقُلْتُ لَهُ الصَّلَاةَ قَالَ الصَّلَاةُ أَمَامَكَ فَرَكِبَ فَلَمَّا جَاءَ الْمُزْدَلِفَةَ نَزَلَ فَتَوَضَّأَ فَأَسْبَغَ الْوُضُوءَ ثُمَّ أُقِيمَتْ الصَّلَاةُ فَصَلَّى الْمَغْرِبَ ثُمَّ أَنَاخَ كُلُّ إِنْسَانٍ بَعِيرَهُ فِي مَنْزِلِهِ ثُمَّ أُقِيمَتْ الْعِشَاءُ فَصَلَّاهَا وَلَمْ يُصَلِّ بَيْنَهُمَا شَيْئًا

3087-276/1- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Malik'e, Musa b. Ukbe'den rivâyetini okudum, o İbn Abbas'ın azadlısı Kureyb'den, o Üsâme b. Zeyd'i şöyle derken dinlediğini rivâyet etmiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Arafat'tan ayrıldı. Nihayet Şi'be geldiğinde inip küçük abdestini bozdu. Sonra abdest azalarını iyice yıkamaksızın bir abdest aldı. Ben ona, namaz dedim, o: *"Namaz ileride"* buyurdu ve devesine bindi. Müzdelife'ye varınca inip abdest aldı. Abdest azalarını iyice yıkadıktan sonra namaz için kâmet getirildi. Akşam namazını kıldı. Sonra herkes kendi devesini konakladığı yerde çöktürdü. Sonra yatsı namazı için kâmet getirildi. O namazı da kıl(dır)dı. İkisi arasında da hiçbir namaz kılmadı. [153]

---

152 3085 numaralı hadisin kaynakları
153 Buhari, 181, 1667, 1672 -uzunca-; Ebu Davud, 1925; Nesai, 3024, 3025; Tuhfetu'l-Eşrâf, 115

٣٠٨٨-٢٧٧/٢- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ مَوْلَى الزُّبَيْرِ عَنْ كُرَيْبٍ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ قَالَ انْصَرَفَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بَعْدَ الدَّفْعَةِ مِنْ عَرَفَاتٍ إِلَى بَعْضِ تِلْكَ الشِّعَابِ لِحَاجَتِهِ فَصَبَبْتُ عَلَيْهِ مِنَ الْمَاءِ فَقُلْتُ أَتُصَلِّي فَقَالَ الْمُصَلَّى أَمَامَكَ

3088-277/2- Bize Muhammed b. Rumh da tahdis etti, bize Leys, Yahya b. Said'den haber verdi, o ez-Zubeyr'in azadlısı Musa b. Ukbe'den, o İbn Abbas'ın azadlısı Kureyb'den, o Üsâme b. Zeyd'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Arafat'tan ayrıldıktan sonra yolda dağ yollarından birisine ihtiyacını görmek üzere gitti. Ben de ona bir miktar su döktüm. Namaz kılacak mısın? dedim. O: *"Namaz kılınacak yer ileride gelecektir"* buyurdu. [154]

Şerh

(3087-3088 numaralı hadisler)

Bu babta Üsâme (radıyallâhu anh)'ın rivâyet ettiği hadis yer almaktadır. Bu hadise dair açıklamalar bundan önceki babta (3076) geçmiş bulunmaktadır. Hadiste akşam ile yatsı namazının, yatsı namazı vaktinde Müzdelife'de cem edileceği anlaşılmaktadır. Bu üzerinde icma olunmuş bir husus olmakla birlikte hükmü hususunda fukaha farklı görüşlere sahiptir. Bizim mezhebimize göre bu müstehaptır. Bu iki namazı da akşam vaktinde yahut yolda kılsa ya da her birini kendi vaktinde kılsa yine caiz olmakla birlikte faziletli olanı kaçırmış olur. Belirttiğimiz önceki babta bu mesele genişçe açıklanmıştır.

(3087) "Namaz için kâmet getirildi. O da akşam namazını kıl(dır)dı. Sonra herkes devesini konakladığı yere çöktürdü... Aralarında da bir namaz kılmadı."

Babın sonunda gelecek olan diğer rivâyette (3100-3102 numaralı hadislerde) bu iki namazı tek bir kâmetle birlikte kıldığı belirtilmektedir. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in nasıl hacettiğini anlatan Cabir (radıyallâhu anh)'ın uzunca hadisinde de onun Müzdelife'de akşam ve yatsı namazlarını tek bir ezan ve iki kâmet ile kıldırdığı geçmiş idi. Cabir'in bu rivâyeti, işaret olunan önceki iki rivâyete öncelenir. Çünkü Cabir (radıyallâhu anh)'ın rivâyetinde fazla bir bilgi bulunmaktadır. Sika ravinin zikrettiği fazlalık ise makbuldür. Diğer taraftan Cabir (radıyallâhu anh) hadise itina göstermiş ve Nebi (sallallâhu aleyhi

154 3087 numaralı hadisin kaynakları

ve sellem)'in haccını bütün ayrıntıları ile nakletmiş bulunmaktadır. Dolayısı ile onun rivâyetine itimat öncelikli bir husustur. Esasen mezhebimizin sahih olan görüşü de budur. İki namazdan birincisi için ezan okumak müstehap olup her biri için ayrı bir kâmet okunur. Böylelikle iki namazı bir ezan ve iki kâmet ile kılar.

Tek bir ikâmet ile ilgili hadis ise her bir namaz için bir kâmet getirmek diye tevil edilir. Böyle bir tevil ilk rivâyet ile aynı zamanda bununla Cabir'in rivâyeti arasında telif için zorunludur. Cabir (radıyallâhu anh)'ın rivâyet ettiği hadiste mesele açıklanmış bulunmaktadır. Allah en iyi bilendir.

"Müzdelife'ye gelince indi, abdest aldı, abdest azalarını da iyice yıkadı... ve aralarında bir namaz kılmadı." Bunda Müzdelife'ye ilk vardığında hemen akşam ve yatsı namazlarını kılmanın müstehap olduğuna delil vardır. Bununla birlikte tan yerinin ağarmasından az öncesine kadar bu iki namazı geciktirmek caizdir.

Ayrıca cem ile kılınan iki namazı, şayet cem' ikinci namazın vaktinde yapılmış ise araya fâsıla koyarak ayırmanın zarar vermeyeceğine de delil vardır. Çünkü: Sonra herkes devesini konakladığı yere çöktürdü demektedir. Eğer iki namazı birincisinin vaktinde cem ederek kılıyorsa aralarına bir fâsıla sokmak caiz değildir. Eğer fâsıla sokacak olursa cem bâtıl olur ve artık ikinci namaz ancak kendi asıl vaktinde sahih olur.

"Aralarında bir namaz kılmadı." Bundan da cem edilen iki namaz arasında herhangi bir namaz kılınmayacağı hükmü anlaşılmaktadır. Bizim mezhebimizin görüşüne göre revatip sünnetlerin kılınması müstehaptır ama bu sünnetleri namazların farzlarını cem ile kıldıktan sonra kılar. Aralarında değil. Öğle namazının farzından önceki sünneti de her iki namazı kılmadan önce kılar. Allah en iyi bilendir.

٣٠٨٩-٣/٢٧٨- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللّٰهِ بْنُ الْمُبَارَكِ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عُقْبَةَ عَنْ كُرَيْبٍ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ سَمِعْتُ أُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ يَقُولُ أَفَاضَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ مِنْ عَرَفَاتٍ فَلَمَّا انْتَهَى إِلَى الشِّعْبِ نَزَلَ فَبَالَ وَلَمْ يَقُلْ أُسَامَةُ أَرَاقَ الْمَاءَ قَالَ فَدَعَا بِمَاءٍ فَتَوَضَّأَ وُضُوءًا لَيْسَ بِالْبَالِغِ قَالَ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ الصَّلَاةَ قَالَ الصَّلَاةُ أَمَامَكَ قَالَ ثُمَّ سَارَ حَتَّى بَلَغَ جَمْعًا فَصَلَّى الْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ

3089-278/3- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. el-Mübarek tahdis etti, (H.) bize Ebu Kureyb de -lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti, bize İbnu'l-Mübarek, İbrahim b. Ukbe'den tahdis etti, o İbn Abbas'ın azadlısı Kureyb'den şöyle dediğini rivâyet etti: Üsâme b. Zeyd'i şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Arafat'dan ayrıldı. Şi'be varınca indi ve küçük abdestini bozdu -Üsâme su döktü demedi- (Üsâme devamla) dedi ki: Sonra su istedi. Azalarını iyice yıkamadığı bir abdest aldı. Ben: Ey Allah'ın Rasûlü, namaz dedim. O: *"Namaz önünde (ileride) gelecektir"* buyurdu. Sonra Cem'e (Müzdelife'ye) varıncaya kadar yürüdü. Akşam ile yatsı namazlarını kıldı. [155]

Şerh

"İndi ve küçük abdestini bozdu. Üsâme, su döktü, demedi." Burada rivâyetin harfiyyen eda edileceği, aynı zamanda bazı hallerde çirkin görülen lafızların açıkça kullanılmalarına ihtiyaç doğması halinde kinayeli lafızların kullanılmayacağı da anlaşılmaktadır. Mesela anlamın karışması, lafızların birbirinden ayırdedilememesi vb. hususlar bunu gerektiren ihtiyaçlar arasındadır.

٣٠٩٠-٢٧٩/٤- وَحَدَّثَنَا إِسْحٰقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ أَبُو خَيْثَمَةَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عُقْبَةَ أَخْبَرَنِي كُرَيْبٌ أَنَّهُ سَأَلَ أُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ كَيْفَ صَنَعْتُمْ حِينَ رَدِفْتَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَشِيَّةَ عَرَفَةَ فَقَالَ جِئْنَا الشِّعْبَ الَّذِي يُنِيخُ النَّاسُ فِيهِ لِلْمَغْرِبِ فَأَنَاخَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ نَاقَتَهُ وَبَالَ وَمَا قَالَ أَهْرَاقَ الْمَاءَ ثُمَّ دَعَا بِالْوَضُوءِ فَتَوَضَّأَ وُضُوءًا لَيْسَ بِالْبَالِغِ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ الصَّلَاةَ فَقَالَ الصَّلَاةُ أَمَامَكَ فَرَكِبَ حَتَّى جِئْنَا الْمُزْدَلِفَةَ فَأَقَامَ الْمَغْرِبَ ثُمَّ أَنَاخَ النَّاسُ فِي مَنَازِلِهِمْ وَلَمْ يَحُلُّوا حَتَّى أَقَامَ الْعِشَاءَ الْآخِرَةَ فَصَلَّى ثُمَّ حَلُّوا قُلْتُ فَكَيْفَ فَعَلْتُمْ حِينَ أَصْبَحْتُمْ قَالَ رَدِفَهُ الْفَضْلُ بْنُ عَبَّاسٍ وَانْطَلَقْتُ أَنَا فِي سُبَّاقِ قُرَيْشٍ عَلَى رِجْلَيَّ

3090-279/4- Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize Yahya b. Âdem haber verdi, bize Zuheyr, Ebu Hayseme tahdis etti, bize İbrahim b. Ukbe tahdis etti, bana Kureyb'in haber verdiğine göre o, Üsâme b. Zeyd'e şunu sordu: Arafat(dan ayrıldığınız) akşam Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bineğinin arkasına bindiğin zaman nasıl yapmıştınız? O şöyle dedi: İnsan-

155 3087 numaralı hadisin kaynakları

ların akşam namazı için develerini çöktürdüğü Şi'be (dağ yoluna) geldik. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de devesini çöktürdü ve küçük abdestini bozdu -(Üsâme) su döktü demedi- Sonra su getirilmesini istedi ve azalarını iyice yıkamadığı bir abdest aldı. Ben: Ey Allah'ın Rasûlü, namaz dedim. O: *"Namaz önünde (ileride gelecek)dir"* buyurdu. Sonra bindi ve nihayet Müzdelife'ye geldik. Akşam namazı için kâmet getirdi. Sonra herkes konaklayacağı yerde devesini çöktürdü. Yatsı namazı için kâmet getirinceye kadar yüklerini indirmediler. Yatsı namazını kıldıktan sonra herkes yüklerini indirdi. (Kureyb dedi ki) ben: Peki sabahı ettiğiniz zaman ne yaptınız dedim. Üsâme dedi ki: Bu sefer onun arkasına el-Fadl b. Abbas bindi. Ben ise Kureyş'in diğer yayan gidenleri arasında ayaklarım üzere yürüyerek yola koyuldum. [156]

Şerh

"Nihayet yatsı namazı için kâmet getirdi." Burada yatsı namazı hakkında "el-işâü'l-âhire" isminin kullanılmasının doğru olduğuna delil vardır. Asmai ve başkalarının bunu kabul etmeyerek, bu avamın yanlış konuşmalarından ve doğru olmayan söyleyişlerindendir. Bunun doğru şekli sadece işa (yatsı) demektir. Dolayısıyla ayrıca onu "el-âhire" diye nitelemek caiz değildir sözleri onların bir yanlışlığıdır. Aksine doğru olan bunun caiz olduğudur. Bu hadis bu hususta gayet açıktır. Pek çok hadis de bu hususta birbirini desteklemektedir. Namaz Kitabı'nın birçok yerinde bu husus açık bir şekilde izah edilmiş bulunmaktadır.

٣٠٩١-٢٨٠/٥- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا وَكِيعٌ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُقْبَةَ عَنْ كُرَيْبٍ عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ لَمَّا أَتَى النَّقْبَ الَّذِي يَنْزِلُهُ الْأُمَرَاءُ نَزَلَ فَبَالَ وَلَمْ يَقُلْ أَهَرَاقَ ثُمَّ دَعَا بِوَضُوءٍ فَتَوَضَّأَ وُضُوءًا خَفِيفًا فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ الصَّلَاةَ فَقَالَ الصَّلَاةُ أَمَامَكَ

3091-280/5- Bize İshak b. İbrahim tahdis etti, bize Veki' haber verdi, bize Süfyan, Muhammed b. Ukbe'den tahdis etti, o Kureyb'den, o Üsâme b. Zeyd'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) emirlerin konakladıkları yer olan Nakb (denilen dağ yoluna) geldiğinde indi ve küçük abdestini bozdu -su döktü demedi- Sonra su getirilmesini istedi ve hafif bir abdest aldı. Ben: Ey Allah'ın Rasûlü, namaz dedim. O: *"Namaz önünde (ileride gelecek)'dir"* buyurdu. [157]

156 3087 numaralı hadisin kaynakları
157 3087 numaralı hadisin kaynakları

Şerh

"Nakb" dağdaki yol demektir. İki dağ arasındaki aralık anlamına geldiği de söylenmiştir.

٣٠٩٢-٢٨١/٦- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ عَطَاءٍ مَوْلَى ابْنِ سِبَاعٍ عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ أَنَّهُ كَانَ رَدِيفَ رَسُولِ اللهِ ﷺ حِينَ أَفَاضَ مِنْ عَرَفَةَ فَلَمَّا جَاءَ الشِّعْبَ أَنَاخَ رَاحِلَتَهُ ثُمَّ ذَهَبَ إِلَى الْغَائِطِ فَلَمَّا رَجَعَ صَبَبْتُ عَلَيْهِ مِنْ الْإِدَاوَةِ فَتَوَضَّأَ ثُمَّ رَكِبَ ثُمَّ أَتَى الْمُزْدَلِفَةَ فَجَمَعَ بِهَا بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ

3092-281/6- Bize Abd b. Humeyd tahdis etti, bize Abdurrezzak haber verdi, bize Ma'mer, Zührî'den haber verdi, o Siba'ın azadlısı Atâ'dan, o Üsâme b. Zeyd'den rivâyet ettiğine göre Arafat'dan ayrıldığı zaman Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bineğinin arkasına binmişti. Şi'be (dağ yoluna) geldiğinde devesini çöktürdü, sonra abdest bozmak üzere gitti. Geri döndüğünde üzerine mataradan su döktüm, o da abdest aldıktan sonra bineğine bindi, sonra Müzdelife'ye geldi, akşam ile yatsı namazını orada birlikte kıldı. [158]

Şerh

"ez-Zührî, Siba'ın azadlısı Atâ'dan, o Üsâme b. Zeyd'den" bu isnad nüshaların bir çoğunda Siba'ın azadlısı Atâ" olarak kaydedilmiştir. Bazılarında ise Um Siba'ın azadlısı denilmektedir. Her ikisi de onunla ilgili bilinene muhaliftir. Çünkü meşhur olan Atâ'nın Siba oğullarının azadlısı olduğudur. Buhari de Tarih'inde, İbn Ebu Hatim, el-Cerh vel Ta'dil adlı eserinde, Halef el-Vasıti, el-Etraf'da, Humeydî, el-Cem' Beyne's-Sahihayn'de, Sem'ânî, Ensâb'da ve başkaları da onu hep bu şekilde zikretmişlerdir. O da Atâ b. Yakub'dur. Atâ b. Nâfi' olduğu da söylenmiştir. Babasının adı ile ilgili olarak her iki şekli zikredenlerden birisi de Buhari, Halef ve el-Humeydi'dir. İbn Ebu Hâtim, Sem'ani ve başkaları ise onun Atâ b. Yakub olduğunu zikretmekle yetinmişlerdir. Hepsi de: O Atâ el-Keyhârânî nisbetlidir. Aynı şekilde onun nisbetinin el-Kevhârâni olduğu da söylenir. Bunun Medine'de bir yere nisbet olduğunu da ittifakla belirtmişlerdir. Cumhur da böyle demiştir. Ebu Said el- Sem'ânî dedi ki: Burası Yemen'de bir kasabadır. Buna Keyhârân denilir. Yahya b. Main dedi ki: Burada sözü geçen Atâ sika bir ravidir. Allah en iyi bilendir.

158 Yalnızca Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 112

٣٠٩٣-٢٨٢/٧- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ أَبِي سُلَيْمَانَ عَنْ عَطَاءٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَفَاضَ مِنْ عَرَفَةَ وَأُسَامَةُ رِدْفُهُ قَالَ أُسَامَةُ فَمَا زَالَ يَسِيرُ عَلَى هَيْئَتِهِ حَتَّى أَتَى جَمْعًا

3093-282/7- Bize Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Yezid b. Harun tahdis etti, bize Abdulmelik b. Ebu Süleyman, Atâ'dan haber verdi, o İbn Abbas'dan rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Arafat'dan ifâda eyledi (ayrıldı). Üsâme de bineğinin arkasına binmişti. Üsâme dedi ki: Allah Rasûlü Cem'e varılıncaya kadar bu şekilde yoluna devam etti. [159]

Şerh

"Bu hali üzere yürümeye devam etti." Nüshaların bir çoğunda bu şekilde olmakla birlikte bazılarında "hey'etihi: o hali üzere" şeklindedir. Her ikisinin de anlamı doğrudur.

٣٠٩٤-٢٨٣/٨- وَحَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ جَمِيعًا عَنْ حَمَّادِ بْنِ زَيْدٍ قَالَ أَبُو الرَّبِيعِ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ أَبِيهِ قَالَ سُئِلَ أُسَامَةُ وَأَنَا شَاهِدٌ أَوْ قَالَ سَأَلْتُ أُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ وَكَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَرْدَفَهُ مِنْ عَرَفَاتٍ قُلْتُ كَيْفَ كَانَ يَسِيرُ رَسُولُ اللهِ ﷺ حِينَ أَفَاضَ مِنْ عَرَفَةَ قَالَ كَانَ يَسِيرُ الْعَنَقَ فَإِذَا وَجَدَ فَجْوَةً نَصَّ

3094-283/8- Bize Ebu Rabî' ez-Zehrânî ve Kuteybe b. Said birlikte Hammâd b. Zeyd'den tahdis etti, Ebu Rabî' dedi ki: Bize Hammâd tahdis etti, bize Hişam babasından tahdis edip dedi ki: Benim de şahit olduğum bir sırada Üsâme'ye soruldu -ya da ben Üsâme b. Zeyd'e sordum dedi- Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Arafat'dan itibaren onu bineğinin arkasına bindirmişti. Dedim ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Arafat'dan ayrılırken nasıl yol alıyordu? O şöyle dedi: Hızlıca yol alırdı, bir aralık buldu mu da daha da koştururdu. [160]

159 Buhari, 1543; Nesai, 3018; Tuhfetu'l-Eşrâf, 95

160 Buhari, 1666, 2999, 4413; Ebu Davud, 1923; Nesai, 3023, 3051; İbn Mace, 3017, Tuhfetu'l-Eşrâf, 104

Şerh

"Hızlıca yürürdü, arada boşluk buldumu koştururdu" diğer rivâyette (3095): "Hişam dedi ki: Nas ise daha da koşturmak, hızlıca gitmek" ise anakdan (hızlıca yol almak)dan daha hızlı bir yürüyüştür" denilmektedir.

"Anak" ayn ve nun harfi fethalı telaffuz edilir. "Nas" ise sad harfi şeddelidir. Bunların her ikisi de hızlı yürüyüş türündendir. Ancak anak yürüyüşü hayvan için daha az meşakkatlidir. Fecve ise geniş alanlı yer demektir. Muvatta'nın bazı ravileri bu kelimeyi "furce (veferce)" diye rivâyet etmişlerdir ki bu da fecve ile aynı anlamdadır.

Hadisten kalabalıkta yol alırken yumuşak hareket etmenin, genişlik bulması halinde ise hacc ibadetlerini daha çabuk yerine getirmek ve kalabalık halinde uygun yavaşlıkta yürümek imkânını bulacak şekilde vakit kazanmak için hızlıca yürümenin müstehap olduğu anlaşılmaktadır. Allah en iyi bilendir.

٣٠٩٥-٢٨٤/٩- وَحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ وَعَبْدُ اللهِ بْنُ نُمَيْرٍ وَحُمَيْدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَزَادَ فِي حَدِيثِ حُمَيْدٍ قَالَ هِشَامٌ وَالنَّصُّ فَوْقَ الْعَنَقِ

3095-284/9- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Abde b. Süleyman, Abdullah b. Numeyr ve Humeyd b. Abdurrahman, Hişam b. Urve'den bu isnâd ile tahdis etti. Hadisin Humeyd tarafından rivâyetinde de şunları ekledi: Hişam dedi ki: Nas şekli yürüyüş, anakdan daha hızlıdır. [161]

٣٠٩٦-٢٨٥/١٠- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ أَخْبَرَنِي عَدِيُّ بْنُ ثَابِتٍ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ يَزِيدَ الْخَطْمِيَّ حَدَّثَهُ أَنَّ أَبَا أَيُّوبَ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ صَلَّى مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ الْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ بِالْمُزْدَلِفَةِ

3096-285/10- Bize Yahya b. Yahya da tahdis etti, bize Süleyman b. Bilâl, Yahya b. Said'den haber verdi, bana Adiyy b. Sabit'in haber verdiğine göre Abdullah b. Yezid el-Hatmî kendisine şunu tahdis etti: Ebu Eyyub'un kendisine haber verdiğine göre o Vedâ Haccında Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte akşam ile yatsıyı Müzdelife'de (birlikte) kılmıştır. [162]

161 3094 numaralı hadisin kaynakları

162 Buhari, 1674 -buna yakın-, 4414; Nesai, 604, 3026 -buna yakın muhtasar olarak-; İbn Mace, 3020; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3465

٣٠٩٧-.../١١- وَحَدَّثَنَاه قُتَيْبَةُ وَابْنُ رُمْحٍ عَنْ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ ابْنُ رُمْحٍ فِي رِوَايَتِهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَزِيدَ الْخَطْمِيِّ وَكَانَ أَمِيرًا عَلَى الْكُوفَةِ عَلَى عَهْدِ ابْنِ الزُّبَيْرِ

3097-.../11- Bunu bize Kuteybe ve İbn Rumh da, Leys b. Sa'd'dan tahdis etti, o Yahya b. Said'den bu isnâd ile rivâyet etti. İbn Rumh rivâyetinde: Abdullah b. Yezid el-Hatmî'den dedi ki o İbnü'z-Zubeyr zamanında Kûfe emiri idi. [163]

٣٠٩٨-٢٨٦/...- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ صَلَّى الْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ بِالْمُزْدَلِفَةِ جَمِيعًا

3098-286/... Bize Yahya b. Yahya da tahdis edip dedi ki: Malik'e İbn Şihâb'dan rivâyetini okudum, o Sâlim b. Abdullah'tan, o İbn Ömer'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) akşam ve yatsı namazlarını Müzdelife'de birlikte kıldı. [164]

٣٠٩٩-١٢/٢٨٧- وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ أَنَّ عُبَيْدَ اللَّهِ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَخْبَرَهُ أَنَّ أَبَاهُ قَالَ جَمَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ بِجَمْعٍ لَيْسَ بَيْنَهُمَا سَجْدَةٌ وَصَلَّى الْمَغْرِبَ ثَلَاثَ رَكَعَاتٍ وَصَلَّى الْعِشَاءَ رَكْعَتَيْنِ فَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ يُصَلِّي بِجَمْعٍ كَذَلِكَ حَتَّى لَحِقَ بِاللَّهِ تَعَالَى

3099-287/12- Bana Harmele b. Yahya da tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus, İbn Şihâb'dan haber verdiğine göre Ubeydullah b. Abdullah b. Ömer kendisine şunu haber verdi: Babası dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) akşam ile yatsı namazlarını Cem'de (Müzdelife'de) aralarında başka bir namaz kılmadan bir arada kıldı. Akşam namazını üç rekât, yatsı namazını da iki rekât olarak kıldı.

Bundan dolayı Abdullah da yüce Allah'a kavuşuncaya kadar Cem'de hep bu şekilde kıldı. [165]

163 3096 numaralı hadisin kaynakları
164 Ebu Davud, 1926; Nesai, 606; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6914
165 Nesai, 3029; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7309

Şerh

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Cem'de (Müzdelife'de) akşam ile yatsı namazlarını bir arada kıldı, aralarında da başka bir namaz kılmadı." Burada zikredilen secde (namaz)den kasıt nafile namazdır. Yani bu iki namaz arasında nafile namaz kılmadı. Secdenin nafile namaz anlamında kullanıldığı gibi namaz anlamında kullanıldığı da olur.

"Akşam namazını üç rekât, yatsı namazını iki rekât olarak kıldı." Bunda akşam namazının kısaltılmayacağına, aksine her zaman üçer rekât olarak kılınacağına delil vardır. Müslümanlar da bunun üzerine böylece icma etmişlerdir. Ayrıca yatsı ve diğer dört rekâtli farz namazların (Müzdelife'de) kısaltılmalarının daha faziletli olduğuna da delil vardır. Allah en iyi bilendir.

٣١٠٠-٢٨٨/١٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ الْحَكَمِ وَسَلَمَةَ بْنِ كُهَيْلٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ أَنَّهُ صَلَّى الْمَغْرِبَ بِجَمْعٍ وَالْعِشَاءَ بِإِقَامَةٍ ثُمَّ حَدَّثَ عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّهُ صَلَّى مِثْلَ ذَلِكَ وَحَدَّثَ ابْنُ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ صَنَعَ مِثْلَ ذَلِكَ

3100-288/13- Bize Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti, bize Abdurrahman b. Mehdi tahdis etti, bize Şu'be, el-Hakem'den ve Seleme b. Kuheyl'den tahdis etti, o Said b. Cübeyr'den rivâyet ettiğine göre akşam namazını Cem'de yatsı ile birlikte bir kâmet ile kıldı. Sonra da İbn Ömer'den bu şekilde namaz kıldığını tahdis etti, İbn Ömer'den de Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in aynısını yaptığını tahdis etti. [166]

٣١٠١-٢٨٩/...- وَحَدَّثَنِيهِ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَقَالَ صَلَّاهُمَا بِإِقَامَةٍ وَاحِدَةٍ

3101-289/...- Bunu bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Veki' tahdis etti bize Şu'be bu isnâd ile tahdis etti ve her ikisini bir kâmet getirerek kıldı dedi.[167]

166 Ebu Davud, 1930, 1931, 1932; Tirmizi, 888; Nesai, 482, 483, 605, 656, 657, 658, 3030; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7052

167 3100 numaralı hadisin kaynakları

٣١٠٢-٢٩٠/١٤ - وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا الثَّوْرِيُّ عَنْ سَلَمَةَ بْنِ كُهَيْلٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ جَمَعَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ بِجَمْعٍ صَلَّى الْمَغْرِبَ ثَلَاثًا وَالْعِشَاءَ رَكْعَتَيْنِ بِإِقَامَةٍ وَاحِدَةٍ

3102-290/14- Bize Abd b. Humeyd de tahdis etti, bize Abdurrezzak haber verdi, bize es-Sevri, Seleme b. Kuheyl'den haber verdi, o Said b. Cübeyr'den, o İbn Ömer'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Cem' (Müzdelife)'de akşam ile yatsı namazlarını bir arada kıldı. Bir kâmet ile akşam namazını üç rekât, yatsı namazını iki rekât kıldı. [168]

٣١٠٣-٢٩١/١٥ - وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ قَالَ قَالَ سَعِيدُ بْنُ جُبَيْرٍ أَفَضْنَا مَعَ ابْنِ عُمَرَ حَتَّى أَتَيْنَا جَمْعًا فَصَلَّى بِنَا الْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ بِإِقَامَةٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ انْصَرَفَ فَقَالَ هَكَذَا صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي هَذَا الْمَكَانِ

3103-291/15- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Abdullah b. Numeyr tahdis etti, bize İsmail b. Ebu Hâlid, Ebu İshak'dan şöyle dediğini tahdis etti: Said b. Cübeyr dedi ki: İbn Ömer ile birlikte Arafat'dan ifâda ettik (ayrıldık). Nihayet Müzdelife'ye vardığımızda akşam ile yatsı namazlarını bize tek bir kâmet ile kıldırdıktan sonra ayrıldı ve: İşte Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu yerde bize bu şekilde namaz kıldırdı dedi. [169]

Şerh

"Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. Numeyr tahdis etti..." Bu Dârâkutni'nin istidrakte bulunduğu hadislerden birisidir. O şöyle demektedir: Bana göre bu İsmail'den kaynaklanan bir yanılmadır. Çünkü bu hadisin rivâyetinde aralarında Şu'be, Sevri, İsrail ve başkalarının da bulunduğu bir topluluk ona muhalefet etmişler ve bu hadisi Ebu İshak'dan, o Abdullah b. Malik'den, o İbn Ömer'den diye rivâyet etmişlerdir. (Dârâkutni devamla) dedi ki: İsmail her ne kadar sika bir ravi ise de bunlar ona göre Ebu İshak'dan gelen hadisleri rivâyette daha dosdoğrudurlar.

Dârâkutni'nin sözleri bunlardır. Cevabı ise daha önce buna benzer tenkitlerinde defalarca geçtiği gibidir. O da: Ebu İshak'ın bu hadisi iki yoldan da

168 3100 numaralı hadisin kaynakları
169 3100 numaralı hadisin kaynakları

dinlemiş olmasının mümkün olduğudur. Bundan dolayı o da her iki şekilde rivâyet etmiştir. Durum her ne olursa olsun metin sahihtir, tenkit edilecek bir tarafı yoktur. Allah en iyi bilendir.

٤٨/٤٨- بَاب اسْتِحْبَابِ زِيَادَةِ التَّغْلِيسِ بِصَلَاةِ الصُّبْحِ يَوْمَ النَّحْرِ بِالْمُزْدَلِفَةِ وَالْمُبَالَغَةِ فِيهِ بَعْدَ تَحَقُّقِ طُلُوعِ الْفَجْرِ

48/48-NAHR (KURBAN BAYRAMI BİRİNCİ) GÜNÜ MÜZDELİFE'DE SABAH NAMAZINI FECR'İN DOĞDUĞUNDAN EMİN OLDUKTAN SONRA OLDUKÇA ERKEN KILMANIN VE BU HUSUSTA MÜBALAĞA ETMENİN MÜSTEHAP OLDUĞU BABI

٣١٠٤-٢٩٢/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ جَمِيعًا عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ قَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ عُمَارَةَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ مَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ صَلَّى صَلَاةً إِلَّا لِمِيقَاتِهَا إِلَّا صَلَاتَيْنِ صَلَاةَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ بِجَمْعٍ وَصَلَّى الْفَجْرَ يَوْمَئِذٍ قَبْلَ مِيقَاتِهَا

3104-292/1- Bize Yahya b. Yahya, Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb birlikte Ebu Muaviye'den tahdis etti. Yahya dedi ki: Bize Ebu Muaviye, A'meş'den haber verdi, o Umare'den, o Abdullah b. Yezid'den, o Abdullah'tan şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bir namazı, vaktinden başka bir vakitte kıldığını görmedim. Bundan iki namaz müstesnâdır: Cem'de kıldığı akşam ile yatsı namazlarından başka o gün sabah namazını da vaktinden önce kıldı. [170]

٣١٠٥-.../٢- وَحَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ جَمِيعًا عَنْ جَرِيرٍ عَنْ الْأَعْمَشِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَقَالَ قَبْلَ وَقْتِهَا بِغَلَسٍ

3105-.../2- Bize Osman b. Ebu Şeybe ve İshak b. İbrahim de birlikte Cerir'den tahdis etti, o A'meş'den bu isnâd ile rivâyet etti ve: Vaktinden önce alaca karanlıkta (kıldı) dedi. [171]

---

170 Buhari, 1682, 1934; Nesai, 3010 -muhtasar olarak-, 3027 -muhtasar olarak-, 3037 -buna yakın-, 607; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9384

171 3104 numaralı hadisin kaynakları

Şerh

Abdullah b. Mesud'un: "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bir namazı vaktinden başka bir vakitte kıldığını görmedim..." hadisi şu demektir: O akşam namazını yatsı vaktinde Müzdelife'nin kendisi olan Cem'de birlikte kıldı. Aynı gün sabah namazını da alışılmış vaktinden önce ama fecrin doğuşundan kesin olarak emin olduktan sonra kılmıştır.

Buna göre "vaktinden önce" ibaresinden kasıt alışılmış olan vaktinden önce demektir. Fecir doğmadan önce demek değildir. Çünkü bu müslümanların icmaı ile caiz değildir. O halde dediğim şekilde onu tevil etmek kaçınılmaz olmaktadır. Zaten Buhari'nin Sahihi'nde bu hadisin bazı rivâyetlerinde İbn Mesud (radıyallâhu anh)'ın Müzdelife'de fecir doğunca sabah namazını kıldıktan sonra: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sabah namazını bu vakitte kılmıştır dediği sabittir. Bir diğer rivâyette ise: Fecir doğunca namazı kılmış ve şöyle demiştir: Şüphesiz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu saatte ancak bu günde bu yerde sadece bu namazı kılardı demiştir. Allah en iyi bilendir.

Bütün bu rivâyetlerde bu namazın (sabah namazının) bugünden başka zamanlarda vaktin sonuna doğru namazı bırakmanın müstehap olduğu hususunda Ebu Hanife'nin lehine bir delil vardır. Bizim ve cumhurun benimsediği kanaate göre ise namazın bütün günlerde ilk vaktinde kılınmasının müstehap olduğu şeklindedir. Ama bugünde ise bu daha da müstehaptır. Daha önce Namaz Kitabı'nda mesele delilleri ile açıklanmış idi. Bu günde (Müzdelife'de kalınan gecenin gününde) sabah namazını olabildiğince erken kılmak sünnettir. Mezhep âlimlerimizin bu rivâyetler hakkında verdiği cevap da şudur: Bunların anlamı Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bunun dışındaki günlerde fecrin ilk doğuşundan Bilâl yanına gelinceye kadar bir süre gecikirdi. Fakat o günde yapılacak ibadetlerin çokluğundan ötürü gecikmedi. Bundan dolayı hacc ibadetlerinin yapılabileceği geniş vaktin doğması için sabah namazının olabildiğince erken kılınmasına ihtiyaç duyulur.

Hanefi mezhebi âlimleri bu hadisi, yolculukta iki namazı cem edilmeyeceğine dair bir delil gösterebilirler. Çünkü İbn Mesud Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanında pek az ayrılan kimselerdendir. Kendisi ise Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu mesele dışında namazları cem ettiğini görmediğini haber vermektedir.

Bizim ve cumhurun benimsediği kanaat ise namazı kısaltmanın caiz olduğu mübah seferlerin tamamında namazların cem edilmesinin caiz olduğu şeklindedir. Bu mesele delilleri ile Namaz Kitabı'nda geçmiş bulunmaktadır.

Bu hadise de şöyle cevap verilir: Onların çıkardıkları bu sonuç hadisin mefhumudur. Onlar ise mefhumu delil etmezler. Bizler ise mefhumu delil kabul etmekteyiz. Fakat eğer mantuk (sözlü ibare) onunla çelişecek olursa mantuku mefhuma önceleriz. Sahih hadisler ise seferde cemin caiz olduğu hususunda birbirini destekler mahiyettedir. Diğer taraftan Arafat'ta öğle ve ikindi namazlarının da cem edilmesi hususunda bu rivâyetin zahirinin kabul edilmeyeceği icma ile öngörülmüştür. Allah en iyi bilendir.

٤٩/٤٩- بَاب اسْتِحْبَابِ تَقْدِيمِ دَفْعِ الضَّعَفَةِ مِنْ النِّسَاءِ وَغَيْرِهِنَّ مِنْ مُزْدَلِفَةَ إِلَى مِنًى فِي أَوَاخِرِ اللَّيْلِ قَبْلَ زَحْمَةِ النَّاسِ وَاسْتِحْبَابِ الْمُكْثِ لِغَيْرِهِمْ حَتَّى يُصَلُّوا الصُّبْحَ بِمُزْدَلِفَةَ

49/49- İNSANLARIN İZDİHAMINDAN ÖNCE ZAYIF KADINLARIN VE DİĞER ZAYIF KİMSELERİN GECENİN SON VAKİTLERİNDE MÜZDELİFE'DEN MİNA'YA GÖNDERİLMELERİNİN VE DİĞERLERİNİN MÜZDELİFE'DE SABAH NAMAZINI KILINCAYA KADAR KALMALARININ MÜSTEHAP OLDUĞU BABI

١٠٦٣-٢٩٣/١- وحَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ قَعْنَبٍ حَدَّثَنَا أَفْلَحُ يَعْنِي ابْنَ حُمَيْدٍ عَنْ الْقَاسِمِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا قَالَتْ اسْتَأْذَنَتْ سَوْدَةُ رَسُولَ اللهِ ﷺ لَيْلَةَ الْمُزْدَلِفَةِ تَدْفَعُ قَبْلَهُ وَقَبْلَ حَطْمَةِ النَّاسِ وَكَانَتْ امْرَأَةً ثَبِطَةً يَقُولُ الْقَاسِمُ وَالثَّبِطَةُ الثَّقِيلَةُ قَالَ فَأَذِنَ لَهَا فَخَرَجَتْ قَبْلَ دَفْعِهِ وَحَبَسَنَا حَتَّى أَصْبَحْنَا فَدَفَعْنَا بِدَفْعِهِ وَلَأَنْ أَكُونَ اسْتَأْذَنْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَمَا اسْتَأْذَنَتْهُ سَوْدَةُ فَأَكُونَ أَدْفَعُ بِإِذْنِهِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ مَفْرُوحٍ بِهِ

3106-293-1- Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb de tahdis etti, bize Eflah -yani b. Humeyd- Kasım'dan tahdis etti, o Âişe'den şöyle dediğini rivâyet etti: Müzdelife gecesi Sevde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den insanların izdihamından önce ayrılmak için izin istedi. Kendisi iri yarı (Kasım der ki: İri yarı ağır demektir) bir kadındı. (Kasım) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona izin verdi. Âişe (radıyallâhu anhâ) devamla dedi ki: Sevde de bu izin üzerine Allah Rasûlü ayrılmadan önce çıktı. Bizi de sabahı edinceye kadar alıkoydu, onunla birlikte biz de ayrıldık.

Keşke Sevde'nin ondan izin aldığı gibi ben de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den izin istemiş olsaydım. Böylelikle onun izni ile ayrılmayı sevindirici her bir şeyden daha çok sevecektim. [172]

Şerh

"Sevde iri yarı bir kadın idi." Se harfi fethalı be harfi kesreli ve sakin okunabilir. Kitapta bunu ağır olarak açıklamıştır. Yani hareketi itibari ile ağır demektir ki o taktirde burada (sebita) alıkoymak, engel olmak anlamındaki "tasbit"den gelmektedir.

"Sevde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den Cem'den geceleyin ayrılmak için izin istedi, o da ona izin verdi." Bu hadiste Müzdelife'den fecirden önce ayrılmanın caiz olduğuna delil vardır.

Şafii ve mezhebine mensup ilim adamları gece yarısından önce ayrılmak caizdir, aynı şekilde Akabe Cemresine taş atılacağı gün gece yarısından sonra ayrılmak da caizdir demişler ve bu hadisi delil göstermişlerdir.

İlim adamları hacıların nahr (kurban bayramı birinci günü) gecesinde Müzdelife'de kalma hususunda farklı görüşlere sahiptir. Şafii mezhebinin sahih görüşüne göre bu bir vaciptir, bunu yapmayan kimseye kurban kesmek gerekir, haccı sahihtir. Kûfe fukahası ile hadis ashabı da böyle demişlerdir. Bir diğer kesim ise o bir sünnettir, eğer Müzdelife'de gecelemeyi kaçıracak olursa fazileti de kaçırmış olur. Ama bundan dolayı bir vebal yoktur. Kurban kesmesi de başka bir şey yapması da gerekmez. Bu aynı zamanda İmam Şafii'nin de bir görüşüdür. Bir topluluk da böyle demişlerdir. Bir diğer kesim ise böyle birisinin haccı sahih olmaz demiştir. Bu da Nehai ve başkalarından rivâyet edilmiştir. Mezhep âlimlerimizden iki büyük imam da bu görüştedir. Bunlar ise Şafii'nin kızının oğlu Ebu Abdurrahman ile Ebu Bekr b. Huzeyme'dir. Aynı zamanda Atâ ve Evzâî'den de bu gecenin Müzdelife'de geçirilmesinin rükün de vacip de olmayıp hatta sünnet de olmadığı, bir faziletinin de olmadığı, aksine buranın konaklanılacak diğer yerler gibi bir konaklama yeri olup dilerse konaklamayacağını dilerse konaklayacağını ve bunda da bir fazilet olmadığını söylemişlerdir. Ama bu bâtıl bir görüştür.

Müzdelife'de gece kalınması icap eden miktar hususunda ihtilaf etmişlerdir. Şafii mezhebindeki sahih görüş bunun gecenin ikinci yarısında kısa bir süre olduğudur. Onun bir diğer görüşüne göre gecenin ikinci yarısının yahut da ondan sonrasından itibaren güneş doğuşuna kadar kısa bir süredir. Üçüncü bir görüşüne göre ise gecenin çoğunluğunu orada geçirmesi şeklindedir.

---

172 Buhari, 1681; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17436

Malik'den de üç rivâyet gelmiştir. Birincisi gecenin tamamı, ikincisi gecenin büyük bir bölümü, üçüncüsü ise asgari bir süre şeklindedir.

٣١٠٧-٢٩٤/٢- وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى جَمِيعًا عَنْ الثَّقَفِيِّ قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ الْقَاسِمِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَتْ سَوْدَةُ امْرَأَةً ضَخْمَةً ثَبِطَةً فَاسْتَأْذَنَتْ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَنْ تُفِيضَ مِنْ جَمْعٍ بِلَيْلٍ فَأَذِنَ لَهَا فَقَالَتْ عَائِشَةُ فَلَيْتَنِي كُنْتُ اسْتَأْذَنْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَمَا اسْتَأْذَنَتْهُ سَوْدَةُ وَكَانَتْ عَائِشَةُ لَا تُفِيضُ إِلَّا مَعَ الْإِمَامِ

3107-294/2- Bize İshak b. İbrahim ve Muhammed b. el-Müsennâ da birlikte es-Sekafi'den tahdis etti. İbnu'l-Müsennâ dedi ki: Bize Abdülvehhab tahdis etti, bize Eyyub, Abdurrahman b. el-Kasım'dan tahdis etti, o Kasım'dan, o Âişe'den şöyle dediğini rivâyet etti: Sevde iri yarı ve ağır bir kadındı. Bundan dolayı Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den geceleyin Cem'den ayrılmak için izin istedi. Ona izin verdi.

Âişe dedi ki: Keşke Sevde'nin izin istemiş olduğu gibi ben de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den izin istemiş olsaydım.

Âişe dedi ki: Keşke Sevde'nin Rasûlullah'tan izin istediği gibi ben de ondan izin istemiş olsaydım.

Âişe, ancak imam (hac emiri) ile birlikteifada ederdi (ayrılırdı).[173]

٣١٠٨-٢٩٥/٣- وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ الْقَاسِمِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ وَدِدْتُ أَنِّي كُنْتُ اسْتَأْذَنْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَمَا اسْتَأْذَنَتْهُ سَوْدَةُ فَأُصَلِّي الصُّبْحَ بِمِنًى فَأَرْمِي الْجَمْرَةَ قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَ النَّاسُ فَقِيلَ لِعَائِشَةَ فَكَانَتْ سَوْدَةُ اسْتَأْذَنَتْهُ قَالَتْ نَعَمْ إِنَّهَا كَانَتْ امْرَأَةً ثَقِيلَةً ثَبِطَةً فَاسْتَأْذَنَتْ رَسُولَ اللهِ ﷺ فَأَذِنَ لَهَا

3108-295/3- Bize İbn Numeyr de tahdis etti... Âişe dedi ki: Sevde'nin Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den izin istediği gibi keşke ben de ondan izin istemiş olsaydım diye çok arzu ettim. Böylece sabah namazını Mina'da kılacak ve insanlar gelmeden önce Cemreye taş atmış olacaktım.

173 Tuhfetu'l-Eşrâf, 17473

Âişe'ye: Sevde ondan izin istemiş miydi ki, diye sorulunca o: Evet, çünkü o hem kilolu, hem de (hareketleri itibari ile) ağırdı. Bundan dolayı Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den izin istemiş, o da ona izin vermişti. [174]

٣١٠٩-٢٩٦/٤- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ كِلَاهُمَا عَنْ سُفْيَانَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ

3109-296/4- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Veki' tahdis etti (H.) Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Abdurrahman tahdis etti, ikisi Süfyan'dan, o Abdurrahman b. el-Kasım'dan bu isnâd ile buna yakın olarak hadisi rivâyet etti. [175]

٣١١٠-٢٩٧/٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْمُقَدَّمِيُّ حَدَّثَنَا يَحْيَى وَهُوَ الْقَطَّانُ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ مَوْلَى أَسْمَاءَ قَالَ قَالَتْ لِي أَسْمَاءُ وَهِيَ عِنْدَ دَارِ الْمُزْدَلِفَةِ هَلْ غَابَ الْقَمَرُ قُلْتُ لَا فَصَلَّتْ سَاعَةً ثُمَّ قَالَتْ يَا بُنَيَّ هَلْ غَابَ الْقَمَرُ قُلْتُ نَعَمْ قَالَتْ ارْحَلْ بِي فَارْتَحَلْنَا حَتَّى رَمَتْ الْجَمْرَةَ ثُمَّ صَلَّتْ فِي مَنْزِلِهَا فَقُلْتُ لَهَا أَيْ هَنْتَاهْ لَقَدْ غَلَّسْنَا قَالَتْ كَلَّا أَيْ بُنَيَّ إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَذِنَ لِلظُّعُنِ وَحَدَّثَنِيهِ عَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَفِي رِوَايَتِهِ قَالَتْ لَا أَيْ بُنَيَّ إِنَّ نَبِيَّ اللهِ ﷺ أَذِنَ لِظُعُنِهِ

3110-297/5- Bize Muhammed b. Ebu Bekr el-Mukaddemî tahdis etti, bize Yahya -ki el-Kattân'dır- İbn Cureyc'den tahdis etti, bana Esmâ'nın azadlısı Abdullah tahdis edip dedi ki: Esmâ, Müzdelife alanında iken ay battı mı? dedi, ben hayır dedim. Bir süre namaz kıldıktan sonra: Oğulcuğum ay battı mı? dedi, ben evet dedim. Bu sefer: Beni götür dedi. Biz de gittik ve Esmâ Cemrelere taş attı. Sonra konakladığı yerde namaz kıldı. Ona: Hanımefendiciğim biz çok alaca karanlıkta geldik dedim. O: Hayır yavrucuğum. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) kadınlara (bunun için) izin vermişti dedi.

Bunu bana Ali b. Haşrem de tahdis etti, bize İsa b. Yunus, İbn Cureyc'den bu isnâd ile haber verdi. Onun rivâyetinde: Esmâ: Hayır yavrucuğum. Allah'ın Nebi'si hanımlarına izin vermişti dedi şeklindedir. [176]

174 Nesai, 3049; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17503
175 Buhari, 1680; İbn Mace, 3027; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17479
176 Buhari, 1679; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15722

Şerh

"Ey hanımefendiciğim!" diye tercüme ettiğimiz "ya hentâh" ey hanımım, anlamındadır.

"Biz oldukça alaca karanlıkta geldik, dedim. O asla dedi." Yani biz meşru vakitten erken geldik demesine karşılık Esmâ, hayır diye cevap vermiştir.

"Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) kadınlara izin vermiştir."

"Zuun: kadınlar" zı harfi ve ayn harfi ötrelidir. Ayn harfi sakin olarak da okunur. Kadınlar demektir. Tekili "zaîne" diye gelir. Zaîne'nin asıl anlamı ise deve üzerine konulan ve içine kadının oturduğu hevdec'e denilir. Kadına mecazen bu isim verilmiş, sonradan bu mecaz baskın bir anlam haline gelinceye kadar yayılmış ve gerçek anlamı saklanmış oldu. "Erkeğin zaîne'si" ise onun hanımı demektir.

٣١١١-٢٩٨/٦- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ ح وَحَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ أَخْبَرَنَا عِيسَى جَمِيعًا عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ أَنَّ ابْنَ شَوَّالٍ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ دَخَلَ عَلَى أُمِّ حَبِيبَةَ فَأَخْبَرَتْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ بَعَثَ بِهَا مِنْ جَمْعٍ بِلَيْلٍ

3111-298/6- Bize Muhammed b. Hatim de tahdis etti, bize Yahya b. Said tahdis etti, (H.), bana Ali b. Haşrem de tahdis etti, bana İsa haber verdi, birlikte İbn Cureyc'den rivâyet ettiler, bana Atâ'nın haber verdiğine göre, İbn Şevval de kendisine şunu haber vermiştir: Um Habibe'nin huzuruna girmiş, Um Habibe de kendisine Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendisini geceleyin Cem'den (Mina'ya) gönderdiğini bildirmiştir. [177]

٣١١٢-٢٩٩/٧- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ ح وَحَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ عَنْ سَالِمِ بْنِ شَوَّالٍ عَنْ أُمِّ حَبِيبَةَ قَالَتْ كُنَّا نَفْعَلُهُ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ نُغَلِّسُ مِنْ جَمْعٍ إِلَى مِنًى وَفِي رِوَايَةِ النَّاقِدِ نُغَلِّسُ مِنْ مُزْدَلِفَةَ

3112-299/7- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Süfyan b. Uyeyne tahdis etti, bize Amr b. Dinar tahdis etti, (H.) Bize Amr en-Nâkid de tahdis etti, bize Süfyan, Amr b. Dinar'dan tahdis etti, o Sâlim b. Şevval'den,

177 Nesai, 3035, 3036 -buna yakın-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15850

o Um Habibe'den şöyle dediğini rivâyet etti: Biz bunu Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) zamanında yapardık. Alaca karanlıkta Cem'den Mina'ya giderdik.

Amr en-Nâkid'in rivâyetinde ise: Alaca karanlıkta Müzdelife'den giderdik şeklindedir. [178]

٣١١٣-٣٠٠/٨- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ جَمِيعًا عَنْ حَمَّادٍ قَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ أَبِي يَزِيدَ قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ بَعَثَنِي رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي الثَّقَلِ أَوْ قَالَ فِي الضَّعَفَةِ مِنْ جَمْعٍ بِلَيْلٍ

3113-300/8- Bize Yahya b. Yahya, Kuteybe b. Said'den birlikte Hammâd'dan tahdis etti, Yahya dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd, Ubeydullah b. Ebu Yezid'den şöyle dediğini haber verdi: İbn Abbas'ı şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) gece vaktinde Cem'den ağırlıklarla -yahut da güçsüzler arasında dedi- gönderdi. [179]

Şerh

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) beni ağırlıklarla birlikte gönderdi." Sekal -se ve kaf harfleri fethalı olarak- eşya ve benzeri şeylere denilir.

٣١١٤-٣٠١/٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ أَبِي يَزِيدَ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ أَنَا مِمَّنْ قَدَّمَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي ضَعَفَةِ أَهْلِهِ

3114-301/9- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Süfyan b. Uyeyne tahdis etti, bize Ubeydullah b. Ebu Yezid'in haber verdiğine göre o İbn Abbas'ı şöyle derken dinlemiştir: Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in aile halkının zayıfları arasında erkenden gönderdiği kimselerden birisiyim. [180]

٣١١٥-٣٠٢/١٠- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ حَدَّثَنَا عَمْرٌو عَنْ عَطَاءٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ كُنْتُ فِيمَنْ قَدَّمَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي ضَعَفَةِ أَهْلِهِ

178 3111 numaralı hadisin kaynakları

179 Buhari, 1357, 1678, 1856, 4587; Ebu Davud, 1939; Nesai, 3032; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5864

180 3113 numaralı hadisin kaynakları

3115-302/10- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti... İbn Abbas dedi ki: Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in aile halkının zayıfları arasında gönderdikleri arasında idim. [181]

٣١١٦-٣٠٣/١١- وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ قَالَ بَعَثَ بِي رَسُولُ اللهِ ﷺ بِسَحَرٍ مِنْ جَمْعٍ فِي ثَقَلِ نَبِيِّ اللهِ ﷺ قُلْتُ أَبَلَغَكَ أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ قَالَ بَعَثَ بِي بِلَيْلٍ طَوِيلٍ قَالَ لَا إِلَّا كَذَلِكَ بِسَحَرٍ قُلْتُ لَهُ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَمَيْنَا الْجَمْرَةَ قَبْلَ الْفَجْرِ وَأَيْنَ صَلَّى الْفَجْرَ قَالَ لَا إِلَّا كَذَلِكَ

3116-303/11- Bize Abd b. Humeyd de tahdis etti, bize Muhammed b. Bekr haber verdi, bize İbn Cureyc haber verdi, bana Atâ'nın haber verdiğine göre İbn Abbas dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) beni Cem'den Allah'ın Nebisi'nin (sallallâhu aleyhi ve sellem) ağırlıkları ile birlikte seher vaktinde gönderdi.

(İbn Cureyc dedi ki) Ben de Atâ'ya: Peki İbn Abbas'ın gecenin uzun bir bölümünde gönderdi dediği de sana ulaştı mı? dedim. O: Hayır, ancak bu şekilde seher vaktinde diye cevap verdi. Ben ona dedim ki: İbn Abbas: Biz fecirden önce Cemreye taş attık dedi. Peki sabah namazını nerede kıldı? dedim. O: Hayır (rivâyetim) ancak böyledir dedi. [182]

٣١١٧-٣٠٤/١٢- وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى قَالَا أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ أَنَّ سَالِمَ بْنَ عَبْدِ اللهِ أَخْبَرَهُ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يُقَدِّمُ ضَعَفَةَ أَهْلِهِ فَيَقِفُونَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ بِالْمُزْدَلِفَةِ بِاللَّيْلِ فَيَذْكُرُونَ اللهَ مَا بَدَا لَهُمْ ثُمَّ يَدْفَعُونَ قَبْلَ أَنْ يَقِفَ الْإِمَامُ وَقَبْلَ أَنْ يَدْفَعَ فَمِنْهُمْ مَنْ يَقْدَمُ مِنًى لِصَلَاةِ الْفَجْرِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَقْدَمُ بَعْدَ ذَلِكَ فَإِذَا قَدِمُوا رَمَوُا الْجَمْرَةَ وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ يَقُولُ أَرْخَصَ فِي أُولَئِكَ رَسُولُ اللهِ ﷺ

3117-304/12- Bana Ebu't-Tâhir ve Harmele b. Yahya da tahdis edip dediler ki: Bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus'un İbn Şihâb'dan haber verdiğine göre Sâlim b. Abdullah kendisine şunu haber vermiştir: Abdullah b. Ömer aile halkından güçsüz olanları önceden gönderir ve onlar Meş'ar-i

---

181 Nesai, 3033, 3048; İbn Mace, 3026; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5944
182 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5926

Haram'ın yanında Müzdelife'de geceleyin vakfe yaparlar. Kendilerine müyesser olduğu kadarı ile Allah'ı zikrederler, sonra da imam vakfe yapmadan ve Müzdelife'den ayrılmadan önce onlar vakfelerini yapıyorlardı. Onlardan kimisi sabah namazı için Mina'ya gelmiş oluyordu. Kimileri ise bundan sonra varabiliyordu. Mina'ya geldikten sonra da Cemreye taş atıyorlardı. Ayrıca İbn Ömer de: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunlara ruhsat vermiştir derdi.[183]

Şerh

"Abdullah b. Ömer (r.anhuma) aile halkının zayıf olanlarını önden gönderirdi..." Meş'ar-i Haram ile ilgili açıklama ve bu husustaki görüş ayrılıkları daha önce geçtiği gibi fukahanın görüşüne göre bunun özel olarak Kuzah'ın adı olduğudur ve burası Müzdelife'de bir dağdır. Müfessirlerin ve siyer bilginlerinin görüşüne göre ise Müzdelife'nin tamamının adıdır. Hadisi şeriflerde her iki görüşe delil teşkil edecek rivâyetler gelmiş bulunmaktadır. Bu hadisi şerif de fukahanın mezhebinin lehine bir delildir. Daha önce ise meşhur olanın "Meş'ar-i Haram" isminde mim harfinin fethalı okunması olduğu, kesreli okunacağı da söylendiği belirtilmiş idi.

Hadisten Meş'ar-i Haram'ın yanında dua ve zikir ile vakfe yapmanın müstehap olduğu anlaşılmaktadır.

"Kendilerine müyesser olduğu kadarı ile" yani istedikleri şekilde (dua ve zikir yaparlardı).

٥٠/٥٠- بَاب رَمْيِ جَمْرَةِ الْعَقَبَةِ مِنْ بَطْنِ الْوَادِي وَتَكُونُ مَكَّةُ عَنْ يَسَارِهِ وَيُكَبِّرُ مَعَ كُلِّ حَصَاةٍ

50/50- AKABE CEMRESİNE MEKKE'Yİ SOL TARAFINA ALARAK VADİNİN İÇ TARAFINDAN TAŞ ATMAK VE ATTIĞI HER BİR TAŞ İLE BİRLİKTE TEKBİR GETİRMEK BABI

٣١١٨-٣٠٥/١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ قَالَ رَمَى عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْعُودٍ جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ مِنْ بَطْنِ الْوَادِي بِسَبْعِ حَصَيَاتٍ يُكَبِّرُ مَعَ كُلِّ حَصَاةٍ قَالَ فَقِيلَ لَهُ إِنَّ أنَاسًا يَرْمُونَهَا مِنْ فَوْقِهَا فَقَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْعُودٍ هَذَا وَالَّذِي لَا إِلَهَ غَيْرُهُ مَقَامُ الَّذِي أُنْزِلَتْ عَلَيْهِ سُورَةُ الْبَقَرَةِ

183 Buhari, 1676; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6992

3118-305/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Muaviye, A'meş'den tahdis etti, o İbrahim'den, o Abdurrahman b. Yezid'den şöyle dediğini rivâyet etti: Abdullah b. Mesud vadinin iç tarafından her bir taş ile birlikte tekbir getirerek Akabe Cemresine yedi taş attı.

(Abdurrahman) dedi ki: Ona: Bir takım kimseler bu Cemreye yukarı tarafından taş atıyorlar denilince Abdullah b. Mesud: Burası -kendisinden başka hiçbir ilah olmayana yemin ederim ki- üzerine Bakara Suresi'nin nâzil olduğu o yüce zâtın durduğu yerdir. [184]

Şerh

"Abdullah b. Mesud Akabe Cemresine vadinin iç tarafından her bir taş ile birlikte tekbir getirerek yedi taş attı..." Bu hadisten çeşitli hükümler anlaşılmaktadır:

1. Nahr (kurban bayramı birinci) günü Akabe Cemresine taş atılacağının tespiti. Bu üzerinde icma edilmiş bir husus olup vaciptir, ihramdan çıkış sebeplerinden birisidir. İhramdan çıkmanın sebepleri (şartları) ise üç tanedir. Nahr günü Akabe Cemresine taş atmak, ondan sonra -eğer sa'y etmemiş ise-say'i ile birlikte İfâda tavafını yapmak, üçüncüsü ise bir nüsük (hacc ibadeti) olduğunu söyleyenlere göre de traş olmak ki sahih olan da budur. Buna göre Akabe Cemresine Teşrîk günleri geçinceye kadar taş atmayacak olursa haccı sahih olmakla birlikte bir kurban kesmesi gerekir. Şafii'nin ve cumhurun görüşü budur. Maliki mezhebine mensup bazı ilim adamları ise Akabe Cemresine taş atmak bir rükündür. O olmadan hacc sahih olmaz demişlerdir. İbn Cerir ise bazı kimselerden Cemrelere taş atmak tekbiri korumak için meşru kılınmıştır, dolayısı ile tekbir getirmekle birlikte Cemreye taş atmayacak olursa bu onun için yeterli olur dediklerini nakletmektedir. Benzeri bir kanaat Aişe (radıyallâhu anhâ)'dan da rivâyet edilmiştir. Fakat sahih ve meşhur olan az önce kaydettiğimizdir.

2. Cemrelere yedi(şer) taş atılır. Bu da icma ile kabul olunmuş bir husustur.

3. Her bir taş atılırken tekbir getirmek müstehaptır. Hem bizim, hem Malik'in hem de genel olarak bütün ilim adamlarının görüşü budur.

Kadı Iyaz dedi ki: İcma ile kabul edildiği üzere tekbir getirmeyecek olursa ona bir şey düşmez.

184 Buhari, 1747, 1748, 1749, 1750; Ebu Davud, 1974; Tirmizi, 901; Nesai, 3070, 3071, 3072, 3073; İbn Mace, 3030; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9382

4. Akabe Cemresine vadinin iç tarafından taş atmak müstehaptır. Dolayısı ile Cemrenin aşağısında vadinin iç tarafında durması ve Mekke'yi soluna, Mina'yı sağ tarafına alması yüzünü akabeye ve Cemreye dönüp Cemreye yedi taş atması müstehaptır. Mezhebimizce sahih olan işte budur. İlim adamlarının cumhuru da böyle demişlerdir.

Bazı mezhep âlimlerimiz de şöyle demiştir: Yüzünü Mekke'ye dönmüş olarak Cemreyi karşısına alıp durması müstehaptır. Bir kısım mezhep âlimlerimiz de yüzünü Kâbe'ye çevirip Cemrenin sağ tarafında bulunması müstehaptır demiştir. Doğrusu birincisidir. Bununla birlikte hepsinin icmaı ile nereden Cemreye taş atarsa caizdir. İster onu kıblesine alsın, ister sağ tarafına, ister sol tarafına, ister üst tarafından, ister altından ona taş atsın. İster ortasında bulunup ona taş atsın farketmez.

Teşrîk günlerinde diğer Cemrelere taş atmaya gelince, bunlara üst taraflarından taş atmak müstehaptır.

"Üzerine Bakara Suresi'nin nâzil olduğu zâtın durduğu yer burasıdır" sözünün açıklaması ise az önce geçti. Allah en iyi bilendir.

٣١١٩-٣٠٦/٢- وحَدَّثَنَا مِنْجَابُ بْنُ الْحَارِثِ التَّمِيمِيُّ أَخْبَرَنَا ابْنُ مُسْهِرٍ عَنِ الأَعْمَشِ قَالَ سَمِعْتُ الْحَجَّاجَ بْنَ يُوسُفَ يَقُولُ وَهُوَ يَخْطُبُ عَلَى الْمِنْبَرِ أَلِّفُوا الْقُرْآنَ كَمَا أَلَّفَهُ جِبْرِيلُ السُّورَةُ الَّتِي يُذْكَرُ فِيهَا الْبَقَرَةُ وَالسُّورَةُ الَّتِي يُذْكَرُ فِيهَا النِّسَاءُ وَالسُّورَةُ الَّتِي يُذْكَرُ فِيهَا آلُ عِمْرَانَ قَالَ فَلَقِيتُ إِبْرَاهِيمَ فَأَخْبَرْتُهُ بِقَوْلِهِ فَسَبَّهُ وَقَالَ حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ يَزِيدَ أَنَّهُ كَانَ مَعَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ فَأَتَى جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ فَاسْتَبْطَنَ الْوَادِيَ فَاسْتَعْرَضَهَا فَرَمَاهَا مِنْ بَطْنِ الْوَادِي بِسَبْعِ حَصَيَاتٍ يُكَبِّرُ مَعَ كُلِّ حَصَاةٍ قَالَ فَقُلْتُ يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ إِنَّ النَّاسَ يَرْمُونَهَا مِنْ فَوْقِهَا فَقَالَ هَذَا وَالَّذِي لاَ إِلَهَ غَيْرُهُ مَقَامُ الَّذِي أُنْزِلَتْ عَلَيْهِ سُورَةُ الْبَقَرَةِ

3119-306/2- Bize Mincâb b. el-Hâris et-Temimî de tahdis etti, bize İbn Müzhir el-A'meş'den şöyle dediğini haber verdi. el-Haccac b. Yusuf'u minber üzerinde hutbe verdiğinde şöyle derken dinledim: Kur'ân'ı Cebrail'in telif ettiği gibi siz de telif ediniz. Bakara'nın söz konusu edildiği sure, kadınların söz konusu edildiği sûre (Nisa), Al-i İmran'ın söz konusu edildiği sure.

(A'meş) dedi ki: Sonra İbrahim ile karşılaştım. Ona söylediklerini haber verince ona sövüp saydı ve şöyle dedi: Bana Abdurrahman b. Yezid'in tahdis ettiğine göre o Abdullah b. Mesud ile birlikte idi. Akabe Cemresine geldi. Vadinin iç tarafına geçip Cemrenin karşısında durdu ve vadinin iç tarafından Cemreye her biri ile bir tekbir almak sureti ile yedi taş attı. (İbrahim) dedi ki: Ben: Abdurrahman'ın babası, insanlar buna üst tarafından taş atıyorlar dedi. O: Burası -kendisinden başka ilah olmayana yemin ederim ki- üzerine Bakara Suresi'nin nâzil olduğu o yüce zâtın durduğu yerdir, dedi. [185]

Şerh

"A'meş'den rivâyete göre: Haccac b. Yusuf'u minber üzerinde hutbe verirken şöyle dediğini dinledim: ... ona sövüp saydı." Kadı Iyaz dedi ki: Şayet Haccac: "Cebrail'in telif ettiği gibi" sözleri ile âyetlerin şu anda mushaftaki halleri üzere her bir sûre içindeki yer ve sıralarını kastetmiş ise bu zaten müslümanların üzerinde icma ettikleri bir husustur. Ayrıca onlar Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in telifinin de bu olduğunu icma ile kabul etmişlerdir. Eğer surelerin birbiri arkasında sıralanması manasında bir telifi kastediyorsa bu bazı fukaha ve kıraat âlimlerinin görüşüdür. Ama muhakkikler onlara muhalefet etmişler ve: Hayır bu imamların bir ictihadıdır, bu bir tevkif değildir demişlerdir.

Kadı Iyaz dedi ki: Burada onun Al-i İmran'dan sonra Nisa Suresi'nin adını vermesi ancak âyetlerin sûre içerisindeki sıralanışını kastettiğine bir delildir. Çünkü Haccac, Osman (radıyallâhu anh)'ın mushafına tabi oluyor ve ona muhalefet etmiyordu. Zahiren anlaşıldığı üzere o surelerin tertip ve sıralanışını değil, âyetlerin tertibini kastetmiştir.

٣١٢٠-.../٣- وَحَدَّثَنِي يَعْقُوبُ الدَّوْرَقِيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي زَائِدَةَ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ كِلَاهُمَا عَنْ الْأَعْمَشِ قَالَ سَمِعْتُ الْحَجَّاجَ يَقُولُ لَا تَقُولُوا سُورَةُ الْبَقَرَةِ وَاقْتَصَّا الْحَدِيثَ بِمِثْلِ حَدِيثِ ابْنِ مُسْهِرٍ

3120-.../3- Bana Yakub ed-Devrakî de tahdis etti, bize İbn Zâide tahdis etti, (H.) Bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti, bize Süfyan tahdis etti. İkisi A'meş'den şöyle dediğini rivâyet etti: Haccac'ı şöyle derken dinledim: Bakara Suresi demeyin deyip hadisi İbn Mushir'in hadisi gibi nakletti. [186]

185 3118 numaralı hadisin kaynakları
186 3118 numaralı hadisin kaynakları

٣١٢١-٣٠٧/٤- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ عَنْ شُعْبَةَ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ الْحَكَمِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ أَنَّهُ حَجَّ مَعَ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ فَرَمَى الْجَمْرَةَ بِسَبْعِ حَصَيَاتٍ وَجَعَلَ الْبَيْتَ عَنْ يَسَارِهِ وَمِنًى عَنْ يَمِينِهِ وَقَالَ هَذَا مَقَامُ الَّذِي أُنْزِلَتْ عَلَيْهِ سُورَةُ الْبَقَرَةِ

3121-307/4- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Gunder, Şu'be'den tahdis etti, (H.) Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr da tahdis edip dediler ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, el-Hakem'den tahdis etti, o İbrahim'den, o Abdurrahman b. Yezid'den rivâyet ettiğine göre Abdullah ile birlikte haccetti ve dedi ki: (Abdullah) Cemreye yedi taş attı, Beyt'i sol tarafına, Mina'yı sağ tarafına alarak: Burası, üzerine Bakara Suresi'nin indirildiği yüce zât'ın durduğu yerdir, dedi. [187]

Şerh

"Beyt'i sol tarafına, Mina'yı sağ tarafına aldı." Bu bizim Cemreye taş atmak için durulması müstehap olan yer hakkında daha önce kaydettiğimiz sahih görüşün lehine bir delildir.

٣١٢٢-٣٠٨/٥- وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ فَلَمَّا أَتَى جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ

3122-308/5- Bize Ubeydullah b. Muaz da tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Şu'be bu isnâd ile tahdis etmekle birlikte o: Akabe Cemresine gelince, dedi. [188]

٣١٢٣-٣٠٩/٦- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو الْمُحَيَّاةِ ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَاللَّفْظُ لَهُ أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ يَعْلَى أَبُو الْمُحَيَّاةِ عَنْ سَلَمَةَ بْنِ كُهَيْلٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ قَالَ قِيلَ لِعَبْدِ اللَّهِ إِنَّ نَاسًا يَرْمُونَ الْجَمْرَةَ مِنْ فَوْقِ الْعَقَبَةِ قَالَ فَرَمَاهَا عَبْدُ اللَّهِ مِنْ بَطْنِ الْوَادِي ثُمَّ قَالَ مِنْ هَا هُنَا وَالَّذِي لَا إِلَهَ غَيْرُهُ رَمَاهَا الَّذِي أُنْزِلَتْ عَلَيْهِ سُورَةُ الْبَقَرَةِ

187 3118 numaralı hadisin kaynakları
188 3118 numaralı hadisin kaynakları

3123-309/6- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Ebu'l-Muhayyât tahdis etti, (H.) Bize Yahya b. Yahya da -ki lafız ona aittir- tahdis etti, bize Yahya b. Ya'la, Ebu'l-Muhayyât, Seleme b. Kuheyl'den haber verdi, o Abdurrahman b. Yezid'den şöyle dediğini rivâyet etti: Abdullah (b. Mesud)'a: Bir takım kimseler Cemreye akabenin yukarısından taş atıyorlar, denildi. (Abdurrahman b. Yezid) dedi ki: Abdullah Cemreye vadinin iç tarafından taş attıktan sonra: İşte buradan -kendisinden başka ilah olmayana yemin ederim ki- üzerine Bakara Suresi'nin nâzil olduğu o yüce zât ona taş atmıştır, dedi. [189]

Şerh

"Ebu'l-Muhayyât" mim harfi ötreli, ha harfi fethalı ve ye harfi de şeddeli söylenir. Allah en iyi bilendir.

٥١/٥١- بَاب اسْتِحْبَابِ رَمْيِ جَمْرَةِ الْعَقَبَةِ يَوْمَ النَّحْرِ رَاكِبًا
وَبَيَانِ قَوْلِهِ ﷺ لِتَأْخُذُوا مَنَاسِكَكُمْ

51/51- AKABE CEMRESİNE KURBAN BAYRAMI BİRİNCİ GÜNÜ BİNEKLİ OLARAK TAŞ ATMANIN MÜSTEHAP OLDUĞU VE RASÛLULLAH (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İN: *"HACC İBADETLERİNİ (BENDEN) ÖĞRENMELİSİNİZ"* BUYRUĞUNU BEYAN BABI

٣١٢٤-٣١٠/١- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ جَمِيعًا عَنْ عِيسَى بْنِ يُونُسَ قَالَ ابْنُ خَشْرَمٍ أَخْبَرَنَا عِيسَى عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرًا يَقُولُ رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَرْمِي عَلَى رَاحِلَتِهِ يَوْمَ النَّحْرِ وَيَقُولُ لِتَأْخُذُوا مَنَاسِكَكُمْ فَإِنِّي لَا أَدْرِي لَعَلِّي لَا أَحُجُّ بَعْدَ حَجَّتِي هَذِهِ

3124-310-1- Bize İshak b. İbrahim ve Ali b. Haşrem birlikte İsa b. Yunus'dan tahdis etti, İbn Haşrem dedi ki: Bize İsa, İbn Cureyc'den haber verdi, bana Ebu'z-Zubeyr'in haber verdiğine göre o Cabir'i şöyle derken dinlemiştir: Ben Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i nahr günü devesi üzerinde (Cemreye) taş atarken ve bu arada: *"Hacc ibadetlerini (benden) öğrenmelisiniz. Çünkü gerçekten ben bilemiyorum bu haccedişimden sonra belki haccetmeyeceğim"* buyuruyordu. [190]

---

189 3118 numaralı hadisin kaynakları

190 Ebu Davud, 1970; Nesai, 3062; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2804

Şerh

"Bana Ebu'z-Zubeyr'in haber verdiğine göre o Cabir b. Abdullah'ı şöyle derken dinlemiştir... *belki haccetmeyeceğim."* Bu hadiste Şafii'nin ve ona muvafakat edenlerin: Mina'ya binek üzerinde ulaşan bir kimse için Nahr günü Akabe Cemresine yine binek üzerinde taş atması müstehaptır, diyen İmam Şafii ve ona muvafakat edenlerin görüşlerinin lehine delil bulunmaktadır. Bununla birlikte yayan olarak Cemreye taş atsa dahi caizdir. Ama Mina'ya yayan olarak ulaşan bir kimse de Akabe Cemresine yayan olarak taş atar. Bu ise Nahr (kurban bayramı birinci) gününde böyledir. (Ondan sonraki) Teşrîk günlerinin ilk iki gününde ise sünnet olan bütün Cemreleri yürüyerek taş atmasıdır. Üçüncü günde ise binekli olarak taş atar ve Mina'dan ayrılır. Bütün bu görüşler Maliki, Şafii ve diğerlerinin mezheblerine göredir. Ahmed ve İshak ise şöyle demişlerdir: Nahr günü yayan taş atması müstehaptır. İbnu'l-Munzir dedi ki: İbn Ömer, İbn ez-Zubeyr ve Sâlim yürüyerek taş atarlardı. Ayrıca hangi durumda olursa olsun attığı taş atılan yere düştükten sonra onun için geçerli olacağı hususunda icma etmişlerdir.

"Hacc ibadetlerinizi (benden) öğrenmelisiniz." Buradaki "lite'huzû: öğrenmelisiniz" fiilinin başındaki lam, emir lamıdır. Menasikinizi alınız (öğreniniz) anlamındadır. Zaten Müslim'den başkasının rivâyetinde de bu şekilde (lam'sız) olarak gelmiştir. İfadenin takdiri de: Bu hacc edişim esnasında söylediğim sözler, yaptığım fiiller, hal ve hareketler haccın işleri ve nitelikleridir. Bunlar sizin menasikiniz (haccınızın ibadetleri)'dir. O halde onları benden öğreniniz, onları kabul ediniz, onları belleyiniz, onlarla amel edip onları insanlara öğretiniz.

Bu hadis gerçekten hacc ibadetleri hususunda büyük bir esastır. Bu yönü ile Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in namaz hakkında söylediği: *"Benim nasıl namaz kıldığımı gördüyseniz siz de öylece namaz kılınız"* buyruğuna benzemektedir.

"Belki de bu haccedişimden sonra haccedemeyebilirim." Bu buyruğunda onlarla vedalaştığına ve vefatının yaklaştığını onlara bildirmeye bir işaret ve hacc ibadetini ondan öğrenmeye gereken itinayı gösterip onunla birlikte bulunup, din ile ilgili hususları ondan öğrenmek için fırsatı değerlendirmeye bir teşviktir. İşte bu sebeple de buna haccetül veda (Vedâ Haccı) denilmiştir. Allah en iyi bilendir.

٣١٢٥-٣١١/٢- وَحَدَّثَنِي سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ أَعْيَنَ حَدَّثَنَا مَعْقِلٌ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَبِي أُنَيْسَةَ عَنْ يَحْيَى بْنِ حُصَيْنٍ عَنْ جَدَّتِهِ أُمِّ الْحُصَيْنِ قَالَ سَمِعْتُهَا تَقُولُ حَجَجْتُ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ حَجَّةَ الْوَدَاعِ فَرَأَيْتُهُ حِينَ رَمَى جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ وَانْصَرَفَ وَهُوَ عَلَى رَاحِلَتِهِ وَمَعَهُ بِلَالٌ وَأُسَامَةُ أَحَدُهُمَا يَقُودُ بِهِ رَاحِلَتَهُ وَالْآخَرُ رَافِعٌ ثَوْبَهُ عَلَى رَأْسِ رَسُولِ اللهِ ﷺ مِنَ الشَّمْسِ قَالَتْ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ قَوْلًا كَثِيرًا ثُمَّ سَمِعْتُهُ يَقُولُ إِنْ أُمِّرَ عَلَيْكُمْ عَبْدٌ مُجَدَّعٌ حَسِبْتُهَا قَالَتْ أَسْوَدُ يَقُودُكُمْ بِكِتَابِ اللهِ تَعَالَى فَاسْمَعُوا لَهُ وَأَطِيعُوا

3125-311/2- Bana Seleme b. Şebib de tahdis etti, bize el-Hasan b. A'yen tahdis etti, bize Ma'kil, Zeyd b. Ebu Uneyse'den tahdis etti, o Yahya b. Husayn'dan, o büyük annesi Um el-Husayn'dan rivâyet etti ve dedi ki: Ben büyük annemi şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte Vedâ Haccını yaptım. O devesi üzerinde olduğu halde Akabe Cemresine taş atıp oradan ayrılıp gittiği zaman onu gördüm. Beraberinde Bilâl ve Üsâme de vardı. Birisi onun devesini önden çekiyor, diğeri ise elbisesini Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in başı üzerine güneşe karşı kaldırıp tutuyordu. (Um el-Husayn) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) çok şeyler söyledi sonra onun şöyle buyurduğunu dinledim: *"Başınıza azaları kesilmiş, sizi yüce Allah'ın kitabı ile yöneten* -zannederim büyük annem: siyahi (de) dedi- *bir köle dahi emir tayin edilse onu dinleyip, ona itaat ediniz."* [191]

Şerh

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte haccettim... güneşe karşı onu koruyordu." Bu hadisten çeşitli hükümler anlaşılmaktadır:

1. Bu hacca Vedâ Haccı adını vermek caizdir. Bazı kimselerin bunu kabul etmeyip bundan hoşlanmadığı ama bunun bir yanlışlık olduğu daha önce geçti. Aynı şekilde bu görüşü çürüten açıklamalar da geçmiş bulunmaktadır.

2. Yine daha önce geçtiği gibi binek üzerinde taş atmak caizdir.

3. İhramlı bir kimseye başı üzerine elbise veya başka şeylerle gölge yapmak caizdir. Bizim ve ilim adamlarının büyük çoğunluğunun kanaati budur. İhramlının binek üzerinde olması ile olmaması arasında bir fark yoktur. Malik ve Ahmed: Caiz değildir, böyle bir şey yaparsa ona fidye düşer demişlerdir.

---

191 Ebu Davud, 1834; Tuhfetu'l-Eşrâf, 18310

Bir rivâyete göre Ahmed: Fidye düşmez demiştir. İcma ile kabul ettiklerine göre de eğer bir çadır yahut bir tavanın altına oturacak olursa caizdir. Bu hususta bizimle eğer kısa bir süre hevdec içinde oturacak olursa fidye düşmez. Eli ile gölgelenecek olsa da hüküm böyledir.

Abdullah b. Abbas b. Ebu Rabia'nın hadisini delil gösterebilirler. O şöyle demiştir: Ömer b. el-Hattab (radıyallâhu anh) ile birlikte arkadaşlık yaptım. Dönünceye kadar onun bir çadır kurduğunu görmedim. Bunu hasen bir isnad ile Şafii ve Beyhaki rivâyet etmişlerdir. İbn Ömer (radıyallâhu anh)'dan rivâyete göre o ihramlı olduğu halde devesi üzerinde olan bir adamın kendisi ile güneş arasına bir gölgelik yaptığını görünce kimin için ihrama girdinse onun için de güneşin ışığında kalıp gölgelenme demiştir. Bunu Beyhâki sahih bir isnad ile rivâyet etmiştir. Cabir'den de Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğu rivâyet edilmektedir: *"İhramlı bir kimse güneş batıncaya kadar güneşe maruz kalırsa mutlaka güneş de o kişi annesinden doğduğu günkü haline dönünceye kadar günahları ile birlikte batar."* Bunu da Beyhâki rivâyet etmiş ve zayıf olduğunu söylemiştir.

Cumhur ise Um el-Husayn'ın rivâyet ettiği ve Müslim'de zikrolunan bu hadisi delil gösterdikleri gibi ayrıca buna (gölgelik yapmaya) giyme adı verilmeyeceğini söylemişlerdir.

Cabir'in rivâyet ettiği hadis belirttiğimiz gibi zayıftır. Bununla birlikte o hadiste bir yasak ifadesi yoktur. İbn Ömer'in fiili uygulamasında da böyledir. Ayrıca İbn Ömer'in sözünde yasak yoktur. Olsa dahi Um el-Husayn'ın rivâyet ettiği bu hadis ondan öncelenir. Allah en iyi bilendir.

"Onu: *Üzerinize organları kesilmiş* –zannederim: siyah da dedi- *sizi Allah'ın kitabı ile yöneten bir köle emir tayin edilecek olsa onu dinleyip itaat ediniz,* buyururken dinledim." Hadisteki azaları kesilmiş (mucedda') cim harfi fethalı, şeddeli dal da fethalıdır. "Ced'" organın kökünden kesilmesi anlamındadır. Bundan maksat ise göze son derece değersiz gibi görünen bir kişi oluşuna dikkat çekmektir. Çünkü köle esasen pek muteber değildir. Siyah olması bir başka eksikliktir. Organlarının kesilmiş olması bir başka eksikliktir. Başka bir hadiste: *"Başı bir kuru üzüm tanesi gibi"* denilmektedir. Bütün bu niteliklerin kendisinde toplandığı bir kişi ise son derece itibar edilmeyen birisidir. Âdeten böyle bir kişi küçük düşürücü işlerde, daha da küçültülür. Ama Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bizleri yüce Allah'ın kitabı ile yönettiği sürece bu şekilde muteber olmasa dahi yöneticiye itaat etmemizi emretmektedir.

İlim adamları der ki: Hadisin anlamı: Yöneticiler İslam'a sımsıkı bağlandıkları, yüce Allah'ın kitabına çağırdıkları sürece kendi özel durumlarında dinlerine bağlılıklarında ve ahlaklarında hangi durumda olursa olsunlar onlara baş kaldırılmaz. Aksine onların yanlışlıkları (münkerleri) ortaya çıkacak olursa onlara öğüt verilir ve hatırlatılır.

Şayet halifenin bir şartı da Kureyşli olması iken köleye dinleyip itaat etmek nasıl emredilir, denilecek olursa buna da iki şekilde cevap verilir: Birinci cevap: Maksat halifenin görevlendirdiği bir takım vali ve yöneticilerdir. Halifenin vekilleridir. Yoksa halife köle olur anlamında değildir.

İkinci cevap: Yani eğer müslüman bir köle güç ve kuvvet kullanarak yönetimin başına geçip verdiği hükümler uygulanacak olursa ona itaat etmek icap eder ve ona karşı baş kaldırmak, isyan etmek caiz olmaz. Allah en iyi bilendir.

٣١٢٦-٣١٢/٣- وَحَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحِيمِ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَبِي أُنَيْسَةَ عَنْ يَحْيَى بْنِ الْحُصَيْنِ عَنْ أُمِّ الْحُصَيْنِ جَدَّتِهِ قَالَتْ حَجَجْتُ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ حَجَّةَ الْوَدَاعِ فَرَأَيْتُ أُسَامَةَ وَبِلَالًا وَأَحَدُهُمَا آخِذٌ بِخِطَامِ نَاقَةِ النَّبِيِّ ﷺ وَالْآخَرُ رَافِعٌ ثَوْبَهُ يَسْتُرُهُ مِنَ الْحَرِّ حَتَّى رَمَى جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ قَالَ مُسْلِم وَاسْمُ أَبِي عَبْدِ الرَّحِيمِ خَالِدُ بْنُ أَبِي يَزِيدَ وَهُوَ خَالُ مُحَمَّدِ بْنِ سَلَمَةَ رَوَى عَنْهُ وَكِيعٌ وَحَجَّاجٌ الْأَعْوَرُ

3126-312/13- Bana Ahmed b. Hanbel de tahdis etti, bize Muhammed b. Seleme, Ebu Abdurrahim'den tahdis etti, o Zeyd b. Ebu Uneyse'den, o Yahya b. el-Husayn'dan, o büyük annesi Um el-Husayn'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Vedâ Haccında Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte haccettim. Üsâme ve Bilâl'i de gördüm, onların biri Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in devesinin yularını tutmuş, diğeri ise kendi elbisesini kaldırmış ve onu sıcağa karşı örtmüş idi. Akabe Cemresine taş atıncaya kadar böyle idi.

Müslim -Allah'ın rahmeti ona- dedi ki: Ebu Abdurrahim'in adı Halid b. Ebu Yezid'dir. Kendisi Muhammed b. Seleme'nin dayısıdır. Kendisinden Veki' ve Haccac el-A'ver hadis rivâyet etmiştir. [192]

192 3125 numaralı hadisin kaynakları

٥٢/٥٢- بَاب اسْتِحْبَابِ كَوْنِ حَصَى الْجِمَارِ بِقَدْرِ حَصَى الْخَذْفِ

52/52- CEMRELERE ATILACAK TAŞLARIN FİSKE TAŞI KADAR OLMALARININ MÜSTEHAP OLDUĞU BABI

٣١٢٧-٣١٣/١- وحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَ ابْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ رَمَى الْجَمْرَةَ بِمِثْلِ حَصَى الْخَذْفِ

3127-313/1- Bize Muhammed b. Hatim ve Abd b. Humeyd de tahdis etti, İbn Hatim dedi ki: Bize Muhammed b. Bekr tahdis etti, bize İbn Cureyc haber verdi, bize Ebu Zubeyr'in haber verdiğine göre o Cabir b. Abdullah'ı şöyle derken dinlemiştir: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Cemreye fiske taşları gibi taş attığını gördüm. [193]

Şerh

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i Cemre'ye... gördüm." Bu hadis Cemre'ye atılacak küçük taşların bu kadar büyüklükte olmasının müstehap olduğuna delildir. Bu da bakla tanesi büyüklüğü kadardır. Eğer daha büyük ya da daha küçük taş atacak olursa mekruh olmakla birlikte caizdir. Mesele az önce Cemre'ye taş atıncaya kadar telbiyeyi sürdürmenin müstehap olduğu babında yeteri kadar açıklanmış bulunmaktadır.

٥٣/٥٣- بَاب بَيَانِ وَقْتِ اسْتِحْبَابِ الرَّمْيِ

53/53- CEMRELERE TAŞ ATMANIN MÜSTEHAP VAKTİNİN BEYANI BABI

٣١٢٨-٣١٤/١- وحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ وَابْنُ إِدْرِيسَ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ رَمَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْجَمْرَةَ يَوْمَ النَّحْرِ ضُحًى وَأَمَّا بَعْدُ فَإِذَا زَالَتْ الشَّمْسُ

3128-314/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Ebu Halid el-Ahmer ve İbn İdris, İbn Cureyc'den tahdis etti, o Ebu Zubeyr'den, o

193 Tirmizi, 897; Nesai, 3075; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2809

Cabir'den şöyle dediğini rivâyet etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i kurban bayramı birinci günü kuşluk vakti Cemreye taş atarken gördüm. Ondan sonra (ki günlerde) ise güneş zevale erdikten sonra (Cemrelere taş attı). [194]

٣١٢٩-.../٢- وحَدَّثَنَاه عَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ أَخْبَرَنَا عِيسَى أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ بِمِثْلِهِ

3129-.../2- Bunu bize Ali b. Haşrem de tahdis etti, bize İsa haber verdi, bize İbn Cureyc haber verdi, bana Ebu Zubeyr'in haber verdiğine göre o Cabir b. Abdullah'ı: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) taş atarken gördüm deyip hadisi aynen rivâyet ettiğini dinlemiştir. [195]

Şerh

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Cemreye kurban bayramı birinci günü kuşluk vaktinde taş attı..." Kurban bayramı birinci gününde kastedilen Cemre Akabe Cemresidir. Çünkü o günde başka Cemreye taş atmanın meşru olmadığı icma ile kabul edilmiştir. Geri kalan üç Teşrîk gününde ise her gün zevalden sonra Cemrelere taş atılır. Burada kurban bayramı birinci gününde Akabe Cemresi hakkında sözkonusu edilen husus ise imamların ittifakı ile sünnettir. Bizim mezhebimize göre ise o Cemreye taş atmayı kurban bayramı birinci günü gece yarısından itibaren öne alarak taş atmak caizdir. Teşrîk günlerinde ise mezhebimizin, Malikî mezhebinin, Ahmed'in ve ilim adamlarının büyük çoğunluğunun görüşüne göre bu üç günde ancak zevalden sonra taş atmak caiz olur. Buna delil ise bu sahih hadistir. Tâvus ve Atâ ise sonraki üç günde zevalden önce taş atması da yerini bulur demişlerdir. Ebu Hanife ve İshak b. Râhuye üçüncü günde zevalden önce taş atılması caizdir demişlerdir. Bizim delilimiz Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zikretmiş olduğumuz gibi taş atmış olması ve ayrıca: *"Menasikinizi öğreniniz"* buyurmuş olmasıdır.

Şunu da bilelim ki, Teşrîk günlerinde Cemrelere taş atmakta tertibe dikkat etmek şarttır. O da önce Hayf mescidine yakın olan birinci Cemre ile başlaması, sonra orta Cemreye sonra da Akabe Cemresine taş atması sureti ile olur. Birinci Cemreye taş attıktan sonra yanında kıbleye dönerek uzun bir süre durup Allah'a dua ederek O'nu zikretmesi müstehaptır. Aynı şekilde ikinci Cemrenin yanında da bu şekilde durur. Fakat üçüncü Cemrenin yanında

194 Ebu Davud, 1971; Tirmizi, 894; Nesai, 3063; İbn Mace, 3053; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2795
195 3128 numaralı hadisin kaynakları

taş attıktan sonra durmaz. Bu anlamdaki uygulama Buhari'nin Sahihi'nde İbn Ömer'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye naklettiği rivâyette sabit olmuştur. Bu şekildeki uygulama her üç günde de müstehaptır. Allah en iyi bilendir.

Bize göre bu dua sırasında elleri kaldırmak müstehaptır. İlim adamlarının cumhuru da böyle dedikleri gibi Buhari'nin Sahihi'nde İbn Ömer'in naklettiği ve az önce kaydettiğimiz hadiste de böylece sabit olmuştur. Malik'in bu husustaki görüşleri farklıdır. Bununla birlikte eğer dua etmek için bu duruşu yapmayacak olursa haccedene bir sorumluluk gerekmediği üzerinde de icma etmişlerdir. Bundan tek istisna es-Sevri'den, ihtiyaç sahiplerine bir şeyler yedirir yahut bir kurban keser diye nakledilen görüşüdür.

٥٤/٥٤- بَاب بَيَانِ أَنَّ حَصَى الْجِمَارِ سَبْعٌ

54/54- CEMRELERE ATILACAK TAŞLARIN YEDİ TANE OLDUĞUNU BEYAN BABI

٣١٣٠-٣١٥/١- وَحَدَّثَنِي سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ أَعْيَنَ حَدَّثَنَا مَعْقِلٌ وَهُوَ ابْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ الْجَزَرِيُّ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الِاسْتِجْمَارُ تَوٌّ وَرَمْيُ الْجِمَارِ تَوٌّ وَالسَّعْيُ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ تَوٌّ وَالطَّوَافُ تَوٌّ وَإِذَا اسْتَجْمَرَ أَحَدُكُمْ فَلْيَسْتَجْمِرْ بِتَوٍّ

3130-315/1- Bana Seleme b. Şebib de tahdis etti, bize el-Hasen b. A'yen tahdis etti, bize Ma'kil -ki o İbn Ubeydullah el-Cezeri'dir- Ebu Zubeyr'den tahdis etti, o Cabir'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"İstincada kullanılan taş sayısı tektir, Cemrelere atılan taş sayısı tektir, Safa ile Merve arasında sa'y tektir, tavaf şartları tektir. Sizden biriniz eğer istincada taş kullanacak olursa tek sayıda taş kullanarak istinca yapsın."* [196]

Şerh

"İstincada kullanılacak taş sayısı tektir, Cemrelere atılacak taş sayısı tektir..." Te harfi fethalı, vav şeddeli olarak "et-tevv: tek" demektir. İsticmâr'dan kasıt ise istincâdır.

196 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2953

Kadı Iyaz dedi ki: Hadisin sonundaki: *"ve sizden biriniz taş ile istincâ yapmak isterse tek taş kullanarak istincâ yapsın."* Buradaki ibare tekrar için değildir. Aksine birincisinden kasıt fiilin kendisi, ikincisinden kasıt ise kullanılacak taşların sayısıdır. Kastedilen ise Cemrelere atılacak taş sayısını yediye tamamlamaktır. Tavafta şavtları, say'de sayıları yediye tamamlamak, istinca halinde ise üçe tamamlamaktır. Eğer üç taş ile temizlenme gerçekleşmeyecek olursa temizleninceye kadar fazlasını kullanmak gerekir. Şayet tek sayıda taş ile temizlenmek gerçekleşecek olursa fazlası kullanılmaz. Eğer çift sayıda taş ile temizlenme hasıl olursa tek olması için fazlasını kullanmak müstehap olur. Bu hususta vacip olduğu şeklinde bir görüş dahi vardır. Bu görüşü de bazı mezhep âlimlerimiz ileri sürmüş ve ayrıca ilim adamlarından bir topluluk da bu görüşü benimsemiştir. Meşhur olan ise bunun müstehap oluşudur. Allah en iyi bilendir.

٥٥/٥٥- بَاب تَفْضِيلِ الْحَلْقِ عَلَى التَّقْصِيرِ وَجَوَازِ التَّقْصِيرِ

55/55- SAÇLARI TRAŞ ETMENİN KISALTMAKTAN DAHA FAZİLETLİ OLMAKLA BİRLİKTE KISALTMANIN DA CAİZ OLDUĞU BABI

٣١٣١-٣١٦/١- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَمُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ قَالَا أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ نَافِعٍ أَنَّ عَبْدَ اللهِ قَالَ حَلَقَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَحَلَقَ طَائِفَةٌ مِنْ أَصْحَابِهِ وَقَصَّرَ بَعْضُهُمْ قَالَ عَبْدُ اللهِ إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ رَحِمَ اللهُ الْمُحَلِّقِينَ مَرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ قَالَ وَالْمُقَصِّرِينَ

3131-316/1- Bize Yahya b. Yahya ve Muhammed b. Rumh da tahdis edip dediler ki: Bize Leys haber verdi (H.) Bize Kuteybe de tahdis etti, bize Leys'in Nâfi'den tahdis ettiğine göre Abdullah: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) saçlarını traş ettiği gibi ashabından bir grup da saçlarını traş etti, bir kısmı da saçlarını kısalttı dedi.

Abdullah dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) iki ya da üç defa: *"Allah saçlarını traş edenlere rahmet buyursun"* dedikten sonra: *"Kısaltanlara da"* buyurdu. [197]

197 Buhari, 1727 -muallak olarak-; Tirmizi, 913; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8269

Şerh

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) saçlarını traş etti ve ashabından da bir kesim saçlarını traş etti, bazıları da kısalttı." Ayrıca hadisi şeriflerde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in saçlarını traş edenlere üç defa dua ettiğini, kısaltanlara da bundan sonra bir defa dua ettiğini zikrettiği hadisleri kaydetmektedir. Bütün bunlar iki işten birisini yapmanın caiz olduğunu açıkça ifade etmektedir. İhramdan çıkmak isteyen bir kimse isterse saçlarını traş etmekle yetinir, isterse kısaltmakla yetinir. Bununla birlikte traş etmenin daha faziletli olduğu da açıkça ifade edilmektedir. İlim adamları saçları traş etmenin kısaltmaktan faziletli olduğunu, bununla birlikte kısaltmanın da yeterli olduğunu icma ile kabul etmişlerdir. Bundan tek istisnâ, İbnu'l-Munzir'in Hasan-ı Basri'den naklettiği görüşüdür. Buna göre Hasan-ı Basri: İlk haccettiği zaman saçlarını traş etmesi gerekir. Kısaltmak onun için yeterli olmaz dermiş. Eğer onun böyle dediği ondan sahih olarak nakledilmiş ise bu husustaki naslarla ve ondan önce gerçekleşmiş olan icma ile bu kanaat reddedilir.

Bizim mezhebimizin meşhur görüşü, traş olmanın ya da kısaltmanın hacc ve umrenin menasiklerinden bir nüsük (ibadet) ve her ikisinin rükünlerinden bir rükün olduğudur. Bu rükün yerine getirilmedikçe hacc ve umreden herhangi birisi gerçekleştirilmiş olmaz. Genel olarak bütün ilim adamları da böyle demiştir. Fakat Şafii'nin şaz ve zayıf bir görüşü vardır. Buna göre traş olmak ya da saçları kısaltmak, hoş koku sürünmek ve elbise gibi yasakların mübah olması içindir. Bir ibadet (nüsük) değildir. Ama doğru olan birincisidir.

Traş ve saçları kısaltmakta yeterli olan asgari miktar Şafii'ye göre üç tel saçtır. Ebu Hanife'ye göre başın dörtte biri, Ebu Yusuf'a göre başın yarısı, Malik ve Ahmed'e göre başın çoğunluğudur. Malik'den gelen bir rivâyete göre başın tamamının ya da bir kısmının kısaltılması şeklindedir. Bununla birlikte hepsi faziletli olanın başın tamamını traş etmek ya da tamamını kısaltmak olduğu üzerinde icma etmişlerdir. Saçlarını kısaltacak olursa saçlarının ucundan parmak ucu miktarından daha az kısaltmaması müstehaptır. Ondan daha da az kısaltacak olursa yine caiz olur. Çünkü saçları kısaltmak ismi, onun hakkında da geçerlidir.

Kadınlar için meşru olan ise saçları kısaltmaktır. Kadınların saçlarını traş etmeleri mekruhtur. Şayet saçlarını traş edecek olurlarsa ibadet gerçekleşmiş olur.

Saçları yolmak, yakmak, kesmek ve bunun dışında saçları izale etme türlerinin hepsi de traş olmanın ve saçları kısaltmanın yerine geçer.

Şunu da bilelim ki Abdullah (radıyallâhu anh)'ın: "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve ashabından bir kesim saçlarını traş etti, bazıları da saçlarını kısalttı" sözü ile Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in saçlarını traş edenlere üç defa dua etmesi sonra da kısaltanlara bir defa dua etmesi hadiselerinin hepsi Vedâ Haccında meydana gelmiştir. Sahih ve meşhur olan budur. Kadı Iyaz ise bazılarından bu hadisenin Hudeybiye günü ashaba saçlarını traş etmelerini emrettiği zaman olmuştur, demiştir. Aralarından hiçkimse o zaman için Mekke'ye girme ümitleri dolayısı ile bu işi yapmamışlardı. İbn Abbas (radıyallâhu anh)'dan şöyle dediği zikredilmektedir: Hudeybiye gününde bazı kimseler saçlarını traş etti, diğer başkaları da kısalttı. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) üç defa: *"Allah'ım, saçlarını traş edenlere rahmet buyur"* demiş, ey Allah'ın Rasûlü, acaba neden saçlarını traş edenlere açıkça rahmet okudun diye sorulunca, *"çünkü onlar hiç şüphe etmediler"* diye cevap vermiştir. İbn Abdilberr der ki: Bu olayın Hudeybiye'de meydana geldiği mahfuz olandır.

Kadı Iyaz dedi ki: Müslim bu babta onların söylediklerine muhalif rivâyetler zikretmiştir. Her ne kadar onun rivâyet ettiği hadisler bunun ne zaman olduğunu açıklamaksızın mücmer olarak gelmiş ise de bu böyledir. Çünkü Müslim, İbn Ebu Şeybe ve Veki'in rivâyeti ile Yahya b. Husayn'ın büyük annesinden Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Vedâ Haccında saçlarını traş edenlere üç defa, kısaltanlara da bir defa dua ettiğini işittiğini belirten hadisini zikretmiştir. Ancak Veki' rivâyetinde Vedâ Haccından söz etmemiştir.

Müslim de bundan önce kurban bayramı birinci günü Akabe Cemresine taş atmayı sözkonusu eden Yahya b. el-Husayn'ın adı geçen büyük annesi Um el-Husayn'ın şöyle dediğini kaydetmektedir: Vedâ Haccında Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte hacc ettim. Mesele onun rivâyet ettiği hadiste açıklanmış olarak Vedâ Haccında cereyan ettiği şeklinde belirtilmektedir. Bu sebeple Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu sözünü her iki yerde de söylemiş olma ihtimali uzak değildir.

Traş olmanın, kısaltmaktan daha faziletli olmasına gelince; bu ibadetin yerine getirilmesi bakımından daha ileri bir iştir. Ayrıca yüce Allah'ın huzurunda zilleti ortaya koymaktaki niyete sadakati de daha açıkça göstermektedir. Diğer taraftan saçlarını kısaltan kişi bir zinet olan saçı, kendi nefsi için muhafaza etmeye devam etmektedir. Hacceden kişi ise zineti terk etmekle emrolunmuştur. Hatta hacceden kişi üstü başı temiz değil, ter ve toz içerisindedir. Allah en iyi bilendir.

İlim adamlarının ittifak ettiklerine göre saçları traş edip kısaltmanın Akabe Cemresine taş attıktan ve eğer beraberinde kurban varsa kurbanını kes-

tikten sonra ve İfâda tavafından önce olmalıdır. Kıran haccı yapması ile ifrad haccı yapan birisi olması arasında bir fark yoktur.

Maliki İbnu'l-Cehm dedi ki: Kıran haccı yapan kimse tavaf ve sa'y yapmadıkça traş olmaz. Ancak bu bâtıldır. Naslarla ve ondan önce gerçekleşmiş olan icma ile reddolunmuştur. Diğer taraftan Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in İfâda tavafından önce traş olduğunu gösteren hadisler de sabit olmuştur. Daha önceden de Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sonunda kıran haccı yaptığını açıklamış idik. İsterse ihramlı kişi saçlarını zampklayarak taramış olsun. Bu durumda ise mezhebimizin sahih ve meşhur olan görüşüne göre saçlarını traş etme zamanı gelince saçlarını traş etmesi müstehap olmakla birlikte bu onun için lüzumlu değildir. İlim adamlarının cumhuru ise saçlarını traş etmesinin lüzumlu olduğunu söylemişlerdir.

٣١٣٢-٣١٧/٢- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ اللَّهُمَّ ارْحَمِ الْمُحَلِّقِينَ قَالُوا وَالْمُقَصِّرِينَ يَا رَسُولَ اللهِ قَالَ اللَّهُمَّ ارْحَمِ الْمُحَلِّقِينَ قَالُوا وَالْمُقَصِّرِينَ يَا رَسُولَ اللهِ قَالَ وَالْمُقَصِّرِينَ لم يقل ابراهيم من ههنا حَدَّثَنَا مسلم ولكن قال عن مسلم الي الموضع المذكور

3132-317/2- Bize Yahya b. Yahya da tahdis edip dedi ki: Malik'e Nâfi'den rivâyetini okudum. O Abdullah b. Ömer'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah'ım, saçlarını traş edenlere rahmet buyur"* demiş, ashab: Kısaltanlara da ey Allah'ın Rasûlü demişler, Allah Rasûlü: *"Allah'ım, saçlarını traş edenlere rahmet buyur"* demiş, ashab: Kısaltanlara da ey Allah'ın Rasûlü demişler, Allah Rasûlü: *"Kısaltanlara da"* buyurmuştur.[198]

"İbrahim buradan itibaren: Bize Müslim tahdis etti dememiştir. Ama bunun yerine zikredilecek yere kadar: "Müslim'den" demiştir." [199]

Şerh

Bizler bu şerhin mukaddimesindeki fasıllarda açıkladığımız üzere Müslim'in arkadaşı İbrahim b. Süfyan, Müslim'in kendisinden bu kitabın üç yerini bizzat dinleyememiştir. Bunların ilk bölümü Hacc Kitabı'nda olup

198 Buhari, 1727; Ebu Davud, 1979; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8354
199 Bu ibare yazma nüshadan eklenmiştir.

burası bu kaçırdığı bölümün başlangıcıdır. Belirttiğimiz yerde bunun başına ve sonuna dikkat çekmiş idik.[200] Ayrıca İbrahim'in: "Buradan itibaren Müslim'den" deyip kitabın geri kalan kısmında dediği gibi "bize (Müslim) haber verdi" dememektedir. Bunun başı ise el-Culûdi'nin şu sözleridir: Bize İbrahim, Müslim'den tahdis etti, bize İbn Numeyr tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Abdullah b. Ömer, Nâfi'den tahdis etti, o İbn Ömer'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Saçlarını traş edenlere Allah rahmet buyursun"* dedi. Ashab: Kısaltanlara da ey Allah'ın Rasûlü dediler deyip ilgili kısmın sonuna kadar böylece devam etmektedir.

٣١٣٣-٣١٨/٣- أَخْبَرَنَا أَبُو إِسْحَقَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سُفْيَانَ عَنْ مُسْلِمِ بْنِ الْحَجَّاجِ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ رَحِمَ اللهُ الْمُحَلِّقِينَ قَالُوا وَالْمُقَصِّرِينَ يَا رَسُولَ اللهِ قَالَ رَحِمَ اللهُ الْمُحَلِّقِينَ قَالُوا وَالْمُقَصِّرِينَ يَا رَسُولَ اللهِ قَالَ رَحِمَ اللهُ الْمُحَلِّقِينَ قَالُوا وَالْمُقَصِّرِينَ يَا رَسُولَ اللهِ قَالَ وَالْمُقَصِّرِينَ

3133-318/3- Bize Ebu İshak İbrahim b. Muhammed b. Süfyan tahdis edip dedi ki: Müslim b. el-Haccac'dan dedi ki: Bize İbn Numeyr tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Ubeydullah b. Ömer, Nâfi'den tahdis etti, o İbn Ömer'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah saçlarını traş edenlere rahmet buyursun"* dedi. Ashab: Kısaltanlara da ey Allah'ın rasulü dediler. Allah Rasûlü: *"Allah saçlarını traş edenlere rahmet buyursun"* dedi. Ashab: Kısaltanlara da ey Allah'ın Rasûlü dediler. Allah Rasûlü: *"Allah saçlarını traş edenlere rahmet buyursun"* dedi. Ashab: Kısaltanlara da ey Allah'ın Rasûlü dediler. Allah Rasûlü: *"Kısaltanlara da"* buyurdu. [201]

٣١٣٤-٣١٩/٤- وَحَدَّثَنَاه ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَقَالَ فِي الْحَدِيثِ فَلَمَّا كَانَتِ الرَّابِعَةُ قَالَ وَالْمُقَصِّرِينَ

3134-319/4- Bunu bize İbnu'l-Müsennâ da tahdis etti, bize Abdülvehhab tahdis etti, bize Ubeydullah bu isnâd ile tahdis etti ve hadisi rivâyetinde: Dördüncüsünü söyleyince bu sefer: *"Kısaltanlara da"* buyurdu. [202]

---

200 Buna göre, Ebu İshak İbrahim b. Süfyan'ın Müslim'den bizzat dinlemediği bu ilk bölüm, 3132. Hadis ile başlamakta ve 3261. Hadis ile son bulmaktadır. (Çeviren)

201 İbn Mace, 3044; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7947

202 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8037

٣١٣٥-٣٢٠/٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَابْنُ نُمَيْرٍ وَأَبُو كُرَيْبٍ جَمِيعًا عَنْ ابْنِ فُضَيْلٍ قَالَ زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ حَدَّثَنَا عُمَارَةُ عَنْ أَبِي زُرْعَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِلْمُحَلِّقِينَ قَالُوا يَا رَسُولَ اللهِ وَلِلْمُقَصِّرِينَ قَالَ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِلْمُحَلِّقِينَ قَالُوا يَا رَسُولَ اللهِ وَلِلْمُقَصِّرِينَ قَالَ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِلْمُحَلِّقِينَ قَالُوا يَا رَسُولَ اللهِ وَلِلْمُقَصِّرِينَ قَالَ وَلِلْمُقَصِّرِينَ

3135-320/5- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Zuheyr b. Harb, İbn Numeyr ve Ebu Kureyb birlikte İbn Fudayl'den tahdis ettiler. Zuheyr dedi ki: Bize Muhammed b Fudayl tahdis etti, bize Umâre, Ebu Zur'a'dan tahdis etti, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah'ım, saçlarını traş edenlere mağfiret buyur"* dedi, ashab: Ey Allah'ın Rasûlü, kısaltanlara da dediler. Allah Rasûlü: *"Allah'ım, saçlarını traş edenlere mağfiret buyur"* dedi. Ashab: Ey Allah'ın Rasûlü, kısaltanlara da dediler. Allah Rasûlü: *"Allah'ım, saçlarını traş edenlere mağfiret buyur"* dedi. Ashab: Ey Allah'ın Rasûlü, kısaltanlara da dediler. Allah Rasûlü: *"Kısaltanlara da"* buyurdu. [203]

٣١٣٦-.../٦- وَحَدَّثَنِي أُمَيَّةُ بْنُ بِسْطَامَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ حَدَّثَنَا رَوْحٌ عَنْ الْعَلَاءِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمَعْنَى حَدِيثِ أَبِي زُرْعَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ

3136-.../6- Bana Ümeyye b. Bistam da tahdis etti, bize Yezid b. Zürey'd tahdis etti, bize Ravh el-A'lâ'dan tahdis etti, o babasından, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den Ebu Zur'a'nın, Ebu Hureyre'den diye rivâyet ettiği hadis ile aynı manada rivâyet etti. [204]

٣١٣٧-٣٢١/٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ وَأَبُو دَاوُدَ الطَّيَالِسِيُّ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ يَحْيَى بْنِ الْحُصَيْنِ عَنْ جَدَّتِهِ أَنَّهَا سَمِعَتْ النَّبِيَّ ﷺ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ دَعَا لِلْمُحَلِّقِينَ ثَلَاثًا وَلِلْمُقَصِّرِينَ مَرَّةً وَلَمْ يَقُلْ وَكِيعٌ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ

203 Buhari, 1728; İbn Mace, 3043; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14904
204 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14015

3137-321/7- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Veki' ve Ebu Davud et-Tayâlisi, Şu'be'den tahdis etti, o Yahya b. el-Husayn'dan, o büyük annesinden rivâyet ettiğine göre o Vedâ Haccında Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in saçlarını traş edenlere üç defa, kısaltanlara bir defa dua ettiğini işitmiştir. Veki' ise rivâyetinde "Vedâ Haccında" dememiştir. [205]

٣١٣٨-٣٢٢/٨- وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ وَهُوَ ابْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْقَارِيُّ ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا حَاتِمٌ يَعْنِي ابْنَ إِسْمَعِيلَ كِلَاهُمَا عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ حَلَقَ رَأْسَهُ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ

3138-322/8- Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti, bize Yakub -ki o b. Abdurrahman el-Kâri'dir- tahdis etti. (H.) Bize Kuteybe de tahdis etti, bize Hâtim -yani b. İsmail- tahdis etti (Yakub ile birlikte) ikisi Musa b. Ukbe'den, o Nâfi'den, o İbn Ömer'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Vedâ Haccında başını traş et(tir)di. [206]

٦٥/٦٥- باب بَيَانِ أَنَّ السُّنَّةَ يَوْمَ النَّحْرِ أَنْ يَرْمِيَ ثُمَّ يَنْحَرَ ثُمَّ يَحْلِقَ وَالِابْتِدَاءِ فِي الْحَلْقِ بِالْجَانِبِ الْأَيْمَنِ مِنْ رَأْسِ الْمَحْلُوقِ

65/56- SÜNNET OLANIN, NAHR (KURBAN BAYRAMI BİRİNCİ) GÜNÜ AKABE CEMRESİNE TAŞ ATMAK, SONRA KURBAN KESMEK, SONRA TRAŞ OLMAK OLDUĞU VE TRAŞA BAŞIN SAĞ TARAFINDAN BAŞLAMAK OLDUĞUNUN BEYANI BABI

٣١٣٩-٣٢٣/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ عَنْ هِشَامٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَتَى مِنًى فَأَتَى الْجَمْرَةَ فَرَمَاهَا ثُمَّ أَتَى مَنْزِلَهُ بِمِنًى وَنَحَرَ ثُمَّ قَالَ لِلْحَلَّاقِ خُذْ وَأَشَارَ إِلَى جَانِبِهِ الْأَيْمَنِ ثُمَّ الْأَيْسَرِ ثُمَّ جَعَلَ يُعْطِيهِ النَّاسَ

3139-323/1- Bize Yahya b. Yahya da tahdis etti, bize Hafs b. Ğiyâs, Hişam'dan haber verdi, o Muhammed b. Sîrin'den, o Enes b. Malik'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mina'ya geldi, sonra

205 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 18312
206 Buhari, 4410, 4411; Ebu Davud, 1980; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8454

Cemreye gidip taş attı. Sonra Mina'daki kaldığı yere geldi ve kurbanını kesti. Sonra berbere "al" deyip başının sağ tarafını işaret etti. Sonra sol tarafını, sonra da (saçlarını) insanlara vermeye başladı. [207]

Şerh

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mina'ya geldi, sonra Cemreye gidip ona taş attı... onu insanlara vermeye başladı." Bu hadisten pek çok hüküm anlaşılmaktadır. Bunların bir kısmı şöyledir:

1. Kurban bayramı birinci günü Müzdelife'den geldikten sonra yapılacak işler hususunda sünnetin ne olduğu beyan edilmektedir. Yapılacak işler dört tanedir: Akabe Cemresine taş atmak, sonra kurbanlığı deve ise boğazlamak yahut kesmek, sonra traş olmak ya da saçları kısaltmak, sonra Mekke'ye gidip ifada tavafını yapmak ve eğer kudum tavafından sonra sa'y yapmamışsa ifada tavafından sonra sa'y yapmak. Eğer kudum tavafından sonra sa'y yapmışsa yeniden sa'y yapması mekruhtur.

Bu dört işi yapmakta sünnet, bunların zikrettiğimiz şekilde sırasıyla yapılmasıdır. Buna sebep ise bu sahih hadistir. Şayet bu sıralamaya uymayarak sonra yapılması gereken bir işi öne alıp yahut önce yapılması gereken bir işi sonra yapacak olursa Müslim'de bundan sonra "yap ve bir vebal yok" buyrulan sahih hadisler dolayısı ile caizdir.

2. Mina'ya geldikten sonra taş atmadan önce herhangi bir işle uğraşmayıp olduğu gibi bineği üzerinde gidip Cemreye taş atması sonra da geri dönüp Mina'da dilediği yerde konaklaması müstehaptır.

3. Kurbanlığı kesmek ve bu kesim işini Mina'da yapmak müstehap olmakla birlikte harem bölgesinin dilediği yerinde kesmek de caizdir.

4. Traş olmak bir nüsük (hacc ibadeti)'dir ve saçları kısaltmaktan daha faziletlidir. Traş olurken başın sağ tarafından başlamak müstehaptır. Mezhebimizin ve cumhurun görüşü budur. Ebu Hanife ise sol tarafından başlar demiştir.

5. Âdemoğlunun saçı temizdir. Mezhebimizin sahih görüşü bu olmakla birlikte ilim adamlarının büyük çoğunluğu da böyle demişlerdir.

6. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in saçı ile teberrük edilir ve teberrük maksadı ile o saçı saklamak caizdir.

---

207 Ebu Davud, 1981, 1982; Tirmizi, 912, 912 muallak olarak; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1456

7. İmamın ve büyük zâtın arkadaşları ve kendisine tabi olanlar arasında onlara dağıtacağı bağış, hediye ve benzeri hususlarda adaleti gözetmelidir. Allah en iyi bilendir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Vedâ Haccında başını traş eden bu adamın adının ne olduğu hususunda ilim adamları ihtilaf etmişlerdir. Sahih ve meşhur olan kanaate göre bu kişi Ma'mer b. Abdullah el-Adevî'dir. Buhari'nin Sahihi'nde ise bu kişinin Ma'mer b. Abdullah olduğunu söylemişlerdir denilmektedir. Adının Hiraş b. Umeyye b. Rabia el-Kuleybi -Kuleyb b. Hubşiye'ye mensub- olduğu da söylenmiştir. Allah en iyi bilendir.

٣١٤٠-٣٢٤/٢- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ نُمَيْرٍ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالُوا أَخْبَرَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ عَنْ هِشَامٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ أَمَّا أَبُو بَكْرٍ فَقَالَ فِي رِوَايَتِهِ لِلْحَلَّاقِ هَا وَأَشَارَ بِيَدِهِ إِلَى الْجَانِبِ الْأَيْمَنِ هَكَذَا فَقَسَمَ شَعَرَهُ بَيْنَ مَنْ يَلِيهِ قَالَ ثُمَّ أَشَارَ إِلَى الْحَلَّاقِ وَإِلَى الْجَانِبِ الْأَيْسَرِ فَحَلَقَهُ فَأَعْطَاهُ أُمَّ سُلَيْمٍ وَأَمَّا فِي رِوَايَةِ أَبِي كُرَيْبٍ قَالَ فَبَدَأَ بِالشِّقِّ الْأَيْمَنِ فَوَزَّعَهُ الشَّعَرَةَ وَالشَّعَرَتَيْنِ بَيْنَ النَّاسِ ثُمَّ قَالَ بِالْأَيْسَرِ فَصَنَعَ بِهِ مِثْلَ ذَلِكَ ثُمَّ قَالَ هَا هُنَا أَبُو طَلْحَةَ فَدَفَعَهُ إِلَى أَبِي طَلْحَةَ

3140-324/2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, İbn Numeyr ve Ebu Kureyb de tahdis edip dediler ki: Bize Hafs b. Ğiyâs, Hişam'dan bu isnâd ile haber verdi ama Ebu Bekir rivâyetinde belirttiğine göre berbere: *"Burası"* deyip eli ile sağ tarafına böylece işaret etti. Sonra saçlarını yanındakiler arasında paylaştırdı. Sonra berbere sol yanını işaret etti. O da o yanını traş etti, onu (saçlarını) Um Süleym'e verdi.

Ebu Kureyb rivâyetinde ise şöyle demiştir: Önce sağ tarafını traş etmeye başladı. İnsanlar arasında saçlarını birer ikişer dağıttı. Sonra sol tarafını gösterdi ve oranın saçlarını da aynı şekilde dağıttı. Sonra: *"Ebu Talha burada mı?"* buyurmuş ve saçlarını Ebu Talha'ya vermiştir. [208]

٣١٤١-٣٢٥/٣- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَمَى جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ ثُمَّ انْصَرَفَ إِلَى الْبُدْنِ فَنَحَرَهَا وَالْحَجَّامُ جَالِسٌ وَقَالَ بِيَدِهِ عَنْ رَأْسِهِ فَحَلَقَ شِقَّهُ الْأَيْمَنَ فَقَسَمَهُ فِيمَنْ يَلِيهِ ثُمَّ قَالَ احْلِقِ الشِّقَّ الْآخَرَ فَقَالَ أَيْنَ أَبُو طَلْحَةَ فَأَعْطَاهُ إِيَّاهُ

208 3139 numaralı hadisin kaynakları

3141-325/3- Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Abdu'l-A'lâ tahdis etti, bize Hişam, Muhammed'den tahdis etti, onun Enes b. Malik'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Akabe Cemresine taş attıktan sonra develerinin yanına gidip onları boğazlamıştı. Hacamatçı da oturuyordu. Eli ile başına işaret etti. O da başının sağ tarafını traş etti. Saçlarını yanındakiler arasında paylaştırdı. Sonra: *"Diğer yanı traş et"* buyurdu. Allah Rasûlü: *"Ebu Talha nerede?"* dedi ve saçlarını Ebu Talha'ya verdi. [209]

٣١٤٢-٣٢٦/٤- وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ سَمِعْتُ هِشَامَ بْنَ حَسَّانَ يُخْبِرُ عَنْ ابْنِ سِيرِينَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ لَمَّا رَمَى رَسُولُ اللهِ ﷺ الْجَمْرَةَ وَنَحَرَ نُسُكَهُ وَحَلَقَ نَاوَلَ الْحَالِقَ شِقَّهُ الْأَيْمَنَ فَحَلَقَهُ ثُمَّ دَعَا أَبَا طَلْحَةَ الْأَنْصَارِيَّ فَأَعْطَاهُ إِيَّاهُ ثُمَّ نَاوَلَهُ الشِّقَّ الْأَيْسَرَ فَقَالَ احْلِقْ فَحَلَقَهُ فَأَعْطَاهُ أَبَا طَلْحَةَ فَقَالَ اقْسِمْهُ بَيْنَ النَّاسِ

3142-326/4- Bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti, bize Süfyan tahdis etti, Hişam b. Hassân'ı İbn Sîrin'den haber verirken dinledim, Enes b. Malik'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Cemreye taş atıp kurbanlıklarını kesip traş olduktan sonra berbere başının sağ tarafını gösterip orasını traş ettirdi. Sonra Ebu Talha el-Ensâri'yi çağırarak onun (saçlarını) ona verdi. Sonra berbere başının sol tarafını gösterdi ve: *"Traş et"* buyurdu. Onu traş etti, Allah Rasûlü de o saçlarını Ebu Talha'ya verdi ve: *"İnsanlar arasında bunu paylaştır"* buyurdu. [210]

٥٧/٥٧- بَاب مَنْ حَلَقَ قَبْلَ النَّحْرِ أَوْ نَحَرَ قَبْلَ الرَّمْيِ

57/57- KURBANINI KESMEDEN TRAŞ OLAN YAHUT CEMREYE TAŞ ATMADAN ÖNCE KURBAN KESEN KİMSE BABI

٣١٤٣-٣٢٧/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عِيسَى بْنِ طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ قَالَ وَقَفَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ بِمِنًى لِلنَّاسِ يَسْأَلُونَهُ فَجَاءَ رَجُلٌ فَقَالَ يَا

209 3139 numaralı hadisin kaynakları
210 3139 numaralı hadisin kaynakları

رَسُولَ اللهِ لَمْ أَشْعُرْ فَحَلَقْتُ قَبْلَ أَنْ أَنْحَرَ فَقَالَ اذْبَحْ وَلَا حَرَجَ ثُمَّ جَاءَهُ رَجُلٌ آخَرُ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ لَمْ أَشْعُرْ فَنَحَرْتُ قَبْلَ أَنْ أَرْمِيَ فَقَالَ ارْمِ وَلَا حَرَجَ قَالَ فَمَا سُئِلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنْ شَيْءٍ قُدِّمَ وَلَا أُخِّرَ إِلَّا قَالَ افْعَلْ وَلَا حَرَجَ

3143-327/1- Bize Yahya b. Yahya da tahdis edip dedi ki: Malik'e İbn Şihâb'dan rivâyetini okudum. O İsa b. Talha b. Ubeydullah'tan, o Abdullah b. Amr b. el-As'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Vedâ Haccında insanlar ona soru sorsun diye Mina'da durdu. Bir adam gelip: Ey Allah'ın Rasûlü! Farketmedim, kurban kesmeden önce traş oldum dedi. Allah Rasûlü: *"Kes, bir vebali yoktur"* buyurdu.

Sonra bir başka adam ona gelip: Ey Allah'ın Rasûlü! Farkına varamadım. Cemreye taş atmadan önce kurban kestim dedi. Allah Rasûlü: *"Taş at, bir vebali yok"* buyurdu.

(Abdullah b. Amr) dedi ki: O gün Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e öne alınan ve sonraya bırakılan her ne hakkında soru sorulduysa mutlaka: *"Yap, bir vebali yoktur"* diye cevap vermişti. [211]

٣١٤٤-٣٢٨/٢- وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ حَدَّثَنِي عِيسَى بْنُ طَلْحَةَ التَّيْمِيُّ أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ يَقُولُ وَقَفَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَلَى رَاحِلَتِهِ فَطَفِقَ نَاسٌ يَسْأَلُونَهُ فَيَقُولُ الْقَائِلُ مِنْهُمْ يَا رَسُولَ اللهِ إِنِّي لَمْ أَكُنْ أَشْعُرُ أَنَّ الرَّمْيَ قَبْلَ النَّحْرِ فَنَحَرْتُ قَبْلَ الرَّمْيِ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَارْمِ وَلَا حَرَجَ قَالَ وَطَفِقَ آخَرُ يَقُولُ إِنِّي لَمْ أَشْعُرْ أَنَّ النَّحْرَ قَبْلَ الْحَلْقِ فَحَلَقْتُ قَبْلَ أَنْ أَنْحَرَ فَيَقُولُ انْحَرْ وَلَا حَرَجَ قَالَ فَمَا سَمِعْتُهُ يُسْأَلُ يَوْمَئِذٍ عَنْ أَمْرٍ مِمَّا يَنْسَى الْمَرْءُ وَيَجْهَلُ مِنْ تَقْدِيمِ بَعْضِ الْأُمُورِ قَبْلَ بَعْضٍ وَأَشْبَاهِهَا إِلَّا قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ افْعَلُوا ذَلِكَ وَلَا حَرَجَ

3144-328/2- Bana Harmele b. Yahya da tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus, İbn Şihâb'dan haber verdi, bana İsa b. Talha et-Teymî'nin tahdis ettiğine göre o Abdullah b. Amr b. el-As'ı şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) devesi üzerinde durdu. İnsanlar ona soru

211 Buhari, 83, 124, 1736, 1737, 1738, 6665; Ebu Davud, 2014; Tirmizi, 916; İbn Mace, 3051; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8906

sormaya başladılar. Onlardan birisi: Ey Allah'ın Rasûlü! Ben Akabe Cemresine taş atmanın kurban kesmekten önce olduğunu fark etmediğim için taş atmadan önce kurbanımı kestim dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Cemreye taş at, bir vebal yok"* buyurdu.

Bir diğeri şunu sordu: Ben de kurban kesmenin traştan önce olması gerektiğini bilmiyordum. Bu sebeple kurbanımı kesmeden önce traş oldum dedi. Allah Rasûlü: *"Kurbanını kes bir vebal yok"* buyurdu.

(Abdullah) dedi ki: O gün ona kişinin unuttuğu ve bilmeden bazı hususları diğerlerinden önce yapmasına ve benzerlerine dair her ne sorulduysa Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Onu yapın ve bir vebal yoktur"* demekten başka bir cevap verdiğini duymadım. [212]

٣١٤٥-.../٣- حَدَّثَنَا حَسَنٌ الْحُلْوَانِيُّ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ بِمِثْلِ حَدِيثِ يُونُسَ عَنْ الزُّهْرِيِّ إِلَى آخِرِهِ

3145-.../2- Bize Hasan el-Hülvani de tahdis etti, bize Yakub tahdis etti, bize babam Salih'den tahdis etti, o İbn Şihâb'dan, Yunus'un ez-Zühri'den hadisi rivâyet ettiği gibi sonuna kadar rivâyet etti. [213]

٣١٤٦-٣٢٩/٤- وَحَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ أَخْبَرَنَا عِيسَى عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ شِهَابٍ يَقُولُ حَدَّثَنِي عِيسَى بْنُ طَلْحَةَ حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ بَيْنَا هُوَ يَخْطُبُ يَوْمَ النَّحْرِ فَقَامَ إِلَيْهِ رَجُلٌ فَقَالَ مَا كُنْتُ أَحْسِبُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنَّ كَذَا وَكَذَا قَبْلَ كَذَا وَكَذَا ثُمَّ جَاءَ آخَرُ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ كُنْتُ أَحْسِبُ أَنَّ كَذَا قَبْلَ كَذَا وَكَذَا لِهَؤُلَاءِ الثَّلَاثِ قَالَ افْعَلْ وَلَا حَرَجَ

3146-329/4- Bunu bize Ali b. Haşrem de tahdis etti, bize İsa, İbn Cureyc'den şöyle dediğini haber verdi: İbn Şihâb'ı şöyle derken dinledim: Bana İsa b. Talha tahdis etti, bana Abdullah b. Amr b. el-As'ın tahdis ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) kurban bayramı birinci günü hutbe vermekte iken bir adam huzuruna kalkıp şöyle dedi: Ey Allah'ın Rasûlü! Ben şu ve şu işin, şu ve bu işten önce olduğunu zannetmemiştim dedi.

212 3143 numaralı hadisin kaynakları

213 3143 numaralı hadisin kaynakları

Sonra bir başkası geldi ve: Ey Allah'ın Rasûlü! Ben şu işin şu ve bu işten önce olduğunu zannediyordum deyip bu üç hususu sordular. Allah Rasûlü: *"Yap, bir vebal yok"* buyurdu. [214]

٣١٤٧-٣٣٠/٥- وَحَدَّثَنَاه عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ ح وَحَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ يَحْيَى الْأُمَوِيُّ حَدَّثَنِي أَبِي جَمِيعًا عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ أَمَّا رِوَايَةُ ابْنِ بَكْرٍ فَكَرِوَايَةِ عِيسَى إِلَّا قَوْلَهُ لِهَؤُلَاءِ الثَّلَاثِ فَإِنَّهُ لَمْ يَذْكُرْ ذَلِكَ وَأَمَّا يَحْيَى الْأُمَوِيُّ فَفِي رِوَايَتِهِ حَلَقْتُ قَبْلَ أَنْ أَنْحَرَ نَحَرْتُ قَبْلَ أَنْ أَرْمِيَ وَأَشْبَاهُ ذَلِكَ

3147-330/5- Bunu bize Abd b. Humeyd de tahdis etti, bize Muhammed b. Bekr tahdis etti, (H.) Bana Said b. Yahya el-Umevî de tahdis etti, bana babam tahdis etti. Hepsi İbn Cureyc'den bu isnâd ile rivâyet ettiler. Ama İbn Bekr'in rivâyeti İsa'nın rivâyeti gibidir. Bundan: "Bu üç husus için" sözü müstesnâdır. O bunu zikretmedi. Yahya b. el-Umevî'nin rivâyetinde ise şu ibareler vardır: Kurban kesmeden önce traş oldum, taş atmadan önce kurban kestim ve buna benzer şeyler. [215]

٣١٤٨-٣٣١/٦- وَحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ أَبُو بَكْرٍ حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ عِيسَى بْنِ طَلْحَةَ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ أَتَى النَّبِيَّ رَجُلٌ فَقَالَ حَلَقْتُ قَبْلَ أَنْ أَذْبَحَ قَالَ فَاذْبَحْ وَلَا حَرَجَ قَالَ ذَبَحْتُ قَبْلَ أَنْ أَرْمِيَ قَالَ ارْمِ وَلَا حَرَجَ

3148-331/6- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Zuheyr b. Harb da tahdis etti. Ebu Bekr dedi ki: Bize İbn Uyeyne, ez-Zührî'den tahdis etti, o İsa b. Talha'dan, o Abdullah b. Amr'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Bir adam Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek: Kurban kesmeden önce traş oldum dedi. Allah Rasûlü: *"Kes, bir vebal yok"* buyurdu. (Bir başkası) taş atmadan önce kurban kestim dedi, Allah Rasûlü: *"At, bir vebal yok"* buyurdu. [216]

٣١٤٩-٣٣٢/٧- وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ عَنْ مَعْمَرٍ عَنْ الزُّهْرِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ عَلَى نَاقَةٍ بِمِنًى فَجَاءَهُ رَجُلٌ بِمَعْنَى حَدِيثِ ابْنِ عُيَيْنَةَ

---

214 3143 numaralı hadisin kaynakları

215 3143 numaralı hadisin kaynakları

216 3143 numaralı hadisin kaynakları

3149-332/7- Bize İbn Ebu Ömer ve Amd b. Humeyd de Abdurrezzak'dan tahdis etti, o Ma'mer'den, o ez-Zührî'den bu isnâd ile şunu rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i Mina'da bir deve üzerinde gördüm. Bir adam onun yanına geldi deyip İbn Uyeyne'ye hadisi rivâyet ettiği manada rivâyet etti. [217]

٣١٥٠-٣٣٣/٨- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ قُهْزَاذَ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُبَارَكِ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي حَفْصَةَ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ عِيسَى بْنِ طَلْحَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَأَتَاهُ رَجُلٌ يَوْمَ النَّحْرِ وَهُوَ وَاقِفٌ عِنْدَ الْجَمْرَةِ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي حَلَقْتُ قَبْلَ أَنْ أَرْمِيَ فَقَالَ ارْمِ وَلَا حَرَجَ وَأَتَاهُ آخَرُ فَقَالَ إِنِّي ذَبَحْتُ قَبْلَ أَنْ أَرْمِيَ قَالَ ارْمِ وَلَا حَرَجَ وَأَتَاهُ آخَرُ فَقَالَ إِنِّي أَفَضْتُ إِلَى الْبَيْتِ قَبْلَ أَنْ أَرْمِيَ قَالَ ارْمِ وَلَا حَرَجَ قَالَ فَمَا رَأَيْتُهُ سُئِلَ يَوْمَئِذٍ عَنْ شَيْءٍ إِلَّا قَالَ افْعَلُوا وَلَا حَرَجَ

3150-333/8- Bana Muhammed b. Abdullah b. Kuhzaz da tahdis etti, bize Ali b. el-Hasan, Abdullah b. el-Mubarek'den tahdis etti, bize Muhammed b. Havza, ez-Zührî'den haber verdi, o İsa b. Talha'dan, o Abdullah b. Amr b. el-As'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i nahr (kurban bayramı birinci) günü Cemrenin yanında duruyorken bir adam ona gelerek: Ey Allah'ın Rasûlü! Ben taş atmadan önce traş oldum demesi üzerine: *"At, bir vebal yok"* buyurduğunu, bir başkası gelerek ona: Ben taş atmadan önce kurban kestim demesi üzerine ona: *"At, bir vebal yok"* buyurduğunu, bir başkasının yanına gelerek: Ben taş atmadan önce Beyt'te İfâda tavafını yaptım demesi üzerine: *"At, bir vebal yoktur"* buyurduğunu işittim.

(Abdullah b. Amr) dedi ki: O gün her ne hakkında ona soru sorulduysa *"yapın bir vebal yok"* sözünden başka bir söz söylediğini görmedim. [218]

٣١٥١-٣٣٤/٩- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا بَهْزٌ حَدَّثَنَا وُهَيْبٌ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قِيلَ لَهُ فِي الذَّبْحِ وَالْحَلْقِ وَالرَّمْيِ وَالتَّقْدِيمِ وَالتَّأْخِيرِ فَقَالَ لَا حَرَجَ

217 3143 numaralı hadisin kaynakları
218 3143 numaralı hadisin kaynakları

3151-334/9- Bana Muhammed b. Hâtim de tahdis etti, bize Behz tahdis etti, bize Vuheyb tahdis etti, bize Abdullah b. Tâvus babasından tahdis etti, onun İbn Abbas'dan rivâyetine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e kurban kesmek, traş olmak ve taş atmak hususlarında takdim ve tehir ile ilgili sorular soruldu. O: *"Bir vebal yoktur"* buyurdu. [219]

Şerh

(3143-3151 numaralı hadisler)

(3143) "Ey Allah'ın Rasûlü! Farketmedim, kurban kesmeden önce traş oldum... *Yap, bir vebal yok,* buyurdu." (3144) "O gün ona kişinin unuttuğu ya da bilmediği bazı hususları diğerinden önce yapmak ve benzeri hususlara dair her ne soru sorulduysa mutlaka Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu yapın bir vebal yoktur diye cevap veriyordu." Diğer rivâyette (3150) "Taş atmadan önce traş oldum dedi, Allah Rasûlü: *"At, bir vebal yok"* buyurdu. Diğer rivâyette (3151) "Ona kurban kesmek, traş olmak, taş atmak takdim ve tehir ile ilgili sorular soruldu o: *"Bir vebal yoktur"* buyurdu.

Bundan önceki babta da kurban bayramı birinci günü yapılacak işlerin Akabe Cemresine taş atmak, sonra kurban kesmek, sonra traş olmak sonra da İfâda tavafı yapmak olduğunu ve sünnetin bu sıralama ile yapılmasını ama buna aykırı hareket ederek birisini diğerinin önüne geçirecek olursa caiz olup bu hadisler dolayısıyla da fidye vermek yükümlülüğünün bulunmadığını söylemiştik. Seleften bir topluluk da böyle demiştir. Mezhebimizin görüşü de budur.

Şafii'nin bu hususta zayıf bir görüşü de vardır. Buna göre eğer Akabe Cemresine taş atmadan ve tavaf etmeden önce traş olacak olursa kurban kesmesi gerekir. Bu da onun zayıf bir görüşü olan: Traş olmak bir nüsük (hacc ibadeti) değildir şeklindeki görüşüne binaen ifade edilen bir görüştür. Aynı zamanda Ebu Hanife ve Malik de burada kaydedilen görüşü ifade etmişlerdir.

Said b. Cübeyr, Hasan-ı Basri, Nehai ve Katâde ile İbn Abbas'dan gelen şaz bir rivâyete göre de bunların birini diğerinden önce yapan bir kimsenin kurban kesmesi gerekir. Ancak bu kanaat sahiplerine karşı bu hadisler delil gösterilir ve kanaatleri reddedilir. Eğer onlar bu hadisleri, kasıt bundan dolayı günah yoktur diye tevil edip kurban kesmeleri gerektiğinin beyanının sonraya bırakılmasını caiz olduğunu ileri sürecek olurlarsa biz de şöyle deriz: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Bir harec (vebal) yoktur"* demiş olması

219 Buhari, 1734; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5713

hiçbir şekilde senin üzerinde bir vebal yoktur anlamındadır. Hatta bazılarında ise az önce kaydettiğimiz gibi Cemreye taş atmadan önce açıkça traş olduğunu ifade etmiştir.

Halbuki icma ile kabul ettiklerine göre bir kimse Cemreye taş atmadan önce kurban kesecek olursa ona bir şey düşmez. Yine fukahanın ittifak ettiklerine göre bu hususta fidyenin gerekip gerekmediği hususunda kasten yapan ile yanılarak yapan arasında bir fark yoktur. Sadece takdimi kabul etmeyenlere göre günahları bakımından aralarında bir fark olur. Allah en iyi bilendir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Kurbanını kes, bir vebal yok, taş at bir vebal yok"* buyruğu da şu demektir: Geriye kalan yapman gerekenleri yap. Yaptığın da senin için geçerli olmuştur, takdim ve tehir dolayısı ile sana bir vebal yoktur.

(3144) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) devesi üzerinde durdu, insanlar ona soru sormaya başladı." Bu, ihtiyaç dolayısı ile bineğin üzerinde oturmanın caiz olduğuna delildir.

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e takdim ya da tehir edilen her neye dair soru sorulursa" kasıt bu dört husustur.

(3146) "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) nahr (kurban bayramı birinci) günü hutbe verirken bir adam huzurunda ayağa kalktı." Bir rivâyette (3143) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) "Vedâ Haccında Mina'da insanlar için durdu, ona soru sordular..." bir diğer rivâyette (3144) "devesi üzerinde durdu, insanlar ona soru sormaya başladı" başka bir rivâyette (3150) "o Cemrenin yanında duruyorken" denilmektedir.

Kadı Iyaz dedi ki: Bazıları bu rivâyetlerin arası şu şekilde cem ve telif edilir demişlerdir: Aslında bu tek bir konumdur. Onlara hitap etmesi de onlara öğretmesi anlamındadır. Bununla birlikte bu hususun iki yerde olmuş olma ihtimali de vardır.

Birincisi Cemrenin yakınında devesi üzerinde durdu ve bu duruşu hakkında "hutbe verdi" demedi, sadece onun durup ona soru sorulduğu belirtilmekte,

İkincisi ise Nahr günü öğle namazından sonra hutbe vermek için durdu ve hutbe verdi. İşte bu da haccta meşru olan hutbelerden birisi olup bu hutbesinde bundan sonra yapacakları hacc ibadetlerini onlara öğretir. Kadı Iyaz'ın açıklamaları bunlardır.

İşte ikinci ihtimal bu olup doğrusu da budur. Bize göre haccda meşhur olan hutbeler dört tanedir. Birincisi Zülhicce'nin yedinci gününde Kâbe'nin yanında Mekke'de verilir. İkincisi Arefe gününde Nemire'de verilir. Üçüncüsü, Nahr günü Mina'da verilir. Dördüncüsü yine Mina'da ikinci Teşrîk gününde verilir. Bütün bu hutbeler tek bir hutbedir ve öğle namazından sonra verilir. Nemire'deki hutbe müstesnâ. O iki hutbe olarak verilir ve öğle namazından önce zevalden sonra irad edilir. Bütün bunlara dair sahih hadislerden delilleri Şerhü'l-Mühezzeb'de zikretmiş bulunuyorum. Allah en iyi bilendir.

٥٨/٥٨- بَاب اسْتِحْبَاب طَوَافِ الْإِفَاضَةِ يَوْمَ النَّحْرِ

58/58- NAHR GÜNÜ İFÂDA TAVAFINI YAPMANIN MÜSTEHAP OLDUĞU BABI

٣١٥٢-٣٣٥/١- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَفَاضَ يَوْمَ النَّحْرِ ثُمَّ رَجَعَ فَصَلَّى الظُّهْرَ بِمِنًى قَالَ نَافِعٌ فَكَانَ ابْنُ عُمَرَ يُفِيضُ يَوْمَ النَّحْرِ ثُمَّ يَرْجِعُ فَيُصَلِّي الظُّهْرَ بِمِنًى وَيَذْكُرُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ فَعَلَهُ

3152-335/1- Bana Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ubeydullah b. Ömer, Nâfi'den haber verdi, o İbn Ömer'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) nahr günü ifâda (tavafı) yaptı sonra geri dönüp öğle namazını Mina'da kıldı.

Nâfi' dedi ki: İbn Ömer de nahr günü ifâda (tavafı) yapıyor, sonra geri dönüp Mina'da öğle namazını kılıyor ve Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in böyle yaptığını söylüyordu. [220]

٣١٥٣-٣٣٦/٢- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ يُوسُفَ الْأَزْرَقُ أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ رُفَيْعٍ قَالَ سَأَلْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ قُلْتُ أَخْبِرْنِي عَنْ شَيْءٍ عَقَلْتَهُ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ أَيْنَ صَلَّى الظُّهْرَ يَوْمَ التَّرْوِيَةِ قَالَ بِمِنًى قُلْتُ فَأَيْنَ صَلَّى الْعَصْرَ يَوْمَ النَّفْرِ قَالَ بِالْأَبْطَحِ ثُمَّ قَالَ افْعَلْ مَا يَفْعَلُ أُمَرَاؤُكَ

220 Ebu Davud, 1998; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8024

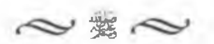
3153-336/2- Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize İshak b. Yunus el-Ezrak tahdis etti, bize Süfyan, Abdulaziz b. Rüfey'den şöyle dediğini haber verdi: Enes b. Malik'e sorup: Bana Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in iyice bellediğin bir hususu haber ver. Terviye gününde öğle namazını nerede kılmıştı? Enes: Mina'da dedi. Ben: Peki Nefr günü ikindi namazını nerede kılmıştı, dedim. Enes: Abtah'da dedi, sonra: Sen emirlerinin yaptıklarını yap, dedi. [221]

Şerh

(3152-3153 numaralı hadisler)

(3152) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) nahr günü ifâda (tavafı) yaptı, sonra geri dönüp öğle namazını Mina'da kıldı." Bu hadis bu şekilde İbn Ömer (radıyallâhu anh)ın rivâyeti olarak sahih olarak gelmiştir. Daha önce Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in nasıl haccettiği babında Cabir (radıyallâhu anh)'ın rivâyet ettiği uzunca hadiste Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in nahr günü Beyt'de İfâda tavafını yapıp öğle namazını Mekke'de kıldığı belirtilmiş ve orada bu husustaki rivâyetlerin bir arada nasıl cem ve telif edileceğini söylemiş idik. Allah en iyi bilendir.

Bu hadis-i şerifte İfâda Tavafı tespit edilmekte ve bu tavafı kurban bayramı birinci (Nahr) günü ve günün ilk vakitlerinde yapmanın müstehap olduğu açıklanmaktadır. İlim adamları bu tavafın yani İfâda tavafının haccın rükünlerinden bir rükün olduğunu ve o olmadan haccın sahih olmayacağını icma ile tespit etmiş ve bu tavafı kurban bayramı birinci günü Akabe Cemresine taş atmaktan, kurban kesmekten ve traş olmaktan sonra yapmanın müstehap olduğunu ittifakla kabul etmişlerdir. Eğer İfâda tavafını bugünden sonraya bırakıp Teşrîk günlerinde yapacak olursa bu da onun için yeterli olur ve icma ile kurban kesmesi gerekmez. Eğer Teşrîk günlerinden sonraya bırakıp bu günlerden sonra yine yapacak olursa bu da onun için yeterlidir ve bize göre ayrıca ona bir şey düşmez. İlim adamlarının cumhuru da böyle demiş olmakla birlikte Malik ve Ebu Hanife; eğer aradan uzun zaman geçerse, bu durumda kurban kesmesi gerekir demişlerdir. Allah en iyi bilendir.

221 Buhari, 1653, 1654, 1763; Ebu Davud, 1912; Tirmizi, 964; Tuhfetu'l-Eşrâf, 988

٥٩/٥٩- بَاب اسْتِحْبَابِ النُّزُولِ بِالْمُحَصَّبِ يَوْمَ النَّفْرِ وَالصَّلَاةِ بِهِ

59-59- NEFR GÜNÜ MUHASSAB'DA İNMENİN VE ORADA NAMAZ KILMANIN MÜSTEHAP OLDUĞU BABI

٣١٥٤-٣٣٧/١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِهْرَانَ الرَّازِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ عَنْ مَعْمَرٍ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ وَأَبَا بَكْرٍ وَعُمَرَ كَانُوا يَنْزِلُونَ الْأَبْطَحَ

3154-337/1- Bize Muhammed b. Mihrân er-Râzi tahdis etti, bize Abdurrezzak, Ma'mer'den tahdis etti, o Eyyub'dan, o Nâfi'den, o İbn Ömer'den rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ebu Bekir ve Ömer, Abtah denilen yerde inip konaklıyorlardı. [222]

٥١٥٥-٣٣٨/٢- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمِ بْنِ مَيْمُونٍ حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ حَدَّثَنَا صَخْرُ بْنُ جُوَيْرِيَةَ عَنْ نَافِعٍ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ كَانَ يَرَى التَّحْصِيبَ سُنَّةً وَكَانَ يُصَلِّي الظُّهْرَ يَوْمَ النَّفْرِ بِالْحَصْبَةِ قَالَ نَافِعٌ قَدْ حَصَّبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَالْخُلَفَاءُ بَعْدَهُ

3155-338/2- Bana Muhammed b. Hâtim b. İbn Meymûn da tahdis etti, bize Ravh b. Ubade tahdis etti, bize Sahr Cuveyriye'nin, Nâfi'den rivâyet ettiğine göre İbn Ömer, Muhassab'da kalmayı sünnet olarak görmüyor ve o Nefr günü öğle namazını Hasbe'de kılıyordu.

Nâfi' dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de ondan sonraki halifeler de Muhassab'da konaklıyorlardı .[223]

٣١٥٦-٣٣٩/٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ نُزُولُ الْأَبْطَحِ لَيْسَ بِسُنَّةٍ إِنَّمَا نَزَلَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِأَنَّهُ كَانَ أَسْمَحَ لِخُرُوجِهِ إِذَا خَرَجَ

222 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7577
223 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7695

3156-339/3- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb tahdis edip dediler ki: Bize Abdullah b. Numeyr tahdis etti, bize Hişam babasından tahdis etti, o Âişe'den şöyle dediğini rivâyet etti: Abtah'da inip konaklamak sünnet değildir. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in orada inmesi bunun çıkacağı zaman çıkması için daha elverişli olduğundan dolayı demiştir. [224]

٣١٥٧-.../٤- وحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ ح وحَدَّثَنِيهِ أَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ يَعْنِي ابْنَ زَيْدٍ ح وحَدَّثَنَاه أَبُو كَامِلٍ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ حَدَّثَنَا حَبِيبٌ الْمُعَلِّمُ كُلُّهُمْ عَنْ هِشَامٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

3157-.../4- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Hafs b. Ğiyâs tahdis etti, (H.) Bunu bana er-Rabî' ez-Zehrânî de tahdis etti, bize Hammâd -yani b. Zeyd- tahdis etti (H.) Bunu bize Ebu Kâmil de tahdis etti, bize Yezid b. Zürey' tahdis etti, bize Habib el-Muallim tahdis etti, hepsi Hişam'dan bu isnâd ile aynısını rivâyet etti. [225]

٣١٥٨-٣٤٠/٥- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَالِمٍ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ وَعُمَرَ وَابْنَ عُمَرَ كَانُوا يَنْزِلُونَ الْأَبْطَحَ قَالَ الزُّهْرِيُّ وَأَخْبَرَنِي عُرْوَةُ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا لَمْ تَكُنْ تَفْعَلُ ذَلِكَ وَقَالَتْ إِنَّمَا نَزَلَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِأَنَّهُ كَانَ مَنْزِلًا أَسْمَحَ لِخُرُوجِهِ

3158-340/5- Bize Abd b. Humeyd de tahdis etti, bize Abdurrezzak haber verdi, bize Ma'mer, ez-Zührî'den haber verdi, o Sâlim'den rivâyet ettiğine göre Ebu Bekir ve Ömer ile İbn Ömer Abtah'da iniyorlardı.

Zührî dedi ki: Bana Urve de Âişe'den haber verdiğine göre o bunu yapmazdı, ayrıca: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in orada inmesinin tek sebebi buranın çıkıp gitmesine daha elverişli bir konaklama yeri olduğundan dolayıdır. [226]

---

224 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17001

225 Ebu Bekr b. Ebu Şeybe'nin rivâyetini İbn Mace, 3067; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16788'de; Ebu Rabi' ez-Zehrani'nin rivâyetini yalnızca Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16868'de; Ebu Kâmil'in rivâyetini Tirmizi, 923; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16785'de rivâyet etmişlerdir.

226 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16645

٣١٥٩-٦/٣٤١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ وَأَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ وَاللَّفْظُ لِأَبِي بَكْرٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَمْرٍو عَنْ عَطَاءٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ لَيْسَ التَّحْصِيبُ بِشَيْءٍ إِنَّمَا هُوَ مَنْزِلٌ نَزَلَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ

3159-341/6- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, İshak b. İbrahim, İbn Ebu Ömer ve Ahmed b. Abde -lafız Ebu Bekir'e ait olmak üzere- tahdis etti. Bize Süfyan b. Uyeyne, Amr'dan tahdis etti, o Atâ'dan, o İbn Abbas'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Muhassab'da inmek hiçbir şey değildir. O ancak Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in indiği bir yerden ibarettir. [227]

٣١٦٠-٧/٣٤٢- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ جَمِيعًا عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ قَالَ زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ صَالِحِ بْنِ كَيْسَانَ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ قَالَ قَالَ أَبُو رَافِعٍ لَمْ يَأْمُرْنِي رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ أَنْزِلَ الْأَبْطَحَ حِينَ خَرَجَ مِنْ مِنًى وَلَكِنِّي جِئْتُ فَضَرَبْتُ فِيهِ قُبَّتَهُ فَجَاءَ فَنَزَلَ قَالَ أَبُو بَكْرٍ فِي رِوَايَةِ صَالِحٍ قَالَ سَمِعْتُ سُلَيْمَانَ بْنَ يَسَارٍ وَفِي رِوَايَةِ قُتَيْبَةَ قَالَ عَنْ أَبِي رَافِعٍ وَكَانَ عَلَى ثَقَلِ النَّبِيِّ ﷺ

3160-342/7- Bize Kuteybe b. Said, Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Zuheyr b. Harb birlikte İbn Uyeyne'den tahdis etti, Zuheyr dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, Salih b. Keysan'dan tahdis etti, o Süleyman b. Yesar'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Ebu Râfi' dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mina'dan çıktığı zaman Abtah'da inmemi emir buyurmadı ama ben gelip oraya bir çadır kurunca o da gelip indi.

Ebu Bekr, Salih'den gelen rivâyette Salih'in şöyle dediğini söyledi: Ben Süleyman b. Yesar'ı dinledim. Kuteybe rivâyetinde de şöyle dedi: Ebu Râfi'den -ki o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in eşyalarına bakmakla görevliydi- dedi. [228]

٣١٦١-٨/٣٤٣- حَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ نَنْزِلُ غَدًا إِنْ شَاءَ اللهُ بِخَيْفِ بَنِي كِنَانَةَ حَيْثُ تَقَاسَمُوا عَلَى الْكُفْرِ

227 Buhari, 1766; Tirmizi, 922; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5941
228 Ebu Davud, 3009; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12016

3161-343/8- Bana Harmele b. Yahya tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus İbn Şihâb'dan haber verdi, o Ebu Seleme b. Abdurrahman b. Avf'dan, o Ebu Hureyre'den, o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivâyet etti: *"Yarın inşaallah Kinane oğullarının hayfına küfür üzere yeminleşip ahitleştikleri yere konaklayacağız."* [229]

٣١٦٢-٣٤٤/٩- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ حَدَّثَنِي الْأَوْزَاعِيُّ حَدَّثَنِي الزُّهْرِيُّ حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَنَحْنُ بِمِنًى نَحْنُ نَازِلُونَ غَدًا بِخَيْفِ بَنِي كِنَانَةَ حَيْثُ تَقَاسَمُوا عَلَى الْكُفْرِ وَذَلِكَ إِنَّ قُرَيْشًا وَبَنِي كِنَانَةَ تَحَالَفَتْ عَلَى بَنِي هَاشِمٍ وَبَنِي الْمُطَّلِبِ أَنْ لَا يُنَاكِحُوهُمْ وَلَا يُبَايِعُوهُمْ حَتَّى يُسْلِمُوا إِلَيْهِمْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَعْنِي بِذَلِكَ الْمُحَصَّبَ

3162-344/9- Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Velid b. Müslim tahdis etti, bana el-Evzâî tahdis etti, bana ez-Zührî tahdis etti, bana Ebu Seleme tahdis etti, bize Ebu Hureyre tahdis edip dedi ki: Biz Mina'da iken Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize: *"Yarın biz Kinane oğullarının hayfına küfür üzere yeminleştikleri yere konaklayacağız"* buyurdu.

Bu da şöyle olmuştu. Kureyşliler ile Kinane oğulları, Haşim oğulları ve Abdulmuttalip oğullarına karşı Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i kendilerine teslim edinceye kadar onlara kız vermemek, onlardan kız almamak ve onlarla alışveriş yapmamak üzere ahitleşip sözleşmişlerdi. Bununla Muhassab'ı kastediyordu. [230]

٣١٦٣-٣٤٥/١٠- وحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا شَبَابَةُ حَدَّثَنِي وَرْقَاءُ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ مَنْزِلُنَا إِنْ شَاءَ اللَّهُ إِذَا فَتَحَ اللَّهُ الْخَيْفُ حَيْثُ تَقَاسَمُوا عَلَى الْكُفْرِ

3163-345/10- Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Şebabe tahdis etti, bana Verka', Ebu Zinad'dan tahdis etti, o A'rec'den, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivâyet etti: *"İnşaallah aziz ve celil Allah eğer fetih nasip ederse konaklayacağımız yer küfür üzere yeminleştikleri yer olan hayf olacaktır."* [231]

229 Buhari, 7479; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15318
230 Buhari, 1590; Ebu Davud, 2011; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15199
231 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13931

Şerh

(3154-3163 numaralı hadisler)

Müslim bu babta Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Nefr günü Muhassab'ın kendisi olan Abtah'da inip konakladığına dair hadis-i şerifleri zikretmektedir. Bu hadislerde zikredildiği üzere Ebu Bekir, Ömer, İbn Ömer ve halifeler (r.anhum) burada yaptıkları halde Âişe ve İbn Abbas burada inip konaklamıyorlar ve burası özel bir maksatla inilmiş bir yer değil, denk düştüğü için konaklanmış bir yerdir diyorlardı. Böylelikle ashab (r.anhum) arasında görüş ayrılığı hasıl olmuştur. Şafii, Malik ve cumhurun kanaatine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) raşid halifeler ve diğerlerine uymak maksadıyla müstehap olduğunu söylemişler ve burada inmeyi terk eden kimselere de hiçbir şey düşmediğini icma ile kabul etmişlerdir. Bununla birlikte burada öğle ve ikindi, akşam ve yatsı namazlarını kılıp gecenin tamamını ya da bir kısmını orada geçirmesi de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e uymak için müstehaptır.

Muhassab, ha harfi ve sad harfi fethalı telaffuz edilir. Hasbe ise ha fethalı sad harfi sakindir. Abtah ve Bathâ ile Kinane oğullarının Hayf'ı aynı şeyin adıdır. Hayf'ın asıl anlamı ise dağ eteği ve yerden yükselen her bir yer demektir.

"Terviye günü" Zülhicce'nin sekizinci günüdür, daha önce defalarca açıklanmıştı.

(3156) "Çıkmasına daha elverişli idi." Yani Medine'ye dönmek için çıkmasına daha elverişli, daha kolaylık sağlayıcı demektir.

(3160) "Bize Kuteybe, Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Zuheyr b. Harb birlikte İbn Uyeyne'den tahdis etti... Süleyman b. Yesar'ı... dinledim." Bu senet nüshaların bir çoğunda bu şekildedir. Anlamı şudur: Birinci rivâyet ki o Kuteybe ile Zuheyr'in rivâyetleridir, onlar bu rivâyette İbn Uyeyne'den, o Salih'den o Süleyman'dan diye rivâyet etmişlerdir. Ebu Bekr'in rivâyetinde ise İbn Uyeyne'den, o Salih'den dedi ki: Ben Süleyman'ı... dinledim. Bu rivâyet ise "an" lafzı kullanılarak nakledilen rivâyetten daha mükemmeldir. Çünkü sema (doğrudan işitip dinlemek)in delil olacağı icma ile kabul edilmiştir.

"An" lafzı hakkında -tedlis yapmayan bir ravi tarafından kullanılmış olması halinde dahi- zayıf bir görüş ayrılığı vardır. Mesele daha önce geçmiş bulunmaktadır.

Bazı nüshalarda da şu şekildedir: "Ebu Bekir, Salih'in rivâyetinde dedi ki" bir kısmında da şu şekildedir: "Ebu Bekir, Salih'den bir rivâyette dedi ki Süleyman'ı dinledim." Doğrusu ise birinci rivâyettir. Bunu Kadı Iyaz da cumhurdan böylece nakletmiş ve: Doğrusu odur demiştir. "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in eşyaları ile görevli idi." Buradaki "sekal" lafzı se ve kaf harfi fethalı olup yolcunun eşyası ve hayvanları üzerinde taşıdığı yüklere denilir. Yüce Allah'ın: *"Ve onlar sizin ağırlıklarınızı taşırlar"* (Nahl, 7) buyruğunda da bu lafız kullanılmıştır.

(3161) *"Yarın inşaallah Kinane oğullarının Hayfında küfür üzere yeminleştikleri yerde ineceğiz."* Hayf ile ilgili açıklama ve zaptı daha önceden geçti.

Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"İnşaallah"* buyurması yüce Allah'ın: *"İnşaallah demedikçe sakın yarın muhakkak ben bu işi yapacağım demeyesin"* (Kehf, 23) buyruğundaki emre uymak içindir.

"Küfür üzere yeminleştikleri" ise bu hususta birbirleri ile ahitleşip sözleştikleri anlamındadır. Onlar Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i Haşim oğullarını ve Muttalib oğullarını Mekke'den bu vadiye çıkarıp sürmek üzere yeminleşmişlerdi. Burası Kinane oğullarının Hayfı diye bilinir. Bu sözleşmelerini kendi aralarında meşhur sahifeye yazmışlardı. Bu sahifeye çeşitli bâtılları da akrabalık bağlarını kesmeyi ve küfrü gerektiren hususları da yazmışlardı. Yüce Allah o yazılarına bir ağaç kurdu salmış ve o kurtçuk da orada yazılı bulunan küfür, akrabalık bağını koparmak ve bâtıl sözlerinin yazılı bulunduğu yerleri yemiş, orada bulunan yüce Allah'ın zikrini ihtiva eden yazıları bırakmıştı. Sonra Cebrail de bunu Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e haber vermiş, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de bunu amcası Ebu Talib'e haber vermişti. Ebu Talib Kureyşlilerin yanına gidip onlara Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu hususta söylediklerini haber verince durumun onun haber verdiği gibi olduğunu gördüler. Olay meşhurdur.

Bazı ilim adamlarının dediklerine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in burada konaklaması, Allah'ın dini, önceleri gizli ve saklı iken açıkça ortaya çıkmaya ve yüce Allah'ın dinini açığa vurmak imânına kavuşulması dolayısıyla şükür olmak için idi. Allah en iyi bilendir.

٦٠/٦٠- بَاب وُجُوبِ الْمَبِيتِ بِمِنًى لَيَالِي أَيَّامِ التَّشْرِيقِ وَالتَّرْخِيصِ فِي تَرْكِهِ لِأَهْلِ السِّقَايَةِ

60/60- TEŞRİK GÜNLERİNDE MİNA'DA GECELEMENİN VÜCUBU VE SİKAYE (SU İHTİYAÇLARINI KARŞILAMA) GÖREVİNİ YAPAN KİMSELERE BUNU TERK ETMEKTE RUHSAT BULUNDUĞU BABI

٣١٦٤-٣٤٦/١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ وَأَبُو أُسَامَةَ قَالَا حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ حَدَّثَنِي نَافِعٌ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ الْعَبَّاسَ بْنَ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ اسْتَأْذَنَ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَنْ يَبِيتَ بِمَكَّةَ لَيَالِي مِنًى مِنْ أَجْلِ سِقَايَتِهِ فَأَذِنَ لَهُ

3164-346/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize İbn Numeyr ve Ebu Üsâme tahdis edip dedi ki: Bize Ubeydullah, Nâfi'den tahdis etti, o İbn Ömer'den rivâyet etti. (H.) Bize İbn Numeyr de -ki lafız ona aittir- tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Ubeydullah tahdis etti, bize Nâfi', İbn Ömer'den tahdis ettiğine göre Abbas b. Abdulmuttalib Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den sikaye görevinden dolayı Mina gecelerinde geceleyin Mekke'de kalmak için izin istedi. Bunun üzerine ona izin verdi. [232]

٣١٦٥-.../٢- وَحَدَّثَنَاه إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ ح وَحَدَّثَنِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ جَمِيعًا عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ بَكْرٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ كِلَاهُمَا عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

3165-.../2- Bunu bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize İsa b. Yunus haber verdi (H.) Bunu bana Muhammed b. Hâtim ve Abd b. Humeyd de birlikte Muhammed b. Bekr'den tahdis ettiler, bize İbn Cureyc haber verdi, ikisi Ubeydullah b. Ömer'den bu isnâd ile aynısını rivâyet etti. [233]

232 Buhari, 1845; Ebu Davud, 1959; İbn Mace, 3065; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7939, 7824
233 Buhari, 1744; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7033

Şerh

(3164-3165 numaralı hadisler)

"Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize İbn Numeyr ve Ebu Üsâme tahdis edip dediler ki, bize Abdullah, Nâfi'den tahdis etti." Bu senet diyarımızın nüshalarının çoğunda ya da hepsinde bu şekildedir. Mağriplilerin bazı nüshalarında ise bu senet: "Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Zuheyr ve Ebu Üsâme tahdis etti" şeklinde olup, Zuheyr'i İbn Numeyr'in yerine koymuştur.

Ebu Ali el-Gassâni ve Kadı Iyaz dedi ki: İbn Mâhan'ın rivâyetinde: "İbn Süfyan'dan, o Müslim'den diye kaydedilmiştir. Ebu Ahmed el-Culûdi'nin rivâyetinde ise İbn Süfyan'dan, o Zuheyr'den dediler ki şeklinde kaydedilmiştir. Ama bu bir yanılmadır. Doğrusu İbn Numeyr'dir. Her ikisi (Ebu Ali ve Kadı Iyaz) dediler ki: Bunu bu şekilde Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de Müsned'inde tahric etmiştir. İkisinin açıklamaları bunlardır. Ama Halef el-Vâsıti, el-Etrâf adlı kitabında şu şekilde zikretmektedir. Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize İbn Numeyr ve Ebu Üsâme tahdis etti. Böyle deyip Zuheyr'i sözkonusu etmemiştir.

"Abbas Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sikaye görevinden dolayı Mina gecelerinde gece Mekke'de kalmak için izin istedi, o da ona izin verdi." Bu da şu iki meseleye delil teşkil etmektedir:

1. Teşrîk günlerinin gecelerinde geceyi Mina'da geçirmek, emrolunmuş bir husustur. Bunun üzerinde ittifak vardır. Ama vacip mi sünnet mi olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir. Şafii'nin de bu hususta iki görüşü olup, daha sahih olanlarına göre vaciptir. Malik ve Ahmed de böyle demiştir. İkinci görüşü ise sünnet olduğudur. İbn Abbas, Hasan ve Ebu Hanife böyle demişlerdir. Bunu vacip kabul edenler, terk edilmesi halinde kurban kesmeyi de vacip kabul ederler. Eğer sünnet olduğunu kabul edecek olursak, gecelemeyi terk etmekten ötürü kurban kesmek gerekmez fakat müstehap olur. Burada gece kalmanın vacip olan miktarı hususunda da Şafii'nin iki görüşü vardır. Bu iki görüşten daha sahih olanına göre vacip olan gecenin çoğunluğudur. İkincisi ise bir andır.

2. İkinci mesele: Sikaye ile görevli olanların Mina'da gece kalmayı terk etmeleri ve geceleyin zemzemden su çekmek ve bu suyu içenlere ve başkalarına sebil olarak dağıtmak üzere havuzlara doldurmak için Mekke'ye gitmeleri caizdir. Fakat Şafii'ye göre bu görev yalnızca Abbas (radıyallâhu anh) hanedanına mahsus değildir. Aksine bu şekilde sikaye görevini üstlenen herkesin

bu hakkı vardır. Aynı şekilde başka bir sikaye görevi ortaya çıkarılacak olursa bununla görevli olan da Mina'da gecelemeyi terkedebilir. Sahih olan budur. Mezhep âlimlerimizden bazıları bu ruhsat Abbas'ın sikaye görevine özeldir derken, bazıları Abbas hanedanına özeldir, bazıları Abbas hanedanından Haşim oğullarına ve başkalarına özeldir demişlerdir. Bunlar bizim mezhep âlimlerimizin dört ayrı görüşüdür. En sahih olanları ise birincisidir. Allah en iyi bilendir.

Şunu da bilelim ki Abbas'ın sikaye görevi Abbas'ın soyundan gelenlerin hakkıdır. Bu görev cahiliye döneminde de Abbas'a aitti, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de bu görevi onun elinde kalmasını kabul etmiştir. Bu sebeple ebediyen Abbas'ın soyundan gelecek olanlara aittir.

٣١٦٦-٣/٣٤٧- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمِنْهَالِ الضَّرِيرُ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ حَدَّثَنَا حُمَيْدٌ الطَّوِيلُ عَنْ بَكْرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ الْمُزَنِيِّ قَالَ كُنْتُ جَالِسًا مَعَ ابْنِ عَبَّاسٍ عِنْدَ الْكَعْبَةِ فَأَتَاهُ أَعْرَابِيٌّ فَقَالَ مَا لِي أَرَى بَنِي عَمِّكُمْ يَسْقُونَ الْعَسَلَ وَاللَّبَنَ وَأَنْتُمْ تَسْقُونَ النَّبِيذَ أَمِنْ حَاجَةٍ بِكُمْ أَمْ مِنْ بُخْلٍ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ الْحَمْدُ لِلَّهِ مَا بِنَا مِنْ حَاجَةٍ وَلَا بُخْلٍ قَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى رَاحِلَتِهِ وَخَلْفَهُ أُسَامَةُ فَاسْتَسْقَى فَأَتَيْنَاهُ بِإِنَاءٍ مِنْ نَبِيذٍ فَشَرِبَ وَسَقَى فَضْلَهُ أُسَامَةَ وَقَالَ أَحْسَنْتُمْ وَأَجْمَلْتُمْ كَذَا فَاصْنَعُوا فَلَا نُرِيدُ تَغْيِيرَ مَا أَمَرَ بِهِ رَسُولُ اللهِ ﷺ

3166-347/3- Bana Muhammed b. el-Minhal ed-Darir de tahdis etti, bize Yezid b. Zurey' tahdis etti, bize Humeyd et-Tavil, Bekr b. Abdullah el-Müzeni'den şöyle dediğini tahdis etti: Kâbe'nin yanında İbn Abbas ile birlikte oturuyordum. Bir bedevi yanına gelerek şöyle dedi: Neden sizin amcaoğullarınız bal ve süt içiriyorlar da siz nebiz (hurma şerbeti ve bu gibi) içiriyorsunuz. Acaba muhtaç olduğunuzdan dolayı mı yoksa cimriliğinizden dolayı mı dedi.

İbn Abbas şu cevabı verdi: Allah'a hamd olsun ki bizim ne ihtiyacımız var, ne de cimriyiz. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) arkasında Üsâme bulunduğu halde devesi üzerinde geldi. Bizden su istedi. Biz de ona içinde nebiz bulunan bir kap getirdik. O da içti. Artırdığını da Üsâme'ye içirdi. Sonra da: *"Pek iyi, pek güzel yaptınız. Hep böyle yapınız"* buyurdu. Bu sebeple biz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in verdiği emri değiştirmek istemiyoruz. [234]

234 Ebu Davud, 2021; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5373

Şerh

Sikaye görevini yapmanın fazileti, bu görevi yapanları övmek ve Sikayeden içmenin müstehap olduğu babı[235]

"Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) arkasında Üsâme olduğu halde devesi üzerinde geldi..." Bu hadiste, başlıkta sözünü ettiğimiz meselelere delil vardır. Mezhep âlimlerimiz hacının da başkasınında Abbas'ın sikaye görevi olarak ikram edilen bu nebizden (hurma ve benzeri meyvelerin şerbetinden, şırasından) içmek -bu hadis dolayısı ile- müstehaptır. Bu nebiz ise kuru üzüm ya da daha başka meyvelerle tadı güzelleşecek şekilde tatlandırılmış bir sudur. Ama sarhoşluk verici özelliği yoktur. Şayet üzerinden uzun zaman geçip sarhoşluk verecek hale gelirse o taktirde haram olur.

"Pek güzel, pek iyi yaptınız" yani siz güzel ve iyi bir iş yapıyorsunuz demektir. İşte buradan sikaye ile ilgili görevli kimselere de iyi bir iş yapan herkese övgüde bulunmanın müstehap olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Allah en iyi bilendir.

٦١/٦١- بَاب فِي الصَّدَقَةِ بِلُحُومِ الْهَدْيِ وَجُلُودِهَا وَجِلَالِهَا

61/61- KURBANLIĞIN ETLERİNİ, DERİLERİNİ VE ÇULLARINI TASADDUK ETMEK HAKKINDA BİR BAB

٣١٦٧-٣٤٨/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ عَنْ عَبْدِ الْكَرِيمِ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى عَنْ عَلِيٍّ قَالَ أَمَرَنِي رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ أَقُومَ عَلَى بُدْنِهِ وَأَنْ أَتَصَدَّقَ بِلَحْمِهَا وَجُلُودِهَا وَأَجِلَّتِهَا وَأَنْ لَا أُعْطِيَ الْجَزَّارَ مِنْهَا قَالَ نَحْنُ نُعْطِيهِ مِنْ عِنْدِنَا

3167-348/1- Bize Yahya b. Yahya tahdis etti, bize Ebu Hayseme Abdulkerim'den haber verdi, o Mücahid'den, o Abdurrahman b. Ebu Leyla'dan, o Ali'den şöyle dediğini rivâyet etti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana kurbanlık develerinin başında durmamı ve etlerini, derilerini, çullarını tasadduk etmemi, kurbanlıklardan kasaba (ücret olarak) bir şey vermememi emir buyurdu ve: *"Ona biz yanımızdan vereceğiz"* buyurdu. [236]

235 Müslim'in Metin kısmından yer alan bablar, Nevevî şerhinde de tekrar edilmekle birlikte, biz tercümede şerh kısmından "Bab"ları ayrıca koymadık. Ancak burada bu başlık metinde yer almamakla birlikte Şerh'te yer aldığından ayrıca tercüme etme yolunu tercih ettik. (Çeviren)

236 Buhari, 1707, 1716, 1717, 1718, 2299; Ebu Davud, 1769; İbn Mace, 3099, 3157; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10219

Şerh

"Ali (radıyallâhu anh) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana kurbanlık develerinin başında durmamı..." Dil bilginlerinin dediklerine göre (deveye): "bedene" adını verilmesi büyüklüğünden dolayıdır. Erkek ve dişi hakkında kullanıldığı gibi deve, sığır ve koyun türü hakkında da kullanılır. Dil bilginlerinin çoğunluğunun kanaati budur. Ama hadis-i şerifte ve fıkıh kitaplarında özellikle develer hakkında kullanılır.

Bu hadis-i şeriften pek çok hüküm anlaşılmaktadır. Bunların bir kısmı şunlardır:

1. Hediyelik kurbanlıkları beraber götürmek müstehaptır.

2. Kurbanlık kesiminde kesimlerinin gözetilmesinde, dağıtımında vekalet caizdir.

3. Kurbanlıkların etleri, derileri ve çulları tasadduk edilir.

4. Kurbanlıklara çul konulabilir, ayrıca bunun güzel bir çul olmasını müstehap görmüşlerdir.

5. Kurbanlıklardan herhangi bir şey kasaba (ücret olarak) verilmez. Çünkü kurbanlıkdan ona bir şeyler vermek bir anlamda emeğinin karşılığı olur. Bu durumda ona bir şeyler vermek kurbanlığın bir parçası karşılığında satış anlamına gelir. Bu ise caiz değildir. Kurbanlık kesmek vb. işler için başkasını ücretle tutmak caizdir. Bizim mezhebimize göre hediyelik kurbanlığın da kurbanlığın da derisinin de, onlardan herhangi bir bölümünün de satılması caiz değildir. Çünkü kurbanlıklardan evde ya da başka bir yerde yararlanılmaz. Hediyelik ve normal kurbanlıkların nafile ya da vacip olmaları arasında bir fark yoktur. Ancak eğer nafile ise giymek ve benzeri bir yolla derisinden ve başka bir bölümünden yararlanma imkânı vardır. Fakat kurbanlıktan herhangi bir şeyi kasaba vermek -kasaplık işi dolayısı ile- caiz değildir. Bizim mezhebimizin görüşü budur. Atâ, Nehai, Malik, Ahmed ve İshak böyle demiştir.

İbnu'l-Munzir'in, İbn Ömer, Ahmed ve İshak'dan naklettiğine göre hediyelik kurbanlığın derisini satıp bedelini tasadduk etmekte bir sakınca yoktur. Ayrıca İbnu'l-Munzir'in dediğine göre Ebu Sevr derisinin satılmasına ruhsat vermiştir. Nehai ve Evzai dedi ki: Onunla kalbur, elek, balta, terazi ve benzeri şeyler satın almakta da bir sakınca yoktur. Hasar-ı Basri dedi ki: Kasaba derisini vermek caizdir. Fakat bu sünnete aykırıdır. Allah en iyi bilendir.

Kadı Iyaz dedi ki: Kurbanlığa çul takmak sünnettir, ilim adamlarına göre bu develere mahsustur. Aynı zamanda bu selefin meşhur olan uygulama-

rından birisidir. Bunu öngörenler arasında Malik, Şafii, Ebu Sevr ve İshak da vardır. Onlar derler ki: Kurbanlıklara çul takmak onların -kana bulaşmaması için- alametlendirilmelerinden (iş'ar) sonra olur. Ayrıca kurbanlığa konulan bu çulların değeri ve nefâseti hediyelik gönderenin durumuna göre olması müstehaptır. Seleften bazıları veşi, bazıları habira, bazıları kabâti, bazıları melâhif (denilen örtü), bazıları da izarlarla çul koyuyorlardı.

Malik dedi ki: Eğer bu çulların değeri az ise kurbanlığın üzerinden düşmemesi için hörgüçlerin üstüne gelecek taraftan yarılırlar. Malik, ben bunu terk eden bir kimse olduğunu bilmiyorum. Tek bir istisna İbn Ömer'in elbiselere, kumaşlara zarar verilmemesi için bunu kabul etmemesidir. Çünkü o oldukça değerli emmat, burut ve habira denilen türlerden çul yapardı. Ayrıca o Mina'dan Arafat'a gitmeden önce de hayvanlara çul takmazdı. Ondan nakledilen rivâyete göre Zülhuleyfe'den itibaren çul takar ve çulların uçlarını develerin kuyrukları üzerinde bağlardı. Bir gece yol aldıktan sonra da çullarını üzerlerinden alırdı. Arefe günü oldumu onlara tekrar o çulları koyardı. Kurbanların kesileceği esnada bunlara kan bulaşmaması için onları çıkartırdı.

Malik dedi ki: Çul dikenlerin onları delmemeleri için geceleyin kaldırılır. Eğer çullar değerli ise bunların yarılmamaları ve ayrıca kurbanlıkları Arafat'a gidinceye kadar çul koymaması da müstehaptır. Eğer pek pahalı değilse ihrama girdiği zamandan itibaren çulları yararak hayvanların üzerine öylece koyar.

Kadı Iyaz dedi ki: Hörgüçlerin üst tarafından çulları yarmanın bir faydası daha vardır ki o da altlarında kalan bölümlerin gizlenmemesi için hediyelik kurbanlıkların alametlendirilmelerinin gösterilmesidir.

7. Ayrıca bu hadiste çulların tasadduk edileceği hükmü de anlaşılmaktadır. İlim adamları da böyle demiştir. İbn Ömer önceleri bunları Kâbe'ye örtü olarak verirdi. Fakat daha sonra Kâbe'ye örtü yapılmaya başlanınca bu çulları tasadduk etmeye başladı. Allah en iyi bilendir.

٣١٦٨-.../٢- وَحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ قَالُوا حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَبْدِ الْكَرِيمِ الْجَزَرِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

3168-.../2- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Amr en-Nâkid ve Zuheyr b. Harb da tahdis edip dediler ki: Bize İbn Uyeyne, Abdulkerim el-Cezeri'den bu isnâd ile aynısını tahdis etti. [237]

237 3167 numaralı hadisin kaynakları

٣١٦٩-.../٣- وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ وَقَالَ إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبِي كِلَاهُمَا عَنْ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنْ ابْنِ أَبِي لَيْلَى عَنْ عَلِيٍّ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ وَلَيْسَ فِي حَدِيثِهِمَا أَجْرُ الْجَازِرِ

3169-.../3- Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize Süfyan haber verdi, İshak b. İbrahim ayrıca dedi ki: Bize Muaz b. Hişam haber verip dedi ki: Bana babam haber verdi. Her ikisi (Süfyan ile) İbn Ebu Necih'den, o Mücahit'den, o İbn Ebu Leyla'dan, o Ali'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye rivâyet etti, ama ikisinin de hadisi rivâyetlerinde kasabın ücreti sözkonusu edilmemiştir. [238]

٣١٧٠-٣٤٩/٤- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمِ بْنِ مَيْمُونٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ مَرْزُوقٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَ عَبْدٌ أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي الْحَسَنُ بْنُ مُسْلِمٍ أَنَّ مُجَاهِدًا أَخْبَرَهُ أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ أَبِي لَيْلَى أَخْبَرَهُ أَنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ أَخْبَرَهُ أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ أَمَرَهُ أَنْ يَقُومَ عَلَى بُدْنِهِ وَأَمَرَهُ أَنْ يَقْسِمَ بُدْنَهُ كُلَّهَا لُحُومَهَا وَجُلُودَهَا وَجِلَالَهَا فِي الْمَسَاكِينِ وَلَا يُعْطِيَ فِي جِزَارَتِهَا مِنْهَا شَيْئًا

3170-349/4- Bana Muhammed b. Hâtim b. Meymun, Muhammed b. Merzuk ve Abd b. Humeyd de tahdis etti. Abd bize Muhammed b. Bekr haber verdi derken diğer ikisi tahdis etti dediler. (Muhammed b. Bekr dedi ki) bize İbn Cureyc haber verdi, bize Hasan b. Müslim'in haber verdiğine göre Mücahid de kendisine şunu haber vermiştir: Abdurrahman b. Ebu Leyla'nın kendisine haber verdiğine göre Ali b. Ebu Talib de kendisine şunu haber vermiştir: Allah'ın Nebi'si (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisine kurbanlık develerin başında durmasını emrettiği gibi ona develerinin etleri ile derileri ile çulları ile yoksullar arasında tamamen paylaştırılmasını ve kasaplık işleri dolayısıyla onlardan herhangi bir şeyi (kasaplara) vermemesini emir buyurdu. [239]

238 3167 numaralı hadisin kaynakları
239 3167 numaralı hadisin kaynakları

٣١٧١-.../٥- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي عَبْدُ الْكَرِيمِ بْنُ مَالِكٍ الْجَزَرِيُّ أَنَّ مُجَاهِدًا أَخْبَرَهُ أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ أَبِي لَيْلَى أَخْبَرَهُ أَنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ أَخْبَرَهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَمَرَهُ بِمِثْلِهِ

3171-.../5- Bana Muhammed b. Hâtim de tahdis etti, bize Muhammed b. Bekr tahdis etti, bize İbn Cureyc haber verdi, bana Abdulkerim b. Malik el-Cezeri'nin haber verdiğine göre Mücahid de kendisine şunu haber vermiştir: Abdurrahman b. Ebu Leyla'nın ona haber verdiğine göre Ali b. Ebi Talib de kendisine Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisine ... emrettiğini haber verdiğini diyerek hadisi aynen rivâyet etti. [240]

٦٢/٦٢- بَاب الِاشْتِرَاكِ فِي الْهَدْيِ وَإِجْزَاءِ الْبَقَرَةِ وَالْبَدَنَةِ كُلٍّ مِنْهُمَا عَنْ سَبْعَةٍ

62/62- KURBANLIĞA ORTAK OLMAK VE SIĞIR İLE DEVENİN HER BİRİSİNİN YEDİ ORTAK İÇİN YETERLİ OLDUĞU BABI

٣١٧٢-٣٥٠/١- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا مَالِكٌ ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَاللَّفْظُ لَهُ قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ نَحَرْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ عَامَ الْحُدَيْبِيَةِ الْبَدَنَةَ عَنْ سَبْعَةٍ وَالْبَقَرَةَ عَنْ سَبْعَةٍ

3172-350/1- Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti, bize Kuteybe b. Said etti, bize Malik tahdis etti, (H.) Bize Yahya b. Yahya da -lafız ona ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Malik'e Ebu Zubeyr'den rivâyetini okudum, o Cabir b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivâyet etti: Hudeybiye senesi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte bir deveyi de yedi kişi adına bir ineği de yedi kişi adına kestik. [241]

٣١٧٣-٣٥١/٢- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ ح وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ مُهِلِّينَ بِالْحَجِّ فَأَمَرَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ نَشْتَرِكَ فِي الْإِبِلِ وَالْبَقَرِ كُلُّ سَبْعَةٍ مِنَّا فِي بَدَنَةٍ

240 3167 numaralı hadisin kaynakları
241 Ebu Davud, 2809; Tirmizi, 904, 1502; İbn Mace, 3132; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2933

3173-351/2- Bize Yahya b. Yahya da tahdis etti, bize Ebu Hayseme, Ebu Zubeyr'den haber verdi, o Cabir'den rivâyet etti (H.) Bize Ahmed b. Yunus da tahdis etti, bize Zuheyr tahdis etti, bize Ebu Zubeyr, Cabir'den şöyle dediğini tahdis etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte hacc etmek niyeti ile çıkıp telbiye getirip ihrama girdik. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de bizlere deve ve sığırda bizden her yedi kişinin ortak olmamızı emir buyurdu. [242]

٣١٧٤-٣٥٢/٣- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ حَدَّثَنَا عَزْرَةُ بْنُ ثَابِتٍ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ حَجَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَنَحَرْنَا الْبَعِيرَ عَنْ سَبْعَةٍ وَالْبَقَرَةَ عَنْ سَبْعَةٍ

3174-352/3- Bana Muhammed b. Hâtim de tahdis etti, bize Veki' tahdis etti, bize Azre b. Sabit, Ebu Zubeyr'den tahdis etti, o Cabir b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte haccettik de deveyi de yedi kişi adına, sığırı da yedi kişi adına kurban ettik. [243]

٣١٧٥-٣٥٣/٤- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ قَالَ اشْتَرَكْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ كُلُّ سَبْعَةٍ فِي بَدَنَةٍ فَقَالَ رَجُلٌ لِجَابِرٍ أَيُشْتَرَكُ فِي الْبَدَنَةِ مَا يُشْتَرَكُ فِي الْجَزُورِ قَالَ مَا هِيَ إِلَّا مِنَ الْبُدْنِ وَحَضَرَ جَابِرٌ الْحُدَيْبِيَةَ قَالَ نَحَرْنَا يَوْمَئِذٍ سَبْعِينَ بَدَنَةً اشْتَرَكْنَا كُلُّ سَبْعَةٍ فِي بَدَنَةٍ

3175-353/4- Bana Muhammed b. Hâtim de tahdis etti, bize Yahya b. Said, İbn Cureyc'den tahdis etti, bana Ebu Zubeyr'in haber verdiğine göre o Cabir b. Abdullah'ı şöyle derken dinlemiştir: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte hacc ve umre yaptığımızda her yedi kişi bir deveye ortak olduk. Bir adam Cabir'e: Peki bedeneye (deveye) ortak olunduğu gibi (buradan satın alınan ve) cezur denilen deveye de ortak olunur mu dedi. Cabir: O da ancak budün türündendir dedi.

Cabir Hudeybiye'de hazır bulunmuştur ve şöyle demiştir: Biz o gün yetmiş deve kesmiştik. Her yedi kişimiz bir deveye ortak olmuştuk. [244]

242 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2734
243 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2884
244 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2845

Şerh

(3172-3175 numaralı hadisler)

(3172) "Cabir b. Abdullah (r.anhuma) dedi ki: Hudeybiye senesi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte... kestik." Diğer rivâyette (3173): "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte hacc ve umre niyeti ile ihrama girerek telbiye getirip çıktık..." Diğer rivâyette de (3175) "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte hacc ve umrede her yedi kişi bir deveye ortak olduk" buyurulmaktadır.

Bu hadis-i şerifler hediyelik kurbanlıklara ortak olmanın caiz olduğuna delildir. Mesele ile ilgili ilim adamları arasında görüş ayrılığı vardır. Şafii mezhebine göre hediyelik kurban ister nafile ister vacip olsun, ortak olmak caizdir. Hepsinin Allah'a yakınlaşmak niyeti ile ortak olmaları ile bazılarının yakınlaşmak maksadı, bazılarının da et kastı ile girmeleri arasında bir fark yoktur. Onun delili bu hadisi şeriflerdir. Ahmed ve ilim adamlarının cumhuru da bu görüştedir.

Davud ve Maliki mezhebine mensup bazı fukaha nafile hediyelik kurbanlığa ortak olmak caizdir, vacip olana değildir demişlerdir. Malik ise kayıtsız ve şartsız olarak caiz olmaz demiştir. Ebu Hanife ise eğer hepsi Allah'a yakınlaşmak niyeti ile ortak olmuşlarsa caiz, değilse caiz değildir demiştir.

Bununla birlikte hepsi koyuna ortak olmanın caiz olmadığı hususunda icma etmişlerdir.

Bu hadisi şeriflerden anlaşıldığı üzere deve ile sığır yedi kişiye yeterlidir. Bunların her biri yedi koyunun yerine geçer. Hatta ihramlı bir kimsenin av avlama cezası dışında yedi kurban kesme yükümlülüğü bulunup hepsinin yerine bir deve yahut bir sığır kesecek olursa bu onların hepsinin yerine geçer.

(3175) "Bir adam Cabir'e: Bedeneye ortak olunduğu gibi cezura da ortak olunur mu diye sorunca Cabir: O da ancak bedene türündendir diye cevap verdi." İlim adamları der ki: Cim harfi fethalı olarak cezur, deve demektir. Kadı Iyaz dedi ki: Burada bedene ile cezur arasında fark gözetilmiştir. Çünkü bedene ve hediy ihrama girildiği zaman hediyelik olarak tahsis edilen kurbanlıktır. Cezur ise bundan sonra kurban kesilme yerinde kesilmek üzere satın alınana denilir. Soru soran kişi buna ortak olmanın daha hakka uygun olacağını zannettiğinden Cabir (radıyallâhu anh) ona verdiği cevabında: Senin kurban kastı ile satın aldığın cezurun hükmü de tıpkı bedene gibi olur demiştir.

"Cezura ortak olunduğu şekilde" anlamındaki ibare bütün nüshalarda bu şekilde "mâ yüşterakü" diye kayıt edilmiştir. Bu sahihtir. Bu durumda "ma" lafzı "mim" ile aynı anlamda olur. Kur'ân-ı Kerim'de de başka yerde de bunun bu şekilde caizdir. Ayrıca mastar için kullanılmış olması da mümkündür. Bu durumda cezura ortak olunduğu gibi demek olur.

٣١٧٦-٣٥٤/٥- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يُحَدِّثُ عَنْ حَجَّةِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ فَأَمَرَنَا إِذَا أَحْلَلْنَا أَنْ نُهْدِيَ وَيَجْتَمِعَ النَّفَرُ مِنَّا فِي الْهَدِيَّةِ وَذَلِكَ حِينَ أَمَرَهُمْ أَنْ يَحِلُّوا مِنْ حَجِّهِمْ فِي هَذَا الْحَدِيثِ

3176-354/5- Bana Muhammed b. Hâtim de tahdis etti, bize Muhammed b. Bekr tahdis etti, bize İbn Cureyc haber verdi. Bize Ebu Zubeyr'in haber verdiğine göre o Cabir b. Abdullah'ı Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in haccı ile ilgili hadis naklederken şöyle dediğini dinlemiştir: Sonra bize ihramdan çıktıktan sonra kurban kesmemizi ve bizden bir kaç kişinin bir hediyelik kurbanlıkta bir araya gelmemizi emir buyurdu. Bu ise -bu hadiste belirtildiği gibi- kendilerine hacc niyeti ile girdikleri ihramdan çıkmalarını emir buyurduğu zaman olmuştu. [245]

Şerh

"İhramdan çıktığımız zaman kurbanlık kesmemizi ve bir hediyelik kurbana bizden birkaç kişinin bir araya gelmesini emir buyurdu..." Bu hadisten çeşitli hükümler anlaşılmaktadır. Bunların bir kısmı şöyledir:

1. Temettu haccı yapan kimseye hediyelik kurban kesmek vaciptir.

2. Kesimi vacip olan deveye ortak olmak caizdir. Çünkü temettu haccı kurbanı da vaciptir.

Bu hadis-i şerif vacip kurbanlığa ortak olunabileceği hususunda açık bir delildir. Bu da az önce kendisinden naklettiğimiz İmam Malik'in görüşüne muhaliftir.

3. Hadis-i şerifte temettu haccı dolayısı ile gereken hediyelik kurbanlığın umre ihramından çıktıktan sonra ve hacc için ihrama girmeden önce kesilmesinin caiz olduğuna delil vardır. Fakat bu mesele ile ilgili görüş ayrılıkları ve çeşitli tafsilat sözkonusudur. Bizim mezhebimize göre temettu kurbanı umreyi

245 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2845

bitirip sonra hacc için ihrama girdikten sonra icap eder. Yani kurban hacc için ihrama girmekle vacip olur. Kesilmesi caiz olan vakit hakkında da üç görüş vardır. Cumhurun benimsediği sahih kanaate göre umrenin bitirilmesinden sonra ve hacc için ihrama girmeden önce kesilmesi caiz olur.

İkinci görüşe göre ise, hacc niyeti ile ihrama girmeden önce kesilmesi caiz olmaz. Üçüncü görüşe göre ise, umre niyeti ile ihrama girdikten sonra caiz olur. Allah en iyi bilendir.

٣١٧٧-٣٥٥/٦- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ عَنْ عَطَاءٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ كُنَّا نَتَمَتَّعُ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ بِالْعُمْرَةِ فَنَذْبَحُ الْبَقَرَةَ عَنْ سَبْعَةٍ نَشْتَرِكُ فِيهَا

3177-355/6- Bize Yahya b. Yahya da tahdis etti, bize Huşeym, Abdulmelik'den haber verdi, o Atâ'dan, o Cabir b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivâyet etti: Biz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte umre ile temettu yapar ve bir sığırı ortak olarak yedi kişi adına keserdik. [246]

Şerh

"Cabir b. Abdullah dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte umre ile temettu yapardık..." Bu hadiste usûl âlimlerince sahih kabul edilen "kâne: idi" lafzının tekrarı gerektirmediği şeklindeki görüşün lehine bir delil ihtiva etmektedir. Çünkü ashab-ı kiramın Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte umre yapıp onunla hacc için ihrama girinceye kadar temettu yapmaları yalnızca bir defa olmuş bir iştir. O da Vedâ Haccıdır. Şanı yüce Allah en iyi bilendir.

٣١٧٨-٣٥٦/٧- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ زَكَرِيَّاءَ بْنِ أَبِي زَائِدَةَ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ ذَبَحَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنْ عَائِشَةَ بَقَرَةً يَوْمَ النَّحْرِ

3178-356/7- Bize Osman b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Yahya b. Zekeriya b. Ebu Zâide, İbn Cureyc'den tahdis etti, o Ebu Zubeyr'den, o Cabir'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) nahr (kurban bayramı birinci) günü Âişe adına bir sığır kesti. [247]

246 Ebu Davud, 2807; Nesai, 4405; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2435
247 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2846

٣١٧٩-٣٥٧/٨- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ ح وَحَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ يَحْيَى الْأُمَوِيُّ حَدَّثَنِي أَبِي حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ نَحَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ نِسَائِهِ وَفِي حَدِيثِ ابْنِ بَكْرٍ عَنْ عَائِشَةَ بَقَرَةً فِي حَجَّتِهِ

3179/357/8- Bana Muhammed b. Hâtim de tahdis etti, bize Muhammed b. Bekr tahdis etti, bize İbn Cureyc haber verdi. (H.) Bana Said b. Yahya el-Umevî de tahdis etti, bana babam tahdis etti, bize İbn Cureyc tahdis etti, bana Ebu Zubeyr'in haber verdiğine göre o Cabir b. Abdullah'ı şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) haccı esnasında hanımları adına -hadisin Ebu Bekr rivâyetinde Âişe adına- bir sığır kesti. [248]

٦٣/٦٣- بَاب نَحْرِ الْبُدْنِ قِيَامًا مُقَيَّدَةً

63/63- DEVELERİN BİR AYAĞI BAĞLI OLARAK AYAKTA BOĞAZLANMALARI BABI

٣١٨٠-٣٥٨/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ عَنْ يُونُسَ عَنْ زِيَادِ بْنِ جُبَيْرٍ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ أَتَى عَلَى رَجُلٍ وَهُوَ يَنْحَرُ بَدَنَتَهُ بَارِكَةً فَقَالَ ابْعَثْهَا قِيَامًا مُقَيَّدَةً سُنَّةَ نَبِيِّكُمْ ﷺ

3180-358/1- Bize Yahya b. Yahya da tahdis etti, bize Halid b. Abdullah, Yunus'dan haber verdi, o Ziyad b. Cübeyr'den rivâyet ettiğine göre İbn Ömer devesini çökmüş olduğu halde boğazlayan bir adamın yanından geçmiş ve: Sen onu bir ayağı bağlı olarak ayağa kaldır. Nebinizin (sallallâhu aleyhi ve sellem) sünnetine uy, dedi. [249]

Şerh

"Onu ayağa kaldırarak boğazla, Nebinizin sünnetine (sallallâhu aleyhi ve sellem) uyun." Develerin sol ön ayakları bağlı ve ayakta boğazlanmaları müstehaptır. Ebu Davud'un Süneni'nde Cabir (radıyallâhu anh)'dan Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in de ashabınında deveyi sol ayağı bağlı ve diğer ayakları üze-

248 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2846

249 Buhari, 1713; Ebu Davud, 1768; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6722

rinde ayağa dikilmiş hali ile boğazladıklarını rivâyet ettiği sahih olarak sabittir. Bu hadisin senedi Müslim'in şartına uygundur.

İnek ve koyun türünün ise sol yanına yatırılmış, sağ ayağı serbest bırakılarak diğer üç ayağı bağlanmak sureti ile kesilmeleri müstehaptır.

Sözünü ettiğimiz şekilde develerin bir ayağı bağlı olarak boğazlanmalarının müstehap oluşu Şafii, Malik, Ahmed ve cumhurun da görüşüdür. Ebu Hanife ve Sevri ise ayakta boğazlanmaları ile çökmüş halleri ile boğazlanmaları arasında fazilet bakımından bir fark yoktur demişlerdir. Kadı Iyaz Tâvus'dan çökmüş oldukları halde develerin boğazlanmasının daha faziletli olacağını söylediğini nakletmekte ise de bu sünnete muhaliftir. Allah en iyi bilendir.

٦٤/٦٤- بَاب اسْتِحْبَابِ بَعْثِ الْهَدْيِ إِلَى الْحَرَمِ لِمَنْ لَا يُرِيدُ الذَّهَابَ بِنَفْسِهِ وَاسْتِحْبَابِ تَقْلِيدِهِ وَفَتْلِ الْقَلَائِدِ وَأَنَّ بَاعِثَهُ لَا يَصِيرُ مُحْرِمًا وَلَا يَحْرُمُ عَلَيْهِ شَيْءٌ بِذَلِكَ

64/64- BİZZAT GİTMEK İSTEMEYEN KİMSELER İÇİN HAREM BÖLGESİNE HEDİYELİK KURBANLIK GÖNDERMENİN MÜSTEHAP OLDUĞU, BU KURBANLIKLARA GERDANLIK TAKMANIN VE BU GERDANLIKLARI BÜKMENİN MÜSTEHAP OLUP BUNLARI GÖNDEREN KİMSENİN (BU SEBEPLE) İHRAMLI SAYILMAYACAĞI VE BUNDAN DOLAYI HERHANGİ BİR ŞEYİN KENDİSİNE HARAM OLMAYACAĞI BABI

٣١٨١-٣٥٩/١- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَمُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ قَالَا أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ وَعَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُهْدِي مِنْ الْمَدِينَةِ فَأَفْتِلُ قَلَائِدَ هَدْيِهِ ثُمَّ لَا يَجْتَنِبُ شَيْئًا مِمَّا يَجْتَنِبُ الْمُحْرِمُ

3181-359/1- Bana Yahya b. Yahya ve Muhammed b. Rumh da tahdis edip dediler ki: Bize Leys haber verdi. (H.) Bize Kuteybe de tahdis etti, bize Leys, İbn Şihâb'dan tahdis etti, o Urve b. ez-Zubeyr ve Abdurrahman kızı Amre'den rivâyet ettiğine göre Âişe (radıyallâhu anhâ) dedi ki: Rasûlullah

(sallallâhu aleyhi ve sellem) Medine'den hediyelik kurban gönderir ben de onun hediyelik kurbanlıklarının gerdanlıklarını bükerdim. Bundan sonra da ihramlı olan kimsenin uzak durduğu hiçbir şeyden uzak durmazdı. [250]

Şerh

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Medine'den hediyelik kurban gönderirdi..." Bu hadiste harem bölgesine hediyelik kurban göndermenin müstehap oluşuna ve oraya bizzat gidemeyen kimsenin kurbanlığını başkası ile birlikte göndermenin müstehap olduğuna, hediyelik kurbanlıkları gerdanlık takmak ve alametlendirmek sureti ile belirlemenin de müstehap olduğuna delil vardır. Nitekim bundan sonraki rivâyette de böyle geleceği gibi daha sonra da alametlendirmek (iş'ar) hususunda ilim adamları arasında görüş ayrılığını da kaydetmiş bulunmaktayız. Ama bizim ve cumhurun kanaatine göre iş'ar (alametlendirme) ve gerdanlık takma (taklit) deve ve sığır türünde müstehaptır. Koyun türünde ise yalnızca gerdanlık takılması müstehaptır.

Yine bu hadisten:

1. Gerdanlıkların bükülmesinin müstehap olduğu,

2. Hediyelik kurbanlık gönderen bir kimse ihramlı olmayıp ihramlı olan kimseye haram olan hiçbir şeyin ona haram olmayacağı hükümleri de anlaşılmaktadır.

Hem bizim hem de genellikle bütün ilim adamlarının kanaati budur. Ancak İbn Abbas, İbn Ömer, Atâ, Mücahit ve Said b. Cübeyr'den rivâyet olunan bir husus müstesnâdır. Bunu da Hattâbî aynı zamanda rey ehlinden de nakletmektedir. Buna göre kişi hediyelik kurbanlık gönderecek olursa ihramlı kimsenin uzak durması gerekenlerden uzak durması gerekir. Bununla birlikte ihram niyeti olmaksızın da ihramlı olmaz. Fakat sahih olan, bu sahih hadisler dolayısı ile cumhurun görüşüdür.

٣١٨٢-.../٢- وَحَدَّثَنِيهِ حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

3182-.../2- Bunu bana Harmele b. Yahya da tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus, İbn Şihâb'dan bu isnâd ile aynısını haber verdi. [251]

250 Buhari, 1698; Ebu Davud, 1758; Nesai, 2774; İbn Mace, 3094; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16582, 17923

251 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16731

٣١٨٣-٣٦٠/٣- وَحَدَّثَنَاه سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ ح وَحَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ وَخَلَفُ بْنُ هِشَامٍ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالُوا أَخْبَرَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَيَّ أَفْتِلُ قَلَائِدَ هَدْيِ رَسُولِ اللهِ ﷺ بِنَحْوِهِ

3183-360/3- Bunu bana Said b. Mansur ve Zuheyr b. Harb da tahdis edip dediler ki: Bize Süfyan, ez-Zührî'den tahdis etti, o Urve'den, o Âişe'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet etti. (H.) Bunu bize Said b. Mansur, Halef b. Hişam ve Kuteybe b. Hişam da tahdis edip dediler ki: Bize Hammâd b. Zeyd, Hişam b. Urve'den haber verdi, o babasından, o Âişe'den şöyle dediğini rivâyet etti: Sanki ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in göndereceği hediyelik kurbanlıklarının gerdanlıklarını bükerken kendimi görür gibiyim, deyip hadisi buna yakın rivâyet etti. [252]

٣١٨٤-٣٦١/٤- وَحَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ أَبِيهِ قَالَ سَمِعْتُ عَائِشَةَ تَقُولُ كُنْتُ أَفْتِلُ قَلَائِدَ هَدْيِ رَسُولِ اللهِ ﷺ بِيَدَيَّ هَاتَيْنِ ثُمَّ لَا يَعْتَزِلُ شَيْئًا وَلَا يَتْرُكُهُ

3184-361/4- Bize Said b. Mansur da tahdis etti, bize Süfyan, Abdurrahman b. el-Kasım'dan tahdis etti, o babasından şöyle dediğini rivâyet etti: Âişe (radıyallâhu anhâ)'yı şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hediyelik kurbanlıklarının gerdanlıklarını şu iki elimle büküyordum. Sonra da hiçbir şeyden uzak durmaz ve terk de etmezdi. [253]

٣١٨٥-٣٦٢/٥- وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ قَعْنَبٍ حَدَّثَنَا أَفْلَحُ عَنْ الْقَاسِمِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ فَتَلْتُ قَلَائِدَ بُدْنِ رَسُولِ اللهِ ﷺ بِيَدَيَّ ثُمَّ أَشْعَرَهَا وَقَلَّدَهَا ثُمَّ بَعَثَ بِهَا إِلَى الْبَيْتِ وَأَقَامَ بِالْمَدِينَةِ فَمَا حَرُمَ عَلَيْهِ شَيْءٌ كَانَ لَهُ حِلًّا

252 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16864
253 Nesai, Menasikü'l-Hacc Kitabı, Hediyelik Kurbanlıklara Gerdanlık Takmak Gerektirir mi Babı; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17487

3185-362/5- Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb de tahdis etti, bize Eflah el-Kasım'dan tahdis etti, o Âişe'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in develerinin gerdanlıklarını kendi ellerimle büktüm. Sonra onları alametlendirip onlara gerdanlık taktı, sonra onları Beyt'e gönderdi. Medine'de de ikamet etti. Daha önce kendisine helal olan hiçbir şey bundan dolayı ona haram olmadı. [254]

Şerh

(3185) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kurbanlık develerinin gerdanlıklarını ellerimle büktüm..." Hadis hediyelik kurbanlık develerin hem alametlendirilmelerinin hem onlara gerdanlık takmanın bir arada müstehap olduğuna delildir. İnekler de aynı durumdadır.

Yine hadiste bir kimse hediyelik kurbanlık gönderecek olursa onu kendi bulunduğu beldeden alametlendirip ona gerdanlık takacağına, eğer kurbanlığı beraberinde götürecek olursa onları alametlendirip gerdanlık takma işini mîkatta ya da başka bir yerden ihrama gireceği vakte kadar geciktireceğine delil vardır.

٣١٨٦-٣٦٣/٦- وَحَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ وَيَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ قَالَ ابْنُ حُجْرٍ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ الْقَاسِمِ وَأَبِي قِلَابَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَبْعَثُ بِالْهَدْيِ أَفْتِلُ قَلَائِدَهَا بِيَدَيَّ ثُمَّ لَا يُمْسِكُ عَنْ شَيْءٍ لَا يُمْسِكُ عَنْهُ الْحَلَالُ

3186-363/6- Bize Ali b. Hucr es-Sadi ve Yakub b. İbrahim ed-Devrakî de tahdis etti, İbn Hucur dedi ki: Bize İsmail b. İbrahim, Eyyub'dan tahdis etti, o Kasım ve Ebu Kilâbe'den, o Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hediyelik kurban gönderir, onların gerdanlıklarını da ben ellerimle bükerdim. Sonra da helal olan (ihramda olmayan) bir kimsenin uzak durmadığı hiçbir şeyden o da uzak durmazdı. [255]

254 Buhari, 1696, 1699; Ebu Davud, 1757; Nesai, 2782, 2771; İbn Mace, 3098; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17433

255 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17444

٣١٨٧-٣٦٤/٧- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ الْحَسَنِ حَدَّثَنَا ابْنُ عَوْنٍ عَنْ الْقَاسِمِ عَنْ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ قَالَتْ أَنَا فَتَلْتُ تِلْكَ الْقَلَائِدَ مِنْ عِهْنٍ كَانَ عِنْدَنَا فَأَصْبَحَ فِينَا رَسُولُ اللهِ ﷺ حَلَالًا يَأْتِي مَا يَأْتِي الْحَلَالُ مِنْ أَهْلِهِ أَوْ يَأْتِي مَا يَأْتِي الرَّجُلُ مِنْ أَهْلِهِ

3187-364/7- Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Huseyn b. el-Hasan tahdis etti, bize İbn Avn, Kasım'dan tahdis etti, o mü'minlerin annesinden şöyle dediğini rivâyet etti: O gerdanlıkları ben yanımızda bulunan renkli yünden bükmüştüm. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) aramızda helal (ihramsız) olarak sabahı etti. İhramsız olanın aile halkına yaklaştığı gibi yaklaşıyordu -yahut da bir erkeğin hanımına yaklaştığı gibi yaklaşıyordu-. [256]

Şerh

"O gerdanlıkları renkli yünden ben büktüm." İhn, yün demektir. Çeşitli renklere boyanmış yün anlamında olduğu da söylenmiştir.

٣١٨٨-٣٦٥/٨- وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ الْأَسْوَدِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ لَقَدْ رَأَيْتُنِي أَفْتِلُ الْقَلَائِدَ لِهَدْيِ رَسُولِ اللهِ ﷺ مِنْ الْغَنَمِ فَيَبْعَثُ بِهِ ثُمَّ يُقِيمُ فِينَا حَلَالًا

3188-365/8- Bize Zuheyr b. Harb da tahdis etti... Âişe dedi ki: Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hediyelik koyunlarına gerdanlıkları büktüğümü görmüşümdür. O da bu kurbanlıkları hediyelik olarak gönderiyor, sonra da aramızda helal (ihrama girmemiş olarak) ikamet ediyordu. [257]

٣١٨٩-٣٦٦/٩- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ الْأَسْوَدِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ رُبَّمَا فَتَلْتُ الْقَلَائِدَ لِهَدْيِ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَيُقَلِّدُ هَدْيَهُ ثُمَّ يَبْعَثُ بِهِ ثُمَّ يُقِيمُ لَا يَجْتَنِبُ شَيْئًا مِمَّا يَجْتَنِبُ الْمُحْرِمُ

256 Buhari, 1705 -muhtasar olarak-; Ebu Davud, 1759; Nesai, 2779; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17466

257 Buhari, 1703; Tirmizi, 909 -buna yakın-; Nesai, 2778, 2784, 2788, 2796; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15985

3189-366/9- Bize Yahya b. Yahya, Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb de tahdis etti. Yahya, bize Ebu Muaviye, A'meş'den haber verdi derken diğer ikisi tahdis etti dedi. O İbrahim'den, o el-Esved'den, o Âişe'den şöyle dediğini rivâyet etti: Bazı zamanlarda ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hediyelik kurbanlıklarına gerdanlıkları büker o da hediyelik kurbanlıklarına gerdanlık taktıktan sonra onları gönderir, sonra da ihramlı kimsenin uzak durduğu şeylerin hiçbirinden uzak durmamak sureti ile ikamet ederdi.[258]

٣١٩٠-٣٧٦/١٠- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ الْأَسْوَدِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ أَهْدَى رَسُولُ اللهِ ﷺ مَرَّةً إِلَى الْبَيْتِ غَنَمًا فَقَلَّدَهَا

3190-367/10- Bize Yahya b. Yahya, Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb de tahdis etti. Yahya dedi ki: Bize Ebu Muaviye, A'meş'den haber verdi, o İbrahim'den, o Esved'den, o Âişe'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir seferinde Beyt'e hediyelik kurbanlık olarak koyun gönderdi ve onlara gerdanlık taktı. [259]

Şerh

"Bir defasında Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e Beyt'e hediyelik kurbanlık olarak koyun gönderdi ve onlara gerdanlık taktı." Bu hadiste hem bizim hem pek çok fukahanın koyunlara gerdanlık takılması müstehaptır şeklindeki görüşlerinin lehine delil bulunmaktadır.

Malik ve Ebu Hanife ise müstehap değildir demişlerdir. Hatta her iki imam gerdanlık takmayı, özel olarak develerle inekler hakkında kabul etmişlerdir. Ama bu hadis açıkça her ikisinin de alEylîne delil teşkil etmektedir.

٣١٩١-٣٦٨/١١- وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ حَدَّثَنِي أَبِي حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ جُحَادَةَ عَنْ الْحَكَمِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ الْأَسْوَدِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كُنَّا نُقَلِّدُ الشَّاءَ فَنُرْسِلُ بِهَا وَرَسُولُ اللهِ ﷺ حَلَالٌ لَمْ يَحْرُمْ عَلَيْهِ مِنْهُ شَيْءٌ

3191-368/11- Bize İshak b. Mansur da tahdis etti, bize Abdussamed haber verdi, bana babam tahdis etti, bana Muhammed b. Cuhâde, el-Hakem'den

258 Buhari, 1702 -buna yakın-; Nesai, 2777; İbn Mace, 3095; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15947
259 Buhari, 1701; Ebu Davud, 1755; Nesai, 2785, 2786, 2787; İbn Mace, 3096; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15944

tahdis etti, o İbrahim'den, o Esved'den, o Âişe'den şöyle dediğini rivâyet etti: Biz koyunlara gerdanlık takar ve onları (hediye olarak) gönderirdik de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de aramızda bundan dolayı üzerine hiçbir şey haram olmaksızın ihramsız olarak kalırdı. [260]

Şerh

"Muhammed b. Cuhâde"nin babasının ismi olan Cuhâde cim harfi ötrelidir, ondan sonraki ha ise şeddesiz okunur.

٣١٩٢-٣٦٩/١٢- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّهَا أَخْبَرَتْهُ أَنَّ ابْنَ زِيَادٍ كَتَبَ إِلَى عَائِشَةَ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَبَّاسٍ قَالَ مَنْ أَهْدَى هَدْيًا حَرُمَ عَلَيْهِ مَا يَحْرُمُ عَلَى الْحَاجِّ حَتَّى يُنْحَرَ الْهَدْيُ وَقَدْ بَعَثْتُ بِهَدْيِي فَاكْتُبِي إِلَيَّ بِأَمْرِكِ قَالَتْ عَمْرَةُ قَالَتْ عَائِشَةُ لَيْسَ كَمَا قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ أَنَا فَتَلْتُ قَلَائِدَ هَدْيِ رَسُولِ اللهِ ﷺ بِيَدَيَّ ثُمَّ قَلَّدَهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ بِيَدِهِ ثُمَّ بَعَثَ بِهَا مَعَ أَبِي فَلَمْ يَحْرُمْ عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ شَيْءٌ أَحَلَّهُ اللهُ لَهُ حَتَّى نُحِرَ الْهَدْيُ

3192-369/12- Bize Yahya b. Yahya da tahdis edip dedi ki: Malik'e, Abdullah b. Ebu Bekir'den rivâyetini okudum, o Abdurrahman kızı Amre'den rivâyet ettiğine göre kendisine şunu haber vermiştir: İbn Ziyad, Âişe'ye şöyle bir mektup yazdı: Abdullah b. Abbas dedi ki: Her kim bir hediyelik kurban gönderirse hediyelik kurbanlığı kesilinceye kadar hacc edene ne haram oluyorsa ona da haram olur. Şimdi ben de hediyelik kurbanlıklarımı göndermiş bulunuyorum. Bana emrin ne ise onu yaz.

Amre dedi ki: Âişe şöyle dedi: Durum İbn Abbas'ın dediği gibi değildir. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hediyelik kurbanlıklarının gerdanlıklarını ben kendi ellerimle büktüm. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) o gerdanlıkları eli ile onlara taktı. Sonra onları babamla birlikte gönderdi. Hediyelik kurbanlıkları kesilinceye kadar Allah'ın kendisine helal kılmış olduğu hiçbir şey Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bundan dolayı haram olmadı.[261]

---

260 Nesai, 2789; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15931

261 Buhari, 1700 -buna yakın-, 2317; Nesai, 2792; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17899

Şerh

"Abdurrahman kızı Amre'den onun kendisine haber verdiğine göre Ziyad, Âişe'ye şöyle bir mektup yazdı..." Sahih-i Müslim'in bütün nüshalarında bu şekilde "İbn Ziyad" olarak kaydedilmiştir. Ebu Ali el-Gassâni, el-Mâzeri, Kadı lyaz ve Müslim'in Sahihi üzerine söz söyleyenlerin hepsi, bu yanlıştır, doğrusu Ziyad b. Ebu Süfyan olmasıdır. O da Ziyad b. Ebihi diye bilinen kişidir demişlerdir. Bu şekilde doğru şekli ile Sahih-i Buhari'de, Muvatta'da, Ebu Davud'un Süneni'nde ve bunların dışındaki itibar edilen diğer kitaplarda bu doğru şekli ile yer almıştır. Çünkü İbn Ziyad, Âişe'ye yetişmemiştir. Allah en iyi bilendir.

٣١٩٣-٣٧٠/١٣- وَحَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ أَخْبَرَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ عَنْ الشَّعْبِيِّ عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ سَمِعْتُ عَائِشَةَ وَهِيَ مِنْ وَرَاءِ الْحِجَابِ تُصَفِّقُ وَتَقُولُ كُنْتُ أَفْتِلُ قَلَائِدَ هَدْيِ رَسُولِ اللهِ ﷺ بِيَدَيَّ ثُمَّ يَبْعَثُ بِهَا وَمَا يُمْسِكُ عَنْ شَيْءٍ مِمَّا يُمْسِكُ عَنْهُ الْمُحْرِمُ حَتَّى يُنْحَرَ هَدْيُهُ

3193-370/13- Bize Said b. Mansur da tahdis etti... Mesruk dedi ki: Âişe perdenin arkasında iken ellerini çırparak şöyle dediğini dinledim: Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hediyelik kurbanlıklarının gerdanlıklarını ellerimle büküyor, sonra da kurbanlıklarını gönderiyor, bununla birlikte hediyelik kurbanlıkları kesilinceye kadar ihramlı bir kimsenin uzak durduğu hiçbir şeyden uzak durmuyordu. [262]

٣١٩٤-.../١٤- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ حَدَّثَنَا دَاوُدُ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا زَكَرِيَّاءُ كِلَاهُمَا عَنْ الشَّعْبِيِّ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ بِمِثْلِهِ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ

3194-.../14- Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Abdülvehhab tahdis etti, bize Davud tahdis etti (H.) Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Zekeriya tahdis etti. (Davud'la) ikisi Şa'bîden, o Mesruk'dan, o Âişe'den aynısını Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye rivâyet etti. [263]

262 Buhari, 1704; Nesai, 2776; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17616

263 3193 numaralı hadisin kaynakları

٦٥/٦٥- بَاب جَوَازِ رُكُوبِ الْبَدَنَةِ الْمُهْدَاةِ لِمَنْ احْتَاجَ إِلَيْهَا

65/65- İHTİYAÇ DUYAN KİMSE İÇİN HEDİYE KURBANLIK DEVEYE BİNMENİN CAİZ OLDUĞU BABI

٣١٩٥-٣٧١/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ رَأَى رَجُلًا يَسُوقُ بَدَنَةً فَقَالَ ارْكَبْهَا قَالَ يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّهَا بَدَنَةٌ فَقَالَ ارْكَبْهَا وَيْلَكَ فِي الثَّانِيَةِ أَوْ فِي الثَّالِثَةِ

3195-371/1- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Malik'e, Ebu Zinad'dan rivâyetini okudum, o A'rec'den, o Ebu Hureyre'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir kurbanlık deveyi sürerken görmüş, sonra da: *"Ona bin"* buyurmuştu. Adam: Ey Allah'ın Rasûlü! Bu bir kurbanlık devedir diye cevap verince, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): -ikinci yahut üçüncü defasında-: *"Vay senin haline! Ona binsene"* buyurdu.[264]

٣١٩٦-.../٢- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا الْمُغِيرَةُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحِزَامِيُّ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَقَالَ بَيْنَمَا رَجُلٌ يَسُوقُ بَدَنَةً مُقَلَّدَةً

3196-.../2- Bize Yahya b. Yahya da tahdis etti, bize Muğire b. Abdurrahman el-Hizâmi, Ebu Zinad'dan haber verdi, o A'rec'den bu isnâd ile rivâyet etti ve: "Bir adam gerdanlık takılmış hediyelik bir kurban sürmekte iken demiştir." [265]

٣١٩٧-٣٧٢/٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ قَالَ هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا وَقَالَ بَيْنَمَا رَجُلٌ يَسُوقُ بَدَنَةً مُقَلَّدَةً قَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَيْلَكَ ارْكَبْهَا فَقَالَ بَدَنَةٌ يَا رَسُولَ اللهِ قَالَ وَيْلَكَ ارْكَبْهَا وَيْلَكَ ارْكَبْهَا

3197-372/3- Bize Muhammed b. Râfi' tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den şöyle dediğini tahdis etti:

264 Buhari, 1689, 2755, 6160; Ebu Davud, 1760; Nesai, 2797; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13801
265 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13893

Bu(nlar) Ebu Hureyre'nin Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye bize tahdis ettikleridir. Böyle deyip çeşitli hadisler zikretti. Bunlardan birisi de şudur: Ayrıca dedi ki: Bir adam gerdanlık takılmış bir hediyelik kurban sürüyorken Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Vay sana! Ona bin"* buyurdu. Adam: Ey Allah'ın Rasûlü! Bu bir hediyelik kurbandır, dediği halde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Vay sana! Bin ona. Vay sana! Bin ona"* buyurdu. [266]

٣١٩٨-٣٧٣/٤- وَحَدَّثَنِي عَمْرٌو النَّاقِدُ وَسُرَيْجُ بْنُ يُونُسَ قَالَا حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ أَخْبَرَنَا حُمَيْدٌ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ قَالَ وَأَظُنُّنِي قَدْ سَمِعْتُهُ مِنْ أَنَسٍ ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَاللَّفْظُ لَهُ أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ عَنْ حُمَيْدٍ عَنْ ثَابِتٍ الْبُنَانِيِّ عَنْ أَنَسٍ قَالَ مَرَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِرَجُلٍ يَسُوقُ بَدَنَةً فَقَالَ ارْكَبْهَا فَقَالَ إِنَّهَا بَدَنَةٌ قَالَ ارْكَبْهَا مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا

3198-373/4- Bana Amr en-Nâkid ve Sureyc b. Yunus da tahdis edip dediler ki: Bize Huşeym tahdis edip dedi ki: Bize Humeyd, Sâbit el-Bunâni'den haber verdi. O Enes'den rivâyet etti -(Humeyd) dedi ki: Zannederim onu ben de Enes'den dinlemiştim. (H.) Bize Yahya b. Yahya -ki lafız ona aittir- bize Huşeym, Humeyd'den haber verdi, o Sâbit el-Bünâni'den, o Enes'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir kurbanlık deveyi sürmekte olan bir adamın yanından geçti ve: *"Ona bin"* buyurdu. Adam: Bu kurbanlık bir devedir, dedi. Allah Rasûlü -iki yahut üç defa- *"ona bin"* buyurdu. [267]

٣١٩٩-٣٧٤/٥- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ مِسْعَرٍ عَنْ بُكَيْرِ بْنِ الْأَخْنَسِ عَنْ أَنَسٍ قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ مُرَّ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ بِبَدَنَةٍ أَوْ هَدِيَّةٍ فَقَالَ ارْكَبْهَا قَالَ إِنَّهَا بَدَنَةٌ أَوْ هَدِيَّةٌ فَقَالَ وَإِنْ

3199-374/5- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Veki', Mis'ar'den tahdis etti, o Bukeyr b. el-Ahnes'den, o Enes'den rivâyetle dedi ki: Ben onu (Enes'i) şöyle derken dinledim: Bir kurbanlık ya da hediyelik deve Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanından geçiriliyordu. Allah Rasûlü: *"Ona bin"* buyurdu. Adam: Bu bir kurbanlık ya da hediyeliktir, dedi. Allah Rasûlü: *"Böyle olsa dahi (yine bin)"* buyurdu. [268]

---

266 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14759
267 Nesai, 2800; Tuhfetu'l-Eşrâf, 396
268 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 254

٣٢٠٠-.../٦- وَحَدَّثَنَاهُ أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا ابْنُ بِشْرٍ عَنْ مِسْعَرٍ حَدَّثَنِي بُكَيْرُ بْنُ الْأَخْنَسِ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسًا يَقُولُ مُرَّ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ بِبَدَنَةٍ فَذَكَرَ مِثْلَهُ

3200-.../6- Bunu bize Ebu Kureyb de tahdis etti, bize İbn Bişr, Mis'ar'den tahdis etti, bana Bukeyr b. el-Ahnes tahdis edip dedi ki: Ben Enes'i şöyle derken dinledim: Bir kurbanlık deve Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanından geçirildi. Sonra hadisi aynen zikretti. [269]

٣٢٠١-٣٧٥/٧- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ قَالَ سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ سُئِلَ عَنْ رُكُوبِ الْهَدْيِ فَقَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ ارْكَبْهَا بِالْمَعْرُوفِ إِذَا أُلْجِئْتَ إِلَيْهَا حَتَّى تَجِدَ ظَهْرًا

3201-375/7- Bana Muhammed b. Hâtim de tahdis etti, bize Yahya b. Said, İbn Cureyc'den tahdis etti, bana Ebu Zubeyr haber verip dedi ki: Ben Cabir b. Abdullah'a hediyelik kurbanlıklara binmeye dair soru sorulurken şöyle dediğini dinledim: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Ona binmeye mecbur kalırsan bir başka binek buluncaya kadar maruf bir şekilde ona bin."* [270]

٣٢٠٢-٣٧٦/٨- وَحَدَّثَنِي سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ أَعْيَنَ حَدَّثَنَا مَعْقِلٌ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ قَالَ سَأَلْتُ جَابِرًا عَنْ رُكُوبِ الْهَدْيِ فَقَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ ارْكَبْهَا بِالْمَعْرُوفِ حَتَّى تَجِدَ ظَهْرًا

3202-376/8- Bana Seleme b. Şebib de tahdis etti, bize Hasan b. A'yen tahdis etti, bize Ma'kil, Ebu Zubeyr'den şöyle dediğini rivâyet etti: Cabir'e hediyelik kurbanlığa binmeye dair soru sordum. O: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim dedi. *"Ona bir başka binek bulacağın vakte kadar maruf bir şekilde bin."* [271]

Şerh

(3195-3202 numaralı hadisler)

(3195) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir kurbanlık deveyi süren bir adam gördü..." Diğer rivâyette (3197) *"Vay sana! Bin ona. Vay sana! Bin*

269 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 254
270 Ebu Davud, 1761; Nesai, 2801; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2808
271 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2954

ona" Cabir (radıyallâhu anh)'ın rivâyetinde (3201) *"ona binmeye mecbur kalırsan bir başka binek buluncaya kadar maruf bir şekilde ona binebilirsin."*

Bu hadis-i şerifler hediyelik kurbanlık olarak gönderilen deveye binmenin caiz olduğuna delildir. Bu hususta çeşitli görüşler vardır. Şafii'nin görüşüne göre ona ihtiyacı olursa binebilir. İhtiyacı olmadan ona binemez. Ayrıca ona herhangi bir zarar vermeksizin maruf bir şekilde binebilir. İbnu'l-Munzir ve bir topluluk da böyle demişlerdir. Aynı zamanda Malik'den gelen bir rivâyette bu şekildedir. Urve b. ez-Zubeyr diğer rivâyete göre Malik, Ahmed ve İshak ise ona zarar vermemek sureti ile ihtiyacı olmadan dahi binebilir demişlerdir. Zahiri mezhebi âlimleri de böyle demiştir. Ebu Hanife ise, çaresiz kalmadığı sürece ona binemez demiştir. Kadı Iyaz bazı ilim adamlarından bu husustaki emrin mutlak olması ve cahiliye dönemi insanlarının bahire, saibe, vasile ve hâm denilen davar türlerine gösterdikleri saygıya ve sırtlarına binmeksizin onları başıboş bırakmalarına muhalefet olsun diye onlara binmeyi vacip kabul etmiştir. Cumhurun delili Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hediyelik kurbanlık göndermekle birlikte bu hediyelik kurbanlıklarına binmediği gibi insanlara da hediyelik kurbanlıklara binmelerini emretmemiş olmasıdır. Bizim Urve'ye ve ona uygun kanaat belirtenlere karşı delili ise Cabir'in zikredilmiş olan rivâyetidir. Allah en iyi bilendir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Vay sana! Bin ona"* buyruğuna gelince "veyl" aslında, helak olacak yere düşen kimse hakkında kullanılan bir sözdür. Denildiğine göre bu kimse son derece yorgun ve bitkin düşüp o hayvana binmeye muhtaç birisi idi. Bir diğer açıklamaya göre bu, sözgelişi dilden dökülüveren ve ilk kullanılış maksadına göre kullanılmayan, aksine Arapların sonraki kelamlarına destek yaptığı bir sözdür. Tıpkı bir kimsenin diğerine anasız kalasıca, babasız kalasıca, elleri toprağa değesice, Allah kahretsin onu ne kahramandır, saçları traş ola, boğazları kesilesice ve benzeri tabirlerde olduğu gibi. Bu lafız daha önce Taharet Kitabı'nda teribet yedek: ellerin toprağa değesice tabiri açıklanırken yeterince açıklanmış bulunmaktadır.

(3198) "Bize Huşeym tahdis edip dedi ki: Bize Humeyd, Sabit'den haber verdi, o Enes'den dedi ki: Zannederim bunu ben de Enes'den duydum." Burada zannederim bunu ben de Enes'den duydum diyen kişi Humeyd'in kendisidir. Nüshaların pek çoğunda bu lafız iki nun ile: "ezunnuni: zannederim ben" diye bazılarında da tek bir nun ile "ezunni" diye kaydedilmiştir. Bu da bir söyleyiştir.

(3199) "Bu bir kurbanlık deve yahut hediyeliktir dedi. Allah Rasûlü öyle olsa dahi buyurdu." İbare bütün nüshalarda bu şekilde sadece "vein: öyle olsa dahi" şeklinde kaydedilmiştir ki kurbanlık deve olsa dahi anlamındadır. Allah en iyi bilendir.

٦٦/٦٦- بَاب مَا يَفْعَلُ بِالْهَدْيِ إِذَا عَطِبَ فِي الطَّرِيقِ

66/66- HEDİYELİK KURBANA YOLDA SAKATLANMASI HALİNDE NE YAPILIR BABI

٣٢٠٣-١/٣٧٧- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ أَبِي التَّيَّاحِ الضُّبَعِيِّ حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ سَلَمَةَ الْهُذَلِيُّ قَالَ انْطَلَقْتُ أَنَا وَسِنَانُ بْنُ سَلَمَةَ مُعْتَمِرَيْنِ قَالَ وَانْطَلَقَ سِنَانٌ مَعَهُ بِبَدَنَةٍ يَسُوقُهَا فَأَزْحَفَتْ عَلَيْهِ بِالطَّرِيقِ فَعَيِيَ بِشَأْنِهَا إِنْ هِيَ أُبْدِعَتْ كَيْفَ يَأْتِي بِهَا فَقَالَ لَئِنْ قَدِمْتُ الْبَلَدَ لَأَسْتَحْفِيَنَّ عَنْ ذَلِكَ قَالَ فَأَضْحَيْتُ فَلَمَّا نَزَلْنَا الْبَطْحَاءَ قَالَ انْطَلِقْ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ نَتَحَدَّثْ إِلَيْهِ قَالَ فَذَكَرَ لَهُ شَأْنَ بَدَنَتِهِ فَقَالَ عَلَى الْخَبِيرِ سَقَطْتَ بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِسِتَّ عَشْرَةَ بَدَنَةً مَعَ رَجُلٍ وَأَمَّرَهُ فِيهَا قَالَ فَمَضَى ثُمَّ رَجَعَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ كَيْفَ أَصْنَعُ بِمَا أُبْدِعَ عَلَيَّ مِنْهَا قَالَ انْحَرْهَا ثُمَّ اصْبُغْ نَعْلَيْهَا فِي دَمِهَا ثُمَّ اجْعَلْهُ عَلَى صَفْحَتِهَا وَلَا تَأْكُلْ مِنْهَا أَنْتَ وَلَا أَحَدٌ مِنْ أَهْلِ رُفْقَتِكَ

3203-377/1- Bize Yahya b. Yahya tahdis etti, bize Abdülvâris b. Said, Ebu't-Teyyâh ed-Dubai'den haber verdi. Bana Musa b. Seleme el-Hüzelî tahdis edip dedi ki: Sinan b. Seleme ile birlikte umre yapmak üzere yola çıktım. Sinan beraberinde bir hediyelik kurbanı da sevk ederek yola koyulmuştu. Ancak devesi yolda takatsiz ve bitkin düştü. O da onun durumu dolayısı ile eğer bu hayvan yürüyemezse ben bunu nasıl götürebilirim diye çaresiz düştü ve: Şehre varırsam mutlaka bunun hakkında iyiden iyiye soruşturacağım dedi.

(Musa) dedi ki: Kuşluk vaktine erdim. Batha'ya indiğimiz vakit Sinan: Haydi İbn Abbas'ın yanına gidip onunla konuşalım dedi. Ona devesinin halini zikretti. İbn Abbas: Tam da bilene geldin dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir adam ile birlikte onaltı deve göndermiş ve develer hususunda ona vekalet vermişti. Adam yola koyulduktan sonra geri dönerek: Ey Allah'ın Rasûlü! Bu develerden yolda kalan olursa ben ona ne yapayım? dedi. Allah

Rasûlü: *"Onu boğazla, sonra boynunda gerdanlık olarak takılmış bulunan ayakkabılarını kanına boya, sonra o kanlı ayakkabıları hörgücünün yan tarafına bırak. Ondan sen de seninle beraber yol arkadaşlarından herhangi bir kimse de yemesin."* [272]

Şerh

"Ebu't-Teyyâh ed-Dubai" Ebu't-Teyyâh'ın adı, Yezid b. Humeyd el-Basri olup Dubaya b. Kays b. Salebe b. Ukâbe b. Sa'b b. Ali b. Bekr b. Vâil b. Kâsıt b. Heneb b. Aksa b. Ra'mi b. Cedile b. Esed b. Rabia b. Nizar b. Ma'b b. Adnan oğullarına mensuptur. es-Semâni dedi ki: Bu kabilenin çoğunluğu Basra'ya yerleşmiştir. Basra'da onlara nisbet olunan bir mahalle de vardı.

"Önüne katıp sürdüğü bir deve ile yola koyuldu. Deve yolda takatsiz düştü." Buradaki "ezhafe: takatsiz düştü" fiilinde hemze fethalı, ze harfi sakin, ha harfi fethalıdır. Muhaddislerin rivâyeti böyledir. Bu hususta aralarında bir görüş ayrılığı yoktur. Hattâbî dedi ki: Muhaddisler bunu böylece söylerler. Doğrusu ve daha güzel olanı hemzenin ötreli olarak "uzhifet" şeklinde söylenmesidir. Çünkü deve ayağa kalktığı taktirde zehafe de ezhafe de denilir... Böylelikle Hattâbî'nin aslında bunu kabul etmeyişinin kabul edilebilir olmadığı, her iki söyleyişin de caiz olduğu anlaşılmaktadır. Ezhafe ise aşırı yorgunluktan, bitkinlikten durdu anlamındadır.

"Eğer bu hayvan yürüyemezse bunu nasıl götürürüm diye çaresiz kaldı." Burada (çaresiz kaldı anlamı verilen) "feayyiye" fiili el-Meşarik ve el-Metali' sahibinin zikrettiğine göre üç şekilde rivâyet edilmiştir. Birincisi cumhurun rivâyeti olup aciz düşmek anlamında "i'ya"den iki yeli olarak "ayyiye" rivâyetidir. Yani eğer bu hayvan yolda kalıp yürüyemeyecek olursa buna nasıl bir uygulama yapacağı hususundaki hükmünü bilmekten acze düştü demek olur. İkincisi şeddeli tek bir ye ile "ayye" şeklidir. Bu da birincisi ile aynı anlamda bir söyleyiştir. Üçüncüsü ise ayn harfi ötreli, nun harfi kesreli bir şeye itina göstermek ve onu önemsemek anlamında "uniye" şeklidir.

"Yürüyemezse" yani bitkin ve bitab düşüp yerinde durur, ileri gidemezse demektir. Ebu Ubeyd dedi ki: Bedevilerden birisi, "ibda (bitkinlik, yürüyememek)" ancak tökezlemekle ve topallamakla birlikte olur, demiştir.

"Eğer şehre varacak olursam buna dair iyice soruşturma yaparım." Nüshaların birçoğunda "kadimtülbeled: şehre varırsam" şeklinde bazılarında ise "kadimtülleylete: bu gece varırsam" şeklindedir. Her ikisi de doğrudur. Bazı nüshalarda "an zâlik: buna dair" bazılarında ise lam harfi olmadan "an zâke"

272 Ebu Davud, 1763; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6503

şeklindedir. "İyice soruşturacağım" yani bu hususta oldukça ileri derecede soracağım, soruşturacağım demektir. Çünkü ısrarla bir şeyi sorup onun hakkında çokça soruşturacak olursa "ehfa fil mes'eleti" denilir.

"Edhaytu: Kuşluk vaktine erdim, eriştim." el-Metâli sahibi "edhaytu: kuşluk vaktine vardım, eriştim" demektir demiştir.

İbn Abbas'a soru sorduklarında: "Tam bir bilene geldin" demesi insanın ihtiyaç olması halinde kendinden bir dereceye kadar överek söz etmesinin caiz olduğuna delildir. İbn Abbas'ın bunu sözkonusu etmesi ise dinleyenin vereceği habere gerektiği gibi itina göstermesi, kendisini dinlemeye onu teşvik etmesi ve bu bilginin kesin bir bilgi olduğunu ona anlatması içindir.

"Ey Allah'ın Rasûlü, Eğer bunlardan birisi yürüyemeyecek olursa ne yapayım..." bu buyruktan bir takım hükümler anlaşılmaktadır. Bazıları şunlardır:

1. Hediyelik kurban eğer yoluna devam edemeyecek olursa kesilmesi ve yoksullar gelip ondan alsınlar diye orada bırakılması icap eder. Kurbanlık sahibinin ve kâfilede onunla birlikte bulunanların ondan yemesi haramdır. Yol arkadaşının kurbanlıkta onunla ortak olması ile ortak olmaksızın yolculuk yapanlar bulunması arasında bir fark yoktur. Onların kurbanlıktan yemelerinin yasaklanış sebebi ise bazı kimselerin vakti gelmeden önce onu boğazlamaya yahut da onu kusurlu bir hale getirmeye kalkışmasının önünü kesmektir.

İlim adamları yola devam edemeyecek hale geldiği için kestiği hediyelik kurbanlıktan yemek hususunda farklı görüşlere sahiptirler. Şafii der ki: Şayet bu kurbanlık nafile ise ona istediği gibi muamele yapabilir. İsterse satabilir, kesebilir, yiyebilir, yedirebilir ve daha başka şekillerde de tasarrufta bulunabilir. Onu kendi haline bırakma hakkı da vardır. Bütün bunlardan ötürü ona bir şey düşmez. Çünkü bu onun mülküdür. Eğer adanmış bir hediyelik kurban ise onu kesmesi gerekir. Şayet telef oluncaya kadar onu bırakırsa onun tazminatını verir. Tıpkı bir emaneti korumakta ihmalkârlık gösterip telef olması halinde olduğu gibi. Eğer bu kurbanlığı kesecek olursa ona gerdanlık olarak taktığı ayakkabıyı kanına bulayıp hörgücünün yan tarafına koyar ve deveyi olduğu yerde bırakır. Böylelikle oradan geçip giden kimseler onun bir hediyelik olduğunu anlayıp ondan yesin. Bunu hediyelik olarak gönderenin de onu sürenin de yularından çekip götürenin de ondan yemesi caiz değildir. Zenginlerin ise ondan yemesi mutlak olarak caiz değildir. Çünkü hediyelik kurbanlıklar yoksulların hakkıdır. Başkalarının ondan yemesi caiz değildir. Onların yol arkadaşlarından olmayan fakirlerin yemesi caiz olmakla birlikte beraberlerindeki yol arkadaşı fakirlerin yemesi caiz değildir.

Yol arkadaşlarından kasıt nedir? Mezhep âlimlerimizin bu hususta iki görüşü vardır:

a. Bunlar hediyelik gönderen kimse ile yemekte ve başka hususlarda birlikte olan kimselerdir. Kâfilenin geri kalanları onun yol arkadaşı sayılmazlar.

b. Daha sahih olan görüş olup hadisin zahirinin, Şafii'nin ifadesinin zahirinin ve mezhep âlimlerimizin çoğunluğunun sözlerinin gerektirdiği anlamdır. Buna göre yol arkadaşlarından kasıt kâfilenin tamamıdır. Çünkü yol arkadaşlarını alıkoyan sebep o hediyelik kurbanlığın yoluna devam edemeyişidir. Bundan dolayı ise kâfilede bulunanların hepsi etkilenir.

Eğer kâfiledekilere ondan yemeyi caiz görmeyip çölde bırakılmasını kabul edersek o taktirde yırtıcı hayvanlara yem olur. Bu ise malı boşu boşuna zayi etmektir denilirse biz de şöyle deriz: Hayır! Bu yolla mal zayi edilmiş olmaz. Aksine çoğunlukla görülen âdet şudur: Çöllerde yaşayanlar ve başkalar hacıların konakladıkları yerleri düşürülen şeyleri ve benzerlerini almak için takip ederler. Hatta bazen bir kâfilenin arkasından bir başka kâfile dahi gelebilmektedir. Allah en iyi bilendir.

"Yol arkadaşları" anlamındaki "rufka" re harfi kesreli olarak "rifka" diye de söylenir. Bunlar iki meşhur söyleyiştir.

İbn Abbas (radıyallâhu anh)'ın rivâyet ettiği hadiste "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) on altı deve gönderdi" sonraki diğer rivâyette: "on sekiz deve" denilmesi ile ilgili olarak her ikisinin iki ayrı vak'a olması mümkündür. Tek bir vak'a olması da mümkün olabilir. Kasıt da on sekiz olabilir. Çünkü on altı demekle fazlası nefyedilmiş olmaz. Çünkü böyle bir mana çıkarmak mefhumi adet ile alakalıdır. Mefhumi adete göre ise uygulama yapılmaz. Allah en iyi bilendir.

٣٢٠٤-.../٢- وَحَدَّثَنَاه يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ قَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ ابْنُ عُلَيَّةَ عَنْ أَبِي التَّيَّاحِ عَنْ مُوسَى بْنِ سَلَمَةَ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَعَثَ بِثَمَانَ عَشْرَةَ بَدَنَةً مَعَ رَجُلٍ ثُمَّ ذَكَرَ بِمِثْلِ حَدِيثِ عَبْدِ الْوَارِثِ وَلَمْ يَذْكُرْ أَوَّلَ الْحَدِيثِ

3204-.../2- Bunu bize Yahya b. Yahya, Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ali b. Hucr da tahdis etti. Yahya: Bize İsmail b. Uleyye, Ebu Teyyah'dan haber verdi, derken diğer ikisi, tahdis etti, dedi. O Musa b. Seleme'den, o İbn Abbas'dan rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir adam

ile birlikte on sekiz deve gönderdi, deyip sonra da hadisi Abdulvaris'in hadisi ile aynı şekilde zikretti ve hadisin baş tarafını da zikretmedi. [273]

٣٢٠٥-٣٧٨/٣- حَدَّثَنِي أَبُو غَسَّانَ الْمِسْمَعِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى حَدَّثَنَا سَعِيدٌ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ سِنَانِ بْنِ سَلَمَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ ذُؤَيْبًا أَبَا قَبِيصَةَ حَدَّثَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَبْعَثُ مَعَهُ بِالْبُدْنِ ثُمَّ يَقُولُ إِنْ عَطِبَ مِنْهَا شَيْءٌ فَخَشِيتَ عَلَيْهِ مَوْتًا فَانْحَرْهَا ثُمَّ اغْمِسْ نَعْلَهَا فِي دَمِهَا ثُمَّ اضْرِبْ بِهِ صَفْحَتَهَا وَلَا تَطْعَمْهَا أَنْتَ وَلَا أَحَدٌ مِنْ أَهْلِ رُفْقَتِكَ

3205-378/3- Bize Ebu Gassân el-Mismaî tahdis etti... Sinan b. Seleme'nin İbn Abbas'dan rivâyet ettiğine göre Züeyb Ebu Kabisa kendisine şunu tahdis etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onunla birlikte develeri gönderir sonra da: *"Şayet aralarından herhangi birileri yoluna devam edemeyecek olup öleceğinden korkarsan onu boğazla. Sonra onun (gerdanlık olarak takılmış olan) ayakkabısını kanına bula, sonra da onu hörgücünün yan tarafına koy. Ondan sen de yeme, yol arkadaşlarından herhangi birisi de yemesin"* buyururdu. [274]

٦٧/٦٧- بَاب وُجُوبِ طَوَافِ الْوَدَاعِ وَسُقُوطِهِ عَنِ الْحَائِضِ

67/67- VEDA TAVAFININ VACİP OLMAKLA BİRLİKTE AY HALİ OLANDAN VÜCUBUNUN DÜŞTÜĞÜ BABI

٣٢٠٦-٣٧٩/١- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ سُلَيْمَانَ الْأَحْوَلِ عَنْ طَاوُسٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ كَانَ النَّاسُ يَنْصَرِفُونَ فِي كُلِّ وَجْهٍ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا يَنْفِرَنَّ أَحَدٌ حَتَّى يَكُونَ آخِرُ عَهْدِهِ بِالْبَيْتِ قَالَ زُهَيْرٌ يَنْصَرِفُونَ كُلَّ وَجْهٍ وَلَمْ يَقُلْ فِي

3206-379/1- Bize Said b. Mansur ve Zuheyr b. Harb da tahdis edip dediler ki: Bize Süfyan, Süleyman el-Ahvel'den tahdis etti, o Tâvus'dan, o İbn Abbas'dan şöyle dediğini rivâyet etti: İnsanlar her bir tarafa dağılıp gidiyorlardı. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Son varacağı yer Beyt olmadıkça kesinlikle kimse ayrılıp gitmesin"* buyurdu.

273 3203 numaralı hadisin kaynakları

274 İbn Mace, 3105; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3544

Zuheyr: "Her tarafa dağılıyorlardı" anlamındaki ibareyi zikr ederken "fî" lafzını kullanmadı. [275]

Şerh

"Hiç kimsenin son varacağı yer Beyt olmadan kesinlikle ayrılmasın." Bu buyrukta Veda tavafının vacip olduğunu ve onu terk etmesi halinde de kurban kesmesi gerektiğini söyleyenlerin lehine delil vardır. Mezhebimizdeki sahih görüş de budur. İlim adamlarının çoğunluğu da böyle demiştir. Hasan-ı Basri, Hakem, Hammâd, Sevri, Ebu Hanife, Ahmed, İshak ve Ebu Sevr bunlar arasındadır. Malik, Davud ve İbnu'l-Munzir ise Veda tavafı sünnettir, onu terk etmekten dolayı bir şey gerekmez demişlerdir. Mücahid'den ise bu husustaki iki görüşe uygun iki rivâyet nakledilmektedir.

٣٢٠٧-٣٨٠/٢- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَاللَّفْظُ لِسَعِيدٍ قَالَا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ ابْنِ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ أُمِرَ النَّاسُ أَنْ يَكُونَ آخِرُ عَهْدِهِمْ بِالْبَيْتِ إِلَّا أَنَّهُ خُفِّفَ عَنْ الْمَرْأَةِ الْحَائِضِ

3207-380/2- Bize Said b. Mansur ve Ebu Bekir b. Ebu Şeybe - lafız Said'e ait olmak üzere- tahdis edip dediler ki: Bize Süfyan, İbn Tâvus'dan tahdis etti, o babasından, o İbn Abbas'dan şöyle dediğini rivâyet etti: İnsanlara son varacakları yerin Beyt olması emrolundu. Şu kadar var ki ay hali olan kadından bu sorumluluk hafifletildi. [276]

Şerh

"İnsanlara son varacakları yerin Beyt olması emrolundu..." Bu da ay hali olan kadından başkaları hakkında Veda tavafının vacip olduğunun ve ay hali olandan da vücubunun düştüğünün, onu terk ettiği için kendisine ayrıca kurban kesmek gerekmediğinin delilidir. Şafii, Malik, Ebu Hanife, Ahmed ve genel olarak bütün ilim adamlarının görüşü de budur.

Ancak İbnu'l-Munzir'in, Ömer, İbn Ömer ve Zeyd b. Sabit (r.anhum)'dan nakletmiş olduğu şu görüşleri bundan müstesnâdır: Onlar bu durumdaki kadına Veda tavafı için kalmasını emrederler.

Cumhurun delili bu hadis ile bundan sonra gelecek olan Safiye (r.anha) hadisidir.

275 Ebu Davud, 2002; İbn Mace, 3070; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5703
276 Buhari, 329 -buna yakın-, 1755, 1760 -buna yakın-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7510

٣٢٠٨-٣٨١/٣- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي الْحَسَنُ بْنُ مُسْلِمٍ عَنْ طَاوُسٍ قَالَ كُنْتُ مَعَ ابْنِ عَبَّاسٍ إِذْ قَالَ زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ تُفْتِي أَنْ تَصْدُرَ الْحَائِضُ قَبْلَ أَنْ يَكُونَ آخِرُ عَهْدِهَا بِالْبَيْتِ فَقَالَ لَهُ ابْنُ عَبَّاسٍ إِمَّا لَا فَسَلْ فُلَانَةَ الْأَنْصَارِيَّةَ هَلْ أَمَرَهَا بِذَلِكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَ فَرَجَعَ زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ يَضْحَكُ وَهُوَ يَقُولُ مَا أَرَاكَ إِلَّا قَدْ صَدَقْتَ

3208-381/3- Bana Muhammed b. Hâtim tahdis etti, bize Yahya b. Sabit, İbn Cureyc'den tahdis etti, bana Hasan b. Müslim, Tâvus'dan şöyle dediğini haber verdi: İbn Abbas ile birlikte idim. Derken Zeyd b. Sabit: Sen ay hali olanın son olarak Beyt'e uğramadan önce ayrılıp gideceğine fetva veriyormuşsun, dedi.

İbn Abbas ona: Eğer hayır diyorsan o zaman sen Ensar kadınlarından filan kadına, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisine bunu emretti mi? diye sor,dedi.

Tâvus dedi ki: Sonra Zeyd b. Sabit, İbn Abbas'a gülerek geri döndü ve bu arada: Gördüm ki sen gerçekten doğru söylüyormuşsun, diyordu. [277]

Şerh

"İbn Abbas dedi ki: Madem kabul etmiyorsun o halde Ensar kadınlarından filan kadına sor dedi." [278]

O halde bunun manası: Şayet başkasını yapmıyorsan o zaman bunu yap demek olur… Eğer bunu yapmıyorsan o zaman bu olsun anlamındadır. Allah en iyi bilendir.

٣٢٠٩-٣٨٢/٤- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ وَعُرْوَةَ أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ حَاضَتْ صَفِيَّةُ بِنْتُ حُيَيٍّ بَعْدَ مَا أَفَاضَتْ قَالَتْ عَائِشَةُ فَذَكَرْتُ حِيضَتَهَا لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَحَابِسَتُنَا هِيَ قَالَتْ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّهَا قَدْ كَانَتْ أَفَاضَتْ وَطَافَتْ بِالْبَيْتِ ثُمَّ حَاضَتْ بَعْدَ الْإِفَاضَةِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَلْتَنْفِرْ

277 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5699

278 Bu hadis ile ilgili şerhinde merhum Nevevi: "in mâ lâ: madem kabul etmiyorsun, madem inanmıyorsun" lafzı ile alakalı gerek söyleyişe dair gerek gramer bakımından açılımına dair açıklamalarda bulunmaktadır. Anlamı ile alakalı olan kısmını tercüme etmekle yetindik. (Çeviren)

3209-382/4- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Leys tahdis etti (H.) Bize Muhammed b. Rumh da tahdis etti, bize Leys, İbn Şihâb'dan tahdis etti, o Ebu Seleme ve Urve'den rivâyet ettiğine göre Âişe dedi ki: Huyey kızı Safiyye İfâda tavafından sonra ay hali oldu. Âişe dedi ki: Onun ay hali olduğunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e söyledim. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bizi (yola çıkmaktan) alıkoyacak mı o"* buyurdu. (Âişe) dedi ki: Ben: Ey Allah'ın Rasûlü! O ifâdada bulunup Beyt'i tavaf etti. İfâda'dan sonra ay hali oldu, dedim. Bu sefer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"O halde yola çıksın"* buyurdu. [279]

Şerh

"Huyey kızı Safiyye" "Huyey" ha harfi ötreli ve kesreli de söylenmekle birlikte ötreli söyleyiş daha meşhurdur.

Bu hadiste ay hali olandan Veda tavafının düştüğüne ve İfâda tavafının da vazgeçilemez bir rükün olduğuna, ay halinden de başkasından da düşmediğine, ay hali olanın temizleninceye kadar İfâda tavafı için kalacağına delil vardır. Şayet İfâda tavafını yapmadan yurduna geri dönecek olursa o taktirde ihramlı kalmaya devam eder. Safiyye (r.anha) ile alakalı bu hadis ve i'rabı, zaptı, manası ve rükünleri ile alakalı açıklamalar Hacc Kitabı'nın baş taraflarında Hacc İçin İhrama Giriş Şekillerinin Beyanı Babı'nda geçmiş bulunmaktadır.

٣٢١٠-٣٨٣/٥- حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى وَأَحْمَدُ بْنُ عِيسَى قَالَ أَحْمَدُ حَدَّثَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَتْ طَمِثَتْ صَفِيَّةُ بِنْتُ حُيَيٍّ زَوْجُ النَّبِيِّ ﷺ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ بَعْدَ مَا أَفَاضَتْ طَاهِرًا بِمِثْلِ حَدِيثِ اللَّيْثِ

3210-383/5- Bana Ebu't-Tâhir, Harmele b. Yahya ve Ahmed b. İsa tahdis etti. Ahmed bize İbn Vehb tahdis etti derken diğer ikisi bize haber verdi dedi. (İbn Vehb dedi ki) Bana Yunus, İbn Şihâb'dan bu isnâd ile haber verdi ve: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Huyey kızı Safiyye Vedâ Haccında temiz olarak İfâda tavafını yaptıktan sonra ay hali oldu, deyip hadisi Leys'in hadisi ile aynı şekilde rivâyet etti. [280]

279 Buhari, 4401, İbn Mace, 3072; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16587, 17768
280 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16726

٣٢١١-.../٦- وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ يَعْنِي ابْنَ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ ح وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ كُلُّهُمْ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا ذَكَرَتْ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ أَنَّ صَفِيَّةَ قَدْ حَاضَتْ بِمَعْنَى حَدِيثِ الزُّهْرِيِّ

3211-.../6- Bize Kuteybe -yani b. Said- de tahdis etti, bize Leys tahdis etti (H.) Bize Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Süfyan tahdis etti (H.) Bana Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Abdülvehhab tahdis etti, bize Eyyub tahdis etti, hepsi Abdurrahman b. el-Kasım'dan, o babasından, o Âişe'den rivâyet ettiğine göre Âişe, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e Safiyye ay hali oldu dedi ve hadisi Zührî'nin hadisi ile aynı manada rivâyet etti. [281]

٣٢١٢-٣٨٤/٧- وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ قَعْنَبٍ حَدَّثَنَا أَفْلَحُ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كُنَّا نَتَخَوَّفُ أَنْ تَحِيضَ صَفِيَّةُ قَبْلَ أَنْ تُفِيضَ قَالَتْ فَجَاءَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ فَقَالَ أَحَابِسَتُنَا صَفِيَّةُ قُلْنَا قَدْ أَفَاضَتْ قَالَ فَلَا إِذَنْ

3212-384/7- Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb de tahdis etti, Âişe (radıyallâhu anhâ) dedi ki: Bizler Safiyye İfâda tavafı yapmadan önce ay hali olur diye korkuyorduk. Derken Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanımıza gelerek: *"Safiyye bizi (yolumuzdan) alıkoyacak mı?"* buyurdu. Biz: O İfâda tavafını yaptı dedik. Allah Rasûlü: *"O halde alıkoymayacak"* buyurdu. [282]

٣٢١٣-٣٨٥/٨- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا قَالَتْ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّ صَفِيَّةَ بِنْتَ حُيَيٍّ قَدْ حَاضَتْ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَعَلَّهَا تَحْبِسُنَا أَلَمْ تَكُنْ قَدْ طَافَتْ مَعَكُنَّ بِالْبَيْتِ قَالُوا بَلَى قَالَ فَاخْرُجْنَ

3213-385/8- Bize Yahya b. Yahya da tahdis edip dedi ki: Malik'e, Abdullah b. Ebu Bekir'in rivâyetini okudum. O babasından, o Abdurrahman kızı Amre'den, o Âişe'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e: Ey Allah'ın Rasûlü! Huyey kızı Safiyye ay hali oldu, dedi.

---

281 Kuteybe'nin hadisi rivâyetini Tirmizi, 943; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17512'de; Zuheyr b. Harb ile Muhammed b. el-Müsennâ'nın rivâyetini yalnızca Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17474, 17488

282 Buhari, 1733 -muallak olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17437

Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Belki o bizi alokayacaktır. Peki sizinle birlikte Beyt'i tavaf etmemiş miydi?"* buyurdu. Onlar: Etmişti, deyince Allah Rasûlü: *"O halde (yola) çıkın"* buyurdu.[283]

٣٢١٤-٣٨٦/٩- حَدَّثَنِي الْحَكَمُ بْنُ مُوسَى حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ حَمْزَةَ عَنْ الْأَوْزَاعِيِّ لَعَلَّهُ قَالَ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَرَادَ مِنْ صَفِيَّةَ بَعْضَ مَا يُرِيدُ الرَّجُلُ مِنْ أَهْلِهِ فَقَالُوا إِنَّهَا حَائِضٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ وَإِنَّهَا لَحَابِسَتُنَا فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّهَا قَدْ زَارَتْ يَوْمَ النَّحْرِ قَالَ فَلْتَنْفِرْ مَعَكُمْ

3214-386/9- Bana el-Hakem b. Musa da tahdis etti, bize Yahya b. Hamza, el-Evzâî'den tahdis etti -muhtemelen o dedi ki- Yahya b. Ebu Kesir'den, o Muhammed b. İbrahim et-Teymî'den, o Ebu Seleme'den, o Âişe'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): Bir erkeğin zevcesinden istediği bazı hususları Safiyye'den istedi. O ay halidir ey Allah'ın Rasûlü dediler. Allah Rasûlü: *"Yoksa o bizi (yolumuzdan) alıkoyacak mı?"* buyurdu. Onlar: Ey Allah'ın Rasûlü! O Nahr (kurban bayramı birinci) günü Ziyaret (tavafı) yapmıştı, dediler. Allah Rasûlü: *"O halde sizinle birlikte yola çıksın"* buyurdu.[284]

Şerh

"Bana el-Hakem b. Musa tahdis etti... Ebu Seleme'den, o Âişe'den" Senet nüshaların bir çoğunda bu şekilde olup Kadı Iyaz da nüshaların çoğunluğundan bunu böylece nakletmiştir. Ayrıca: Taberi'de de "belki de o: Yahya b. Ebu Kesir'den dedi" ibaresi düştüğü halde İbnu'l-Hazzâ da sadece "belki de dedi" kısmı düşmüştür. Kadı Iyaz dedi ki: Zannederim bazılarının kitaplarından ismin tamamı düşmüş yahut bu hususta şüphe ettiğinden mahfuz olan doğru şekle katmış ve kenarda "belkide o" lafzı ile dikkat çekmiştir.

"Ey Allah'ın Rasûlü! O Nahr günü Ziyaret (tavafını) yapmıştı dediler." Bu ifadelerde Şafii, Ebu Hanife ve Iraklıların İfâda tavafına, ziyaret tavafı demenin mekruh olmadığı şeklindeki görüşlerinin lehine delil bulunmaktadır. İmam Malik ise oraya ziyaret tavafı denilmesinin mekruh olacağını söylemiştir. Mekruh olacağını söylemenin güvenilir bir delili bulunmamaktadır.

283 Buhari, 328; Nesai, 389; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17949
284 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17743

"Feltenfir: o halde yola çıksın" lafzında (ikinci) fe harfi kesreli ve dammeli okunabilmekle birlikte kesreli söyleyiş daha fasihtir. Kur'ân-ı Kerim'de de böyle gelmiştir. Allah en iyi bilendir.

٣٢١٥-٣٨٧/١٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ح وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ الْحَكَمِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ الْأَسْوَدِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ لَمَّا أَرَادَ النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يَنْفِرَ إِذَا صَفِيَّةُ عَلَى بَابِ خِبَائِهَا كَئِيبَةً حَزِينَةً فَقَالَ عَقْرَى حَلْقَى إِنَّكِ لَحَابِسَتُنَا ثُمَّ قَالَ لَهَا أَكُنْتِ أَفَضْتِ يَوْمَ النَّحْرِ قَالَتْ نَعَمْ قَالَ فَانْفِرِي

3215-387/10- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be tahdis etti. (H.) Bize Ubeydullah b. Muaz da -ki lafız ona aittir- tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Şu'be, el-Hakem'den tahdis etti, o İbrahim'den, o el-Esved'den, o Âişe'den şöyle dediğini rivâyet etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) (Mekke'den) ayrılmak isteyince Safiyye çadırının kapısında üzüntülü ve kederli duruyordu. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Hay Allah hayrını versin! Sen bizi yolumuzdan alıkoyacaksın (galiba)"* buyurdu. Sonra da ona: *"Nahr günü İfâda (tavafı) yapmış mıydın?"* buyurdu. Safiyye: Evet deyince. Allah Rasûlü: *"O halde sen de yola çık"* buyurdu. [285]

٣٢١٦-.../١١- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ ح وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ جَمِيعًا عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ الْأَسْوَدِ عَنْ عَائِشَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ نَحْوَ حَدِيثِ الْحَكَمِ غَيْرَ أَنَّهُمَا لَا يَذْكُرَانِ كَئِيبَةً حَزِينَةً

3216-.../11- Bize Yahya b. Yahya, Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb, Ebu Muaviye'den tahdis etti. O A'meş'den rivâyet etti. (H.) Bize Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Cerir, Mansur'dan tahdis etti. Hepsi birlikte İbrahim'den, o el-Esved'den, o Âişe'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den el-Hakem'in hadisine yakın olarak hadisi rivâyet etti. Ancak ikisi de: "üzüntülü ve kederli" lafızlarını zikretmediler. [286]

285 Buhari, 5329, 6157; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15927
286 Yahya b. Yahya'nın rivâyetini Buhari, 1771; İbn Mace, 3073; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15946'da; Zuheyr b. Harb'ın rivâyetini yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15993

٦٨/٦٨- بَاب اسْتِحْبَابِ دُخُولِ الْكَعْبَةِ لِلْحَاجِّ وَغَيْرِهِ وَالصَّلَاةِ فِيهَا وَالدُّعَاءِ فِي نَوَاحِيهَا كُلِّهَا

68/68- HACI OLAN İÇİN DE OLMAYAN İÇİN DE KÂBE'NİN İÇİNE GİRİP İÇİNDE NAMAZ KILMANIN VE HER TARAFINDA DUA ETMENİN MÜSTEHAP OLDUĞU BABI

٣٢١٧-٣٨٨/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ دَخَلَ الْكَعْبَةَ هُوَ وَأُسَامَةُ وَبِلَالٌ وَعُثْمَانُ بْنُ طَلْحَةَ الْحَجَبِيُّ فَأَغْلَقَهَا عَلَيْهِ ثُمَّ مَكَثَ فِيهَا قَالَ ابْنُ عُمَرَ فَسَأَلْتُ بِلَالًا حِينَ خَرَجَ مَا صَنَعَ رَسُولُ اللهِ ﷺ قَالَ جَعَلَ عَمُودَيْنِ عَنْ يَسَارِهِ وَعَمُودًا عَنْ يَمِينِهِ وَثَلَاثَةَ أَعْمِدَةٍ وَرَاءَهُ وَكَانَ الْبَيْتُ يَوْمَئِذٍ عَلَى سِتَّةِ أَعْمِدَةٍ ثُمَّ صَلَّى

3217-388/1- Bize Yahya b. Yahya et-Temimî de tahdis edip dedi ki: Malik'e Nâfi'den rivâyetini okudum. Onun İbn Ömer'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisi, Üsâme, Bilâl ve Osman b. Talha el-Hacebî ile birlikte Kâbe'ye girdi ve kapısını üzerine kapattıktan sonra Kâbe'nin içinde bir süre durdu. İbn Ömer dedi ki: Dışarı çıktığı zaman Bilâl'e: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ne yaptı dedim. O: İki direği soluna, bir direği sağına, üç direği de arkasına aldı dedi. Beyt o gün altı direk üzerinde idi. Sonra namaz kıldı. [287]

١٨٢٣-٣٨٩/٢- حَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَأَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ كُلُّهُمْ عَنْ حَمَّادِ بْنِ زَيْدٍ قَالَ أَبُو كَامِلٍ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَدِمَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَوْمَ الْفَتْحِ فَنَزَلَ بِفِنَاءِ الْكَعْبَةِ وَأَرْسَلَ إِلَى عُثْمَانَ بْنِ طَلْحَةَ فَجَاءَ بِالْمِفْتَحِ فَفَتَحَ الْبَابَ قَالَ ثُمَّ دَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ وَبِلَالٌ وَأُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ وَعُثْمَانُ بْنُ طَلْحَةَ وَأَمَرَ بِالْبَابِ فَأُغْلِقَ فَلَبِثُوا فِيهِ مَلِيًّا ثُمَّ فَتَحَ الْبَابَ فَقَالَ

287 Buhari, 397 -bu manada- 468 -buna yakın-, 504 -buna yakın-, 505 -uzunca-, 506 -bu manada-, 1167 -buna yakın-, 1598, 1599 -bu manada-, 2988 -buna yakın uzunca-, 4289 -buna yakın uzunca-, 4400 -buna yakın uzunca-; Ebu Davud, 2023, 2024, 2025; Nesai, 691, 748 -buna yakın uzunca-, 2905, 2906, 2907, 2908; İbn Mace, 3063; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2037, 8331

عَبْدُ اللهِ فَبَادَرْتُ النَّاسَ فَتَلَقَّيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ خَارِجًا وَبِلَالٌ عَلَى إِثْرِهِ فَقُلْتُ لِبِلَالٍ هَلْ صَلَّى فِيهِ رَسُولُ اللهِ ﷺ قَالَ نَعَمْ قُلْتُ أَيْنَ قَالَ بَيْنَ الْعَمُودَيْنِ تِلْقَاءَ وَجْهِهِ قَالَ وَنَسِيتُ أَنْ أَسْأَلَهُ كَمْ صَلَّى

3218-389/2- Bize Ebu Rabî' ez-Zehrânî, Kuteybe b. Said ve Ebu Kâmil el-Cahderî hepsi Hammâd b. Zeyd'den tahdis etti. Ebu Kâmil dedi ki: Bize Hammâd tahdis etti, bize Eyyub, Nâfi'den tahdis etti, o İbn Ömer'den şöyle dediğini rivâyet etti: Mekke'nin fethedildiği gün Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) geldi ve Kâbe'nin avlusunda indi. Osman b. Talha'ya birisini gönderdi, anahtarı getirdi. Kapıyı açtı. Sonra Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Bilâl, Üsâme b. Zeyd ve Osman b. Talha içeri girdi. Verdiği emir ile kapı da kapatıldı. İçinde uzun süre kaldılar. Sonra kapıyı açtı.

Abdullah dedi ki: Herkesten elimi çabuk tutarak Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in çıktığını Bilâl'in de onun arkasından çıktığını görünce hemen Bilâl'e: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) içinde namaz kıldı mı? dedim. O, evet dedi. Ben: Nerede? dedim, Bilâl: Yüzünün karşısına gelen iki direk arasında dedi.

(İbn Ömer) dedi ki: Ama ona kaç rekât kıldığını sormayı unuttum. [288]

Şerh

(3217-3218 numaralı hadisler)

Müslim -Allah'ın rahmeti ona- bu babta kendi senetleri ile Bilâl (radıyallâhu anh)'dan (3218) "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Kâbe'ye girip iki direk arasında namaz kıldığını" yine kendi senedi ile Üsâme (radıyallâhu anh)'dan (3224) Kâbe'nin etrafında dua edip namaz kılmamış olduğuna dair hadisleri rivâyet etmektedir.

Hadis ehli icma ile Bilâl'in rivâyetini almayı kabul etmiştir. Çünkü bu hadis bir hususu tespit etmektedir. Bu yönü ile onda fazla bir bilgi vardır. O halde onu tercih etmek icap eder. Maksat da rüku ve secdeleri bulunan namazdır. Bundan dolayı İbn Ömer: Ve ben ona kaç rekât kıldığını sormayı unuttum demektedir. Üsâme'nin namaz kılmadığını söylemesi ise Kâbe'nin içine girdikleri zaman kapıyı kapatıp dua etmek ile meşgul olduklarından dolayıdır. Üsâme Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in dua ettiğini görmüş, sonra kendisi de Beyt'in taraflarından birisinde dua etmek ile meşgul olurken Nebi

288 3217 numaralı hadisin kaynakları

(sallallâhu aleyhi ve sellem) ise Beyt'in bir başka tarafında olup Bilâl de ona yakın bir yerde bulunuyordu. Sonra Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) namaz kılmış, ona yakın olduğu için de Bilâl de onun namaz kıldığını görmüş, Üsâme ise uzak olduğundan ve meşguliyeti dolayısı ile onun namaz kıldığını görmemiştir. Kılınan bu namaz hafif (çabuk) bir namaz idi. Kapı kapalı olduğundan ve uzak bulunup dua ile meşguliyetinden dolayı Üsâme namazı görmemiştir. Bu sebeple kendi zannı ile amel ederek namaz kılmadığını söylemesi caiz olmuştur.

Bilâl ise namazın kılındığından muhakkak olarak emin olduğu için namaz kıldığını haber vermiştir. Allah en iyi bilendir.

İlim adamları Kâbe içerisinde duvarlarından birisine ya da kapalı iken kapısına dönmüş olarak namaz kılması hususunda ihtilaf etmişlerdir. Şafii, Sevri, Ebu Hanife, Ahmed ve cumhur Kâbe'nin içinde nafile namaz da farz namaz da sahihtir demişlerdir. İmam Malik ise Kâbe'nin içinde mutlak nafile namaz sahih olmakla birlikte farz namaz, vitir, sabah namazının iki rekâtı, tavafın iki rekâtı sahih olmaz.

Muhammed b. Cerir, Maliki mezhebinden Esbah ve bazı Zahiri mezhebi âlimleri ise Kâbe'nin içinde kesinlikle farz olsun nafile olsun hiçbir namaz sahih olmaz demişlerdir. Kadı Iyaz bunu İbn Abbas'dan da nakletmiş bulunmaktadır.

Cumhurun delili Bilâl'in rivâyet ettiği hadistir. Ayrıca nafile sahih ise farz da sahih olur. Çünkü (namaz kılan kişi) binek üzerinde olmayıp yerde bulunuyorsa, Kâbe'ye dönmek bakımından nafile namaz ile farz namaz arasında bir fark yoktur. Aralarında yalnızca yolculuk esnasında yürüme halinde, Kâbe'ye yönelmek bakımından fark vardır. Allah en iyi bilendir.

(3217) "Osman b. Talha el-Hacebî" ha ve cim harfleri fethalı olup Kâbe'nin hicâbesine nisbet edilmiştir. Bu ise Kâbe işlerini, Kâbe'yi açmak, kapatmak ve hizmetlerini görmek görevidir. Ona ve onun akrabalarına "el-Hacebiyyân: Hacebiîer" denilir. Adı Osman b. Talha Ebu Talha'dır. Ebu Talha'nın adı da Abdullah b. Abdüluzza b. Osman b. Abdüddâr b. Kusayy el-Kuraşî el-Abderî'dir. Halid b. el-Velid ve Amr b. el-As ile birlikte Hudeybiye barış antlaşması sırasında müslüman olmuş ve Mekke'nin fethinde hazır bulunmuştu. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Kâbe'nin anahtarını ona ve Ebu Şeybe b. Osman b. Ebu Talha'ya vermiş ve: Ey Talha oğulları! Bunu ebedi ve sürekli olarak alınız. Bunu sizden ancak zâlim olan bir kimse çekip alır, buyurmuştur. Sonra Medine'ye yerleşmiş, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in vefatına kadar Medine'de ikamet etmiş, sonra oradan Mekke'ye geçmiş, Mekke'de

kırk iki yılında vefat edinceye kadar ikamet etmiştir. Ecnâdîn günü şehit düştüğü de söylenmiştir. Ecnâdîn ise Beytü'l-Makdis'e yakın bir yerdir. Buraya gaza Ömer b. el-Hattab (radıyallâhu anh)'ın halifeliğinin ilk zamanlarında yapılmıştı.

Sahih'de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğu sabittir: *"Cahiliye dönemindeki her türlü görev ayaklarımın altındadır. Hacılara sikaye (su verme) ve Beyt'in sid3anesi (koruyuculuğu) müstesnâ."*

Kadı Iyaz dedi ki: İlim adamları der ki: Herhangi bir kimsenin bu görevi onlardan alması caiz değildir. Bu görev onlara Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) tarafından verilmiştir. Dolayısı ile her zaman için ebediyyen onların ve soylarından gelenlerin elinde kalmaya devam edecektir. Bu hususta kimse onlarla çekişemez ve onlar var oldukları ve bu işe elverişli olduğu sürece kimse onlarla bu görevlerinde ortak olamaz.

"Kâbe'nin içine girip üzerine kapattı." Kapısını üzerine kapatmasının sebebi kalbine daha bir sükûnet verici, huşusunu toplamasına daha çok yardımcı olması, insanların gelip toplanarak içeri girip izdiham yaparak bundan dolayı zarar görmemeleri ve onların gürültüleri sebebi ile de kendisinin zihninin karışmaması içindir. Allah en iyi bilendir.

"İki direği sol tarafına, bir direği sağ tarafına aldı." Burada bu açıklama bu şekildedir. Buhari'nin rivâyetinde ise iki direği sağına, bir direği soluna aldı şeklindedir. Muvatta'da, Ebu Davud'un Süneni'nde de bu şekildedir. Hepsi de Malik'in rivâyeti iledir. Buhari'deki bir rivâyette de: Bir direği sağına, bir direği soluna aldı şeklindedir.

(3218) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mekke'nin fethedildiği günü geldi..." Bu, bu babtaki hadislerde sözkonusu edilen Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Kâbe'ye girip içinde namaz kılmasının fetih gününde gerçekleşmiş olduğuna bir delildir. Bu hususta görüş ayrılığı yoktur. Vedâ Haccı gününde bu iş olmamıştır.

"Kâbe'nin avlusu (finâu'l-Kâbe) etrafı ve Kâbe'nin çevresi demektir. Allah en iyi bilendir.

"Anahtarı getirdi" mifteh: anahtar mim harfi kesrelidir. Diğer rivâyette ise te harfinden sonra elif ile "miftâh" şeklindedir. Her ikisi de birer söyleyiştir.

"İçinde uzun süre durdular." Meliyyen uzun süre demektir.

"Ona kaç rekât namaz kıldığını sormayı unuttum." İbn Ömer'in rivâyetinde Buhari ve Müslim'in Sahih'lerinde bu şekilde sabit olmakla birlik-

te Ebu Davud'un Süneni'nde zayıf bir isnâd ile Abdurrahman b. SAffân'dan şöyle dediği nakledilmektedir: Ömer b. el-Hattab (radıyallâhu anh)'a: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Kâbe'ye girdiği zaman nasıl yaptı? dedim. O: İki rekât namaz kıldı dedi diye rivâyet edilmiştir.

٣٢١٩-٣٩٠/٣- وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَيُّوبَ السَّخْتِيَانِيِّ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ أَقْبَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَامَ الْفَتْحِ عَلَى نَاقَةٍ لِأُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ حَتَّى أَنَاخَ بِفِنَاءِ الْكَعْبَةِ ثُمَّ دَعَا عُثْمَانَ بْنَ طَلْحَةَ فَقَالَ ائْتِنِي بِالْمِفْتَاحِ فَذَهَبَ إِلَى أُمِّهِ فَأَبَتْ أَنْ تُعْطِيَهُ فَقَالَ وَاللهِ لَتُعْطِينِهِ أَوْ لَيَخْرُجَنَّ هَذَا السَّيْفُ مِنْ صُلْبِي قَالَ فَأَعْطَتْهُ إِيَّاهُ فَجَاءَ بِهِ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَدَفَعَهُ إِلَيْهِ فَفَتَحَ الْبَابَ ثُمَّ ذَكَرَ بِمِثْلِ حَدِيثِ حَمَّادِ بْنِ زَيْدٍ

3219-390/3- Bunu bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti... İbn Ömer dedi ki: Mekke'nin fethedildiği sene Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Üsâme b. Zeyd'e ait bir devenin üzerinde geldi. Nihayet devesini Kâbe'nin avlusuna çöktürdü. Sonra Osman b. Talha'yı çağırarak: *"Bana anahtarı ver"* buyurdu. Osman annesine gitti. Annesi anahtarı vermek istemedi.

Osman: Allah'a yemin ederim ya anahtarı bana verirsin yahut da bu kılıç (karnından girer) belinden çıkar, dedi. Bunun üzerine annesi anahtarı ona verdi. O da anahtarı getirip Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e verdi. Kapıyı açtı. Sonra da hadisi Hammâd b. Zeyd'in hadisi gibi zikretti.[289]

٣٢٢٠-٣٩١/٤- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى وَهُوَ الْقَطَّانُ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا عَبْدَةُ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ دَخَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ الْبَيْتَ وَمَعَهُ أُسَامَةُ وَبِلَالٌ وَعُثْمَانُ بْنُ طَلْحَةَ فَأَجَافُوا عَلَيْهِمْ الْبَابَ طَوِيلًا ثُمَّ فُتِحَ فَكُنْتُ أَوَّلَ مَنْ دَخَلَ فَلَقِيتُ بِلَالًا فَقُلْتُ أَيْنَ صَلَّى رَسُولُ اللهِ ﷺ فَقَالَ بَيْنَ الْعَمُودَيْنِ الْمُقَدَّمَيْنِ فَنَسِيتُ أَنْ أَسْأَلَهُ كَمْ صَلَّى رَسُولُ اللهِ ﷺ

3220-391/4- Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Yahya -ki o el-Kattân'dır- tahdis etti (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize

289 3217 numaralı hadisin kaynakları

Ebu Üsâme tahdis etti. (H.) Bize İbn Numeyr de -lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti, bize Abde, Ubeydullah'tan tahdis etti, o Nâfi'den, o İbn Ömer'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Üsâme, Bilâl ve Osman b. Talha ile birlikte Beyt'in içine girdi. Kapıyı uzun süre üzerlerine kapalı tuttular. Sonra kapı açıldı. İlk giren kişi ben oldum. Bilâl ile karşılaştığımda: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) nerede namaz kıldı? dedim. O: Öndeki iki direk arasında, dedi. Ama ona: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kaç rekât namaz kıldı, diye sormayı unuttum.[290]

٣٢٢١-٣٩٢/٥- وَحَدَّثَنِي حُمَيْدُ بْنُ مَسْعَدَةَ حَدَّثَنَا خَالِدٌ يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عَوْنٍ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّهُ انْتَهَى إِلَى الْكَعْبَةِ وَقَدْ دَخَلَهَا النَّبِيُّ ﷺ وَبِلَالٌ وَأُسَامَةُ وَأَجَافَ عَلَيْهِمْ عُثْمَانُ بْنُ طَلْحَةَ الْبَابَ قَالَ فَمَكَثُوا فِيهِ مَلِيًّا ثُمَّ فُتِحَ الْبَابُ فَخَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ وَرَقِيتُ الدَّرَجَةَ فَدَخَلْتُ الْبَيْتَ فَقُلْتُ أَيْنَ صَلَّى النَّبِيُّ ﷺ قَالُوا هَا هُنَا قَالَ وَنَسِيتُ أَنْ أَسْأَلَهُمْ كَمْ صَلَّى

3221-392/5- Bana Humeyd b. Mes'ade de tahdis etti, bize Halid -yani b. el-Hâris- tahdis etti, bize Abdullah b. Avn, Nâfi'den tahdis etti, o Abdullah b. Ömer'den rivâyet ettiğine göre kendisi Kâbe'ye kadar vardığı sırada Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Bilâl ve Üsâme içeri girmiş, Osman b. Talha da kapıyı üzerlerine kapatmıştı. İçeride uzun bir süre kaldılar. Sonra kapı açıldı. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) dışarı çıktı, ben de basamağa çıktım ve Beyt'in içine girdim. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) nerede namaz kıldı? dedim. Burada, dediler. (Abdullah b. Ömer) dedi ki: Fakat onlara kaç rekât namaz kıldığını sormayı unuttum.[291]

Şerh

"Bana Humeyd b. Mes'ade de tahdis etti... Kaç rekât namaz kıldığını sormayı unuttum." Bu rivâyet burada bu şekildedir. Bu rivâyetin zahirinden anlaşıldığına göre İbn Ömer, Bilâl'e, Üsâme'ye ve Osman'a hepsine sormuş olmaktadır. Kadı Iyaz dedi ki: Ama hadis ehli bu rivâyetin (nisbeten) zayıf olduğunu söylemişlerdir. Dârâkutni dedi ki: Burada İbn Avn yanılmış, başkası ise ona muhalefet etmiş olup bunu sadece Bilâl'den müsned olarak rivâyet etmişlerdir.

290 İbn Ömer'in rivâyet ettiği bu hadisi yalnızca Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7854, 8051, 8196; Bilal'in rivâyetinin kaynakları ise daha önce 3217 numara ile gösterildi.

291 3217 numaralı hadisin kaynakları

Kadı Iyaz dedi ki: İşte Müslim'in diğer rivâyet yollarında zikrettiği de budur: Bilâl'e sordum şeklindedir. Şu kadar var ki Harmele'nin İbn Vehb'den rivâyetine göre bana Bilâl ve Osman b. Talha'nın haber verdiklerine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Kâbe'nin içinde namaz kıldı. Hadiste genel olarak bütün üstadlarımız nezdinde bu şekildedir. Bazı nüshalarda ise Osman b. Ebu Talha diye kaydedilmiştir ki bu da İbn Avn'ın rivâyetini desteklemektedir. Ama meşhur olan bunu yalnızca Bilâl'in rivâyet ettiğidir. Allah en iyi bilendir.

٣٢٢٢-٣٩٣/٦- وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ رُمْحٍ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَالِمٍ عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ قَالَ دَخَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ الْبَيْتَ هُوَ وَأُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ وَبِلَالٌ وَعُثْمَانُ بْنُ طَلْحَةَ فَأَغْلَقُوا عَلَيْهِمْ فَلَمَّا فَتَحُوا كُنْتُ فِي أَوَّلِ مَنْ وَلَجَ فَلَقِيتُ بِلَالًا فَسَأَلْتُهُ هَلْ صَلَّى فِيهِ رَسُولُ اللهِ ﷺ قَالَ نَعَمْ صَلَّى بَيْنَ الْعَمُودَيْنِ الْيَمَانِيَيْنِ

3222-393/6- Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti, bize Leys tahdis etti, (H.) Bize İbn Rumh da tahdis etti, bize Leys İbn Şihâb'dan haber verdi, o Sâlim'den, o babasından şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Üsâme b. Zeyd, Bilâl ve Osman b. Talha ile birlikte Beyt'in içine girdi ve üzerlerine kapıyı kapattılar. Kapıyı açtıkları zaman içeri ilk giren kişi ben oldum. Bilâl ile karşılaştım, ona: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) içinde namaz kıldı mı? dedim. O, evet, iki yemani direğin arasında namaz kıldı dedi. [292]

٣٢٢٣-٣٩٤/٧- وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللهِ عَنْ أَبِيهِ قَالَ رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ دَخَلَ الْكَعْبَةَ هُوَ وَأُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ وَبِلَالٌ وَعُثْمَانُ بْنُ طَلْحَةَ وَلَمْ يَدْخُلْهَا مَعَهُمْ أَحَدٌ ثُمَّ أُغْلِقَتْ عَلَيْهِمْ قَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ فَأَخْبَرَنِي بِلَالٌ أَوْ عُثْمَانُ بْنُ طَلْحَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ صَلَّى فِي جَوْفِ الْكَعْبَةِ بَيْنَ الْعَمُودَيْنِ الْيَمَانِيَيْنِ

3223-394/7- Bana Harmele b. Yahya da tahdis etti... Sâlim b. Abdullah babasından şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i

292 Buhari, 1598; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2908; Ayrıca 3217 numaralı hadisin kaynakları

Üsâme b. Zeyd, Bilâl ve Osman b. Talha ile birlikte Kâbe'nin içine girdiklerini gördüm. Onlarla birlikte başka kimse girmemişti. Sonra Kâbe(nin kapısı) üzerlerine kapatıldı.

Abdullah b. Ömer dedi ki: Bana Bilâl yahut Osman b. Talha, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Kâbe'nin içinde iki Yemânî direğin arasında namaz kıldı, dedi.[293]

٣٢٢٤-٣٩٥/٨- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ جَمِيعًا عَنِ ابْنِ بَكْرٍ قَالَ عَبْدٌ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ قُلْتُ لِعَطَاءٍ أَسَمِعْتَ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ إِنَّمَا أُمِرْتُمْ بِالطَّوَافِ وَلَمْ تُؤْمَرُوا بِدُخُولِهِ قَالَ لَمْ يَكُنْ يَنْهَى عَنْ دُخُولِهِ وَلَكِنِّي سَمِعْتُهُ يَقُولُ أَخْبَرَنِي أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَمَّا دَخَلَ الْبَيْتَ دَعَا فِي نَوَاحِيهِ كُلِّهَا وَلَمْ يُصَلِّ فِيهِ حَتَّى خَرَجَ فَلَمَّا خَرَجَ رَكَعَ فِي قُبُلِ الْبَيْتِ رَكْعَتَيْنِ وَقَالَ هَذِهِ الْقِبْلَةُ قُلْتُ لَهُ مَا نَوَاحِيهَا أَفِي زَوَايَاهَا قَالَ بَلْ فِي كُلِّ قِبْلَةٍ مِنَ الْبَيْتِ

3224-395/8- Bize İshak b. İbrahim ve Abd b. Humeyd birlikte İbn Bekir'den tahdis etti. Abd dedi ki: Bize Muhammed b. Bekr haber verdi, bize İbn Cureyc haber verip dedi ki: Atâ'ya sordum: İbn Abbas'ı şöyle derken dinledin mi? Size ancak tavaf etmeniz emredildi. İçine girmeniz emredilmedi. O şöyle dedi: İçine girmeyi hiç yasaklamadı ama ben onu şöyle derken dinlemiştim. Üsâme b. Zeyd'in bana haber verdiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Beyt'in içine girince her tarafında dua etti ama çıkıncaya kadar içinde namaz kılmadı. Dışarıya çıkınca Beyt'e doğru iki rekât namaz kıldı ve "kıble işte budur" buyurdu. Ben ona: Etrafları ne demek, köşelerinde mi dedim. O: "Hayır, Beyt'in kıble olan her bir tarafında" dedi. [294]

Şerh

"Dışarı çıkınca Beyt'e doğru iki rekât namaz kıldı ve: *işte kıble budur* dedi."

"Beyt'e doğru" ibaresinde "kubul: ..e doğru" lafzında kaf ve be harfleri ötrelidir. Bununla birlikte benzeri diğer kelimelerde olduğu gibi be harfi-

293 İbn Ömer'in rivâyet ettiği hadisi yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7012; Bilal'in rivâyetinin kaynakları ise 3217 numaralı hadiste gösterilmiştir.

294 Nesai, 2917; Tuhfetu'l-Eşrâf, 96

nin sakin okunması da caizdir. Bu da senin karşında olan demektir. Onun karşısındaki anlamında olduğu da söylenmiştir. Sahihdeki bir rivâyette de: “Kâbe’nin yüzüne karşı iki rekât namaz kıldı” denilmektedir. İşte “kubul: ..e doğru” ile kastedilen budur. Yani Kâbe’nin kapısının yanında namazı kıldı. “Beyt’e doğru rüku yaptı” ise namaz kıldı anlamındadır.

“İki rekât” ifadesi de Şafii’nin ve cumhurun gündüzün kılınan nafile namazların ikişer rekât kılınması sünnettir şeklindeki görüşlerinin lehine bir delildir. Ebu Hanife ise dört rekâtın müstehap olduğunu söylemiştir. Mesele Namaz Kitabı’nda daha önce geçti.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)’in: *“İşte kıble budur”* buyruğu ile ilgili olarak Hattâbî şunları söylemektedir: Yani kıble ile ilgili durum artık bu Beyt’e dönmek, istikbal etmek şeklinde kesinleşmiştir. Bugünden sonra nesh olmayacaktır. Ebediyyen bu Beyt’e doğru namaz kılınır. Yine Hattâbî şunları söylemektedir: Onlara imamın nerede durmasının sünnet olduğunu öğrettiği ve imamın Kâbe’nin köşelerinde veya yanlarında değil karşısında duracağını -namaz bütün cihetlerinde olsa dahi- öğretmek istemiş olma ihtimali de vardır. Hattâbî’nin açıklamaları bunlardır. Bunun üçüncü bir anlama gelme ihtimali de vardır, o da şudur: İşte bu Kâbe sizin dönmekle emrolunduğunuz mescid-i haramın kendisidir. Ne bütün harem bölgesi, ne Mekke, ne de Kâbe’nin etrafındaki mescidin tamamıdır. Aksine sadece bizzat Kâbe’nin kendisidir. Allah en iyi bilendir.

٣٢٢٥-٣٩٦/٩- حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ حَدَّثَنَا عَطَاءٌ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ دَخَلَ الْكَعْبَةَ وَفِيهَا سِتُّ سَوَارٍ فَقَامَ عِنْدَ سَارِيَةٍ فَدَعَا وَلَمْ يُصَلِّ

3225-396/9- Bize Şeybân b. Ferruh tahdis etti, bize Hemmâm tahdis etti, bize Atâ’nın İbn Abbas’dan tahdis ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Kâbe’nin içine girdiğinde içinde altı direk vardı. Her bir direğin yanında durup dua etti ve namaz kılmadı.[295]

٣٢٢٦-٣٩٧/١٠- وَحَدَّثَنِي سُرَيْجُ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنِي هُشَيْمٌ أَخْبَرَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ قَالَ قُلْتُ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي أَوْفَى صَاحِبِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَدَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ الْبَيْتَ فِي عُمْرَتِهِ قَالَ لَا

295 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu’l-Eşrâf, 5966

3226-397/10- Bana Süreyc b. Yunus da tahdis etti, bana Huşeym tahdis etti, bize İsmail b. Ebu Halid haber verip dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in arkadaşı Abdullah b. Ebu Evfa'ya: Umre yaptığı sırada Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Beyt'in içine girdi mi? dedim. O, hayır dedi. [296]

Şerh

"Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) yaptığı umrede Beyt'in içine girdi mi? dedim. O, hayır dedi." Bu, ilim adamlarının üzerinde ittifak ettiği hususlardan biridir. İlim adamları der ki: Bundan kasıt ise Mekke fethedilmeden önce Hicretin yedinci yılında yapılan kaza umresidir. İlim adamları der ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Beyt'in içine girmeyişinin sebebi o zaman Beyt'in içinde bulunan putlar ve suretlerdir. Müşrikler de onları değiştirmesine imkân vermezlerdi. Ama yüce Allah ona Mekke fethini nasip edince Beyt'in içine girip içinde namaz kıldı ve girmeden önce içindeki suretleri izale etti. Allah en iyi bilendir.

٦٩/٦٩- بَاب نَقْضِ الْكَعْبَةِ وَبِنَائِهَا

69/69- KÂBE'NİN YIKILMASI VE BİNA EDİLMESİ BABI

٣٢٢٧-٣٩٨/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ لِي رَسُولُ اللهِ ﷺ لَوْلَا حَدَاثَةُ عَهْدِ قَوْمِكِ بِالْكُفْرِ لَنَقَضْتُ الْكَعْبَةَ وَلَجَعَلْتُهَا عَلَى أَسَاسِ إِبْرَاهِيمَ فَإِنَّ قُرَيْشًا حِينَ بَنَتْ الْبَيْتَ اسْتَقْصَرَتْ وَلَجَعَلْتُ لَهَا خَلْفًا

3227-398/1- Bana Yahya b. Yahya da tahdis etti, bize Ebu Muaviye, Hişam b. Urve'den haber verdi, o babasından, o Âişe'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana: *"Eğer kavmin henüz küfürden yeni çıkmamış olsaydı şüphesiz Kâbe'yi yıkar ve onu İbrahim'in temelleri üzerine bina ederdim. Çünkü Kureyş, Beyt'i bina ettiklerinde onu tamamlayacak gücü bulamadılar ve ben ona bir de arkadan bir kapı yapardım."* [297]

296 Buhari, 1600, 1791, 4188, 4255; Ebu Davud, 1902; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5156
297 Buhari, 1585 -muallak olarak-; Nesai, 2901; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17197

٣٢٢٨-.../٢- وَحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ عَنْ هِشَامٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ

3228-.../2- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb de tahdis edip dediler ki: Bize İbn Numeyr, Hişâm'dan bu isnâd ile tahdis etti. [298]

٣٢٢٩-٣٩٩/٣- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ أَخْبَرَ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ أَلَمْ تَرَيْ أَنَّ قَوْمَكِ حِينَ بَنَوْا الْكَعْبَةَ اقْتَصَرُوا عَنْ قَوَاعِدِ إِبْرَاهِيمَ قَالَتْ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ أَفَلَا تَرُدُّهَا عَلَى قَوَاعِدِ إِبْرَاهِيمَ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَوْلَا حِدْثَانُ قَوْمِكِ بِالْكُفْرِ لَفَعَلْتُ فَقَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ لَئِنْ كَانَتْ عَائِشَةُ سَمِعَتْ هَذَا مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ مَا أُرَى رَسُولَ اللهِ ﷺ تَرَكَ اسْتِلَامَ الرُّكْنَيْنِ اللَّذَيْنِ يَلِيَانِ الْحِجْرَ إِلَّا أَنَّ الْبَيْتَ لَمْ يُتَمَّمْ عَلَى قَوَاعِدِ إِبْرَاهِيمَ

3229-399/3- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Malik'e İbn Şihâb'dan rivâyetini okudum. O Sâlim b. Abdullah'tan rivâyet ettiğine göre Abdullah b. Muhammed b. Ebu Bekr b. Sıddık, Abdullah b. Ömer'e Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Âişe'den haber verdiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Sen kavminin Kâbe'yi inşa ettiklerinde İbrahim'in temellerine göre daha eksik bina ettiklerini görmedin mi?"*

(Âişe) dedi ki: Ben: Ey Allah'ın Rasûlü! Onu yeniden İbrahim'in temelleri üzerine bina etsen ya dedim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Eğer kavmin küfürden yeni kurtulmamış olsaydı bunu şüphesiz yapardım"* buyurdu.

Abdullah b. Ömer dedi ki: Andolsun Âişe bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den işittiyse ben de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Hicre bitişik iki rüknü istilâm etmeyi terk etmesinin ancak Beyt'in İbrahim'in temelleri üzerine tamamlanmaması sebebi ile olduğu kanaatindeyim. [299]

---

298 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17002

299 Buhari, 1583, 3368, 4484; Nesai, 2900; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16287

٣٢٣٠-٤٠٠/٤- حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ عَنْ مَخْرَمَةَ ح وَحَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي مَخْرَمَةُ بْنُ بُكَيْرٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ سَمِعْتُ نَافِعًا مَوْلَى ابْنِ عُمَرَ يَقُولُ سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ أَبِي بَكْرِ بْنِ أَبِي قُحَافَةَ يُحَدِّثُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهَا قَالَتْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ لَوْلَا أَنَّ قَوْمَكِ حَدِيثُو عَهْدٍ بِجَاهِلِيَّةٍ أَوْ قَالَ بِكُفْرٍ لَأَنْفَقْتُ كَنْزَ الْكَعْبَةِ فِي سَبِيلِ اللهِ وَلَجَعَلْتُ بَابَهَا بِالْأَرْضِ وَلَأَدْخَلْتُ فِيهَا مِنَ الْحِجْرِ

3230-400/4- Bana Ebu't-Tâhir de tahdis etti... Bize İbn Vehb tahdis etti, bana Mahreme b. Bukeyr babasından şöyle dediğini haber verdi: İbn Ömer'in azadlısı Nâfi'i şöyle derken dinledim: Abdullah b. Ebu Bekr b. Ebu Kuhâfe'yi Abdullah b. Ömer'den tahdis ederken dinledim. O Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Eğer kavmin cahiliye döneminde -yahut küfürden dedi- yeni kurtulmuş olmasalardı Kâbe'nin hazinesini Allah yolunda harcar, onun kapısını yere kadar indirir ve Hicrin bir bölümünü de ona katardım."* [300]

٣٢٣١-٤٠١/٥- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنِي ابْنُ مَهْدِيٍّ حَدَّثَنَا سَلِيمُ بْنُ حَيَّانَ عَنْ سَعِيدٍ يَعْنِي ابْنَ مِينَاءَ قَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ الزُّبَيْرِ يَقُولُ حَدَّثَتْنِي خَالَتِي يَعْنِي عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَا عَائِشَةُ لَوْلَا أَنَّ قَوْمَكِ حَدِيثُو عَهْدٍ بِشِرْكٍ لَهَدَمْتُ الْكَعْبَةَ فَأَلْزَقْتُهَا بِالْأَرْضِ وَجَعَلْتُ لَهَا بَابَيْنِ بَابًا شَرْقِيًّا وَبَابًا غَرْبِيًّا وَزِدْتُ فِيهَا سِتَّةَ أَذْرُعٍ مِنَ الْحِجْرِ فَإِنَّ قُرَيْشًا اقْتَصَرَتْهَا حَيْثُ بَنَتِ الْكَعْبَةَ

3231-401/5- Bana Muhammed b. Hâtim de tahdis etti... Abdullah b. ez-Zubeyr dedi ki: Teyzem -yani Âişe- bana tahdis edip dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Ey Âişe! Şayet kavmin şirkten yeni kurtulmuş olmasalardı, Kâbe'yi yıkar onu yere kadar indirir, ona biri doğu tarafında bir kapı, diğeri batı tarafında bir kapı olmak üzere iki kapı yapar ve ona Hicr'den altı arşınlık bir yer katardım. Çünkü Kureyşliler Kâbe'yi bina ettiklerinde onu küçültmüşlerdi."* [301]

---

300 3229 numaralı hadisin kaynakları

301 Nesai, 2910; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16190

٣٢٣٢-٤٠٢/٦- حَدَّثَنَا هَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي زَائِدَةَ أَخْبَرَنِي ابْنُ أَبِي سُلَيْمَانَ عَنْ عَطَاءٍ قَالَ لَمَّا احْتَرَقَ الْبَيْتُ زَمَنَ يَزِيدَ بْنِ مُعَاوِيَةَ حِينَ غَزَاهَا أَهْلُ الشَّامِ فَكَانَ مِنْ أَمْرِهِ مَا كَانَ تَرَكَهُ ابْنُ الزُّبَيْرِ حَتَّى قَدِمَ النَّاسُ الْمَوْسِمَ يُرِيدُ أَنْ يُجَرِّئَهُمْ أَوْ يُحَرِّبَهُمْ عَلَى أَهْلِ الشَّامِ فَلَمَّا صَدَرَ النَّاسُ قَالَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَشِيرُوا عَلَيَّ فِي الْكَعْبَةِ أَنْقُضُهَا ثُمَّ أَبْنِي بِنَاءَهَا أَوْ أُصْلِحُ مَا وَهَى مِنْهَا قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ فَإِنِّي قَدْ فُرِقَ لِي رَأْيٌ فِيهَا أَرَى أَنْ تُصْلِحَ مَا وَهَى مِنْهَا وَتَدَعَ بَيْتًا أَسْلَمَ النَّاسُ عَلَيْهِ وَأَحْجَارًا أَسْلَمَ النَّاسُ عَلَيْهَا وَبُعِثَ عَلَيْهَا النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ ابْنُ الزُّبَيْرِ لَوْ كَانَ أَحَدُكُمْ احْتَرَقَ بَيْتُهُ مَا رَضِيَ حَتَّى يُجِدَّهُ فَكَيْفَ بَيْتُ رَبِّكُمْ إِنِّي مُسْتَخِيرٌ رَبِّي ثَلَاثًا ثُمَّ عَازِمٌ عَلَى أَمْرِي فَلَمَّا مَضَى الثَّلَاثُ أَجْمَعَ رَأْيَهُ عَلَى أَنْ يَنْقُضَهَا فَتَحَامَاهُ النَّاسُ أَنْ يَنْزِلَ بِأَوَّلِ النَّاسِ يَصْعَدُ فِيهِ أَمْرٌ مِنْ السَّمَاءِ حَتَّى صَعِدَهُ رَجُلٌ فَأَلْقَى مِنْهُ حِجَارَةً فَلَمَّا لَمْ يَرَهُ النَّاسُ أَصَابَهُ شَيْءٌ تَتَابَعُوا فَنَقَضُوهُ حَتَّى بَلَغُوا بِهِ الْأَرْضَ فَجَعَلَ ابْنُ الزُّبَيْرِ أَعْمِدَةً فَسَتَّرَ عَلَيْهَا السُّتُورَ حَتَّى ارْتَفَعَ بِنَاؤُهُ وَقَالَ ابْنُ الزُّبَيْرِ إِنِّي سَمِعْتُ عَائِشَةَ تَقُولُ إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لَوْلَا أَنَّ النَّاسَ حَدِيثٌ عَهْدُهُمْ بِكُفْرٍ وَلَيْسَ عِنْدِي مِنْ النَّفَقَةِ مَا يُقَوِّي عَلَى بِنَائِهِ لَكُنْتُ أَدْخَلْتُ فِيهِ مِنْ الْحِجْرِ خَمْسَ أَذْرُعٍ وَلَجَعَلْتُ لَهَا بَابًا يَدْخُلُ النَّاسُ مِنْهُ وَبَابًا يَخْرُجُونَ مِنْهُ قَالَ فَأَنَا الْيَوْمَ أَجِدُ مَا أُنْفِقُ وَلَسْتُ أَخَافُ النَّاسَ قَالَ فَزَادَ فِيهِ خَمْسَ أَذْرُعٍ مِنْ الْحِجْرِ حَتَّى أَبْدَى أُسًّا نَظَرَ النَّاسُ إِلَيْهِ فَبَنَى عَلَيْهِ الْبِنَاءَ وَكَانَ طُولُ الْكَعْبَةِ ثَمَانِيَ عَشْرَةَ ذِرَاعًا فَلَمَّا زَادَ فِيهِ اسْتَقْصَرَهُ فَزَادَ فِي طُولِهِ عَشْرَ أَذْرُعٍ وَجَعَلَ لَهُ بَابَيْنِ أَحَدُهُمَا يُدْخَلُ مِنْهُ وَالْآخَرُ يُخْرَجُ مِنْهُ فَلَمَّا قُتِلَ ابْنُ الزُّبَيْرِ كَتَبَ الْحَجَّاجُ إِلَى عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ مَرْوَانَ يُخْبِرُهُ بِذَلِكَ وَيُخْبِرُهُ أَنَّ ابْنَ الزُّبَيْرِ قَدْ وَضَعَ الْبِنَاءَ عَلَى أُسٍّ نَظَرَ إِلَيْهِ الْعُدُولُ مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ فَكَتَبَ إِلَيْهِ عَبْدُ الْمَلِكِ إِنَّا لَسْنَا مِنْ تَلْطِيخِ ابْنِ الزُّبَيْرِ فِي شَيْءٍ أَمَّا مَا زَادَ فِي طُولِهِ فَأَقِرَّهُ وَأَمَّا مَا زَادَ فِيهِ مِنْ الْحِجْرِ فَرُدَّهُ إِلَى بِنَائِهِ وَسُدَّ الْبَابَ الَّذِي فَتَحَهُ فَنَقَضَهُ وَأَعَادَهُ إِلَى بِنَائِهِ

3232-402/6- Bize Hennâd b. es-Serrî tahdis etti, bize İbn Ebu Zâide tahdis etti, bize İbn Ebu Süleyman, Atâ'dan şöyle dediğini haber verdi. Yezid b. Muaviye zamanında Şam ahalisi oraya gaza yaptıkları sırasında Beyt yandığı vakit Beyt ile alakalı olanlar oldu. İnsanlar da hacca gelinceye kadar İbn ez-Zubeyr de Beyt'i kendi haline bıraktı. (Bununla) onları Şam'lılara karşı yüreklendirmek -yahut onlara karşı savaştırmak- istiyordu. İnsanlar haccdan döndüklerinde İbn ez-Zubeyr: Ey insanlar! Bana Kâbe hususunda görüşünüzü belirtin. Onu yıkıp sonra yeniden mi bina edeyim, yoksa harab olan yerlerini tamir mi edeyim? dedi. İbn Abbas dedi ki: Onun hakkında benim hatırıma bir görüş geliyor. Benim görüşüme göre Kâbe'nin harab olan yerlerini tamir et ve Beyt'i insanların müslüman olarak buldukları hâl üzere, taşları(nı) da insanların müslüman olduklarında ve Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in de peygamber olarak gönderildiğinde buldukları hâl üzere bırak.

İbn ez-Zubeyr şöyle dedi: Sizden birinizin evi yansa onu yenilemedikçe gönlü rahat etmez. Peki ya Rabbinizin Beyt'i için bunu nasıl kabul edebilirsiniz? Ben üç gün Rabbim'den hayırlısını dileyip istihare yapacağım. Sonra ne yapacağıma kesin karar vereceğim, dedi.

Aradan üç gün geçtikten sonra onu yıkmaya karar verdi. Ancak ahali onun Kâbe'nin üzerine çıkacak ilk insanın üzerine semadan bir bela ineceği korkusuyla bu işten vazgeçmesini istediler. Nihayet bir adam Beyt'in üzerine çıktı ve ondan birkaç taş aşağı attı. İnsanlar ona bir şey isabet etmediğini görünce birbiri arkasına giderek yere varıncaya kadar taşlarını söktüler. İbn ez-Zubeyr direkler dikip üzerine perdeler koyarak kapattı ve nihayet Beyt'in binası (duvarları) yükseldi.

İbn ez-Zubeyr dedi ki: Ben Âişe'yi şöyle derken dinledim: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"Eğer insanlar küfürden yeni kurtulmamış olsalardı ve eğer bende Kâbe'yi yeniden bina edecek masraf bulunmuş olsaydı şüphesiz Kâbe'nin içine Hicr'den beş arşınlık bir yer katar ona insanların gireceği bir kapı ile çıkacakları bir kapı yapardım."*

İbn ez-Zubeyr devamla dedi ki: Bugün ise ben yapacağım harcamayı bulabiliyorum. İnsanlardan da korkmuyorum. (Said b. Meyna) dedi ki: Bunun üzerine Beyt'e Hicr'den beş arşın ekledi. Hatta insanların göreceği kadar bir temeli ortaya çıkardı ve binayı onun üzerine kurdu. Kâbe'nin uzunluğu on sekiz arşın idi. Ona ilaveyi yapınca bu uzunluğu az buldu, bu sefer ona on arşın daha kattı. Biri ahalinin girdiği, diğeri çıktığı iki kapı da yaptı. İbn ez-Zubeyr öldürülünce Haccac, Abdulmelik b. Mervan'a bunu haber verdiği bir mektup yazdı. Ayrıca ona İbn ez-Zubeyr'in Kâbe'nin binasını Mekke

ahalisinden adaletli kimselerin gördükleri bir temel üzerine bina ettiğini de bildirdi. Abdulmelik ona şu mektubu yazdı: Bizim İbn ez-Zubeyr'in bulaştırdıkları ile hiçbir ilgimiz olamaz. Kâbe'nin uzunluğuna yaptığı ilaveyi olduğu gibi bırak. Ama Hicr'den kattığını eski haline geri çevir. Açtığı yeni kapıyı da kapat, dedi. O da onu yıktı ve eski haline geri çevirdi. [302]

٣٢٣٣-٤٠٣/٧- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُبَيْدِ بْنِ عُمَيْرٍ وَالْوَلِيدَ بْنَ عَطَاءٍ يُحَدِّثَانِ عَنِ الْحَارِثِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي رَبِيعَةَ قَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُبَيْدٍ وَفَدَ الْحَارِثُ بْنُ عَبْدِ اللهِ عَلَى عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ مَرْوَانَ فِي خِلَافَتِهِ فَقَالَ عَبْدُ الْمَلِكِ مَا أَظُنُّ أَبَا خُبَيْبٍ يَعْنِي ابْنَ الزُّبَيْرِ سَمِعَ مِنْ عَائِشَةَ مَا كَانَ يَزْعُمُ أَنَّهُ سَمِعَهُ مِنْهَا قَالَ الْحَارِثُ بَلَى أَنَا سَمِعْتُهُ مِنْهَا قَالَ سَمِعْتَهَا تَقُولُ مَاذَا قَالَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِنَّ قَوْمَكِ اسْتَقْصَرُوا مِنْ بُنْيَانِ الْبَيْتِ وَلَوْلَا حَدَاثَةُ عَهْدِهِمْ بِالشِّرْكِ أَعَدْتُ مَا تَرَكُوا مِنْهُ فَإِنْ بَدَا لِقَوْمِكِ مِنْ بَعْدِي أَنْ يَبْنُوهُ فَهَلُمِّي لِأُرِيَكِ مَا تَرَكُوا مِنْهُ فَأَرَاهَا قَرِيبًا مِنْ سَبْعَةِ أَذْرُعٍ هَذَا حَدِيثُ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُبَيْدٍ وَزَادَ عَلَيْهِ الْوَلِيدُ بْنُ عَطَاءٍ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ وَلَجَعَلْتُ لَهَا بَابَيْنِ مَوْضُوعَيْنِ فِي الْأَرْضِ شَرْقِيًّا وَغَرْبِيًّا وَهَلْ تَدْرِينَ لِمَ كَانَ قَوْمُكِ رَفَعُوا بَابَهَا قَالَتْ قُلْتُ لَا قَالَ تَعَزُّزًا أَنْ لَا يَدْخُلَهَا إِلَّا مَنْ أَرَادُوا فَكَانَ الرَّجُلُ إِذَا هُوَ أَرَادَ أَنْ يَدْخُلَهَا يَدَعُونَهُ يَرْتَقِي حَتَّى إِذَا كَادَ أَنْ يَدْخُلَ دَفَعُوهُ فَسَقَطَ قَالَ عَبْدُ الْمَلِكِ لِلْحَارِثِ أَنْتَ سَمِعْتَهَا تَقُولُ هَذَا قَالَ نَعَمْ قَالَ فَنَكَتَ سَاعَةً بِعَصَاهُ ثُمَّ قَالَ وَدِدْتُ أَنِّي تَرَكْتُهُ وَمَا تَحَمَّلَ

3233-403/7- Bana Muhammed b. Hâtim tahdis etti, bize Muhammed b. Bekr tahdis etti, bize İbn Cureyc haber verip dedi ki: Ben Abdullah b. Umeyr ve el-Velid b. Atâ'yı, el-Hâris b. Abdullah b. Ebu Rabia'dan tahdis ederken dinledim: Abdullah b. Ubeyd dedi ki: el-Hâris b. Abdullah, halifeliği döneminde Abdulmelik b. Mervan'ın yanına gitti. Abdulmelik: -İbn Zubeyr'i kastederek- Ebu Hubeyb'in Âişe'den dinlediğini ileri sürdüğü rivâyeti dinlemiş olduğunu zannetmiyorum dedi. el-Haris: Hayır (dinlemiştir). Hem onu ben de kendisinden dinlemişimdir. Abdulmelik: Sen onun neler söylediğini dinledin

---

302 3231 numaralı hadisin kaynakları

ki, dedi. Hâris: Dedi ki: Âişe dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Senin kavmin Beyt'in yapısını eksik bıraktılar. Eğer onlar şirkten yeni kurtulmuş olmasalardı Beyt'ten bıraktıkları kısmı yeniden bina ederdim. Şayet kavmin benden sonra onu bina etmek isteyecek olurlarsa haydi kalk da sana ondan dışarıda bıraktıkları kısmı göstereyim."* Sonra da ona yaklaşık yedi arşınlık bir yer gösterdi.

Bu, Abdullah b. Ubeyd'in hadisi rivâyetidir.

el-Velid b. Atâ onun rivâyetine şunları da eklemiştir: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"Ve ben ona biri doğuda biri batıda yere kadar alçaltılmış iki kapı açardım. Hem sen kavminin kapısını neden yüksek tuttuklarını biliyor musun?"* Âişe dedi ki: Hayır dedim. O şöyle buyurdu: *"İstediklerinden başka oraya kimsenin girmesine karşı onu korumak için böyle yaptılar. Bir kişi kendiliğinden oraya girmek istese onun yukarı çıkmasına müsaade ederler. Nihayet tam girecek noktaya gelince onu iterler, o da aşağı düşerdi."*

Abdulmelik, Hâris'e: Sen Âişe'nin bu sözleri söylediğini gerçekten dinledin mi? dedi. O, evet dedi. Bir süre asasını yere vurduktan sonra: Keşke onu (İbn ez-Zubeyr'i) yüklendiği sorumluluğu ile başbaşa bırakmış olsaydım dedi.[303]

٣٢٣٤-.../٨- وَحَدَّثَنَاه مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ جَبَلَةَ حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ كِلَاهُمَا عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَ حَدِيثِ ابْنِ بَكْرٍ

3234-.../8- Bunu bize Muhammed b. Amr b. Cebele de tahdis etti, bize Ebu Âsım tahdis etti. (H.) Bize Abd b. Humeyd de tahdis etti, bize Abdurrezzak haber verdi. (Ebu Âsım ile) ikisi İbn Cureyc'den bu isnâd ile İbn Bekr'in hadisi gibi hadisi rivâyet etti. [304]

٣٢٣٥-٤٠٤/٩- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ بَكْرٍ السَّهْمِيُّ حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ أَبِي صَغِيرَةَ عَنْ أَبِي قَزَعَةَ أَنَّ عَبْدَ الْمَلِكِ بْنَ مَرْوَانَ بَيْنَمَا هُوَ يَطُوفُ بِالْبَيْتِ إِذْ قَالَ قَاتَلَ اللهُ ابْنَ الزُّبَيْرِ حَيْثُ يَكْذِبُ عَلَى أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ يَقُولُ سَمِعْتُهَا تَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَا عَائِشَةُ لَوْلَا حِدْثَانُ قَوْمِكِ بِالْكُفْرِ لَنَقَضْتُ

303 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16056

304 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16056

الْبَيْتَ حَتَّى أَزِيدَ فِيهِ مِنَ الْحِجْرِ فَإِنَّ قَوْمَكِ قَصَّرُوا فِي الْبِنَاءِ فَقَالَ الْحَارِثُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي رَبِيعَةَ لَا تَقُلْ هَذَا يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فَأَنَا سَمِعْتُ أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ تُحَدِّثُ هَذَا قَالَ لَوْ كُنْتُ سَمِعْتُهُ قَبْلَ أَنْ أَهْدِمَهُ لَتَرَكْتُهُ عَلَى مَا بَنَى ابْنُ الزُّبَيْرِ

3235-404/9- Bana Muhammed b. Hâtim de tahdis etti, bize Abdullah b. Bekr es-Sehmi tahdis etti, bize Hâtim b. Ebu Sağira, Ebu Kazaa'dan tahdis ettiğine göre Abdulmelik b. Mervan Beyt'i tavaf etmekte iken, Allah İbn ez-Zubeyr'i kahretsin. Çünkü o mü'minlerin annesine yalan isnâd ederek, ben onu şöyle derken dinledim, diyor: (Güya) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurmuş ki: *"Ey Âişe, Eğer kavmin küfürden yeni kurtulmuş olmasaydı Beyt'i yıkar sonra da ona Hicr'den bir miktar ilave ederdim. Çünkü kavmin binayı eksik yapmışlardır."*

Bunun üzerine el-Hâris b. Abdullah ebi Rabia: Böyle deme ey müminlerin emiri! Ben mü'minlerin annesini bunu tahdis ederken dinledim, dedi.

(Abdulmelik) dedi ki: Eğer onu yıkmadan önce bu hadisi işitmiş olsaydım onu İbn ez-Zubeyr'in bina ettiği hal üzere bırakacaktım, dedi.[305]

Şerh

(3227-3237 numaralı hadisler)

(3227) *"Eğer kavmin küfürden yeni kurtulmuş olmasalardı şüphesiz Kâbe'yi yıkardım..."* diğer rivâyette (3229) *"kavmin İbrahim'in temellerinden daha eksik bina ettiler"* öbür rivâyette (3231) *"şüphesiz Kureyş onu daha kısa yaptı"* diğer rivâyette (3233) *"Beyt'in yapısından azalttılar (kısalttılar)"* diğer rivâyette (3235) *"binayı eksik yaptılar"* öbür rivâyette (3236) *"nafakaları yetmedi (az geldi)"* denilmektedir.

İlim adamları der ki: Bütün bu rivâyetlerin manası birdir. Azalttılar demesinin manası yani yapısını tamamlayamadılar. Harcamaları onu tamamlamaya yetmediği için bu kadarı ile yetindiler demektir.

Bu hadis-i şerifte bir takım ahkâm kaidelerine delil vardır:

1. Maslahatlar birbirleri ile çatışacak yahut da maslahat ile mefsedet çatışacak olup ikisini bir arada bulundurmaya imkân olmazsa maslahat yapılır, mefsedet terk edilir ve daha önemli olan ile başlanır. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Kâbe'yi yıkıp onu ilk hali olan İbrahim (aleyhisselâm)'ın temelleri üzere bina etmenin bir maslahat olduğunu fakat bundan daha büyük bir

305 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16056

mefsedet ile çatıştığını haber vermiştir. Bu ise yeni müslüman olmuş bazı kimselerin fitneye düşmeleri korkusudur. Buna sebep ise Kâbe'nin faziletine inanarak onu değiştirmenin pek büyük bir iş olduğuna kanaat getirmeleri idi. Bundan dolayı Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunu yapmamıştır.

2. Yönetici yönettiklerinin maslahatını düşünmeli ve din ya da dünyalarında onlara zarar doğuracağından korkulan hususlardan uzak kalmalıdır. Zekatın alınması, hadlerin uygulanması ve buna benzer şer'i hususlar müstesnâdır.

3. Yönetilenlerin kalplerini ısındırmak ve onları güzel bir şekilde yönetip onlar adına ihtiyatlı olanı göz önünde bulundurmak, nefret edip uzaklaşmamalarını ve nefret edip uzaklaşmalarına sebep olacağından korkulan hususlara kalkışmaması gerekir. Elverir ki bundan dolayı az önce geçtiği gibi şer'i herhangi bir emri terk etmeye gerek kalmasın.

İlim adamlarının dediklerine göre *Kâbe beş defa bina edilmiştir.* Önce onu melekler, sonra İbrahim (aleyhisselâm), sonra cahiliye döneminde Kureyşliler onu bina etmişti. Bu bina sırasında da Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) otuz beş yaşında iken buna katılmıştır. Yirmi beş yaşında olduğu da söylenmiştir. Bu inşaat yapılırken üzerinden izarı düşmüş, o da zaman (bayılıp) yere düşmüştü.

Sonra Beyt'i İbn ez-Zubeyr bina etti, sonra Haccac b. Yusuf bina etti ve şu ana kadar Haccac'ın bina ettiği şekil üzere kalmaya devam etmektedir.

Denildiğine göre, bundan başka iki ya da üç defa daha bina edilmiştir. Ben bu hususları İdahü'l-Menasik el-Kebir adlı kitabımda açıklamış bulunuyorum.

İlim adamları der ki: Bu (mevcut) bina edilmiş halinde bir değişiklik yapılmaz. Zikrettiklerine göre Harun Reşid, Malik b. Enes'e Kâbe'yi yıkıp onu İbn ez-Zubeyr'in bina ettiği şekle -bu babta zikrolunmuş hadisler sebebi ilegeri iade etmeye dair soru sormuş, İmam Malik ona şu cevabı vermiştir: Allah aşkına ey mü'minlerin emiri! Sakın bu Beyt'i hükümdarların elinde bir oyuncağa çevirmeyesin. Canı isteyen herkes onu yıkıp yeniden bina etmeye kalkışmasın. O taktirde insanların kalplerindeki heybeti kaybolup gider.

Başarı Allah'tandır.

(3227) *"Ona arkadan bir kapı yapardım."* Burada (arkadan bir kapı anlamını verdiğimiz) "half" kelimesi hı fethalı lam sakindir. Sahih ve meşhur olan budur. Maksat arka tarafından ona bir kapı açmaktır. Nitekim bu di-

ğer rivâyette: (3231) *"ve ona doğu tarafında bir kapı batı tarafında bir kapı yapardım"* diye açıklanmış bulunmaktadır. Sahih-i Buhari'de de: "Hişam: Arkadan -yani bir kapı- demiştir" denilmektedir.

Müslim'de yer alan diğer rivâyette (3232) "Birisinden girilecek bir kapı diğerinden de çıkılacak bir başka kapı" denilirken Buhari'de: "Ona iki kapı yapardım" denilmektedir.

Kadı Iyaz dedi ki: el-Harbî bu hadisi bu şekilde zikretmiş ve hı harfi kesreli olarak "hilfeyn: iki kapı" diye zaptetmiştir. Halife ise evin arka tarafındaki bir direğe denilir. el-Herevi dedi ki: Hı harfi fethalı olarak halfeyen denilir. Kadı Iyaz dedi ki: Biz bunu üstadımız Ebu'l-Hüseyn'den bu şekilde zaptettik. el-Herevi'nin de İbnu'l-A'Rabî'den zikrettiğine göre "half" arka demektir. İşte bu da kastın diğer hadislerin de açıkladığı gibi kapı olduğuna açıklık getirmektedir. Allah en iyi bilendir.

(3229) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Kavmin yeni... olmasaydı"* ibaresindeki "hidsan" hı harfi kesreli, dal harfi sakin olup yakın bir zamana kadar kâfir olmaları anlamındadır. Allah en iyi bilendir.

"Abdullah b. Ömer dedi ki: Eğer Âişe bunu işitmişse..." Kadı Iyaz dedi ki: İbn Ömer'in bu sözleri Âişe'nin rivâyetinin zayıf olduğunu söylemek kastı ile onun doğruluğu ve hadisi bellemesi hakkında şüphe uyandırmak amacıyla söylenmiş değildir. Çünkü Âişe (radıyallâhu anhâ) ne rivâyet ettiği hadislerinde ne de naklettiklerinde en ufak bir şüphe duyulmayacak seviyede hıfzı ve zaptı sağlam idi. Fakat Araplarda çoğunlukla şekil itibari ile şüphe ve takrir şeklinde söz söylenmekle birlikte onunla kastedilen yakîn (kesin bilgi)'dir. Yüce Allah'ın: *"Bilmiyorum belki de o sizin için bir imtihandır, bir süreye kadar bir faydalanmadır"* (Enbiya, 111) *"De ki, eğer ben sapmışsam ancak kendi aleyhime sapmış olurum. Şayet hidayet bulmuşsam..."* (Sebe, 50) buyruklarında olduğu gibi.

(3230) *"Eğer kavmin cahiliyeden -ya da küfürden dedi- yeni kurtulmuş olmasalardı Kâbe'nin hazinesini Allah yolunda harcayacaktım."* Bu ifadeler şuna delildir: Maslahatların hepsini bir arada gerçekleştirme imkânı yoksa en önemlileri öne alınır. Hadisin (şerhinin) baş taraflarında açıklandığı gibi.

Ayrıca Kâbe'nin hazinesini ve ona yapılan adaklardan maslahatlarına harcananların artakalanını Allah yolunda infak etmenin caiz oluşuna delil vardır. Fakat bir rivâyette: *"Kâbe hazinesini onu bina etmek için harcardım"* denilmektedir. Kâbe'nin bina edilmesi de Allah yolundaki harcama şekillerinden birisidir. Belki de birinci rivâyetteki "Allah yolunda" sözünden kasıt budur.

Bizim görüşümüze göre mescit ya da başka şeylerin vakfından artan mallar bir başka mescidin ya da başka bir yerin maslahatlarına harcanamaz. Aksine her zaman için o vakıftan artan yine kendisi için vakfedilen yer adına muhafaza edilir. Çünkü ona her zaman ihtiyaç duyulabilir. Allah en iyi bilendir.

"Hicr'den bir kısmı da ona katardım." Bir rivâyette (3231) "ona Hicr'den altı arşın katardım. Çünkü Kureyşliler Kâbe'yi bina ettiklerinde onu azalttılar" başka bir rivâyette (3232) "Beş arşın" diğer bir rivâyette (3233) "yedi arşına yakın" bir diğer rivâyette (3236) "Âişe dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e Hicr Beyt'ten midir? diye sordum. O: *"Evet"* dedi. *"Eğer kavmin cahiliye döneminden yeni kurtulmuş olmasaydı ve ben de kalplerinin bunu kabul edemeyeceklerinden korkmasaydım Hicri Beyt'in içine katmaya bakardım"* şeklindedir.

Mezhep âlimlerimiz der ki: Beyt'e bitişik tarafından Hicr'den altı arşın görüş ayrılığı sözkonusu olmaksızın Beyt'in içinden sayılır. Ama fazlasında görüş ayrılığı vardır. Buna göre Hicrin içerisinde kendisi ile Beyt arasında eğer altı arşından fazla bir uzaklık bulunduğu halde tavaf edecek olursa mezhep âlimlerimizin bu hususta iki görüşleri vardır:

Bir görüşe göre bu hadislerin zahir anlamları sebebi ile caizdir. Horasanlı mezhep âlimlerimizden bir çok kimsenin tercih ettiği görüş de budur.

İkincisi ise Hicrin içinden hatta duvarının üzerinden dahi hiçbir yerinde tavaf sahih olmaz. Hicrin tamamının dışından tavaf etmedikçe tavafı sahih değildir. İşte sahih olan hüküm budur. Şafii'nin açıkça ifade ettiği ve Iraklı mezhep âlimlerimizin büyük çoğunluğunun kesinlikle dile getirdiği mezhep âlimlerimizin çoğunluğunun da tercih ettiği budur. Ebu Hanife dışında bütün İslam âlimleri de böyle demiştir. Ebu Hanife ise: Şayet Hicrin içinden tavaf edip Mekke'nin içinde kalmışsa tavafını iade eder. Eğer Mekke'den bir daha dönmemek üzere ayrılmışsa bir kurban keser ve yaptığı tavaf onun için yeterli olur.

Cumhur ise Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Hicrin arkasından tavaf etmiş olduğunu ve: *"Hacc ibadetlerinizi (menasikinizi) öğreniniz"* buyurmuş olmasını delil gösterirler.

Diğer taraftan Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zamanından itibaren şu ana kadar bütün müslümanlar Hicrin tamamı ya da bir kısmı Beyt'ten sayılsa dahi tavaf Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yaptığı şekilde Hicr'in arkasından yapılır. Allah en iyi bilendir.

"Altı zira" bir rivâyette altı lafzı yuvarlak te ile bir rivâyette sonu yuvarlak te olmaksızın "beş" denilmiştir. Bir diğer rivâyette de sonunda yine yuvarlak te olmaksızın yedi (arşın)'a yakın denilmektedir. Her iki şekil de sahihtir. Çünkü zira (arşın)'ın müennes ve müzekker olmak üzere meşhur iki söyleyişi vardır. Ama müennes daha fasihtir.

(3232) "Yezid b. Muaviye zamanında Şamlılar gaza yaptıkları zaman Beyt yandığında İbn ez-Zubeyr hacc mevsimine kadar Beyt'i olduğu hali ile bıraktı. Bununla onları (hacıları) Şamlılara karşı yüreklendirmek yahut savaştırmak istiyordu."

Birinci kelime "onları yüreklendirmek" lafzı cim ve sonrasında hemze harfi ile cüretten gelen bir lafız olup onların yaptıkları çirkin işlerini açığa çıkarmak sureti ile onlara karşı savaşmak üzere hacıları yüreklendirmek istiyordu demektir. Lafzın zaptında meşhur olan budur. Kadı Iyaz dedi ki: el-Muzri bunu cim ve re harfinden sonra be ile "yücerribihun" diye rivâyet etmiştir ki bu da onları deniyor ve bu hususta onlarda yüce Allah için, Beyt'i için ne kadar hamiyet ve öfke olduğunu görmek istiyordu demektir.

Üzerinde duracağımız ikinci lafız: "yahut onları savaşa teşvik ediyordu" anlamındaki lafızdır. Bu da Beyt'e yaptıklarını gördükleri sebebi ile onları öfkelendirmek istiyordu demek olur. Arapların aslanı kızdırmak, öfkelendirmek halini anlatmak için kullandıkları: "harramtül esed: aslanı kızdırdım" ifadelerinden alınmış olur. Kadı Iyaz dedi ki: Bu onları savaşmaya itiyor, bunun için teşvik ediyor, bu maksatla azim ve gayretlerini pekiştiriyordu anlamında da olabilir. Başkaları ise bunu "yuhazzibuhum" yani onların güçlerini pekiştiriyor, bu işe meyillerini artırıyor, onları kendilerine taraftar ve kendi muhaliflerine karşı yardımcılar haline getirmek istiyordu demek olur. Çünkü adamın hizbi, kendisine meyledenler, taraftar olanlar demektir. Kavim hizipleşti de birbirleri ile anlaşıp bir araya geldiler demektir.

"Ey insanlar! Kâbe hakkında bana görüşlerinizi belirtiniz." Burada imamın önemli işler hakkında fazilet ve bilgi sahibi kimselerle istişare etmesinin müstehap olduğuna delil vardır.

"İbn Abbas dedi ki: Benim onunla ilgili açık bir görüşüm var dedi." Bu hususta benim için bir görüş açıklık ve netlik kazandı demektir. Yüce Allah'ın: *"Bölüm bölüm ayırdığımız bir Kur'ân"* (İsra, 106) buyruğunda da bu lafız kullanılmıştır ki biz onu geniş geniş açıklayıp beyan ettik demektir. Bu lafzın zaptı ve manası ile ilgili doğru olan budur. Kadı Iyaz ve muhakkikler de bunu "fulka" şeklinde zaptetmişlerdir. el-Cem Beyne Sahihayn adlı eserin sahibi el-Humeydi ise Garibu'l-Sahihayn adlı eserinde fe harfini fethalı olarak "feraka"

diye zikretmiştir. O zaman korktu ve onun bu görüşünü reddettiler anlamında olur. Ancak el-Humeydi bu lafzın zaptında da tefsirinde de hata etmiştir.

"İbn ez-Zubeyr dedi ki: Eğer birinizin evi yanmış olsaydı onu yenilemeden razı olmazdı." Nüshaların bir çoğunda bu şekilde ya harfi ötreli ve tek bir dal ile "yüciddehu" şeklindedir. Bir çoğunda ise iki dal ile "yüceddidehu" diye kaydedilmiştir. Her ikisinin de anlamı aynıdır.

"Arka arkasına onu yıktılar." Biz bu lafzı ayndan önce be harfi olmak üzere "tetâbehu" diye zaptettik. Diyarımızdaki nüshaların çoğunda da bu şekildedir. Kadı Iyaz ise bunu çoğunluktan gelen rivâyet olarak zikretmiştir. Ebu Bahr'dan ise "tetâyehu" şeklindedir ki bu da aynı anlamdadır. Şu kadar var ki daha çok tetâyehu özellikle şer olan hususlarda kullanılır. Burası ona uygun bir yer değildir.

"İbn ez-Zubeyr direkler koyup onlar üzerine perdeler örttü..." Bu direklerle perdelerden kasıt o günlerde namaz kılanların ona dönmesi ve Kâbe'nin yerini bilmeleri idi. Bu perdeler bina yükselinceye kadar devam etti. İnsanlar onu görüp durdular. Kâbe'nin yükseltilen binası ile maksat hasıl olunca perdeleri kaldırdı.

Kadı Iyaz bunu Maliki mezhebindeki: Kıbleye yönelmekten maksat yer değil binanın kendisinedir şeklindeki görüşlerine delil göstermiş ve şunları söylemiştir: Zaten İbn Abbas da İbn ez-Zubeyr'e buna yakın bir görüş belirtmiş ve ona şöyle demişti: 'Eğer sen onu yıkacaksan insanları kıblesiz bırakma.' Bunun üzerine Cabir ona: 'Onun yerine doğru namaz kılınız, çünkü kıble orasıdır demiştir.' Şafii ve diğerlerinin kanaatine göre ise Kâbe'nin bulunduğu yere doğru namaz kılmak caizdir ve bu ister Kâbe'den görünen bir şey kalsın, ister kalmasın herhangi bir ihtilaf sözkonusu olmaksızın onun için yeterlidir demiştir. Allah en iyi bilendir.

"Bizim İbn ez-Zubeyr'in bulaştırmalarına ihtiyacım yok." Bu sözleri ile İbn ez-Zubeyr'e hakaret etmek, onun yaptıklarını ayıplamak istemişti. Çünkü "letaha" fiili bir kimseyi çirkin bir işle itham etmek demektir.

(3233) "el-Hâris b. Abdullah, Abdulmelik b. Mervan'a halifeliği döneminde gelmişti." Bütün nüshalarda bu şekilde "el-Hâris b. Abdullah" diye kaydedilmiş olup bu nüshaların hiçbirisinde bundan farklı değildir. Diyarımızdaki nüshalar ise Abdulgaffar el-Hârisi'nin rivâyetidir. Kadı Iyaz'ın iddia ettiğine göre bütün raviler bunu bu şekilde zikretmişlerdir. Tek istisna el-Fârisi'dir. Onun rivâyeti el-Hâris b. Abdu'l-A'lâ şeklindedir. Kadı Iyaz bu bir hatadır, aksine doğrusu el-Hâris b. Abdullah olduğudur. Onun el-Fârisi rivâyetinden

yaptığı bu nakil kabul edilemez. Aksine doğrusu onun rivâyetinin de başkasının rivâyetinde olduğu gibi el-Hâris b. Abdullah şeklindedir. Belki de Kadı Iyaz'ın eline el-Fârisi'den bu kelimenin Fârisi tarafından değil de Fârisi adına tashif edilmiş bir nüsha geçmiş olabilir. Allah en iyi bilendir.

"Ebu Hubeyb'in... zannetmiyorum." Hubeyb isminde hı harfi ötrelidir. Daha önce defalarca açıklanmıştı.

"Eğer senin kavmin... isterse" Bir iş hakkında bir görüşe sahip olmayı anlatmak üzere "beda" denilir. Sonuna hemze getirilerek mastarı "beda'" olarak da söylenebilir. Yani o hususta yeni bir görüşü olduğu anlamına gelir. "Zuu bedavat" ise görüşü değişip duran kimse demektir. Yüce Allah hakkında ise neshden farklı olarak "beda (bir mesele hakkında önceden sahip olmadığı yeni bir kanaate sahip olmak)" imkânsızdır.

"Kalk, sana göstereyim." Bu "helumme" fiili ile ilgili iki farklı söyleyişten birisine uygundur. el-Cevheri dedi ki: "Helumma ya recul" gel anlamındadır. el-Halili'nin dediğine göre bunun aslı "lemme"den olup "lemmellahu şa'sehu: Allah onun dağınıklıklarını bir araya getirsin" ibarelerinden alınmıştır. Bu sözleri ile sanki sen dikkatini bizimle beraber topla denilmek istenmiş gibidir. Başa getirilen he ise dikkat çekmek ve uyarmak içindir. Çokça kullanımdan ötürü sonundaki elif hazfedilmiş ve fiil ile birlikte tek bir isim haline getirilmiştir. Bu fiilin tekil, ikil ve çoğul için müennes için kullanımı arasında bir fark yoktur. Çoğul hakkında da aynı şekilde "helumme" denilir. Hicazlıların söyleyişi bu şekildedir. Yüce Allah da: *"Ve kardeşlerine bize gelin (helumme ileyna) diyenler"* (Ahzab, 18) buyurmaktadır. Necidliler ise bu fiilin çekimini yaparak iki kişiye "helummâ" çoğul için de: "helummu" kadına da "helummi" çoğul kadınlara da "helummunne" derler. Ama birincisi daha fasihtir. Cevheri'nin açıklamaları bunlardır.

"Nihayet tam girecekken" nüshalarda bu şekildedir. Hepsinde de "kâde en yedhule" diye kaydedilmiştir. Burada "kâde"den sonra "duhul" fiilinin gelmesinin caiz olduğuna delil vardır. Bu da çokça kullanılmıştır ve bu fasih bir kullanımdır. Ama daha meşhur olan bunun kullanılmamasıdır.

"Bir süre asasını yere vurdu." Yani ucunu yere sokup karıştırdı. Önemli bir iş hakkında konuşan kişinin âdeti budur.

(3235) "el-Hâris b. Abdullah b. Ebu Rebia dedi ki: Ey mü'minlerin emiri! Böyle deme. Çünkü ben mü'minlerin annesini... tahdis ederken dinledim." Bu sözler mazlumu savunmak, gıybeti reddetmek, bir kimsenin yalanlaması halinde doğru söyleyeni tasdik etmektir. Burada adı geçen el-Hâris tabiinden birisi olup el-Hâris b. Abdullah b. Ayyaş b. Ebu Rabia'dır.

٧٠/٧٠- بَاب جَدْرِ الْكَعْبَةِ وَبَابِهَا

70/70- KÂBE'NİN CEDR'İ (HİCR'İ) VE KAPISI BABI

٣٢٣٦-٤٠٥/١- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ حَدَّثَنَا أَشْعَثُ بْنُ أَبِي الشَّعْثَاءِ عَنْ الْأَسْوَدِ بْنِ يَزِيدَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ سَأَلْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ عَنْ الْجَدْرِ أَمِنْ الْبَيْتِ هُوَ قَالَ نَعَمْ قُلْتُ فَلِمَ لَمْ يُدْخِلُوهُ فِي الْبَيْتِ قَالَ إِنَّ قَوْمَكِ قَصَّرَتْ بِهِمْ النَّفَقَةُ قُلْتُ فَمَا شَأْنُ بَابِهِ مُرْتَفِعًا قَالَ فَعَلَ ذَلِكِ قَوْمُكِ لِيُدْخِلُوا مَنْ شَاءُوا وَيَمْنَعُوا مَنْ شَاءُوا وَلَوْلَا أَنَّ قَوْمَكِ حَدِيثٌ عَهْدُهُمْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ فَأَخَافُ أَنْ تُنْكِرَ قُلُوبُهُمْ لَنَظَرْتُ أَنْ أُدْخِلَ الْجَدْرَ فِي الْبَيْتِ وَأَنْ أُلْزِقَ بَابَهُ بِالْأَرْضِ

3236-405/1- Bize Said b. Mansur da tahdis etti, bize Ebu'l-Ahvas tahdise etti, bize Eş'as b. Ebu Şa'sa, el-Esved b. Yezid'den tahdis etti, o Âişe'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e Hicr hakkında soru sordum. O Beyt'ten midir diye. Allah Rasûlü: *"Evet"* buyurdu. Ben: O halde onu neden Beyt'in içine almadılar dedim. O: *"Senin kavminin gücü o masrafları karşılamaya yetmedi"* buyurdu. Ben: Peki kapısı niye yüksektir dedim. Şöyle buyurdu: *"Kavminin bunu yapmasının sebebi dilediklerini içeriye alsınlar, dilemediklerini de alıkoysunlar diyedir. Eğer senin kavmin cahiliyeden yeni kurtulmuş olmasaydı ve ben kalplerinin bunu kabullenemeyeceğinden korkmasaydım Hicri Beyt'e sokmaya ve kapısını yere kadar indirip yapıştırmaya bakacaktım."* [306]

Şerh

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e Hicri sordum" sözü ile hadisin sonunda "Hicri Beyt'e sokmaya bakacaktım" ifadelerinde (Hicr anlamındaki) "cedr" cim ve sakin dal iledir, Hicr demektir. Bunun hükmü daha önceden açıklanmıştı.

Said b. Mansur'un rivâyet ettiği bu hadiste Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Eğer kavmin cahiliye döneminden yeni kurtulmuş olmasalardı"* ibaresi bütün nüshalarda "bu şekilde cahiliye lafzından önce" fi harfi ile kaydedilmiştir. Bu da diğer rivâyetlerde olduğu gibi be harfi ile aynı anlamdadır. Allah en iyi bilendir.

306 Buhari, 1584, 7143; İbn Mace, 2955; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16005

٣٢٣٧-٤٠٦/٢- وَحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ قَالَ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ يَعْنِي ابْنَ مُوسَى حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ أَشْعَثَ بْنِ أَبِي الشَّعْثَاءِ عَنْ الْأَسْوَدِ بْنِ يَزِيدَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ سَأَلْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ عَنْ الْحِجْرِ وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِمَعْنَى حَدِيثِ أَبِي الْأَحْوَصِ وَقَالَ فِيهِ فَقُلْتُ فَمَا شَأْنُ بَابِهِ مُرْتَفِعًا لَا يُصْعَدُ إِلَيْهِ إِلَّا بِسُلَّمٍ وَقَالَ مَخَافَةَ أَنْ تَنْفِرَ قُلُوبُهُمْ

3237-406/2- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis edip dedi ki: Bize Ubeydullah -yani b. Musa- tahdis etti, bize Şeyban, Eş'as b. Ebu Şa'sa'dan tahdis etti, o Esved b. Yezid'den, o Âişe'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e Hicre dair soru sordum deyip, hadisi Ebu'l-Ahvas'ın hadisi ile aynı manada zikretti ve hadisi rivâyetinde şunları da söyledi: Ben: Peki kapısı neden oraya ancak merdiven ile çıkılabilecek şekilde yüksektir? dedim. Bir de: "Kalplerinin nefret edeceğinden korkmasaydım" dedi. [307]

٧١/٧١- بَاب الْحَجِّ عَنْ الْعَاجِزِ لِزَمَانَةٍ وَهَرَمٍ وَنَحْوِهِمَا أَوْ لِلْمَوْتِ

71/71- KÖTÜRÜMLÜK, İHTİYARLIK VE BENZERİ ACİZLİK SEBEPLERİNDEN YAHUT ÖLÜMDEN DOLAYI (BAŞKASININ ADINA) HACC YAPMAK BABI

٣٢٣٨-٤٠٧/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُ قَالَ كَانَ الْفَضْلُ بْنُ عَبَّاسٍ رَدِيفَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَجَاءَتْهُ امْرَأَةٌ مِنْ خَثْعَمَ تَسْتَفْتِيهِ فَجَعَلَ الْفَضْلُ يَنْظُرُ إِلَيْهَا وَتَنْظُرُ إِلَيْهِ فَجَعَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَصْرِفُ وَجْهَ الْفَضْلِ إِلَى الشِّقِّ الْآخَرِ قَالَتْ يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّ فَرِيضَةَ اللهِ عَلَى عِبَادِهِ فِي الْحَجِّ أَدْرَكَتْ أَبِي شَيْخًا كَبِيرًا لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يَثْبُتَ عَلَى الرَّاحِلَةِ أَفَأَحُجُّ عَنْهُ قَالَ نَعَمْ وَذَلِكَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ

3238-407/1- Bize Yahya b. Yahya da tahdis edip dedi ki: Malik'e, İbn Şihâb'dan rivâyetini okudum. O Süleyman b. Yesar'dan, o Abdullah b. Abbas'dan şöyle dediğini rivâyet etti: el-Fadl b. Abbas, Rasûlullah (sallallâhu

307 3236 numaralı hadisin kaynakları

aleyhi ve sellem)'in bineğinin arkasına binmişti. Hasamlılardan bir kadın ona fetva sormaya geldi. el-Fadl o kadına bakmaya, kadın da ona bakmaya başladı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) da el-Fadl'ın yüzünü öbür tarafa çevirmeye koyuldu.

Kadın: Ey Allah'ın Rasûlü! Allah'ın kulları üzerindeki hacc farizası oldukça yaşlı bir ihtiyar iken babama erişmiş bulunuyor. O deve üzerinde durabilecek durumda değildir. Onun yerine hacc edebilir miyim? dedi. Allah Rasûlü: *"Evet"* buyurdu.

Bu, Vedâ Haccında olmuştu. [308]

٣٢٣٩-٢/٤٠٨- حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ أَخْبَرَنَا عِيسَى عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ يَسَارٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ الْفَضْلِ أَنَّ امْرَأَةً مِنْ خَثْعَمَ قَالَتْ يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّ أَبِي شَيْخٌ كَبِيرٌ عَلَيْهِ فَرِيضَةُ اللهِ فِي الْحَجِّ وَهُوَ لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يَسْتَوِيَ عَلَى ظَهْرِ بَعِيرِهِ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ فَحُجِّي عَنْهُ

3239-408/2- Bana Ali b. Haşrem de tahdis etti, bize İsa, İbn Cureyc'den haber verdi, o İbn Şihâb'dan rivâyet etti, bana Süleyman b. Yesar, İbn Abbas'dan tahdis etti, onun el-Fadl'dan rivâyet ettiğine göre Hasamlılardan bir kadın: Ey Allah'ın Rasûlü! Babam oldukça yaşlı birisidir ve onun üzerinde Allah'ın hacc farizası borcu var. O devesinin sırtında doğrulabilecek güçte değildir. Bunun üzerine Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"O halde sen onun yerine haccet"* buyurdu. [309]

Şerh

(3238-3239 numaralı hadisler)

(3238) "el-Fadl b. Abbas Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in arkasına bineğinin üzerine binmişti. Hasamlılardan bir kadın ona gelip ondan fetva sordu... Bu, Vedâ Haccında olmuştu." Diğer rivavayette (3239) *"O halde onun yerine sen haccet"* buyurulmaktadır. Hadisten çeşitli hükümler anlaşılmaktadır. Bir kısmı şunlardır:

---

308 Buhari, 1513, 1854, 1855, 4399, 6628; Ebu Davud, 1809; Nesai, 2633, 2634, 2639, 2640, 2641, 5405, 5406, 5407, 5408; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5670

309 Buhari, 1853 -uzunca-; Tirmizi, 928; Nesai, 5404 -uzunca-; İbn Mace, 2909 -uzunca-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11048

1. Bineğin gücünün yetmesi halinde, bineğin üzerine birisini daha bindirmek caizdir.

2. Fetva sormak, karşılıklı (alışveriş gibi) muameleler ve daha başka hallerde ihtiyaç olduğu taktirde yabancı kadının sesini duymak caizdir.

3. Yabancı kadına bakmak haramdır.

4. İmkanı bulunanlar için münker el ile değiştirilir.

5. Oldukça yaşlılık, kötürümlük, ölüm gibi haccedebileceğinden yana kendisinden ümit kesilmiş adına haccta vekalet caizdir.

6. Kadının erkek adına haccetmesi caizdir.

7. Anne-babanın faydasına olan işleri yapan bir kimsenin borçlarını ödemesi onlara hizmet etmesi, nafakalarını karşılaması, onlar adına hacc etmesi ve başka işleri onlara yapılan bir iyilik (birr) türündendir.

8. Kendisi aciz olmakla birlikte oğlu gibi başkası vasıtası ile gücü yeten kimseye haccetmek vacip (farz)dır. Bizim mezhebimizin görüşü budur. Çünkü soru soran kadın: Hacc farizası babamı oldukça yaşlı bir ihtiyar iken idrak etti. Devesi üzerinde durabilme gücü yok demiştir.

9. Vedâ Haccı demek caizdir ve bu mekruh değildir. Daha önce bu birkaç defa daha açıklanmıştı.

10. Eğer kadın kendisine bir zarar gelmeyeceğinden emin ise mahremsiz olarak haccetmesi caizdir. Bizim mezhebimizin görüşü budur. Cumhurun mezhebine göre ise ölüm ya da kötürümlük, aşırı yaşlılık ve benzeri bir sebeple haccetmekten aciz olan bir kimsenin adına hacc etmek caizdir. Fakat Malik, Leys ve Hasan b. Salih farz haccını yapmamış ölü adına haccedilmesi dışında kimse kimsenin yerine hacc edemez demişlerdir. Kadı Iyaz dedi ki: Nehai ve seleften bazılarından nakledildiğine göre ölü adına da başkası adına da haccetmek sahih değildir. Bu aynı zamanda -bunu vasiyet etmiş olsa dahi- Malik'ten gelmiş bir rivâyettir. Şafii ve cumhur ise; ölü adına farz ve adak haccını yapmak, ister bunu vasiyet etmiş olsun, ister etmemiş olsun caizdir ve bu onun adına geçerli olur. Şafii ve başkalarının mezhebine göre böyle bir haccın masrafını ölenin terekesinden karşılanır. Bize göre ise gücü yetmeyen kimse adına bu husustaki iki görüşün daha sahih olanına göre nafile haccta vekalet caizdir. İlim adamları kadının erkek adına hacc etmesinin caiz olduğunu ittifakla kabul etmiş olmakla birlikte Hasan b. Salih bunu kabul etmemiştir. Aynı şekilde kayıtsız ve şartsız vekaleti esasen kabul etmeyenler de bunu kabul etmez. Allah en iyi bilendir.

٧٢/٧٢- بَاب صِحَّةِ حَجِّ الصَّبِيِّ وَأَجْرِ مَنْ حَجَّ بِهِ

72/72- KÜÇÜK ÇOCUĞUN HACCETMESİNİN SIHHATİ VE ONU HACC ETTİRENİN ECRİ BABI

٣٢٤٠-٤٠٩/١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ جَمِيعًا عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ قَالَ أَبُو بَكْرٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عُقْبَةَ عَنْ كُرَيْبٍ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ لَقِيَ رَكْبًا بِالرَّوْحَاءِ فَقَالَ مَنْ الْقَوْمُ قَالُوا الْمُسْلِمُونَ فَقَالُوا مَنْ أَنْتَ قَالَ رَسُولُ اللهِ فَرَفَعَتْ إِلَيْهِ امْرَأَةٌ صَبِيًّا فَقَالَتْ أَلِهَذَا حَجٌّ قَالَ نَعَمْ وَلَكِ أَجْرٌ

3240-409/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Zuheyr b. Harb ve İbn Ebu Ömer birlikte İbn Uyeyne'den tahdis etti. Ebu Bekr dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, İbrahim b. Ukbe'den tahdis etti. O İbn Abbas'ın azadlısı Kureyb'den, o İbn Abbas'dan, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre Ravha'da bir kafile ile karşılaşmış ve: *"Bu kavim (sizler) kimlerdensiniz?"* diye sormuştu. Onlar, biz müslümanlarız dediler. Peki sen kimsin? diye sordular. O: *"Allah'ın Rasûlü"* buyurunca bir kadın onun göreceği şekilde küçük bir çocuğu kaldırarak: Bunun haccı var mı? diye sorunca Allah Rasûlü: *"Evet, senin için de ecir var"* buyurdu. [310]

Şerh

"er-Ravha'da bir kafile ile karşılaştı. Bu kavim (siz) kimlersiniz diye sordu..." Rakb (kafile) özel olarak deve sahibi kimselere denilir. Asıl anlamı itibari ile on kişi ve daha az sayıdaki binekli hakkında kullanılır. Daha önce Müslim'de Ezan bahsinde Ravha'nın Medine'den otuzaltı mil uzaklıkta bir yer olduğu kaydedilmiş idi.

Kadı Iyaz dedi ki: Bu karşılaşmanın geceleyin olmuş olması ihtimali vardır. Bundan dolayı onu tanımamışlardır. Gündüz de olmuş olabilir ama bundan önce -Hicret etmedikleri ve kendi bulundukları yerlerde müslüman oldukları ve önceden de Hicret etmemiş oldukları için- onu görmemiş olabilirler.

310 Ebu Davud, 1736; Nesai, 2646, 2647, 2648; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6336

"Bir kadın küçük bir çocuğunu yukarıya kaldırarak bunun haccı olur mu? diye sordu. O: Evet, sana da ecir var buyurdu." Bu hadis Şafii, Malik, Ahmed ve ilim adamlarının çoğunluğunun şu kanaatine delil teşkil etmektedir: Küçük çocuğun haccı sahihtir ve bundan dolayı ona sevap verilir. İslam haccı (farz haccı)nın yerini tutmasa dahi. Ama nafile olarak gerçekleşir. Bu hadis bu hususta gayet açıktır. Ebu Hanife ise haccı sahih olmaz derken onun arkadaşları bunu ancak çocuğun hacca alışması için ona bir alışkanlık olsun diye baliğ olunca bu ibadeti yerine getirsin diye yaparlar derlerse de bu hadis onların kanaatlerini reddetmektedir.

Kadı Iyaz dedi ki: Çocukların haclarının caiz olduğu hususunda ilim adamları arasında bir görüş ayrılığı yoktur. Ama bid'at ehlinden bir kesim bunu kabul etmemektedir. Fakat onların bu görüşlerine itibar edilmez. Aksine Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ve ashabının fiili uygulaması ile ümmetin icmaı ile bu kanaatleri reddolunmuştur. Ebu Hanife'nin farklı görüşü ise sadece onun haccı sahih olup onun üzerinde hacc hükümleri cereyan edip böyle bir haccda fidye ve hatayı telafi kurbanı ile baliğ olan kimse ile ilgili diğer hükümlerin cereyan edip etmemesi ile alakaladır. Ebu Hanife bütün bunları olmayacağını kabul eder ve şunları söyler: Bu ancak öğretmek maksadı ile eğitip alıştırmak için gerekir. Cumhur ise bu şekilde hacc eden çocuk için bu haccında bütün ahkâmda onun için cereyan eder derler ve haccının sahih olup nafile olarak gerçekleşeceğini söylerler. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) haccının olacağını söylemiştir. Kadı Iyaz (devamla) dedi ki: Bununla birlikte eğer büluğa erişecek olursa İslam'ın farizası olan haccın yerine geçmeyeceğini icma ile kabul etmişlerdir. Bundan sadece bir fırka istisna teşkil ederek farz haccın yerine geçer demiş ise de ilim adamları bu fırkanın bu görüşüne iltifat etmemişlerdir.

"Sana da ecir vardır" yani kadına, çocuğunu taşıması, onu ihramlı kimsenin kaçındığı hususlardan kaçındırması sebebi ile ihramlı kimsenin yaptıklarını ona yaptırması dolayısı ile onun için ecir vardır. Allah en iyi bilendir.

Küçük çocuk adına ihrama giren velinin kim olduğuna gelince mezhep âlimlerimize göre sahih olan bu kişi onun malını yönetmeyi üstlenmiş kişidir. Bu da babası, dedesi, vasisi yahut kadı tarafından tayin olunmuş kayyim, hakim ya da imamdır.

Annenin ise çocuğunun adına ihrama girmesi sahih değildir. Kadı tarafından tayin edilmiş bir vasi ya da bir kayyim olması hali müstesnâ. Annenin ihrama girmesinin ve asabenin de ihrama girmesinin mali velâyetleri bulun-

masa dahi sahih olduğu da söylenmiştir. Bütün bunlar küçük çocuğun mümeyyiz olmaması halinde sözkonusudur. Eğer çocuk mümeyyiz ise veli ona izin verir o da ihrama girer. Şayet velisinin izni olmadan ihrama girse yahut da veli onun adına ihrama girse sahih olan kanaate göre hacc olmaz. Velinin mümeyyiz olmayan kişi adına ihrama girmesi ise kalbinden ben onu ihramlı yaptım demesiyle tahakkuk eder. Allah en iyi bilendir.

٣٢٤١-٤١٠/٢- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُقْبَةَ عَنْ كُرَيْبٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ رَفَعَتْ امْرَأَةٌ صَبِيًّا لَهَا فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللهِ أَلِهَذَا حَجٌّ قَالَ نَعَمْ وَلَكِ أَجْرٌ

3241-410/2- Bize Ebu Kureyb Muhammed b. el-Alâ da tahdis etti... İbn Abbas dedi ki: Bir kadın küçük bir çocuğunu kaldırarak: Ey Allah'ın Rasûlü! Bunun haccı olur mu? diye sormuş. Allah Rasûlü: *"Evet, senin için de ecir var"* buyurmuştur. [311]

٣٢٤٢-٤١١/٣- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عُقْبَةَ عَنْ كُرَيْبٍ أَنَّ امْرَأَةً رَفَعَتْ صَبِيًّا فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللهِ أَلِهَذَا حَجٌّ قَالَ نَعَمْ وَلَكِ أَجْرٌ

3242-411/3- Bana Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti... Kureyb'den rivâyete göre bir kadın küçük bir çocuğu kaldırarak: Ey Allah'ın Rasûlü! Bunun için hacc var mı? diye sorunca Allah Rasûlü: *"Evet, senin de ecrin var"* buyurdu. [312]

٣٢٤٣-.../٤- وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُقْبَةَ عَنْ كُرَيْبٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ بِمِثْلِهِ

3243-.../4- Bize İbnu'l-Müsennâ da tahdis etti, bize Abdurrahman tahdis etti, bize Süfyan, Muhammed b. Ukbe'den tahdis etti, o Kureyb'den, o İbn Abbas'dan aynısını rivâyet etti. [313]

311 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6370
312 3240 numaralı hadisin kaynakları
313 Nesai, 2644, 2645; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6360

٧٣/٧٣- بَاب فَرْضِ الْحَجِّ مَرَّةً فِي الْعُمُرِ

73/73- HACCIN ÖMÜRDE BİR DEFA FARZ OLDUĞU BABI

٣٢٤٤-٤١٢/١- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ أَخْبَرَنَا الرَّبِيعُ بْنُ مُسْلِمٍ الْقُرَشِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ خَطَبَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ فَرَضَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ الْحَجَّ فَحُجُّوا فَقَالَ رَجُلٌ أَكُلَّ عَامٍ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَسَكَتَ حَتَّى قَالَهَا ثَلَاثًا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَوْ قُلْتُ نَعَمْ لَوَجَبَتْ وَلَمَا اسْتَطَعْتُمْ ثُمَّ قَالَ ذَرُونِي مَا تَرَكْتُكُمْ فَإِنَّمَا هَلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ بِكَثْرَةِ سُؤَالِهِمْ وَاخْتِلَافِهِمْ عَلَى أَنْبِيَائِهِمْ فَإِذَا أَمَرْتُكُمْ بِشَيْءٍ فَأْتُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَإِذَا نَهَيْتُكُمْ عَنْ شَيْءٍ فَدَعُوهُ

3244-412/1- Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti… Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize bir hutbe verdi ve: *"Ey insanlar! Allah size haccı farz etmiş bulunuyor. Bu sebeple siz de haccediniz"* buyurdu. Bir adam: Her sene mi ey Allah'ın Rasûlü? dedi. Bir süre sustu. Nihayet adam sorusunu üç defa tekrar edince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Eğer evet desem bu gerekli olurdu ve sizin de buna gücünüz yetmezdi"* buyurduktan sonra şunları ekledi: *"Ben sizi bıraktığım sürece siz de beni bırakın. Çünkü sizden öncekiler ancak çokça soru sormaları ve nebilerine muhalefet etmeleri sebebi ile helak oldular. Bunun için size bir şeyi emredecek olursam ondan gücünüzün yettiği kadarını yapınız ve size bir şeyi yasaklayacak olursam onu bırakınız."* [314]

Şerh

"Ey insanlar! Allah size haccı farz etmiş bulunuyor… ve size bir şeyi yasaklayacak olursam onu bırakınız." Soru soran bu kişi Akra' b. Habis'dir. Bundan başka rivâyette ismi bu şekilde açıklanmış olarak gelmiştir. Usûl âlimleri ise verilen bir emir tekrarı gerektirir mi hususunda farklı görüşlere sahiptir. Mezhep âlimlerimize göre sahih olan tekrarı gerektirmediğidir. İkinci bir görüşe göre gerektirir. Üçüncüsüne göre birden fazlası için bu husustaki beyana bağlıdır. Ne tekrarı gerektirdiğine hüküm verilir, ne sözkonusu olmayacağı söylenir.

314 Nesai, 2618; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14367

Bu hadis-i şerifin bu üçüncü görüşü kabul edenler tarafından delil gösterilebilir. Çünkü soru soran her sene mi diye sormuştur. Eğer emir mutlak olarak tekrarı ya da aksini gerektirmiş olsaydı ayrıca soru sormaz, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de ona soru sormaya gerek yok, aksine bunun mutlak hali zaten bu anlama gelir demesi gerekirdi.

Diğerleri de buna kişi konuya açıklık kazandırmak için ve ihtiyat olmak üzere soruyu sormuştur diye cevap verebilirler.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Sizi bıraktığım sürece siz de beni bırakınız"* buyruğu da emrin tekrarı gerektirmediği hususunda açık bir ifadedir.

Mâverdî dedi ki: Emrin soru sorana göre bir başka açıdan tekrarı gerektirmiş olabileceği ihtimali de düşünülebilir. Çünkü sözlükte "hacc" tekrar ihtiva eden şekilde kastetmek manasınadır. Bundan dolayı emrin mutlak şeklinden değil de lafzın türediği kök bakımından ona göre tekrar edilme ihtimalini doğurmuş olabilir. Burada dil bilginlerinden zikrettiğimiz bu hususu umreyi vacip görenler delil olarak almışlar ve şöyle demişlerdir: Yüce Allah'ın: *"Beyt'i hacc etmek Allah'ın insanlar üzerindeki bir hakkıdır."* (Ali İmran, 97) buyruğu dil ve kelimenin türeyişi açısından Beyt'in defalarca kastedilip ziyaret edilmesini gerektirdiğine göre ve fukaha hacc ancak bir defa farz olduğu üzerinde icma ettiklerine göre Beyt'e ikinci defa dönüş bunun umre olmasını gerektirir. Çünkü Beyt'in şeriatın esası gereğince hacc ve umreden başka bir maksat ile kastedilmemesi gerekir derler.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Eğer evet dersem vacip olurdu"* buyruğu Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ahkâm ile ilgili hususlarda içtihat ederdi ve hükmünü vahiy ile vermesi şartı yoktur diyen bu husustaki sahih görüşün lehine delil bulunmaktadır. Vahyin şart olduğu da zayıf bir görüş olarak söylenmiştir. Bu kanaatte olanlar bu hadise ona bu hususta vahiy de gelmiş olabilir diye cevap verirler.

"Sizi bıraktığım sürece siz de beni bırakınız." Bu da aslolanın vacip olmamak olduğuna ve şeriat varid olmadan hüküm bulunmadığına delildir. Yüce Allah'ın: *"Biz bir rasul göndermedikçe azab ediciler değiliz"* (İsra, 15) buyruğu dolayısı ile usûl âlimlerinin muhakkiklerine göre sahih olan görüş de budur.

"Size bir şeyi emredecek olursam ondan gücünüzün yettiği kadarını yapınız." Bu İslâm'ın önemli kaidelerinden ve Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e verilen cevamiül kerim (özlü ve kapsamlı sözler)'den birisidir. Bunun kapsamı içerisine bütün türleri ile namaz gibi sayılamayacak hükümler girer. Kişi

eğer bazı rükünlerini ya da bir takım şartlarını yerine getirmekten aciz olursa geri kalanlarını yapar. Eğer bazı organlarını abdest ya da gusülde yıkayamayacak olursa mümkün olanı yıkar. Eğer abdesti ya da necaseti yıkamak için yetebilecek kadar az miktarda su bulacak olursa mümkün olanı yapar. Eğer münkerleri ortadan kaldırmak yahut nafakalarını sağlamakla yükümlü olduğu bir topluluğun fitresini vermesi ya da benzeri yükümlülükleri olduğu halde ancak bazılarını yapabilme imkânı varsa mümkün olanı yapar. Şayet avretinin bir kısmını örtecek bir şey bulursa yahut Fatiha'nın bir kısmını ezberlemişse yine mümkün olanı yapar. Bunun benzerleri sayılamayacak kadar çoktur. Bu gibi hükümler fıkıh kitaplarında meşhurdur. Maksat ise bunun aslına dikkat çekmekten ibarettir.

Bu hadis yüce Allah'ın: *"Allah'tan gücünüz yettiği kadarı ile korkun"* (Tegabun, 16) buyruğuna muvafıktır. Yüce Allah'ın: *"Allah'tan hakkıyla korkun"* (Ali İmran, 102) buyruğuna gelince bu âyet ile ilgili iki görüş vardır. Bir görüşe göre bu âyet yüce Allah'ın: *"Allah'tan gücünüz yettiği kadarı ile korkun"* buyruğu ile neshedilmiştir, sahih ya da doğru olan ve muhakkiklerin kesin olarak kabul ettikleri ikinci görüşe göre ise âyet neshedilmiş değildir. Aksine yüce Allah'ın: *"Allah'tan gücünüzün yettiği kadarı ile korkun"* buyruğu bu âyeti tefsir etmekte ve bundan maksadı beyan etmektedir. Bunlar derler ki: "Hakkıyla korkmak onun emirlerine uymak, yasaklarından kaçınmak demektir. Şanı yüce Allah ise ancak güç ve tâkatin yettiği kadarını emreder. Nitekim yüce Allah: *"Allah kimseye tâkatinden fazlasını yüklemez"* (Bakara, 286); *"O dinde sizin aleyhinize bir zorluk bırakmadı"* (Hacc, 78) buyurmaktadır. Allah en iyi bilendir.

Yüce Rasûl'ün: *"Ve size bir şeyi yasaklayacak olursam onu bırakınız."* İşte bu buyruk bu mutlak ifadesi ile geçerlidir. Şayet zaruret halinde meyteyi yemek yahut ikrah neticesinde içki içmek ya da yine zorlanması ve benzeri hallerde küfür sözünü telaffuz etmek gibi o münkeri mübah kılacak bir mazeret bulunacak olursa böyle bir durumda bu yasağın kapsamına giren bir husus değildir. Allah en iyi bilendir.

Ümmet şeriatın aslî delilleri gereğince haccın ömürde sadece bir defa vacip olduğu üzerinde icma etmişlerdir. Ama bundan sonrası adakta bulunmak sureti ile vacip olabilir. Aynı şekilde ziyaret ve ticaret gibi tekerrürü sözkonusu olmayan bir ihtiyaç sebebi ile haremin hududlarının içine girmek isteyen bir kimse de bu maksat için hacc ya da umre niyeti ile ihrama girmeyi vacip kabul edenlerin görüşüne göre de vacip olabilir. Bu mesele daha önce Hacc Kitabı'nın baş taraflarında geçmiş bulunmaktadır. Allah en iyi bilendir.

٧٤/٧٤- بَاب سَفَرِ الْمَرْأَةِ مَعَ مَحْرَمٍ إِلَى حَجٍّ وَغَيْرِهِ

74/74- KADININ HACC VE BAŞKA YOLCULUKLAR İÇİN BİR MAHREM İLE BİRLİKTE SEFERE ÇIKMASI BABI

٣٢٤٥-٤١٣/١- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا يَحْيَى وَهُوَ الْقَطَّانُ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ أَخْبَرَنِي نَافِعٌ عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَا تُسَافِرْ الْمَرْأَةُ ثَلَاثًا إِلَّا وَمَعَهَا ذُو مَحْرَمٍ

3245-413/1- Bize Zuheyr b. Harb ve Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis edip dediler ki: Bize Yahya -ki el-Kattan'dır- Ubeydullah'dan haber verdi, bana Nâfi', İbn Ömer'den haber verdiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kadın beraberinde bir mahremi bulunmadıkça üç (günlük uzaklığa) yolculuk yapmasın"* buyurdu. [315]

٣٢٤٦-.../٢- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نُمَيْرٍ وَأَبُو أُسَامَةَ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي جَمِيعًا عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ فِي رِوَايَةِ أَبِي بَكْرٍ فَوْقَ ثَلَاثٍ وَقَالَ ابْنُ نُمَيْرٍ فِي رِوَايَتِهِ عَنْ أَبِيهِ ثَلَاثَةً إِلَّا وَمَعَهَا ذُو مَحْرَمٍ

3246-.../2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Abdullah b. Numeyr ve Ebu Üsâme tahdis etti (H.) Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti, hepsi birlikte Ubeydullah'dan bu isnâd ile hadisi rivâyet etti.

Ebu Bekir'in rivâyetinde: "Üç (gün)den fazla" denilmektedir. İbn Numeyr de babasından rivâyetinde: "Beraberinde mahremi olmadıkça üç (gün)" demiştir. [316]

٣٢٤٧-٤١٤/٣- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ أَخْبَرَنَا الضَّحَّاكُ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ لَا يَحِلُّ لِامْرَأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ تُسَافِرُ مَسِيرَةَ ثَلَاثِ لَيَالٍ إِلَّا وَمَعَهَا ذُو مَحْرَمٍ

315 Buhari, 1087; Ebu Davud, 1727; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8147
316 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7969

3247-414/3- Bize Muhammed b. Râfi' de tahdis etti... Abdullah b. Ömer Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kadına beraberinde bir mahremi bulunmadıkça üç günlük bir mesafeye yolculuk yapması helal değildir"* buyurdu. [317]

٣٢٤٨-٤١٥/٤- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَعُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ جَمِيعًا عَنْ جَرِيرٍ قَالَ قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ وَهُوَ ابْنُ عُمَيْرٍ عَنْ قَزَعَةَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ سَمِعْتُ مِنْهُ حَدِيثًا فَأَعْجَبَنِي فَقُلْتُ لَهُ أَنْتَ سَمِعْتَ هَذَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ فَأَقُولُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مَا لَمْ أَسْمَعْ قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا تَشُدُّوا الرِّحَالَ إِلَّا إِلَى ثَلَاثَةِ مَسَاجِدَ مَسْجِدِي هَذَا وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَالْمَسْجِدِ الْأَقْصَى وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ لَا تُسَافِرْ الْمَرْأَةُ يَوْمَيْنِ مِنَ الدَّهْرِ إِلَّا وَمَعَهَا ذُو مَحْرَمٍ مِنْهَا أَوْ زَوْجُهَا

3248-415/4- Bize Kuteybe b. Said ve Osman b. Ebu Şeybe birlikte Cerir'den tahdis etti. Kuteybe dedi ki: Bize Cerir, Abdulmelik -ki o b. Umeyr'dir- den tahdis etti, o Kazaa'dan, o Ebu Said'den rivâyet etti. Kazaa dedi ki: Ben ondan (Ebu Said'den) bir hadis dinledim ve o hoşuma gitti. Ona: Bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den sen mi dinledin dedim. O: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hakkında duymadığımı nasıl söyleyebilirim, dedi.

Kazaa dedi ki: Onu (Ebu Said'i) şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Yükler ancak şu üç mescide (yolculuk için) bağlanır: Benim bu mescidime, Mescid-i Haram'a ve Mescid-i Aksa'ya."* Yine onu şöyle buyururken dinledim: *"Kadın beraberinde kendisine mahrem olan bir kişi yahut kocası bulunmadıkça iki gün sürelik bir yolculuğa çıkmasın."* [318]

٣٢٤٩-٤١٦/٥- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ قَالَ سَمِعْتُ قَزَعَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ قَالَ سَمِعْتُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَرْبَعًا فَأَعْجَبْنَنِي وَآنَقْنَنِي نَهَى أَنْ تُسَافِرَ الْمَرْأَةُ مَسِيرَةَ يَوْمَيْنِ إِلَّا وَمَعَهَا زَوْجُهَا أَوْ ذُو مَحْرَمٍ وَاقْتَصَّ بَاقِيَ الْحَدِيثِ

317 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7701

318 2668 numaralı hadisin kaynakları

3249-416/5- Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti... Abdulmelik b. Umeyr dedi ki: Kazaa'yı şöyle derken dinledim: Ebu Said el-Hudri'yi şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den dört (hadis) dinledim. Onlar benim hoşuma gitti ve onları beğendim. Kadının beraberinde kocası yahut mahremi olmadan iki günlük uzaklığa yolculuk yapmasını yasakladı, sonra hadisin geri kalan kısmını nakletti. [319]

٣٢٥٠-٤١٧/٦- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مُغِيرَةَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ سَهْمِ بْنِ مِنْجَابٍ عَنْ قَزَعَةَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَا تُسَافِرْ الْمَرْأَةُ ثَلَاثًا إِلَّا مَعَ ذِي مَحْرَمٍ

3250-417/6- Bize Osman b. Ebu Şeybe de tahdis etti... Kazaa, Ebu Said el-Hudri'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kadın beraberinde mahrem olmaksızın üç (günlük uzaklık)a yolculuk yapmasın."* [320]

٣٢٥١-٤١٨/٧- وَحَدَّثَنِي أَبُو غَسَّانَ الْمِسْمَعِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ جَمِيعًا عَنْ مُعَاذِ بْنِ هِشَامٍ قَالَ أَبُو غَسَّانَ حَدَّثَنَا مُعَاذٌ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ قَتَادَةَ عَنْ قَزَعَةَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّ نَبِيَّ اللهِ ﷺ قَالَ لَا تُسَافِرْ امْرَأَةٌ فَوْقَ ثَلَاثِ لَيَالٍ إِلَّا مَعَ ذِي مَحْرَمٍ

3251-418/7- Bana Ebu Gassân el-Mismaî ve Muhammed b. Beşşâr da birlikte Muaz b. Hişam'dan tahdis etti. Ebu Gassân dedi ki: Bize Muaz tahdis etti, bana babam Katâde'den tahdis etti, o Kazaa'dan, o Ebu Said el-Hudri'den rivâyet ettiğine göre Allah'ın Nebi'si (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kadın beraberinde mahremi olmadığı sürece üç geceden fazla (uzaklığa) yolculuk yapmasın"* buyurdu. [321]

٣٢٥٢-.../٨- وَحَدَّثَنَاه ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ سَعِيدٍ عَنْ قَتَادَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَقَالَ أَكْثَرَ مِنْ ثَلَاثٍ إِلَّا مَعَ ذِي مَحْرَمٍ

319 3248 numaralı hadisin kaynakları
320 3248 numaralı hadisin kaynakları
321 3248 numaralı hadisin kaynakları

3252-.../8- Bunu bize İbnu'l-Müsennâ da tahdis etti, bize İbn Ebu Adiyy, Said'den tahdis etti, o Katâde'den bu isnâd ile rivâyet etti ve: *"Beraberinde mahrem olmadan üç (gün)den fazla"* dedi. [322]

٣٢٥٣-٤١٩/٩- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَا يَحِلُّ لِامْرَأَةٍ مُسْلِمَةٍ تُسَافِرُ مَسِيرَةَ لَيْلَةٍ إِلَّا وَمَعَهَا رَجُلٌ ذُو حُرْمَةٍ مِنْهَا

3253-419/9- Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti, bize Leys, Said b. Ebu Said'den tahdis etti, o babasından rivâyet ettiğine göre Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Müslüman bir kadına beraberinde kendisine mahrem olan bir erkek olmaksızın bir gecelik uzaklığa yolculuk yapması helal değildir"* buyurdu. [323]

٣٢٥٤-٤٢٠/١٠- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنِ ابْنِ أَبِي ذِئْبٍ حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي سَعِيدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ لَا يَحِلُّ لِامْرَأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ تُسَافِرُ مَسِيرَةَ يَوْمٍ إِلَّا مَعَ ذِي مَحْرَمٍ

3254-420/10- Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti... Ebu Hureyre'den rivâyete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kadının beraberinde mahremi bulunmaksızın bir günlük mesafeye yolculuk yapması helal değildir."* [324]

٣٢٥٥-٤٢١/١١- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ لَا يَحِلُّ لِامْرَأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ تُسَافِرُ مَسِيرَةَ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ إِلَّا مَعَ ذِي مَحْرَمٍ عَلَيْهَا

3255-421/11- Bize Yahya b. Yahya da tahdis edip dedi ki: Malik'e Said b. Ebu Said el-Makburi'den rivâyetini okudum. O babasından, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivâyet etti: *"Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kadına beraberinde kendisine mahrem olan bir kişi bulunmadıkça bir gün ve bir gecelik uzaklığa yolculuk yapması helal olmaz."* [325]

322 3248 numaralı hadisin kaynakları
323 Ebu Davud, 1723; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14316
324 Buhari, 1088; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14323
325 Ebu Davud, 1724; Tirmizi, 1170; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14317

٣٢٥٦-٤٢٢/١٢- حَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ حَدَّثَنَا بِشْرٌ يَعْنِي ابْنَ مُفَضَّلٍ حَدَّثَنَا سُهَيْلُ بْنُ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا يَحِلُّ لِامْرَأَةٍ أَنْ تُسَافِرَ ثَلَاثًا إِلَّا وَمَعَهَا ذُو مَحْرَمٍ مِنْهَا

3256-422/12- Bize Ebu Kâmil el-Cahderî de tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Beraberinde kendisine mahrem olan bir kişi bulunmadığı sürece bir kadına üç (günlük mesafe)ye yolculuk yapması helal değildir."* [326]

٣٢٥٧-٤٢٣/١٣- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ جَمِيعًا عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ قَالَ أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا يَحِلُّ لِامْرَأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ تُسَافِرَ سَفَرًا يَكُونُ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ فَصَاعِدًا إِلَّا وَمَعَهَا أَبُوهَا أَوْ ابْنُهَا أَوْ زَوْجُهَا أَوْ أَخُوهَا أَوْ ذُو مَحْرَمٍ مِنْهَا

3257-423/13- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb de birlikte Ebu Muaviye'den tahdis etti. Ebu Kureyb dedi ki: Bize Ebu Muaviye, A'meş'den tahdis etti, o Ebu Salih'den, o Ebu Said el-Hudri'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kadına beraberinde babası yahut oğlu yahut kocası yahut kardeşi veya ona mahrem olan bir kimse bulunmadan üç gün ve daha fazla bir uzaklığa yolculuk yapması helal değildir."* [327]

٣٢٥٨-.../١٤- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجُّ قَالَا حَدَّثَنَا وَكِيعٌ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

3258-.../13- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Said el-Eşec de tahdis edip dediler ki: Bize Veki' tahdis etti, bize A'meş bu isnâd ile aynısını tahdis etti.[328]

---

326 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12593

327 Ebu Davud, 1726; Tirmizi, 1169; İbn Mace, 2898; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4044

328 3257 numaralı hadisin kaynakları

٣٢٥٩-٤٢٤/١٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ كِلَاهُمَا عَنْ سُفْيَانَ قَالَ أَبُو بَكْرٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ عَنْ أَبِي مَعْبَدٍ قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَخْطُبُ يَقُولُ لَا يَخْلُوَنَّ رَجُلٌ بِامْرَأَةٍ إِلَّا وَمَعَهَا ذُو مَحْرَمٍ وَلَا تُسَافِرْ الْمَرْأَةُ إِلَّا مَعَ ذِي مَحْرَمٍ فَقَامَ رَجُلٌ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ امْرَأَتِي خَرَجَتْ حَاجَّةً وَإِنِّي اكْتُتِبْتُ فِي غَزْوَةِ كَذَا وَكَذَا قَالَ انْطَلِقْ فَحُجَّ مَعَ امْرَأَتِكَ

3259-424/15- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Zuheyr b. Harb da tahdis etti, ikisi Süfyan'dan tahdis etti. Ebu Bekr dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne tahdis etti, bize Amr b. Dinar, Ebu Ma'bed'den şöyle dediğini tahdis etti: İbn Abbas'ı şöyle derken dinledim: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i hutbe verirken şöyle dinledim: *"Bir erkek beraberinde bir mahremi bulunmadığı sürece bir kadın ile halvette kalmasın. Beraberinde mahremi olmadan da kadın yolculuk yapmasın."* Bunun üzerine bir adam: Ey Allah'ın Rasûlü! Benim zevcem haccetmek üzere yola çıktı. Ben de şu şu gazaya gitmek üzere yazıldım dedi. Allah Rasûlü: *"Çık ve zevcenle birlikte haccet"* buyurdu. [329]

٣٢٦٠-.../١٦- حَدَّثَنَا وَحَدَّثَنَاه أَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ عَمْرٍو بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ

3260-.../16- Bunu bize Ebu Rabî' ez-Zehrânî de tahdis etti, bize Hammâd, Amr'dan bu isnâd ile buna yakın olarak rivâyet etti. [330]

٣٢٦١-.../١٧- وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ يَعْنِي ابْنَ سُلَيْمَانَ الْمَخْزُومِيَّ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ وَلَمْ يَذْكُرْ لَا يَخْلُوَنَّ رَجُلٌ بِامْرَأَةٍ إِلَّا وَمَعَهَا ذُو مَحْرَمٍ

3261-.../17- Bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti, bize Hişam -yani b. Süleyman- el-Mahzûmi, İbn Cureyc'den bu isnâd ile buna yakın olarak hadisi rivâyet etti ve: *"Beraberinde mahremi bulunmadıkça bir erkek bir kadınla halvette bulunmasın"* bölümünü zikretmedi. [331]

329 Buhari, 1762, 3006, 5233; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6514
330 3259 numaralı hadisin kaynakları
331 3259 numaralı hadisin kaynakları

Şerh

(3245-3261 numaralı hadisler)

Bu babta şu hadisler yer almaktadır:

(3245) *"Bir kadın beraberinde mahremi bulunmaksızın üç (gün uzaklık) a yolculuk yapmasın."*

Diğer rivâyette (3246) *"Üç günden fazla"* bir diğer rivâyette (üç gün) denilmektedir.

Başka bir rivâyette (3247) *"Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kadına... üç gecelik uzaklığa yolculuk yapmasın..."*

Bir diğer rivâyette (3248) *"Kadın beraberinde mahremi yahut kocası bulunmadıkça iki günlük bir mesafeye yolculuk yapmasın."*

Başka bir rivâyette (3249) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kadını iki günlük uzaklığa yolculuk yapmasını yasakladı."

Bir diğer rivâyette (3253) *"Müslüman bir kadına bir gecelik mesafeye... helal değildir."*

Diğer bir rivâyette (3254) *"Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kadına bir günlük mesafeye... helal değildir."*

Başka bir rivâyette (3255) *"Bir gün ve bir gecelik uzaklığa"*

Bir başka rivâyette de (3259) *"Kadın beraberinde mahremi bulunmadan yolculuk yapmasın"* denilmektedir. Bunlar Müslim'in rivâyetleridir.

Ebu Davud'un zikrettiği bir rivâyette de "Kadın bir beridlik uzaklığa sefere çıkmasın" denilmektedir. Berid ise yarım günlük mesafeye denilir.

İlim adamları der ki: Burada lafızlar arasındaki farklılık soru soranların farklı oluşundan ve soru sorulan yerlerin değişikliğinden kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte üç günün yasaklanması bir gün ve bir gecenin yahut da bir beridlik mesafenin mübah olduğunun açıkça ifade edildiği anlamına gelmez.

Beyhâki dedi ki: Sanki Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e mahremi yanında olmadan bir kadının üç günlük yolculuk yapmasına dair ona soru sorulmuş o da hayır, sonra mahremsiz iki gün yolculuk yapması hakkında ona sorulmuş o yine hayır, bir gün uzaklığa yolculuk yapmasına dair soru sorulmuş yine hayır diye cevap vermiş aynı şekilde bir beridlik mesafe için soru sorulmuş yine bu şekilde cevabını almıştır. Böylelikle ravilerin her biri

kendi işittiğini başkasına rivâyet etmiştir. Bu rivâyetler arasında bir kişinin gelen farklı rivâyeti onu belli bir yerde işitmesi ve bazen bunu birisinin bazen da ötekisinin bu rivâyeti nakletmesi şeklinde olmuştur. Bunların hepsi de doğrudur. Bütün bu rivâyetlerde kendisine "sefer" adının verilebileceği asgari bir sınır bulunmamaktadır. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de kendisine sefer denilebilecek asgari mesafeyi sınırlandırmak istememiştir.

Hasılı kendisine sefer denilebilen her bir mesafeye beraberinde kocası ya da mahremi bulunmadan kadının tek başına yolculuk yapması yasaklanır. Bu uzaklık ister üç gün ister iki gün ister bir gün ister bir berid ister daha başka olsun farketmez. Buna sebep ise İbn Abbas'ın mutlak rivâyetidir. Bu ise Müslim'in az önce kaydedilen rivâyetlerinin sonuncusudur. O da: *"Kadın beraberinde mahremi olmadan yolculuk yapmasın"* hadisidir. Bu da kendisine sefer denilen her bir yolculuğu kapsar. Allah en iyi bilendir.

Ümmet gücü yetmesi halinde kadının İslam haccını (farz olan haccı) yerine getirmekle yükümlü olduğunu icma ile kabul etmiş bulunuyor. Buna delil ise yüce Allah'ın: *"Beyt'i haccetmek Allah'ın insanlar üzerindeki hakkıdır"* (Ali İmran, 97) buyruğu ile Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"İslam beş temel üzerine bina edilmiştir"* hadisinin genel hükmü bunu gerektirmektedir. Kadının güç yetirmesi ise erkeğin güç yetirmesi gibidir. Fakat kadının haccetmesi için mahreminin bulunmasının şart olup olmadığı hususunda fukaha ihtilaf etmişlerdir. Ebu Hanife kadına haccın farz olması için mahreminin bulunmasını şart koşmuştur. Kendisi ile Mekke arasında üç merhalelik bir mesafeden daha az olması hali müstesnâ. Hadis ashabından da rey ashabından da bir topluluk bu hususta ona muvafakat etmiş bulunmaktadır. Bu görüş aynı zamanda Hasan-ı Basri ve Nehai'den de nakledilmektedir. Atâ, Said b. Cübeyr, İbn Sirin, Malik, Evzâî ve kendisinden meşhur olarak nakledilen görüşünde Şafii farz hacc için mahremin şart olmadığını, aksine kendisine bir zarar geleceğinden yana emin olması şarttır demişlerdir.

Mezhep âlimlerimiz der ki: Bu şekilde bir emniyet koca, mahrem ya da güvenilir kadınlar ile birlikte olmak sureti ile hasıl olur. Bize göre bu hususların biri olmadıkça da kadına hacc lazım değildir. Şayet güvenilir tek bir kadın bulacak olursa hacc ona lazım olmaz. Ama onunla birlikte haccetmesi caiz olur. Sahih olan budur.

Mezhep âlimlerimizden bazılarının dediklerine göre ise birkaç kadın yahut tek bir kadının varlığı ile haccetmesi gerekir. Bazı hallerde güvenlik ileri derecede olup herhangi bir kimseye ihtiyacı olmayabilir. Hatta bu durumda kafilenin tamamı arasında tek başına yol aldığı halde yine de güven altında

olabilir. Şafii'nin açık ifadelerinden ve mezhebine mensup ilim adamlarının çoğunluğundan meşhur olan görüş ise birinci görüştür.

Mezhep âlimlerimiz kadının tatavvu haccı, ziyaret ve ticaret yolculuğu ve buna benzer farz olmayan diğer yolculukların durumu hakkında farklı görüşlere sahiptirler. Bazıları bu gibi yolculuklara İslam haccı (farz hac) da olduğu gibi güvenilir kadınlarla birlikte yolculuğa çıkması caizdir, demiştir. Cumhur ise kocası ya da mahremi ile birlikte olmadıkça caiz değildir demişlerdir. Bu hususlardaki sahih hadisler dolayısı ile doğru olan kanaat budur.

Kadı Iyaz dedi ki: İlim adamları hacc ve umre dışında beraberinde bir mahremi bulunmadıkça kadının yolculuğa çıkma hakkının bulunmadığını ittifakla kabul etmişlerdir. Bundan tek istisna dar-ı harbden Hicret etmektir. İlim adamları beraberinde mahrem bulunmasa dahi dar-ı harbden, dar-ı İslam'a Hicret etmesi gerektiğini ittifakla kabul etmişlerdir. Her ikisi arasındaki farka gelince kadının dar-ı küfürde ikamet etmesi şayet dinini açıkça uygulayamıyor, dinine ve nefsine zarar geleceğinden korkuyorsa haram olur. Halbuki haccı geciktirmenin hükmü böyle değildir. Çünkü ilim adamları haccın derhal (fevren) mi yoksa zaman içerisinde mi (terahi) yerine getirilmesi gerektiği hususunda ihtilaf etmişlerdir.

Kadı Iyaz dedi ki: el-Bâci dedi ki: Bana göre bu hüküm genç kadın hakkındadır. Kendisine karşı arzu duyulmayan, yaşlı kadın ise bütün yolculuklarda kocasız ve mahremsiz olarak dilediği gibi yolculuk yapabilir. Fakat Bâci'nin bu söylediklerine muvafakat etmeye imkân yoktur. Çünkü kadın yaşça büyük dahi olsa her zaman arzu edilir ve ondan bir şeyler beklenebilecek durumdadır. Hem eskiden: 'Her yola düşen bir şeyi bir alan bulunur' denilmiştir. Ayrıca yolculuklarda insanların sefihleri ve oldukça yaşlanmış bir kadın ile de başkası ile de fuhuş yapmaktan çekinmeyecek kadar sıradan kimseler bulunur. Böyle davranmaları ise şehvetlerinin baskın olması, dindarlıklarının, insaf ve haysiyetlerinin azlığı, hainlikleri ve benzeri olumsuz hallerinden ötürüdür. Allah en iyi bilendir.

Ebu Hanife mezhebine mensup fukaha kendi mezheblerinin lehine üç günlük rivâyeti seferde namazı kısaltmanın ancak üç güne varan bir yolculukta caiz olacağına delil göstermişlerdir. Ama bu tutarsız bir delillendirmedir. Çünkü hadis-i şerifler az önce geçtiği ve maksadını beyan ettiğimiz gibi farklı şekillerde rivâyet edilmiştir. Ayrıca sefer, bir gün hakkında da bir beridlik mesafe hakkında da daha aşağı bir uzaklık hakkında da kullanılabilir. Ben onların bu husustaki şüphe uyandırıcı kanaatlerine el-Müezzeb şerhi, yolcunun namazı babında oldukça yeterli açıklamalarla verilecek cevabı izah etmiş bulunuyorum. Allah en iyi bilendir.

"Beraberinde mahremi olmadıkça" hadisin bu ifadesinde Şafii'nin ve cumhurun bu hususta bütün mahremler birbirine eşittir şeklindeki görüşlerine delil bulunmaktadır. Dolayısıyla yolculuk yapan kadının oğlu, kardeşi, kardeşinin oğlu, kızkardeşinin oğlu, dayısı, amcası gibi neseb yoluyla mahremleriyle de, süt akrabalığı yoluyla süt erkek kardeşi, süt erkek kardeşinin oğlu, süt kızkardeşinin oğlu ve benzeri süt akrabalığı dolayısı ile mahrem olanlarıyla kayınpederi, kocasının üvey oğlu gibi sıhhi yolla mahremleriyle yolculuk yapması caizdir. Bunların hiçbirisinde de kerahet sözkonusu değildir. Aynı şekilde bütün bunlar ile birlikte de halvet olması (yalnız başlarına kalmaları) da ihtiyaç olmadan dahi ona bakmaları da caizdir. Fakat bunlardan hiçbirinin kadına şehvetle bakmaları helal olmaz. Şafii ve cumhurun görüşü budur. Bütün bu hususlarda Malik de -kocasının oğlu (üvey oğlu)- dışında muvafakat etmiştir. O kocasının oğlu ile birlikte sefere çıkmasını birinci asırdan sonra insanlar bozulduğundan ötürü mekruh kabul etmiştir. Diğer taraftan insanlar neseb yoluyla kendilerine mahrem olanlardan uzak durdukları şekilde babanın zevcesinden uzak kalmazlar. Çünkü kadın bir fitnedir. Yüce Allah'ın nefislerde yerleştirmiş olduğu neseb yoluyla mahremlerden uzak kalma hali müstesnâ. Ama hadisin genel ifadesi İmam Malik'in görüşünü reddetmektedir. Allah en iyi bilendir.

Şunu bilelim ki kendilerine bakılması, kendileri ile halvet olunması ve sefere çıkılması caiz olan mahrem kadınların tanımı şudur: Mübah bir sebep dolayısı ile nikâhlanması ebediyyen haram olan her kadın mahrem demektir. Ebediyyen kaydı zevcenin kızkardeşi, halası, teyzesi ve benzerlerini dışarda tutmak içindir. "Mübah bir sebeb" kaydı da şüphe ile kendisi ile ilişki kurulmuş kadının annesini ve kızını dışarıda tutmak içindir. Çünkü bunlar da kişiye ebediyyen haram olur. Fakat her ikisi de mahrem değildir. Çünkü şüphe ile ilişki kurmak mübah olmak vasfını taşımaz. Ayrıca böyle bir iş mükellef bir kimsenin yapacağı bir fiil de değildir. "Haramlığı için" kaydı ise kendisi ile li'ân yapılmış zevceyi dışarıda tutmak içindir. Çünkü böyle bir kadın mübah olan bir sebep dolayısı ile ebediyyen haram kılınmıştır ama mahrem değildir. Çünkü onunla evlenilmesinin haram oluşu mahremiyetinden (hürmetinden, saygınlığından) dolayı değil, aksine bir ceza ve cezasının ağırlaştırılması içindir. Allah en iyi bilendir.

(3248) *"Yükler ancak şu üç mescide gitmek için bağlanır..."* Bu hadis-i şerif bu üç mescidin faziletlerinin büyüklüğünü ve diğer mescitlere göre üstün ayrıcalıklarını açıklamaktadır. Çünkü bunların üçü de enbiya mescididir -Allah'ın salat ve selamları onlara- ayrıca bu mescitlerde namazın ayrı bir fazileti de vardır. Bir kimse Mescid-i Haram'a gitmeyi adayacak olursa hacc

yahut umre maksadıyla ona gitmesi gerekir. Eğer diğer iki mescide gitmeyi adayacak olursa Şafii'nin bu hususta iki görüşü vardır. Onun mezhebine mensup ilim adamlarına göre bu iki görüşün daha sahih olanı bu iki mescide gitmenin müstehap olup vacip olmadığı şeklindedir. İkinci görüşe göre ise gidilmesi icap eder. Çok sayıda ilim adamı da böyle demiştir.

Bu üç mescid dışında kalan diğer mescitlere ise adamak sebebi ile gitmek icap etmez, onlara gitmek şeklindeki adaklar da gerçekleşmez. Bizim de bütün ilim adamlarının da görüşü budur. Bundan Muhammed b. Mesleme el-Maliki müstesnâdır. O şöyle demiştir: Eğer Kuba mescidine gitmeyi adayacak olursa ona gitmesi gerekir. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) her cumartesi binekli olarak da yürüyerek de oraya giderdi.

Leys b. Sa'd dedi ki: Hangi mescid için adarsa adasın o mescide gitmesi gerekir. Ama büyük çoğunluğun kanaatine göre böyle bir adak da olmaz, bundan dolayı herhangi bir şey yapması da gerekmez.

Ahmed ise: Ona bir yemin keffareti gerekir demiştir.

İlim adamları bu üç mescid dışındaki diğer mescitlere gitmek için yükleri bağlayıp binekleri yola koymanın hükmü hakkında ihtilaf etmişlerdir. Salih kimselerin kabirlerine gitmek, faziletli yerlere gitmek ve benzeri yerler gibi. Mezhep âlimlerimizden Şeyh Ebu Muhammed el-Cuveyni bu haramdır demiştir. Kadı Iyaz'ın tercih edileceğine işaret ettiği görüş de budur. Mezhep âlimlerimize göre sahih olan da İmamü'l-Harameyn'in ve muhakkık fukahanın tercih ettiği böyle bir yolculuk haram da değildir mekruh da değildir görüşüdür. Çünkü onlar şöyle demişlerdir: Maksat tam ve eksiksiz faziletin ancak özellikle bu üç mescide gitmek için yüklerin bağlanması ile elde edileceğini anlatmaktır. Allah en iyi bilendir.

(3249) "Onlar hoşuma gitti, onları beğendim." Kadı Iyaz dedi ki: Burada "enakneni" ile "a'cebneni" aynı anlamdadır. Lafız farklı olduğu için aynı anlam tekrar edilmiştir. Araplar da beyan ve te'kid maksadı ile bunu çokça yaparlar. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"İşte onların üzerlerine Rabblerinden salatlar ve rahmet vardır."* (Bakara, 157) Allah'tan salat ise zaten rahmet demektir. Yine yüce Allah: *"Aldığınız ganimetlerden helal ve tayyib olarak yeyiniz"* (el-Enfal, 69) tayyib ise helalin kendisidir. el-Hutaya'nın şu beyti de bu türdendir:

ألا حبذا هند وأرض بها هند وهند أتي من دونها النأي والبعد

"Hind ne çok sevilir ve Hind'in bulunduğu bir yer ne kadar sevimlidir,
Ama Hind'in kendisinden gördüğümüz uzaklaşmaktır, uzak kalmaktır."

Görüldüğü gibi ne'y ve bu'd aynı anlamda (uzaklaşmak, uzak kalmak) iki lafızdır.

(3255) "Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Malik'e Said b. Ebu Said el-Makburi'den okudum... kendisine mahrem olan birisi ile birlikte olması müstesnâ." Bu hadis bizim diyarımızın nüshalarında bu şekilde Said'den o babasından diye kaydedilmiştir. Kadı Iyaz dedi ki: Hadis el-Culûdi, Ebu'l-A'lâ ve el-Kisâi'den rivâyet edilen nüshalarda da bu şekildedir, Müslim de bundan önceki isnâd da bu hadisi Kuteybe'den, o Leys'den, o Said'den, o babasından diye rivâyet etmiştir. Bunu aynı şekilde Buhari ve Müslim de İbn Ebu Zi'b'den, o Said'den, o babasından diye rivâyet etmiştir.

(Kadı Iyaz devamla) dedi ki: Ama Dârâkutni, Buhari ve Müslim'in bu hadisi İbn Ebu Zi'b'den diye tahric ettikleri için Müslim'e de bu hadisi Leys'den, o Said'den, o babasından diye tahric ettiği için istidrakte (eleştiride) bulunmuş ve şöyle demiştir: Doğrusu bu hadisin Said'den, o Ebu Hureyre'den diye "babası" zikredilmeksizin rivâyet edilmesidir. Bunun için de şunu delil göstermiştir: Malik, Yahya b. Ebu Kesir ve Süheyl üçü de Said el-Makburi'den, o Ebu Hureyre'den diye rivâyet etmişler ve arada "babasından" diye zikretmemişlerdir. Halbuki Müslim'den bu hadisi Yahya b. Yahya'dan, o Malik'den, o Said'den, o Ebu Hureyre'den diye rivâyetinde sahih olan babasının adını zikretmeksizin rivâyet etmektir. Nitekim Ebu Mesud ed-Dimaşkî de bu hadisi böylece zikrettiği gibi Muvatta ravilerinin çoğunluğu da bunu Malik'den böylece rivâyet etmişlerdir. Dârâkutni dedi ki: Bu hadisi ez-Zehrânî ve el-Kuravi de Malik'den rivâyet etmişlerdir. Her ikisi de Said'den, o babasından diye rivâyet etmişlerdir. Kadı Iyaz'ın açıklamaları bunlardır.

Derim ki: Halef el-Vâsıti, el-Etraf adlı eserinde Müslim'in bu hadisi Yahya b. Yahya'dan, o Malik'den, o Said'den, o babasından, o Ebu Hureyre'den diye rivâyet ettiğini zikrettiği gibi Ebu Davud da Süneni'nin Kitabu'l-Hacc bölümünde, Tirmizi Nikâh bölümünde, el-Hasan b. Ali'den, o Bişr b. Ömer'den, o Malik'den, o Said'den, o babasından, o Ebu Hureyre'den diye rivâyet etmiş ve Tirmizi: Hasen sahih bir hadisdir demiştir. Bu hadisi yine Ebu Davud, Hacc bölümünde el-Ka'nebî ile el-A'lâ'dan, o Malik'den, o Yusuf b. Musa'dan, o Cerir'den her ikisi de Süheyl'den, o Sa'd'dan, o Ebu Hureyre'den diye rivâyet etmektedir. Böylelikle "babası"nın adının zikredilmesinde hafızlar arasında açık bir ihtilaf ortaya çıkmış bulunuyor. Belki de o hadisi babasından, o Ebu Hureyre'den diye dinledikten sonra doğrudan Ebu Hureyre'nin kendisinden de dinlemiş ve bazen hadisi böyle bazen de böyle rivâyet etmiş olabilir. Onun Ebu Hureyre'den hadis dinlediği ise sahih ve bilinen bir husustur.

(3259) *"Sakın bir erkek beraberinde bir mahremi olmadıkça bir kadın ile halvette kalmasın."* Buradaki istisna munkatı' bir istisnadır. Çünkü onunla birlikte bir mahremi ne zaman bulunursa artık halvet olmaktan çıkar. O halde hadisin takdiri şöyledir: Sakın bir erkek bir kadın ile birlikte beraberinde mahremi bulunmadıkça oturmasın.

"Beraberinde mahremi olmadıkça" buyruğu ile kadının kendi mahremini de kastetmiş olma ihtimali vardır. Kadına yahut erkeğe mahrem birisi olmasını kastetmiş olma ihtimali de vardır. Bu ikinci ihtimal fukahanın kaidelerine uygun olan bir ihtimaldir. Çünkü kadın ile birlikte oğlu, kardeşi, annesi, kızkardeşi gibi bir mahreminin bulunması ile erkeğin kızkardeşi, kızı, halası, teyzesi gibi bir mahreminin olması durumunda bir fark yoktur. Bütün bu hallerde böyle bir kadınla oturmak caiz olur. Diğer taraftan hadis aynı zamanda koca ile de tahsis edilmiştir. Çünkü kadın ile birlikte kocası varsa artık o da mahrem gibidir ve bu durumda böyle bir kadınla oturmanın caiz oluşu öncelikle sözkonusu olur.

Beraberlerinde üçüncü bir şahıs bulunmaksızın yabancı bir erkeğin yabancı bir kadın ile halvet olması ise ilim adamlarının ittifakı ile haramdır. Aynı şekilde beraberlerinde iki-üç yaşında ve benzeri yaşı küçük olduğundan ötürü kendisinden haya edilmeyen birisinin bulunması halinde de hüküm budur. Çünkü bunun varlığı ile yokluğu arasında bir fark yoktur. Aynı şekilde birden çok yabancı bir kadın ile bir arada bulunacak olursa bu da -tek bir erkeğin yabancı kadınlarla birlikte bulunması halinin aksine- haramdır. Bir erkeğin yabancı kadınlarla birlikte olması sahih olan görüşe göre caizdir. Bu meseleyi Mühezzeb şerhinin Hacc Kitabı'nın baş taraflarında İmamlar'ın Sıfatları Babı'nda açıklamış bulunuyorum. Tercih olunan da güzel yüzlü yabancı tüysüz birisi ile başbaşa kalmak, kadın ile halvette kalmak gibidir. Kadın ile halvetin haram olduğu yerlerde onunla da halvette kalmak haram olur. Ancak kendilerini koruyan erkekler topluluğu arasında bulunması hali müstesnâdır.

Mezhep âlimlerimiz der ki: Halvetin haram olduğunu söylediğimiz hallerde namazda ya da başka hallerde halvette kalmak arasında bir fark yoktur. Bütün bunlardan ise zaruret konumları istisna edilir. Mesela yabancı bir kadını tek başına yolda kalmış bulacak olursa ya da buna benzer bir hal ile karşılaşırsa onunla birlikte yoluna devam etmesi onun için mübah olur. Hatta eğer onu bırakacak olursa, ona zarar geleceğinden korkarsa onunla birlikte bulunması onun için bir gereklilik olur. Bunda bir görüş ayrılığı yoktur. Buna ifk olayı ile ilgili Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın hadisi delildir. Allah en iyi bilendir.

"Bir adam: Ey Allah'ın Rasûlü! Benim zevcem haccetmek üzere çıktı... Zevcenle birlikte haccet." Burada birbirleri ile çatışan hususlardan daha önemli olana öncelik tanımak hükmü anlaşılmaktadır. Çünkü kocanın gaza için sefere çıkması ile zevcesi ile birlikte haccetmesi arasında tearuz (çatışma) sözkonusu olunca zevcesi ile birlikte haccetmesi tercih edildi. Çünkü gazada başka bir kişi onun yerini tutabilir. Ama zevcesinin tek başına haccetmesi halinde durum bu değildir.

(3261) "Bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti... İbn Cureyc'den bu isnâd ile buna yakın rivâyet etti fakat rivâyetinde "beraberinde mahremi bulunmadıkça sakın bir erkek ve bir kadın halvette kalmasın" ibaresini de zikretmedi." İşte burası Ebu İshak, İbrahim b. Süfyan'ın Müslim'den işitmeyi kaçırdığı bölümün bittiği yerdir. Daha önce bunun başlangıcının "Allah saçlarını traş edenlere ve kısaltanlara rahmet buyursun" hadislerinden itibaren olduğunu beyan etmiştik. Buradan itibaren Ebu İshak dedi ki: Bize Müslim b. el-Haccac tahdis edip dedi ki: Bana Harun b. Abdullah da tahdis edip dedi ki: Bize Haccac b. Muhammed tahdis edip dedi ki: İbn Cureyc dedi ki: Bana Ebu Zubeyr tahdis edip hadisi zikretti. Bu ise bununla muttasıl olarak zikrettiği babın başlangıcıdır.

٧٥/٧٥- بَاب مَا يَقُولُ إِذَا رَكِبَ إِلَى سَفَرِ الْحَجِّ وَغَيْرِهِ

75/75- HACC VE BAŞKA SEFERLERE ÇIKMAK İÇİN BİNEĞİNE BİNDİĞİ ZAMAN NE SÖYLEYECEĞİ BABI

٣٢٦٢-١/٤٢٥ - حَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللهِ حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ أَنَّ عَلِيًّا الْأَزْدِيَّ أَخْبَرَهُ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ عَلَّمَهُمْ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ إِذَا اسْتَوَى عَلَى بَعِيرِهِ خَارِجًا إِلَى سَفَرٍ كَبَّرَ ثَلَاثًا ثُمَّ قَالَ سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ وَإِنَّا إِلَى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْأَلُكَ فِي سَفَرِنَا هَذَا الْبِرَّ وَالتَّقْوَى وَمِنْ الْعَمَلِ مَا تَرْضَى اللَّهُمَّ هَوِّنْ عَلَيْنَا سَفَرَنَا هَذَا وَاطْوِ عَنَّا بُعْدَهُ اللَّهُمَّ أَنْتَ الصَّاحِبُ فِي السَّفَرِ وَالْخَلِيفَةُ فِي الْأَهْلِ اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ وَعْثَاءِ السَّفَرِ وَكَآبَةِ الْمَنْظَرِ وَسُوءِ الْمُنْقَلَبِ فِي الْمَالِ وَالْأَهْلِ وَإِذَا رَجَعَ قَالَهُنَّ وَزَادَ فِيهِنَّ آيِبُونَ تَائِبُونَ عَابِدُونَ لِرَبِّنَا حَامِدُونَ

3262-425/1- Bana Harun b. Abdullah tahdis etti, bize Haccac b. Muhammed tahdis edip dedi ki: İbn Cureyc dedi ki: Bana Ebu Zubeyr'in haber verdiğine göre Ali el-Ezdi kendisine şunu haber verdi: İbn Ömer kendilerine öğrettiği üzere Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir sefere çıkmak için devesi üzerine oturduğu zaman üç defa Allahuekber dedikten sonra şöyle derdi: *"Subhanellezi sehhara lenâ hâzâ vemâ künnâ lehu mukrinîn...: Bize bu bineği müsahhar kılan Allah'ı her türlü eksiklikten tenzih ederim. Biz buna kendiliğimizden takat getiremezdik. Şüphesiz biz Rabbimize döneceğiz. Allah'ım,, bizler bu yolculuğumuzda Sen'den iyilik ve takvayı, amelden razı olacaklarını dileriz. Allah'ım, bu yolculuğumuzu bize kolaylaştır. Uzaklığını bizim için katlayıp dür. Allah'ım, seferde sahibimiz, ailemiz arasında vekilimiz Sen'sin. Allah'ım! Seferin zorluklarından, kötü şeyler görmekten (karşılaşmaktan) ve aile ve mal hususunda kötü dönüşten Sana sığınırım."* Döndüğünde bunları söylemekle birlikte onlara: *"Dönenleriz, tevbe edenleriz, âbidleriz, Rabbimize hamd edenleriz"* derdi. [332]

Şerh

"Bir sefere çıkacağı zaman devesinin üzerine oturdukdan sonra üç defa Allahuekber derdi..." Hadisteki "mukrinin" güç yetirenler demektir. Yani yüce Allah'ın onu bizim emrimize vermesi olmasaydı bu bineği gücümüzün emri altına alamaz ve onu kullanamazdık.

Bu hadis-i şerifte bütün seferlere çıkılacağı zaman bu zikir ve duayı yapmanın müstehap olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Yolculuk ile ilgili çok sayıda zikirlere dair rivâyetler gelmiş olup ben bunların hepsini el-Ezkâr adlı kitabımda derlemiş bulunuyorum.

"Allah'ım, yolculuğun zorluklarından... Sana sığınırım." Hadisteki "va'sa" vav harfi fethalı, ayn harfi sakin ve se harfi ile sonu med ile olup meşakket, zorluk ve sıkıntı demektir. "Keabeh" ise kişinin nefsi halinin keder ve benzeri değişikliklere uğramasıdır. "Munkaleb" de dönüş yeri demektir.

٣٢٦٣-٢/٤٢٦- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ ابْنُ عُلَيَّةَ عَنْ عَاصِمٍ الْأَحْوَلِ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ سَرْجِسَ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا سَافَرَ يَتَعَوَّذُ مِنْ وَعْثَاءِ السَّفَرِ وَكَآبَةِ الْمُنْقَلَبِ وَالْحَوْرِ بَعْدَ الْكَوْنِ وَدَعْوَةِ الْمَظْلُومِ وَسُوءِ الْمَنْظَرِ فِي الْأَهْلِ وَالْمَالِ

332 Ebu Davud, 2599; Tirmizi, 3447; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7348

3263-426/2- Bana Zuheyr b. Harb tahdis etti, bize İsmail b. Uleyye, Âsım el-Ahvel'den tahdis etti, o Abdullah b. Sercis'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sefere çıktığı zaman seferin meşakkatinden, kötü dönüşten, iyi halden sonra halinin kötüye varmasından, mazlumun bedduasından, aile ve malda kötü manzara ile karşılaşmaktan (Allah'a) sığınırdı. [333]

Şerh

"İyi halden sonra kötü hale uğramaktan." Bu Müslim'in Sahihi'nden nüshaların bir çoğunda "velhavra ba'del kevm" şeklindedir. Hatta bizim diyarımız nüshalarında ancak "nun" harfi ile "kevn" şeklindedir. İtkam sahibi hafızlar Müslim'in Sahihi'nde bunu böylece zaptetmişlerdir. Kadı Iyaz dedi ki: Bunu el-Fârisi ve onun dışındaki diğer Sahih-i Müslim ravileri de böylece zaptetmişlerdir. Kadı Iyaz der ki: el-Uzrî ise bunu: "el-kevr" ile re ile rivâyet etmiştir. Ama Müslim'in rivâyeti kendisinden naklettiği Âsım rivâyeti ile ilgili olarak da Kadı Iyaz şöyle demiştir: İbrahim el-Harbi dedi ki: Denildiğine göre Âsım bu lafızda yanılmış ve bunun doğrusu re harfi ile "el-kevr"dir.

Derim ki: Durum el-Harbi'nin dediği gibi değildir. Her ikisi de iki ayrı rivâyettir. Her iki rivâyeti birlikte zikredenlerden birisi de Tirmizi'nin Süneni'ndeki rivâyeti ile muhaddislerden pek çok kimsenin rivâyetidir. Bu ikisini Ebu Ubeyd de hem dil bilginlerinden hem garibul hadis âlimlerinden pek çok kişi zikretmiş bulunmaktadır. Tirmizi bu hadisi "nun" ile "kevn" şeklinde rivâyet ettikten sonra şunları söylemektedir: Bu (kevr olarak) re ile de rivâyet edilmektedir. Her ikisinin de açıklanır bir tarafı vardır. Denildiğine göre bu imandan küfre yahut da itaatten masiyete dönüş demektir. Yani lafzın anlamı bir şeyden şer olan bir başka şeye dönmek demektir. Tirmizi'nin açıklaması bunlardır. Ondan başka ilim adamları da böyle demişlerdir. Bunun re ve nun harfi ile manaları birlikte istikametten dönmek yahut da fazlalıktan eksikliğe dönüştür. Re ile rivâyet sarığın tekbir edilmesi (dolanması)ndan alınmıştır. Bu da sarığı sarıp toplamak demektir. Nun ile rivâyet ise "kevn"den alınmıştır. Bu da bir şeyin var olması ve yer edinmesi anlamına gelir.

el-Mazeri re rivâyeti hakkında şunları söyler: Yine denildiğine göre bunun anlamı şudur: Ben sana önceleri cemaatin içerisinde iken cemaatten dönüşten sığınırım. Nitekim sarığını sarıp doladığı zaman da "kâre" denilir. Sarığını çözdüğü zaman da "hâre" denilir. Bunun ıslah olmuşken işlerimizin bozulmasından sana sığınırız anlamına geldiği de söylenir. Tıpkı sarığın başta

333 Tirmizi, 3439 -uzunca-; Nesai, 5513, 5514, 5515; İbn Mace, 3888; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5320

dosdoğru durmasından sonra bozulması gibi. Nun ile (kevr) rivâyeti ile ilgili olarak da Ebu Ubeyd şöyle demiştir: Âsım'a bunun anlamı sorulunca o şu cevabı vermiştir: Sen Arapların: "Hâra be'dema kâne" sözlerini hiç işitmedin mi? Yani o önceleri güzel bir halde idi sonradan o halinden geri döndü demektir. Allah en iyi bilendir.

"Mazlumun (bed) duasından" yani zulümden sana sığınırım. Çünkü zâlimlik etmek mazlumun ona beddua etmesi sonucunu getirir. Mazlum'un duası ile Allah arasında ise bir perde yoktur. Böylelikle bu ifadede haksızlıktan ve haksızlığın sebeplerine maruz kalmaktan sakındırmayı ihtiva etmektedir.

٣٢٦٤-٤٢٧/٣- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ جَمِيعًا عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ ح وَحَدَّثَنِي حَامِدُ بْنُ عُمَرَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ كِلَاهُمَا عَنْ عَاصِمٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ عَبْدِ الْوَاحِدِ فِي الْمَالِ وَالْأَهْلِ وَفِي رِوَايَةِ مُحَمَّدِ بْنِ خَازِمٍ قَالَ يَبْدَأُ بِالْأَهْلِ إِذَا رَجَعَ وَفِي رِوَايَتِهِمَا جَمِيعًا اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ وَعْثَاءِ السَّفَرِ

3264-427/3- Bize Yahya b. Yahya ve Zuheyr b. Harb da birlikte Ebu Muaviye'den tahdis etti. (H.) Bana Hâmid b. Ömer de tahdis etti, bize Abdulvahid tahdis etti. İkisi Âsım'dan bu isnâd ile aynısını rivâyet etmekle birlikte Abdulvahid'in hadisinde "malda ve ailede" denilirken Muhammed b. Hâzim de rivâyetinde şöyle demiştir: Döndüğü zaman önce aile lafzını zikrederek başlardı. Her ikisinin rivâyetinde de: *"Allah'ım! Yolculuğun meşakketinden sana sığınırım"* ibaresi vardır. [334]

٧٦/٧٦- بَاب مَا يَقُولُ إِذَا قَفَلَ مِنْ سَفَرِ الْحَجِّ وَغَيْرِهِ

76/76- HACC VE BAŞKA YOLCULUKTAN DÖNDÜĞÜ ZAMAN NE SÖYLENECEĞİ BABI

٣٢٦٥-٤٢٨/١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ ح وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ سَعِيدٍ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا يَحْيَى وَهُوَ الْقَطَّانُ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا

334 3263 numaralı hadisin kaynakları

قَفَلَ مِنْ الْجُيُوشِ أَوْ السَّرَايَا أَوْ الْحَجِّ أَوْ الْعُمْرَةِ إِذَا أَوْفَى عَلَى ثَنِيَّةٍ أَوْ فَدْفَدٍ كَبَّرَ ثَلَاثًا ثُمَّ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ آيِبُونَ تَائِبُونَ عَابِدُونَ سَاجِدُونَ لِرَبِّنَا حَامِدُونَ صَدَقَ اللَّهُ وَعْدَهُ وَنَصَرَ عَبْدَهُ وَهَزَمَ الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ

3265/428/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Ebu Üsâme tahdis etti, bize Ubeydullah, Nâfi'den tahdis etti, o İbn Ömer'den rivâyet etti (H.) Bize Ubeydullah b. Said de -ki lafız ona aittir- bize Yahya -ki o el-Kattân'dır- Ubeydullah'tan tahdis etti, o Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ordular yahut seriyyeler yahut hacc yahut umreden döndüğü zaman bir tepeye yahut bir bayıra çıkacak olursa üç defa Allahuekber dedikten sonra: *"Bir ve tek Allah'tan başka ilah yoktur. O'nun ortağı yoktur. Hamd yalnız O'nadır. O herşeye gücü yetendir. Dönenleriz, tevbe edenleriz, ibadet edenleriz, secde edenleriz. Rabbimize hamd edenleriz. Allah'ın vaadi doğrudur, O kuluna yardım etti ve yalnızca O, orduları hezimete uğrattı."* [335]

Şerh

"Ordulardan döndüğü zaman" gazadan döndüğü vakit demektir.

"Bir tepeye yahut bir bayıra çıktığı zaman Allahuekber derdi." Evfa üzerine çıkmak, yükselmek demektir. "Fedfed" ise nisbeten sert ve yüksek yere denilir. Üzerinde hiçbir şey bulunmayan çıplak düzlük anlamında olduğu söylendiği gibi çakıl taşları bol sert arazi olduğu da söylenmiştir. Yüksekçe ve sert yer demek olduğu da söylenmiştir. Çoğulu "fedâfid" diye gelir.

"Âyibun" dönenler anlamındadır.

"Allah'ın vaadi haktır..." Yani Allah, dini üstün ve galip getireceğine dair vaadini, güzel akıbetin takva sahiplerinin olacağını ve daha başka diğer vaadlerini dosdoğru gerçekleştirmiştir. Çünkü şüphesiz Allah vaadinden caymaz.

"Orduları tek başına hezimete uğratmıştır." Yani insanların savaşına gerek kalmadan onları bozguna uğratmıştır. Ordular (ahzab)dan kasıt ise Hendek Günü toplanıp bir araya gelen ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e karşı ittifak eden hiziplerdir. Allah onların üzerine bir rüzgar ve onların görmedik-

335 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7857, 8179

leri ordular göndermiştir. İşte "Allah'ın vaadi doğrudur" sözü de bununla irtibatlıdır. Bu ise münafıklar ile kalplerinde hastalık bulunanların söyledikleri: *"Allah da Rasûlü de bize aldanıştan başka bir şey vaadetmemiştir"* (Ahzab, 12) şeklindeki sözlerini yalanlamaktadır. İşte meşhur olan açıklamaya göre kastedilen Hendek Günü ahzabıdır. Kadı Iyaz dedi ki: Bununla birlikte bu ahzab ile bütün zaman ve yerlerde küfrün hiziplerinin kastedilmiş olma ihtimali de vardır. Allah en iyi bilendir.

٣٢٦٦-.../٢- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ يَعْنِي ابْنَ عُلَيَّةَ عَنْ أَيُّوبَ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا مَعْنٌ عَنْ مَالِكٍ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ أَخْبَرَنَا الضَّحَّاكُ كُلُّهُمْ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ إِلَّا حَدِيثَ أَيُّوبَ فَإِنَّ فِيهِ التَّكْبِيرَ مَرَّتَيْنِ

3266-.../2- Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize İsmail -yani b. Uleyye- Eyyub'dan tahdis etti. (H.) Bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti, bize Ma'n, Malik'den tahdis etti. (H.) Bize İbn Râfi' de tahdis etti, bize İbn Ebu Fudeyk tahdis etti, bize ed-Dahhâk haber verdi, hepsi Nâfi'den, o İbn Ömer'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivâyet etti. Ancak Eyyub'un hadisi rivâyetinde tekbir iki defa sözkonusu edilmiştir. [336]

٣٢٦٧-٤٢٩/٣- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ ابْنُ عُلَيَّةَ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي إِسْحَقَ قَالَ قَالَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ أَقْبَلْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ أَنَا وَأَبُو طَلْحَةَ وَصَفِيَّةُ رَدِيفَتُهُ عَلَى نَاقَتِهِ حَتَّى إِذَا كُنَّا بِظَهْرِ الْمَدِينَةِ قَالَ آيِبُونَ تَائِبُونَ عَابِدُونَ لِرَبِّنَا حَامِدُونَ فَلَمْ يَزَلْ يَقُولُ ذَلِكَ حَتَّى قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ

3267-429/3- Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize İsmail b. Uleyye, Yahya b. Ebu İshak'dan şöyle dediğini tahdis etti: Enes b. Malik dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte ben, Ebu Talha ve devesi üzerinde arkasına bindirmiş olduğu Safiyye ile birlikte geldik. Nihayet Medine'nin dışına geldiğimizde Allah Rasûlü: *"Dönenleriz, tevbe edenleriz, ibadet edenleriz, Rabbimize hamd edenleriz"* buyurdu. O, biz Medine'ye gelinceye kadar bunları söyleyip durdu. [337]

---

336 Hadisin Zuheyr rivâyetini Tirmizi, 950; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7539; İbn Ömer rivâyetini Buhari, 1797, 6385; Ebu Davud, 2770; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8332; İbn Rafi' rivâyetini ise yalnızca Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7703

337 Buhari, 3085, 3086 -uzunca, 5968 -uzunca-, 6185 -uzunca-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1654

٣٢٦٨-.../٤- وَحَدَّثَنَا حُمَيْدُ بْنُ مَسْعَدَةَ حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي إِسْحَقَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ

3268-.../4- Bize Humeyd b. Mesade de tahdis etti, bize Bişr b. el-Mufaddal tahdis etti, bize Yahya b. Ebu İshak, Enes b. Malik'den tahdis etti, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivâyet etti. [338]

٧٧/٧٧- بَاب التَّعْرِيسِ بِذِي الْحُلَيْفَةِ وَالصَّلَاةِ بِهَا إِذَا صَدَرَ مِنَ الْحَجِّ أَوِ الْعُمْرَةِ

77/77- HACC YAHUT UMREDEN DÖNDÜĞÜ TAKTİRDE ZÜLHULEYFE'DE KONAKLAMAK VE ORADA NAMAZ KILMAK BABI

٣٢٦٩-٤٣٠/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَنَاخَ بِالْبَطْحَاءِ الَّتِي بِذِي الْحُلَيْفَةِ فَصَلَّى بِهَا وَكَانَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ يَفْعَلُ ذَلِكَ

3269-430/1- Bize Yahya b. Yahya da tahdis edip dedi ki: Malik'e Nâfi'den rivâyetini okudum, o Abdullah b. Ömer'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Zülhuleyfe'deki Batha'da devesini çöktürüp orada namaz kıldı. Abdullah b. Ömer de böyle yapardı. [339]

٣٢٧٠-٤٣١/٢- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحِ بْنِ الْمُهَاجِرِ الْمِصْرِيُّ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ وَاللَّفْظُ لَهُ قَالَ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ نَافِعٍ قَالَ كَانَ ابْنُ عُمَرَ يُنِيخُ بِالْبَطْحَاءِ الَّتِي بِذِي الْحُلَيْفَةِ الَّتِي كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يُنِيخُ بِهَا وَيُصَلِّي بِهَا

3270-431/2- Bana Muhammed b. Rumh b. el-Muhacir el-Mısri de tahdis etti, bize Leys haber verdi (H.) Bize Kuteybe de -ki lafız ona aittir- tahdis edip dedi ki: Bize Leys, Nâfi'den şöyle dediğini tahdis etti: İbn Ömer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in devesini çöktürüp namaz kıldığı Zülhuleyfe'deki Batha'da devesini çöktürürdü. [340]

---

338 3267 numaralı hadisin kaynakları

339 Buhari, 1532; Ebu Davud, 2044; Nesai, 2660; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8338

340 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7308

٣٢٧١-٤٣٢/٣- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَقَ الْمُسَيَّبِيُّ حَدَّثَنِي أَنَسٌ يَعْنِي أَبَا ضَمْرَةَ عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ عَنْ نَافِعٍ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ إِذَا صَدَرَ مِنَ الْحَجِّ أَوْ الْعُمْرَةِ أَنَاخَ بِالْبَطْحَاءِ الَّتِي بِذِي الْحُلَيْفَةِ الَّتِي كَانَ يُنِيخُ بِهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ

3271-432/3- Bize Muhammed b. İshak el-Müseyyebî de tahdis etti. Bana Enes -yani Ebu Damra- Musa b. Ukbe'den tahdis etti, o Nâfi'den rivâyet ettiğine göre Abdullah b. Ömer hacc yahut umreden dönecek olursa Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in devesini çöktürdüğü Zülhuleyfe'deki Batha'da devesini çöktürürdü. [341]

٣٢٧٢-٤٣٣/٤- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ حَدَّثَنَا حَاتِمٌ وَهُوَ ابْنُ إِسْمَعِيلَ عَنْ مُوسَى وَهُوَ ابْنُ عُقْبَةَ عَنْ سَالِمٍ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أُتِيَ فِي مُعَرَّسِهِ بِذِي الْحُلَيْفَةِ فَقِيلَ لَهُ إِنَّكَ بِبَطْحَاءَ مُبَارَكَةٍ

3272-433/4- Bize Muhammed b. Abbâd da tahdis etti, bize Hâtim -yani b. İsmail- Musa -ki o b. Ukbe'dir-den tahdis etti, o Sâlim'den, o babasından rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e Zülhuleyfe'deki konaklaması sırasında gelinerek, 'Şüphesiz ki sen mübarek bir Batha'dasın' denildi. [342]

٣٢٧٣-٤٣٤/٥- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكَّارِ بْنِ الرَّيَّانِ وَسُرَيْجُ بْنُ يُونُسَ وَاللَّفْظُ لِسُرَيْجٍ قَالَا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ أَخْبَرَنِي مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أُتِيَ وَهُوَ فِي مُعَرَّسِهِ مِنْ ذِي الْحُلَيْفَةِ فِي بَطْنِ الْوَادِي فَقِيلَ إِنَّكَ بِبَطْحَاءَ مُبَارَكَةٍ قَالَ مُوسَى وَقَدْ أَنَاخَ بِنَا سَالِمٌ بِالْمُنَاخِ مِنَ الْمَسْجِدِ الَّذِي كَانَ عَبْدُ اللهِ يُنِيخُ بِهِ يَتَحَرَّى مُعَرَّسَ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَهُوَ أَسْفَلُ مِنَ الْمَسْجِدِ الَّذِي بِبَطْنِ الْوَادِي بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْقِبْلَةِ وَسَطًا مِنْ ذَلِكَ

3273-434/5- Bize Muhammed b. Bekkar b. el-Reyyân ve Süreyc b. Yunus -lafız Süreyc'e ait olmak üzere- de tahdis edip dediler ki: Bize İsmail b. Cafer tahdis etti, bana Musa b. Ukbe, Sâlim b. Abdullah b. Ömer'den haber

341 Buhari, 1767 -uzunca-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8463
342 Buhari, 1535 -uzunca-, 2336 -uzunca-, 7345; Nesai, 2659; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7025

verdi, o babasından rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e vadinin iç tarafında Zülhuleyfe'deki konaklama yerinde iken gelinerek: Şüphesiz ki sen mübarek bir Batha'dasın denildi.

Musa dedi ki: Abdullah (b. Ömer)'in Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in konakladığı yeri araştırıp mescidin deve çöktürülen yerinde bizimle birlikte devesini çöktürdü. Burası ise vadinin iç tarafındaki mescidin alt tarafında onunla kıble arasında, bunun tam ortasında bir yerdir. [343]

Şerh

(3269-3273 numaralı hadisler)

(3269) "Zülhuleyfe'deki Batha'da devesini çöktürdü..." Diğer rivâyette (3272) "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e Zülhuleyfe'deki konaklaması sırasında..."

Kadı Iyaz dedi ki: "Muarraz" konaklama yeri demektir. Ebu Zeyd dedi ki: Bir topluluk bir yere inip konakladığı vakit bu eylemlerini anlatmak üzere "arrese" fiili kullanılır. Gece ya da gündüzün herhangi bir vaktinde olması arasında fark yoktur.

Halil ve Esmâi der ki: Ta'riz gecenin son vaktinde inip konaklamak demektir. Kadı Iyaz dedi ki: Haccdan dönüş sırasında Zülhuleyfe'deki Batha'dan inip konaklamak haccın menasikinden değildir. Bunu Medinelilerden yapan kimseler Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bıraktığı izlerinin bereketi ile teberrük etmek için yapmışlardır. Çünkü burası da mübarek bir Batha'dır. Malik burada inip konaklamayı ve burada inip namaz kılmadan geçip gitmemeyi müstehap görmüştür. Eğer vakit namaz vakti değilse namaz vakti girinceye kadar bekler ve namaz kılar. Bir görüşe göre de Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in haccdan dönüşü sırasında sabaha kadar burada konaklamasının sebebi insanların ansızın gece vakti ailelerinin yanına (baskın yapar gibi) girmemeleri içindir. Nitekim bu hususu meşhur hadislerde açık bir şekilde yasaklamış bulunmaktadır. Allah en iyi bilendir.

343 3272 numaralı hadisin kaynakları

٨٧/٨٧- بَاب لَا يَحُجُّ الْبَيْتَ مُشْرِكٌ وَلَا يَطُوفُ بِالْبَيْتِ عُرْيَانٌ وَبَيَانُ يَوْمِ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ

87/87- BEYT'İ HİÇBİR MÜŞRİK HACCEDEMEZ, ÇIPLAK BİR KİMSE BEYT'İ TAVAF EDEMEZ VE HACC-I EKBER GÜNÜNÜN BEYANI BABI

٣٢٧٤-١/٤٣٥- حَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي عَمْرٌو عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ح وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى التُّجِيبِيُّ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ أَنَّ ابْنَ شِهَابٍ أَخْبَرَهُ عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ بَعَثَنِي أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ فِي الْحَجَّةِ الَّتِي أَمَّرَهُ عَلَيْهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَبْلَ حَجَّةِ الْوَدَاعِ فِي رَهْطٍ يُؤَذِّنُونَ فِي النَّاسِ يَوْمَ النَّحْرِ لَا يَحُجُّ بَعْدَ الْعَامِ مُشْرِكٌ وَلَا يَطُوفُ بِالْبَيْتِ عُرْيَانٌ قَالَ ابْنُ شِهَابٍ فَكَانَ حُمَيْدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ يَقُولُ يَوْمُ النَّحْرِ يَوْمُ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ مِنْ أَجْلِ حَدِيثِ أَبِي هُرَيْرَةَ

3274-435/1- Bana Harun b. Said el-Eylî de tahdis etti, bize İbn Vehb tahdis etti, bize Amr, İbn Şihâb'dan haber verdi, o Humeyd b. Abdurrahman'dan, o Ebu Hureyre'den rivâyet etti. (H.) Bana Harmele b. Yahya et-Tucîbî de tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus'un haber verdiğine göre İbn Şihâb da kendisine Humeyd b. Abdurrahman b. Avf'dan haber verdi, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivâyet etti: Ebu Bekr es-Sıddîk Vedâ Haccından önce Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendisini hacc emiri olarak görevlendirdiği haccda bir grup ile birlikte insanlar arasında nahr (kurban bayramı birinci) günü şunu ilan etmek üzere göndermişti: *Bu yıldan sonra müşrik hiçbir kimse haccetmeyecektir, çıplak bir kimse de Beyt'i tavaf etmeyecektir.*

İbn Şihâb dedi ki: Humeyd b. Abdurrahman şöyle derdi: Nahr günü Ebu Hureyre'nin hadisi dolayısı ile haccı ekber günüdür. [344]

344 Buhari, 369, 1622, 3177, 4363, 4655 -uzunca-, 4656 -uzunca-; Ebu Davud, 1946; Nesai, 2957; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6624

Şerh

"Ebu Hureyre (radıyallâhu anh)'dan dedi ki: "... tavaf etmesin. Ebu Hureyre dedi ki: Humeyd b. Abdurrahman da... Ebu Hureyre (radıyallâhu anh)'ın hadisi dolayısı ile diyordu." Humeyd b. Abdurrahman'ın bu sözünün anlamı şudur: Yüce Allah: *"Allah ve Rasûlü'nden haccı ekber günü insanlara bir ilandır"* (Tevbe, 3) diye buyurmaktadır. Ebu Bekr, Ali, Ebu Hureyre ve onların dışında ashabdan bazı kimseler -ilan ile ilgili esas izin Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den olmak sureti ile bu ilanı nahr (kurban bayramı birinci) günü yapmışlardır. Göründüğü kadarı ile bu ilanı yapacakları gün olarak da nahr gününü tayin ve tespit etmiştir. Böylelikle o günün haccı ekber günü olduğu da kesinleşmiş olmaktadır. Diğer taraftan hacc ibadetlerinin büyük çoğunluğu o günde gerçekleştirilir.

Bununla birlikte ilim adamları haccı ekber günü ile ne kastedildiği hususunda ihtilaf etmişlerdir. Arefe günü denildiği gibi, Malik, Şafii ve cumhur ise o nahr günüdür demişlerdir. Kadı Iyaz Şafii'den bunun Arefe günü olduğunu nakletmektedir. Ama bu nakil Şafii mezhebinde bilinen görüşe muhaliftir. İlim adamları der ki: Bir diğer görüşe göre haccı ekber ifadesi haccı asgardan ayrılması için kullanılır. Haccı asgar (küçük hacc) ise umre demektir.

Bunun Arefe günü olduğunu söyleyenler meşhur (hacc arefedir) hadisini delil göstermişlerdir. Allah en iyi bilendir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Bu yıldan sonra hiçbir müşrik haccetmesin"* buyruğu yüce Allah'ın: *"Müşrikler ancak necistir. Bu sebeple bu yıllarından sonra mescid-i harama yaklaşmasınlar"* (Tevbe, 28) buyruğuna uygundur. Burada mescid-i haramdan maksat ise harem bölgesinin tamamıdır. Hiçbir müşriğin herhangi bir durumda harem bölgesine girmesine imkân verilmez. Şayet önemli bir mesaj ya da bir iş için gelse dahi haremin içerisine girmesine imkân verilmez. Aksine konu ile ilgili işi yerine getirmekle görevli olan kişi onun yanına çıkıp gider. Şayet gizlice girip hastalanır ve ölmüşse kabri açılır ve haremin dışına çıkartılır.

"Çıplak hiçbir kimse Beyt'i tavaf etmesin." Bu da cahiliye dönemindeki çıplak kimselerin Beyt'i tavaf etme şeklindeki âdetlerini iptal etmektir. Bunu mezhep âlimlerimiz ve başkaları tavafta avretin örtülmesinin şart olduğuna delil göstermişlerdir. Allah en iyi bilendir.

٧٩/٧٩- بَاب فِي فَضْلِ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ وَيَوْمِ عَرَفَةَ

79/79- HACCIN, UMRENİN VE AREFE GÜNÜNÜN FAZİLETİ HAKKINDA BİR BAB

٧٥٢٣-٤٣٦/١- حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ وَأَحْمَدُ بْنُ عِيسَى قَالَا حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي مَخْرَمَةُ بْنُ بُكَيْرٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ سَمِعْتُ يُونُسَ بْنَ يُوسُفَ يَقُولُ عَنْ ابْنِ الْمُسَيَّبِ قَالَ قَالَتْ عَائِشَةُ إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ مَا مِنْ يَوْمٍ أَكْثَرَ مِنْ أَنْ يُعْتِقَ اللهُ فِيهِ عَبْدًا مِنْ النَّارِ مِنْ يَوْمِ عَرَفَةَ وَإِنَّهُ لَيَدْنُو ثُمَّ يُبَاهِي بِهِمِ الْمَلَائِكَةَ فَيَقُولُ مَا أَرَادَ هَؤُلَاءِ

3275-436/1- Bize Harun b. Said el-Eylî ve Ahmed b. İsa tahdis edip dediler ki: Bize İbn Vehb tahdis etti, bana Mahreme b. Bukeyr babasından şöyle dediğini haber verdi: Ben Yunus b.Yusuf'u İbnu'l-Müseyyeb'den şöyle dedi, diye naklederken dinledim: Âişe dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Aziz ve celil Allah'ın Arefe gününden daha çok sayıda kulu ateşten âzad ettiği hiçbir gün yoktur. Şüphesiz ki O, oldukça yaklaşır sonra onlarla meleklere karşı övünerek: Bunlar ne istedi, buyurur."* [345]

Şerh

"Yüce Allah'ın Arefe gününden daha çok... diye buyurur." Bu hadis Arefe gününün faziletine açıkça delalet etmektedir. Gerçekten de böyledir. Eğer bir adam: En faziletli günde karım boş olsun diyecek olursa bu hususta mezhep âlimlerimizin iki görüşü vardır. Birinci görüşe göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in daha önce Sahih-i Müslim'de geçtiği gibi *"güneşin doğduğu en hayırlı gün cuma günüdür"* buyruğundan ötürü cuma günü ondan boş olur. Ama bu iki görüşten daha sahih olanı Arefe günü boş olacağıdır. Buna delil de bu babta zikrolunan bu hadis-i şerifdir. Cuma günü ile ilgili hadis-i şerif de haftanın en faziletli günü diye tevil edilir.

Kadı Iyaz dedi ki: el-Mâzeri dedi ki: Hadiste geçen "yaklaşır" buyruğu rahmeti, lütuf ve ihsanları yaklaşır demektir. Yoksa bu bir mesafe yaklaşması ve temas anlamında bir yaklaşma değildir. Kadı Iyaz dedi ki: Bu hadis hakkında da daha önce dünya semasına inme hadisi hakkında yapılan tevil geçerlidir. Nitekim bir başka hadiste şeytan Arefe gününde rahmetin nüzûlünü gördüğü için öfkelenip kızar.

345 Nesai, 3003; İbn Mace, 3014; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16131

Kadı Iyaz dedi ki: Bu hadis ile beraberlerinde inen rahmet ile meleklerin dünya semasına yahut da yeryüzüne yaklaşmaları ve meleklere karşı yüce Allah'ın emri dolayısı ile onlara övünmesi de kastedilmiş olabilir. Hadis Müslim'in Sahihi'nde muhtasar olarak yer almıştır. Abdurrezzak bu hadisi Müsned'inde İbn Ömer'in naklettiği bir rivâyet olarak şöylece zikretmektedir: Yüce Allah dünya semasına inerek onlarla (arafattakilerle) meleklere övünüp: Bunlar benim kullarımdır. Üstleri başları tozlu, rahmetimi ümid ederek azabımdan korkarak -ve beni görmedikleri halde- huzuruma geldiler. Ya beni görselerdi nasıl olurdu deyip hadisin geri kalan kısmını zikretmektedir.

٣٢٧٦-٢/٤٣٧- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ سُمَيٍّ مَوْلَى أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي صَالِحٍ السَّمَّانِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ الْعُمْرَةُ إِلَى الْعُمْرَةِ كَفَّارَةٌ لِمَا بَيْنَهُمَا وَالْحَجُّ الْمَبْرُورُ لَيْسَ لَهُ جَزَاءٌ إِلَّا الْجَنَّةُ

3276-437/2- Bize Yahya b. Yahya da tahdis edip dedi ki: Malik'e Ebu Bekr b. Abdurrahman'ın azadlısı Sümey'den rivâyetini okudum. O, Ebu Salih es-Semmân'dan, o Ebu Hureyre'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Bir umreden sonra yapılan bir diğer umre ikisi arasındakiler için keffarettir. Mebrur haccın ise cennetten başka bir karşılığı yoktur."* [346]

Şerh

"Bir umreden sonra yapılan bir diğer umre ikisi arasındakiler için bir keffarettir." Hadis umrenin faziletini ve iki umre arasında meydana gelen günahlar için bir keffaret olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Daha önce Taharet Kitabı'nda bu günahlar ile ilgili açıklama, bu hadis ile abdestin günahlara keffaret olması, namazların keffaret olması, arefe ve aşura günü oruçlarının keffaret olması ile ilgili hadislerin bir birleri ile nasıl cem ve telif edilecekleri de geçmiş bulunmaktadır. Bazıları, Şafii ile cumhurun aynı sene içinde umreyi birkaç defa tekrarlamanın müstehap olduğu hususundaki görüşüne bunu delil göstermişlerdir. Malik ve onun mezhebine mensup fukahanın çoğunluğu ise bir senede birden çok umre yapmayı mekruh görmüşlerdir. Daha başkaları ise: Bir ayda bir umreden fazla yapmaz demişlerdir.

346 Buhari, 1773; Nesai, 2628; İbn Mace, 2888; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12573

Şunu bilelim ki, senenin tamamı umre yapmak için uygun vakittir. Dolayısı ile umre senenin her vaktinde sahihtir. Haccı yapmakta olan kimse bundan müstesnâdır. Böyle bir kimsenin haccı bitirmeden umre yapması sahih olmaz. Bizim mezhebimize göre hacı olmayan kimseler için Arefe günü, kurban bayramı birinci günü, Teşrîk günleri ile sair günlerde umre yapmak mekruh değildir. Malik, Ahmed ve ilim adamlarının büyük çoğunluğu da böyle demişlerdir. Ebu Hanife ise şu beş günde umre yapmaya mekruh demiştir. Arefe günü, nahr (kurban bayramı birinci) günü ve üç Teşrîk günüdür. Ebu Yusuf ise dört günde mekruhtur, bunlar da Arefe günü ile Teşrîk günleridir demiştir.

İlim adamları umrenin vacip olup olmadığı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Şafii ve cumhurun mezhebine göre umre vaciptir. Bu görüşü dile getirenler arasında Ömer, İbn Ömer, İbn Abbas, Tâvus, Atâ, İbnu'l-Müseyyeb, Said b. Cubeyr, Hasan-ı Basri, Mesrûk, İbn Sîrin, Şâbi, Ebu Burde, İbn Ebu Musa, Abdullah b. Şeddâd, Sevri, Ahmed, İshak, Ebu Ubeyd ve Davud da vardır. Malik, Ebu Hanife ve Ebu Sevr ise umre sünnettir, vacip değildir demişlerdir. Bu görüş Nehai'den de rivâyet edilmiştir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Mebrur haccın ise cennetten başka bir karşılığı yoktur"* buyruğuna gelince daha sahih ve daha meşhur görüşe göre mebrur hacc herhangi bir günahın karışmadığı haccdır. Bu da itaat anlamındaki "el-birr"den alınmadır. Makbul anlamına geldiği de söylenmiştir. Kabulün alametlerinden birisi de kişinin öncekinden daha hayırlı bir hale dönmesi ve tekrar mâsiyetlere geri dönmemesidir. Bir diğer görüşe göre mebrur hacc riyakârlığın bulaşmadığı haccdır. Bunun akabinde mâsiyetin gelmediği hacc olduğu da söylenmiştir. Bu iki açıklama da önceki açıklamaların kapsamı içerisindedir. *"Cennetten başka karşılığı yoktur"* buyruğu da şu demektir: Haccı mebrur olan kimseye sadece günahlarının bağışlanması karşılık olarak verilmekle kalınmaz, aksine o mutlaka cennete de girecektir. Allah en iyi bilendir.

٣٢٧٧-.../٣- وَحَدَّثَنَاه سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ قَالُوا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ الْأُمَوِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ الْمُخْتَارِ عَنْ سُهَيْلٍ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ جَمِيعًا عَنْ سُفْيَانَ كُلُّ هَؤُلَاءِ عَنْ سُمَيٍّ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِ حَدِيثِ مَالِكٍ

3277-.../3- Bunu bize Said b. Mansur, Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Amr en-Nâkid ve Zuheyr b. Harb da tahdis edip dediler ki: Bize Süfyan b. Uyeyne tahdis etti. (H.) Bana Muhammed b. Abdulmelik el-Umevî de tahdis etti, bize Abdulaziz b. el-Muhtar, Sehl'den tahdis etti (H.) Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Ubeydullah tahdis etti, (H.) Bize Ebu Kureyb de tahdis etti, bize Veki' tahdis etti (H.) Bana Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Abdurrahman tahdis etti, hepsi birlikte Süfyan'dan rivâyet etti, bütün bunlar Sümey'den, o Ebu Salih'den, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den Malik b. Enes'in hadisi ile aynen rivâyet etti. [347]

٣٢٧٨-٤٣٨/٤- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا وَقَالَ زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ أَتَى هَذَا الْبَيْتَ فَلَمْ يَرْفُثْ وَلَمْ يَفْسُقْ رَجَعَ كَمَا وَلَدَتْهُ أُمُّهُ

3278-438/4- Bize Yahya b. Yahya ve Zuheyr b. Harb tahdis etti, Yahya bize Cerir, Mansur'dan haber verdi derken, Zuheyr tahdis etti dedi. O (Mansur) Ebu Hâzim'den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kim bu Beyt'e gelip de çirkin bir söz söylemez ve fasıklık etmezse annesinin kendisini doğurduğu günkü hali ile geri döner."* [348]

Şerh

"Kim bu Beyt'e gelip de çirkin bir söz söylemez... döner." Kadı Iyaz dedi ki: Bu yüce Allah'ın: ***"Onda refes (çirkin söz) de yoktur, fasıklık da yoktur."*** (Bakara, 197) buyruğundan alınmıştır. Refes, çirkin ve hayasızca sözlerin adıdır. Cima demek olduğu da söylenmiştir. Cumhurun âyet hakkındaki açıklaması da bu şekildedir. Yüce Allah ayrıca: *"Oruç gecesi kadınlarınıza refes (yaklaşmak) size helal kılındı."* (Bakara, 187) buyurmaktadır. "Refese" fiili mâzi olarak fe harfi kesreli "rafise" diye de kullanılır. Muzari şekli ise "yerfusu, yarfesu ve yarfisu" diye gelir. Aynı şekilde "erfese" diye hemzeli de kullanılır. Bir diğer görüşe göre refes açıktan açığa cimayı ifade etmektir. Ezheri dedi ki:

---

347 Said b. Mansur'un hadisini yalnızca Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12558; Muhammed b. Abdulmelik el-Umevi'nin hadisini Nesai, 2621, 2622; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12561'de; İbn Numeyr'in hadisini de yalnızca Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12564; Ebu Kureyb ve Muhammed b. el-Müsennâ'nın hadislerini Tirmizi, 933; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12556'da rivâyet etmişlerdir.

348 Buhari, 1819, 1820; Tirmizi, 811; Nesai, 2626; İbn Mace, 2889; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13431

Aslında bu erkeğin kadından istediği her bir anlamı ifade eden kapsamlı bir kelimedir. İbn Abbas ise bunu özel olarak kadınlara hitaplar hakkında kabul ederdi.

"Annesinin kendisini doğurduğu günkü gibi döner" sözünün anlamı ise günahsız döner şeklindedir. Fasıklık ise mâsiyetin kendisidir. Allah en iyi bilendir.

٣٢٧٩-.../٥- وَحَدَّثَنَاه سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ عَنْ أَبِي عَوَانَةَ وَأَبِي الْأَحْوَصِ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ مِسْعَرٍ وَسُفْيَانَ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ كُلُّ هَؤُلَاءِ عَنْ مَنْصُورٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَفِي حَدِيثِهِمْ جَمِيعًا مَنْ حَجَّ فَلَمْ يَرْفُثْ وَلَمْ يَفْسُقْ

3279-.../5- Bunu bize Said b. Mansur da Ebu Avane ve Ebu'l-Ahvas'dan tahdis etti, (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Veki', Misar ve Süfyan'dan tahdis etti. (H.) Bize İbnu'l-Müsennâ da tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be tahdis etti, bunların hepsi Mansur'dan bu isnâd ile rivâyet etti ve hepsinin hadislerinde, *"kim hacceder de haccı esnasında refes yapmaz, fâsıklık etmezse..."* denilmektedir. [349]

٣٢٨٠-.../٦- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ عَنْ سَيَّارٍ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ مِثْلَهُ

3280-.../6- Bize Said b. Mansur tahdis etti, bize Huşeym Seyyar'dan tahdis etti, o Ebu Hâzim'den, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivâyet etti. [350]

٨٠/٨٠- بَاب النُّزُولِ بِمَكَّةَ لِلْحَاجِ وَتَوْرِيثِ دُورِهَا

80/80- HACILARIN MEKKE'DE KONAKLAMALARI VE MEKKE EVLERİNİN MİRAS BIRAKILMASI BABI

٣٢٨١-٤٣٩/١- حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى قَالَا أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنَا يُونُسُ بْنُ يَزِيدَ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ أَنَّ عَلِيَّ بْنَ حُسَيْنٍ أَخْبَرَهُ أَنَّ عَمْرَو

349 3278 numaralı hadisin kaynakları

350 Buhari, 1521; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13408

بْنَ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ أَخْبَرَهُ عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدِ بْنِ حَارِثَةَ أَنَّهُ قَالَ يَا رَسُولَ اللهِ أَتَنْزِلُ فِي دَارِكَ بِمَكَّةَ فَقَالَ وَهَلْ تَرَكَ لَنَا عَقِيلٌ مِنْ رِبَاعٍ أَوْ دُورٍ وَكَانَ عَقِيلٌ وَرِثَ أَبَا طَالِبٍ هُوَ وَطَالِبٌ وَلَمْ يَرِثْهُ جَعْفَرٌ وَلَا عَلِيٌّ شَيْئًا لِأَنَّهُمَا كَانَا مُسْلِمَيْنِ وَكَانَ عَقِيلٌ وَطَالِبٌ كَافِرَيْنِ

3281-439/1- Bana Ebu't-Tâhir ve Harmele b. Yahya da tahdis edip dediler ki: Bize İbn Vehb haber verdi, bize Yunus b. Yezid'in, İbn Şihâb'dan haber verdiğine göre Ali b. Huseyn kendisine şunu haber verdi: Amr b. Osman b. Affân'ın kendisine Üsâme b. Zeyd b. Hârise'den haber verdiğine göre Üsâme: Ey Allah'ın Rasûlü! Mekke'deki evinde mi konaklarsın? dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Akîl bize (konaklayacak) ev yahut bark bıraktı mı ki?"* buyurdu.[351]

Şerh

"Ey Allah'ın Rasûlü! Mekke'deki evinde mi konaklarsın? O: *Akîl bize (inecek) ev yahut bark bıraktımı ki?* buyurdu. Akîl, Tâlib ile birlikte Ebu Tâlib'e mirasçı olmuş, Cafer ile Ali ise ondan hiç bir miras almamıştı. Çünkü ikisi müslümandı. Âkil ve Tâlib ise kâfir idiler."

Kadı Iyaz dedi ki: Evin aslı Ebu Tâlib'e ait olmak üzere onu Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e (evine diyerek) izafe etmesinin sebebi (bir zamanlar) orada ikamet etmiş olmasından dolayı idi. Çünkü Ebu Tâlib onu himayesine almıştı. Ayrıca o da Abdulmuttalib'in en büyük çocuğu idi. Bundan dolayı Ebu Tâlib, Abdulmuttalib'in bütün mülklerini eline almış ve cahiliye geleneği üzere yaşı sebebi ile sadece kendisi onlara mâlik olmuştu. Kadı Iyaz devamla dedi ki: Muhtemelen Âkil bütün bu mülkleri satmış ve Ebu Süfyan ile diğerlerinin Hicret eden müminlerin evlerine yaptıkları uygulamanın aynısını yaparak onların mülkiyetlerinden ve ellerinden çıkarmış idi. Davudi dedi ki: Âkil, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ve Abdulmuttalib oğullarından Hicret edenlere ait bütün mülkleri satmıştı.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Âkil bize herhangi bir ev yahut bark bıraktımı ki"* buyruğunda Şafii'nin ve ona muvafakat edenlerin: Mekke sulh yolu ile feth edilmiş ve Mekke'nin evleri, sahiplerinin mülküdür, bu hususta diğer şehirlerin hükmü neyse Mekke'nin hükmü de odur. Bu sebeple

351 Buhari, 1588, 3058, 4282; Ebu Davud, 2008, 2910; İbn Mace, 2942, 2730; Tuhfetu'l-Eşrâf, 114

Mekke evleri miras alınır, onlar kendi evlerini satmaları, rehin etmeleri, icare etmeleri (kiralamaları), hibe etmeleri, onları vasiyet etmeleri ve diğer tasarruflarda bulunmaları da caizdir diye Şafii ile ona muvafakat edenlerin görüşlerine delil teşkil etmektedir.

Malik, Ebu Hanife, Evzai ve başkaları ise Mekke anveten (kılıçla) fethedilmiştir. Dolayısı ile bu tasarrufların hiçbiri caiz değildir demişlerdir.

Ayrıca bu hadiste müslümanın kâfirden miras almayacağı hükmü yer almaktadır. Genellikle bütün ilim adamlarının da görüşü budur. Bundan tek istisna İshak b. Rahuye ile seleften bazılarından Müslüman, kâfirden miras alır şeklindeki görüşleri müstesnâdır. Ama hepsi icma ile kâfirin müslümana mirasçı olamayacağını kabul etmişlerdir.

İleride bu mesele yüce Allah'ın izni ile yeri gelince genişçe açıklanacaktır. Allah en iyi bilendir.

٣٢٨٢-٢/٤٤٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِهْرَانَ الرَّازِيُّ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ جَمِيعًا عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ قَالَ ابْنُ مِهْرَانَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ عَنْ مَعْمَرٍ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ حُسَيْنٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ عُثْمَانَ عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ أَيْنَ تَنْزِلُ غَدًا وَذَلِكَ فِي حَجَّتِهِ حِينَ دَنَوْنَا مِنْ مَكَّةَ فَقَالَ وَهَلْ تَرَكَ لَنَا عَقِيلٌ مَنْزِلًا

3282-440/2- Bize Muhammed b. Mihrân er-Râzi, İbn Ebu Ömer ve Abd b. Humeyd ile birlikte Abdurrezzak'dan tahdis etti. İbn Mihrân dedi ki: Bize Abdurrezzak Ma'mer'den tahdis etti, o ez-Zührî'den, o Ali b. Huseyn'den, o Amr b. Osman'dan, o Üsâme b. Zeyd'den şöyle dediğini rivâyet etti: Ben: Ey Allah'ın Rasûlü! Yarın nerede ineceksin (konaklayacaksın) dedim. Bu, hacca geldiği sırada Mekke'ye yaklaştığımız zaman olmuştu. O: *"Âkil bize inecek yer bıraktımı ki"* buyurdu.[352]

٣٢٨٣-.../٣- وَحَدَّثَنِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي حَفْصَةَ وَزَمْعَةُ بْنُ صَالِحٍ قَالَا حَدَّثَنَا ابْنُ شِهَابٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ حُسَيْنٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ عُثْمَانَ عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ أَنَّهُ قَالَ يَا رَسُولَ اللهِ أَيْنَ تَنْزِلُ غَدًا إِنْ شَاءَ اللهُ وَذَلِكَ زَمَنَ الْفَتْحِ قَالَ وَهَلْ تَرَكَ لَنَا عَقِيلٌ مِنْ مَنْزِلٍ

352 3281 numaralı hadisin kaynakları

3283-.../3- Bunu bana Muhammed b. Hâtim de tahdis etti, bize Ravh b. Ubade tahdis etti, bize Muhammed b. Ebu Hafsa ve Zem'a b. Salih tahdis edip dediler ki: Bize İbn Şihâb, Ali b. Huseyn'den tahdis etti, o Amr b. Osman'dan, o Üsâme b. Zeyd'den: Ey Allah'ın Rasûlü! İnşaallah yarın nerede ineceksin dediğini rivâyet etti. Bu ise Mekke fethedildiği zaman olmuştu. Allah Rasûlü: *"Akîl bize inecek bir yer bıraktı mı ki"* buyurdu. [353]

٨١/٨١- بَاب جَوَازِ الْإِقَامَةِ بِمَكَّةَ لِلْمُهَاجِرِ مِنْهَا بَعْدَ فَرَاغِ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ بِلَا زِيَادَةٍ

81/81- MEKKE'DEN HİCRET ETMİŞ OLAN BİR KİMSENİN HACC VE UMREYİ BİTİRDİKTEN SONRA ORADA FAZLASIZ OLARAK ÜÇ GÜN İKAMET ETMESİNİN CEVAZI BABI

٣٢٨٤-٤٤١/١- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ قَعْنَبٍ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ يَعْنِي ابْنَ بِلَالٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ حُمَيْدٍ أَنَّهُ سَمِعَ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ يَسْأَلُ السَّائِبَ بْنَ يَزِيدَ يَقُولُ هَلْ سَمِعْتَ فِي الْإِقَامَةِ بِمَكَّةَ شَيْئًا فَقَالَ السَّائِبُ سَمِعْتُ الْعَلَاءَ بْنَ الْحَضْرَمِيِّ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ لِلْمُهَاجِرِ إِقَامَةُ ثَلَاثٍ بَعْدَ الصَّدَرِ بِمَكَّةَ كَأَنَّهُ يَقُولُ لَا يَزِيدُ عَلَيْهَا

3284-441/1- Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb tahdis etti, bize Süleyman -yani b. Bilâl- Abdurrahman b. Humeyd'den tahdis ettiğine göre o Ömer b. Abdulaziz'i es-Sâib b. Yezid'e şöyle bir soru sorarken dinlemiştir: Sen Mekke'de ikamet etmek hakkında herhangi bir şey dinledin mi? es- Sâib: Ben el-Alâ'yı b. el-Hadramî'yi şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Hicret etmiş bir kimsenin Sader (tavafın)den sonra Mekke'de üç gün ikamet etmek hakkı vardır."* Sanki bundan fazla kalmaz demek ister gibiydi. [354]

٣٢٨٥-٤٤٢/٢- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ حُمَيْدٍ قَالَ سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ يَقُولُ لِجُلَسَائِهِ مَا سَمِعْتُمْ فِي

---

353 3281 numaralı hadisin kaynakları

354 Buhari, 3933; Tirmizi, 949; Nesai, 1453, 1454 -buna yakın-; İbn Mace, 1073 -bu anlamda-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11008

سُكْنَى مَكَّةَ فَقَالَ السَّائِبُ بْنُ يَزِيدَ سَمِعْتُ الْعَلَاءَ أَوْ قَالَ الْعَلَاءَ بْنَ الْحَضْرَمِيِّ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يُقِيمُ الْمُهَاجِرُ بِمَكَّةَ بَعْدَ قَضَاءِ نُسُكِهِ ثَلَاثًا

3285-442/2- Bana Yahya b. Yahya da tahdis etti, bize Süfyan b. Uyeyne, Abdurrahman b. Humeyd'den şöyle dediğini haber verdi: Ömer b. Abdulaziz'i meclisinde oturanlara: Mekke'de kalmak hususunda ne işittiniz diye sorarken dinledim. es- es-Sâib b. Yezid dedi ki: Ben el-Alâ'yı -yahut el-Alâ b. el-Hadramî'yi dedi- şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Muhacir kimse Mekke'de hacc ibadetini bitirdikten sonra üç gün ikamet edebilir"* buyurdu. [355]

٣٢٨٦-٤٤٣/٣- وَحَدَّثَنَا حَسَنٌ الْحُلْوَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ جَمِيعًا عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ حُمَيْدٍ أَنَّهُ سَمِعَ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ يَسْأَلُ السَّائِبَ بْنَ يَزِيدَ فَقَالَ السَّائِبُ سَمِعْتُ الْعَلَاءَ بْنَ الْحَضْرَمِيِّ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ ثَلَاثُ لَيَالٍ يَمْكُثُهُنَّ الْمُهَاجِرُ بِمَكَّةَ بَعْدَ الصَّدَرِ

3286-443/3- Bize Hasan el-Hülvâni ve Abd b. Humeyd birlikte Yakub b. İbrahim b. Sa'd'den tahdis etti, bize babam Salih'den tahdis etti, o Abdurrahman b. Humeyd'den rivâyet ettiğine göre Ömer b. Abdulaziz'i es-Sâib b. Yezid'e soru sorarken dinlemiştir. es-Sâib de şu cevabı vermiştir: el-Alâ el-Hadramî'yi şöyle derken dinledim: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Muhacir saderden sonra Mekke'de üç gün üç gece kalabilir"* buyururken dinledim. [356]

٣٢٨٧-٤٤٤/٤- وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ وَأَمْلَاهُ عَلَيْنَا إِمْلَاءً أَخْبَرَنِي إِسْمَعِيلُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَعْدٍ أَنَّ حُمَيْدَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ أَخْبَرَهُ أَنَّ السَّائِبَ بْنَ يَزِيدَ أَخْبَرَهُ أَنَّ الْعَلَاءَ بْنَ الْحَضْرَمِيِّ أَخْبَرَهُ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ مَكْثُ الْمُهَاجِرِ بِمَكَّةَ بَعْدَ قَضَاءِ نُسُكِهِ ثَلَاثٌ

3287-444/4- Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize Abdurrezzak haber verdi, bize İbn Cureyc haber verdi ve bunu bize imla yolu ile yazdırdı. Bana İsmail b. Muhammed b. Sa'd'ın haber verdiğine göre Humeyd b. Abdurrah-

355 3284 numaralı hadisin kaynakları
356 3284 numaralı hadisin kaynakları

man b. Avf da kendisine şunu haber vermiştir: es-Sâib b. Yezid'in ona haber verdiğine göre el-Alâ el-Hadramî de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu ona haber vermiştir: *"Muhacirin hacc ibadetini tamamlamasından sonra Mekke'de kalacağı süre üç gündür."* [357]

٣٢٨٨-.../٥- وَحَدَّثَنِي حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ حَدَّثَنَا الضَّحَّاكُ بْنُ مَخْلَدٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

3288-.../5- Bana Haccac b. eş-Şâir de tahdis etti, bize Dahhâk b. Mahled tahdis etti, bize İbn Cureyc bu isnâd ile aynısını haber verdi. [358]

Şerh

(3284-3288 numaralı hadisler)

(3285) *"Muhacir nüsükünü (hacc ibadetlerini) tamamladıktan sonra Mekke'de üç gün kalabilir."* Diğer rivâyette (3287) *"Muhacirin hacc ibadetini tamamlamasından sonra Mekke'de kalacağı süre üç gündür."* Bir diğer rivâyette (3284) *"Muhacirin saderden sonra Mekke'de ikameti üç gündür.* Sanki daha fazla kalmaz demek istiyordu." Hadisin manası şudur: Mekke fethedilmeden önce Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına Hicret eden kimselerin Mekke'yi yurt edinip orada uzun süre ikamet etmeleri haramdır. Sonra hacc yahut umre ya da bir başka sebeple Mekke'ye ulaşmaları halinde ibadetlerini bitirdikten sonra üç gün kalmaları onlara mübah kılındı ve üç günden fazla kalmamaları istendi.

Mezhep âlimlerimiz ve başkaları bu hadisi üç gün ikametin ikamet hükmünde olmayacağını aksine üç gün süre ile kalan bir kimsenin misafir hükmünde olacağına delil göstermişler ve şöyle demişlerdir: Buna göre misafir, eğer bir şehirde girdiği gün ile çıkıp gideceği gün dışında üç gün kalmaya niyet edecek olursa yolculuk ruhsatlarından olan namazı kısaltmak, oruç açmak ve diğer ruhsatları kullanması caiz olur ve bu durumdaki kimse mûkim hükmünde değildir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Muhacir nüsükünü tamamladıktan sonra üç gün kalır"* buyruğundan maksat ise Mina'dan dönüşünden sonra bu kadar süre kalabilir demektir. Nitekim diğer rivâyette ise "saderden sonra" demektedir ki bu da Mina'dan sader (geliş) demektir. Bütün bunlar ise Veda tavafından öncedir.

---

357 3284 numaralı hadisin kaynakları

358 3284 numaralı hadisin kaynakları

İşte bu bizim mezhep âlimlerimiz nezdindeki iki görüşten daha sahih olanına delildir: Bu görüşe göre Veda tavafı hacc menasikinden olmayıp aksine o bağımsız bir ibadettir. Mekke'den çıkmak isteyen onu yerine getirmekle emrolunmuştur. Yoksa hacc menasikinden bir ibadet olduğundan dolayı değil. Bundan dolayı da Mekkeli ve Mekke'de ikamet eden kimseye Veda tavafı yapma emri verilmemiştir. Buna delil olan kısım ise Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Nüsükünü tamamlamasından sonra"* buyruğudur. Maksat da az önce belirttiğimiz gibi Veda tavafından önce ki nüsüklerin (hacc ibadetlerinin) tamamlanmasıdır. Çünkü Veda tavafından sonra ikamet etmek sözkonusu değildir. Bu tavaftan sonra şayet ikamet edecek olursa böylelikle o Veda tavafı olmaktan çıkar. Bu sebeple ondan önce ise menasikini (hacc ibadetlerini) tamamlamış olarak onu adlandırmıştır. Allah en iyi bilendir.

Kadı Iyaz -yüce Allah'ın rahmeti ona- diyor ki: Bu hadiste Mekke'nin fethinden önce Hicret etmiş olan kimseyi, fethedildikten sonra Mekke'de ikamet edemeyeceğini söyleyenlerin görüşüne delil vardır. Ayrıca bu cumhurun da görüşüdür. Fakat bir topluluk Mekke'nin fethinden sonra onların ikamet etmelerinin caiz olduklarını söylemiş olmakla birlikte fethedilmeden önce onlara Hicretin vacip olduğu ve Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e yardımcı olmak ve kendi canlarıyla onu koruyup gözetlemek için Medine'de yerleşmelerinin vacip olduğunu ittifakla kabul etmişlerdir. Hicret etmemiş kimse ile bundan sonra iman etmiş kimseler için ise dilediği beldede yerleşmesi caizdir. İster Mekke'de ister başka yerde. Bu ittifakla kabul edilmiştir. Kadı Iyaz'ın açıklamaları bunlardır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Muhacirin nüsükünü tamamlamasından sonra Mekke'de kalacağı süre üç gündür."* Bu (3287) hadis bu şekilde nüshaların bir çoğunda "selasen: üç gün" şeklindedir. Bazılarında ise "selasün" diye kaydedilmiştir. Çoğu nüshada görülen şeklin açıklaması hazfedilmiş lafızları takdiren var olduğunu kabul etmektir. Yani "onun mübah kalma süresi üç gün kalmasıdır" takdirindedir. Allah en iyi bilendir.

٨٢/٨٢- بَاب تَحْرِيمِ مَكَّةَ وَصَيْدِهَا وَخَلَاهَا وَشَجَرِهَا وَلُقَطَتِهَا إِلَّا لِمُنْشِدٍ عَلَى الدَّوَامِ

82/82- MEKKE'NİN, MEKKE AVININ, YAŞ OTUNUN, AĞACININ VE -SÜREKLİ OLARAK İLAN ETMEK MAKSADIYLA ALAN KİŞİ MÜSTESNÂ- LUKATASININ (BULUNAN EŞYASININ ALINMASININ) HARAM KILINDIĞI BABI

٣٢٨٩-٤٤٥/١- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنْ طَاوُسٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَوْمَ الْفَتْحِ فَتْحِ مَكَّةَ لَا هِجْرَةَ وَلَكِنْ جِهَادٌ وَنِيَّةٌ وَإِذَا اسْتُنْفِرْتُمْ فَانْفِرُوا وَقَالَ يَوْمَ الْفَتْحِ فَتْحِ مَكَّةَ إِنَّ هَذَا الْبَلَدَ حَرَّمَهُ اللهُ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فَهُوَ حَرَامٌ بِحُرْمَةِ اللهِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَإِنَّهُ لَمْ يَحِلَّ الْقِتَالُ فِيهِ لِأَحَدٍ قَبْلِي وَلَمْ يَحِلَّ لِي إِلَّا سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ فَهُوَ حَرَامٌ بِحُرْمَةِ اللهِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ لَا يُعْضَدُ شَوْكُهُ وَلَا يُنَفَّرُ صَيْدُهُ وَلَا يَلْتَقِطُ إِلَّا مَنْ عَرَّفَهَا وَلَا يُخْتَلَى خَلَاهَا فَقَالَ الْعَبَّاسُ يَا رَسُولَ اللهِ إِلَّا الْإِذْخِرَ فَإِنَّهُ لِقَيْنِهِمْ وَلِبُيُوتِهِمْ فَقَالَ إِلَّا الْإِذْخِرَ

3289-445/1- Bize İshak b. İbrahim el-Hanzalî tahdis etti, bize Cerir, Mansur'dan haber verdi, o Mücahid'den, o Tâvus'dan, o İbn Abbas'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) fetih günü yani Mekke'nin fethedildiği gün şöyle buyurdu: *"(Artık) Hicret yoktur. Fakat cihad etmek ve niyet vardır. Bununla birlikte savaşa çağırıldığınız zaman siz de savaşa gidin."* Yine fetih günü yani Mekke fethedildiği gün şöyle buyurdu: *"Şüphesiz bu şehri Allah gökleri ve yeri yarattığı gün haram kılmıştır. Bu sebeple Allah'ın haram kılması ile kıyamet gününe kadar haramdır. Bu şehirde benden önce hiçbir kimseye kıtal helal olmadığı gibi bana da ancak günün kısacık bir vaktinde helal kılınmıştır. Bu sebeple o kıyamet gününe kadar Allah'ın haram kılması ile haramdır. Bu beldenin dikeni koparılmaz. Av hayvanı ürkütülmez. Onu tanıtmak maksadıyla alan kimseden başkası için de kayıp eşyası alınmaz ve yaş otu da kesilmez."* Bunun üzerine Abbas (radıyallâhu anh): Ey Allah'ın Rasûlü! İzhir müstesnâ (olsun). Çünkü o demircilerine ve evlerine lazımdır deyince Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"İzhir müstesnâ"* buyurdu.[359]

359 Buhari, 1349 -muallak olarak-, 1587, 1834, 2783, 3077, 3189; Müslim, 4806 -muhta-

٣٢٩٠-.../٢- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ حَدَّثَنَا مُفَضَّلٌ عَنْ مَنْصُورٍ فِي هَذَا الْإِسْنَادِ بِمِثْلِهِ وَلَمْ يَذْكُرْ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَقَالَ بَدَلَ الْقِتَالِ الْقَتْلَ وَقَالَ لَا يَلْتَقِطُ لُقَطَتَهُ إِلَّا مَنْ عَرَّفَهَا

3290-.../2- Bana Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize Yahya b. Âdem tahdis etti, bize Mufaddal, Mansur'dan bu isnâd ile aynısını tahdis etti fakat o rivâyetinde: *"Gökleri ve yeri yarattığı gün"* ibaresini zikretmedi ve *"kıtal (savaş)"* yerine *"katl: öldürmek"* lafzını zikretmiş ve: *"Bu beldenin lukatasını (kayıp eşyasını) ancak onu tanıtacak kimse alabilir"* demiştir. [360]

Şerh

"Fetih günü" yani Mekke'nin fethedildiği gün: (Artık) Hicret yoktur ama cihad ve niyet vardır" buyruğu ile ilgili olarak ilim adamları şunları söylemektedir: Dar-ı harbden, dar-ı İslam'a Hicret kıyamet gününe kadar kalıcıdır. Bu hadisin tevili ile ilgili iki görüş bulunmaktadır. Birincisine göre Mekke fethedildikten sonra Mekke'den Hicret yoktur. Çünkü artık orası dar-ı İslam olmuştur. Hicret ise dar-ı harbden olur. Bu ise Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Mekke'nin, oradan Hicret etmenin tasavvuru sözkonusu olmayacak şekilde dar-ı İslam olarak kalacağı şeklinde bir mucizesini de ihtiva etmektedir.

İkinci tevile göre ise, fetihten önceki Hicret ile fetihten sonraki Hicretin fazileti bir olmaz. Nitekim yüce Allah: *"Aranızdan fetihden önce infak edip savaşmış olanlarla (diğerleri) eşit olmazlar"* (Hadid, 10) buyruğu gibidir."

"Ama cihad ve niyet vardır" yani sizin ise Hicret gibi faziletleri elde etme yolunuz vardır. Bu ise cihad etmek ve her hususta hayırlı niyette bulunmaktır.

"Savaşa çağırıldığınız zaman savaşa çıkın" yani yönetici sizi gazaya çağıracak olursa siz de gazaya gidiniz. İleride cihadın ahkâmı ile ilgili geniş açıklamalar ve vacip (farz) olan cihadın beyanı yüce Allah'ın izni ile ilgili babında gelecektir.

"Şüphesiz bu şehri Allah, gökleri ve yeri yarattığı gün haram kılmıştır."

Bundan sonra Müslim'in zikrettiği hadislerde ise bu husus: *"Şüphesiz İbrahim Mekke'yi haram kılmıştır"* diye dile getirilmektedir. Bu hadislerin zahiri, aralarında ihtilaf bulunduğunu göstermektedir. Bu mesele hakkın-

sar olarak-; Ebu Davud, 2018 -buna yakın-, 2480; Tirmizi, 1590; Nesai, 2874, 2875, 4181; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5748

360 3289 numaralı hadisin kaynakları

da Mekke'nin haram kılınma zamanı ile ilgili Mâverdî'nin el-Ahkâmu's-Sultaniye'de zikrettiği ve diğer ilim adamlarının meşhur farklı görüşleri bulunmaktadır. Bir görüşe göre Mekke, Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı günden itibaren hep haram kılınmış bir beldedir. Bir diğer görüşe göre Mekke İbrahim (aleyhisselâm)'ın zamanına kadar diğer başka şehirler gibi haram bir yer değildi. Sonra İbrahim (aleyhisselâm)'ın zamanında bu şehrin haram kılınması hükmü sabit olmuştur. Bu açıklama ikinci hadise uygun; birinci görüş ise ilk hadise uygundur. Çoğunluk da bunu kabul etmişlerdir. Bunlar ikinci hadiste Mekke'nin haram kılınışı Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı günden itibaren sabit idi. Sonra onun haram kılındığı bilinmez oldu ve bu bilinmeyiş İbrahim (aleyhisselâm) zamanına kadar devam etti. İbrahim (aleyhisselâm) ise bunu tekrar ortaya çıkarıp yaygınlaştırdı. Yoksa onu baştan beri ilk olarak kendisi haram kılmış değildir. İkinci görüşü benimseyenler de birinci hadis ile ilgili olarak anlamının şu olduğunu söyleyerek cevap vermektedirler: Allah levh-i mahfuzda yahut da başka bir yerde gökleri ve yeri yarattığı gün şüphesiz İbrahim yüce Allah'ın emri ile Mekke'yi haram kılacaktır diye yazmıştır diye açıklarlar. Allah en iyi bilendir.

"Bu sebeple bu şehir kıyamet gününe kadar Allah'ın haram kılması ile haramdır... Bana da ancak günün bir saatinde savaş (kıtal) haram kılındı..." Bir rivâyette ise (3290) kıtal yerine "katl" lafzı yer almaktadır. Bir başka rivâyette de: (3291) şöyle denilmektedir: *"Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kimsenin burada kan dökmesi bir ağacı kesmesi ona helal olmaz. Eğer herhangi bir kimse Rasûlullah* (sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in bu şehirde kıtal yaptığını ileri sürerek ruhsat bulunduğunu söyleyecek olursa ona şöyle deyiniz: Muhakkak Allah, Rasûlü'ne izin vermiştir ama size izin vermemiştir. Bana da ancak bir gündüzün kısacık bir anında izin vermiştir ve artık bugünde hürmeti dünkü hürmetine dönmüş bulunmaktadır. Hazır bulunan da bulunmayana tebliğ etsin."*

İşte bu hadis-i şerifler Mekke'de savaşmanın haram kılındığı hususunda gayet açıktır. Bizim mezhep âlimlerimizden ve el-Hâvi adlı eserin sahibi İmam Ebu'l-Hasan el-Mâverdi el-Basri, el-Ahkâmu's-Sultaniyye adlı eserinde şunları söylemektedir: Harem'in özelliklerinden birisi de harem ehli ile savaşılmayacağıdır. Eğer adalet ehli olan yöneticilere başkaldıracak olurlarsa fukahaların bazıları onlarla savaşmak haramdır. Bunun yerine itaate dönmelerini sağlayıncaya ve adalet ehlinin hükümlerinin içine girinceye kadar onları sıkıştırır. Fukahanın cumhuru ise şunları söylemektedir: Eğer onların bağiyden (meşru olan itaatin dışına çıkarak baş kaldırmalarından) geri çevrilmeleri ancak savaş ile mümkün olabilecekse bu başkaldırmaları sebebi ile onlarla

savaşılır. Çünkü bağilerle savaşmak zayi edilmesi caiz olmayan Allah'ın haklarındandır. Harem bölgesinde dahi bu hakları korumak onları zayi etmekten daha önceliklidir. Mâverdî'nin açıklamaları bunlardır.

Onun fukahanın cumhurundan diye yaptığı nakil de doğru olan görüştür. Nitekim Şafii de kitaplarından birisi olan İhtilafu'l-Hadis adlı eserinde bunu açıkça belirttiği gibi el-Umm'deki kitaplardan birisi olan "Siyerü'l-Vâkidi" adlı kitabın son taraflarında da bunu açıkça ifade etmiş bulunmaktadır. Mezhep âlimlerimizden el-Kaffal el-Mervezi de Şerhu't-Tahliz adlı eserinin Nikâh kitabının baş taraflarında özellikleri sözkonusu ederken Mekke'de kıtal'ın caiz olmayacağını zikretmekte ve şunları söylemektedir: Hatta kâfirlerden bir topluluk oraya sığınıp kendilerini koruma altına alacak olurlarsa Mekke'nin içinde bizim onlarla savaşmamız caiz değildir. Ama el-Kaffal'ın bu söylediği yanlıştır. Bu görüşe aldanılmaması için ona dikkat çekmiş bulunuyoruz.

Burada zikredilmiş hadislere verilecek cevap ise Şafii'nin Siyerü'l-Vâkidi adlı eserinde verdiği cevaptır. Buna göre bu hadislerin anlamı onlara karşı savaşı başlatmak ve mancınık ve buna benzer zararı genel vasıflı olan silahlarla onlarla savaşmanın -bunlar olmaksızın durumun düzeltilmesi imkânı varsa- caiz olmadığıdır. Halbuki kâfirlerin bir başka şehre sığınmaları halinde durum böyle değildir. Her şekilde ve her bir şey ile onlarla savaşmak caizdir. Allah en iyi bilendir.

"Dikeni koparılmaz, yaş otu kesilmez." Diğer bir rivâyette (3291) *"Orada herhangi bir ağaç koparılmaz."* Başka bir rivâyette (3292) *"Onun dikeni koparılmaz."* Başka bir rivâyette (3293) *"Onun dikeni (dalından kopsun diye) sopa ve benzerleri ile silkelenmez"* denilmektedir.

Dil bilginlerinin dediklerine göre "add: koparmak" demektir. Hala ise yaş ot anlamındadır. Yine dil bilginlerinin söylediklerine göre hala ve uşb yaş ota denilir. Haşiş ise kurumuş ota denilir. Kele' ise hem yaş hem kuru ot hakkında kullanılır. İbn Mekkî ve başkaları haşiş adını yaş ot hakkında kullanmalarını, avamın yanlış konuşmaları arasında değerlendirir. Çünkü bu özel olarak kuru ot hakkında kullanılır. "Yuhtela" alınması ve koparılması demektir. "Habt" ise sopa ve benzerleri ile yapraklarının düşmesi için vurulması (silkelenmesi) anlamındadır.

İlim adamları normal şartlarda insanların kendileri tarafından yetiştirilmeyen Mekke'deki ağaç ve bitkilerin koparılmasını haram olduğunu aynı şekilde otlarının koparılmasının haram olduğunu ittifakla kabul etmiş iseler de insanların kendileri tarafından yetiştirilenler hakkında ihtilaf etmişlerdir. Diğer taraftan ağacın (kesilmesi, koparılması yasak olanın) koparılması halinde

tazminatı hususunda da ihtilaf etmişlerdir. Malik: Günahkâr olmakla birlikte ona bir fidye düşmez derken Şafii ve Ebu Hanife ona fidye düşer demişlerdir. Fakat bu fidyenin ne olacağı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Şafii: Büyük ağacın kesilmesi halinde bir inek, küçüğün kesilmesi halinde de bir koyun fidye vardır demektedir. Nitekim İbn Abbas ve İbn ez-Zubeyr'den de rivâyet böyle gelmiştir. Ahmed de bu görüştedir. Ama Ebu Hanife: Bütün bunlarda ödenmesi gereken fidye ağacın değeridir demiştir. Şafii: Otun tazminatı taşıdığı değerdir demiştir. Yine Şafii ve onun kanaatini benimseyenlere göre haremin otlaklarında davarları otlatmak caizdir. Ebu Hanife, Ahmed ve Muhammed caiz değildir demişlerdir.

Harem bölgesinin avına gelince ihramlı olana da olmayana da haram olduğu icma ile kabul edilmiştir. Eğer kişi av hayvanını öldürecek olursa Davud dışında bütün ilim adamlarına göre onun karşılığı fidyeyi ceza olarak vermesi gerekir. Davud ise böyle bir kimse günahkâr da olmaz ona bir ceza da tereddüb etmez demiştir.

Şayet helal bölgenin avı harem bölgesine girecek olursa kişi onu kesip yiyebilir ve diğer şekillerde onda tasarrufta bulunabilir. Bu bizim Malik'in ve Davud'un görüşüdür. Ebu Hanife ve Ahmed ise onu kesmek de onda tasarrufta bulunmak da caiz değildir. Aksine onu serbest bırakması gerekir demişlerdir. Yine Ebu Hanife ve Ahmed'in dediklerine göre: Eğer helal bölgenin hayvanını kesilmiş olarak harem bölgesine sokacak olursa onu yemek caizdir demişler ve bunu ihramlı kimsenin (böyle bir hayvanı yemesini caiz oluşuna) kıyas etmişlerdir. Fakat mezhep âlimlerimiz ve cumhur ise: "Ey Ebu Umeyr! Ne yaptı muğayr (küçük kuş)" hadisini delil gösterdikleri gibi haremin dışındaki bir yerden içine bir ağaç ya da yaş ot sokmasına kıyası da delil göstermişlerdir. Ve ayrıca bunu harem bölgesinin avı olmadığı da söylemişlerdir.

"Dikeni koparılmaz" bu buyruk ağaç, ot, rahatsızlık verici diken olsun başkası olsun arada bir fark olmaksızın harem bölgesindeki her türlü bitkinin haram kılındığını kabul edenlerin görüşlerinin lehine bir delildir. Nitekim mezhep âlimlerimizden el-Mütevelli'nin tercih ettiği görüş de budur. Mezhep âlimlerimizin çoğunluğu ise rahatsızlık verici olduğundan ötürü diken haram değildir. O bu yönüyle eziyet veren "beş fasık" diye adlandırılan rahatsızlık verici haşerata ve hayvanata benzemektedir. Onlar hadisi kıyas ile tahsis etmektedirler. Ama sahih olan el-Mütevelli'nin tercihidir. Allah en iyi bilendir.

"Ve şüphesiz bu şehirde benden önce hiçbir kimseye kıtal helal olmamıştır. Bana da ancak gündüzün kısacık bir anında helal olmuştur." İşte bu Mekke anveten (savaşla) fethedilmiştir diyenlerin delillerinden birisidir. Bu

ise Ebu Hanife'nin ve çoğu kimsenin ya da çoğunluğun benimsediği kanaattir. Şafii ve başkaları ise Mekke'nin barış ile fethedildiği kanaatinde olup onlar bu hadisi Mekke'de kıtal'in Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) için caiz olduğu şeklinde tevil etmişlerdir. Eğer savaşma ihtiyacını duysaydı fakat ona ihtiyaç duymadı. Allah en iyi bilendir.

"Onun av hayvanı ürkütülmez." Ürkütmenin haram olduğu hususunda açık bir ifadedir. Tenfir, rahatsız etmek, ürkütmek ve onu bulunduğu yerden gitmek durumunda bırakmak demektir. Eğer o av hayvanını ürkütecek olursa hayvan ister telef olsun ister olmasın asi olur. Ama onu ürküttüğü esnada ve ürkütme hali bitmeden telef olacak olursa onu ürküten kişi tazminatını öder. Aksi taktirde tazminat yükümlülüğü yoktur. İlim adamları der ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ürkütmek ile telef etme ve benzeri şeylere dikkat çekmektedir. Çünkü ürkütmek haram olunca onu telef etmek öncelikle haramdır.

(3290) *"Onun lukatasını ancak onu tanıtacak kimse alabilir."* Diğer bir rivâyette (3292) *"Onun lukatası (orada bulunan eşyayı almak) ancak onu tanıtacak kimseye helal olur"* denilmektedir. Bu hadisteki münşit, tanıtan kimse demektir. Kaybettiği eşyayı arayan kimseye ise "nâşid" denilir. Neşd ve inşâdın asıl anlamı da sesi yükseltmektir. Hadisin manasına gelince: Diğer şehirlerde olduğu gibi bu şehrin lukatasını bir sene tarif edip ilanını yaptıktan sonra ona sahip olmak isteyen kimseye helal değildir. Aksine onun lukatasını almak ancak her zaman onu tanıtacak ve hiçbir şekilde onu mülkiyetine almayacak kimseye helaldir. Şafii, Abdurrahman b. Mehdi, Ebu Ubeyd ve başkaları böyle demişlerdir. Malik ise: Diğer şehirlerde olduğu gibi Mekke'nin de lukatasını bir sene boyunca tanıttıktan sonra mülk edinmek caizdir. Şafii mezhebine mensup bazı ilim adamları da böyle demişlerdir. Onlar bu hadisi zayıf bir takım yorumlarla tevil ederler.

Lukata meşhur olan söyleyişe göre kaf harfi fethalıdır. Sakin olarak (lukta) diye de söyleneceği ifade edilmiştir. Alınan şeye lukata denilir.

"İzhir müstesnâ" hoş kokulu bilinen bir bitkidir.

Onların demircilerinin ve evlerinin ona ihtiyacı var." Bir başka rivâyette (3292): "Biz onu kabirlerimize ve evlerimize koyarız"denilmektedir. Kayn aslında demirci ve kuyumcu demektir. Yani demirci ve kuyumcuların ateşi yakmak için ona ihtiyaçları olduğu gibi kabirlerde de lahit yapılırken kerpiçler arasındaki boşlukları kapatmak için, evlerin tavanlarının yapımı esnasında da ahşabın üzerine konulmak sureti ile ona ihtiyaç duyulur demektir.

“Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *İzhir müstesnâ* buyurdu. Bu da derhal Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)’e izhirin istisna edilmesi için yahut da umumdan onun tahsis edilmesi için ona vahiy geldiği ya da bundan önce kendisine eğer bir kimse herhangi bir şeyin istisna edilmesini isteyecek olursa sen de onu istisna et diye vahiy geldiği ya da bütün bu hususlar hakkında onun içtihadı ile bunları söylediği şeklinde yorumlanmıştır. Allah en iyi bilendir.

٣٢٩١-٣/٤٤٦- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ عَنْ أَبِي شُرَيْحٍ الْعَدَوِيِّ أَنَّهُ قَالَ لِعَمْرِو بْنِ سَعِيدٍ وَهُوَ يَبْعَثُ الْبُعُوثَ إِلَى مَكَّةَ ائْذَنْ لِي أَيُّهَا الْأَمِيرُ أُحَدِّثْكَ قَوْلًا قَامَ بِهِ رَسُولُ اللهِ ﷺ الْغَدَ مِنْ يَوْمِ الْفَتْحِ سَمِعَتْهُ أُذُنَايَ وَوَعَاهُ قَلْبِي وَأَبْصَرَتْهُ عَيْنَايَ حِينَ تَكَلَّمَ بِهِ أَنَّهُ حَمِدَ اللهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ إِنَّ مَكَّةَ حَرَّمَهَا اللهُ وَلَمْ يُحَرِّمْهَا النَّاسُ فَلَا يَحِلُّ لِامْرِئٍ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ يَسْفِكَ بِهَا دَمًا وَلَا يَعْضِدَ بِهَا شَجَرَةً فَإِنْ أَحَدٌ تَرَخَّصَ بِقِتَالِ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِيهَا فَقُولُوا لَهُ إِنَّ اللهَ أَذِنَ لِرَسُولِهِ وَلَمْ يَأْذَنْ لَكُمْ وَإِنَّمَا أَذِنَ لِي فِيهَا سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ وَقَدْ عَادَتْ حُرْمَتُهَا الْيَوْمَ كَحُرْمَتِهَا بِالْأَمْسِ وَلْيُبَلِّغْ الشَّاهِدُ الْغَائِبَ فَقِيلَ لِأَبِي شُرَيْحٍ مَا قَالَ لَكَ عَمْرٌو قَالَ أَنَا أَعْلَمُ بِذَلِكَ مِنْكَ يَا أَبَا شُرَيْحٍ إِنَّ الْحَرَمَ لَا يُعِيذُ عَاصِيًا وَلَا فَارًّا بِدَمٍ وَلَا فَارًّا بِخَرْبَةٍ

3291-446/3- Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti, bize Leys, Said b. Ebu Said’den tahdis etti, o Ebu Şureyh el-Adevî’den rivâyet ettiğine göre Amr b. Said’e Mekke’ye askeri birlikler göndermekte iken dedi ki: Ey emir! Bana izin ver de sana Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)’in Mekke’nin fethedildiği günün ertesinde kalkıp söylemiş olduğu ve söylerken de kulaklarımla işittiğim, kalbimle bellediğim, gözlerimin de gördüğü sözleri sana anlatayım. O önce Allah’a hamd ve senâ ettikten sonra şöyle buyurdu: Şüphesiz Mekke’yi haram kılan Allah’tır. Onu insanlar haram kılmadı. Bu sebeple Allah’a ve ahiret gününe iman eden bir kimsenin Mekke’de kan dökmesi yahut bir ağaç kesmesi helal değildir. Eğer herhangi bir kimse Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)’in o şehirde savaştığını ileri sürüp ruhsatın bulunduğunu söyleyecek olursa siz de ona: Şüphesiz Allah Rasûlü’ne izin vermiş ama size izin vermemiştir, deyiniz. Ve esasen bana da bu şehirde ancak günün kısacık bir vaktinde izin vermiştir. Ondan sonra da dünkü hurmeti ne ise bugün de o

hürmetini geri kazanmıştır. Hazır bulunan burada olmayana tebliğ etsin." Bunun üzerine Ebu Şüreyha: Peki Amr sana ne dedi diye sordu. Şu cevabı verdi: Ey Ebu Şureyh! Ben bunu senden daha iyi biliyorum ama şüphesiz harem bölgesi ne isyankâr olan birisini ne de ne idamdan kaçanı ne de herhangi bir hiyanet yapmış olanı korur.[361]

Şerh

"Ebu Şureyh el-Adevî" Buhari ve Müslim'in sahihlerinde bu hadiste nisbeti bu şekilde "el-Adevî" olarak sabittir. Aynı zamanda ona el-Kâbi ve el-Huzâî de denilir. Adı ise HuvEylîd b. Amr'dır. Amr b. HuvEylîd olduğu söylendiği gibi Abdurrahman b. Amr olduğu da Hâni b. Ömer olduğu da söylenmiştir. Mekke fethedilmeden önce müslüman olmuş, Medine'de 68 yılında vefat etmiştir.

"O Mekke'ye askeri birlikleri göndermekte iken" kasıt İbn ez-Zubeyr ile savaşmak üzere gönderdiği askeri birliklerdir.

"Kulaklarımla dinlediğim, kalbimle bellediğim, gözlerimle gördüğüm." Bütün bu ifadeleri ile bu hadisi çok iyi ve kesin olarak belleyip zamanı, mekânı ve lafzı bakımından çok emin olduğunu abartılı bir şekilde dikkat çekerek anlatmaktır.

"Mekke'yi haram kılan Allah'tır. Onu insanlar haram kılmadı." Yani Mekke'nin haram kılınması yüce Allah'tan gelen bir vahiy ile olmuştur. Allah'ın emri olmadan insanların onu haram kılmak üzere anlaşıp ittifak etmeleri sonucu böyle bir şey olmuş değildir.

"Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kimsenin o şehirde kan dökmesi ve bir ağacı kesmesi helal değildir." İşte bu ibare kâfirler İslam'ın fer'i hükümlerine muhatap değildir diyen kimselerin delil gösterebileceği bir ifadedir. Ama hem bize göre hem başkalarına göre sahih olan ise kâfirlerin İslam'ın esaslarına muhatap oldukları gibi fer'i hükümleri ile de muhatap olduklarıdır. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kimseye helal olmaz buyurmaktadır. Çünkü bizim hükümlerimize uyan şeriatımızın haram kıldıklarından uzak kalan, onun hükümlerinin semerelerinden yararlanan kişi mü'min kişi olduğu için o sözkonusu edilmiştir. Yoksa bu ifadelerde mü'min olmayan kimsenin şeriatın fer'i hükümleri ile muhatap olmadığı ifadesi yoktur.

361 Buhari, 104, 1832, 4295; Tirmizi, 809, 1416; Nesai, 2876 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12057

"Yesfike: dökmesi" fiilinde meşhur olana göre fe harfi kesrelidir. Ötreli söyleneceği (yesfuku) da nakledilmiştir. Kan akıtması, dökmesi demektir.

Eğer bir kimse Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in savaşması ruhsatını delil gösterecek olursa..." Yine bu ifadeler Mekke'nin anveten (savaşla) fethedilmiş olduğu görüşünü kabul edenlerin görüşlerine delildir. Bu babta bu husustaki görüş ayrılığı ve bu şehir sulh yolu ile fethedilmiştir diyenlerin hadisi: Savaşa hazırlıklı olarak Mekke'ye girmiştir, eğer savaşa ihtiyacı olsaydı o sırada savaşmanın onun için caiz olacağına delil vardır şeklindeki yorumları da bu babta az önce geçmiş bulunmaktadır.

"Hazır olan olmayana tebliğ etsin." Bu lafız birçok hadiste geçmektedir. Bunda ilmin nakledilmesinin, sünnetlerin ve ahkâmın yaygınlaştırılmasının vacip olduğu hükmü de açıkça ifade edilmiş olmaktadır.

"Bir isyankârı korumaz." Onu koruma altına almaz.

"Hiyanet edip kaçmış bir kimseyi de" buradaki "harbe: hiyanet" lafzı hı fethalı, re harfi sakin söylenir. Meşhur olan budur. Hı harfi ötreli olarak "hurbe" diye de söylenir. Bunu da Kadı Iyaz ve el-Metali sahibi ve başkaları nakletmiş bulunmaktadır. Asıl anlamı deve çalmak hakkında olmakla birlikte her türlü hainlik anlamında da kullanılır. Buhari'nin Sahihi'nde bunun beliyye (bela ve musibet) anlamında olduğu belirtilmektedir. Halil ise: Bu el-harib denilen kişinin dinindeki bozukluğu anlamındadır. el-harib ise yeryüzünde fesat çıkartan, hırsız demektir. Ayıp ve kusur anlamında olduğu da söylenmiştir.

٣٢٩٢-٤٤٧/٤- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَعُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ جَمِيعًا عَنْ الْوَلِيدِ قَالَ زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ هُوَ ابْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ حَدَّثَنِي أَبُو هُرَيْرَةَ قَالَ لَمَّا فَتَحَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مَكَّةَ قَامَ فِي النَّاسِ فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ إِنَّ اللَّهَ حَبَسَ عَنْ مَكَّةَ الْفِيلَ وَسَلَّطَ عَلَيْهَا رَسُولَهُ وَالْمُؤْمِنِينَ وَإِنَّهَا لَنْ تَحِلَّ لِأَحَدٍ كَانَ قَبْلِي وَإِنَّهَا أُحِلَّتْ لِي سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ وَإِنَّهَا لَنْ تَحِلَّ لِأَحَدٍ بَعْدِي فَلَا يُنَفَّرُ صَيْدُهَا وَلَا يُخْتَلَى شَوْكُهَا وَلَا تَحِلُّ سَاقِطَتُهَا إِلَّا لِمُنْشِدٍ وَمَنْ قُتِلَ لَهُ قَتِيلٌ فَهُوَ بِخَيْرِ النَّظَرَيْنِ إِمَّا أَنْ يُفْدَى وَإِمَّا أَنْ يُقْتَلَ فَقَالَ الْعَبَّاسُ إِلَّا الْإِذْخِرَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَإِنَّا نَجْعَلُهُ فِي قُبُورِنَا وَبُيُوتِنَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَّا الْإِذْخِرَ فَقَامَ أَبُو شَاهٍ رَجُلٌ

مِنْ أَهْلِ الْيَمَنِ فَقَالَ اكْتُبُوا لِي يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ اكْتُبُوا لِأَبِي شَاهٍ قَالَ الْوَلِيدُ فَقُلْتُ لِلْأَوْزَاعِيِّ مَا قَوْلُهُ اكْتُبُوا لِي يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ هَذِهِ الْخُطْبَةَ الَّتِي سَمِعَهَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

3292-447/4- Bana Zuheyr b. Harb ve Ubeyd b. Said birlikte el-Velid'den tahdis etti. Zuheyr dedi ki: Bize el-Velid b. Müslim tahdis etti, bize el-Evzâî tahdis etti, bana Yahya b. Ebu Kesir tahdis etti, bana Ebu Seleme -ki o b. Abdurrahman'dır- tahdis etti. Bana Ebu Hureyre tahdis edip dedi ki: Aziz ve celil Allah, Rasûlü'ne Mekke fethini nasip edince insanlar arasında ayağa kalktı, Allah'a hamd ve senâda bulunduktan sonra şöyle buyurdu: *"Allah fili Mekke'den alıkoymakla birlikte ona Rasûlü'nü ve mü'minleri musallat kıldı. Şüphesiz benden önce hiçbir kimseye helal olmamıştı ve elbette bana da gündüzün kısacık bir anında helal kılındı. Ve şüphesiz benden sonra da kimseye helal olmayacaktır. Bu sebeple bunun av hayvanı ürkütülmez, dikeni koparılmaz, buranın kayıp eşyası (nı almak) ancak ilan edecek kimseye helal olur. Her kimin bir yakını öldürülecek olursa o iki işten hayırlı olan birisini yapmakta serbesttir. Ya fidye alır yahut da (katil) öldürülecektir."*

Bunun üzerine Abbas: Ey Allah'ın Rasûlü! İzhir müstesnâ (olsun). Çünkü biz onu kabirlerimize ve evlerimize koyuyoruz dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de: *"İzhir müstesnâ"* buyurdu. Bunun üzerine Yemenlilerden bir adam olan Ebu Şah ayağa kalkarak: Bana (bunu) yazın ey Allah'ın Rasûlü dedi. Bu sefer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ebu Şah için (bunu) yazın"* buyurdu.

el-Velid dedi ki: Ben Evzâî'ye: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bana yazın, sözü ne demektir, dedim. O: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den işitmiş olduğu bu hutbedir, dedi. [362]

Şerh

"Her kimin bir yakını öldürülürse o iki hayırlıdan birisini seçmekte serbesttir: Ya fidye alır yahut da (katil) öldürülür." Anlamı şudur: Maktulün velisi seçmekte serbesttir: Dilerse katilin öldürülmesini ister, dilerse fidye yani diyet alır. Bu ise Şafii'nin ve ona muvafakat edenlerin, veli olan kimse diyet almak ile maktulün öldürülmesinden birisini tercih etmekte serbesttir ve onun caniyi (cinayeti işleyen suçluyu) maktulün velisi iki husustan hangisini seçerse onu

---

362 Buhari, 2434; Ebu Davud, 2017, 3649, 3650, 4505; Tirmizi, 1405, 2667 -muhtasar olarak-; Nesai, 4799, 4800, 4801 -muhtasar olarak-; İbn Mace, 2624; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15383

kabul etmeye mecbur etmek hakkına sahib olduğu şeklindeki görüşlerinin lehine açıkça bir delil teşkil etmektedir. Said b. el-Müseyyeb, İbn Sirin, Ahmed, İshak ve Ebu Sevr de böyle demiştir.

Malik dedi ki: Velinin öldürmek yahut af etmekten başka bir hakkı yoktur. Cinayeti işleyenin rızası olmaksızın diyet isteme hakkı bulunmamaktadır. Ama bu görüş hadisin nassına aykırıdır.

Hadis aynı zamanda kasten başkasını öldürene kısas yahut diyet şıklarından birisinin uygulanması icap eder diyenlerin görüşlerinin lehine de delil teşkil etmektedir. Bu da Şafii'nin iki görüşünden birisidir. İkinci görüşü ise vacip (farz) olan kısastır, başkası sözkonusu değildir. Diyet ihtiyari olarak vacip olur şeklindedir.

Bu husustaki görüş ayrılığının faydası çeşitli şekillerde ortaya çıkar. Bunlardan birisi şudur: Eğer biz farz olan iki husustan birisidir görüşünü kabul edecek olup veli de kısası af edecek olursa o taktirde kısas düşer, diyetin verilmesi vacip olur. Şayet vacip olan muayyen olarak kısastır diyecek olursak bu durumda ne kısas ne de diyet vacip olur.

Bu hadis de kasten öldürme hakkında yorumlanır. Çünkü kasten öldürme halinde kısas icap etmez.

"Bunun üzerine Ebu Şah kalkarak..." İster durak yapılarak okunsun ister durak yapılmadan okunsun kelimenin sonu "he" iledir. Yuvarlak te ile söylenmez. Burada geçen Ebu Şah'ın adının ne olduğu bilinmemektedir. O ancak künyesi ile bilinmektedir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ebu Şah'a yazınız"* buyruğu Kur'ân dışındaki ilmin yazılmasının caiz olduğunu açıkça ifade etmektedir. Ali (radıyallâhu anh)'ın: Kendisinin yanında bu sahifeden başkasının bulunmadığına dair" hadisi, Ebu Hureyre'nin: "Abdullah b. Amr yazardı ben ise yazmazdım" hadisi de bunun gibidir. Bununla birlikte Kur'ân dışındakilerin yazılmasını yasaklayan hadisler de gelmiştir. Seleften ilmin yazılmasını yasaklayan kimseler vardır. Ama selefin cumhuru caiz olduğunu söylemiştir. Onlardan sonraki ümmet ise ilmin yazılmasının müstehap olduğunu icma ile kabul etmiş ve ilmin (özellikle hadisin) yazılmasını yasaklayan hadislere iki şekilde cevap vermişlerdir:

1. Bu hadisler neshedilmiştir. Yasak herkes için Kur'ân-ı Kerim'in gerektiği şöhreti kazanmasından önce idi. Kur'ân'ın karışması ya da başka sözlere benzetilmesi korkusu ile yazmak yasaklanmıştı. Kur'ân gerektiği gibi yaygınlaşıp bu mefsedetin kalktığından emin olununca yazmaya izin vermiştir.

2. Buradaki yasak, ezberleyeceğinden emin olan ve yazmaya bel bağlayacağından korkulan kişi için tenzihi bir yasaktır. Ezberinden emin olmayan kimse için ise izin verilmiştir. Allah en iyi bilendir.

٣٢٩٣-٤٤٨/٥- حَدَّثَنِي إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ أَخْبَرَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُوسَى عَنْ شَيْبَانَ عَنْ يَحْيَى أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ إِنَّ خُزَاعَةَ قَتَلُوا رَجُلًا مِنْ بَنِي لَيْثٍ عَامَ فَتْحِ مَكَّةَ بِقَتِيلٍ مِنْهُمْ قَتَلُوهُ فَأُخْبِرَ بِذَلِكَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَرَكِبَ رَاحِلَتَهُ فَخَطَبَ فَقَالَ إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ حَبَسَ عَنْ مَكَّةَ الْفِيلَ وَسَلَّطَ عَلَيْهَا رَسُولَهُ وَالْمُؤْمِنِينَ أَلَا وَإِنَّهَا لَمْ تَحِلَّ لِأَحَدٍ قَبْلِي وَلَنْ تَحِلَّ لِأَحَدٍ بَعْدِي أَلَا وَإِنَّهَا أُحِلَّتْ لِي سَاعَةً مِنْ النَّهَارِ أَلَا وَإِنَّهَا سَاعَتِي هَذِهِ حَرَامٌ لَا يُخْبَطُ شَوْكُهَا وَلَا يُعْضَدُ شَجَرُهَا وَلَا يَلْتَقِطُ سَاقِطَتَهَا إِلَّا مُنْشِدٌ وَمَنْ قُتِلَ لَهُ قَتِيلٌ فَهُوَ بِخَيْرِ النَّظَرَيْنِ إِمَّا أَنْ يُعْطَى يَعْنِي الدِّيَةَ وَإِمَّا أَنْ يُقَادَ أَهْلُ الْقَتِيلِ قَالَ فَجَاءَ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْيَمَنِ يُقَالُ لَهُ أَبُو شَاهٍ فَقَالَ اكْتُبْ لِي يَا رَسُولَ اللهِ فَقَالَ اكْتُبُوا لِأَبِي شَاهٍ فَقَالَ رَجُلٌ مِنْ قُرَيْشٍ إِلَّا الْإِذْخِرَ فَإِنَّا نَجْعَلُهُ فِي بُيُوتِنَا وَقُبُورِنَا فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِلَّا الْإِذْخِرَ

3293-448/5- Bana İshak b. Mansur tahdis etti, bize Ubeydullah b. Musa, Şeybân'dan tahdis etti, o Yahya'dan rivâyet etti. Bana Ebu Seleme'nin haber verdiğine göre o Ebu Hureyre'yi şöyle derken dinlemiştir: Mekke'nin fethedildiği sene Huzaalılar kendilerinden öldürdükleri bir adam karşılığında Leys oğullarından bir adamı öldürdüler. Bu husus Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e haber verilince o da devesine bindi ve hutbe verip şöyle buyurdu: *"Şüphesiz aziz ve celil Allah fili Mekke'ye girmekten alıkoydu fakat Rasûlüne ve mü'minlere orayı fethetmelerini nasip etti. Şunu bilin ki, bu şehir benden önce hiçkimseye helal olmadığı gibi benden sonra hiçkimseye de helal olmayacaktır. Şunu da bilin ki o esasen bana da ancak gündüzün kısa bir vaktinde helal kılınmıştır. Şunu bilin ki o kısacık vakit işte benim bu saatim idi ve bundan sonra artık haramdır. Mekke'nin dikeni silkelenmez, ağacı kesilmez. O şehirde düşürülüp kaybedilmiş olan bir şeyi ancak onu ilan edecek kimse alabilir. Her kimin bir yakını öldürülecek olursa o iki hayırlı husustan birisini seçmekte serbesttir. Ya ona -yani diyet- verilir yahut da -maktulün yakınları adına- kısas uygulanır."*

(Ebu Hureyre) dedi ki: Yemen halkından kendisine Ebu Şah denilen bir adam gelerek: Ey Allah'ın Rasûlü! Bana yaz dedi. O: *"Ebu Şah için yazın"*

buyurdu. Kureyşlilerden bir adam da: İzhir müstesnâ. Çünkü biz onu evlerimizde ve kabirlerimizde kullanırız deyince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"İzhir müstesnâ"* buyurdu. [363]

٨٣/٨٣- بَاب النَّهْيِ عَنْ حَمْلِ السِّلَاحِ بِمَكَّةَ بِلَا حَاجَةٍ

83/83- İHTİYAÇ DUYULMADAN MEKKE'DE SİLAH TAŞIMANIN YASAK OLDUĞU BABI

٣٢٩٤-١/٤٤٩- حَدَّثَنِي سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ حَدَّثَنَا ابْنُ أَعْيَنَ حَدَّثَنَا مَعْقِلٌ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ لَا يَحِلُّ لِأَحَدِكُمْ أَنْ يَحْمِلَ بِمَكَّةَ السِّلَاحَ

3294-449/1- Bana Seleme b. Şebib de tahdis etti, bize İbn A'yen tahdis etti, bize Ma'kil, Ebu Zubeyr'den tahdis etti, o Cabir'den şöyle dediğini rivâyet etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Sizden birinize Mekke'de silah taşıması helal değildir" diye* buyururken dinledim. [364]

Şerh

*"Sizden birinize Mekke'de silah taşıması helal değildir."*Bu yasak ihtiyaç olmaması şartına bağlıdır. Eğer ihtiyaç varsa caiz olur. Bizim mezhebimizin görüşü de budur, büyük çoğunluğun kanaati de budur.

Kadı Iyaz der ki: Bu hadis ilim ehline göre zorunluluk ve ihtiyaç olmaması halinde silah taşımak hakkında kabul edilmiştir. Eğer böyle bir şey sözkonusu olursa caizdir. Kadı Iyaz (devamla) dedi ki: Bu Malik, Şafii ve Atâ'nın görüşüdür. Ama Hasan-ı Basri bu hadisin zahirine sarılarak bunu (yine de) mekruh görmüştür. Cumhurun delili ise Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in umretul kaza yılında (kaza umresini yaptığı zaman Hudeybiye antlaşmasında) koşulan şarta göre kınında kılıcı ile girmesini ve Mekke'nin fethi senesinde de savaşa hazır halde girmesini delil göstermişlerdir. (Kadı Iyaz) devamla dedi ki: Ancak bu hususta İkrime büyük çoğunluktan bir istisna teşkil ederek şöyle demektedir: Eğer silah taşımaya ihtiyaç duyarsa taşır fakat fidye vermekle yükümlü olur. Belki de o ihramlı olması halini ve bu halde iken miğfer, zırh ve benzeri şeyler giymesini kastetmiş olabilir. O taktirde cemaatin (çoğunluğun) kanaatine muhalif olmaz. Allah en iyi bilendir.

---

363 Buhari, 112, 6880, 6880 -muallak olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15372

364 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2955

٨٤/٨٤- باب جَوَازِ دُخُولِ مَكَّةَ بِغَيْرِ إِحْرَامٍ

84/84- MEKKE'YE İHRAMSIZ GİRMENİN CAİZ OLDUĞU BABI

٣٢٩٥-١/٤٥٠- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْلَمَةَ الْقَعْنَبِيُّ وَيَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ أَمَّا الْقَعْنَبِيُّ فَقَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ وَأَمَّا قُتَيْبَةُ فَقَالَ حَدَّثَنَا مَالِكٌ وَقَالَ يَحْيَى وَاللَّفْظُ لَهُ قُلْتُ لِمَالِكٍ أَحَدَّثَكَ ابْنُ شِهَابٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ دَخَلَ مَكَّةَ عَامَ الْفَتْحِ وَعَلَى رَأْسِهِ مِغْفَرٌ فَلَمَّا نَزَعَهُ جَاءَهُ رَجُلٌ فَقَالَ ابْنُ خَطَلٍ مُتَعَلِّقٌ بِأَسْتَارِ الْكَعْبَةِ فَقَالَ اقْتُلُوهُ فَقَالَ مَالِكٌ نَعَمْ

3295-450/1- Bize Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebî, Yahya b. Yahya ve Kuteybe b. Said de tahdis etti. el-Ka'nebî şöyle dedi: Ben Malik b. Enes'e okudum, Kuteybe de: Bize Malik tahdis etti dedi. Yahya da -ki lafız ona aittir- dedi ki: Ben Malik'e, İbn Şihâb sana Enes b. Malik'den Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Mekke fethedildiği sene başında miğfer olduğu halde girdiğini, miğferi çıkartınca bir adam kendisine gelerek: İbn Hatal Kâbe'nin örtülerine tutunmuş demesi üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Onu öldürün"* buyurduğunu tahdis etti mi? dedim. Malik: Evet dedi. [365]

٣٢٩٦-٢/٤٥١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ الثَّقَفِيُّ وَقَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا وَقَالَ قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ عَمَّارٍ الدُّهْنِيُّ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ الأَنْصَارِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ دَخَلَ مَكَّةَ وَقَالَ قُتَيْبَةُ دَخَلَ يَوْمَ فَتْحِ مَكَّةَ وَعَلَيْهِ عِمَامَةٌ سَوْدَاءُ بِغَيْرِ إِحْرَامٍ وَفِي رِوَايَةِ قُتَيْبَةَ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ

3296-451/2- Bana Yahya b. Yahya et-Temimî ve Kuteybe b. Said es-Sakafî de tahdis etti. Yahya bize Muaviye b. Ammar ed-Duhni, Ebu Zubeyr'den haber verdi derken Kuteybe bize tahdis etti, dedi. O Cabir b. Abdullah el-Ensari'den rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ihramsız olarak üzerinde siyah bir sarık bulunduğu halde Mekke'ye girdi. Kuteybe ise Mekke fethedildiği günü girdi, dedi. Yine Kuteybe'nin rivâyetinde bize Ebu Zubeyr, Cabir'den tahdis etti dedi. [366]

---

365 Buhari, 1846, 3044, 4286, 5808 -muhtasar olarak-; Ebu Davud, 2685; Tirmizi, 1693; Nesai, 2867, 2868; İbn Mace, 2085; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1527

366 Nesai, 2869, 5359; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2947

٣٢٩٧-.../٣- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حَكِيمٍ الأَوْدِيُّ أَخْبَرَنَا شَرِيكٌ عَنْ عَمَّارٍ الدُّهْنِيِّ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ دَخَلَ يَوْمَ فَتْحِ مَكَّةَ وَعَلَيْهِ عِمَامَةٌ سَوْدَاءُ

3297-.../3- Bize Ali b. Hakim el-Evdî tahdis etti, bize Şerik, Ammar ed-Dühnî'den haber verdi, o Ebu Zubeyr'den, o Cabir b. Abdullah'tan rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mekke fethedildiği gün üzerinde siyah bir sarık bulunduğu halde (Mekke'ye) girdi. [367]

٣٢٩٨-٤٥٢/٤- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَا أَخْبَرَنَا وَكِيعٌ عَنْ مُسَاوِرٍ الْوَرَّاقِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ عَمْرِو بْنِ حُرَيْثٍ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ خَطَبَ النَّاسَ وَعَلَيْهِ عِمَامَةٌ سَوْدَاءُ

3298-452/4- Bize Yahya b. Yahya ve İshak b. İbrahim de tahdis edip dediler ki: Bize Veki', Müsavir el-Verrak'dan haber verdi, o Cafer b. Amr b. Hureys'den, o babasından rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) başında siyah bir sarık bulunduğu halde insanlara hutbe verdi. [368]

٣٢٩٩-٤٥٣/٥- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَالْحَسَنُ الْحُلْوَانِيُّ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ مُسَاوِرٍ الْوَرَّاقِ قَالَ حَدَّثَنِي وَفِي رِوَايَةِ الْحُلْوَانِيِّ قَالَ سَمِعْتُ جَعْفَرَ بْنَ عَمْرِو بْنِ حُرَيْثٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ عَلَى الْمِنْبَرِ وَعَلَيْهِ عِمَامَةٌ سَوْدَاءُ قَدْ أَرْخَى طَرَفَيْهَا بَيْنَ كَتِفَيْهِ وَلَمْ يَقُلْ أَبُو بَكْرٍ عَلَى الْمِنْبَرِ

3299-453/5- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Hasan el-Hülvâni de tahdis edip dediler ki: Bize Ebu Üsâme, Müsavir el-Verrak'dan tahdis etti. Müsavir bana tahdis etti, diye rivâyeti aktarırken el-Hülvânî'nin rivâyetinde o: İşittim, dediğini nakletti: Cafer b. Amr b. Huneys babasından şöyle dediğini rivâyet etti: Ben üzerinde siyah bir sarık bulunup uçlarını omuzları arkasına sarkıtmış olduğu halde minber üzerinde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i görür gibiyim. Ebu Bekr ise rivâyetinde: "Minber üzerinde" tabirini kullanmadı. [369]

---

367 Tirmizi, 1679; Nesai, 5360; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2890

368 Ebu Davud, 4077; Nesai, 5358, 5361 -buna yakın muhtasar olarak-; İbn Mace, 1104, 2821, 3584, 3587; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10716

369 3298 numaralı hadisin kaynakları

Şerh

(3295-3299 numaralı hadisler)

(3295) "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mekke'nin fethedildiği sene başında miğfer olunduğu halde (Mekke'ye) girdi." Bir diğer rivâyette (3296) "İhramsız olduğu halde üzerinde siyah bir sarık ile" öbür rivâyette (3298) "başında siyah bir sarık bulunduğu halde insanlara hutbe verdi" denilmektedir. Kadı Iyaz dedi ki: Bu iki rivâyeti cem etme yolu şudur: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mekke'ye ilk girdiğinde başında miğfer vardı bundan sonra ise miğferi başından çıkardıktan sonra üzerinde siyah bir sarık vardı. Buna delil ise "üzerinde siyah bir sarık bulunduğu halde insanlara hutbe verdi" hadisidir. Çünkü hutbe Mekke fethinin tamamlanmasından sonra Kâbe'nin kapısı yanında verilmişti.

(3296) "Mekke'ye ihramsız olarak girdi." Bu hadis Mekke'ye nüsük (hac ya da umre) yapmak istemeyen bir kimsenin ihramsız olarak girmesinin caiz olduğunu söyleyenlerin lehine bir delildir. Mekke'ye girişinin ister oduncu, ot toplayıcı, saka, avcı ve buna benzer zaman zaman tekrarlanan ihtiyaç sebebi ile olsun, ister tüccar, ziyaretçi ve buna benzer bu şekilde ihtiyacı tekrarlanmayan kimselerden olsun ister güven altında bulunsun, ister korku hissi ile girsin değişen bir şey yoktur. Şafii'nin bu husustaki iki görüşünün daha sahih olanı budur. Şafii mezhebi âlimleri buna göre fetva verirler.

İkinci görüşe göre ise eğer ihtiyacı sık tekrarlanmayan bir türden ise ihramsız Mekke'ye girmesi caiz değildir. Savaşçı yahut savaşmaktan korkan ya da kendisine galip gelmesi halinde bir zâlimden korkan bir kişi olması hali müstesnâdır. Kadı Iyaz buna yakın bir görüşü ilim adamlarının çoğunluğundan nakletmiş bulunmaktadır.

"Ona bir adam gelerek: İbn Hatal Kâbe'nin örtülerine asılı duruyor deyince onu öldürün buyurdu." İlim adamlarının dediklerine göre onu öldürmesinin sebebi İbn Hatal'ın İslam'dan irtidat etmiş olması ve kendisine hizmet eden bir müslümanı öldürmesi, bununla birlikte Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e hicvedip ona ağır sözler söyleyen bir kişi olmasından dolayı idi. Ayrıca bunun Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve müslümanları hicveden şiirleri, şarkı olarak söyleyen iki cariyesi de vardı.

Şayet, bir diğer hadiste mescide giren eman altındadır buyurmakla birlikte Kâbe'nin örtülerine asılı olmakla birlikte onu nasıl öldürmüştür? diye sorulursa cevap şudur: O verilen bu emanın kapsamına girmemiştir. Aksi-

ne kendisini İbn Ebu Selh'i sözü geçen iki cariyeyi istisna etmiş ve isterse Kâbe'nin örtülerine asılı bulunsun öldürülmesini emir buyurmuştu. Nitekim bu husus başka hadislerde açıkça ifade edilmiştir.

Bir diğer açıklamaya göre İbn Hatal koşulan şartı yerine getirmemiş kimselerdendi. Aksine o bundan sonra (müslümanlara karşı) savaşmış bir kimsedir.

Bu hadis Mekke'nin harem bölgesi içerisinde hadleri ve kısası uygulamanın caiz olduğunu söyleyen Malik, Şafii ve onlara muvafakat edenlerin görüşlerinin lehine bir delildir. Ebu Hanife ise bunları uygulamak caiz değildir demiş ve bu hadisi Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in İbn Hatal'ı öldürmenin kendisine mübah kılındığı zaman içerisinde öldürdüğü şeklinde yorumlamışlardır. Mezhep âlimlerimiz ise buna: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bu Mekke'ye girip Mekke'yi eline geçirdiği ve Mekkeliler ona itaat ile boyun eğdiği zaman zarfında ona mübah kılınmıştı. Ama kendisi İbn Hatal'ı bundan sonra öldürmüştü diye cevap vermişlerdir. Allah en iyi bilendir.

İbn Hatal'ın adı Abdüluzza'dır. Muhammed b. İshak, adının Abdullah olduğunu, el-Kelbî ise Galib b. Abdullah b. Abdimenaf b. Esad b. Cabir b. Kesir b. Teym b. Galib olduğunu söylemiştir. Hatal ise noktalı hı ve tı harfi ile olup her ikisi de fethalıdır. Siyer bilginleri ise: Adı Sad b. Hureys olduğu da söylenir demişlerdir. Allah en iyi bilendir.

"Malik b. Enes'e okudum." Bir rivâyette de: "Malik'e dedim ki: İbn Şihâb sana Enes'den tahdis etti, sonra da hadisin sonunda (Malik): Evet dedi denilmektedir. Yani: Malik evet diye cevap verdi. Hadisin anlamı da şudur: İbn Şihâb sana Enes'den böyle bir şey tahdis etti mi? diye sorulan soruya Malik: Evet, o bunu tahdis etti diye cevap verdi şeklindedir.

Buhari ve Müslim'in Sahih'lerinde benzeri bir ibare birçok yerde geçmekte. Bununla birlikte sonunda "evet dedi" denilmemektedir. İlim adamları ise bu şekildeki rivâyetin sonunda "evet" demenin şart olup olmadığı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Bu şekil de hadisi rivâyet eden kişi üstadına: Sana filan kişi haber verdi diyerek rivâyeti okur. Ya da buna benzer surette arz eder. Üstad ise onu dinlemekte ve okunanları anlamakla birlikte reddetmemektedir. Kimi Şafii âlimleri ile Zahiri âlimlerinden bazıları "evet" demedikçe buradaki sema yoluyla rivâyet sahih olmaz demiştir. Eğer üstad bu lafzı söylemeyecek olursa sema sahih olmaz. Muhaddis, fukaha âlimlerinin büyük çoğunluğu ile usûl âlimleri bu durumda üstadın evet demesi müstehap olmakla birlikte

herhangi bir söz telaffuz etmesi şart değildir, aksine sussa dahi sema sahih olur demişlerdir. Durumun böyle olması ise halin zahiri ile yetinmek demektir. Çünkü mükellef herhangi bir kimseye böyle bir durumdaki bir rivâyeti hatalı olmakla birlikte kabul etmesi düşünülemez. Kadı Iyaz der ki: Bütün ilim adamlarının görüşü budur. Seleften evet diyenler ise bunu ancak te'kid ve ihtiyat için söylemiştir. Şart olduğundan dolayı söylememiştir.

(3296) "Muaviye b. Ammar ed-Dühnî" dal harfi ötreli, he harfi sakin olup Becile'nin bir kolu olan "Dühn"e mensubtur. Sözünü ettiğimiz şekilde he harfinin sakin söylenişi meşhur olandır. Fethalı okunacağı da söylenmiştir. Fethalı okunacağını söyleyenler arasında el-Ensâb adlı eserinde Semani ve Hafız Abdulgani el-Makdisi de vardır.

(3296) "Üzerinde siyah bir sarık bulunduğu halde" bu hadisten siyah elbise giyinmenin caiz olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Diğer rivâyette (3298) başında siyah bir sarık bulunduğu halde insanlara hutbe verdi" denilmektedir. Bundan da hutbe verirken siyah elbise giyinmenin caiz olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Bununla birlikte sahih hadiste sabit olduğu üzere beyaz siyahtan daha faziletlidir: *"Elbiselerinizin hayırlısı beyaz olandır"* hatiplerin hutbe esnasında siyah giyinmeleri ise caizdir. Ama belirttiğimiz gibi beyaz giyinmek daha faziletlidir. Çünkü bu hadis-i şerifte siyah sarık giyinmekten kasıt sadece caiz olduğunu beyan etmekten ibarettir. Allah en iyi bilendir.

(3299) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e uçlarını omuzları arasına sarkıtmış siyah bir sarık bulunduğu halde görür gibiyim." İbare diyarımızdaki bütün nüshalarda ve başkalarında uçları anlamındaki lafız tesniye (ikil) olarak zikredilmiştir. Aynı şekilde rivâyet Humeydi'nin el-Cem Beyne Sahihayn adlı eserinde de böyledir. Kadı Iyaz'ın zikrettiğine göre ise bilinen doğru şekil bunun tekil olarak "ucu" şeklinde olmasıdır. Ama bazıları bunu uçları (iki ucu) diye tesniye ile rivâyet etmişlerdir. Allah en iyi bilendir. Libas (Giyim) Kitabı'nda sarığın ucunun sarkıtılmasının hükmü ile ilgili geniş açıklamalar yüce Allah'ın izni ile gelecektir.

٨٥/٨٥- بَاب فَضْلِ الْمَدِينَةِ وَدُعَاءِ النَّبِيِّ ﷺ فِيهَا بِالْبَرَكَةِ وَبَيَانِ تَحْرِيمِهَا وَتَحْرِيمِ صَيْدِهَا وَشَجَرِهَا وَبَيَانِ حُدُودِ حَرَمِهَا

85/85- MEDİNE'NİN FAZİLETİ, NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İN MEDİNE HAKKINDA BEREKET İLE DUA ETMESİ, MEDİNE'NİN, MEDİNE AVININ, AĞACININ (KESİLMESİNİN) HARAM KILINDIĞININ VE MEDİNE'NİN HAREM SINIRLARININ BEYANI BABI

٣٣٠٠-٤٥٤/١- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ يَعْنِي ابْنَ مُحَمَّدٍ الدَّرَاوَرْدِيَّ عَنْ عَمْرِو بْنِ يَحْيَى الْمَازِنِيِّ عَنْ عَبَّادِ بْنِ تَمِيمٍ عَنْ عَمِّهِ عَبْدِ اللهِ بْنِ زَيْدِ بْنِ عَاصِمٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ حَرَّمَ مَكَّةَ وَدَعَا لِأَهْلِهَا وَإِنِّي حَرَّمْتُ الْمَدِينَةَ كَمَا حَرَّمَ إِبْرَاهِيمُ مَكَّةَ وَإِنِّي دَعَوْتُ فِي صَاعِهَا وَمُدِّهَا بِمِثْلَيْ مَا دَعَا بِهِ إِبْرَاهِيمُ لِأَهْلِ مَكَّةَ

3300-454/1- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Abdulaziz -yani b. Muhammed ed-Derâverdi- Amr b. Yahya el-Mâzini'den tahdis etti, o Abbad b. Temim'den, o amcası Abdullah b. Zeyd b. Âsım'dan rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Şüphesiz İbrahim Mekke'yi haram kıldı ve Mekkelilere dua etti. Ben de İbrahim'in Mekke'yi haram kıldığı gibi Medine'yi haram kılıyorum ve ben Medine'nin sa'ına ve müd'üne İbrahim'in Mekkelilere yaptığı duanın iki misli ile dua ettim"* buyurdu. [370]

٣٣٠١-٤٥٥/...- وَحَدَّثَنِيهِ أَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ يَعْنِي ابْنَ الْمُخْتَارِ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ ح وَحَدَّثَنَاه إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا الْمَخْزُومِيُّ حَدَّثَنَا وُهَيْبٌ كُلُّهُمْ عَنْ عَمْرِو بْنِ يَحْيَى هُوَ الْمَازِنِيُّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ أَمَّا حَدِيثُ وُهَيْبٍ فَكَرِوَايَةِ الدَّرَاوَرْدِيِّ بِمِثْلَيْ مَا دَعَا بِهِ إِبْرَاهِيمُ وَأَمَّا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ وَعَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ الْمُخْتَارِ فَفِي رِوَايَتِهِمَا مِثْلَ مَا دَعَا بِهِ إِبْرَاهِيمُ

370 Buhari, 2129; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5301

3301-455/... Bunu bana Ebu Kâmil el-Cahderî de tahdis etti, bize Abdulaziz -yani b. el-Muhtar- tahdis etti. (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Halid b. Mahled tahdis etti, bana Süleyman b. Bilâl tahdis etti. (H.) Bunu bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize el-Mahzumi haber verdi, bize Vuheyb tahdis etti. Hepsi Amr b. Yahya'dan -ki o el-Mâzini'dir- bu isnâd ile tahdis etti. Vuheyb'in hadisi rivâyeti, ed-Derâverdî'nin rivâyetinde olduğu gibi "İbrahim'in dua ettiğinin iki misli ile (dua ettim)" şeklindedir. Süleyman b. Bilâl ile Abdulaziz b. el-Muhtar ise rivâyetlerinde: "İbrahim'in dua ettiği misli ile (dua ettim)" şeklindedir. [371]

٣٣٠٢-٤٥٦/٢- وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا بَكْرٌ يَعْنِي ابْنَ مُضَرَ عَنِ ابْنِ الْهَادِ عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ عُثْمَانَ عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ حَرَّمَ مَكَّةَ وَإِنِّي أُحَرِّمُ مَا بَيْنَ لَابَتَيْهَا يُرِيدُ الْمَدِينَةَ

3302-456/2- Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti, bize Bekr -yani b. Budar- İbn el-Hâd'dan tahdis etti, o Ebu Bekr b. Muhammed'den, o Abdullah b. Amr b. Osman'dan, o Râfi' b. Hadic'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Şüphesiz İbrahim Mekke'yi haram kıldı, ben de onun -ki Medine'yi kastediyor- iki kara taşlığının arasını haram kılıyorum"* buyurdu. [372]

٣٣٠٣-٤٥٧/٣- وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ قَعْنَبٍ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ عَنْ عُتْبَةَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ نَافِعِ بْنِ جُبَيْرٍ أَنَّ مَرْوَانَ بْنَ الْحَكَمِ خَطَبَ النَّاسَ فَذَكَرَ مَكَّةَ وَأَهْلَهَا وَحُرْمَتَهَا وَلَمْ يَذْكُرِ الْمَدِينَةَ وَأَهْلَهَا وَحُرْمَتَهَا فَنَادَاهُ رَافِعُ بْنُ خَدِيجٍ فَقَالَ مَا لِي أَسْمَعُكَ ذَكَرْتَ مَكَّةَ وَأَهْلَهَا وَحُرْمَتَهَا وَلَمْ تَذْكُرِ الْمَدِينَةَ وَأَهْلَهَا وَحُرْمَتَهَا وَقَدْ حَرَّمَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَا بَيْنَ لَابَتَيْهَا وَذَلِكَ عِنْدَنَا فِي أَدِيمٍ خَوْلَانِيٍّ إِنْ شِئْتَ أَقْرَأْتُكَهُ قَالَ فَسَكَتَ مَرْوَانُ ثُمَّ قَالَ قَدْ سَمِعْتُ بَعْضَ ذَلِكَ

3303-457/3- Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb de tahdis etti, bize Süleyman b. Bilâl, Utbe b. Müslim'den tahdis etti, o Nâfi' b. Cübeyr'den rivâyet ettiğine göre Mervan b. el-Hakem insanlara hutbe verdi, Mekke'yi, Mekke

371 3300 numaralı hadisin kaynakları
372 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir, Tuhfetu'l-Eşrâf, 3567

halkını, Mekke'nin haram oluşunu sözkonusu etti ama ne Medine'yi ne Medinelileri ne Medine'nin haram oluşunu sözkonusu etti. Bunun üzerine Râfi' b. Hadic yüksek sesle ona dedi ki: Sana ne oluyor da senin Mekke'yi, Mekke halkını ve oranın haram oluşunu sözkonusu ettiğin halde Medine'yi, Medine halkını ve oranın haram oluşunu sözkonusu etmiyorsun. Halbuki Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Medine'nin iki karataşlığı arasını haram kılmıştır. Bu da yanımızdaki bir havlan işi deride yazılıdır. İstersen onu sana okutabilirim dedi. Mervan sustu, sonra da: Ben bunun bir kısmını dinlemişimdir dedi. [373]

٣٣٠٤-٤٥٨/٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ كِلَاهُمَا عَنْ أَبِي أَحْمَدَ قَالَ أَبُو بَكْرٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْأَسَدِيُّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ حَرَّمَ مَكَّةَ وَإِنِّي حَرَّمْتُ الْمَدِينَةَ مَا بَيْنَ لَابَتَيْهَا لَا يُقْطَعُ عِضَاهُهَا وَلَا يُصَادُ صَيْدُهَا

3304-458/4- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Amr en-Nâkid ikisi Ebu Ahmed'den tahdis etti. Ebu Bekr dedi ki: Bize Muhammed b. Abdullah el-Esedi tahdis etti, bize Süfyan, Ebu Zubeyr'den tahdis etti, o Cabir'den şöyle dediğini rivâyet etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Muhakkak İbrahim Mekke'yi haram kıldı. Ben de Medine'yi iki karataşlığı arasını haram kılıyorum. Onun bitkisi koparılmaz, av hayvanı avlanılmaz"* buyurdu. [374]

Şerh

(3300-3304 numaralı hadisler)

(3300) Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Şüphesiz İbrahim Mekke'yi haram kıldı"* buyruğu Mekke'nin haram kılınışı, İbrahim (aleyhisselâm) zamanında olmuştur diyenlerin görüşlerine bir delildir. Sahih olan ise Mekke'nin Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı günde haram kılınmış olduğudur. Mesele az önce yeterince açıklamaları ile geçmiş bulunmaktadır. İbrahim'in burayı haram kılması hususunda da iki ihtimali sözkonusu etmişlerdir. Bu ihtimallerden birincisine göre İbrahim (aleyhisselâm) yüce Allah'ın kendisine bu hususta verdiği emri ile burayı haram kılmıştır. Kendi içtihadı ile değildir. İşte bundan dolayı haram kılmayı kimi zaman ona izafe etmiştir, kimi zaman da yüce Allah'a. İkinci görüşe göre de İbrahim (aleyhisselâm) Mekke için Allah'a dua edince yüce Allah da duası sebebi ile Mekke'yi haram kılmıştır. Bundan dolayı haram kılış ona izafe edilmiştir.

---

373 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3585

374 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3748

"Ve şüphesiz ben de İbrahim'in Mekke'yi haram kıldığı gibi Medine'yi haram kıldım." Sonra da Müslim bu manadaki diğer hadisleri zikretmektedir. İşte bu hadisler Medine'nin avının ve ağaçlarının haram kılınması hususunda Şafii, Malik ve onlara muvafakat edenlerin görüşlerine açık bir delildir. Ebu Hanife ise bunun mübah olduğunu kabul etmiş ve bu görüşüne de "Ey Ebu Umeyr! Ne yaptı Muğayr" hadisini delil göstermiştir. Bizim mezhep âlimlerimiz ise buna iki şekilde cevap vermişlerdir: Birisine göre bu Muğayr ile ilgili hadis Medine'nin haram kılınışından önceki bir hadise hakkında olabilir. İkinci cevaba göre bu kuşu Medine'nin harem bölgesinde değil de haremin dışındaki (hill)inde avlamış olma ihtimali vardır. Ama böyle bir cevap onların benimsedikleri usüllere göre onlar için bağlayıcı değildir. Çünkü Hanefilerin görüşüne göre harem bölgesi dışındaki bir av hayvanını ihramlı olmayan bir kimse harem bölgesinin içerisine sokacak olursa artık o hayvan hakkında da harem bölgesinin hükümleri cereyan eder. Ama onların bu asıl dayanakları oldukça zayıftır ve buna dair delil ile onlara cevap verilir. Maliki, Şafii ve cumhurun meşhur olan görüşüne göre Medine'nin avında ve ağacında tazminat sözkonusu değildir. Aksine bu sadece tazminat sözkonusu olmaksızın bir haramdır.

İbn Ebu Zi'b ve İbn Ebu Leyla ise şöyle demektedir: Böyle bir avda tıpkı Mekke'nin haramlığında olduğu gibi ceza gerekir. Bazı Maliki âlimleri de böyle demişlerdir. Şafii'nin de bu hususta bir kadim görüşü vardır. Buna göre katilin elinde bulunanlar alınır (selbedilir). Çünkü bundan sonra Müslim'in zikrettiği Sa'd b. Ebi Vakkas'ın rivâyet ettiği hadis bunu ifade etmektedir. Kadı Iyaz dedi ki: Ashab-ı kiramdan sonra kadim mezhebinde Şafii'den başka bunu söyleyen olmamıştır. Allah en iyi bilendir.

(3302) *"Şüphesiz İbrahim Mekke'yi haram kıldı muhakkak ben de onun (Medine'yi kastediyor) iki kara taşlığı arasını haram kılıyorum."* Dilbilginleri ve garibul hadis âlimlerinin söylediklerine göre iki "lâbe" iki harre demektir. Harre ise kara taşlıklı yer demektir. Medine'nin biri doğuda biri batıda olmak üzere iki harresi bulunmaktadır. Medine de bu iki karataşlık arasındadır. Bu karataşlığa lâbe, lûbe ve nûbe dahi denilir. Bunlar üç meşhur söyleyiştir. Lâbe'nin azlık çoğulu "lâbat" diye gelir. Çokluk çoğulu ise lâb ve lûb diye gelir.

"Şüphesiz ben onun iki karataşlığı arasını haram kılıyorum." Yani ben iki karataşlığın kendisini ve ikisi arasında olanları haram kılıyorum. Maksat ise Medine'yi haram kılmaktır, iki lâbesini değil.

(3304) *"Onun otu koparılmaz, avı avlanılmaz"* bu da Medine'nin avının ve ağacının haram oluşu hususunda cumhurun görüşünün lehine açıkça delalet etmektedir. Bu husustaki Ebu Hanife'nin farklı görüşü de daha önce geçmiş bulunmaktadır. "İdah" her dikenli ağaca denilir. Tekili idâhetun ve âdiyetün diye gelir. Allah en iyi bilendir.

٣٣٠٥-٤٥٩/٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ نُمَيْرٍ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ حَكِيمٍ حَدَّثَنِي عَامِرُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِنِّي أُحَرِّمُ مَا بَيْنَ لَابَتَيِ الْمَدِينَةِ أَنْ يُقْطَعَ عِضَاهُهَا أَوْ يُقْتَلَ صَيْدُهَا وَقَالَ الْمَدِينَةُ خَيْرٌ لَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ لَا يَدَعُهَا أَحَدٌ رَغْبَةً عَنْهَا إِلَّا أَبْدَلَ اللهُ فِيهَا مَنْ هُوَ خَيْرٌ مِنْهُ وَلَا يَثْبُتُ أَحَدٌ عَلَى لَأْوَائِهَا وَجَهْدِهَا إِلَّا كُنْتُ لَهُ شَفِيعًا أَوْ شَهِيدًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ

3305-459/5- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Abdullah b. Numeyr tahdis etti, (H.) Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Osman b. Hakim tahdis etti, bana Âmir b. Sa'd babasından şöyle dediğini tahdis etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ben Medine'nin iki karataşlığı arasında ağacın kesilmesini ve avının öldürülmesini haram kılıyorum"* buyurdu. Ayrıca şunları da söyledi: *"Eğer bilseler Medine onlar için daha hayırlıdır. Her kim ondan yüz çevirip onu bırakacak olursa mutlaka Allah da onun yerine Medine'ye ondan daha hayırlısını getirir. Her kim Medine'nin sıkıntısına, açlığına, meşakketine katlanacak olursa mutlaka ben de kıyamet gününde onun için bir şefaatçi yahut bir şahit olurum."* [375]

Şerh

"Her kim onun sıkıntısına, açlığına, meşakketine katlanacak olursa mutlaka kıyamet gününde ona bir şefaatçi yahut bir şahit olurum." Dil bilginlerinin açıklamalarına göre "le'va" zorluk, sıkıntı ve açlık demektir. Cim harfi fethalı olarak "cehd" ise meşakket, zorluk demektir. Cim harfinin ötreli söylenişi az rastlanılır. Güç ve takat anlamında ise aynı lafız cim harfi ötreli olarak "cühd" diye telaffuzu meşhur olmakla birlikte fethalı söyleyiş (cehd) olarak da nakledilmiştir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Mutlaka ona bir şefaatçi yahut bir şahit olurum"* buyruğu ile ilgili olarak Kadı Iyaz -yüce Allah'ın rahmeti

375 Bunu Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3885

ona- dedi ki: Ben eskiden bu hadisin anlamına dair soru sormuş ve şefaati genel olup onu ümmeti için saklamış olduğu halde neden Medine sakinlerine özellikle şefaati tahsis etmiş olduğunu soruşturdum. Benim bu soruma rahatlatıcı, ikna edici ve bir kaç sahife dolduracak kadar bir cevap verilmiş olup bu cevaba vakıf olan herkes de onun doğruluğunu kabul etmiş bulunmaktadır. Ben bu cevabın burası için uygun düşecek önemli bazı noktalarını kaydetmek istiyorum.

Üstadlarımızdan birisi dedi ki: "Ev: yahut" burada şüphe ifade eder ama bize göre daha güçlü olan bunun şüphe ifade etmeyeceğidir. Çünkü bu hadisi Cabir b. Abdullah, Sa'd b. Ebu Vakkas, İbn Ömer, Ebu Said, Ebu Hureyre, Umeys kızı Esmâ, Ebu Ubeyd kızı Safiyye Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bu lafız ile rivâyet etmişlerdir. Hepsinin yahut da onlardan rivâyeti nakledenlerin tamamının şüphe ifade eden bu lafzı ittifakla rivâyet etmeleri ve bunu tek bir kip şeklinde birbirlerine uygun olarak nakletmeleri uzak bir ihtimaldir. Aksine daha kuvvetli görülen Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu hadisi bu şekilde söylemiş olduğudur. Ya kendisine bu cümle bu şekilde öğretilmiş olmalıdır yahut da burada "ev: veya, yahut" taksim için kullanılmıştır. Bu durumda Medine'lilerin bir kısmı için şahit, geri kalanları için de şefaatçi olacak demektir. İsyankârlar için şefaatçi, itaatkârlar için de şahit olacaktır. Yahut da kendisi hayatta iken ölenler için bir şahit, kendisinden sonra ölenler için de bir şefaatçi olacaktır veya başka bir surette sözkonusu olacaktır.

Kadı Iyaz (devamla) dedi ki: Bu ise onun kıyamet gününde günahkârlara yahut ilim adamlarına yapacağı şefaatten ve ümmetin tamamına yapacağı şahitlikten ayrı bir özelliktir. Nitekim Uhud şehitleri hakkında da: *"Ben bunlara şahidim"* buyurmuştur. Böylelikle onlara bütün bunlardan ayrı fazladan bir özellik verilmiş yahut makam ve mevkileri yükseltilmiş demek olur. Ya da hadisteki "ev: veya" lafzı vav anlamında da olabilir. Bu durumda Medine'liler için hem şefaatçi hem şahit olur. Diğer taraftan: "Mutlaka ben onun için bir şahit yahut onun için bir şefaatçi olurum" diye de rivâyet edilmiştir. (Devamla) dedi ki: Eğer bizler üstadlarımızın söyledikleri şekilde "ev: veya" kelimesi şüphe anlamında kabul edecek olursak şayet sahih lafız "bir şahit olurum" lafzı ise itiraz sözkonusu olmaz. Çünkü şahit mücerred olarak başkaları için saklanmış şefaatten ayrı bir özelliktir. Eğer sahih olan lafız "şefaatçi" lafzı ise Medineliler o zaman şefaatin genel özelliği ve bütün ümmet için saklanmış olması ile birlikte böyle bir özelliğe de sahip olurlar. Bu da ümmetinden belirli kimselerin ateşten çıkartılması ve bazılarının kıyamet gününde şefaati sayesinde afiyet ve esenliğe kavuşturulması şeklindeki genel şefaatten ayrı bir şefaati olur. Böylelikle onun Medineliler için yapacağı şefaat derecelerin

artırılması yahut hesabın hafifletilmesi ya da yüce Allah'ın bu kabilden diledikleri bir şekil ile yahut da kıyamet gününde onlara türlü ikramlara mazhar kılınarak taltif edilmesi ile de olabilir. Arşın gölgesinde gölgelendirilmeleri yahut rahat içerisinde ve minberler üzerinde bulunmaları ya da cennete çabucak götürülmeleri yahut bunun dışında bazıları için sözkonusu olan bazıları için olmayan türlü ikram ve taltiflere mazhar kılınmaları sureti ile olabilir. Allah en iyi bilendir.

"Bir kimse ondan yüz çevirerek onu bırakacak olursa mutlaka Allah onun içinde ondan hayırlısı olanı koyar." Kadı Iyaz dedi ki bunun anlamı hususunda ihtilaf edilmiştir. Bunun Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hayatı boyunca özel bir durum olduğu söylendiği gibi bazıları bu ebediyyen genel bir hususiyettir demiştir ve bu açıklama daha sahihtir.

٣٣٠٦-٤٦٠/٦- وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا مَرْوَانُ بْنُ مُعَاوِيَةَ حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ حَكِيمٍ الْأَنْصَارِيُّ أَخْبَرَنِي عَامِرُ بْنُ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَ حَدِيثِ ابْنِ نُمَيْرٍ وَزَادَ فِي الْحَدِيثِ وَلَا يُرِيدُ أَحَدٌ أَهْلَ الْمَدِينَةِ بِسُوءٍ إِلَّا أَذَابَهُ اللَّهُ فِي النَّارِ ذَوْبَ الرَّصَاصِ أَوْ ذَوْبَ الْمِلْحِ فِي الْمَاءِ

3306-460/6- Bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti, bize Mervan b. Muaviye tahdis etti, bize Osman b. Hakim el-Ensâri tahdis etti, bana Âmir b. Sa'd b. Ebu Vakkas'ın babasından haber verdiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu dedikten sonra hadisi İbn Numeyr'in hadisi ile aynen zikretti. Ayrıca hadiste şunları da ekledi: *"Herhangi bir kimse Medinelilere bir kötülük yapmak isteyecek olursa mutlaka Allah onu ateşte kurşun gibi eritir yahut tuzun suda erimesi gibi eritir."*[376]

Şerh

"Bir kimse Medinelilere bir kötülük yapmak isterse..." Kadı Iyaz bu fazlalık yani *"ateşte"* ibaresi bu fazlalığın sözkonusu edilmediği diğer hadislerde görülen açıklanması zor hususu ortadan kaldırmakta ve böylelikle bu eritmenin ahiretteki hükmü olduğunu beyan edip açıklığa kavuşturmaktadır. Bundan kasıt şu da olabilir: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayatta iken Medine'ye kötülük vermek isteyen bir kimseye karşı müslümanlar yeteri kadar karşı koyarlar ve böylelikle kurşunun ateşte eridiği gibi onun da hile ve tuzağı eriyip gider. Ayrıca lafızda tehir ve takdim de olmuş olabilir. Yani Allah o kimseyi

376 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3885

kurşunun ateşte eridiği gibi eritir. Bu ceza ise Medine'ye kötülük vermek isteyen kimseye dünyada verilecek bir ceza olur ve Allah bu cezasını geciktirmez. Hiçbir şekilde ona imkân ve güç ihsan etmez. Aksine onu fazla bir zaman geçmeden yok eder. Nitekim Umeyye oğulları zamanında Medine'ye karşı savaş açanların durumu bu şekilde olup bitmiştir. Müslim b. Ukbe gibi. O Medine'den ayrılıp gittiği sırada ölüp gitmişti. Sonra da onun akabinde onu Medine'nin üzerine gönderen Muaviye'nin oğlu Yezid de helak olmuş gitmişti. Onların yaptıklarının aynısını yapmaya kalkışmış diğerleri de böyle olmuştur. Bir diğer görüşe göre maksat Medine'ye ani bir şekilde baskın yaparak kötülük yapmak isteyen kimseler kastedilmiştir. Böyle birisinin işi Medine'nin haramlığını mübah kabul etmiş bir takım emirlerin yaptıkları gibi açıkça yapmaya kalkışanların aksine tam olarak gerçekleşmez.

٣٣٠٧-٤٦١/٧- وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ جَمِيعًا عَنْ الْعَقَدِيِّ قَالَ عَبْدٌ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عَمْرٍو حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ إِسْمَعِيلَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ أَنَّ سَعْدًا رَكِبَ إِلَى قَصْرِهِ بِالْعَقِيقِ فَوَجَدَ عَبْدًا يَقْطَعُ شَجَرًا أَوْ يَخْبِطُهُ فَسَلَبَهُ فَلَمَّا رَجَعَ سَعْدٌ جَاءَهُ أَهْلُ الْعَبْدِ فَكَلَّمُوهُ أَنْ يَرُدَّ عَلَى غُلَامِهِمْ أَوْ عَلَيْهِمْ مَا أَخَذَ مِنْ غُلَامِهِمْ فَقَالَ مَعَاذَ اللهِ أَنْ أَرُدَّ شَيْئًا نَفَّلَنِيهِ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَأَبَى أَنْ يَرُدَّ عَلَيْهِمْ

3307-461/7- Bize İshak b. İbrahim ve Abd b. Humeyd de birlikte el-Akadî'den tahdis etti. Abd dedi ki: Bize Abdulmelik b. Amr haber verdi, bize Abdullah b. Cafer, İsmail b. Muhammed'den tahdis etti, o Âmir b. Sa'd'dan rivâyet ettiğine göre Sa'd, Akik'deki köşküne binip gitti. Orada ağaç kesen yahut yapraklarını silken bir köle görünce derhal onun elinde ne varsa almış. Sa'd dönünce kölenin sahipleri onun yanına gelerek kölelerinden aldıklarını kölelerine ya da kendilerine vermesi için konuşunca Sa'd şöyle demiş: Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bana nefel (ganimet) olarak vermiş olduğu bir şeyi geri vermekten Allah'a sığınırım diyerek onlara aldıklarını geri vermeyi kabul etmemişti.[377]

Şerh

"Sa'd bineğine binip Akik'deki köşküne gitmiş..." Bu hadis Malik, Şafii, Ahmed ve büyük çoğunluğun Medine avını ve ağaçlarının -daha önce geçtiği gibi- haram kılınışı hususundaki kanaatleri lehine açık bir delildir. Bu hususta

377 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3868

yine kendisinden naklen açıkladığımız üzere Ebu Hanife muhalefet etmiştir. Burada Müslim Sahihi'nde Medine'nin haram kılınmış olduğunu Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den merfu rivâyetler ile Ali b. Ebi Talib, Sa'd b. Ebi Vakkas, Enes b. Malik, Cabir b. Abdullah, Ebu Said, Ebu Hureyre, Abdullah b. Zeyd, Râfi' b. Hadic ve Sehl b. Huneyf'in rivâyetleri ile de zikretmiş bulunmaktadır. Müslim'den başkaları ise yine başkalarından gelen rivâyetleri kaydetmişlerdir. Bu sebeple bu oldukça yaygın (müstefiz) sahih hadislere muhalefet edenlerin bu aykırı kanaatlerine itibar edilmez.

Bu hadiste Şafii'nin: Medine'nin harem bölgesi içerisinde avlanan yahut ağacını kesen bir kimsenin elinde ne varsa hepsi alınır şeklindeki kadim görüşünün lehine de bir delil vardır. Sa'd b. Ebi Vakkas ile ashab-ı kiramdan bir topluluk da böyle demişlerdir. Kadı Iyaz dedi ki: Ashab-ı kiramdan sonra bu görüşü Şafii'nin kadim görüşü dışında söyleyen kimse olmamıştır. Çeşitli bölgelerdeki fukaha imamlar ise ona muhalefet etmişlerdir.

Derim ki: Eğer sünnet onun görüşünü destekliyorsa başkalarının ona muhalefet etmelerinin bir zararı olmaz. Esasen onun bu kadim görüşü bu hususta hadisin sabit olması ve ashab-ı kiramın da ona uygun uygulamaları sebebi ile tercih olunan görüşüdür. Diğer taraftan bunu bertaraf edecek herhangi bir delil de sabit değildir. Mezhep âlimlerimiz der ki: Eğer bizler tazminat ödenme keyfiyeti hususunda Şafii'nin kadim görüşünü kabul edecek olursak bunun iki şekli sözkonusudur: Birincisine göre avın ağacın ve otun tıpkı Mekke haremindeki tazminat gibi tazminatını öder. Bu iki görüşün daha sahih ve onun bu kadim görüşünü esas alarak fer'i meseleler üzerinde duran cumhur da kesin olarak bu avlayıcı kişinin ağaç ve bitki kesen kişinin her şeyinin alınacağı (selbedileceğini) kat'i bir ifade ile söylemişlerdir. Buna göre burada sözü geçen seleb (her şeyini selb edip almak)dan iki husus kastedilir. Birincisine göre sebel sadece bu kişinin elbiseleridir. Bu husustaki iki görüşün daha sahih ve cumhurun kesin olarak söylediği ise tıpkı kâfirlerden öldürülen kimsenin selebi gibidir. Bunun kapsamına atı, silahı, nafakası ve bunun dışında öldürülen kimsenin selebinin kapsamına giren diğer hususlar da dahildir. Selebin harcama yerine gelince mezhep âlimlerimizin bu hususta üç görüşü vardır. Bunların sahih olanına göre seleb onu alanındır. Sa'd (radıyallâhu anh)'ın hadisine uygun olan budur. İkinci görüşe göre bu Medine yoksullarına aittir, üçüncüsüne göre de beytü'l-mala aittir. Eğer onu selb edecek olursa avretini örtecek kısmı dışında üzerindeki her şeyini alır. Hatta avretini örtecek kısmının alınacağı bile söylenmiştir. Mezhep âlimlerimiz der ki: Sadece avlanması sebebi ile onun üzerindekiler alınır (selbedilir). Av hayvanını telef etmiş olması ile olmaması arasında bir fark yoktur. Allah en iyi bilendir.

٣٣٠٨-٤٦٢/٨- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَابْنُ حُجْرٍ جَمِيعًا عَنْ إِسْمَعِيلَ قَالَ ابْنُ أَيُّوبَ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ أَبِي عَمْرٍو مَوْلَى الْمُطَّلِبِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ حَنْطَبٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لِأَبِي طَلْحَةَ الْتَمِسْ لِي غُلَامًا مِنْ غِلْمَانِكُمْ يَخْدُمُنِي فَخَرَجَ بِي أَبُو طَلْحَةَ يُرْدِفُنِي وَرَاءَهُ فَكُنْتُ أَخْدُمُ رَسُولَ اللهِ ﷺ كُلَّمَا نَزَلَ وَقَالَ فِي الْحَدِيثِ ثُمَّ أَقْبَلَ حَتَّى إِذَا بَدَا لَهُ أُحُدٌ قَالَ هَذَا جَبَلٌ يُحِبُّنَا وَنُحِبُّهُ فَلَمَّا أَشْرَفَ عَلَى الْمَدِينَةِ قَالَ اللَّهُمَّ إِنِّي أُحَرِّمُ مَا بَيْنَ جَبَلَيْهَا مِثْلَ مَا حَرَّمَ بِهِ إِبْرَاهِيمُ مَكَّةَ اللَّهُمَّ بَارِكْ لَهُمْ فِي مُدِّهِمْ وَصَاعِهِمْ

3308-462/8- Bize Yahya b. Eyyub, Kuteybe b. Said ve İbn Hucr da birlikte İsmail'den tahdis etti, İbn Eyyub dedi ki: Bize İsmail b. Cafer tahdis etti, bana el-Muttalib b. Abdullah b. Hantab'ın azadlısı Amr b. Ebu Amr'ın haber verdiğine göre o Enes b. Malik'i şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ebu Talha'ya: *"Bana köleleriniz arasından hizmet edecek bir köle bul"* buyurdu. Ebu Talha beni bineğinin arkasına bindirerek çıkarıp gitti. Ben de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e konakladığı her yerde hizmet ediyordum. Hadiste şunları da söyledi: Sonra Medine'ye geldi. Uhud'u görünce: *"İşte bu bizi seven, bizim de kendisini sevdiğimiz bir dağdır"* buyurdu. Medine'ye yaklaşınca da: *"Allah'ım, ben İbrahim'in Mekke'yi haram kıldığı gibi iki dağının arasını haram kılıyorum. Allah'ım, onların müdlerini ve sa'larını mübarak eyle"* buyurdu. [378]

Şerh

"Nihayet Uhud'u görünce: Bu bizi seven, bizim de kendisini sevdiğimiz bir dağdır buyurdu." Doğru ve tercih edilen anlamı Uhud'un gerçek anlamda bizi sevdiği şeklindedir. Yüce Allah ona kendisi vesilesi ile sevgi duyacağı bir özellik kazandırmıştır. Nitekim yüce Allah: *"Ve şüphesiz o taşların bir kısmı Allah korkusundan aşağıya yuvarlanır."* (Bakara, 74) buyurduğu gibi kurumuş hurma kütüğünün Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e duyduğu özlem dolayısı ile inlemesi, çakıl taşlarının tesbih getirmesi, taşın Musa (aleyhisselâm)'ın elbisesini alıp gitmesi, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *Gerçekten ben Mekke'de nübüvvetten önce bana selam eden bir taşı biliyorum* buyruğu, aynı şekilde birbirinden uzak iki ağacı çağırınca bir araya gelmeleri, Uhud dağının sarsıl-

---

378 Buhari, 2889, 3367, 4084, 7333; Tirmizi, 3922; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1116

ması üzerine *sakin ol Uhud, senin üzerinde ancak ya bir Nebi veya bir sıddık vardır* demesi, koyunun kolunun onunla konuşması buna örnek olduğu gibi şanı yüce Allah'ın: *"Onu hamdi ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur, ama sizler onların tesbihlerini anlayamazsınız."* (İsra, 44) buyruğu da bunu göstermektedir. Bu âyet-i kerimenin anlamı hususunda doğru olan da her bir şeyin kendi durumuna göre gerçek manada Allah'ı tesbih ettiği ama bizim bunu anlamadığımızdır. İşte bunlar ve benzerleri bizim ve muhakkiklerin bu hadisin anlamı hususunda yaptığımız Uhud'un bizi gerçek manada sevdiği şeklindeki açıklamamızın doğru olduğunun tanıklarıdır. Bir diğer görüşe göre de kasıt Uhud ehli bizi sever şeklindedir. Muzaf hazfedilmiş ve muzafulileyh onun yerine geçirilmiştir. Allah en iyi bilendir.

٣٣٠٩-.../٩- وَحَدَّثَنَاه سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَا حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ وَهُوَ ابْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْقَارِيُّ عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي عَمْرٍو عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ إِنِّي أُحَرِّمُ مَا بَيْنَ لَابَتَيْهَا

3309-.../9- Bunu bize Said b. Mansur ve Kuteybe b. Said de tahdis edip dediler ki: Bize Yakub -o b. Abdurrahman el-Kâri'dir- Amr b. Ebu Amr'dan tahdis etti, o Enes b. Malik'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivâyet etmekle birlikte o: *"Şüphesiz ben onun iki karataşlığının arasını haram kılıyorum"* buyurmuştur. [379]

٣٣١٠-٤٦٣/١٠- وَحَدَّثَنَاه حَامِدُ بْنُ عُمَرَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ حَدَّثَنَا عَاصِمٌ قَالَ قُلْتُ لِأَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَحَرَّمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْمَدِينَةَ قَالَ نَعَمْ مَا بَيْنَ كَذَا إِلَى كَذَا فَمَنْ أَحْدَثَ فِيهَا حَدَثًا قَالَ ثُمَّ قَالَ لِي هَذِهِ شَدِيدَةٌ مَنْ أَحْدَثَ فِيهَا حَدَثًا فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ لَا يَقْبَلُ اللَّهُ مِنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ صَرْفًا وَلَا عَدْلًا قَالَ فَقَالَ ابْنُ أَنَسٍ أَوْ آوَى مُحْدِثًا

3310-463/10- Bunu bize Hamid b. Ömer tahdis etti, bize Abdulvahid tahdis etti, bize Âsım tahdis edip dedi ki: Enes b. Malik'e: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Medine'yi haram kıldı mı? dedim. O: Şurasından itibaren şuraya kadar arasını evet. Kim orada bir günah işleyecek yahut günah işlemiş birisini barındıracak olursa dedikten sonra bana: İşte bu çok ağırdır deyip (şunları ekledi): Kim orada bir günah işleyecek olursa Allah'ın, meleklerin ve

379 3308 numaralı hadisin kaynakları

bütün insanların laneti onun üzerine olsun. Allah ondan kıyamet gününde farz olsun, nafile olsun hiçbir ibadetini kabul etmeyecektir."

(Ravi) dedi ki: İbn Enes ise: Yahut herhangi bir günahkârı barındıranı" dedi.[380]

Şerh

"Kim orada bir günah işler yahut bir günahkârı barındırırsa Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti ona olsun." Kadı Iyaz dedi ki: Hadisin anlamı şudur. Kim orada bir günah işleyip yahut da yanına gelip sığınan bir günahkârı alıp koruyacak olursa demektir. Kadı lyaz devamla dedi ki: Burada (sığındı anlamındaki) eva fiili "âva" diye de hem geçişli hem geçişsiz anlamları hakkında kullanılır. Fakat geçişsiz olandan "eva" şekli daha meşhur ve daha fasihtir. Geçişli olanında ise âva şekli ise daha meşhur ve daha fasihtir.

Derim ki: Kur'ân'ı azimuşşanda her iki konuda da daha fasih olan şekli kullanılmıştır. Yüce Allah: *"Gördün mü biz o kayaya sığındığımız zaman"* (Kehf, 63) diye buyurmakla birlikte geçişli olanı da: *"Biz her ikisini de yüksek bir yerde barındırdık."* (Müminun, 50) buyurmaktadır.

Kadı Iyaz dedi ki: Bu lafız ancak dal harfi kesreli olarak: "muhdisen: günah işleyen" diye rivâyet edilmiştir. Sonra Kadı Iyaz şunları eklemektedir: İmam Mâzeri dedi ki: Bu lafız dal harfi kesreli ve fethalı olmak üzere (muhdissen ve muhdesen) şeklinde iki türlü rivâyet edilmiştir. Dal harfini fethalı (muhdes) diye rivâyet edenler bununla bizzat ihdasın (günahın) kendisini kastederler. Kesreli (muhdisen) diye rivâyet edenler ise hades (denilen) günahı işleyen kimseyi kastederler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Allah'ın laneti... üzerine olsun"* buyruğuna gelince bu da böyle bir işi işleyen için çok ağır bir tehdittir. İlim adamları bunu, böyle bir işin büyük günahlardan olduğuna delil göstermişlerdir. Çünkü lanet ancak büyük günah hakkında sözkonusu olur. Bu da şu demektir: Şanı yüce Allah onu lanetlediği gibi aynı şekilde melekler de bütün insanlar da onu lanetlerler. Bu ise böyle bir kimsenin yüce Allah'ın rahmetinden uzaklığını en ileri derecede belirten bir ifadedir. Çünkü sözlükte lanet, kovmak ve uzaklaştırmak anlamındadır. İlim adamlarının dediklerine göre burada lanetten kasıt işlediği günah sebebi ile hak ettiği azap ve ilk sıralarda cennetten kovulup uzaklaştırılmaktır. Yoksa bu lanet yüce Allah'ın rahmetinden tamamen uzaklaştırılan kâfirlerin lanetlenmesi gibi değildir. Allah en iyi bilendir.

380 Buhari, 1867, 7306; Tuhfetu'l-Eşrâf, 932

"Allah kıyamet gününde ondan farz olsun nafile olsun hiçbir ibadeti kabul etmez." Kadı Iyaz dedi ki: el-Mâzeri dedi ki: İlim adamları buradaki bu iki lafzın (farz ibadet anlamı verilen sarf ile nafile ibadet anlamı verilen adl lafızlarını) tefsiri hususlarında farklı görüşlere sahiptirler. Sarf farz ibadet adl nafile ibadet olduğu söylendiği gibi Hasan-ı Basri: sarf nafile ibadet adl farz ibadet diye cumhurun görüşünün aksini söylemiştir. Asmai sarf tevbe etmek, adl fidye (kurtulmalık) diye açıklamıştır. Bu açıklama Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den de rivâyet edilmiştir. Yunus ise: Sarf kazanç, adl ise fidyedir diye açıklamıştır. Ebu Ubeyde adl hile ve çare diye açıklamıştır. Adlin misil ve denk anlamında olduğu, sarfın ise diyet adlin de fazlalık olduğu da söylenmiştir.

Kadı Iyaz dedi ki: Bunun anlamının karşılık olarak kabul edilse dahi razı olunacak şekilde farz ve nafilesinin kabul edilmeyeceği anlamında olduğu söylendiği gibi burada kabul bunlar sebebi ile günahın keffaret olması anlamında olduğu da söylenmiştir. Buradaki fidyenin sahih hadiste sabit olduğu gibi aziz ve celil Allah'ın günahkârlar arasından dilediği kimselere lütfedeceği şekilde bir Yahudi ya da bir Hristiyanı fidye olarak cehenneme atılması karşılığında cehennemden dilediğini kurtarması halinin aksine kendisine karşılık olarak fidye verebileceği bir değer bulamaması anlamında da olabilir.

Hadisin sonundaki: "İbn Enes: Yahut bir günahkârı barındırırsa dedi" ibaresi nüshaların bir çoğunda bu şekilde: "İbn Enes... dedi" şeklindedir. Bazılarında ise "İbn" lafzı zikredilmeksizin "Enes... dedi" şeklindedir. Kadı Iyaz der ki: Genel olarak üstadlarımızın nüshalarında "İbn Enes... dedi" şeklinde "İbn" lafzı ile birlikte sabit olmuştur. Doğrusu budur. İbn Enes ise babasının bu fazlalığı zikrettiğini söylemiştir. Çünkü hadisin başından sonuna kadar anlatımı Enes'in sözüdür. Enes'in kendi kendisinin eksik bıraktığını telafi edecek bir ifade kullanmasının anlamı yoktur. Bununla birlikte bu lafız rivâyetlerin bir çoğunda Enes'in sözlerinden sonra yer almaktadır. Ancak Semerkândi'nin nüshasında bu lafız yer almamıştır. Bu lafzın orada bulunmaması muhtemelen doğru olan şeklin kendisini ifade eder. Bundan dolayı hadisin son kısmında bu ek ifade yer almıştır. Kadı Iyaz'ın açıklamaları burada sona ermektedir.

٣٣١١-٤٦٤/١١ - حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ أَخْبَرَنَا عَاصِمٌ الْأَحْوَلُ قَالَ سَأَلْتُ أَنَسًا أَحَرَّمَ رَسُولُ اللهِ ﷺ الْمَدِينَةَ قَالَ نَعَمْ هِيَ حَرَامٌ لَا يُخْتَلَى خَلَاهَا فَمَنْ فَعَلَ ذَلِكَ فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ

3311-464/11- Bana Zuheyr b. Harb tahdis etti, bize Yezid b. Harun tahdis etti, bize Âsım el-Ahvel haber verip dedi ki: Enes'e: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Medine'yi haram kıldı mı? dedim. O: Evet, orası haramdır. Onun otu koparılmaz. Kim bunu yaparsa Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerinedir" dedi. [381]

٣٣١٢-٤٦٥/١٢- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ فِيمَا قُرِئَ عَلَيْهِ عَنْ إِسْحَقَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ اللَّهُمَّ بَارِكْ لَهُمْ فِي مِكْيَالِهِمْ وَبَارِكْ لَهُمْ فِي صَاعِهِمْ وَبَارِكْ لَهُمْ فِي مُدِّهِمْ

3312-465/12- Bize Kuteybe b. Said, Malik b. Enes'den, kendisine İshak b. Abdullah b. Ebu Talha'dan diye okunan rivâyetler arasında tahdis etti. O, Enes b. Malik'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah'ım, onların ölçeklerini, onların sa'larını, onların müd'lerini bereketli kıl"* buyurdu. [382]

Şerh

"Allah'ım, onların ölçeklerini, onların sa'larını, onların müd'lerini bereketli kıl." Kadı Iyaz dedi ki: Burada bereket artıp çoğalmak, fazlalaşmak anlamındadır. Sebat ve kalıcılık manasına da gelir. Bu bereketin dini anlamda olması ihtimali de vardır. O taktirde bereket, yüce Allah'ın zekat ve keffaret gibi haklarının yerine getirildiği bu miktarlar ile alakalı olur. Bu durumda -şeriatın kalıcılığı ve sebatı suretiyle bunlarla hüküm verildiği gibi- bunların da sebat ve kalıcıkları için dua anlamında olur. Bereketin bu ölçekler ile ortaya çıkan ölçme ve miktarın çoğaltılması anlamında dünyevi olma ihtimali de vardır. Böylelikle bu ölçeklerin bir kısmı Medine'nin dışında yeterli olmayacağı kadarı Medine'de yeterli olur. Yahut da bereket ticaret ve benzeri kârlı işlerdeki tasarruf ile Medine'nin gelir ve mahsullerinin bunlarla çokça ölçülmesi (yani gelirlerin çok olması) anlamına gelmesi ihtimali de vardır. Ya da önceleri geçim darlığı içerisinde iken geçimlerinin rahatlaması ve bollukları sebebi ile mahsullerin bu ölçeklerle çokça ölçülmesi şeklinde de olabilir. Bu bollukları ise yüce Allah'ın kendilerine nasip ettiği fetihler ve lütfundan onlara verdiği genişlik verimli ülkelere sahip olmaları, Şam, Irak, Mısır ve başka yerlerin bol verimli kırsal kesimlerde sahip olmaları sureti ile olmuştur. Bunun sonucunda da Medine'ye taşınan yük yük mahsuller çoğalmış, onların da

381 3310 numaralı hadisin kaynakları
382 Buhari, 2130, 7331; Tuhfetu'l-Eşrâf, 203

geçimleri genişlemiş oldu. Nihayet bu bereket bizzat bu ölçeklerin kendisinde ortaya çıktı. Onların müdleri arttı ve Haşimi müd halini aldı. Bu ise Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in müddünün iki katı yahut bir buçuk katıdır. Bütün bunlar Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yaptığı duanın açıkça kabul edildiğini göstermektedir. Kadı Iyaz'ın açıklamaları bunlardır.

Bütün bunlardan görünen şu ki bereket Medine'den ölçülen şeyin bizzat kendisindedir. Öyle ki Medine'de bir müd başka yerlerde yetmediği kimselere yetebilmektedir. Allah en iyi bilendir.

٣٣١٣-٤٦٦/١٣- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ السَّامِيُّ قَالَا حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ حَدَّثَنَا أَبِي قَالَ سَمِعْتُ يُونُسَ يُحَدِّثُ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ اللَّهُمَّ اجْعَلْ بِالْمَدِينَةِ ضِعْفَيْ مَا بِمَكَّةَ مِنْ الْبَرَكَةِ

3313-466/13- Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize İbrahim b. Muhammed es-Sami de tahdis edip dediler ki: Bize Vehb b. Cerir tahdis etti, bize babam tahdis edip dedi ki: Yunus'u ez-Zührî'den tahdis ederken dinledim. O Enes b. Malik'den şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah'ım, Mekke'deki bereketin iki katını Medine'de taktir buyur."* [383]

Şerh

"İbrahim b. Muhammed es-Sami" nisbeti sin harfi iledir. (eş-şâmi değil es-sâmidir) .

٣٣١٤-٤٦٧/١٤- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَأَبُو كُرَيْبٍ جَمِيعًا عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ قَالَ أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ عَنْ أَبِيهِ قَالَ خَطَبَنَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ فَقَالَ مَنْ زَعَمَ أَنَّ عِنْدَنَا شَيْئًا نَقْرَؤُهُ إِلَّا كِتَابَ اللهِ وَهَذِهِ الصَّحِيفَةَ قَالَ وَصَحِيفَةٌ مُعَلَّقَةٌ فِي قِرَابِ سَيْفِهِ فَقَدْ كَذَبَ فِيهَا أَسْنَانُ الْإِبِلِ وَأَشْيَاءُ مِنْ الْجِرَاحَاتِ وَفِيهَا قَالَ النَّبِيُّ ﷺ الْمَدِينَةُ حَرَمٌ مَا بَيْنَ عَيْرٍ إِلَى ثَوْرٍ فَمَنْ أَحْدَثَ فِيهَا حَدَثًا أَوْ آوَى مُحْدِثًا فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ لَا يَقْبَلُ اللهُ مِنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ صَرْفًا وَلَا عَدْلًا وَذِمَّةُ الْمُسْلِمِينَ

383 Buhari, 1885; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1559

وَاحِدَةٌ يَسْعَى بِهَا أَدْنَاهُمْ وَمَنْ ادَّعَى إِلَى غَيْرِ أَبِيهِ أَوْ انْتَمَى إِلَى غَيْرِ مَوَالِيهِ فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ لَا يَقْبَلُ اللَّهُ مِنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ صَرْفًا وَلَا عَدْلًا وَانْتَهَى حَدِيثُ أَبِي بَكْرٍ وَزُهَيْرٍ عِنْدَ قَوْلِهِ يَسْعَى بِهَا أَدْنَاهُمْ وَلَمْ يَذْكُرَا مَا بَعْدَهُ وَلَيْسَ فِي حَدِيثِهِمَا مُعَلَّقَةٌ فِي قِرَابِ سَيْفِهِ

3314-467/14- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Zuheyr b. Harb ve Ebu Kureyb birlikte Ebu Muaviye'den tahdis etti. Ebu Kureyb dedi ki: Bize Ebu Muaviye tahdis etti, bize A'meş, İbrahim et-Teymî'den tahdis etti, o babasından şöyle dediğini nakletti: Ali b. Ebu Talib bize bir hutbe verip dedi ki: Her kim bizim yanımızda Allah'ın kitabı ve bu sahife dışında okuduğumuz bir şeyler bulunduğunu iddia edecek olursa -ravi dedi ki: (sözünü) ettiği sahife ise kılıcının kınında asılı duruyordu- yalan söylemiş olur. Bu sahifede develerin yaşları ve yaralamalar ile alakalı bazı hususlar vardır. Yine bu sahifede Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğu yazılıdır: *"Medine 'Ayr dağı ile Sevr dağı arasında haramdır. Kim orada bir günah işler yahut günah işlemiş birisini barındıracak olursa Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti ona olsun. Kıyamet gününde Allah onun farz bir ibadetini de nafile bir ibadetini de kabul etmeyecektir. Müslümanların zimmeti birdir. Onların en alt mertebelerinde olanları dahi onu yerine getirmeye çalışır. Kim babasından başka birisinden olduğunu iddia eder yahut kendisini hürriyete kavuşturanlardan başkasına kendisini nisbet ederse Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti ona olsun. Allah kıyamet gününde onun ne farz bir ibadetini, ne nafile bir ibadetini kabul eder."*

Ebu Bekr ile Zuheyr'in hadisi rivâyetleri "onların en alt mertebelerinde olanları onu yerine getirmeye çalışır" sözü ile sona ermektedir. İkisi de hadisin bundan sonrasını zikretmedikleri gibi her ikisinin hadisinde; "kılıcının kınında asılı bulunan" ibaresi de yer almamaktadır. [384]

Şerh

"Ali b. Ebu Talib (radıyallâhu anh) bize bir hutbe verip dedi ki: Her kim bizim yanımızda Allah'ın kitabı ile bu sahifenin dışında okuduğumuz bir şeyin bulunduğunu iddia edecek olursa yalan söylemiş olur." Bu ifadeler Ali (radıyallâhu anh) tarafından Rafızilerin ve Şia'nın iddialarını, onların güya söylediğini söyleyip uydurdukları iftiralarını açıkça çürütmektedir. Güya Ali

384 Buhari, 1870, 3172, 3179, 6755, 7300; Müslim, 3773; Ebu Davud, 2034; Tirmizi, 2127; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10317

(radıyallâhu anh)'a Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ilmin sırlarına, dinin kurallarına, şeriatın hazinelerine dair pek çok hususu vasiyet yolu ile bildirmiş ve ehli beytine başkalarına bildirmediği çeşitli hususları özel olarak bildirmiştir. Ancak bütün bunlar bâtıl iddialardır, aslı astarı olmayan bozuk uydurmalardır. Bunların çürütülmesi için de Ali (radıyallâhu anh)'ın bu sözü yeterlidir. Ayrıca bu hadiste ilmin yazılmasının caiz olduğuna delil vardır ki buna dair açıklama az önce geçmiş idi.

"Medine Ayr ile Sevr arası haramdır." Ayr harfi fethalı, ye harfi sakin olmak üzere "ayr" bilinen bir dağın adıdır. Kadı Iyaz dedi ki: Musab b. ez-Zubeyr ve başkaları dedi ki: Medine'de Ayr ile Sevr diye iki dağ yoktur. Sevr Mekke'dedir. ez-Zubeyr dedi ki: Ayr Medine tarafında bir dağın adıdır. Kadı Iyaz dedi ki: Buhari kitabının ravilerinin çoğunluğu ayrı zikretmiş bulunmaktadır. Sevr dağına gelince onlardan kimileri bu şekilde söz etmiş, kimileri ise onun yerinde bir şey yazmadan boşluk bırakmışlardır. Çünkü onlar burada Sevr adının zikredilmesinin hata olduğuna inanmışlardır. el-Mâzeri dedi ki: Kimi ilim adamının dediğine göre burada "Sevr" ismi ravinin bir yanılmasıdır. Sevr Mekke'dedir. Doğrusu ise Uhud'a kadar şeklinde olmasıdır. Kadı Iyaz dedi ki: Ebu Ubeyd de böyle demiştir. Hadisin aslı Ayr'dan Uhud'a kadar" şeklindedir. Kadı Iyaz'ın naklettikleri bunlardır.

Hafız Ebu Bekr el-Hâzimî ve ondan başka diğer imamlar da böyle demişlerdir: Bunun aslı "Ayr'dan Uhud'a kadar" şeklindedir.

Derim ki: Sevr'in bir zamanlar orada bulunan bir dağın adı olma ihtimali vardır. Bu ya Uhud'un adı idi ya da başka bir dağın. Sonradan bu isim unutulmuş olabilir. Allah en iyi bilendir.

Şunu da bilelim ki bu rivâyette az önce geçtiği gibi Ayr ile Sevr yahut Uhud arası diye ifade edilmektedir. Daha önce geçen Enes'in rivâyetinde ise: *"Allah'ım, ben iki dağının arasını haram kılıyorum"* diğer rivâyetlerde de: "İki karataşlığı arası" denilmektedir. İki karataşlıktan kasıt ise önceden geçtiği üzere iki harredir. Bütün bu hadisler iki karataşlığı arası ifadesi ile Medine'nin doğu ile batı cihetleri arasındaki hareminin sınırlarını beyan etmektedir. İki dağı arasındaki ifade de kuzey ile güney cihetlerinden harem sınırlarını beyan etmektedir.

"Müslümanların zimmeti birdir, onların en alt mertebelerinde olan dahi onu yerine getirmek için uğraşır." Burada zimmetten kasıt emandır. Bu da müslümanların kâfir kimseye verdikleri emanın sahih ve geçerli olduğudur. Müslümanlardan herhangi bir kimse ona böyle bir eman verecek olursa o kişi müslümanların emanı altında olduğu sürece başkalarının ona zarar vere-

cek şekilde taarruz etmeleri haramdır. Eman vermenin bilinen şartları vardır. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Onun gereğini yerine getirmek için en alt mertebelerinde olanları dahi uğraşır"* ifadesi kadının ve kölenin verdiği eman sahihtir, çünkü her ikisinin de emanı hür erkeklerin emanından daha alt mertebededir diyen Şafii ve ona muvafakat edenlerin görüşlerinin lehine bir delildir.

"Her kim babasından başkasından olduğunu iddia eder yahut da kendisini hürriyete kavuşturan mevlalarından kendisini ayrı nisbet ederse... üzerine olsun." Bu buyruklar da insanın kendisini babasından başkasına nisbet etmesinin yahut da hürriyete kavuşturulmuş kölelerin kendisini hürriyete kavuşturanlardan başkasına nisbet etmesinin ağır bir haram olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Çünkü böyle bir davranış nimete karşı bir nankörlüktür. Miras, velâ, diyet ve buna benzer çeşitli hakların kaybolmasına zemin hazırlamanın yanında ayrıca akrabalık bağlarını da koparır, anne babaya da kötü muameleyi ihtiva eder.

٣٣١٥-١٥/٤٦٨- وَحَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ ح وَحَدَّثَنِي أَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجُّ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ جَمِيعًا عَنْ الْأَعْمَشِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَ حَدِيثِ أَبِي كُرَيْبٍ عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ إِلَى آخِرِهِ وَزَادَ فِي الْحَدِيثِ فَمَنْ أَخْفَرَ مُسْلِمًا فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ لَا يُقْبَلُ مِنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ صَرْفٌ وَلَا عَدْلٌ وَلَيْسَ فِي حَدِيثِهِمَا مَنْ ادَّعَى إِلَى غَيْرِ أَبِيهِ وَلَيْسَ فِي رِوَايَةِ وَكِيعٍ ذِكْرُ يَوْمِ الْقِيَامَةِ

3315-468/15- Bana Ali b. Hucr es-Sa'di de tahdis etti, bize Ali b. Mushir haber verdi, (H.) Bana Ebu Said el-Eşec de tahdis etti, bize Veki' tahdis etti, hepsi birlikte A'meş'den bu isnâd ile Ebu Kureyb'in Ebu Muaviye'den diye naklettiği hadisi sonuna kadar yakın bir şekilde tahdis etti. Ayrıca hadiste şunları da ekledi: *"Her kim bir müslümanın verdiği emanı bozacak olursa Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun. Kıyamet gününde ondan farz bir ibadetini de nafile bir ibadetini de kabul etmeyecektir."* Her ikisinin de hadisinde: *"Her kim babasından başkasına kendisini nisbet ederse"* ibaresi yoktur. Ayrıca Veki'in rivâyetinde kıyamet günü sözkonusu edilmemiştir. [385]

385 3314 numaralı hadisin kaynakları

Şerh

"Kim bir müslümanın verdiği emanı bozarsa Allah'ın... laneti üzerine olsun." Yani bunun verdiği bir emanı bozan ve müslümanın eman verdiği bir kâfire taarruz eden bir kimse demektir. Dil bilginleri der ki: Bir kimsenin ahdini bozmak halinde kişi: "ehfertu el vecire" ve bir kimseye eman verilmesi halinde "hafertu errecule" denilir.

٣٣١٦-.../١٦- وَحَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْمُقَدَّمِيُّ قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ الْأَعْمَشِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَ حَدِيثِ ابْنِ مُسْهِرٍ وَوَكِيعٍ إِلَّا قَوْلَهُ مَنْ تَوَلَّى غَيْرَ مَوَالِيهِ وَذِكْرَ اللَّعْنَةِ لَهُ

3316-.../16- Bana Abdullah b. Ömer el-Kavârîrî ve Muhammed b. Ebu Bekr el-Mukaddemî de tahdis edip dediler ki: Bize Abdurrahman b. Mehdi tahdis etti, bize Süfyan, A'meş'den bu isnad ile İbn Müshir ve Veki'in hadisine yakın olarak tahdis etti. Bundan sadece: *"Her kim kendisini hürriyete kavuşturanlardan başkalarına kendisini nisbet ederse"* sözü ile buna lanetin okunması kısmını zikretmedi. [386]

٣٣١٧-٤٦٩/١٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ الْجُعْفِيُّ عَنْ زَائِدَةَ عَنْ سُلَيْمَانَ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ الْمَدِينَةُ حَرَمٌ فَمَنْ أَحْدَثَ فِيهَا حَدَثًا أَوْ آوَى مُحْدِثًا فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ لَا يُقْبَلُ مِنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَدْلٌ وَلَا صَرْفٌ

3317-469/17- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti... Ebu Hureyre, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivâyet etti: *"Medine, haremdir. Kim orada bir günah işler yahut bir günahkârı barındıracak olursa Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun. Kıyamet gününde Allah ondan farz bir ibadetini de nafile bir ibadetini de kabul etmeyecektir."* [387]

---

386 3314 numaralı hadisin kaynakları

387 Müslim, 3771 -buna yakın-; Ebu Davud, 5114 -buna yakın-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12376

٣٣١٨-٤٧٠/١٨- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ النَّضْرِ بْنِ أَبِي النَّضْرِ حَدَّثَنِي أَبُو النَّضْرِ حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللهِ الْأَشْجَعِيُّ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ الْأَعْمَشِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ وَلَمْ يَقُلْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَزَادَ وَذِمَّةُ الْمُسْلِمِينَ وَاحِدَةٌ يَسْعَى بِهَا أَدْنَاهُمْ فَمَنْ أَخْفَرَ مُسْلِمًا فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ لَا يُقْبَلُ مِنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَدْلٌ وَلَا صَرْفٌ

3318-470/18- Bize Ebu Bekr b. en-Nadr b. Ebu'n-Nadr tahdis etti, bize Ebu'n-Nadr tahdis etti, bana Ubeydullah el-Eşcaî, Süfyan'dan tahdis etti, o A'meş'den bu isnâd ile aynısını rivâyet etti ama: "kıyamet gününde" demeyip şunları ekledi: *"Müslümanların zimmeti ise birdir. Onların en alt mertebede olanları onu yerine getirmeye çalışır. Her kim bir müslümanın verdiği ahdi bozarsa Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerinedir. Kıyamet gününde Allah ondan farz ibadetini de nafile ibadetini de kabul etmeyecektir."* [388]

٣٣١٩-٤٧١/١٩- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ لَوْ رَأَيْتُ الظِّبَاءَ تَرْتَعُ بِالْمَدِينَةِ مَا ذَعَرْتُهَا قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَا بَيْنَ لَابَتَيْهَا حَرَامٌ

3319-471/19- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Ben Malik'e, İbn Şihâb'dan okudum. O Said b. el-Müseyyeb'den, o Ebu Hureyre'den rivâyet ettiğine göre şöyle derdi: Eğer ben geyiklerin dahi Medine'de otladıklarını görsem onları ürkütmem. Çünkü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Onun iki karataşlığı haramdır"* buyurmuştur. [389]

Şerh

"Geyiklerin Medine'de otladığını görsem onları ürkütmem." Burada lafzi anlamı otlamak olmakla birlikte gidip geldiklerini görsem demektir. Ürkütmem, onları korkutmam, onları ürkütüp kaçmalarına sebep olmam anlamındadır.

388 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12385

389 Buhari, 1873; Tirmizi, 3921; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13235

٣٣٢٠-٤٧٢/٢٠- وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ حَرَّمَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَا بَيْنَ لَابَتَيِ الْمَدِينَةِ قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ فَلَوْ وَجَدْتُ الظِّبَاءَ مَا بَيْنَ لَابَتَيْهَا مَا ذَعَرْتُهَا وَجَعَلَ اثْنَيْ عَشَرَ مِيلًا حَوْلَ الْمَدِينَةِ حِمًى

3320-472/20- Bize İshak b. İbrahim, Muhammed b. Râfi' ve Abd b. Humeyd de tahdis etti. İshak dedi ki: Bize Abdurrezzak haber verdi, bize Ma'mer, ez-Zührî'den tahdis etti, o Said b. el-Müseyyeb'den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Medine'nin iki karataşlığını haram bölge kıldı. Ebu Hureyre dedi ki: Ben iki karataşlığı arasında geyikleri görsem dahi onları ürkütmem. Ayrıca Medine çevresinde on iki millik bir uzaklığı koruluk olarak tespit etti. [390]

٣٣٢١-٤٧٣/٢١- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ فِيمَا قُرِئَ عَلَيْهِ عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ قَالَ كَانَ النَّاسُ إِذَا رَأَوْا أَوَّلَ الثَّمَرِ جَاءُوا بِهِ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَإِذَا أَخَذَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ قَالَ اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِي ثَمَرِنَا وَبَارِكْ لَنَا فِي مَدِينَتِنَا وَبَارِكْ لَنَا فِي صَاعِنَا وَبَارِكْ لَنَا فِي مُدِّنَا اللَّهُمَّ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ عَبْدُكَ وَخَلِيلُكَ وَنَبِيُّكَ وَإِنِّي عَبْدُكَ وَنَبِيُّكَ وَإِنَّهُ دَعَاكَ لِمَكَّةَ وَإِنِّي أَدْعُوكَ لِلْمَدِينَةِ بِمِثْلِ مَا دَعَاكَ لِمَكَّةَ وَمِثْلِهِ مَعَهُ قَالَ ثُمَّ يَدْعُو أَصْغَرَ وَلِيدٍ لَهُ فَيُعْطِيهِ ذَلِكَ الثَّمَرَ

3321-473/21- Bize Kuteybe b. Said, Malik b. Enes'den kendisine Süheyl b. Ebu Salih'den rivâyetle okunanlar arasında tahdis etti. (Süheyl) babasından, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivâyet etti: İnsanlar ilk mahsulü gördüklerinde onu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e getirirlerdi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu alınca: *"Allah'ım,, bize mahsullerimizde bereket ihsan eyle. Medine'mizi bizim için mübarek kıl. Bizim için sa'ımızı mübarek eyle. Bizim müddümüzü bereketli kıl. Allah'ım, şüphesiz ki İbrahim senin kulun, halilin ve nebindir. Ben de senin kulun ve nebinim. O sana Mekke için dua etti, ben de sana Medine için. Onun Mekke için dua ettiğinin aynısıyla ve bir o kadarı ile dua ediyorum."*

390 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13294

Ebu Hureyre dedi ki: Sonra onun en küçük çocuğunu çağırır ve o mahsulü ona verirdi. [391]

Şerh

"İnsanlar ilk mahsulü gördüklerinde... Medinemizi bizim için mübarek kıl..." İlim adamlarının dediklerine göre onlar bunu Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in mahsule, Medine'ye, sa'a ve müdde dua etmesini arzu ettikleri için böyle yapıyorlardı. Ayrıca mahsullerde zekat hakkı ve başka haklar bulunduğundan diğer taraftan bağ ve bahçelerden alınacak mahsulleri tahmin eden kimseleri (harisun) göndermesi için de meyvelerin olgunlaşmaya başladığını ona bildirmek için de böyle yapıyorlardı.

٣٣٢٢-٤٧٤/٢٢- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمَدَنِيُّ عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُؤْتَى بِأَوَّلِ الثَّمَرِ فَيَقُولُ اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِي مَدِينَتِنَا وَفِي ثِمَارِنَا وَفِي مُدِّنَا وَفِي صَاعِنَا بَرَكَةً مَعَ بَرَكَةٍ ثُمَّ يُعْطِيهِ أَصْغَرَ مَنْ يَحْضُرُهُ مِنَ الْوِلْدَانِ

3322-474/22- Bize Yahya b. Yahya tahdis etti... Ebu Hureyre'den rivâyetine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e alınan ilk mahsul getirilir, o da şöyle derdi: *"Allah'ım,, bizim için Medinemizi, mahsullerimizi, müddümüzü, sa'ımızı bereket üstüne bereketle mübarek kıl."* Sonra o mahsulü orada bulunan çocukların en küçüğüne verirdi. [392]

Şerh

"Sonra onu huzurunda bulunduğu çocukların en küçüğüne verirdi." Bu ifade Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ahlakının ne kadar üstün olduğunu, şefkat ve merhametinin kemalini, büyük ve küçük olanlara ne kadar yumuşak davrandığını, özellikle de onu daha çok arzu etmesi, canının daha çok çekmesi ve bunu daha çok istemesi dolayısı ile o küçük çocuğa bunu vermesi açıkça ifade etmektedir.

391 Tirmizi, 3454; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12740
392 İbn Mace, 3329; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12707

٨٦/٨٦- بَاب التَّرْغِيبِ فِي سُكْنَى الْمَدِينَةِ وَالصَّبْرِ عَلَى لَأْوَائِهَا

86/86- MEDİNE'DE YERLEŞMEYE, ONUN SIKINTILARINA KATLANMAYA TEŞVİK BABI

٣٣٢٣-٤٧٥/١- حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ إِسْمَعِيلَ ابْنِ عُلَيَّةَ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ وُهَيْبٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي إِسْحَقَ أَنَّهُ حَدَّثَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ مَوْلَى الْمَهْرِيِّ أَنَّهُ أَصَابَهُمْ بِالْمَدِينَةِ جَهْدٌ وَشِدَّةٌ وَأَنَّهُ أَتَى أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ فَقَالَ لَهُ إِنِّي كَثِيرُ الْعِيَالِ وَقَدْ أَصَابَتْنَا شِدَّةٌ فَأَرَدْتُ أَنْ أَنْقُلَ عِيَالِي إِلَى بَعْضِ الرِّيفِ فَقَالَ أَبُو سَعِيدٍ لَا تَفْعَلْ الْزَمْ الْمَدِينَةَ فَإِنَّا خَرَجْنَا مَعَ نَبِيِّ اللَّهِ ﷺ أَظُنُّ أَنَّهُ قَالَ حَتَّى قَدِمْنَا عُسْفَانَ فَأَقَامَ بِهَا لَيَالِيَ فَقَالَ النَّاسُ وَاللَّهِ مَا نَحْنُ هَا هُنَا فِي شَيْءٍ وَإِنَّ عِيَالَنَا لَخُلُوفٌ مَا نَأْمَنُ عَلَيْهِمْ فَبَلَغَ ذَلِكَ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ مَا هَذَا الَّذِي بَلَغَنِي مِنْ حَدِيثِكُمْ مَا أَدْرِي كَيْفَ قَالَ وَالَّذِي أَحْلِفُ بِهِ أَوْ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَقَدْ هَمَمْتُ أَوْ إِنْ شِئْتُمْ لَا أَدْرِي أَيَّتَهُمَا قَالَ لَآمُرَنَّ بِنَاقَتِي تُرْحَلُ ثُمَّ لَا أَحُلُّ لَهَا عُقْدَةً حَتَّى أَقْدَمَ الْمَدِينَةَ وَقَالَ اللَّهُمَّ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ حَرَّمَ مَكَّةَ فَجَعَلَهَا حَرَمًا وَإِنِّي حَرَّمْتُ الْمَدِينَةَ حَرَامًا مَا بَيْنَ مَأْزِمَيْهَا أَنْ لَا يُهْرَاقَ فِيهَا دَمٌ وَلَا يُحْمَلَ فِيهَا سِلَاحٌ لِقِتَالٍ وَلَا تُخْبَطَ فِيهَا شَجَرَةٌ إِلَّا لِعَلْفٍ اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِي مَدِينَتِنَا اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِي صَاعِنَا اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِي مُدِّنَا اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِي صَاعِنَا اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِي مُدِّنَا اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِي مَدِينَتِنَا اللَّهُمَّ اجْعَلْ مَعَ الْبَرَكَةِ بَرَكَتَيْنِ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مَا مِنْ الْمَدِينَةِ شِعْبٌ وَلَا نَقْبٌ إِلَّا عَلَيْهِ مَلَكَانِ يَحْرُسَانِهَا حَتَّى تَقْدَمُوا إِلَيْهَا ثُمَّ قَالَ لِلنَّاسِ ارْتَحِلُوا فَارْتَحَلْنَا فَأَقْبَلْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ فَوَالَّذِي نَحْلِفُ بِهِ أَوْ يُحْلَفُ بِهِ الشَّكُّ مِنْ حَمَّادٍ مَا وَضَعْنَا رِحَالَنَا حِينَ دَخَلْنَا الْمَدِينَةَ حَتَّى أَغَارَ عَلَيْنَا بَنُو عَبْدِ اللَّهِ بْنِ غَطَفَانَ وَمَا يَهِيجُهُمْ قَبْلَ ذَلِكَ شَيْءٌ

3323-475/1- Bize Hammâd b. İsmail b. Uleyye de tahdis etti. Bize babam, Vuheyb'den tahdis etti, o Yahya b. Ebu İshak'dan rivâyet ettiğine göre kendisi el-Mehri'nin azadlısı Ebu Said'den tahdis ettiği üzere Medine'de darlık ve sıkıntı ile karşı karşıya kalmışlardı. Onun için Ebu Said el-Hudri'nin yanına giderek: Ben aile halkı çok olan birisiyim. Biz darlık ve sıkıntı içindeyiz. Bundan dolayı ailemi köylerden birisine taşımak istedim dedi.

Bunun üzerine Ebu Said: Bunu yapma. Medine'den ayrılma. Çünkü biz Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte çıktık -zannederim: Usfan'a kadar geldik dedi- orada birkaç gece kaldıktan sonra insanlar: Allah'a yemin olsun ki bizim burada bir işimiz yok. Üstelik aile halkımızı da geride himayesiz bıraktık. Onlar adına güven duyamıyoruz dedi. Bu sözler Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ulaşınca şöyle buyurdu: *"Bana bu ulaşan sözleriniz neyin nesidir? -(tam olarak) nasıl dediğini bilmiyorum- adına yemin ettiğim yahut da nefsim elinde olan zata andederim ki ben şunu içimden geçirdim. Yahut dilerseniz yaparım -hangisini söylediğini bilmiyorum- emreder devem yola çıkmak üzere hazırlanır. Sonra da Medine'ye varıncaya kadar onun bir düğümünü dahi çözmem."* Ayrıca şöyle buyurdu: *"Allah'ım! Şüphesiz İbrahim Mekke'yi haram kıldı, orayı haram belde yaptı. Ben de Medine'yi haram kıldım. Onun iki dağının arasını haram kılıyorum. Orada kan dökülmeyecek, orada savaşmak maksadıyla silah taşınmayacak, orada sadece hayvanlara yem verilecek olanlar dışında hiçbir ağacın yaprağı silkelenmeyecek. Allah'ım! Bizim için Medinemizi mübarek kıl. Allah'ım! Bizim için sa'ımızı mübarek kıl. Allah'ım! Bizim için müddümüze bereket ihsan et. Allah'ım! Bizim için sa'ımızı mübarek kıl. Allah'ım! Bizim için müddümüzü mübarek eyle. Allah'ım! Medinemizi bizim için bereketli kıl. Allah'ım! Her bir bereket ile iki bereket kıl. Nefsim olana yemin olsun ki Medine'de ne kadar bir dağ yolu ve ne kadar geçit varsa mutlaka onun üzerinde iki melek vardır. Siz ona (Medine'ye) varıncaya kadar o iki melek onu korurlar."* Sonra da insanlara: *"Hayvanlarınıza bininiz"* buyurdu. Biz de binip yola koyulduk. Medine'ye geldik. Adını anarak yemin ettiğimiz ya da adı anılarak yemin olunan hakkı için -şüphe eden Hammâd'dır- Medine'ye girdiğimiz sırada henüz yüklerimizi bırakmamıştık ki Abdullah b. Gatafan oğulları üzerimize bir baskın yaptılar. Halbuki bundan önce onları harekete geçirecek hiçbir sebep de yoktu. [393]

Şerh

"Çocuklarımı köylerden birisine taşımak istedim." Dil bilginlerinin dediklerine göre "rif" ekin ekilen ve bol mahsul alınan verimli araziye denilir. Çoğulu eryâf gelir. "Eryafne rife" (köye gittik) demektir. "Erafetil arz" yer verimini bol verdi demektir. Bu şekilde verimli araziye de "rîfeh" denilir.

"Geride aile halkımızı himayesiz bıraktık." Yani yanlarında erkekler ve onları koruyacak kimseler yok.

393 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4416

"Bineğimin hazırlanmasını emrederim." Yani onun üzerine yükleri eğerleri bağlanır (yola koyulmak üzere hazırlanır).

"Sonra da Medine'ye varıncaya kadar bir düğümünü dahi çözmem." Yani Medine'ye ulaşıncaya kadar devemin üzerinden yükünün ve eğerinin semerinin bir düğümünü dahi çözmem. Buna sebep ise Medine'ye çabuk varmak isteğim olacaktır.

"Ben de Medine'nin iki dağı arasını haram kıldım." Me'zim mim harfinden sonra bir hemze ve ze harfi kesreli olarak dağ demektir. İki dağ arasındaki dar geçit ve benzeri şeyler olduğu da söylenmiştir. Ama burada doğrusu birinci anlamdır. Yani daha önce Enes'in rivâyet ettiği hadiste ve diğerlerinde geçtiği gibi Medine'nin iki dağının arasını haram kıldım anlamındadır.

"Hayvana yem vermek maksadı dışında onun hiçbir ağacının yaprağı silkelenmez." Hayvan yemi anlamındaki "alf" lafzı lam harfi sakindir. Lam harfi fethalı okunursa hayvana yem olarak verilen ot, saman, arpa ve benzerlerine denilir. Buradan yem yapmak üzere ağaç yapraklarının alınmasının caiz olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Burada kastedilen de budur. Ve bu ise dalların yapraklarının (gereksiz yere) silkelenip koparılmasından farklı bir durumdur. Çünkü bu haramdır.

"Medine'deki her bir dağ yolu ve her bir geçitin üzerinde mutlaka onu koruyan iki melek vardır..." Bu ifadeler Medine'nin faziletini, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) zamanında korunduğunu, Medine'yi koruyanların çokluğunu, bunları Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e daha çok ikram olmak üzere dağ yollarını dahi kapsayacak kadar çok olduğunu göstermektedir.

Dil bilginlerinin açıklamalarına göre şin harfi kesreli olarak "şi'b" iki dağ arasında giriş ve çıkışı olan aralık (geçit) demektir. İbnü's-Sikkit ise bu dağdaki yoldur diye açıklamıştır. Meşhur söyleyişe göre nun harfi fethalı olarak "nakb" -ki Kadı Iyaz ötreli söyleyişi de (nuk şeklinde) nakletmektedir- bu da aslında şi'b gibidir. Dağdaki yol olduğu da söylenmiştir. Ahfeş der ki: Medine'nin enkâbı (nakbları) yolları ve dağları arasındaki geçitleridir.

"Medine'de daha yüklerimizi koymadan Abdullah b. Gatafan oğulları bize baskın yaptı. Halbuki bundan önce onları harekete geçirecek bir şey olmamıştı." Yani onlar Medine'de yokken Medine himaye altında idi ve korunuyordu. Tıpkı Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in haber verdiği gibi. Nihayet Abdullah b. Gatafan oğulları biz oraya geldiğimizde Medine'ye baskın yaptılar. Halbuki bundan önce Medine'ye baskın yapmalarını engelleyen açık bir engel yoktu. Ayrıca onları bu şekilde harekete geçirecek ve onunla

uğraşacakları bir düşmanları da yoktu. Aksine bizim Medine'ye gelmeden önce onların buna kalkışmayışlarının sebebi meleklerin -Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in haber verdiği şekilde- Medine'yi korumalarıdır.

Dil bilginleri der ki: Hâceşşer, hâcetilharb ve hâceennas demeleri yani şer harekete geçti, savaş hareketlendi, insanlar onu hareketlendirdiler demektir. Hictuzeyden: Bu iş için onu harekete geçirdim demektir.

Abdullah oğullarına gelince bu bazı nüshalarda bu şekilde ayn harfi fethalı olarak Abdullah diye zikredilmiştir. Birçoğunda ise küçültme ismi olarak "Ubeydullah" diye geçmektedir. Doğrusu birincisidir. Bu ilmin erbabı arasında bunda görüş ayrılığı yoktur.

Kadı Iyaz dedi ki: Bize bunun Abdullah olduğunu, Ebu Muhammed el-Huşeni, Taberi'den, o el-Fârisi'den diye Abdullah oğulları şeklinde doğruya uygun olarak tahdis etti. Fakat Müslim'in nüshalarında üstadlarımız nezdinde İbn Mahhân ile el-Culûdî'nin rivâyet yollarından küçültme ismi olarak "Ubeydullah oğulları" diye gelmiştir. Ama bu bir hatadır. Cahiliye döneminde bunlara Abdıluzza oğulları deniyordu. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara Abdullah oğulları adını verdi. Bu sebebten dolayı Araplar da onlara isimleri tahvil edildiğinden (değiştirildiğinden) Muhavile oğulları demiştir. Allah en iyi bilendir.

٣٣٢٤-٤٧٦/٢- وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ ابْنُ عُلَيَّةَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْمُبَارَكِ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ حَدَّثَنَا أَبُو سَعِيدٍ مَوْلَى الْمَهْرِيِّ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِي صَاعِنَا وَمُدِّنَا وَاجْعَلْ مَعَ الْبَرَكَةِ بَرَكَتَيْنِ

3324-476/2- Bize Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize el-Mehri'nin azadlısı Ebu Said, Ebu Said el-Hudri'den tahdis ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah'ım, bizim için sa'ımızı ve müddümüzü bereketli kıl ve bereket ile birlikte iki bereket ihsan buyur"* buyurdu. [394]

٣٣٢٥-.../٣- وَحَدَّثَنَاهُ أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُوسَى أَخْبَرَنَا شَيْبَانُ ح وَحَدَّثَنِي إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ حَدَّثَنَا حَرْبٌ يَعْنِي ابْنَ شَدَّادٍ كِلَاهُمَا عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

394 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4417

3325-.../3- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Ubeydullah b. Musa tahdis etti, bize Şeybân haber verdi. (H.) Bana İshak b. Mansur da tahdis etti, bize Abdüssamed haber verdi, bize Harb -yani b. Şeddâd- tahdis etti, her ikisi Yahya b. Ebu Kesir'den bu isnâd ile aynısını rivâyet etti.[395]

٣٣٢٦-٤٧٧/٤- وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ مَوْلَى الْمَهْرِيِّ أَنَّهُ جَاءَ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ لَيَالِيَ الْحَرَّةِ فَاسْتَشَارَهُ فِي الْجَلَاءِ مِنَ الْمَدِينَةِ وَشَكَا إِلَيْهِ أَسْعَارَهَا وَكَثْرَةَ عِيَالِهِ وَأَخْبَرَهُ أَنْ لَا صَبْرَ لَهُ عَلَى جَهْدِ الْمَدِينَةِ وَلَأْوَائِهَا فَقَالَ لَهُ وَيْحَكَ لَا آمُرُكَ بِذَلِكَ إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ لَا يَصْبِرُ أَحَدٌ عَلَى لَأْوَائِهَا فَيَمُوتَ إِلَّا كُنْتُ لَهُ شَفِيعًا أَوْ شَهِيدًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِذَا كَانَ مُسْلِمًا

3326-477/4- Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti, bize Leys, Said b. Ebu Said'den tahdis etti, o el-Mehri'nin azadlısı Said'den rivâyet ettiğine göre el-Harre gecelerinde Ebu Said el-Hudri'nin yanına gelerek Medine'den çıkıp gitmek hususunda ona danıştı ve ona Medine'deki fiyatlardan, çocuklarının çokluğundan şikayet ederek artık Medine'nin darlık ve sıkıntılarına katlanamayacağını kendisine haber verince Ebu Said ona: Ne oluyor sana? Ben sana böyle bir şeyi yapmanı emretmem. Çünkü ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim dedi: *"Bir kimse Medine'nin sıkıntılarına sabredip de ölürse mutlaka kıyamet gününde ben o kimseye -eğer müslüman idiyse- şefaatçi yahut şahit olurum."*[396]

Şerh

"Harre gecelerinde Ebu Said el-Hudri'nin yanına geldi." Medine'nin altmış üç gün süreyle talan edildiği meşhur fitne zamanlarıdır.

"Oradan gitmek hususunda onunla istişare etti." Buradaki el-cela, bir şehirden kaçıp başka bir yere gitmek demektir.

٣٣٢٧-٤٧٨/٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ وَأَبُو كُرَيْبٍ جَمِيعًا عَنْ أَبِي أُسَامَةَ وَاللَّفْظُ لِأَبِي بَكْرٍ وَابْنِ نُمَيْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنِ الْوَلِيدِ بْنِ كَثِيرٍ حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ

395 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4417
396 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4415

أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِيهِ أَبِي سَعِيدٍ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ إِنِّي حَرَّمْتُ مَا بَيْنَ لَابَتَيِ الْمَدِينَةِ كَمَا حَرَّمَ إِبْرَاهِيمُ مَكَّةَ قَالَ ثُمَّ كَانَ أَبُو سَعِيدٍ يَأْخُذُ وَقَالَ أَبُو بَكْرٍ يَجِدُ أَحَدَنَا فِي يَدِهِ الطَّيْرُ فَيَفُكُّهُ مِنْ يَدِهِ ثُمَّ يُرْسِلُهُ

3327-478/5- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Muhammed b. Abdullah b. Numeyr ve Ebu Kureyb birlikte Ebu Üsâme'den -ki lafız Ebu Bekr ile İbn Numeyr'e aittir- tahdis etti. İkisi dedi ki: Bize Ebu Üsâme, el-Velid b. Kesir'den tahdis etti, bana Said b. Abdurrahman b. Ebu Said el-Hudri'nin tahdis ettiğine göre Abdurrahman kendisine babası Ebu Said'den şunu tahdis etmiştir: O Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinlemiştir: *"İbrahim* (aleyhisselâm) *Mekke'yi haram kıldığı gibi ben de Medine'nin iki karataşlığı arasını haram kılıyorum."* (Said) dedi ki: Sonra Ebu Said birimizin elinde bir kuş -Ebu Bekir bulur dedi- alıp sonra da salıveriyordu. [397]

٣٣٢٨-٦/٤٧٩- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنِ الشَّيْبَانِيِّ عَنْ يُسَيْرِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ سَهْلِ بْنِ حُنَيْفٍ قَالَ أَهْوَى رَسُولُ اللهِ ﷺ بِيَدِهِ إِلَى الْمَدِينَةِ فَقَالَ إِنَّهَا حَرَمٌ آمِنٌ

3328-479/6- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti... Sehl b. Huney dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) eli ile Medine'yi göstererek: *"Şüphesiz ki o güven altında bir haremdir"* buyurdu. [398]

Şerh

Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Medine hakkında: *"Şüphesiz ki o güvenli bir haremdir"* buyruğunda Medine'nin avının ve ağacının haram oluşu hususunda cumhurun görüşünün lehine bir delil vardır. Mesele daha önceden geçmiş idi.

٣٣٢٩-٧/٤٨٠- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدَةُ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ وَهِيَ وَبِيئَةٌ فَاشْتَكَى أَبُو بَكْرٍ وَاشْتَكَى بِلَالٌ فَلَمَّا رَأَى رَسُولُ اللهِ ﷺ شَكْوَى أَصْحَابِهِ قَالَ اللَّهُمَّ حَبِّبْ إِلَيْنَا الْمَدِينَةَ كَمَا حَبَّبْتَ مَكَّةَ أَوْ أَشَدَّ وَصَحِّحْهَا وَبَارِكْ لَنَا فِي صَاعِهَا وَمُدِّهَا وَحَوِّلْ حُمَّاهَا إِلَى الْجُحْفَةِ

397 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4123
398 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4666

3329-480/7- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Abde Hişam'dan tahdis etti, o babasından, o Âişe'den şöyle dediğini rivâyet etti: Medine'ye geldiğimizde oldukça ağır bir havası olduğunu gördük. Ebu Bekir de rahatsızlandı, Bilâl de rahatsızlandı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ashabının hastalandığını görünce: *"Allah'ım! Bize Mekke'yi sevdirdiğin gibi veya daha fazla Medine'yi sevdir ve havasını sağlıklı bir hava haline dönüştür. Bizim için sa'ını da, müddünü de bereketli kıl. Onun sıtmasını da Cuhfe'ye yönlendir"* buyurdu. [399]

Şerh

"Medine'ye geldiğimizde oldukça ağır bir havası vardı." Buradaki "vebie: ağır hava" vebalı demektir. Veba ise kırıp geçiren ölüm demektir. Asıl anlamı bu olmakla birlikte özellikle orayı yurt edinmemiş yabancılar için çokça hastalıklara sebep olan ağır ve sıkıntı veren bir havası olan yer hakkında da kullanılır. Şayet başka sahih bir hadiste vebanın bulunduğu yere gitmek yasaklandığı halde vebanın olduğu yere nasıl gittiler diye sorulacak olursa buna Kadı Iyaz'ın da zikrettiği iki şekilde cevap verilir: Birincisi: Bu iş yasaktan önce idi. Çünkü bu yasak Medine'nin yurt edinilmesinden sonra Medine'de sözkonusu olmuştu. İkincisi ise yasaklanan, kırıp geçiren ölüm ile neticelenen veba ve benzeri salgın hastalıkların bulunduğu yere gitmektir. Medine'de bulunduğu söylenen bu hastalık sebebi ise yabancıların bir çoğunun kendisinden dolayı hastalandıkları ağır ve vahim bir hava idi. Allah en iyi bilendir.

"Onun sıtmasını Cuhfe'ye taşı." Hattâbî ve başkaları dedi ki: O zaman da Cuhfe'de yerleşik bulunanlar Yahudilerdi. Bu hadiste kâfirlere hastalanmaları, rahatsızlanmaları, ölmeleri için beddua edilebileceğine delil vardır. Aynı zamanda müslümanların sağlıklı olmaları, yaşadıkları yerlerin iyi olması, oraya bereket ihsan edilmesi, zorluk ve sıkıntılarının giderilmesi için müslümanlara dua edileceği de anlaşılmaktadır. Genellikle bütün ilim adamlarının kanaati budur. Kadı Iyaz dedi ki: Bu ise bir takım sufilerin dua etmek, tevekkül ve rızaya aykırıdır ve duanın terk edilmesi gerekir şeklindeki görüşlerine de; kader ezelden beri hükmü sabit olduğuna göre dua etmenin bir faydası yoktur diyen mu'tezilenin görüşüne de aykırıdır. Bütün ilim adamlarının benimsediği kanaate göre dua başlı başına bir ibadettir. Duanın da ancak kaderde tespit ve tayin edilmiş olan kadarı ile kabul edilir.

Bu hadis-i şerifte yüce Nebi'mizin (sallallâhu aleyhi ve sellem) nübüvvet belgelerinden bir belge vardır. Çünkü burası o günden sonra uzak durulan bir yer oldu. Onun suyundan her kim içerse mutlaka sıtmaya yakalanır.

---

399 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17082

٣٣٣٠-.../٨- وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ وَابْنُ نُمَيْرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ

3330-.../8- Bize Ebu Kureyb de tahdis etti, bize Ebu Üsâme ve İbn Numeyr, Hişam b. Urve'den bu isnâd ile buna yakın olarak tahdis etti. [400]

٣٣٣١-٤٨١/٩- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ حَفْصِ بْنِ عَاصِمٍ حَدَّثَنَا نَافِعٌ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ مَنْ صَبَرَ عَلَى لَأْوَائِهَا كُنْتُ لَهُ شَفِيعًا أَوْ شَهِيدًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ

3331-481/9- Bana Zuheyr b. Harb tahdis etti... İbn Ömer dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Medine'nin zorluk ve sıkıntılarına dayanan kimseye kıyamet gününde şefaatçi yahut şahit olurum"* buyururken dinledim. [401]

٣٣٣٢-٤٨٢/١٠- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ قَطَنِ بْنِ وَهْبِ بْنِ عُوَيْمِرِ بْنِ الْأَجْدَعِ عَنْ يُحَنَّسَ مَوْلَى الزُّبَيْرِ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ كَانَ جَالِسًا عِنْدَ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ فِي الْفِتْنَةِ فَأَتَتْهُ مَوْلَاةٌ لَهُ تُسَلِّمُ عَلَيْهِ فَقَالَتْ إِنِّي أَرَدْتُ الْخُرُوجَ يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ اشْتَدَّ عَلَيْنَا الزَّمَانُ فَقَالَ لَهَا عَبْدُ اللهِ اقْعُدِي لَكَاعِ فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ لَا يَصْبِرُ عَلَى لَأْوَائِهَا وَشِدَّتِهَا أَحَدٌ إِلَّا كُنْتُ لَهُ شَهِيدًا أَوْ شَفِيعًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ

3332-482/10- Bize Yahya b. Yahya da tahdis edip dedi ki: Ben Malik'e, Katan b. Vehb b. Uveymir el-Ecda'dan rivâyetini okudum, o Zubeyr'in azadlısı Yuhannis'den kendisine şunu haber verdiğini rivâyet etti: Kendisi fitne zamanında Abdullah b. Ömer'in yanında otururken onun azadlı bir cariyesi yanına gelip ona selam verdi ve: Ey Ebu Abdurrahman! Ben (Medine'den) çıkmak istedim. Çünkü zaman bizim aleyhimize oldukça şiddetlendi dedi. Abdullah ona: Otur be kadın! Çünkü ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Bir kimse Medine'nin zorluk ve sıkıntısına katlanacak olursa şüphesiz ona kıyamet gününde bir şahit yahut bir şefaatçi olurum"* buyururken dinledim dedi. [402]

400 Buhari, 1889; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16816
401 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8249
402 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8561

Şerh

"ez-Zubeyr'in azadlısı Yuhannis" ye ötreli, ha harfi fethalı, nun harfi ise kesreli ve fethalı telaffuz edilebilir (Yuhannis ve Yuhannes şekillerinde) Bunlar meşhur iki söyleyiştir. Diğer rivâyette ise Musab b. ez-Zubeyr'in azadlısı Yuhannis denilmektedir. Bu ise onlardan birisinin gerçek anlamda azadlısı, diğeri için mecazi manada azadlısı olduğu anlamına gelir.

İbn Ömer azadlı cariyesine, otur be kadın dedi." Burada (be kadın diye tercüme ettiğimiz): "leka'" lam harfi fethalı olup ayn harfi ise kesre üzere (leka'i) mebnidir. Dil bilginlerinin dediklerine göre kadın için kaf harfi uzatılarak "lekaa" erkek için ise lam harfi ötreli, kaf fethalı olarak "luka'" denilir. Bu lafız adi kimse, bayağı kimse, başkası ile doğru dürüst konuşamayan aptal ve küçük kişi hakkında kullanılır. İbn Ömer'in bu sözüne karşı çıkarak ona bu şekilde hitap edişi kendisine müntesip olan ve kendisi ile alakası bulunan birisi olduğundan ötürü ona nazının geçmesinden dolayıdır. Ayrıca o bu azadlı cariyesini Medine'de kalmanın fazileti dolayısı ile orada ikamete teşvik etmiştir.

İlim adamları der ki: Bu babta geçen diğer hadisler ile bundan sonra gelecek hadislerin hepsi Medine'de ikamet etmenin, Medine'nin sıkıntılarına, Medine'deki geçim darlığına sabredip katlanmanın faziletli olduğuna açıkça delalet etmektedir. Ayrıca bu faziletin kıyamet gününe kadar devam edeceğini de göstermektedir.

İlim adamları Mekke ile Medine'de mücavirlik yapmanın hükmü hakkında farklı kanaatlere sahiptir. Ebu Hanife ve bir kesimin dediğine göre Mekke'de mücavirlik mekruhtur. Ahmed b. Hanbel ve bir başka kesim ise Mekke'de mücavirlik mekruh değil hatta müstehaptır demişlerdir. Mekke'de mücavirliği mekruh görenler çeşitli sebeplerden dolayı bunu mekruh görmüşlerdir: Usanma ve orada fazla kalmanın vereceği alışkanlık dolayısı ile saygının azalacağı korkusu ve Mekke'de günah işleme korkusu bunlardandır. Çünkü Mekke'de günah işlemek başka yerlere göre daha çirkindir. Nitekim orada işlenen bir iyilik de başka yerlerdekine göre daha büyüktür. Mekke'de mücavirlik yapmayı müstehap kabul edenler orada yapılabilen itaatlerin başka yerde yapılamaması, oradaki namazların hasenâtının ve başka hususların mükafaatının kat kat verilmesini hesaba katarlar.

Tercih olunan kanaate gelince her ikisinde de mücavirlik müstehaptır. Ancak kişinin sözü geçen sakıncalı durumlara ve başka hallere düşme kanaa-

tinin daha ağır basması hali müstesnâdır. Mekke'de de Medine'de de ümmetin geçmişlerinden de, sonrakilerinden de kendilerine uyulan sayılamayacak kadar zât mücavirlik yapmıştır. Ama mücavirlik yapacak kimsenin sakıncalı hususlardan ve onların sebeplerinden de korunması ve çekinmesi gerekir. Allah en iyi bilendir.

٣٣٣٣-٤٨٣/١١- وحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ أَخْبَرَنَا الضَّحَّاكُ عَنْ قَطَنٍ الْخُزَاعِيِّ عَنْ يُحَنَّسَ مَوْلَى مُصْعَبٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ مَنْ صَبَرَ عَلَى لأْوَائِهَا وَشِدَّتِهَا كُنْتُ لَهُ شَهِيدًا أَوْ شَفِيعًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَعْنِي الْمَدِينَةَ

3333-483/11- Bize Muhammed b. Râfi' de tahdis etti... Musab'ın azadlısı Yuhannis, Abdullah b. Ömer'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"-Medine'yi kastederek- kim onun zorluk ve sıkıntılarına katlanırsa kıyamet gününde ben de ona bir şahit yahut bir tanık olurum"* buyururken dinledim. [403]

٣٣٣٤-٤٨٤/١٢- وحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ جَمِيعًا عَنْ إِسْمَعِيلَ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ الْعَلَاءِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ لَا يَصْبِرُ عَلَى لَأْوَاءِ الْمَدِينَةِ وَشِدَّتِهَا أَحَدٌ مِنْ أُمَّتِي إِلَّا كُنْتُ لَهُ شَفِيعًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَوْ شَهِيدًا

3334-484/12- Bize Yahya b. Eyyub, Kuteybe ve İbn Hucur da birlikte İsmail b. Cafer'den tahdis etti, o el-A'lâ b. Abdurrahman'dan, o babasından, o Ebu Hureyre'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Ümmetimden Medine'nin zorluk ve sıkıntılarına kim sabrederse mutlaka kıyamet gününde ona bir şefaatçi yahut bir şahit olurum."* [404]

٣٣٣٥-.../١٣- وحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي هَارُونَ مُوسَى بْنِ أَبِي عِيسَى أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا عَبْدِ اللهِ الْقَرَّاظَ يَقُولُ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِمِثْلِهِ

403 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8561

404 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13993

3335-.../3- Bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti, bize Süfyan, Ebu Harun Musa b. Ebu İsa'dan tahdis ettiğine göre o Ebu Abdullah el-Karraz'ı şöyle derken dinledim: Ebu Hureyre'yi şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu deyip aynısını rivâyet etti. [405]

٣٣٣٦-.../١٤- وَحَدَّثَنِي يُوسُفُ بْنُ عِيسَى حَدَّثَنَا الْفَضْلُ بْنُ مُوسَى أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ عَنْ صَالِحِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَا يَصْبِرُ أَحَدٌ عَلَى لَأْوَاءِ الْمَدِينَةِ بِمِثْلِهِ

3336-.../14- Bize Yusuf b. İsa da tahdis etti, bize el-Fadl b. Musa tahdis etti, bize Hişam b. Urve, Salih b. Ebu Salih'den haber verdi, o babasından, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bir kimse Medine'nin zorluk ve sıkıntılarına katlanacak olursa..."* diye hadisi aynen rivâyet etti. [406]

٨٧/٨٧- بَاب صِيَانَةِ الْمَدِينَةِ مِنْ دُخُولِ الطَّاعُونِ وَالدَّجَّالِ إِلَيْهَا

87/87- MEDİNE'NİN TÂÛNUN VE DECCÂL'İN ORAYA GİRMESİNE KARŞI KORUNDUĞU BABI

٣٣٣٧-٤٨٥/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نُعَيْمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَلَى أَنْقَابِ الْمَدِينَةِ مَلَائِكَةٌ لَا يَدْخُلُهَا الطَّاعُونُ وَلَا الدَّجَّالُ

3337-485/1- Bize Yahya b. Yahya da tahdis edip dedi ki: Ben Malik'e, Nuaym b. Abdullah'tan rivâyetini okudum. O Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Medine'nin yollarında melekler vardır. Ona tâûn da Deccâl de giremez"* buyurdu. [407]

Şerh

"Medine'nin yollarında melekler vardır." Enkab lafzı ile ilgili açıklama az önce geçti. Bu hadiste Medine'nin fazileti, Medine'de ikamet etmenin fazileti ve Medine'nin tâûna ve Deccâl'e karşı korunduğu ifade edilmektedir.

---

405 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12308
406 Tirmizi, 3924; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12804
407 Buhari, 1880, 5731, 7133; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14642

٣٣٣٨-٢/٤٨٦- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ جَمِيعًا عَنْ إِسْمَعِيلَ بْنِ جَعْفَرٍ أَخْبَرَنِي الْعَلَاءُ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ يَأْتِي الْمَسِيحُ مِنْ قِبَلِ الْمَشْرِقِ هِمَّتُهُ الْمَدِينَةُ حَتَّى يَنْزِلَ دُبُرَ أُحُدٍ ثُمَّ تَصْرِفُ الْمَلَائِكَةُ وَجْهَهُ قِبَلَ الشَّامِ وَهُنَالِكَ يَهْلِكُ

3338-486/2- Bize Yahya b. Eyyub, Kuteybe ve İbn Hucr da birlikte İsmail b. Cafer'den tahdis etti, bana el-Alâ babasından rivâyet etti, o Ebu Hureyre'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Mesih (Deccâl) doğu tarafından gelecek ve bütün maksadı Medine'ye girmek olacaktır. Nihayet Uhud Dağı'nın arkasına inecek, sonra melekler onun yüzünü Şam (Suriye) tarafına çevirecek ve orada helak olacaktır."* [408]

٨٨/٨٨- بَاب الْمَدِينَةِ تَنْفِي شِرَارَهَا

88/88- MEDİNE'NİN KÖTÜLERİNİ DIŞARI SÜRÜP ATTIĞI BABI

٣٣٣٩-١/٤٨٧- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ يَعْنِي الدَّرَاوَرْدِيَّ عَنْ الْعَلَاءِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ يَدْعُو الرَّجُلُ ابْنَ عَمِّهِ وَقَرِيبَهُ هَلُمَّ إِلَى الرَّخَاءِ هَلُمَّ إِلَى الرَّخَاءِ وَالْمَدِينَةُ خَيْرٌ لَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا يَخْرُجُ مِنْهُمْ أَحَدٌ رَغْبَةً عَنْهَا إِلَّا أَخْلَفَ اللهُ فِيهَا خَيْرًا مِنْهُ أَلَا إِنَّ الْمَدِينَةَ كَالْكِيرِ تُخْرِجُ الْخَبِيثَ لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَنْفِيَ الْمَدِينَةُ شِرَارَهَا كَمَا يَنْفِي الْكِيرُ خَبَثَ الْحَدِيدِ

3339-487/1- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Abdulaziz -yani ed-Derâverdi- el-A'lâ'dan tahdis etti, o babasından, Ebu Hureyre'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"İnsanlar üzerine öyle bir zaman gelecek ki amcasının oğlunu ve yakınını refaha buyur gidelim, refaha buyur gidelim diye davet edecek. Halbuki eğer bilseler Medine onlar için daha hayırlıdır. Nefsim elinde olana yemin ederim ki aralarından kim ondan yüz çevirerek çıkacak olursa mutlaka Allah oraya ondan hayırlısını getirir. Şu kadar var ki, Medine bir körük gibidir. Kötü olanı çıkarıp atar.*

---

408 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13994

Körüğün, demirin kirini ve pasını attığı gibi Medine de şerlilerini dışarı atmadıkça kıyamet kopmayacaktır." [409]

٣٣٣٩-١/٤٨٧ - وحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ فِيمَا قُرِئَ عَلَيْهِ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا الْحُبَابِ سَعِيدَ بْنَ يَسَارٍ يَقُولُ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أُمِرْتُ بِقَرْيَةٍ تَأْكُلُ الْقُرَى يَقُولُونَ يَثْرِبَ وَهِيَ الْمَدِينَةُ تَنْفِي النَّاسَ كَمَا يَنْفِي الْكِيرُ خَبَثَ الْحَدِيدِ

3340-488/2- Bize Kuteybe b. Said, Malik b. Enes'den kendisine Yahya b. Said'den okunan rivâyetler arasında tahdis etti. Yahya b. Said dedi ki: Ben Ebu'l-Hubab Said b. Yesar'ı şöyle derken dinledim: Ebu Hureyre'yi şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"Ben Yesrib dedikleri ve diğer kasabaları yiyen bir kasabaya (hicret etmekle) emrolundum. O Medine'dir. Körüğün demirin kirini, pasını attığı gibi o da (kötü) insanları atar."* [410]

Şerh

(3339-3340 numaralı hadisler)

(3339) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Medine hakkında *"onun körüğün demirin kirini ve pasını attığı gibi kendi kirini, pasını ve pisliklerini de attıklarını"* söylerken diğer rivâyette: (3343) *"ateşin, gümüşün-kirini pasını aldığı gibi)* denilmektedir. İlim adamları der ki: Demir ve gümüşün kiri ve pası ateşin üzerlerinden çıkardığı yağlar ve pisliklerdir. Kadı Iyaz dedi ki: Daha güçlü görülen bunun Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zamanına ait bir özellik olduğudur. Çünkü Hicrete ve onunla birlikte Medine'de kalmaya ancak imanı sağlam kimseler dayanabilmiştir. Münafıklarla bilgisiz bedeviler ise Medine'nin zorluk ve sıkıntılarına katlanamadılar ve bundan dolayı da bir ecir beklentisinde olamadılar. Nitekim hummaya yakalanmış bedevinin, yaptığım beyati geri almamı kabul et demesi buna örnektir. Kadı Iyaz'ın açıklamaları bunlardır.

Kadı Iyaz'ın daha güçlü göründüğünü ileri sürdüğü aslında böyle değildir. Çünkü bu Müslim'in Sahihi'nde Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Medine, körüğün demirin kir ve pasını attığı gibi şerlilerini atmadıkça kıyamet kopmaz"* şeklinde yer alan ilk hadis-i şeriftir. Bu ise -Allah en iyi bilendir- yine

409 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14059

410 Buhari, 1871; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13380

Müslim'in kitabının sonlarında Deccâl ile ilgili hadislerde zikredeceği sahih hadiste yer aldığı üzere Deccâl zamanında olacaktır. Bu işaret olunan hadiste belirtildiği üzere o Medine'ye gelmek isteyecek, Medine üç defa sarsılacaktır. Allah bu sarsıntılar ile Medine'deki bütün kâfir ve münafıkları dışarı çıkartacaktır. O halde bunun Deccâl zamanında olma ihtimali olduğu gibi, değişik zamanlarda olması ihtimali de vardır. Allah en iyi bilendir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Diğer kasabaları yiyen bir kasabaya (Hicret etmekle) emrolundum"* buyruğu oraya Hicret edip onu yurt edinmekle emrolundum demektir. Onun diğer kasabaları yemesinin anlamı hakkında da ilim adamları iki açıklamada bulunmuşlardır. Birincisine göre burası işin başında İslam ordularının merkezi idi. Diğer bütün kasabalar (şehirler) oradan fethedildi, oradan malları ganimet alındı ve esirler elde edildi. İkinci açıklamaya göre bunun anlamı şudur: Medine'nin yiyecek ve azık ihtiyacı fethedilen kasabalardan elde edilecek ve bu fethedilen yerlerin ganimetleri Medine'ye sevk edilecektir.

"Yesrib dedikleri yer, o Medine'dir." Yani münafık olan ve olmayan bazı insanlar buna Yesrib adını verirler. Ama bunun asıl adı Medine, Tâbe ve Taybe'dir. Bu hadiste Medine'ye Yesrib demenin mekruh olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Ahmed b. Hanbel'in Müsnedi'nde Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den ona Yesrib adını vermenin mekruh olduğuna dair bir hadis-i şerif yer almaktadır. İsa b. Dinar'dan da oraya Yesrib diyen kimseye bir günah yazılır dediği nakledilmiştir. İlim adamlarının dediklerine göre buraya Yesrib demenin mekruh oluş sebebi, Yesrib'in azarlamak ve kınamak demek olan "tesrib"den türemesidir. Medine'ye Taybe ve Tâbe denilmesi ise bu lafızlardaki güzellik anlamından dolayıdır. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise güzel ismi sever, çirkin isimlerden hoşlanmazdı. Kur'ân-ı Kerim'de Medine'ye "Yesrib" denilmesinin sebebi ise münafıkların ve kalplerinde hastalık bulunanların sözlerinin aktarılması dolayısıyla olmuştur. İlim adamları der ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Medine'sinin çeşitli isimleri vardır. Yüce Allah: *"Medine ahalisine... yaraşmazdı."* (Tevbe, 120); *"Medine halkından kimileri..."* (Tevbe, 101) buyurmaktadır. Ayrıca Medine'nin Tâbe, Taybe ve ed-Dâr diye isimleri de vardır. ed-Dâr ismi ise güvenilir olması, oraya yerleşilmesi dolayısıyladır. Tâbe ve Taybe isimleri ise hoş koku demek olan "tayyib"den gelmektedir. Tab ve Tayb iki söyleyiştir. Bunun tı harfi fethalı, ye harfi şeddeli tayyibden geldiği söylenmiştir ki bu da şirkten arınmış, temizlenmesi dolayısı ile tâhir (temiz) demektir. Orada yaşamanın hoş ve güzel oluşundan dolayı bu ismin verildiği söylenmiştir.

Medine ismi ile ilgili olarak Arap dilbilginlerinin iki görüşü bulunmaktadır:

Bir görüşe göre ki -Kutrub, İbn Faris ve başkaları bunu kesin olarak ifade etmişlerdir- Medine itaat etti anlamında "dane" ve itaat demek olan "din" den türetilmiştir.

İkinci görüş ise Medine ismi bir yerde ikamet etmek anlamındaki "medune" fiilinden türetilmiştir. Medine isminin çoğulu "mudun" gelir. Dal harfi sakin olarak mudn ve ötreli olarak mudun geldiği gibi medain diye de gelir. Hemzesiz de söylenmekle birlikte hemzeli söyleyiş daha fasihtir. Kur'ân-i azimuşşanda da böyle kullanılmıştır. Allah en iyi bilendir.

٣٣٤١-.../٣- وَحَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ قَالَا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ جَمِيعًا عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَقَالَا كَمَا يَنْفِي الْكِيرُ الْخَبَثَ لَمْ يَذْكُرَا الْحَدِيدَ

3341-300/3- Bize Amr en-Nâkid ve İbn Ebu Ömer de tahdis edip dediler ki: Bize Süfyan tahdis etti. (H.) Bana İbnu'l-Müsennâ da tahdis etti, bize Abdülvehhab tahdis etti, hepsi Yahya b. Said'den bu isnâd ile hadisi rivâyet edip ikisi dedi ki: *"Körüğün kiri ve pası giderdiği gibi"* demekle birlikte *"demir"*i zikretmediler. [411]

٣٣٤٢-٤٨٩/٤- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ أَنَّ أَعْرَابِيًّا بَايَعَ رَسُولَ اللهِ ﷺ فَأَصَابَ الْأَعْرَابِيَّ وَعْكٌ بِالْمَدِينَةِ فَأَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ أَقِلْنِي بَيْعَتِي فَأَبَى رَسُولُ اللهِ ﷺ ثُمَّ جَاءَهُ فَقَالَ أَقِلْنِي بَيْعَتِي فَأَبَى ثُمَّ جَاءَهُ فَقَالَ أَقِلْنِي بَيْعَتِي فَأَبَى فَخَرَجَ الْأَعْرَابِيُّ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِنَّمَا الْمَدِينَةُ كَالْكِيرِ تَنْفِي خَبَثَهَا وَيَنْصَعُ طَيِّبُهَا

3342-489/4- Bize Yahya b. Yahya da tahdis edip dedi ki: Malik'e Muhammed b. el-Münkedir'den rivâyetini okudum, o Cabir b. Abdullah'tan rivâyet ettiğine göre bir bedevi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e beyat etti. Sonra o bedevi Medine'de iken sıtmaya yakalandı. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelip: Ey Muhammed! Bey'atimi geri al, dedi. Ama Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) teklifini kabul etmedi. Sonra yine ona gelerek, bey'atimi geri al

411 3340 numaralı hadisin kaynakları

dediyse de kabul etmedi. Sonra yine ona gelip: Bey'atimi geri al dedi. Yine kabul etmedi. Bunun üzerine bedevi de çıkıp gitti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de: *"Medine ancak bir körük gibidir. Kötüsünü atar, iyi olanı daha da arınıp parlar"* buyurdu. [412]

٣٣٤٣-٤٩٠/٥- وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ وَهُوَ الْعَنْبَرِيُّ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَدِيٍّ وَهُوَ ابْنُ ثَابِتٍ سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ يَزِيدَ عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ إِنَّهَا طَيْبَةُ يَعْنِي الْمَدِينَةَ وَإِنَّهَا تَنْفِي الْخَبَثَ كَمَا تَنْفِي النَّارُ خَبَثَ الْفِضَّةِ

3343-490/5- Bize Ubeydullah b. Muaz -ki o el-Anberi'dir- de tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Şu'be, Adiyy'den -ki o b. Sabit'tir- tahdis ettiğine göre o Abdullah b. Yezid'i, Zeyd b. Sabit'ten rivâyet naklederken dinlemiştir. O Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğunu rivâyet etti: *"Şüphesiz ki o -yani Medine- taybedir. Ve şüphesiz ki o ateşin, altının kirini ve pasını yok ettiği gibi kötülüğü yok eder."* [413]

Şerh

"Bir bedevi Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bey'at etti... Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)... buyurdu." İlim adamları der ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bey'atini geri almayışının sebebi müslüman olan bir kimsenin İslam'ı terk etmesinin Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanında ikamet etmek üzere Hicret eden kimsenin de Hicreti terk edip vatanına ya da başka bir yere geri dönmeyişinin caiz olmayışından dolayıdır. İlim adamlarının dediklerine göre bu bedevi Hicret edip Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e onunla birlikte ikamet etmek üzere bey'at etmiş kimselerden birisiydi.

Kadı Iyaz dedi ki: Bir ihtimale göre bu bedevi Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e Mekke fethedildiğinden ve Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e Hicret yükümlülüğünün kalkışından sonra bey'at etmiş olabilir. O Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e İslam üzere bey'at etmiş ve bey'atini kaldırmasını ondan istemiş fakat Allah rasulü de onun bu isteğini kabul etmemişti. Ancak doğrusu birincisidir. Allah en iyi bilendir.

"Bedevi sıtmaya yakalandı." Veak: Sıtma aslında sıtmanın verdiği acı ve bu acının kişiyi kıvrandırması halidir. Her bir şey hakkında veak tabiri onun büyük çoğunluğu ve şiddeti anlamındadır.

---

412 Buhari, 7209, 7211, 7322; Tirmizi, 3920; Nesai, 4196; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3071

413 Buhari, 1884 -buna yakın uzunca-, 4050 -uzunca-, 4589 -uzunca, 6962, 6963 -uzunca-; Tirmizi, 3028 -bu manada uzunca; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3727

"Medine ancak bir körük gibidir. O pisliklerini dışarı atar, temiz olanı daha da parıldar." Buradaki "yansau" arı duru olur, halis olur, başka şeylerden ayırdedilir demektir. Nasi de katıksız ve saf anlamındadır. Nasi renk, safi, berrak ve arıduru renk anlamındadır. Hadisin anlamına gelince imanı katıksız bir halde olmayan bir kimse Medine'den çıkıp gider ve Medine'de imanı halis olan kimse kalır.

Dil bilginlerinin dediklerine göre nasaa eşşeyu yemsau nusuan fiili arıduru bir hal aldığı açık seçik olduğu zaman kullanılır. Nasi de her bir şeyden arınmış anlamındadır.

٣٣٤٤-٤٩١/٦- وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَهَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ قَالُوا حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ عَنْ سِمَاكٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى سَمَّى الْمَدِينَةَ طَابَةَ

3344-491/6- Bize Kuteybe b. Said, Hennâd b. es-Serri ve Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis edip dediler ki. Bize Ebu'l-Ahvas, Simâk'den tahdis etti, o Cabir b. Semura'dan şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Şüphesiz Allah Medine'ye tâbe adını vermiştir"* buyururken dinledim. [414]

Şerh

"Bize Kuteybe b. Said, Hennâd b. es-Serri, Ebu Kureyb ve Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti." Bu senet bazı nüshalarda bu şekilde olmakla birlikte çoğunluğunda Ebu Kureyb adı zikredilmeksizin kaydedilmiştir.

"Şüphesiz Allah Medine'ye tâbe adını vermiştir" hadisi, Medine'ye tâbe adını vermenin müstehap olduğu hükmünü ihtiva etmektedir. Ama bu hadis ona başka bir isim verilmeyeceği anlamına gelmez. Çünkü yüce Allah, Kur'ân-ı Kerim'in değişik yerlerinde ona Medine dediği gibi Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de bu babta yer alan bundan önceki hadiste Taybe adını vermiştir. Yine bu babta bütün bunlara dair açıklamalar geçmiş bulunmaktadır. Allah en iyi bilendir.

414 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2171

٨٩/٨٩- بَاب مَنْ أَرَادَ أَهْلَ الْمَدِينَةِ بِسُوءٍ أَذَابَهُ اللهُ

89/89- MEDİNELİLERE KÖTÜLÜK YAPMAK İSTEYENLERİ ALLAH ERİTİR BABI

٣٣٤٥-١/٤٩٢- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ وَإِبْرَاهِيمُ بْنُ دِينَارٍ قَالَا حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ كِلَاهُمَا عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يُحَنَّسَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ الْقَرَّاظِ أَنَّهُ قَالَ أَشْهَدُ عَلَى أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ قَالَ قَالَ أَبُو الْقَاسِمِ ﷺ مَنْ أَرَادَ أَهْلَ هَذِهِ الْبَلْدَةِ بِسُوءٍ يَعْنِي الْمَدِينَةَ أَذَابَهُ اللهُ كَمَا يَذُوبُ الْمِلْحُ فِي الْمَاءِ

3345-492/1- Bana Muhammed b. Hâtim ve İbrahim b. Dinar tahdis edip dediler ki, bize Haccac b. Muhammed tahdis etti. (H.) Bana Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, ikisi İbn Cureyc'den rivâyet etti. Bana Abdullah b. Abdurrahman b. Yuhannis, Ebu Abdullah el-Karraz'dan haber verdiğine göre o şöyle demiştir: Ben Ebu Hureyre'nin şöyle dediğine şahitlik ederim: Ebu'l-Kasım (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"-Medine'yi kastederek- kim bu şehir ahalisine kötülük yapmak isterse tuzun suda eridiği gibi Allah da onu eritir."* [415]

٣٣٤٦-٢/٤٩٣- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ وَإِبْرَاهِيمُ بْنُ دِينَارٍ قَالَا حَدَّثَنَا حَجَّاجٌ ح وَحَدَّثَنِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ جَمِيعًا عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ يَحْيَى بْنِ عُمَارَةَ أَنَّهُ سَمِعَ الْقَرَّاظَ وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِ أَبِي هُرَيْرَةَ يَزْعُمُ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنْ أَرَادَ أَهْلَهَا بِسُوءٍ يُرِيدُ الْمَدِينَةَ أَذَابَهُ اللهُ كَمَا يَذُوبُ الْمِلْحُ فِي الْمَاءِ قَالَ ابْنُ حَاتِمٍ فِي حَدِيثِ ابْنِ يُحَنَّسَ بَدَلَ قَوْلِهِ بِسُوءٍ شَرًّا

3346-493/2- Bana Muhammed b. Hâtim ve İbrahim b. Dinar da tahdis edip dediler ki: Bize Haccac tahdis etti. (H.) Bunu bana Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, hepsi İbn Cureyc'den şöyle dediğini rivâyet etti: Bana Amr b. Yahya b. Umare'nin haber verdiğine göre o el-Karrâz'ı -ki Ebu Hureyre'nin arkadaşlarındandı- Ebu Hureyre (radıyallâhu

415 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12307

anh)'ı şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"-Medine'yi kastederek- kim onun ahalisine kötülük yapmak isterse tuzun suda eridiği gibi Allah da onu eritir."* İbn Hâtim, İbn Yuhannes'in hadisi rivâyetinde "kötülük (su') yerine "şer" lafzını kullanmıştır. [416]

Şerh

"Bana Abdullah b. Abdurrahman b. Yuhannes, Ebu Abdullah el-Karraz'dan haber verdi." Doğrusu bu şekilde Abdullah büyültme ismi olarak "bana Abdullah haber verdi" şeklindedir. Diyarımızdaki bütün nüshalarda ve Mağriblilerin nüshalarının çoğunluğunda böyledir. Ama Mağrib nüshalarının bazısında ayn harfi ötreli küçültme ismi olarak "Ubeydullah" diye geçmektedir ki bu yanlıştır. "Yuhannes" ismi ise nun harfi kesreli ve fethalı olarak (yuhannis ve yuhannes) şekillerinde söylenir. Az önce Medine'de ikamet etmenin teşvik edildiği babında bu geçmiş bulunmaktadır.

el-Karrâz ise tabaklama işinde kullanılan karaz (denilen mazı)'ya nisbettir. İbn Ebu Hâtim dedi ki: Çünkü o karaz satardı. Burada geçen Ebu Abdullah el-Karraz'ın adı Dinar'dır. Bundan sonraki rivâyette onun Sa'd b. Ebu Vakkas (radıyallâhu anh)'dan rivâyet ettiği hadiste adını zikretmiş bulunmaktadır.

"Medine'yi kastederek: Kim bu şehir halkına kötülük yapmak isterse Allah da onu tuzun suda eridiği gibi eritir" buyruğuna gelince denildiği üzere bundan maksadın: Kim buraya gaza yapmak ya da baskın yapmak niyeti ile gelirse anlamında olma ihtimali olduğu gibi bunun dışında başka ihtimaller de sözkonusu olabilir. Bundan önceki bablarda biraz önce bu hadisin açıklaması geçmiş bulunmaktadır.

٣٣٤٧/...-٣- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي هَارُونَ مُوسَى بْنِ أَبِي عِيسَى ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا الدَّرَاوَرْدِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو جَمِيعًا سَمِعَا أَبَا عَبْدِ اللهِ الْقَرَّاظَ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ

3347-.../3- Bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti, bize Süfyan Ebu Harun, Musa b. Ebu İsa'dan tahdis etti. (H.) Bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti, bize ed-Derâverdi, Muhammed b. Amr'dan tahdis etti, hepsi birlikte Ebu Abdullah el-Karraz'ı rivâyetini dinledi, o da Ebu Hureyre (radıyallâhu anh)'ın Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını dinledi. [417]

416 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12307
417 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12307

٣٣٤٨-٤٩٤/٤- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا حَاتِمٌ يَعْنِي ابْنَ إِسْمَعِيلَ عَنْ عُمَرَ بْنِ نُبَيْهٍ أَخْبَرَنِي دِينَارٌ الْقَرَّاظُ قَالَ سَمِعْتُ سَعْدَ بْنَ أَبِي وَقَّاصٍ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنْ أَرَادَ أَهْلَ الْمَدِينَةِ بِسُوءٍ أَذَابَهُ اللهُ كَمَا يَذُوبُ الْمِلْحُ فِي الْمَاءِ

3348-494/4- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Hâtim -yani b. İsmail- Ömer b. Nübey'den tahdis etti, bana Dinar el-Karraz haber verip dedi ki: Sa'd b. Ebu Vakkas'ı şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kim Medine halkına kötülük yapmak isterse Allah da onu tuzun suda eridiği gibi eritir"* buyurdu. [418]

٣٣٤٩-.../٥- وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ يَعْنِي ابْنَ جَعْفَرٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ نُبَيْهٍ الْكَعْبِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ الْقَرَّاظِ أَنَّهُ سَمِعَ سَعْدَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِمِثْلِهِ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ بِدَهْمٍ أَوْ بِسُوءٍ

3349-.../5- Bunu bize Kuteybe b. Said de tahdis etti, bize İsmail -yani b. Cafer- Ömer b. Nubey el-Kabi'den tahdis etti, o Ebu Abdullah el-Karraz'dan rivâyet ettiğine göre Sa'd b. Malik'i şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu deyip aynısını rivâyet etti. Ancak rivâyetinde: *"Başlarına büyük iş açmak isteği ile yahut kötülük yapmak isterse"* demiştir.[419]

Şerh

"Ancak o rivâyetinde: Başlarına kötü bir iş açmak isterse yahut kötülük yapmak isterse" demiştir. Buradaki "deh" lafzı dal harfi fethalı, he harfi sakindir. Gaile ve büyük iş anlamındadır. Allah en iyi bilendir.

٣٣٥٠-٤٩٠/٦- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُوسَى حَدَّثَنَا أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ الْقَرَّاظِ قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ وَسَعْدًا يَقُولَانِ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ اللَّهُمَّ بَارِكْ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ فِي مُدِّهِمْ وَسَاقَ الْحَدِيثَ وَفِيهِ مَنْ أَرَادَ أَهْلَهَا بِسُوءٍ أَذَابَهُ اللهُ كَمَا يَذُوبُ الْمِلْحُ فِي الْمَاءِ

418 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3849
419 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3849

3350-495/6- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Ubeydullah b. Musa tahdis etti, bize Üsâme b. Zeyd, Ebu Abdullah el-Karraz'dan ben onu şöyle derken dinledim diyerek tahdis etti: Ebu Hureyre ve Sa'd'ı şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah'ım, Medinelilerin müddünü mübarek kıl"* dedi ve hadisin geri kalan kısmını rivâyet etti. Bu rivâyetinde: *"Kim Medinelilere bir kötülük yapmak isterse tuzun suda eridiği gibi Allah da onu eritir"* buyruğu da vardır.[420]

٩٠/٩٠- بَاب التَّرْغِيبِ فِي الْمَدِينَةِ عِنْدَ فَتْحِ الْأَمْصَارِ

90/90- ŞEHİRLERİN FETHEDİLECEĞİ ZAMANDA MEDİNE'DE (KALMAYA) TEŞVİK BABI

٣٣٥١-٤٩٦/١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ سُفْيَانَ بْنِ أَبِي زُهَيْرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ تُفْتَحُ الشَّامُ فَيَخْرُجُ مِنْ الْمَدِينَةِ قَوْمٌ بِأَهْلِيهِمْ يَبُسُّونَ وَالْمَدِينَةُ خَيْرٌ لَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ثُمَّ تُفْتَحُ الْيَمَنُ فَيَخْرُجُ مِنْ الْمَدِينَةِ قَوْمٌ بِأَهْلِيهِمْ يَبُسُّونَ وَالْمَدِينَةُ خَيْرٌ لَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ثُمَّ تُفْتَحُ الْعِرَاقُ فَيَخْرُجُ مِنْ الْمَدِينَةِ قَوْمٌ بِأَهْلِيهِمْ يَبُسُّونَ وَالْمَدِينَةُ خَيْرٌ لَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ

3351-496/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Veki', Hişam b. Urve'den tahdis etti, o babasından, o Abdullah b. ez-Zubeyr'den, o Süfyan b. ez-Zuheyr'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"Şam (Suriye) fethedilecek. Medine'den bazı kimseler aileleri ile birlikte çıkıp gidecekler. Halbuki Medine -eğer bilseler onlar için daha hayırlıdır. Sonra Yemen fethedilecek, yine Medine'den bir takım kimseler aileleri ile birlikte çıkıp gidecekler. Halbuki Medine -eğer bilseler- onlar için daha hayırlıdır. Sonra Irak fethedilecek, yine Medine'den bir takım kimseler aileleri ile birlikte çıkıp gidecekler. Halbuki eğer bilseler Medine onlar için daha hayırlıdır."*[421]

420 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3849
421 Buhari, 1875; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4477

٣٣٥٢-٤٩٧/٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ سُفْيَانَ بْنِ أَبِي زُهَيْرٍ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ يَقُولُ يُفْتَحُ الْيَمَنُ فَيَأْتِي قَوْمٌ يَبُسُّونَ فَيَتَحَمَّلُونَ بِأَهْلِيهِمْ وَمَنْ أَطَاعَهُمْ وَالْمَدِينَةُ خَيْرٌ لَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ثُمَّ يُفْتَحُ الشَّامُ فَيَأْتِي قَوْمٌ يَبُسُّونَ فَيَتَحَمَّلُونَ بِأَهْلِيهِمْ وَمَنْ أَطَاعَهُمْ وَالْمَدِينَةُ خَيْرٌ لَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ثُمَّ يُفْتَحُ الْعِرَاقُ فَيَأْتِي قَوْمٌ يَبُسُّونَ فَيَتَحَمَّلُونَ بِأَهْلِيهِمْ وَمَنْ أَطَاعَهُمْ وَالْمَدِينَةُ خَيْرٌ لَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ

3352-497/2- Bize Muhammed b. Râfi' tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize İbn Cureyc haber verdi, bana Hişam b. Urve babasından haber verdi, o Abdullah b. ez-Zubeyr'den, o Süfyan b. Ebu Zubeyr'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Yemen fethedilecek bir takım kimseler gelerek ailelerini ve kendilerine itaat edenleri taşıyarak çıkıp gidecekler. Halbuki eğer bilirlerse Medine onlar için daha hayırlıdır. Sonra Şam (Suriye) fethedilecek, yine bir takım kimseler gelecek, aile halklarını ve kendilerine itaat edenleri taşıyarak çıkıp gidecekler. Halbuki Medine onlar için eğer bilirlerse daha hayırlıdır. Sonra Irak fethedilecek, yine bir takım kimseler gelerek aile halklarını ve kendilerine itaat edenleri alıp çıkıp gidecekler. Oysa eğer bilirlerse Medine onlar için daha hayırlıdır."* [422]

Şerh

(3352-3351 numaralı hadisler)

"Şam fethedilecek, Medine'den bir takım kimseler aile fertleri ile birlikte çıkıp gidecekler..." Dil bilginleri der ki: Ye harfi fethalı, be harfi dammeli ve kesreli okunabilmek üzere "yebussûne ve yebissûne (çıkıp gidecekler)" aynı şekilde ye harfi ötreli ve be harfi kesreli "yubissûne" diye de söylenebilir. Bu durumda lafız hem sülasi hem rübai olur. Böylelikle bu lafzın üç türlü zaptı mümkün olabilmektedir. Anlamı ise aile fertleri ile birlikte taşınıp giderler şeklindedir. Anlamının insanları bırakıp verimli yerlere giderler olduğu da söylenmiştir ki bu da İbrahim b. Yahya'nın açıklamasıdır. Ebu Ubeyd ise: (Hayvanlarını) önlerine katıp giderler demektir. Çünkü "el-bess" develeri sürmek anlamındadır. İbn Vehb ise anlamının şöyle olduğunu söylemiştir:

422 3351 numaralı hadisin kaynakları

Onlara diğer şehirleri güzel gösterip sevdirmeye çalışırlar ve onları oralara göç etmeye çağırırlar demektir. Buna yakın bir mana ise daha önce geçen (3339) hadisteki: "adam amcasının oğlunu ve yakınını davet ederek haydi rahat ve bolluğa der" hadisi de buna yakın bir anlamdadır. ed-Davudi dedi ki: Yani bunlar hayvanları Medine'ye doğru sürerler ve kat ettikleri araziyi aşıp gider ve adeta toz olacak şekilde (geçtikleri yerlerin topraklarını) ufalarlar. Medine'de bulunanları da onlara (geldikleri yerlerdeki) rahat geçimi anlattıkları için fitneye düşürürler. Ancak bu açıklama zayıf ya da bâtıldır. Aksine muhakkiklerin kabul ettikleri doğru açıklamaya göre anlamı ise Medine'den aile halkı ile birlikte çıkıp yolculuğunda sıkıntı çeken ama bunu Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in fethedileceğini haber verdiği şehirlerdeki bolluklara hızlıca gitmek isteyen kimselerin durumunu haber vermektir.

İlim adamları der ki: Bu hadis-i şerifte Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bir kaç mucizesi yer almaktadır. Çünkü o bu bölgelerin fethedileceğini ve insanların ahalileri, aile halkları ile birlikte oraya taşınıp gideceklerini, Medine'yi de bırakacaklarını haber vermektedir. Ayrıca bu bölgelerin bu sıraya uygun olarak fethedildiğini bildirmektedir. Söylediği bu bütün hususlar Allah'a hamd olsun ki onun lütfu ile böylece gerçekleşmiştir. Yine bu hadiste Medine'de ikamet etmenin, Medine'nin zorluklarına ve Medine'deki geçim darlığına katlanıp tahammül etmenin faziletine de dikkat çekilmektedir. Allah en iyi bilendir.

٩١/٩١- بَاب فِي الْمَدِينَةِ حِينَ يَتْرُكُهَا أَهْلُهَا

91/91- MEDİNELİLERİN MEDİNE'Yİ TERK EDECEKLERİ ZAMAN MEDİNE HAKKINDA BİR BAB

٣٣٥٣-١/٤٩٨- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو صَفْوَانَ عَنْ يُونُسَ بْنِ يَزِيدَ ح وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى وَاللَّفْظُ لَهُ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِلْمَدِينَةِ لَيَتْرُكَنَّهَا أَهْلُهَا عَلَى خَيْرِ مَا كَانَتْ مُذَلَّلَةً لِلْعَوَافِي يَعْنِي السِّبَاعَ وَالطَّيْرَ قَالَ مُسْلِم أَبُو صَفْوَانَ هَذَا هُوَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ يَتِيمُ ابْنِ جُرَيْجٍ عَشْرَ سِنِينَ كَانَ فِي حَجْرِهِ

3353-498/1- Bana Zuheyr b. Harb tahdis etti, bize Ebu Saffân, Yunus b. Yezid'den tahdis etti. (H.) Bana Harmele b. Yahya da -lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi. Bana Yunus, İbn Şihâb'dan haber verdi, o Said b. el-Müseyyeb'den rivâyet ettiğine göre Ebu Hureyre'yi şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Medine için şöyle buyurdu: *"Andolsun ki Medineliler onu en hayırlı halinde iken yırtıcı hayvanlar ile kuşların gidip geldikleri bir yer olarak terk edip gideceklerdir."*

Müslim dedi ki: Burada adı geçen Ebu SAffân, Abdullah b. Abdulmelik olup İbn Cureyc'in on yıl süre ile himayesinde kalmış yetimidir. [423]

٣٣٥٤-٤٩٩/٢- وَحَدَّثَنِي عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبِ بْنِ اللَّيْثِ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي حَدَّثَنِي عُقَيْلُ بْنُ خَالِدٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ أَنَّهُ قَالَ أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ يَتْرُكُونَ الْمَدِينَةَ عَلَى خَيْرِ مَا كَانَتْ لَا يَغْشَاهَا إِلَّا الْعَوَافِي يُرِيدُ عَوَافِيَ السِّبَاعِ وَالطَّيْرِ ثُمَّ يَخْرُجُ رَاعِيَانِ مِنْ مُزَيْنَةَ يُرِيدَانِ الْمَدِينَةَ يَنْعِقَانِ بِغَنَمِهِمَا فَيَجِدَانِهَا وَحْشًا حَتَّى إِذَا بَلَغَا ثَنِيَّةَ الْوَدَاعِ خَرَّا عَلَى وُجُوهِهِمَا

3354-499/2- Bana Abdulmelik b. Şuayb b. el-Leys de tahdis etti, bana babam dedemden tahdis etti, bana Ukayl b. Halid, İbn Şihâb'dan şöyle dediğini tahdis etti: Bana Said b. el-Müseyyeb'in haber verdiğine göre Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Medine'yi en hayırlı (bolluk içinde) olduğu halinde bırakıp gidecekler. Oraya ancak yırtıcı hayvanlarla kuşlar gidip gelecektir. Sonra Müzeyne'den Medine'ye gitmek isteyen ve koyunlarına seslenerek güden iki çoban çıkacak. Medine'yi ıpıssız görecekler. Nihayet seniyyetül vedaa ulaştıklarında yüzleri üstüne düşecekler."* [424]

Şerh

Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Medine hakkında (3354) *"Medine ahalisi onu en bolluk halinde iken yırtıcı hayvanlarla kuşların gidip geldikleri bir yer olarak bırakıp gideceklerdir."* İkinci rivâyette (3354) de şöyle buyurmaktadır: *"Medine'yi en hayırlı hali üzere (bolluk içinde iken) bırakıp gidecekler. Oraya ancak yırtıcı hayvanlarla kuşlar gidip gelecektir. Sonra Müzeyne'den iki çoban... düşecekler."*

---

423 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13359

424 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13220, 13221

Hadiste geçen "el-avâfi" lafzı yine hadiste yırtıcı hayvanlar ve kuşlar diye açıklanmıştır. Sözlük açısından bu doğru bir açıklamadır. Bir kimsenin iyilik yapmasını isteyerek yanına gitmeyi anlatmak üzere kullanılan "afeve"den alınmıştır.

Hadisin anlamına gelince; daha güçlü ve tercih edilen açıklamaya göre Medine'nin bu şekilde bırakılıp gidilmesi kıyametin kopacağı sırada ahir zamanda gerçekleşecektir. Buna da Müzeyne'li iki çoban ile ilgili olarak anlatılanlar açıklık getirmektedir. Her ikisi kıyamet kopacağı zamanda yüzleri üzere düşecekler. Kendileri aynı zamanda Buhari'nin Sahihi'nde sabit olduğu üzere en son haşredilecek kimseler olacaktır. Daha güçlü görülen ve tercih edilen açıklama budur.

Kadı Iyaz ise şöyle demektedir: Bu birinci asırda meydana gelen ve olup biten bir hadisedir. İşte bu da Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in mucizelerindendir. Halifelik Şam'a ve Irak'a geçince Medine en güzel halinde iken terk edildi. Halbuki o vakit Medine hem din için hem dünya için en uygun, en iyi yerdi. Din için uygunluğu ilim adamlarının çokluğu ve kemalleri dolayısıyladır. Dünya bakımından böyle olması ise ma'mur bir şehir olması, bağları bahçeleri ve Medine ahalisinin bolluk içerisinde bulunması idi. Kadı Iyaz devamla dedi ki: Ahbar âlimleri Medine'de meydana gelmiş bazı fitneler ve ahalisinin korkuya kapıldığı zamanda pek çok kimsenin oradan göç ettiğini ve Medine mahsullerinin ya da bu mahsullerin çoğunun bu şekilde yırtıcı hayvanlara ve kuşlara kaldığını, bir süre Medine'nin boşaldığını, sonra da insanların tekrar Medine'ye döndüğünü zikretmektedirler. (Kadı Iyaz devamla) dedi ki: Bugünkü hali ise buna yakın bir durumdadır. Medine'nin çevresi harab olmuş bulunuyor. Kadı Iyaz'ın açıklamaları bunlardır. Allah en iyi bilendir.

"koyunlarına seslenirlerken" yani onlara bağırıp çağırırlarken demektir.

(3354) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Orayı vahşen:ıpıssız tenha bulurlar"* ibaresindeki "vahşen" lafzı Buhari'nin rivâyetinde "vuhûşen" şeklindedir. Bunun Medine'yi boş ve tenha görürler anlamında olduğu söylenmiştir. Yani içinde hiçkimsenin olmadığı, tamamen boşalmış bir halde bulurlar. İbrahim el-Harbi dedi ki: Vahş arazi, boş arazi demektir. Ama doğrusu bunun anlamının o çobanlar bu şehri vahşi hayvanlar ile dolduğunu göreceklerdir. Buhari'nin rivâyetinde olduğu ve Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Oraya ancak yırtıcı hayvanlar ile kuşlar gidip gelir ve orası vahşi (tenha) bir yer olur"* buyruğunda dile getirildiği gibi. Bu da burada vahşi (yabani) hayvanların olacağı anlamına gelir. Her şey hakkında "vahş" lafzı hayvanın tevahhuş etmesi (yabanileşmesi)nden alınmıştır. Çoğulu "vuhûş" diye gelir.

Bazen başka lafızlarda olduğu gibi tekil lafzı çoğul hakkında da kullanılabilir. Kadı Iyaz'ın İbnu'l-Muravit'ten naklettiğine göre bu, bu iki çobanın koyunları yabanileşir demektir. Ya bizzat o koyunların kendileri değişip yabani hayvan haline gelirler ya da yabanileşip bulundukları yerden uzaklaşır giderler. Kadı Iyaz bu açıklamayı kabul etmemiş ve onlar onu bulurlar şeklindeki zamirin koyunlara değil Medine'ye ait olduğu kanaatini tercih etmiştir. Doğrusu da budur. İbnu'l-Muravit'in açıklaması da yanlıştır. Allah en iyi bilendir.

٩٢/٩٢- بَاب مَا بَيْنَ الْقَبْرِ وَالْمِنْبَرِ رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ

92/92- KABR (-İ NEBİ) İLE MİNBER(İ) ARASI CENNET BAHÇELERİNDEN BİR BAHÇEDİR BABI

٣٣٥٥-٥٠٠/١- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ فِيمَا قُرِئَ عَلَيْهِ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ عَنْ عَبَّادِ بْنِ تَمِيمٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ زَيْدٍ الْمَازِنِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ مَا بَيْنَ بَيْتِي وَمِنْبَرِي رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ

3355-500/1- Bize Kuteybe b. Said de Malik b. Enes'den kendisine Abdullah b. Ebu Bekir'den diye okunanlar arasında tahdis etti. O Abbad b. Temim'den, o Abdullah b. Zeyd el-Mâzini'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Evim (hücrem) ile minberimin arası cennet bahçelerinden bir bahçedir"* buyurdu.[425]

٣٣٥٦-٥٠١/٢- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمَدَنِيُّ عَنْ يَزِيدَ بْنِ الْهَادِ عَنْ أَبِي بَكْرٍ عَنْ عَبَّادِ بْنِ تَمِيمٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ زَيْدٍ الْأَنْصَارِيِّ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ مَا بَيْنَ مِنْبَرِي وَبَيْتِي رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ

3356-501/2- Bana Yahya b. Yahya da tahdis etti, bize Abdulaziz b. Muhammed el-Medeni, Yezid b. el-Hâd'dan haber verdi, o Ebu Bekir'den, o Abbâd b. Temim'den, o Abdullah b. Zeyd el-Ensari'den Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinlediğini rivâyet etti: *"Minberim ile evim (hücrem) arası cennet bahçelerinden bir bahçedir."*[426]

---

425 Buhari, 1195; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5300
426 3355 numaralı hadisin kaynakları

٣٣٥٧-٥٠٢/٣- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ خُبَيْبِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ حَفْصِ بْنِ عَاصِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ مَا بَيْنَ بَيْتِي وَمِنْبَرِي رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ وَمِنْبَرِي عَلَى حَوْضِي

3357-502/3- Bize Zuheyr b. Harb ve Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis edip dediler ki: Bize Yahya b. Said, Ubeydullah'dan tahdis etti (H.) Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Ubeydullah, Hubeyb b. Abdurrahman'dan tahdis etti, o o Hafz b. Âsım'dan, o Ebu Hureyre'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Evim (hücrem) ile minberim arası cennet bahçelerinden bir bahçedir ve minberim benim havzımın üzerindedir."* [427]

Şerh

(3355-3357 numaralı hadisler)

(3355) "Benim hücrem ile mimberimin arası cennet bahçelerinden bir bahçedir." Bunun anlamı ile ilgili olarak ilim adamları iki görüşü zikretmişlerdir. Buna göre muayyen olarak burası cennete nakledilecektir. İkinci görüşe göre; burada ibadet cennete götürür. Taberi ise şunları söylemektedir: Burada zikredilen "hücrem"den maksadın ne olduğu hakkında iki görüş vardır:

Birinci görüşe göre kasıt (Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in) kabridir. Bunu Zeyd b. Eslem ifade etmiştir. Nitekim "Kabrim ile minberim arasında" hadisi de bunu tefsir eden bir rivâyettir.

İkinci görüşe göre hücreden maksat zahirinden anlaşıldığı üzere orada sakin olmaktır. Nitekim "hücrem ile minberim arası" diye de rivâyet edilmiştir. Taberi der ki: Her iki görüş de birbiri ile ittifak halindedir. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kabri hücresinin içerisindedir. Aynı zamanda o, onun beyti (hücresi)dir.

(3357) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Minberim de havzın üzerindedir"* buyruğuna gelince Kadı Iyaz dedi ki: İlim adamlarının çoğunluğunun dediklerine göre kasıt onun muayyen olarak dünyadaki minberidir. Bu daha güçlü görülen görüştür. Hatta onların çoğunluğu başka bir görüşü

427 Buhari, 1196, 1888, 6588, 7335; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12267

kabul etmemiştir. Bir diğer görüşe göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in orada, havzının üzerinde bir minberi bulunacaktır. Bir diğer açıklamaya göre bu şu demektir: Onun kastettiği minberi ve salih amellere devam etmek için minberin yanında bulunmak kişiyi havza götürür ve onun havzdan içmesini gerektirir. Allah en iyi bilendir.

٣٣٥٧-٣/٥٠٢- بَاب أُحُدٌ جَبَلٌ يُحِبُّنَا وَنُحِبُّهُ

93/93- UHUD BİZİ SEVEN BİZİM DE KENDİSİNİ SEVDİĞİMİZ BİR DAĞDIR BABI

٣٣٥٨-١/٥٠٣- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ الْقَعْنَبِيُّ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ يَحْيَى عَنْ عَبَّاسِ بْنِ سَهْلٍ السَّاعِدِيِّ عَنْ أَبِي حُمَيْدٍ قَالَ خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ وَسَاقَ الْحَدِيثَ وَفِيهِ ثُمَّ أَقْبَلْنَا حَتَّى قَدِمْنَا وَادِي الْقُرَى فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنِّي مُسْرِعٌ فَمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ فَلْيُسْرِعْ مَعِي وَمَنْ شَاءَ فَلْيَمْكُثْ فَخَرَجْنَا حَتَّى أَشْرَفْنَا عَلَى الْمَدِينَةِ فَقَالَ هَذِهِ طَابَةُ وَهَذَا أُحُدٌ وَهُوَ جَبَلٌ يُحِبُّنَا وَنُحِبُّهُ

3358-503/1- Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb el-Ka'nebî de tahdis etti, bize Süleyman b. Bilâl, Amr b. Yahya'dan tahdis etti, o Abbas b. Sehl es-Sâidi'den, o Ebu Humeyd'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte Tebuk gazasına çıktık. Sonra hadisi nakletti. Rivayetinde şunlar da yer almaktadır: Sonra geri geldik. Nihayet vadi'l kura'ya vardığımızda Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Ben hızlanacağım. Aranızdan dileyen de benimle birlikte hızlansın, arzu eden de kalsın"* Biz de çıktık. Nihayet Medine'ye yaklaştığımızda: *"İşte bu tâbe'dir, bu da Uhud'dur ve bu bizi seven ve bizim de kendisini sevdiğimiz bir dağdır"* buyurdu. [428]

٣٣٥٩-٢/٥٠٤- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا قُرَّةُ بْنُ خَالِدٍ عَنْ قَتَادَةَ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ أُحُدًا جَبَلٌ يُحِبُّنَا وَنُحِبُّهُ

428 Buhari, 1872, 4422, 3791 -kısmen-; Müslim, 5907 -uzunca- ve 5908; Ebu Davud, 3079 -uzunca buna yakın-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11891

3359-504/2- Bize Ubeydullah b. Muaz tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Kurra b. Halid, Katâde'den tahdis etti, bize Enes b. Malik tahdis edip dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Muhakkak Uhud bizi seven, bizim de kendisini sevdiğimiz bir dağdır"* buyurdu. [429]

Şerh

"Şüphesiz Uhud bizi seven, bizim de kendisini sevdiğimiz bir dağdır" buyruğunun anlamının şu olduğu söylenmiştir: Uhud'un çevresinde bulunan ahali -ki onlar Medine'lilerdir- bizi severler biz de kendilerini severiz. Ama sahih olan hadisin zahiri üzere olduğu ve bizzat Uhud'un kendisi bizi sever anlamında olduğudur. Allah da onda bu ayırdetme gücünü yaratmıştır. Bu hadisin açıklaması az önce geçmiş idi. Allah en iyi bilendir.

٣٣٦٠-.../٣- وَحَدَّثَنِيهِ عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ حَدَّثَنِي حَرَمِيُّ بْنُ عُمَارَةَ حَدَّثَنَا قُرَّةُ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ قَالَ نَظَرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِلَى أُحُدٍ فَقَالَ إِنَّ أُحُدًا جَبَلٌ يُحِبُّنَا وَنُحِبُّهُ

3360-.../3- Bunu bana Ubeydullah b. Ömer el-Kavârîrî de tahdis etti, bana Haremi b. Umare tahdis etti, bize Kurra, Katâde'den tahdis etti, o Enes'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Uhud'a baktı ve: *"Şüphesiz Uhud bizi seven ve bizim de kendisini sevdiğimiz bir dağdır"* buyurdu. [430]

٩٤/٩٤- بَاب فَضْلِ الصَّلَاةِ بِمَسْجِدَيْ مَكَّةَ وَالْمَدِينَةَ

94/94- MEKKE VE MEDİNE MESCİTLERİNDE NAMAZ KILMANIN FAZİLETİ BABI

٣٣٦١-٥٠٥/١- حَدَّثَنِي عَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَاللَّفْظُ لِعَمْرٍو قَالَا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ يَبْلُغُ بِهِ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ صَلَاةٌ فِي مَسْجِدِي هَذَا أَفْضَلُ مِنْ أَلْفِ صَلَاةٍ فِيمَا سِوَاهُ إِلَّا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ

429 Buhari, 4083; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1325
430 3359 numaralı hadisin kaynakları

3361-505/1- Bana Amr en-Nâkid ve Zuheyr b. Harb -ki lafız Amr'a aittir- dediler ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, ez-Zührî'den tahdis etti, o Said b. el-Müseyyeb'den, o Ebu Hureyre'den hadisi Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ulaştırarak şöyle buyurduğunu rivâyet etti: *"Benim bu mescidimde kılınan bir namaz Mescid-i Haram müstesnâ başka mescitlerde kılınan bin namazdan daha faziletlidir."*[431]

Şerh

Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Benim bu mescidimde kılınan bir namaz Mescid-i Haram müstesnâ onun dışındaki diğer mescitlerde kılınan bin namazdan daha faziletlidir"* buyruğu geçen bu istisna ile neyin kastedildiği hususunda ilim adamları Mekke ile Medine'nin hangisinin daha faziletli olduğu hakkındaki görüş ayrılıklarına uygun olarak farklı görüşlere sahiptirler. Şafii ve ilim adamlarının çoğunluğunun kanaatine göre Mekke, Medine'den faziletlidir. Mekke mescidi (Mescid-i Haram) da Medine Mescidi'nden daha faziletlidir. Malik ve bir başka kesim ise bunun tam aksini söylemişlerdir. Şafii'ye ve cumhura göre hadisin manası Mescid-i Haram müstesnâ, çünkü Mescid-i Haram'da kılınan bir namaz benim bu mescidimde kılınan bir namazdan daha faziletlidir demektir. Malik ve ona muvafakat edenlere göre ise Mescid-i Haram müstesnâ. Çünkü benim mescidimde kılınan bir namaz Mescid-i haram'daki namaza göre bin kattan daha az faziletlidir demektir.

Kadı Iyaz dedi ki: İlim adamlarının icmaı ile Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kabrinin bulunduğu yer, yeryüzünün en faziletli yeridir. Mekke ve Medine'de yeryüzünün en faziletli yeridir. Bununla birlikte -Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kabrinin yeri dışında hangisinin daha faziletli olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir. Ömer bazı ashab Malik ve Medine âlimlerinin çoğunluğu, Medine daha faziletlidir derken Mekke'liler, Kufeliler, Şafii ve Maliki mezhebine mensup İbn Vehb ile İbn Habib, Mekke daha faziletli demişlerdir.

Derim ki: Mekke'nin daha faziletli olduğu hususunda mezhep âlimlerimizin gösterdikleri delillerden birisi de Abdullah b. Adiyy b. el-Hamra (radıyallâhu anh)'ın rivâyet ettiği şu hadistir: Buna göre o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i Mekke'de devesi üzerinde dururken şöyle buyurduğunu dinlemiştir: *"Allah'a yemin ederim ki şüphesiz ki sen Allah'ın arzının en hayırlısısın ve Allah'ın arzı arasında en sevdiği yersin. Ve eğer ben senden çıkarılmamış olsaydım çıkmayacaktım."* Bu hadisi Tirmizi ve Nesai rivâyet etmiş olup Tirmizi: Bu

431 İbn Mace, 1404; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13144

hasen sahih bir hadistir demiştir. Abdullah b. ez-Zubeyr (radıyallâhu anh)'dan da şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"Benim bu mescidimde bir namaz Mescid-i Haram müstesnâ onun dışındaki mescitlerde kılınan bin namazdan daha faziletlidir. Mescid-i Haram'da kılınan bir namaz ise benim mescidimde kılınan yüz namazdan daha faziletlidir."* Bu hasen bir hadistir. Bunu Ahmed b. Hanbel Müsnedi'nde, Beyhâki ve başkaları hasen bir isnâd ile rivâyet etmişlerdir. Allah en iyi bilendir.

Şunu da bilelim ki bizim mezhebimize göre bu faziletli oluş bu iki mescidde sadece farz namazlara has değildir. Aksine bu fazilet farzı da nafile namazı da kuşatır. Maliki mezhebi âlimlerinden Mutarrif de böyle demiştir. Tahavi ise farza özeldir demiştir. Ancak bu, bu sahih hadislerdeki mutlak ifadelere muhaliftir. Allah en iyi bilendir.

Şunu da bilelim ki Medine mescidinde kılınan bir namaz Mescid-i Haram müstesnâ, onun dışındaki mescitlerdeki namazlardan bin kat faziletten bile daha fazla faziletlidir. Çünkü bin namaza denk olmakla birlikte binden de fazlasına denktir. Nitekim (babtaki) bu hadisler bunu açıkça ifade etmiştir: Bin namazdan daha faziletlidir, bin namazdan daha hayırlıdır ve benzeri ifadelerle bu husus dile getirilmektedir. İlim adamları der ki: Bu husus sevap ile alakalıdır. Dolayısıyla o mescitte bir namazın sevabı onun dışındaki mescitlerde kılınan namazın bin kat sevabından da fazladır. Ama bu katlama, kazaya kalmış namazlara kadar ulaşmaz. Öyle ki onun kılması gereken iki namaz borcu varken Medine Mescidi'nde bir namaz kılarsa kıldığı bu namaz o iki namazın yerine geçmez. Bunda da görüş ayrılığı yoktur. Allah en iyi bilendir.

Şunu da belirtelim ki, bu fazilet Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zamanındaki mescidine özeldir. Ondan sonra yapılan ilaveler için sözkonusu değildir. Dolayısı ile namaz kılacak kimsenin buna dikkat etmesi ve dediğim bu hususu iyice bellemesi gerekir. Ben buna Kitabu'l-Menasik adlı eserimde de dikkat çekmiş bulunmaktayım. Allah en iyi bilendir.

٣٣٦٢-٥٠٦/٢- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَ عَبْدٌ أَخْبَرَنَا وَقَالَ ابْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ صَلَاةٌ فِي مَسْجِدِي هَذَا خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ صَلَاةٍ فِي غَيْرِهِ مِنَ الْمَسَاجِدِ إِلَّا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ

3362-506/2- Bana Muhammed b. Râfi' ve Abd b. Humeyd de tahdis etti, Abd bize Abdurrezzak haber verdi derken İbn Râfi' tahdis etti dedi. (Abdurrezzak dedi ki): Bize Ma'mer, ez-Zührî'den haber verdi, o Said b. el-Müseyyeb'den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Benim bu mescidimde kılınan bir namaz Mescid-i Haram müstesnâ, ondan başka diğer mescitlerdeki bin namazdan daha hayırlıdır."* [432]

٣٣٦٣-٥٠٧/٣- حَدَّثَنِي إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ الْمُنْذِرِ الْحِمْصِيُّ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا الزُّبَيْدِيُّ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَأَبِي عَبْدِ اللهِ الأَغَرِّ مَوْلَى الْجُهَنِيِّينَ وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُمَا سَمِعَا أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ صَلاَةٌ فِي مَسْجِدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ أَفْضَلُ مِنْ أَلْفِ صَلاَةٍ فِيمَا سِوَاهُ مِنَ الْمَسَاجِدِ إِلَّا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ فَإِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ آخِرُ الأَنْبِيَاءِ وَإِنَّ مَسْجِدَهُ آخِرُ الْمَسَاجِدِ قَالَ أَبُو سَلَمَةَ وَأَبُو عَبْدِ اللهِ لَمْ نَشُكَّ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ كَانَ يَقُولُ عَنْ حَدِيثِ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَمَنَعَنَا ذَلِكَ أَنْ نَسْتَثْبِتَ أَبَا هُرَيْرَةَ عَنْ ذَلِكَ الْحَدِيثِ حَتَّى إِذَا تُوُفِّيَ أَبُو هُرَيْرَةَ تَذَاكَرْنَا ذَلِكَ وَتَلَاوَمْنَا أَنْ لَا نَكُونَ كَلَّمْنَا أَبَا هُرَيْرَةَ فِي ذَلِكَ حَتَّى يُسْنِدَهُ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ إِنْ كَانَ سَمِعَهُ مِنْهُ فَبَيْنَا نَحْنُ عَلَى ذَلِكَ جَالَسَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ قَارِظٍ فَذَكَرْنَا ذَلِكَ الْحَدِيثَ وَالَّذِي فَرَّطْنَا فِيهِ مِنْ نَصِّ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْهُ فَقَالَ لَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَشْهَدُ أَنِّي سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَإِنِّي آخِرُ الأَنْبِيَاءِ وَإِنَّ مَسْجِدِي آخِرُ الْمَسَاجِدِ

3363-507/3- Bana İshak b. Mansur da tahdis etti, bize İsa b. el-Munzir el-Hımsî tahdis etti, bize Muhammed b. Harb tahdis etti, bize ez-Zübeydi, ez-Zührî'den tahdis etti, o Ebu Seleme b. Abdurrahman ile Cühenilerin azatlısı Ebu Abdullah el-Agar'dan -ki Ebu Hureyre'nin ashabındandı- rivâyet ettiğine göre her ikisi de Ebu Hureyre'yi şöyle derken dinlemişlerdir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in mescidinde bir namaz, Mescid-i Haram müstesnâ, onun dışındaki diğer mescitlerde kılınan bin namazdan daha faziletlidir. Çünkü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) nebilerin sonuncusudur ve onun mescidi de mescitlerin sonuncusudur.

---

432 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13297

Ebu Seleme ve Ebu Abdullah dedi ki: Bizler Ebu Hureyre'nin Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hadisinden diye bunu söylediğinde şüphe etmiyoruz. Bu hâl ise bizim Ebu Hureyre'den bu hadis hakkında emin olmamızı istememize engel oldu. Nihayet Ebu Hureyre vefat ettiğinde bu hususu birbirimize hatırlattık ve bu hususta Ebu Hureyre ile konuşmadığımız ve böylelikle eğer bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bizzat dinlemişse onu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e isnad etmesini sağlamadığımız için birbirimizi kınadık. Biz bu halde iken Abdullah b. İbrahim b. Kârız bizimle oturdu. Biz de ona bu hadisi ve Ebu Hureyre'nin açık bir ifade ile bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye rivâyet etmesini sağlamaktaki kusurumuzu söyledik. Bunun üzerine Abdullah b. İbrahim bize dedi ki: Ben Ebu Hureyre'yi şöyle derken dinlediğime şahitlik ederim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Şüphesiz ben nebilerin sonuncusuyum ve muhakkak benim mescidim de mescitlerin sonuncusudur"* buyurdu. [433]

٣٣٦٤-٥٠٨/٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ أَبِي عُمَرَ جَمِيعًا عَنِ الثَّقَفِيِّ قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ قَالَ سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ يَقُولُ سَأَلْتُ أَبَا صَالِحٍ هَلْ سَمِعْتَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَذْكُرُ فَضْلَ الصَّلَاةِ فِي مَسْجِدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ لَا وَلَكِنْ أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ قَارِظٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يُحَدِّثُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ صَلَاةٌ فِي مَسْجِدِي هَذَا خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ صَلَاةٍ أَوْ كَأَلْفِ صَلَاةٍ فِيمَا سِوَاهُ مِنَ الْمَسَاجِدِ إِلَّا أَنْ يَكُونَ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ وَحَدَّثَنِيهِ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَعُبَيْدُ اللهِ بْنُ سَعِيدٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ قَالُوا حَدَّثَنَا يَحْيَى الْقَطَّانُ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ

3364-508/4- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Ebu Ömer birlikte es-Sekafi'den tahdis etti, İbnu'l-Müsennâ dedi ki: Bize Abdülvehhab tahdis edip dedi ki: Yahya b. Said'i şöyle derken dinledim: Ebu Salih'e sordum: Ebu Hureyre'yi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in mescidinde namazın faziletini sözkonusu ederken dinledin mi? O şu cevabı verdi: Hayır, ama bana Abdullah b. İbrahim'in haber verdiğine göre o Ebu Hureyre'yi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyurdu diye tahdis ederken dinlemiştir: *"Benim bu mescidimde bir namaz, Mescid-i Haram olması müstesnâ onun dışındaki mescitlerdeki bin namazdan hayırlıdır -yahut bin namaz gibidir-"*

433 Buhari, 1190; Tirmizi, 325; Nesai, 693 -uzunca-; 2899; İbn Mace, 1404; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13464, 13551

Bunu bana Zuheyr b. Harb, Ubeydullah b. Said ve Muhammed b. Hatim de tahdis edip dediler ki: Bize Yahya el-Kattân, Yahya b. Said'den bu isnâd ile tahdis etti. [434]

٣٣٦٥-٥٠٩/٥- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا يَحْيَى وَهُوَ الْقَطَّانُ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ قَالَ أَخْبَرَنِي نَافِعٌ عَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ صَلَاةٌ فِي مَسْجِدِي هَذَا أَفْضَلُ مِنْ أَلْفِ صَلَاةٍ فِيمَا سِوَاهُ إِلَّا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ

3365-509/5- Bana Zuheyr b. Harb ve Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis edip dediler ki: Bize Yahya -ki o el-Kattan'dır- Ubeydullah'dan şöyle dediğini tahdis etti: Bana Nafi, İbn Ömer'den haber verdiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Benim bu mescidimde bir namaz, Mescid-i Haram müstesnâ, onun dışındaki diğer mescitlerdeki bin namazdan daha faziletlidir"* buyurdu [435]

٣٣٦٦-.../٦- وَحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ وَأَبُو أُسَامَةَ ح وَحَدَّثَنَاه ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي ح وَحَدَّثَنَاه مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ كُلُّهُمْ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ

3366-.../6- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize İbn Numeyr ve Ebu Üsâme tahdis etti (H.) Bunu bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti, (H.) Bunu bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Abdülvehhab tahdis etti, hepsi Ubeydullah'dan bu isnâd ile rivâyet etti.[436]

٣٣٦٧-.../٧- وَحَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى أَخْبَرَنَا ابْنُ أَبِي زَائِدَةَ عَنْ مُوسَى الْجُهَنِيِّ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ بِمِثْلِهِ

3367-.../7- Bana İbrahim b. Musa da tahdis etti, bize İbn Ebu Zaide, Musa el-Cuheni'den haber verdi, o Nâfi'den, o İbn Ömer'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim deyip, aynısını rivâyet etti. [437]

---

434 3363 numaralı hadisin kaynakları

435 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8200

436 Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ile Muhammed b. el-Müsennâ'nın rivâyetini Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7855, 8038; İbn Numeyr'in hadisini İbn Mace, 1405; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7948'de rivâyet etmişlerdir.

437 Nesai, 2897, 2898; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8451

٣٣٦٨-.../٨- وَحَدَّثَنَاه ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ

3368-.../8- Bunu bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer, Eyyub'dan haber verdi, o Nâfi'den, o İbn Ömer'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivâyet etti. [438]

٣٣٦٩-٥١٠/٩- وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ جَمِيعًا عَنْ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ نَافِعٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَعْبَدٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُ قَالَ إِنَّ امْرَأَةً اشْتَكَتْ شَكْوَى فَقَالَتْ إِنْ شَفَانِي اللَّهُ لَأَخْرُجَنَّ فَلَأُصَلِّيَنَّ فِي بَيْتِ الْمَقْدِسِ فَبَرَأَتْ ثُمَّ تَجَهَّزَتْ تُرِيدُ الْخُرُوجَ فَجَاءَتْ مَيْمُونَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ تُسَلِّمُ عَلَيْهَا فَأَخْبَرَتْهَا ذَلِكَ فَقَالَتْ اجْلِسِي فَكُلِي مَا صَنَعْتِ وَصَلِّي فِي مَسْجِدِ الرَّسُولِ ﷺ فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ صَلَاةٌ فِيهِ أَفْضَلُ مِنْ أَلْفِ صَلَاةٍ فِيمَا سِوَاهُ مِنْ الْمَسَاجِدِ إِلَّا مَسْجِدَ الْكَعْبَةِ

3369-510/9- Bize Kuteybe b. Said ve Muhammed b. Rumh da birlikte Leys b. Sa'd'dan tahdis etti, İbn Kuteybe dedi ki: Bize Leys Nâfi'den tahdis etti, o İbrahim b. Abdullah b. Ma'bed'den, o İbn Abbas'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Bir kadın bir hastalığa yakalanmıştı. Bunun üzerine: Eğer Allah bana şifa verirse, mutlaka çıkıp Beytül'l-Makdis'de namaz kılacağım dedi. Sonra iyileşti. Arkasından (Beytül'l-Makdis'e) çıkmak isteği ile hazırlıklarını yaptı. Derken Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Meymune'nin yanına selam vermek üzere geldi ve ona bunu haber verdi. Meymune (r.anha): Otur da kendi yaptığını ye, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in mescidinde namaz kıl. Çünkü ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Bunda bir namaz kılmak, Kâbe mescidi müstesnâ, onun dışındaki diğer mescitlerde bin namazdan daha faziletlidir."* [439]

Şerh

"Bize Kuteybe b. Said ve Muhammed b. Rumh da birlikte Leys b. Sa'd'dan tahdis etti... Bin namazdan daha faziletlidir."

438 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7577
439 Nesai, 690 -muhtasar olarak-, 2898 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 18057

Bu hadis senedi sebebi ile Müslim'e itiraz olunan hadislerden birisidir. Hadis hafızlarının dediklerine göre senedinde İbn Abbas'ın adının geçmesi bir yanılmadır. Doğru şekli ise İbrahim b. Abdullah'tan, o Meymune'den diye rivâyet edilmesidir. Leys ve İbn Cureyc'in, Nâfi'den, onun İbrahim b. Abdullah'tan, onun Meymune'den rivâyeti bu şekilde hıfz edilmiş ve İbn Abbas ayrıca zikredilmemiştir. Diğer taraftan Buhari de bu hadisi Sahihi'nde Leys'den, o Nâfi'den, o İbrahim'den, o Meymune'den diye rivâyet etmiş olup İbn Abbas'ı sözkonusu etmemiştir. Dârâkutni, *Kitabu'l-İlel* adlı eserinde der ki: Bazıları bunu İbn Abbas'dan, o Meymune'den diye rivâyet etmiş olmakla birlikte bu sabit değildir. Buhari de et-Târihu'l-Kebir adlı eserinde İbrahim b. Abdullah b. Ma'bed b. el-Abbas b. Abdulmuttalib babasından ve Meymune'den şeklindeki rivâyetine gelince... deyip onun bu hadisini Leys ve İbn Cureyc yolu ile kaydetmekte ve senedinde İbn Abbas'ı sözkonusu etmemektedir. Sonra da şunları eklemektedir: Bize el-Mekki, İbn Cureyc'den naklen dediğine göre, İbn Cureyc Nâfi'in şöyle dediğini dinlemiştir: İbrahim b. Ma'bed'in tahdis ettiğine göre İbn Abbas kendisine Meymune'den tahdis etti. Buhari: Bu isnâdda İbn Abbas'ın zikredilmesi sahih değildir.

Kadı Iyaz dedi ki: Bazılarının dediğine göre bunun doğru şekli İbrahim b. Abdullah b. Ma'bed b. Abbas'ın dediğine göre bir kadın rahatsızlanmıştı... şeklindedir.

Kadı Iyaz dedi ki: Müslim bu babta bu hadisten önce Abdullah'ın Nâfi'den, onun İbn Ömer'den rivâyet ettiği hadisi Musa el-Cüheni'nin, Nâfi'den, onun İbn Ömer'den rivâyet ettiği hadisi ve Eyyub'un Nâfi'den, onun İbn Ömer'den diye rivâyet ettiği hadisi zikretmiş bulunmaktadır. Bu ise Dârâkutni'nin Müslim'e istidrakte bulunduğu hadislerden birisidir. Dârâkutni: Bu hadis Eyyub'dan mahfuz değildir dedikten sonra hadisin Nâfi'den rivâyetini bundan dolayı illetli kabul etmiş ve şöyle demiştir: Leys ve İbn Cureyc onlara muhalefet ederek bunu İbrahim b. Abdullah b. Ma'bed'den, o Meymune'den diye rivâyet etmiştir. Müslim iki rivâyeti zikretmiş olmakla birlikte Buhari Sahihi'nde herhangi bir şekilde Nâfi'in rivâyetini zikretmemiştir. Ayrıca Buhari Tarihi'nde Abdullah ve Musa'nın, Nâfi'den rivâyetini zikredip birincisi daha sahihtir demiştir. Kastettiği ise -Dârâkutni'nin dediği gibi- İbrahim b. Abdullah'ın rivâyetidir.

Derim ki: Müslim'in yaptığı gibi her iki rivâyetin de sahih olma ihtimali vardır. Sözü edilen bu rivâyet ihtilafının bu hususta herhangi bir faydası yoktur. Bütün bunlarla birlikte metnin sahih olduğunda da ihtilaf bulunmamaktadır. Allah en iyi bilendir.

Meymune (r.anha)'ın Beytü'l-Makdis'de namaz kılmayı adamış bulunan bir kadına Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in mescidinde namaz kılmasını fetva verip, hadisi delil göstermesine gelince, hadisin buna delaleti gayet açıktır. Ayrıca bu, bu mesele hakkında bizim mezhebimizdeki görüşlerin en sahih olanının lehine de bir delildir. Buna göre bir kimse Medine Mescidi'nde ya da Mescid-i Aksa'da namaz kılmayı adayacak olursa acaba bu namazı muayyen olarak orada kılması gerekir mi? Bu hususta iki görüş vardır: Daha sahih olan muayyen olarak orada kılacağıdır. Kılacağı o adak namazı başka bir yerde onun için geçerli olmaz. İkinci görüşe göre ise; muayyen olarak orada kılmasına gerek yoktur. Aksine kılacağı o namazı nerede kılarsa onun için yeterli gelir. Eğer bizler muayyen olarak orada kılması gerekir görüşünü kabul edecek olursak; bu iki mescitten birisinde namaz kılmayı adaması, muayyen olarak sözkonusu olur. Sonra bunu diğerinde kılmayı arzu ederse, bu hususta da üç görüş vardır. Birinci görüşe göre caizdir, ikinci görüşe göre değildir, daha sahih olan üçüncü görüşe göre eğer Mescid-i Aksa'da kılmayı adamışsa Medine Mescidi'nde kılması caiz olur ama aksi caiz değildir. Allah en iyi bilendir.

٣٣٦٩-٥١٠/٩- بَاب لَا تُشَدُّ الرِّحَالُ إِلَّا إِلَى ثَلَاثَةِ مَسَاجِدَ

95/95- (YOLCULUK MAKSADI İLE) YÜKLER ANCAK ÜÇ MESCİD İÇİN BAĞLANIR BABI

٣٣٧٠-٥١١/١- حَدَّثَنِي عَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ جَمِيعًا عَنِ ابْنِ عُيَيْنَةَ قَالَ عَمْرٌو حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَعِيدٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ يَبْلُغُ بِهِ النَّبِيَّ ﷺ لَا تُشَدُّ الرِّحَالُ إِلَّا إِلَى ثَلَاثَةِ مَسَاجِدَ مَسْجِدِي هَذَا وَمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَمَسْجِدِ الْأَقْصَى

3370-511/1- Bana Amr en-Nâkid ve Zuheyr b. Harb birlikte İbn Uyeyne'den tahdis etti. Amr dedi ki: Bize Süfyan, ez-Zührî'den tahdis etti. O Said'den, o Ebu Hureyre'den, hadisi Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ulaştırarak (şöyle buyurduğunu) rivâyet etti: *"(Yolculuk yapmak maksadıyla) yükler ancak şu üç mescid için bağlanır: Benim bu mescidim, Mescid-i Haram ve Mescid-i Aksa."* [440]

440 Buharı, 1189; Ebu Davud, 2033; Nesai, 699; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13130

٣٣٧١-٥١٢/٢- وحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى عَنْ مَعْمَرٍ عَنْ الزُّهْرِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ تُشَدُّ الرِّحَالُ إِلَى ثَلَاثَةِ مَسَاجِدَ

3371-512/2- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Abdu'l-A'lâ, Ma'mer'den tahdis etti, o ez-Zührî'den bu isnâd ile hadisi rivâyet etmekle birlikte o: *"(yolculuk maksadıyla) yükler (şu) üç mescide (gitmek için) bağlanır"* demiştir. [441]

٣٣٧٢-٥١٣/٣- وحَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ حَدَّثَنِي عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ جَعْفَرٍ أَنَّ عِمْرَانَ بْنَ أَبِي أَنَسٍ حَدَّثَهُ أَنَّ سَلْمَانَ الْأَغَرَّ حَدَّثَهُ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يُخْبِرُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ إِنَّمَا يُسَافَرُ إِلَى ثَلَاثَةِ مَسَاجِدَ مَسْجِدِ الْكَعْبَةِ وَمَسْجِدِي وَمَسْجِدِ إِيلِيَاءَ

3372-513/3- Bize Harun b. Said el-Eylî de tahdis etti, bize İbn Vehb tahdis etti, bana Abdülhamid b. Cafer'in tahdis ettiğine göre İmran b. Ebu Enes kendisine şunu tahdis etti: Selman el-Eğar'ın kendisine tahdis ettiğine göre o Ebu Hureyre'yi Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu diye haber verirken dinlemiştir: *"Ancak şu üç mescide yolculuk yapılır: Kâbe mescidi, benim mescidim ve İlyâ Mescidi"* [442]

Şerh

(3370-3372 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in "(yolculuk maksadıyla) yükler ancak şu üç mescide (gitmek) için bağlanır... Ve Mescid-i Aksa" diğer rivâyette (3372) "İlyâ mescidi" denilmektedir. Burada Müslim'in Sahihi'nde bu şekilde kaydedilmiştir. Mescid-i Haram ile Mescid-i Aksa mevsufun sıfatına izafe edilmesi türündendir. Kûfeli nahivciler bunu caiz kabul etmiş, Basralılar ise bunda hazfedilmiş bir lafız olduğu şeklinde yorumlamışlardır. Bunun da takdiri haram olan mekânın mescidi ve Aksa mekânın mescidi şeklindedir. Yüce Allah'ın: *"Ve sen Batı tarafında değildin"* (Kasas, 44) buyruğu da bu türdendir. Yani sen Batı'daki yer tarafında değildin demektir. Ve benzerleri de böyledir.

---

441 İbn Mace, 1409; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13283

442 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3467

İlyâ mescidi ise Beytü'l-Makdis'in kendisidir. Üç türlü söyleyişi vardır. Bunların en fasih ve meşhur olanları, buradaki şekli ile hemze ile lam harfleri kesreli olarak ve med ile (iliya) şeklinde söylenişidir. İkincisi de bu şekilde olmakla birlikte kasr şeklinde söylenir. Üçüncüsü ise lamdan önceki ye harfi hazf edilerek med ile "iliyâ" şeklidir. Ona el-Aksa (en uzak) adının veriliş sebebi ise Mescid-i Haram'dan uzak oluşundan dolayıdır.

Bu hadiste sözü geçen üç mescidin fazileti ve bunlara yolculuk yapmak maksadıyla yükleri bağlamanın fazileti dile getirilmektedir. Çünkü hadisin ilim adamlarının çoğunluğuna göre anlamı bunların dışındaki herhangi bir mescide (yolculuk için) yük bağlamanın bir fazileti yoktur şeklindedir. Mezhep âlimlerimizden şeyh Ebu Muhammed el-Cuveyni ise bunların dışındaki mescitlere yolculuk maksadıyla yükleri bağlamak haramdır demişlerdir. Ama bu yanlıştır. Bu hadis ile ilgili açıklama ve şerh bundan az önce, kadının hacc için ve başka maksatlarla mahremi ile yolculuk yapması babında, geçmiş bulunmaktadır.

٩٦/٩٦- بَاب بَيَانِ أَنَّ الْمَسْجِدَ الَّذِي أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَى هُوَ مَسْجِدُ النَّبِيِّ ﷺ بِالْمَدِينَةِ

96/96- "TAKVA ÜZERE KURULMUŞ" MESCİDİN, MEDİNE'DEKİ NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM) MESCİDİ OLDUĞUNUN BEYANI BABI

٢٢٧٣-١/٥١٤- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ حُمَيْدٍ الْخَرَّاطِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا سَلَمَةَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ مَرَّ بِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ قُلْتُ لَهُ كَيْفَ سَمِعْتَ أَبَاكَ يَذْكُرُ فِي الْمَسْجِدِ الَّذِي أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَى قَالَ قَالَ أَبِي دَخَلْتُ عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي بَيْتِ بَعْضِ نِسَائِهِ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ أَيُّ الْمَسْجِدَيْنِ الَّذِي أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَى قَالَ فَأَخَذَ كَفًّا مِنْ حَصْبَاءَ فَضَرَبَ بِهِ الْأَرْضَ ثُمَّ قَالَ هُوَ مَسْجِدُكُمْ هَذَا لِمَسْجِدِ الْمَدِينَةِ قَالَ فَقُلْتُ أَشْهَدُ أَنِّي سَمِعْتُ أَبَاكَ هَكَذَا يَذْكُرُهُ

3373-514/1- Bana Muhammed b. Hâtim de tahdis etti, bize Yahya b. Said, Humeyd el-Harrad'dan şöyle dediğini tahdis etti: Ebu Seleme b.

Abdurrahman'ı şöyle derken dinledim: Abdurrahman b. Ebu Said el-Hudri bana uğramıştı. Ben de ona: Babanı takva üzere kurulmuş mescid hakkında neler söylediğini dinledin, dedim.

O dedi ki: Babam dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hanımlardan birisinin hanesinde iken huzuruna girdim. Ey Allah'ın Rasûlü! Takva üzere kurulmuş olan mescid hangisidir dedim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir avuç çakıl alıp onları yere attıktan sonra -Medine Mescidi'ni kastederek- *"O, sizin bu mescidinizdir"* buyurdu.

(Seleme) dedi ki: Ben de ona (Abdurrahman'a): Şahitlik ederim ki gerçekten ben de senin babanı, bu hadisi, bu şekilde zikrederken dinledim dedim. [443]

٣٣٧٥-.../٢- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَسَعِيدُ بْنُ عَمْرٍو الْأَشْعَثِيُّ قَالَ سَعِيدٌ أَخْبَرَنَا وَقَالَ أَبُو بَكْرٍ حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَعِيلَ عَنْ حُمَيْدٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ وَلَمْ يَذْكُرْ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ أَبِي سَعِيدٍ فِي الْإِسْنَادِ

3374-.../2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Said b. Amr el-Eş'asi de tahdis etti. Said, bize Hâtim b. İsmail haber verdi derken Ebu Bekir tahdis etti dedi. (Hâtim) Humeyd'den, o Ebu Seleme'den, o Ebu Said'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını zikretmekle birlikte isnâdda Abdurrahman b. Ebu Said'i sözkonusu etmedi. [444]

Şerh

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e takva üzere kurulan mescide dair soru sorulunca bir avuç çakıl taşı alıp onu yere vurduktan sonra Medine Mescidi'ni kastederek: *"O, sizin bu mescidinizdir"* buyurdu. Hadisi Kur'ân-ı Kerim'de sözü geçen takva üzere kurulmuş mescidin o (Mescid-i Nebevi) olduğu hususunda açık bir nastır. Ayrıca bazı müfessirlerin o Kuba Mescidi'dir şeklindeki görüşlerini de reddetmektedir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bir avuç çakıl taşı alıp onu yere atmasına gelince bundan kasıt, bunun Medine Mescidi'ni ileri derecede açıklamaktır.

-Med ile- hasbâ, küçük çakıl taşları demektir.

---

443 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4427

444 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4427

٩٧/٩٧- باب فَضْلِ مَسْجِدِ قُبَاءٍ وَفَضْلِ الصَّلَاةِ فِيهِ وَزِيَارَتِهِ

97/97- KUBA MESCİDİNİN FAZİLETİ VE BU MESCİDDE NAMAZ KILMANIN VE ONU ZİYARET ETMENİN FAZİLETİ BABI

٣٣٧٥-١/٥١٥- حَدَّثَنَا أَبُو جَعْفَرٍ أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يَزُورُ قُبَاءً رَاكِبًا وَمَاشِيًا

3375-515/1- Bize Ebu Cafer Ahmed b. Meni' de tahdis etti, bize İsmail b. İbrahim tahdis etti, bize Eyyub, Nâfi'den tahdis etti, onun İbn Ömer'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Kuba (mescidin)i hem binekli hem yayan ziyaret ederdi. [445]

٣٣٧٦-٢/٥١٦- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ نُمَيْرٍ وَأَبُو أُسَامَةَ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَأْتِي مَسْجِدَ قُبَاءٍ رَاكِبًا وَمَاشِيًا فَيُصَلِّي فِيهِ رَكْعَتَيْنِ قَالَ أَبُو بَكْرٍ فِي رِوَايَتِهِ قَالَ ابْنُ نُمَيْرٍ فَيُصَلِّي فِيهِ رَكْعَتَيْنِ

3376-516/2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Abdullah b. Numeyr ve Ebu Üsâme, Ubeydullah'dan tahdis etti, (H.) Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Ubeydullah, Nâfi'den tahdis etti, o İbn Ömer'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Kuba Mescidi'ne binekli de, yürüyerek de gider ve orada iki rekât namaz kılardı.

Ebu Bekr rivâyetinde dedi ki: İbn Numeyr: Orada iki rekât namaz kılardı dedi. [446]

٣٣٧٧-٣/٥١٧- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا يَحْيَى حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ أَخْبَرَنِي نَافِعٌ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يَأْتِي قُبَاءً رَاكِبًا وَمَاشِيًا

445 Buhari, 1191 -uzunca-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7532

446 Ebu Bekr b. Ebu Şeybe'nin rivâyetini Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7856; Muhammed b. Abdullah b. Numeyr'in rivâyetini Buhari, 1194'de muallak olarak; Ebu Davud, 2040; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7941, 8148'de rivâyet etmiştir.

3377-517/3- Bize Muhamemmed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Yahya tahdis etti, bize Ubeydullah tahdis etti, bana Nâfi'in İbn Ömer'den haber verdiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hem binekli hem yayan Kuba'ya gelirdi. [447]

٣٣٧٨-.../٤- وَحَدَّثَنِي أَبُو مَعْنٍ الرَّقَاشِيُّ زَيْدُ بْنُ يَزِيدَ الثَّقَفِيُّ بَصْرِيٌّ ثِقَةٌ حَدَّثَنَا خَالِدٌ يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ عَنْ ابْنِ عَجْلَانَ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِ حَدِيثِ يَحْيَى الْقَطَّانِ

3378-.../4- Bana Ebu Ma'n er-Rakaşi, Zeyd b. Yezid es-Sakafi -Basra'lı sika bir ravidir- de tahdis etti, bize Halid -yani b. el-Hâris- İbn Aclan'dan tahdis etti, o Nâfi'den, o İbn Ömer'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den Yahya el-Kattan'ın hadisi ile aynen rivâyet etti. [448]

٣٣٧٩-٥١٨/٥- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَأْتِي قُبَاءَ رَاكِبًا وَمَاشِيًا

3379-518/5- Bize Yahya b. Yahya da tahdis edip dedi ki: Malik'e Abdullah b. Dinar'dan rivâyetini okudum. O Abdullah b. Ömer'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Kuba'ya binekli de yürüyerek de gelirdi. [449]

٣٣٨٠-٥١٩/٦- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ قَالَ ابْنُ أَيُّوبَ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ دِينَارٍ أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ يَقُولُ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَأْتِي قُبَاءَ رَاكِبًا وَمَاشِيًا

3380-519/6- Bize Yahya b. Eyyub, Kuteybe ve İbn Hucr da tahdis etti. İbn Eyyub dedi ki: Bize İsmail b. Cafer haber verdi, bana Abdullah b. Dinar'ın haber verdiğine göre o Abdullah b. Ömer'i şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Kuba'ya binekli de yürüyerek de gelirdi. [450]

---

447 3376 numaralı hadisin kaynakları
448 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8435
449 Nesai, 697; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7239
450 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7143

٣٣٨١-٥٢٠/٧- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ كَانَ يَأْتِي قُبَاءَ كُلَّ سَبْتٍ وَكَانَ يَقُولُ رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَأْتِيهِ كُلَّ سَبْتٍ

3381-520/7- Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Süfyan b. Uyeyne'nin Abdullah b. Dinar'dan tahdis ettiğine göre İbn Ömer her cumartesi Kuba'ya gelir ve: Ben Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i her cumartesi buraya gelirken gördüm derdi. [451]

٣٣٨٢-٥٢١/٨- وَحَدَّثَنَاه ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَأْتِي قُبَاءَ يَعْنِي كُلَّ سَبْتٍ كَانَ يَأْتِيهِ رَاكِبًا وَمَاشِيًا قَالَ ابْنُ دِينَارٍ وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ يَفْعَلُهُ

3382-521/8- Bunu bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti, bize Süfyan, Abdullah b. Dinar'dan tahdis etti, o Abdullah b. Ömer'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) -her cumartesiyi kastederek- Kuba'ya gelirdi. O oraya binekli olarak da yürüyerek de gelirdi.

İbn Dinar dedi ki: İbn Ömer de böyle yapardı. [452]

٣٣٨٣-٥٢٢/٩- وَحَدَّثَنِيهِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ هَاشِمٍ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ عَنِ ابْنِ دِينَارٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَلَمْ يَذْكُرْ كُلَّ سَبْتٍ

3383-522/9- Bunu bana Abdullah b. Haşim de tahdis etti, bize Veki', Süfyan'dan tahdis etti, o İbn Dinar'dan bu isnâd ile rivâyet etmekle birlikte "her cumartesi"ni sözkonusu etmedi. [453]

Şerh

(3375-3383 numaralı hadisler)

(3375) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Kuba'yı yürüyerek de binekli olarak da ziyaret ederdi." Bir rivâyette de (3376) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Kuba Mescidi'ne hem binekli hem yaya olarak gelir ve orada iki rekât

451 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7172
452 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7172
453 Buhari, 7326; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7152

namaz kılardı" başka bir rivâyette (3381) "İbn Ömer her cumartesi Kuba Mescidi'ne gelir ve: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in buna her cumartesi geldiğini gördüm derdi."

Sahih ve meşhur olan görüşe göre "Kuba" ismi medli müzekker ve munsarıftır. Bir söyleyişe göre de medli olmayıp maksurdur, bir söyleyişe göre müennestir, bir diğer söyleyişe göre de müzekker ve munsarıf değildir. Burası Medine'nin avali denilen bölgesine yakın bir yerdir.

Bu hadislerde Kuba'nın, Kuba Mescidi'nin, orada namaz kılmanın, onu ziyaret etmenin fazileti, binekli ve yürüyerek onu ziyarete gitmenin caiz olduğu anlaşılmaktadır. Bu şekilde faziletli bütün mekânları binekli ve yürüyerek ziyaret etmek caizdir.

Yine bu hadisten anlaşıldığına göre gündüzün kılınacak nafile namazın da gece namazı gibi ikişer rekât kılınması müstehaptır. Bizim de cumhurun da görüşü budur. Ancak bu hususta Ebu Hanife'nin farklı kanaati vardır. Mesele daha önce Namaz Kitabı'nda geçmiş bulunmaktadır.

"Her cumartesi" ifadesinden de bazı günleri ziyarete tahsis etmenin caiz olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Doğru olan cumhurun da görüşü budur. Fakat Maliki mezhebinden İbn Mesleme bunu mekruh görmüşlerdir. İlim adamlarının dediklerine göre bu hadisler ona ulaşmamış olabilir. Allah en iyi bilendir.

Hamdimiz, minnetimiz Allah'a mahsustur. Başarı yalnız O'ndandır. Hatadan yalnız O korur.

٦١/٨- كِتَابُ النِّكَاحِ

16/8- NİKÂH KİTABI

Nikâh sözlükte katmak anlamındadır. Akid ve cinsel ilişki hakkında da kullanılır. İmam Ebu'l-Hasen, Ali b. Ahmed el-Vahidi en-Nasuburi dedi ki: el-Ezheri dedi ki: Nikâhın Arap dilindeki asli anlamı cinsel ilişkidir. Evlenmeye de nikâh denilmiştir. Çünkü evlilik cinsel ilişkinin sebebidir.

Bakış, arzı nikâhladı; uyuklama gözünü nikâhladı, denilir ki ona gelip isabet etti demektir. el-Vahidi (devamla) dedi ki: Ebu'l-Kasım ez-Zeccâci dedi ki: Arap dilinde nikâh hem cinsel ilişki hem akit anlamında kullanılır. Nun, kaf ve he harflerinin Arap dilinde bu şekilde sıralanışı bir şeyin bir diğer şeyin üstüne binmesi sureti ile ondan ayrılmaması anlamındadır. Arapların sahih dilindeki anlamı budur. Bu sebeple Araplar filan erkek filan kadını nikâhladı veya nikâhlar diyecek olurlarsa bununla, onunla evlendiğini anlatmak isterler. Ebu Ali el-Fârisi dedi ki: Araplar kullanımda ince bir fark gözetirler. Bu sebeple o filanın kızı, filan kadını nikâhladı yahut kızkardeşini nikâhladı diyecek olurlarsa, ona nikâh akdi yaptı demek isterler. Ama hanımını yahut zevcesini nikâhladı derlerse cinsel ilişkiden başka bir mana kastetmezler. Çünkü karısı ve zevcesi lafzını zikretmekle ayrıca akdi sözkonusu etmeye ihtiyaç kalmaz.

el-Ferrâ dedi ki: Araplar: Nun harfi ötreli olarak nukiha el merretu denilecek olursa onun fercinden kinaye ile söz edilmiş olur. Şayet onu nikâhladı diyecek olurlarsa fercinden onunla ilişki kurdu demek isterler. Arapların "nâkeha" lafzını kullanmaları ise azdır. el-Vahidi'nin yaptığı nakiller burada sona ermektedir.

İbn Fâris, el-Cevheri ve diğer lügat bilginlerinin dediklerine göre ise nikâh, cinsel ilişki demektir. Akit anlamında da kullanılabilir. Ben o kadını nikâhladım denilebildiği gibi, o kadın ile nikâhlanıldı da denilebilir. Bu da evlendi anlamındadır. "Nâkih" ise eşi olan evli kimse demektir. İstenkeha: nikâhladı tabiri "tezevvece: evlendi" demektir. Bu da lügat bilginlerinin açıklamalarıdır.

Fukahaya göre nikâhın hakikati ile ilgili olarak mezhep âlimlerimizin üç görüşü vardır. Bunları mezhep âlimlerimizden Kadı Hüseyen Tâlik'inde nakletmiş bulunmaktadır. Bu görüşlerin en sahih olanına göre bu lafız, akit hakkında gerçek anlamında kullanılır. Cinsel ilişki hakkında ise mecazi anlamı ile kullanılır. Kadı Ebu't-Tayyib'in sahih kabul ettiği ve lehine uzun uzadıya delil getirdiği görüş budur. el-Mütevelli ve başkaları da bunu kat'i olarak ifade ettiği gibi Kur'ân-i Azimuşşan ve hadis-i şerifler de bu manayı esas almışlardır. İkinci görüşe göre ise cinsel ilişki onun gerçek anlamıdır, akit hakkında ise mecazen kullanılır. Ebu Hanife de böyle demiştir. Üçüncü görüşe göre ise her ikisi hakkında müşterek bir lafız olarak hakikat anlamı olarak kullanılılır.

١/١- بَاب اسْتِحْبَابِ النِّكَاحِ لِمَنْ تَاقَتْ نَفْسُهُ إِلَيْهِ وَوَجَدَ مُؤَنَهُ وَاشْتِغَالِ مَنْ عَجَزَ عَنِ الْمُؤَنِ بِالصَّوْمِ

1/1- CİMA ARZUSU GÜÇLÜ OLUP, NİKÂH MASRAFLARINI KARŞILAYABİLECEK DURUMDA OLANLAR İÇİN NİKÂHIN MÜSTEHAP OLUŞU VE ONUN MASRAFLARINI KARŞILAMAYACAK DURUMDA OLANLARIN, ORUÇLA MEŞGUL OLACAKLARI BABI

٣٣٨٤-١/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ الْهَمْدَانِيُّ جَمِيعًا عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَلْقَمَةَ قَالَ كُنْتُ أَمْشِي مَعَ عَبْدِ اللهِ بِمِنًى فَلَقِيَهُ عُثْمَانُ فَقَامَ مَعَهُ يُحَدِّثُهُ فَقَالَ لَهُ عُثْمَانُ يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَلَا نُزَوِّجُكَ جَارِيَةً شَابَّةً لَعَلَّهَا تُذَكِّرُكَ بَعْضَ مَا مَضَى مِنْ زَمَانِكَ قَالَ فَقَالَ عَبْدُ اللهِ لَئِنْ قُلْتَ ذَاكَ لَقَدْ قَالَ لَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ يَا مَعْشَرَ الشَّبَابِ مَنْ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ الْبَاءَةَ فَلْيَتَزَوَّجْ فَإِنَّهُ أَغَضُّ لِلْبَصَرِ وَأَحْصَنُ لِلْفَرْجِ وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَعَلَيْهِ بِالصَّوْمِ فَإِنَّهُ لَهُ وِجَاءٌ

3384-1/1- Bize Yahya b. Yahya et-Temimî, Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Muhammed b. el-A'lâ el-Hemdânî birlikte Ebu Muaviye'den -lafız Yahya'ya ait olmak üzere- tahdis etti. Bize Ebu Muaviye, A'meş'den haber verdi, o İbrahim'den, o Alkame'den şöyle dediğini rivâyet etti: Mina'da Abdullah ile birlikte yürüyordum. Osman (radıyallâhu anh) onunla karşılaştı. Ayakta onunla konuşmaya koyuldu. Osman ona: Ey Abdurrahman'ın babası! Biz seni genç bir kızla evlendirmeyelim mi? Belki o, sana geçmiş zamanından bir kısmını

hatırlatır dedi. Abdullah: Madem sen böyle diyorsun (ben de sana derim ki) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize şöyle demişti: *"Ey gençler topluluğu! Sizden evlenebilecek gücü olanlar evleniversin. Çünkü o gözü daha çok korur, ferci daha çok muhafaza eder. Ama kimin de gücü yetmezse oruç tutmaya baksın. Çünkü oruç onu (şehveti) keser."* [454]

Şerh

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Ey gençler topluluğu... çünkü onu keser"* buyruğu ile ilgili olarak dil bilginleri şunu söylemektedir: "Ma'şer (topluluk)" belli bir niteliğin kapsamına aldığı bir topluluk demektir. Buna göre gençler bir ma'şer, yaşlılar bir ma'şer, nebiler bir ma'şer, kadınlar bir ma'şerdir. Ve benzerleri de böyledir. Şebab: Gençler "Şâb"ın çoğuludur. Şubban ve şebebe diye de çoğulu yapılır. Bizim mezhep âlimlerimize göre şâb (genç) büluğa ermiş olup otuz yaşını geçmemiş olan kimseye denilir.

"elbâe" evlenmek lafzı ise dört şekilde söylenir. Bunları Kadı Iyaz nakletmektedir. Fasih ve meşhur olan söyleyiş sonu yuvarlak te ve be harfi medli olarak "elbâe" söyleyişidir. Diğeri ise arada med olmaksızın "elbâh" söyleyişi, üçüncüsü med ile fakat he'siz (yuvarlak te'siz) olarak "elba" söyleyişi, dördüncüsü ise he ve yuvarlak te ile birlikte "elbâhetü" söyleyişidir. Bunun lügattaki asıl anlamı cima demek olup konaklanılan yer demek olan "elmebae"den türemiştir. "Mebaetül ibil"de buradan gelmekte olup develerin kaldıkları yer anlamındadır. Sonraları nikâh akdine de "bâeh" denilir oldu. Çünkü bir kadın ile evlenen bir kimse, ona konaklayıp kalacağı bir yer verir.

İlim adamları burada sözü edilen "elbâe" ile ne kastedildiği hususunda farklı iki görüş ileri sürmüşlerdir ki her ikisi de neticede aynı anlama gelir.

Bu iki görüşün daha sahih olanına göre burada kastedilen sözlük anlamı olan cimanın kendisidir. Buna göre hadisin takdiri şöyle olur: Aranızdan her kim nikâhın yükümlülükleri, külfet ve masraflarına güç yetirebilip cima yapabilecek durumda olanlar evlensinler. Ama nikâhın masraflarını karşılamaktan aciz kaldığı için cima yapamayacak durumda olan kimseler ise oruç tutmaya baksın. Böylelikle şehvetini geriletsin ve burmanın meninin şerrini kestiği gibi o da bu yolla menisinin şerrini kessin. Bu görüşe göre hitap kadınları arzuladıkları ve çoğunlukla bundan kendilerini kurtaramadıkları kabul edilen gençlere hitap edilmiş olmaktadır.

---

454 Buhari, 1905 -muhtasar olarak-; 5065; Ebu Davud, 2046; Tirmizi, 1081 -muallak olarak-; Nesai, 2239, 2240, 2241, 3207, 3208, 3211; İbn Mace, 1845 -uzunca-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9417

İkinci görüşe göre ise burada elbâe: evlenmekten kasıt nikâhın masraf ve yükümlülükleridir. Ona, onun ayrılmazı olan şeyin adı verilmiş olmaktadır. Hadisin takdiri de şudur: Aranızdan nikâhın masraf ve külfetlerini karşılayabilecek olan kimseler evleniversin. Buna gücü yetmeyen kimseler ise şehvetini geriletmek için oruç tutsun.

Bu kanaati savunanları bu görüşü ortaya koymaya iten onların şu açıklamalarıdır: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Gücü yetmeyen de oruç tutmaya baksın"* buyruğu şu demektir: Cima etmekten aciz olan kimse ise şehvetini geriletmek için oruca gerek duymaz. O halde burada geçen elbâe kelimesini evlenmenin masrafları şeklinde yorumlamak gerekir.

Birinci görüşü savunanlar ise az önce birinci görüşte açıkladığımız şekilde cevap verirler. O da şudur: Hadis cimaya ihtiyacı olmakla birlikte masraflarını karşılayamadığından dolayı cima edemeyecek durumda olanlar, oruç tutsunlar takdirindedir. Allah en iyi bilendir.

"Vicâ" vav harfi kesreli ve sonu medli olup husyeleri sıkıştırmak (ezmek) demektir. (Burmak). Burada kasıt ise orucun şehveti kestiği ve meninin şerrini tıpkı burmanın neticesinde olduğu gibi kesmesidir. Bu hadis ile gücü yeten ve cimayı arzulayan kimselere nikâhlanma emri verilmektedir. Bu hususta icma vardır. Ama bize göre ve genel olarak bütün ilim adamlarına göre buradaki emir icap (vücub, farziyet) değil mendubluk ifade eden bir emirdir. Dolayısı ile ister zinaya düşmekten korksun ister korkmasın evlenmek de cariye edinmek de gerekli değildir. Genel olarak ilim adamlarının kabul ettiği görüş budur. Davud ile ona muvafakat eden Zahiri mezhep bilginleri ile İmam Ahmed'den gelen bir rivâyet dışında (bu durumdakiler için) evlenmeyi farz kılan kimse olduğunu bilmiyoruz. Bu muhalif kanaatte olanlar derler ki: Zinaya düşmekten korkan bir kimsenin evlenmesi ya da cariye edinmesi gerekir. Yine bunlar derler ki: Böyle bir akit ona ömürde sadece bir defa gereklidir. Hatta bazıları zinaya düşme korkusunu da şart koşmamışlardır.

Zahiri mezhebi bilginleri der ki: Ona lazım olan sadece evlenmektir. Cinsel ilişki kurmak yükümlülüğü yoktur. Onlar bu görüşlerini ortaya atarken bu hadisle birlikte daha başka hadisleri de Kur'ân-ı Kerim'in buyruklarını da delil olarak gösterirler. Yüce Allah: *"Sizin için helal olan kadınları... nikâhlayınız"* (Nisa, 3) buyurmaktadır. Ayrıca başka âyetler de buna delildir.

Cumhur ise yüce Allah'ın: *"Size helal olan kadınlardan... nikâhlayınız... ya da cariyeleriniz ile yetinin"* (Nisa, 3) buyruğunu delil göstermektedirler. Çünkü yüce Allah bu durumda olan bir kimseyi nikâhlanmak ile cariye edinmek arasında serbest bırakmıştır.

İmam Mazeri dedi ki: Bu cumhurun lehine bir delildir. Çünkü şanı yüce Allah kişiyi ittifakla nikâhlanmak veya cariye edinmek arasında serbest bırakmıştır. Şayet nikâh vacip olsaydı kişiyi nikâhlanmak ile cariye edinmekten birisini seçmekte serbest bırakmazdı. Zira usûl bilginlerine göre vacip olanla olmayan arasında kişiyi istediğini seçmekte serbest bırakmak doğru değildir. Çünkü bu vacipin hakikatini ortadan kaldırma ve vacipi terk edenin günahkâr olmaması sonucuna götürür.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Sünnetimden yüz çeviren benden değildir"* hadisi de şu demektir: Her kim benim sünnetimden onun gerçek durumundan farklı olduğuna inanarak yüz çevirecek olursa (benden değildir) anlamındadır. Allah en iyi bilendir.

Nikâhlanmak mı nikâhlanmamak mı daha faziletlidir meselesine gelince mezhep âlimlerimiz der ki: İnsanlar bu hususta dört kısımdır: Bir kısmının canı bunu çokça arzular ve bunun için gerekli masraf ve imkânı da bulur. Bunların nikâhlanmaları müstehaptır. İkinci bir kısmın nikâhlanma arzusu da yoktur, bunun için gerekli imkânı da bulunmamaktadır. Böylesi için nikâhlanmak mekruhtur. Üçüncü bir kısmın ise canı nikâhı arzulamakla birlikte gerekli harcamayı bulamamaktadır. Böylelerinin nikâhlanmaları mekruhtur. Bu gibi kimselerin arzularını geriletmeleri için oruç tutmaları emrolunur. Bir diğer kısmın ise masrafları karşılama imkânı da yoktur, canı da arzulamamaktadır. Şafii'nin ve mezhep âlimlerimizin çoğunluğunun görüşüne göre böyle birisi için nikâhlanmayıp kendisini ibadete vermesi daha faziletlidir. Ama nikâhlanmasının mekruh olduğu söylenemez fakat onu terk etmesi daha faziletlidir.

Ebu Hanife, Şafii mezhebinin bazı âlimleri ile Maliki mezhebine mensup bazı ilim adamlarının kanaatine göre böyle birisi için nikâh daha faziletlidir. Allah en iyi bilendir.

"Osman b. Affân, Abdullah b. Mesud'a: Seni genç bir kızla evlendirmeyelim mi? Belki zamanının geçmiş bazı vakitlerini sana hatırlatır dedi." Bu ifadede böyle bir arkadaşın bu nitelikte bir eşi bulunmayan ve böyle bir eşle -az önce açıklandığı üzere- evlenebilecek durumdaki arkadaşına bu teklifi yapmasının müstehap olduğu anlaşılmaktadır. Yine buradan genç birisini nikâhlamanın müstehap olduğu da anlaşılmaktadır. Çünkü nikâhtan gözetilen maksatları gerçekleştirmenin vesilesi odur. Çünkü böyle bir zevce ile birlikte olmanın zevki daha çoktur, geçimi daha hoştur, nikâhın maksadı olan yararlanma arzusu, isteği daha ileridir, onunla birliktelik daha güzeldir, konuşması daha tatlıdır, görünüşü daha güzel, dokunuşu daha yumuşaktır. Kocasının razı olacağı huylara böylesini alıştırmak daha kolaydır.

"Sana geçmiş zamanının bir kısmını hatırlatır" ifadesi de şu demektir: Sen onun vesile ile geçmişteki şevkini kısmen de olsa hatırlar, gençliğindeki gücünü anımsarsın. Bu ise bedene bir zindelik ve güç kazandırır.

٣٣٨٥/٢-٢- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَلْقَمَةَ قَالَ إِنِّي لَأَمْشِي مَعَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ بِمِنًى إِذْ لَقِيَهُ عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ فَقَالَ هَلُمَّ يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ فَاسْتَخْلَاهُ فَلَمَّا رَأَى عَبْدُ اللَّهِ أَنْ لَيْسَتْ لَهُ حَاجَةٌ قَالَ قَالَ لِي تَعَالَ يَا عَلْقَمَةُ قَالَ فَجِئْتُ فَقَالَ لَهُ عُثْمَانُ أَلَا نُزَوِّجُكَ يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ جَارِيَةً بِكْرًا لَعَلَّهُ يَرْجِعُ إِلَيْكَ مِنْ نَفْسِكَ مَا كُنْتَ تَعْهَدُ فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ لَئِنْ قُلْتَ ذَاكَ فَذَكَرَ بِمِثْلِ حَدِيثِ أَبِي مُعَاوِيَةَ

3385-2/2- Bize Osman b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Cerir, A'meş'den tahdis etti, o İbrahim'den, o Alkame'den şöyle dediğini rivâyet etti: Ben Abdullah b. Mesud ile Mina'da yürümekte iken Osman b. Affân onunla karşılaşıverdi. Ey Abdurrahman'ın babası haydi gel dedi. (Alkame) dedi ki: Sonra onunla başbaşa kaldı. Abdullah kendisinin bir ihtiyacı olmadığını görünce bana: Gel ey Alkame dedi. Ben de yanına gittim. Osman ona: Ey Ebu Abdurrahman! Seni bakire bir kızla evlendirmeyelim mi? Belki daha önce kendinden alışmış olduğun bazı hususlar geri döner dedi. Abdullah: Madem bunu söyledin deyip Ebu Muaviye'nin rivâyet ettiği hadisin aynısını zikretti. [455]

Şerh

"Osman (radıyallâhu anh) İbn Mesud'u çağırıp onunla başbaşa kaldı ve ona dedi ki..." Bu sözler bu gibi hususların gizlice konuşulmasının müstehap olduğuna delildir. Çünkü bu gibi hususlar insanlar arasında söylenip dile getirilmesi utanılacak hususlardandır. "Seni bakire bir kızla evlendirmeyelim mi?" sözü de bakire ile evlenmenin ve dula göre daha faziletli olduğunun delilidir. Nitekim az önce "genç bir kız" sözünü açıklarken söylediğimiz gibi mezhep âlimlerimiz de böyle demişlerdir.

٣٣٨٦-٣/٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ عُمَارَةَ بْنِ عُمَيْرٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَا مَعْشَرَ الشَّبَابِ مَنْ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ الْبَاءَةَ فَلْيَتَزَوَّجْ فَإِنَّهُ أَغَضُّ لِلْبَصَرِ وَأَحْصَنُ لِلْفَرْجِ وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَعَلَيْهِ بِالصَّوْمِ فَإِنَّهُ لَهُ وِجَاءٌ

455 3384 numaralı hadisin kaynakları

3386-3/3- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Muaviye, A'meş'den tahdis etti, o Umare b. Umeyr'den, o Abdurrahman b. Yezid'den, o Abdullah'tan şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize: *"Ey gençler topluluğu! Sizlerden evlenebilecek olanlar evleniversin. Çünkü o gözü (haramdan) daha çok korur, fercin iffetini daha çok himaye eder. (Evlenmeye) güç yetiremeyen ise oruç tutmaya baksın. Çünkü o, onu kırar"* buyurdu. [456]

٣٣٨٧-٤/٤- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ عُمَارَةَ بْنِ عُمَيْرٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ قَالَ دَخَلْتُ أَنَا وَعَمِّي عَلْقَمَةُ وَالْأَسْوَدُ عَلَى عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ وَأَنَا شَابٌّ يَوْمَئِذٍ فَذَكَرَ حَدِيثًا رُئِيتُ أَنَّهُ حَدَّثَ بِهِ مِنْ أَجْلِي قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِمِثْلِ حَدِيثِ أَبِي مُعَاوِيَةَ وَزَادَ قَالَ فَلَمْ أَلْبَثْ حَتَّى تَزَوَّجْتُ

3387-4/4- Bize Osman b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Cerir, A'meş'den tahdis etti, o Umare b. Umeyy'den, o Abdurrahman b. Yezid'den şöyle dediğini rivâyet etti: Ben ve amcam Alkame ile Esved Abdullah b. Mesud'un huzuruna girdik. (Abdurrahman) dedi ki: O gün ben genç bir delikanlı idim. (Abdullah b. Mesud) bir hadis zikretti. Kanaatimce onu benim için rivâyet etti. Dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu deyip Ebu Muaviye'nin hadisinin aynısını rivâyet etti. Ayrıca şunları da ekledi: (Abdurrahman) dedi ki: Bunun üzerine ben de vakit geçirmeden evlendim dedi. [457]

Şerh

"Abdurrahman b. Yezid'den dedi ki: Ben amcam Alkame ve Esved, Abdullah b. Mesud'un huzuruna girdim." Hadis bütün nüshalarda bu şekildedir ve doğrusu da budur. Kadı Iyaz dedi ki: Bazı rivâyetlerde ben ve iki amcam Alkame ile Esved şeklindedir. Oysa bu apaçık bir hatadır. Çünkü Esved, Abdurrahman b. Yezid'in kardeşidir, amcası değildir. Alkame ise her ikisinin de amcasıdır. Sözü geçen de Alkame b. Kays'dır.

"Bir hadis zikretti, kanaatimce onu benim için rivâyet etti." Nüshaların bir çoğunda bu lafız "(رئيت): Bana öyle göründü ki" şeklindedir. Bazılarında da: "(رأيت) : Gördü(ğü)m (kadarıyla)" şeklindedir. Her ikisi de doğrudur. Birincisi zan anlamındadır. İkincisi de bilgi anlamındadır.

---

456 Buhari, 5066; Tirmizi, 1081; Nesai, 2238, 2241, 3209, 3210; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9385
457 3386 numaralı hadisin kaynakları

٣٣٨٨-.../٥- حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ سَعِيدٍ الْأَشَجُّ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ عُمَارَةَ بْنِ عُمَيْرٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ دَخَلْنَا عَلَيْهِ وَأَنَا أَحْدَثُ الْقَوْمِ بِمِثْلِ حَدِيثِهِمْ وَلَمْ يَذْكُرْ فَلَمْ أَلْبَثْ حَتَّى تَزَوَّجْتُ

3388-.../5- Bana Abdullah b. Said el-Eşec tahdis etti, bize Veki' tahdis etti, bize A'meş, Umare b. Umeyy'den tahdis etti, o Abdurrahman b. Yezid'den, o Abdullah'tan şöyle dediğini rivâyet etti: Grubun en genci ben olduğum halde onun huzuruna girdik deyip öncekilerin hadisi ile aynı şekilde rivâyet etti ama: "Ben de vakit geçirmeden evlendim" ibaresini zikretmedi.[458]

٣٣٨٩-٥/٦- وَحَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ الْعَبْدِيُّ حَدَّثَنَا بَهْزٌ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ نَفَرًا مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ سَأَلُوا أَزْوَاجَ النَّبِيِّ ﷺ عَنْ عَمَلِهِ فِي السِّرِّ فَقَالَ بَعْضُهُمْ لَا أَتَزَوَّجُ النِّسَاءَ وَقَالَ بَعْضُهُمْ لَا آكُلُ اللَّحْمَ وَقَالَ بَعْضُهُمْ لَا أَنَامُ عَلَى فِرَاشٍ فَحَمِدَ اللهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ فَقَالَ مَا بَالُ أَقْوَامٍ قَالُوا كَذَا وَكَذَا لَكِنِّي أُصَلِّي وَأَنَامُ وَأَصُومُ وَأُفْطِرُ وَأَتَزَوَّجُ النِّسَاءَ فَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي

3389-5/6- Bana Ebu Bekr b. Nafi el-Abderi de tahdis etti, bize Behr tahdis etti, bize Hammâd b. Seleme, Sabit'den tahdis etti, o Enes'den rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabından birkaç kişi Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcelerine kimsenin görmediği zamandaki ameli hakkında soru sordular. Sonra onlardan biri: Ben kadınlarla evlenmeyeceğim dedi. Birileri: Ben et yemeyeceğim dedi. Birileri: Döşeğim üzerinde uyumayacağım dedi.

Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Allah'a hamd ve senâda bulunduktan sonra şöyle buyurdu: *"Bir takım kimselere ne oluyor ki şöyle şöyle demişler. Ama ben hem namaz kılarım hem uyurum, hem oruç tutarım hem tutmadığım zamanlar da var, kadınlarla da evlenirim. Benim sünnetimden yüz çeviren benden değildir."*[459]

---

458 3386 numaralı hadisin kaynakları
459 Nesai, 3217; Tuhfetu'l-Eşrâf, 334

Şerh

"Sünnetimden yüz çeviren benden değildir" bunun açıklaması ve bunun: Sünnete olduğu gibi inanmadan ondan yüz çevirerek terk eden anlamında olduğu belirtilmiş idi. Nikâhın müstehap olan şekli ile -geçtiği gibi- terk eden yahut da yatmaktan aciz olduğu için yahut da izin bulunan bir ibadetle meşgul olduğundan ya da benzeri bir sebep dolayısı ile yatak üzerinde uyumayan kimse ise bu husustaki yergi ve yasağın kapsamına girmez.

"Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Allah'a hamd ve senâda bulunduktan sonra: *"Bir takım kimselere ne oluyor ki şöyle şöyle demişler"* bu Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in benzeri bir halde verdiği bilinen hutbelere uygun bir ifadedir. O hoşlanmadığı bir hususu görüp bundan dolayı hutbe verecek olursa, ondan hoşlanmadığını sözkonusu eder ve bunu yapan kimseye yardımcı olmaz. Bu da onun üstün ahlakının bir göstergesidir. Çünkü bu işten kasıt hem o şahıstır hem de bütün hazır bulunanlardır hem de bunun kendisine ulaşacağı daha başkalarıdır. Bununla birlikte böyle bir konuşma ile bu kusurun sahibi de kalabalık arasında azarlanmamış olur.

٣٣٩٠-٦/٧- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ الْمُبَارَكِ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ وَاللَّفْظُ لَهُ أَخْبَرَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ عَنْ مَعْمَرٍ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ قَالَ رَدَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَلَى عُثْمَانَ بْنِ مَظْعُونٍ التَّبَتُّلَ وَلَوْ أَذِنَ لَهُ لَاخْتَصَيْنَا

3390-6/7- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Abdullah b. el-Mübarek tahdis etti, (H.) Bize Ebu Kureyb, Muhammed b. el-A'lâ da -lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti, bize İbnu'l-Mübarek Ma'mer'den haber verdi, o Zühri'den, o Said b. el-Müseyyeb'den, o Sa'd b. Ebi Vakkas'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Osman b. Mazun'u kadınlardan uzaklaşıp kendisini ibadete verme isteğini geri çevirdi. Şayet ona izin vermiş olsaydı biz de hayalarımızı burardık." [460]

Şerh

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kadınlardan uzaklaşıp ibadete yönelme isteğini reddetti. Eğer ona izin vermiş olsaydı biz de hayalarımızı burardık." İlim adamları der ki: Tebettül, kadınlardan uzaklaşıp nikâhı terk

460 Buhari, 5073, 5074; Tirmizi, 1083; Nesai, 3212; İbn Mace, 1848; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3856

etmek ve tamamen kendisini Allah'a ibadete vermek demektir. Tebettül'ün asıl anlamı kesmek, koparmak demektir. Meryem el-Betûl ve Fatıma el-Betûl ünvanları da buradan gelmektedir. Çünkü her ikisi de dinleri, faziletleri ve ahiretteki rağbet ve arzuları itibari ile çağdaşları olan kadınlardan uzak idiler. Bu yönden onlarla alakaları yoktu. "Malikinin tasarrufundan koparılmış sadaka" anlamı ile "sadakatün betletün" de buradan gelmektedir. Taberi dedi ki: Tebettül, dünya lezzetlerini ve arzularını terk edip her şeyi bırakıp yüce Allah'a ibadet etmeye kendisini vermek demektir.

"Onun isteğini kabul etmedi." Yani böyle bir şey yapmasını ona yasakladı. Bu bizim mezhep âlimlerimize göre nefsi, nikâhı arzu etmekle birlikte, nikâhın yükümlülüklerini karşılayabilecek olan -az önce geçtiği gibi- ile zor ve çok ibadet yapmak sureti ile tebettülden zarar gören kimseler hakkında yorumlanır. Nefsine zarar vermeden, zevcesinin olsun, başkasının olsun herhangi bir hakkını ihmal etmeden arzu ve zevklerden yüz çevirmeye gelince bunlardan uzak durmanın fazileti vardır, hatta bu emrolunan bir husustur.

"Eğer ona izin vermiş olsaydı biz de kendimizi burardık" sözü de şu demektir: Şayet kadınlardan ve kadınların dışında diğer dünya zevklerinden uzak durmaya dair ona izin olsaydı biz de tebettül imkânını bulabilmek için kadınlara duyulacak arzuyu önlemek maksadıyla kendimizi buracaktık. Bu sözler onların kendi içtihadlarına göre kendilerini burmanın caiz olduğu kanaatine sahip oldukları şeklinde yorumlanır. Ama onların bu kanaati uygun bir kanaat değildi. Çünkü küçük ya da büyük olsun insanoğlunun burulması haramdır. Beğavi dedi ki: Aynı şekilde eti yenmeyen bütün hayvanların burulması da haramdır. Eti yenen hayvanların ise küçükken burulmaları caiz, yaşları büyüdükten sonra haram olur. Allah en iyi bilendir.

٣٣٩١-٧/٨- وَحَدَّثَنِي أَبُو عِمْرَانَ مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ زِيَادٍ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ قَالَ سَمِعْتُ سَعْدًا يَقُولُ رُدَّ عَلَى عُثْمَانَ بْنِ مَظْعُونٍ التَّبَتُّلُ وَلَوْ أُذِنَ لَهُ لَاخْتَصَيْنَا

3391-7/8- Bana Ebu İmran, Muhammed b. Cafer b. Ziyad da tahdis etti, bize İbrahim b. Sa'd, İbn Şihâb ez-Zührî'den tahdis etti, o Said b. el-Müseyyeb'den şöyle dediğini rivâyet etti: Sa'd'ı şöyle derken dinledim: Osman b. Mazun'un kadınlardan uzak kalma isteği reddolundu. Eğer ona izin verilmiş olsaydı biz de hayalarımızı burardık. [461]

461 3390 numaralı hadisin kaynakları

٣٣٩٢-٨/٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا حُجَيْنُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ عُقَيْلٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ أَنَّهُ قَالَ أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ أَنَّهُ سَمِعَ سَعْدَ بْنَ أَبِي وَقَّاصٍ يَقُولُ أَرَادَ عُثْمَانُ بْنُ مَظْعُونٍ أَنْ يَتَبَتَّلَ فَنَهَاهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَلَوْ أَجَازَ لَهُ ذَلِكَ لَاخْتَصَيْنَا

3392-8/9- Bize Muhammed b. Râfi' tahdis etti, bize Huceyn b. el-Müsennâ tahdis etti, bize Leys, Ukayl'den tahdis etti, o İbn Şihâb'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Bana Said b. el-Müseyyeb'in haber verdiğine göre o Sa'd b. Ebi Vakkas'ı şöyle derken dinlemiştir: Osman b. Mazun kadınlardan uzak kalmak isteyince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona bunu yasakladı. Eğer ona bunun için izin vermiş olsaydı şüphesiz biz de hayalarımızı burardık. [462]

٢/٢- بَاب نَدْبِ مَنْ رَأَى امْرَأَةً فَوَقَعَتْ فِي نَفْسِهِ إِلَى أَنْ يَأْتِيَ امْرَأَتَهُ أَوْ جَارِيَتَهُ فَيُوَاقِعَهَا

2/2- BİR KADINI GÖRÜP DE ONDA AKLI KALAN KİMSEYİ HANIMINA YA DA CARİYESİNE GİDİP ONUNLA CİMA ETMEYE TEŞVİK BABI

٣٣٩٣-٩/١- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَأَى امْرَأَةً فَأَتَى امْرَأَتَهُ زَيْنَبَ وَهِيَ تَمْعَسُ مَنِيئَةً لَهَا فَقَضَى حَاجَتَهُ ثُمَّ خَرَجَ إِلَى أَصْحَابِهِ فَقَالَ إِنَّ الْمَرْأَةَ تُقْبِلُ فِي صُورَةِ شَيْطَانٍ وَتُدْبِرُ فِي صُورَةِ شَيْطَانٍ فَإِذَا أَبْصَرَ أَحَدُكُمْ امْرَأَةً فَلْيَأْتِ أَهْلَهُ فَإِنَّ ذَلِكَ يَرُدُّ مَا فِي نَفْسِهِ

3393-9/1- Bize Amr b. Ali tahdis etti, bize Abdü'l-A'la tahdis etti, bize Hişam b. Ebu Abdullah, Ebu Zubeyr'den tahdis etti, o Cabir'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir kadın gördü. Sonra hanımı Zeyneb'in yanına gitti. O sırada kendisine ait bir deriyi ovalıyormuş. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ihtiyacını gördükten sonra ashabının ya-

462 3390 numaralı hadisin kaynakları

nına çıkarak şöyle buyurdu: *"Şüphesiz ki kadın bir şeytan suretinde gelir, bir şeytan suretinde arkasını dönüp gider. Bu sebeple sizden biriniz bir kadın görecek olursa hanımının yanına gitsin. Şüphesiz ki bu onun nefsinde olanı geri çevirir."* [463]

٣٣٩٤-.../٢- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ عَبْدِ الْوَارِثِ حَدَّثَنَا حَرْبُ بْنُ أَبِي الْعَالِيَةِ حَدَّثَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ رَأَى امْرَأَةً فَذَكَرَ بِمِثْلِهِ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ فَأَتَى امْرَأَتَهُ زَيْنَبَ وَهِيَ تَمْعَسُ مَنِيئَةً وَلَمْ يَذْكُرْ تُدْبِرُ فِي صُورَةِ شَيْطَانٍ

3394-.../2- Bize Zuheyr b. Harb tahdis etti, bize Abdüssamet b. Abdülvar tahdis etti, bize Harb b. Ebu'l-Aliye tahdis etti, bize Ebu Zubeyr, Cabir b. Abdullah'tan tahdis ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir kadın gördü deyip önceki hadisi aynen zikretti. Ancak rivâyetinde şunları söyledi: O, bir deriyi ovalamakta olan hanımı Zeyneb'in yanına gitti. Fakat rivâyetinde *"bir şeytan suretinde arkasını dönüp gider"* ibaresini zikretmedi. [464]

٣٣٩٥-١٠/٣- وَحَدَّثَنِي سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ أَعْيَنَ حَدَّثَنَا مَعْقِلٌ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ قَالَ قَالَ جَابِرٌ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ إِذَا أَحَدُكُمْ أَعْجَبَتْهُ الْمَرْأَةُ فَوَقَعَتْ فِي قَلْبِهِ فَلْيَعْمِدْ إِلَى امْرَأَتِهِ فَلْيُوَاقِعْهَا فَإِنَّ ذَلِكَ يَرُدُّ مَا فِي نَفْسِهِ

3395-10/3- Bana Seleme b. Şebib de tahdis etti, bize Hasan b. A'yen tahdis etti, bize Ma'kil, Ebu Zubeyr'den şöyle dediğini tahdis etti: Cabir dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Biriniz bir kadını beğenir de o kalbinde yer ederse hemen kendi hanımının yanına gitsin, onunla beraber olsun. Çünkü bu onun nefsinde olanı geri çevirir."* [465]

Şerh

(3393-3395 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in (3393) *"Kadın bir şeytan suretinde gelir ve bir şeytan suretinde gider. Bu sebeple biriniz bir kadın görecek olursa kendi hanımının yanına gitsin. Çünkü bu onun nefsinde olanı geri çevirir."*

---

463 Ebu Davud, 2151; Tirmizi, 1158; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2975
464 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2685
465 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2964

Diğer rivâyette (3395) *"Biriniz bir kadını beğenip de kalbinde yer edecek olursa hemen kendi hanımının yanına gitsin, onunla birlikte olsun. Çünkü bu onun nefsinde olanı geri çevirir"* buyurmaktadır. Bu ikinci rivâyet birinci rivâyete açıklık getirmektedir. Hadisin anlamına gelince, bir kadın görüp de şehveti harekete geçen bir kimsenin kendi hanımının yanına ya da varsa cariyesinin yanına gitmesi ve şehvetini bertaraf edip nefsini sükûnete erdirmesi için böylelikle kalbini (zihnini) yapmakta olduğu işe toparlayabilmesi için onunla birlikte olsun.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Şüphesiz kadın bir şeytan suretinde gelir ve bir şeytan suretinde arkasını dönüp gider"* buyruğu hakkında şöyle söylemişlerdir: Bununla nefsin hevasına ve kadın vesilesi ile fitneye çağırmaya işaret edilmektedir. Çünkü yüce Allah erkeklerin nefislerinde kadınlara karşı bir eğilim, onlara bakmaktan ve onları ilgilendiren hususlardan zevk ve lezzet almayı taktir buyurmuştur. Bu yönü ile o vesvesesi, şerri insana süslü göstermesi sebebi ile şerre çağırması bakımından şeytanı andırmaktadır. Buradan da şu hüküm çıkarılmaktadır: O halde zaruret olmadıkça kadınlar erkeklerin arasına çıkmamalıdır. Erkeklerin de kadının elbisesine bakmaması ve kayıtsız ve şartsız olarak gözünü ondan başka tarafa çevirmesi gerekir.

"Bir deriyi ovalarken" dil bilginlerinin dediklerine göre "ma's: ovalamak" demektir. Mim harfi ötreli, nun harfi kesreli sonra da medli bir hemze arkasından yuvarlak te ile "menîe" sagira, kebira ve zebiha vezninde olup dil bilginlerinin dediklerine göre tabaklanmaya bırakıldığı ilk sıradaki deriye denilir. Kisâî ise tabaklanmak işleminde kaldığı sürece deriye "menîe" denilir demiştir. Ebu Ubeyde ise tabaklamanın ilk sıralarındaki deriye meniye denilir. Sonra efik denilir, çoğulu da ufuktur. Bundan sonrasına ise edin denilir. Allah en iyi bilendir.

"Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir kadın gördü. Hanımı Zeyneb'in yanına gidiverdi. O sırada kendisine ait bir deriyi ovalıyordu. İhtiyacını gördükten sonra ashabının yanına çıkarak: *Kadın şeytan suretinde gelir...*" buyurdu.

İlim adamları der ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in böyle yapması bu gibi hallerde ne yapmaları gerektiğini onlara açıklamak ve onları irşad etmek için yapmıştır. Böylelikle onlara hem fiili ile hem sözü ile öğretmiş oldu.

Hadisten anlaşıldığına göre erkeğin gündüzün ve başka zamanlarda bırakılması mümkün olan bir meşguliyeti bulunduğu halde hanımından beraber olmayı istemesinde bir sakınca olmadığı hükmü anlaşılmaktadır. Çünkü erkeğin gecikmesi sebebi ile bedenine, kalbine ya da görmesine zarar verebilecek şekilde şehveti baskın bir hal almış olabilir. Allah en iyi bilendir.

٣/٣- بَاب نِكَاحِ الْمُتْعَةِ وَبَيَانِ أَنَّهُ أُبِيحَ ثُمَّ نُسِخَ ثُمَّ أُبِيحَ ثُمَّ نُسِخَ وَاسْتَقَرَّ تَحْرِيمُهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ

3/3- MUT'A NİKÂHI VE ÖNCE MÜBAH KILINIP SONRA NESH EDİLDİĞİ SONRA BİR DAHA MÜBAH KILINIP SONRA NESH EDİLDİĞİ VE SONUNDA KIYAMETE KADAR HARAM HÜKMÜNÜN KARAR BULDUĞU BABI

Şunu bilelim ki Kadı Iyaz bu bab ile ilgili oldukça özlü açıklamalarda bulunmuş ve bu hususta son derece nefis konuları dile getirdiği gibi kendisine muhalif olunan bazı değerlendirmelerde de bulunmuştur. O halde bizim yapacağımız önce onun zikrettiklerini özlü bir şekilde kısaltarak nakletmek sonra da kendisinin kabul olunmayan ve ona muhalefet olunan kanaatlerini sözkonusu etmek ve tercih olunan görüşe de dikkat çekmek olacaktır.

el-Mâzeri dedi ki: Sabit olduğu üzere mut'a nikâhı İslam'ın ilk yıllarında caiz idi. Sonra burada sözkonusu edilen sahih hadisler ile bu nikâhın nesh olduğu ve mut'a nikâhının haramlığı üzerinde icmanın gerçekleştiği, bu hususta da bid'atçiliğe kaçan bir kesim dışında kimsenin muhalefet etmediği sabit olmuştur. Bu bid'atçi kesim de bu hususta varid olmuş bir takım hadisleri delil diye almıştır. Biz ise bunların mensuh olduğunu söylediğimiz için bu hadislerde onların lehine delil olacak bir taraf yoktur. Ayrıca onlar yüce Allah'ın: *"O halde onlardan hangisi ile faydalandı iseniz (mut'a yaptıysanız) bundan dolayı onlara tayin edildiği şekilde mehirlerini veriniz"* (Nisa, 24) buyruğunu da delil gösterdiler.

İbn Mesud'un kıraatinde ise bu "bir süreye kadar onlardan hangisinden faydalandı iseniz (mut'alandı iseniz)" şeklindedir. İbn Mesud'un bu kıraati ise şaz bir kıraattir, ne Kur'ân-ı Kerim'den bir âyet olarak delil gösterilebilir, ne bir haber (hadis vs.) olarak delil gösterilebilir, ne de gereğince amel etmek gerekir.

el-Mâzeri devamla dedi ki: Züfer dedi ki: Kim mut'a nikâhı yaparsa onun bu nikâhı ebedilik vasfını da kazanır. Sanki o bu görüşü ile mut'a nikâhında vade belirlemeyi geçersiz kabul edilen nikâhtaki fasit şartlar türünden değerlendirmiş gibidir. Böyle bir şart fasid olur ama nikâh sahihtir.

(Devamla) el-Mâzeri dedi ki: Müslim'in Sahihi'nde mut'anın yasaklanışı ile ilgili rivâyetler ihtilaflıdır. Buradaki rivâyetlerde Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in mut'a nikâhını Hayber günü yasakladığı belirtildiği gibi Mekke'nin

fethedildiği gün bunu yasakladığı da rivâyet edilmektedir. Mut'a nikâhını caiz kabul edenler bunu delil alıp hadislerin birbiri ile çatıştıklarını ve bu ihtilafın hadisleri tenkit etme sebebi olduğunu ileri sürecek olursak biz de şöyle deriz: Bu iddia bir hata değildir ve bu bir çelişki de değildir. Çünkü bir süre yasaklandıktan sonra bir başka zaman o yasağın tekid edilmesi yahut da yasağın daha yaygın bir hal alması için tekrar yasaklanması doğrudur, mümkündür. Böylelikle ilk olarak o yasağı işitmemiş olan da işitmiş olur. Buna bağlı olarak bazı raviler belli bir zamandaki yasağı işitmiş, diğer bazıları başka bir zamandaki yasağı işitmiş, onların her biri kendi işittiğini nakledip ve onu işittiği zamana izafe etmiştir. el-Mâzeri'nin açıklamaları bunlardır.

Kadı Iyaz dedi ki: Mut'a nikâhının mübah olduğu ile ilgili hadisi ashab-ı kiramdan bir topluluk rivâyet etmiş bulunmaktadır. Müslim bu hadisi İbn Mesud, İbn Abbas, Cabir, Seleme b. el-Ekva, Sebre b. Ma'bed el-Cüheni'den diye zikretmiş olup bütün bu hadislerde mut'anın hazerde (ikamet halinde) mübah kılındığına dair bir ifade yoktur. Bütün bunlar onların zaruret içinde bulundukları ve kadınları yanlarında olmadığı gaza sebebi ile yaptıkları seferlerinde olmuştur. Üstelik onların ülkeleri sıcak ve kadınsız kalmaya tahammülleri de oldukça az olur.

Müslim, İbn Ebu Amra'nın rivâyet ettiği hadiste (3415) mut'a nikâhının İslam'ın ilk zamanlarında onu yapmaya mecbur kalan kimseler için -tıpkı meyte ve benzerlerinde olduğu gibi- bir ruhsat olduğunu zikretmiştir. İbn Abbas (r.anhuma)'dan da buna benzer bir rivâyet gelmiş bulunmaktadır. Yine Müslim Seleme b. el-Ekva'dan (3404) Evtas günü mut'a nikâhının mübah kılındığını sözkonusu ettiği gibi Sebre'nin Mekke'nin fethedildiği günü mübah kılındığı rivâyetini (3406) kaydetmektedir. Her ikisi aynı olayın rivâyetidir. Sonra da aynı günde haram kılınmıştır .

Ali (radıyallâhu anh)'ın rivâyet ettiği (3417) hadisinde ise Mekke fethinden önce gerçekleşmiş bulunan Hayber günü olduğu belirtilmektedir. Müslim'den başkaları ise Ali (radıyallâhu anh)'dan rivâyet edildiği üzere Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Tebük gazvesinde mut'a nikâhını yasaklamıştır. Bu ise İshak b. Raşid'in ez-Zührî'den diye naklettiği bir rivâyettir. O Abdullah b. Muhammed b. Ali'den, o babasından, o Ali'den diye rivâyet etmiş fakat hiçkimse bu hususta ona mütabaat etmemiştir. Bu rivâyet ise onun (İshak'ın) bir yanlışıdır. Ayrıca bu hadisi Malik ise Muvatta'da, Süfyan b. Uyeyne el-Umeri, Yunus ve başkaları da ez-Zührî'den rivâyet etmiş olup onların rivâyetlerinde "Hayber günü" denilmektedir. Müslim de bunu aynı şekilde bir topluluktan, onlar ez-Zührî'den diye rivâyet etmişlerdir. Sahih olan rivâyet şekli de budur. Ebu

Davud ise er-Rabî' b. Sebre'den, o babasından mut'anın Vedâ Haccında yasaklandığı rivâyetini kaydetmektedir. Ebu Davud da: Bu rivâyet ise bu hususta nakledilmiş rivâyetlerin en sahihidir demiştir.

Yine Sebre'den mut'a nikâhının Vedâ Haccında mübah kılındığı sonra Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in o zaman da kıyamet gününe kadar bunu yasakladığı rivâyeti nakledilmiş bulunmaktadır.

Hasan-ı Basri'den ise mut'a nikâhı kaza umresi dışında hiçbir zaman helal kılınmadığını söylediği rivâyet edilmektedir. Bu açıklama aynı şekilde Sebre el-Cüheni'den de rivâyet edilmiştir.

Müslim ise Sebre hadisinin gelen rivâyetlerinde Muhammed b. Said ed-Dârimi'nin İshak b. İbrahim'in ve Yahya b. Yahya'nın rivâyeti dışında hiçbir rivâyette vakit tayin etmemektedir. Yalnız bu rivâyetlerde bunun Mekke'nin fethi günü olduğunu sözkonusu etmektedir. İlim adamlarının dediklerine göre Vedâ Haccında mübah kılındığı rivâyeti bir hatadır. Çünkü o gün ne bir zorunluluk ne de bir bekarlık sözkonusu idi. Çoğunlukla da hanımları ile birlikte hacc etmişlerdi. Vedâ Haccında olan ile ilgili sahih vakıa ise sadece -başka rivâyetlerde geldiği gibi- o nikâhın yasaklanmasından ibarettir. Bu durumda Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Vedâ Haccında mut'a nikâhını yeniden yasaklaması insanların o haccda toplanması ve hazır bulunanın hazır olmayana tebliğ etmesi, dinin tamamlanması ve daha başka hususların kesin halini aldığı gibi şeriatın hükümlerinin kesin halinin tespit edilmesi sebebi iledir. Yine o gün helal ve haramı açıkça bildirmiş ve o gün "kıyamete kadar" buyurmak sureti ile mut'a nikâhının kesin olarak haram olduğunu ifade etmiş idi.

Kadı Iyaz (devamla) dedi ki: Mut'a nikâhının Hayber günü, kaza umresi, Mekke'nin fethedildiği gün ve Evtas gazvesi günü haram kılındığı ile ilgili gelmiş olan rivâyetlerin bütün bu vakıalarda onun bunu tekrar yeniden yasakladığını dile getirdiği anlamına gelme ihtimali de vardır. Çünkü mut'a nikâhının Hayber günü haram kılındığı ile ilgili hadis sahihtir ve bu hadisin tenkit edilecek bir tarafı yoktur. Aksine bu hadis sika ve sağlam ravilerin rivâyeti ile sabit olmuştur. Fakat Süfyan'ın rivâyetinde Hayber'in fethedildiği günü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in mut'a nikâhını ve ehlî merkeblerin etlerini yasakladığı da belirtilmektedir. Kimi ilim adamlarına göre bu ifadeler arasında bir zaman aralığı bulunmaktadır. O da şu demektir: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) mut'a nikâhını haram kılmıştır demekle birlikte bunun ne zaman haram kılındığını beyan etmemiştir. Sonra da: Ehlî merkeblerin etlerini de Hayber günü haram kılmıştır diye eklemiştir. Böylelikle Hayber günü özel olarak eşek etlerinin haramlığını beyan için olur ama mut'a nikâhının

haram kılınma zamanını (bu rivâyette) ayrıca beyan etmemiştir. Böylelikle rivâyetlerin arası cem ve telif edilebilir. Bu kanaatin sahibi kimse ise şunları da söyler: İşte mut'a nikâhının Mekke'de (fetih sırasında) haram kılındığı rivâyeti bakımından daha uygun açıklamadır. Ama eşek etlerinin haram kılınma zamanının ise Hayber günü gerçekleştiğinde hiçbir şüphe yoktur.

Kadı Iyaz dedi ki: Şayet Süfyan'dan başkasından gelmiş olan diğer rivâyetler bunu destekleyecek mahiyette olsaydı en güzel açıklama budur. Ama bundan daha uygunu bizim söylediğimiz haram kılmanın tekrarlanmış olduğudur. Fakat yine geriye mut'a nikâhının kaza umresinde Mekke fethedildiği günde ve Evtas gününde mübah kılındığını sözkonusu eden rivâyetlere açıklık getirmektedir. Muhtemelen Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) haram kılındıktan sonra zaruret dolayısıyla mut'a nikâhını onlara mübah kılmış, sonra da onu ebedi olarak haram kılmıştır. Bu durumda Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) mut'a nikâhını Hayber günü ve kaza umresinde haram kıldıktan sonra zaruretten ötürü Mekke'nin fethedildiği günü mübah kılmış, sonra da yine Mekke'nin fethedildiği günü ebediyyen haram kılmıştır. Bu durumda da mut'a nikâhının Vedâ Haccı gününde mübah kılındığı şeklindeki rivâyet de sâkıt olur. Çünkü bu Sebre el-Cüheni'den nakledilmiş bir rivâyettir. Halbuki sağlam ve sika ravilerin ondan naklettikleri rivâyet Mekke'nin fethedildiği gün mübah kılındığı rivâyetidir. Vedâ Haccında gerçekleşen ise sadece haram kılındığıdır. Böylelikle onun hadisinde ravilerin cumhurunun üzerinde ittifak ettikleri ve onun dışındaki diğer ashabın (r.anhum) Mekke fethedildiği günü yasaklandığı şeklinde muvafakat ettiği kadarı alınır. Bu durumda Vedâ Haccı günü mut'a nikâhının haram kılınması -daha önce geçtiği gibi- bir te'kid ve bu hükmün yaygınlaştırılması maksadıyla yapılmış olur.

Hasan(-ı Basri'nin) bu ancak kaza umresinde olmuştur, öncesinde de sonrasında da olmamıştır şeklindeki görüşüne gelince; Hayber günü haram kılındığı hususunda sabit olan hususlar onun bu kanaatini reddetmektedir. Hayber ise kaza umresinden öncedir. Mut'a nikâhının Mekke'nin fethedildiği gün ve Evtas günü mübah kılındığına dair rivâyetler ile birlikte bunun rivâyeti daha sahih bulunan diğer hadislerin de ravisi olan Sebre el-Cüheni'den sadece gelmiştir. Bu durumda daha sahih olan rivâyetlere aykırı olan kısım terk edilir.

Kimi ilim adamı da bu haram ve mübah kılışın ve nesh edilişin iki defa sözkonusu olduğu hususlardan birisidir. Allah en iyi bilendir. Kadı Iyaz'ın açıklamaları bunlardır.

Doğru ve tercih edilen kanaat de haram kılmanın ve mübah kılmanın iki defa gerçekleştiğidir. Mut'a Hayber gününden önce helaldi, sonra Hayber günü haram kılındı. Sonra arka arkaya gerçekleştikleri için aynı zamanda meydana gelen Evtas ve Mekke'nin fethi günü mübah kılındı, sonra yine bundan üç gün sonra kıyamet gününe kadar ebediyyen haram kılınmış ve haramlık hükmü süreklilik kazanmıştır. Buna göre mübah kılış Hayber'den öncesine özeldir, haram kılış da ebedi olmak üzere Hayber günü gerçekleşmiştir. Mekke fethedildiği günde -Mekke fethinden önce mübah kılınması sözkonusu olmaksızın- haramlığın sadece te'kid olduğu bildirilmiştir, denilemez. (Yani) el-Mâzeri ile Kadı Iyaz'ın tercih ettiklerini kabul edemeyiz. Çünkü Müslim'in Mekke'nin fethedildiği gün, mübah olduğuna dair zikretmiş olduğu rivâyetler bu hususta son derece açıktır. Dolayısıyla bu rivâyetleri ıskat etmek caiz değildir. Ayrıca mübah kılışın tekrarlanmasının önünde herhangi bir engel de bulunmamaktadır. Allah en iyi bilendir.

Kadı Iyaz dedi ki: İlim adamlarının ittifak ettiklerine göre bu mut'a nikâhı miras hükmünü doğurmamak üzere belli bir süreliğine kadar yapılan bir nikâh idi. Bu nikâhta ayrılık da herhangi bir talaka gerek olmaksızın nikâh süresinin sona ermesi ile gerçekleşirdi. Ama bundan sonra mut'a nikâhının haram kılındığı -Rafiziler dışında- bütün ilim adamları tarafından kabul edilmiştir. İbn Abbas (radıyallâhu anh) ise mut'a nikâhının mübah olduğunu söylerdi. Sonra onun bu görüşünden döndüğü de rivâyet edilmektedir. Kadı Iyaz devamla dedi ki: İlim adamlarının icma ettikleri üzere şu anda (yani bu husustaki icmadan sonra) ne zaman mut'a nikâhı yapılırsa bunun bâtıl olduğuna hüküm verilir. İster duhulden olsun, ister sonra olsun farketmez. Bundan tek istisna daha önce Züfer'den nakledilen kanaattir.

Maliki mezhebine mensup ilim adamları mut'a nikâhı yapıp da ilişki kurulduğundan ötürü had uygulanıp uygulanmayacağı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Bizim mezhebimize göre akit şüphesi ve bu husustaki görüş ayrılığı şüphesi dolayısı ile had uygulanmaz. Bu görüş ayrılığının kaynağı da usûl âlimlerinin ihtilaftan sonraki icma hakkındaki ihtilaflarından kaynaklanmaktadır. Acaba böyle bir icma ihtilafı kaldırıp artık mesele üzerinde icma olunmuş bir mesele haline gelir mi gelmez mi hususudur. Bizim mezhep âlimlerimizin daha sahih kabul edilen kanaatine göre böyle bir ihtilaflı hali ortadan kaldırmış olmaz, aksine bu hususta görüş ayrılığı devam eder ve bundan sonra mesele ebediyyen icma olunmuş bir mesele halini almaz. Kadı Ebu Bekr el-Bakillani de bu kanaattedir. Kadı Iyaz der ki: Mutlak bir nikâh yapıp da niyeti ancak kendisinin niyetinde tespit ettiği bir süre kadar onunla kalmak olan bir

kimsenin nikâhı sahihtir, helaldir ve bu mut'a nikâhı sayılmaz. Çünkü mut'a nikâhı ancak sözü edilen (belli bir süre) şartı ile sözkonusu olur. Fakat İmam Malik: Bu insanın ahlakına yakışmaz demiştir. Evzâî de istisna teşkil ederek bu bir mut'a nikâhıdır ve bunda hayır yoktur demiştir. Allah en iyi bilendir.

٣٣٩٦-١١/١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ الْهَمْدَانِيُّ حَدَّثَنَا أَبِي وَوَكِيعٌ وَابْنُ بِشْرٍ عَنْ إِسْمَعِيلَ عَنْ قَيْسٍ قَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ يَقُولُ كُنَّا نَغْزُو مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لَيْسَ لَنَا نِسَاءٌ فَقُلْنَا أَلَا نَسْتَخْصِي فَنَهَانَا عَنْ ذَلِكَ ثُمَّ رَخَّصَ لَنَا أَنْ نَنْكِحَ الْمَرْأَةَ بِالثَّوْبِ إِلَى أَجَلٍ ثُمَّ قَرَأَ عَبْدُ اللَّهِ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُحَرِّمُوا طَيِّبَاتِ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ

3396-11/1- Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr el-Hemdâni tahdis etti, bize babam Veki' ve İbn Bişr, İsmail'den tahdis etti, o Kays'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Abdullah'ı şöyle derken dinledim: Biz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte kadınlarımız olmaksızın gazaya çıkardık. (Ona) hayalarımızı buralım mı? dedik, o bize bunu yasakladı. Sonra da bizlere belli bir süreye kadar bir elbise karşılığında (mut'a nikâhı ile) nikâhlanmamıza ruhsat verdi. Sonra Abdullah: *"Ey iman edenler! Allah'ın size helal kıldığı o en temiz ve en güzel şeyleri haram kılmayın ve haddi aşmayın. Çünkü Allah haddi aşanları sevmez"* [466] buyruğunu okudu. [467]

Şerh

"Biz: Hayalarımızı buralım mı? dedik. O bize bunu yasakladı." Bu ibare bundan önceki babta sözünü ettiğimiz Allah'ın hilkatini değiştirmeyi ve neslin kesilmesi ile canlıya azap verilmesi sebebi ile hayaların burulmasının haram kılındığı kanaatine uygunluk vardır. Allah en iyi bilendir.

"Bize bir elbise ile bir kadını (mut'a nikâhı ile) nikâhlamamıza ruhsat verdi. Kasıt elbise ve bunun dışında her iki tarafın rıza gösterdikleri her bir değerdir.

Sonra Abdullah (b. Mesud): *"Ey iman edenler! Allah'ın size helal kıldığı o en temiz ve güzel şeyleri haram kılmayın..."* âyetini okuması ise onun İbn Abbas'ın görüşü gibi mut'a nikâhının mübah olduğuna ve neshedildiği rivâyetinin ona ulaşmamış olduğuna işaret vardır.

466 Maide, 87
467 Buhari, 4615, 5071 -muhtasar olarak-, 5075; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9538

٣٣٩٧-.../٢- وحَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ إِسْمَعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ وَقَالَ ثُمَّ قَرَأَ عَلَيْنَا هَذِهِ الْآيَةَ وَلَمْ يَقُلْ قَرَأَ عَبْدُ اللهِ

3397-.../2- Bize Osman b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Cerir, İsmail b. Ebu Halid'den bu isnâd ile aynısını rivâyet etti ve şunları ekledi: Sonra bize şu âyeti okudu dediği halde Abdullah okudu demedi. [468]

٣٣٩٨-١٢/٣- وحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ إِسْمَعِيلَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ كُنَّا وَنَحْنُ شَبَابٌ فَقُلْنَا يَا رَسُولَ اللهِ أَلَا نَسْتَخْصِي وَلَمْ يَقُلْ نَغْزُو

3398-12/3- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Veki', İsmail'den bu isnâd ile tahdis etti. (Abdullah) dedi ki: Bizler genç olarak: Ey Allah'ın Rasûlü! Hayalarımızı buralım mı? dedik. Dedi ama rivâyetinde -gazaya çıkardık- demedi. [469]

٣٣٩٩-١٣/٤- وحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ قَالَ سَمِعْتُ الْحَسَنَ بْنَ مُحَمَّدٍ يُحَدِّثُ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ وَسَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ قَالَا خَرَجَ عَلَيْنَا مُنَادِي رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَدْ أَذِنَ لَكُمْ أَنْ تَسْتَمْتِعُوا يَعْنِي مُتْعَةَ النِّسَاءِ

3399-13/4- Bize Muhammed b. Beşşâr da tahdis etti, Cabir b. Abdullah ve Seleme b. el-Ekva' dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in münadisi bulunduğumuz yere çıkıp geldi ve şüphesiz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) size mut'a yapmanıza -kadınlarla mut'ayı kastediyor- izin vermiştir dedi. [470]

٣٤٠٠-١٤/٥- وحَدَّثَنِي أُمَيَّةُ بْنُ بِسْطَامَ الْعَيْشِيُّ حَدَّثَنَا يَزِيدُ يَعْنِي ابْنَ زُرَيْعٍ حَدَّثَنَا رَوْحٌ يَعْنِي ابْنَ الْقَاسِمِ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ وَجَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَتَانَا فَأَذِنَ لَنَا فِي الْمُتْعَةِ

3400-14/5- Bana Umeyye b. Bistâm el-Ayşî tahdis etti, bize Yezid -yani b. Zurey''- tahdis etti, bize Ravh -yani b. el-Kasım- Amr b. Dinar'dan tahdis etti,

468 3396 numaralı hadisin kaynakları
469 3396 numaralı hadisin kaynakları
470 Buhari, 5117, 5118; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2230

o Hasan b. Muhammed'den, o Seleme b. el-Ekva' ve Cabir b. Abdullah'tan rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanımıza geldi ve bize mut'a için izin verdi. [471]

Şerh

(3399-3400 numaralı hadisler)

"Bana Umeyye b. Bistâm el-Ayşî de tahdis etti, bize Yezid b. Zurey'' tahdis etti, bize Ravh -ki o b. el-Kasım'dır- Amr b. Dinar'dan tahdis etti, o el-Hasan b. Muhammed'den, o Seleme b. el-Ekva' ve Cabir'den." Sened bazı nüshalarda bu şekildedir. Bazı nüshalarda ise el-Hasan b. Muhammed'in adı düşmüştür. Bunun yerine "Amr b. Dinar, Seleme b. el-Ekva ve Cabir'den" denilmiştir. Yine el-Mâzeri'nin zikrettiğine göre bu hususta nüshalar ihtilaflıdır. el-Hasan ismi İbn Mâhan'ın rivâyetinde sabit olmakla birlikte el-Culûdî'nin rivâyetinde düşmüştür.

Daha önce Umeyye b. Bistâm ismi ile ilgili olarak "Bistâm" isminin munsarıf olmasının caiz olmakla birlikte gayr-i munsarıf olduğu da kabul edilmiştir. Be harfi bazen kesreli (Bistam) okunabildiği gibi fethalı olarak (Bestam) şeklinde de okunabilir. el-Ayşî ise şin harfi iledir.

(3399) "Cabir b. Abdullah ve Seleme b. el-Ekva' dedi ki: ..." İkinci rivâyette ise (3400) "Seleme ve Cabir'den rivâyete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)..." denilmektedir. Buna göre ikinci rivâyette "yanımıza geldi" tabirinin onun elçisi ve münadisi yanımıza geldi anlamında, birinci rivâyette açıkça ifade ettiği gibi olma ihtimali de vardır. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanlarından geçerken bizzat kendi ağzından onlara bunları söylemiş olduğu ihtimali de vardır.

٣٤٠١-١٥/٦- وَحَدَّثَنَا الْحَسَنُ الْحُلْوَانِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ قَالَ عَطَاءٌ قَدِمَ جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللهِ مُعْتَمِرًا فَجِئْنَاهُ فِي مَنْزِلِهِ فَسَأَلَهُ الْقَوْمُ عَنْ أَشْيَاءَ ثُمَّ ذَكَرُوا الْمُتْعَةَ فَقَالَ نَعَمْ اسْتَمْتَعْنَا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ

3401-15/6- Bize Hasan b. Ali el-Hülvâni de tahdis etti... Atâ dedi ki: Cabir b. Abdullah umre yapmak üzere gelmişti. Konakladığı yerde hazır bulunanlar ona bazı hususlara dair sorular sordu. Sonra mut'ayı sözkonusu ettiler. O da: Evet biz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), Ebu Bekir ve Ömer dönemlerinde mut'a yaptık dedi. [472]

471 3399 numaralı hadisin kaynakları

472 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2463

Şerh

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ebu Bekir ve Ömer döneminde mut'a yaptık." Bu Ebu Bekir ve Ömer dönemlerinde mut'a yapan kimselere neshedildiği hükmünün ulaşmadığı şeklinde yorumlanmalıdır.

٣٤٠٢-١٦/٧- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ قَالَ سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ كُنَّا نَسْتَمْتِعُ بِالْقَبْضَةِ مِنَ التَّمْرِ وَالدَّقِيقِ الْأَيَّامَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَأَبِي بَكْرٍ حَتَّى نَهَى عَنْهُ عُمَرُ فِي شَأْنِ عَمْرِو بْنِ حُرَيْثٍ

3402-16/7- Bana Muhammed b. Râfi' tahdis etti... Ebu Zubeyr dedi ki: Cabir b. Abdullah'ı şöyle derken dinledim: Biz bir avuç hurma ve un karşılığında bir kaç gün süreliğine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve Ebu Bekir dönemlerinde, Ömer (radıyallâhu anh) bize bunu Amr b. Hureys durumu ile ilgili olarak yasaklayıncaya kadar mut'a yapardık. [473]

Şerh

"Bize Ömer bunu yasaklayıncaya kadar" bundan kastettiği bu hükmün neshedildiği bilgisi kendisine ulaştığı zamandır. Buna dair açıklama daha önceden geçti.

"Bir avuç hurma ve un karşılığında... mut'a yapardık." "Kubda: avuç" kaf harfi ötreli ve fethalı (kabza olarak) da söylenir. Ama ötreli söyleyiş daha fasihtir. Cevheri dedi ki: Ötreli olarak kubda, avucunun içerisine alıp avucunu üzerine kapattığı şeye denilir. Mesela ona bir avuç sevik ya da kuru hurma verdi denilir. Ama fethalı olarak söylendiği de olur.

٣٤٠٣-١٧/٨- حَدَّثَنَا حَامِدُ بْنُ عُمَرَ الْبَكْرَاوِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ يَعْنِي ابْنَ زِيَادٍ عَنْ عَاصِمٍ عَنْ أَبِي نَضْرَةَ قَالَ كُنْتُ عِنْدَ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ فَأَتَاهُ آتٍ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ وَابْنُ الزُّبَيْرِ اخْتَلَفَا فِي الْمُتْعَتَيْنِ فَقَالَ جَابِرٌ فَعَلْنَاهُمَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ ثُمَّ نَهَانَا عَنْهُمَا عُمَرُ فَلَمْ نَعُدْ لَهُمَا

3403-17/8- Bize Hâmid b. Ömer el-Bekravi de tahdis etti... Ebu Nadra dedi ki: Cabir b. Abdullah'ın yanında idim. Birisi onun yanına geldi ve: İbn Abbas ve Ebu Zubeyr iki mut'a (temettu haccı ile mut'a nikâhı hakkın-

473 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2850

da) anlaşmazlığa düştüler dedi. Bunun üzerine Cabir dedi ki: Biz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte her ikisini de yaptık. Sonra her ikisini de Ömer bize yasakladı. Artık bir daha bu ikisini yapmayın dedi. [474]

Şerh

"Bize Hâmid b. Ömer el-Bekravî tahdis etti." Daha önce defalarca belirttiğimiz gibi bu büyük dedesi Ebu Bekr el-Hassabi'ye mensubtur.

٣٤٠٤-١٨/٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ حَدَّثَنَا أَبُو عُمَيْسٍ عَنْ إِيَاسِ بْنِ سَلَمَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ رَخَّصَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَامَ أَوْطَاسٍ فِي الْمُتْعَةِ ثَلَاثًا ثُمَّ نَهَى عَنْهَا

3404-18/9- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti... İyas b. Seleme babasından şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Evtas gazvesi senesinde üç gün mut'a yapmaya ruhsat verdikten sonra onu yasakladı. [475]

Şerh

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Evtas senesinde..." bu hadis mut'anın Mekke'nin fethedildiği gün mübah kılındığına dair açık bir ifadedir. Mekke'nin fethedildiği gün ile Evtas günü aynı gündür. Evtas, Taif'de bir vadinin adıdır. Münsarıf da kullanılır. Gayr-ı munsarıf da olabilir. Onu munsarıf kabul edenler, vadiyi ve yeri kasteder. Munsarıf kabul etmeyenler ise benzerlerinde olduğu gibi o alanı, bölgeyi kasteder. Ama dilcilerin çoğunlukla kullanımı munsarıf olmadığı şeklindedir.

٣٤٠٥-١٩/١٠- وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ الرَّبِيعِ بْنِ سَبْرَةَ الْجُهَنِيِّ عَنْ أَبِيهِ سَبْرَةَ أَنَّهُ قَالَ أَذِنَ لَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ بِالْمُتْعَةِ فَانْطَلَقْتُ أَنَا وَرَجُلٌ إِلَى امْرَأَةٍ مِنْ بَنِي عَامِرٍ كَأَنَّهَا بَكْرَةٌ عَيْطَاءُ فَعَرَضْنَا عَلَيْهَا أَنْفُسَنَا فَقَالَتْ مَا تُعْطِي فَقُلْتُ رِدَائِي وَقَالَ صَاحِبِي رِدَائِي وَكَانَ رِدَاءُ صَاحِبِي أَجْوَدَ مِنْ رِدَائِي وَكُنْتُ أَشَبَّ مِنْهُ فَإِذَا نَظَرَتْ إِلَى رِدَاءِ صَاحِبِي أَعْجَبَهَا وَإِذَا نَظَرَتْ إِلَيَّ أَعْجَبْتُهَا ثُمَّ قَالَتْ أَنْتَ وَرِدَاؤُكَ يَكْفِينِي فَمَكَثْتُ مَعَهَا ثَلَاثًا ثُمَّ إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ مَنْ كَانَ عِنْدَهُ شَيْءٌ مِنْ هَذِهِ النِّسَاءِ الَّتِي يَتَمَتَّعُ فَلْيُخَلِّ سَبِيلَهَا

474 3015 numaralı hadisin kaynakları

475 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4520

3405-19/10- Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti... Sebre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize mut'a yapmak için izin verdi. Ben ve benimle birlikte bir adam ile Âmiroğullarından bir kadının yanına gittik. Kadın adeta mutedil derecede boynu uzun genç (dişi) bir deveyi andırıyordu. Biz ona bizimle mut'a nikâhı yapmasını teklif ettik. Kadın sen ne verirsin dedi. Ben: Ridamı (cübbemi) veririm dedim. Arkadaşım da aynı şekilde ridamı veririm dedi. Ama arkadaşımın ridası benim ridamdan daha iyi idi. Ama ben ondan daha gençtim. Kadın arkadaşımın ridasına baktı, ridasını beğendi. Bana bakınca da beni beğendi. Sonra: Sen ve ridan bana yetersiniz dedi. Onunla üç gün kaldıktan sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Her kimin yanında kendisi ile mut'a nikâhı yapmış olduğu bu kadınlardan birisi varsa artık onu serbest bıraksın"* buyurdu. [476]

Şerh

"Ben ve benimle birlikte bir adam Âmir oğullarından bir kadının yanına gittik. Kadın mutedil uzun boyunlu genç dişi bir deve gibiydi." Hadiste geçen "bekre" genç dişi deve demektir. Kastettiği genç ve güçlü (bir kadın) idi. "Ayta" ise mutedil ve ölçüleri güzel bir şekilde boynu uzun anlamındadır. Ayt da boynun uzun olması halini anlatır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Her kimin yanında kendileri ile mut'a yaptığı bu kadınlardan birisi varsa onu serbest bıraksın"* ibaresi bütün nüshalarda bu şekilde ifadenin delaleti sebebi ile "biha: kendisi ile" ibaresi hazfedilmiştir. Yahut da burada yetemettau: mut'a yaptığı ifadesi mübaşeret ettiği (cima yaptığı) anlamındadır. Meful hazfedilmiş demek olur.

٣٤٠٦-٢٠/١١- حَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ فُضَيْلُ بْنُ حُسَيْنٍ الْجَحْدَرِيُّ حَدَّثَنَا بِشْرٌ يَعْنِي ابْنَ مُفَضَّلٍ حَدَّثَنَا عُمَارَةُ بْنُ غَزِيَّةَ عَنْ الرَّبِيعِ بْنِ سَبْرَةَ أَنَّ أَبَاهُ غَزَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَتْحَ مَكَّةَ قَالَ فَأَقَمْنَا بِهَا خَمْسَ عَشْرَةَ ثَلَاثِينَ بَيْنَ لَيْلَةٍ وَيَوْمٍ فَأَذِنَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي مُتْعَةِ النِّسَاءِ فَخَرَجْتُ أَنَا وَرَجُلٌ مِنْ قَوْمِي وَلِي عَلَيْهِ فَضْلٌ فِي الْجَمَالِ وَهُوَ قَرِيبٌ مِنْ الدَّمَامَةِ مَعَ كُلِّ وَاحِدٍ مِنَّا بُرْدٌ فَبُرْدِي خَلَقٌ وَأَمَّا بُرْدُ ابْنِ عَمِّي فَبُرْدٌ جَدِيدٌ غَضٌّ حَتَّى إِذَا كُنَّا بِأَسْفَلِ مَكَّةَ أَوْ بِأَعْلَاهَا فَتَلَقَّتْنَا فَتَاةٌ مِثْلُ الْبَكْرَةِ الْعَنَطْنَطَةِ فَقُلْنَا هَلْ لَكِ أَنْ يَسْتَمْتِعَ مِنْكِ أَحَدُنَا قَالَتْ وَمَاذَا تَبْذُلَانِ فَنَشَرَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنَّا

476 Ebu Davud, 2072, 2073 -muhtasar olarak-, Nesai, 3367; İbn Mace, 1962 -uzunca-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3809

بُرْدَهُ فَجَعَلَتْ تَنْظُرُ إِلَى الرَّجُلَيْنِ وَيَرَاهَا صَاحِبِي تَنْظُرُ إِلَى عِطْفِهَا فَقَالَ إِنَّ بُرْدَ هَذَا خَلَقٌ وَبُرْدِي جَدِيدٌ غَضٌّ فَتَقُولُ بُرْدُ هَذَا لَا بَأْسَ بِهِ ثَلَاثَ مِرَارٍ أَوْ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ اسْتَمْتَعْتُ مِنْهَا فَلَمْ أَخْرُجْ حَتَّى حَرَّمَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

3406-20/11- Bize Ebu Kâmil Fudayl b. Husayn el-Cahderî tahdis etti, bize Bişr -yani b. Mufaddal- tahdis etti, bize Umare b. Gaziye, er-Rabî' b. Sebre'den tahdis ettiğine göre babası Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte Mekke'nin fethi gazasına katılmıştı (babası Sebre) dedi ki: On beş gün -otuz gündüz ve gece- kaldık. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de bize kadınlarla mut'a nikâhı yapmaya izin verdi. Bunun üzerine ben ve kavmimden bir adamla birlikte çıktık. Ben kendisinden daha yakışıklı idim. O ise daha çok, çirkine yakındı. Her birimizin de bir burdu vardı. Ama benim burdum (cübbem) yıpranmıştı. Amcamın oğlunun burdu ise yepyeni idi. Nihayet Mekke'nin alt ya da yukarı taraflarında iken uzun boyunlu, genç bir dişi deveyi andıran bir genç kız karşımıza çıktı. Biz ona: Bizden birimizin seninle mut'a nikâhı yapmana ne dersin dedik. O: Ne vereceksiniz dedi. Bunun üzerine her birimiz kendi burdunu (cübbesini) yaydı. O da iki erkeğe bakıp durdu. Benim arkadaşım, kadının cübbenin yan tarafına baktığını görünce ona: Bunun cübbesi eski, benim cübbem ise yepyenidir dedi. Kadın ise: Üç ya da iki defa bunun cübbesinin de bir zararı yok dedi. Sonra onunla ben mut'a yaptım. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) mut'ayı haram edinceye kadar da yanından çıkmadım. [477]

Şerh

"O da çirkine yakındı" demame fethalı dal harfi ile suretin çirkin olması anlamındadır.

"Benim burdum eski (yıpranmış) idi." Halik çürümeye yakın (yıpranmış) hali anlatır.

"Karşımıza uzun boyunlu, genç bir deveyi andıran genç bir kız çıktı." Buradaki atantana lafzı da az önceki hadiste geçen ve açıklaması yapılan el-ayta (mutedil uzun boyunlu) demektir. Sadece uzun boylu anlamına geldiği de söylenmiştir ama meşhur olan anlam ilkidir.

"Kadının yanına baktığını gördü." Elbisenin yan tarafına baktı demektir. Baştan aşağıya baktı anlamında olduğu da söylenmiştir.

477 3405 numaralı hadisin kaynakları

Bu hadiste o zaman için mut'a nikâhında veli ve şahitlerin bulunmasının sözkonusu olmadığına delil vardır.

٣٤٠٧-.../١٢- وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدِ بْنِ صَخْرٍ الدَّارِمِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ حَدَّثَنَا وُهَيْبٌ حَدَّثَنَا عُمَارَةُ بْنُ غَزِيَّةَ حَدَّثَنِي الرَّبِيعُ بْنُ سَبْرَةَ الْجُهَنِيُّ عَنْ أَبِيهِ قَالَ خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ عَامَ الْفَتْحِ إِلَى مَكَّةَ فَذَكَرَ بِمِثْلِ حَدِيثِ بِشْرٍ وَزَادَ قَالَتْ وَهَلْ يَصْلُحُ ذَاكَ وَفِيهِ قَالَ إِنَّ بُرْدَ هَذَا خَلَقٌ مَحٌّ

3407-.../12- Bize Ahmed b. Said b. Sahr ed-Dârimi de tahdis etti... er-Rabî' b. Sebre el-Cüheni, babasından şöyle dediğini tahdis etti: Mekke fethedildiği sene Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte çıkıp Mekke'ye gittik deyip sonra da (bir önceki) Bişr'in hadisini aynen zikretti ve şunları ekledi: Kadın: O bir işe yarar mı? dedi. Yine onun rivâyetinde: Bunun burdu ise oldukça eskidir" demiştir. [478]

Şerh

"Bunun burdu ise oldukça eskidir" ibaresinde mahr lafzı fethalı bir mim ve şeddeli bir ha iledir. Eski ve çürük demektir. Çürüyüp okunamaz hale geldiği zaman "mehhalkitab: kitap çürüdü" tabiri de buradan gelmektedir.

٣٤٠٨-٢١/١٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عُمَرَ حَدَّثَنِي الرَّبِيعُ بْنُ سَبْرَةَ الْجُهَنِيُّ أَنَّ أَبَاهُ حَدَّثَهُ أَنَّهُ كَانَ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي قَدْ كُنْتُ أَذِنْتُ لَكُمْ فِي الِاسْتِمْتَاعِ مِنَ النِّسَاءِ وَإِنَّ اللهَ قَدْ حَرَّمَ ذَلِكَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ فَمَنْ كَانَ عِنْدَهُ مِنْهُنَّ شَيْءٌ فَلْيُخَلِّ سَبِيلَهُ وَلَا تَأْخُذُوا مِمَّا آتَيْتُمُوهُنَّ شَيْئًا

3408-21/13- Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr tahdis etti... er-Rabî' b. Sebre el-Cüheni'nin tahdis ettiğine göre babası da kendisine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte iken şöyle buyurduğunu tahdis etti: *"Ey insanlar! Ben size kadınlarla mut'a nikâhı yapmanıza izin vermiştim ve şüphesiz Allah bunu kıyamet gününe kadar haram kıldı. Her kimin yanında bu kadınlardan birileri varsa onu serbest bıraksın ve ona verdiklerinizden geriye de bir şey almayın."* [479]

---

478 3405 numaralı hadisin kaynakları

479 3405 numaralı hadisin kaynakları

Şerh

"Size kadınlarla mut'a nikâhı yapmanıza izin vermiştim... Onlardan bir şey almayın" Bu hadis-i şerifte aynı hadiste Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sözü ile nasih ve mensuh açıkça bir arada zikredilmiş bulunmaktadır. Tıpkı: *"Size kabir ziyaretini yasaklamıştım, artık onları ziyaret edebilirsiniz"* hadisi gibidir. Yine bu hadiste mut'a nikâhının kıyamet gününe kadar haram kılındığı açıkça ifade edilmiştir. Böylelikle daha önceki hadiste geçen Ebu Bekir ve Ömer dönemine kadar mut'a yapıyorlardı şeklindeki hadis-i şerifin yine az önce kaydettiğimiz gibi neshedici buyruğun kendilerine ulaşmamış olduğu şeklinde tevil edilmesi de bir zorunluluk olmaktadır. Diğer taraftan bu hadiste mut'a nikâhı yapılan kadına önceden verilen mehrin artık ona ait olduğu ve ondan geriye bir şey almanın helal olmadığı hükmü de anlaşılmaktadır. İsterse tespit edilen vadeden önce o kadından ayrılmış olsun. Tıpkı bilinen nikâhta tayin edilen mehrin cinsel ilişki ile kadına tamamen ait olması ve artık bundan sonra ayrılmak sebebi ile o mehirden bir şey düşmeyeceği gibi.

٣٤٠٩-.../١٤- وَحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ عُمَرَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَائِمًا بَيْنَ الرُّكْنِ وَالْبَابِ وَهُوَ يَقُولُ بِمِثْلِ حَدِيثِ ابْنِ نُمَيْرٍ

3409-.../14- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Abde b. Süleyman, Abdulaziz b. Ömer'den bu isnâd ile tahdis edip dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i rükn (ihaceri) ile kapı arasında şöyle buyururken dinledim deyip hadisi İbn Numeyr'in rivâyet ettiği gibi rivâyet etti.[480]

٣٤١٠-٢٢/١٥- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ الرَّبِيعِ بْنِ سَبْرَةَ الْجُهَنِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ أَمَرَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ بِالْمُتْعَةِ عَامَ الْفَتْحِ حِينَ دَخَلْنَا مَكَّةَ ثُمَّ لَمْ نَخْرُجْ مِنْهَا حَتَّى نَهَانَا عَنْهَا

480 3405 numaralı hadisin kaynakları

3410-22/15- Bize İshak b. İbrahim tahdis etti... Abdulmelik b. e-Rabî' b. Sebre el-Cüheni babasından, o dedesinden şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mekke'nin fethedildiği sene Mekke'ye girdiğimiz zaman bize mut'a yapmamızı emretti, sonra oradan çıkmadan önce bize mut'a yapmayı yasakladı. [481]

٣٤١١-٢٣/١٦- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ الرَّبِيعِ بْنِ سَبْرَةَ بْنِ مَعْبَدٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبِي رَبِيعَ بْنَ سَبْرَةَ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِيهِ سَبْرَةَ بْنِ مَعْبَدٍ أَنَّ نَبِيَّ اللهِ ﷺ عَامَ فَتْحِ مَكَّةَ أَمَرَ أَصْحَابَهُ بِالتَّمَتُّعِ مِنْ النِّسَاءِ قَالَ فَخَرَجْتُ أَنَا وَصَاحِبٌ لِي مِنْ بَنِي سُلَيْمٍ حَتَّى وَجَدْنَا جَارِيَةً مِنْ بَنِي عَامِرٍ كَأَنَّهَا بَكْرَةٌ عَيْطَاءُ فَخَطَبْنَاهَا إِلَى نَفْسِهَا وَعَرَضْنَا عَلَيْهَا بُرْدَيْنَا فَجَعَلَتْ تَنْظُرُ فَتَرَانِي أَجْمَلَ مِنْ صَاحِبِي وَتَرَى بُرْدَ صَاحِبِي أَحْسَنَ مِنْ بُرْدِي فَآمَرَتْ نَفْسَهَا سَاعَةً ثُمَّ اخْتَارَتْنِي عَلَى صَاحِبِي فَكُنَّ مَعَنَا ثَلَاثًا ثُمَّ أَمَرَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ بِفِرَاقِهِنَّ

3411-23/12- Bize Yahya b. Yahya da tahdis etti, bize Abdulaziz b. er-Rabî' b. Sebre b. Ma'bed haber verip dedi ki: Ben babamı Rabî' b. Sebre'yi kendi babası Sebre b. Ma'bed'den tahdis ederken dinledim. Buna göre Allah'ın Nebi'si (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mekke fethedildiği sene ashabına kadınlarla mut'a yapmalarını emretti. (Sebre) dedi ki: Ben ve Süleym oğullarından bir arkadaşımla birlikte çıktım. Nihayet Âmir oğullarından uzun boyunlu, genç bir deveyi andıran bir genç kız bulduk. Ona kendisinden talib olduk ve ona her birimiz kendi burdunu (cübbesini) teklif etti. Genç kadın bakmaya başladı. Benim arkadaşımdan daha yakışıklı olduğumu diğer taraftan arkadaşımın cübbesinin benim cübbemden daha güzel olduğunu da görüyordu. Kendi kendisine bir süre düşündükten sonra beni arkadaşıma tercih etti. Bu şekilde kadınlar bizimle birlikte üç gece kaldı. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu kadınlardan ayrılmamızı emir buyurdu. [482]

Şerh

"Bir süre kendi kendisine düşündü." Burada (düşündü manasını verdiğimiz) "âmerat" kendi kendisine danıştı ve bu hususta düşündü anlamındadır. Yüce Allah'ın: *"İleri gelenler senin hakkında danışıyorlar"* (Kasas, 20) buyruğunda da aynı kökten gelen lafız kullanılmıştır.

---

481 3405 numaralı hadisin kaynakları

482 3405 numaralı hadisin kaynakları

٣٤١٢-٢٤/١٧- حَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ وَابْنُ نُمَيْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ الرَّبِيعِ بْنِ سَبْرَةَ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَى عَنْ نِكَاحِ الْمُتْعَةِ

3412-24/17- Bize Amr en-Nâkid ve İbn Numeyr tahdis edip dediler ki... er-Rabî' b. Sebre'nin babasından rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) mut'a nikâhını yasakladı. [483]

٣٤١٣-٢٥/١٨- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا ابْنُ عُلَيَّةَ عَنْ مَعْمَرٍ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ الرَّبِيعِ بْنِ سَبْرَةَ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى يَوْمَ الْفَتْحِ عَنْ مُتْعَةِ النِّسَاءِ

3413-25/18- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti... er-Rabî' b. Sebre'nin babasından rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mekke'nin fethedildiği gün kadınlarla mut'ayı yasakladı. [484]

٣٤١٤-٢٦/١٩- وَحَدَّثَنِيهِ حَسَنٌ الْحُلْوَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ شِهَابٍ عَنْ الرَّبِيعِ بْنِ سَبْرَةَ الْجُهَنِيِّ عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ الْمُتْعَةِ زَمَانَ الْفَتْحِ مُتْعَةِ النِّسَاءِ وَأَنَّ أَبَاهُ كَانَ تَمَتَّعَ بِبُرْدَيْنِ أَحْمَرَيْنِ

3414-26/19- Bunu bana Hasan el-Hülvânî ve Abd b. Humeyd de Yakub b. İbrahim b. Sa'd'dan tahdis etti... er-Rabî' b. Sebre el-Cüheni'nin babasından rivâyetine göre kendisine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Mekke'nin fethedildiği zamanda mut'ayı yani kadınlarla mut'a nikâhı yapmasını yasakladığını ve ayrıca babasının kırmızı renkli iki burd (cübbe) ile mut'a nikâhı yapmış olduğunu haber verdi. [485]

٣٤١٥-٢٧/٢٠- وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ قَالَ ابْنُ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الزُّبَيْرِ قَامَ بِمَكَّةَ فَقَالَ إِنَّ نَاسًا أَعْمَى اللَّهُ قُلُوبَهُمْ كَمَا أَعْمَى أَبْصَارَهُمْ يُفْتُونَ بِالْمُتْعَةِ يُعَرِّضُ بِرَجُلٍ فَنَادَاهُ فَقَالَ إِنَّكَ لَجِلْفٌ جَافٍ فَلَعَمْرِي لَقَدْ كَانَتْ الْمُتْعَةُ تُفْعَلُ عَلَى عَهْدِ إِمَامِ الْمُتَّقِينَ

483 3405 numaralı hadisin kaynakları
484 3405 numaralı hadisin kaynakları
485 3405 numaralı hadisin kaynakları

يُرِيدُ رَسُولَ اللهِ ﷺ فَقَالَ لَهُ ابْنُ الزُّبَيْرِ فَجَرِّبْ بِنَفْسِكَ فَوَاللهِ لَئِنْ فَعَلْتَهَا لَأَرْجُمَنَّكَ بِأَحْجَارِكَ قَالَ ابْنُ شِهَابٍ فَأَخْبَرَنِي خَالِدُ بْنُ الْمُهَاجِرِ بْنِ سَيْفِ اللهِ أَنَّهُ بَيْنَا هُوَ جَالِسٌ عِنْدَ رَجُلٍ جَاءَهُ رَجُلٌ فَاسْتَفْتَاهُ فِي الْمُتْعَةِ فَأَمَرَهُ بِهَا فَقَالَ لَهُ ابْنُ أَبِي عَمْرَةَ الْأَنْصَارِيُّ مَهْلًا قَالَ مَا هِيَ وَاللهِ لَقَدْ فُعِلَتْ فِي عَهْدِ إِمَامِ الْمُتَّقِينَ قَالَ ابْنُ أَبِي عَمْرَةَ إِنَّهَا كَانَتْ رُخْصَةً فِي أَوَّلِ الْإِسْلَامِ لِمَنِ اضْطُرَّ إِلَيْهَا كَالْمَيْتَةِ وَالدَّمِ وَلَحْمِ الْخِنْزِيرِ ثُمَّ أَحْكَمَ اللهُ الدِّينَ وَنَهَى عَنْهَا قَالَ ابْنُ شِهَابٍ وَأَخْبَرَنِي رَبِيعُ بْنُ سَبْرَةَ الْجُهَنِيُّ أَنَّ أَبَاهُ قَالَ قَدْ كُنْتُ اسْتَمْتَعْتُ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ امْرَأَةً مِنْ بَنِي عَامِرٍ بِبُرْدَيْنِ أَحْمَرَيْنِ ثُمَّ نَهَانَا رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنِ الْمُتْعَةِ قَالَ ابْنُ شِهَابٍ وَسَمِعْتُ رَبِيعَ بْنَ سَبْرَةَ يُحَدِّثُ ذَلِكَ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ وَأَنَا جَالِسٌ

3415-27/20- Bana Harmele b. Yahya da tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus haber verdi. İbn Şihâb dedi ki: Bana Urve b. ez-Zubeyr'in haber verdiğine göre Abdullah b. ez-Zubeyr Mekke'de kalkıp (hutbe vererek) dedi ki: Bir takım kimselerin Allah gözlerini kör ettiği gibi kalplerini de kör etmiştir. Bunlar mut'a yapılabileceği fetvasını veriyorlar -bu sözleri ile bir adama söz işittirmek istiyordu- O adam kendisine seslenerek: Gerçekten sen kaba saba bir adammışsın. Ömrüme yemin ederim ki mut'a takva sahiplerinin imamı -Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i kastediyor- döneminde yapılıyordu dedi.

Bunun üzerine İbn ez-Zubeyr ona: O halde kendini bir dene, Allah'a yemin ederim ki eğer böyle bir şey yaparsan kendi taşlarınla seni recm ederim dedi.

İbn Şihâb dedi ki: Bana Halid b. el-Muhacir b. Seyfullah'ın haber verdiğine göre kendisi bir adamın yanında oturmakta iken ona bir adam gelmiş ve mut'a hakkında ona fetva sormuştu. O da ona yapmasını emretti (yapabilirsin dedi). Bunun üzerine İbn Ebu Amre el-Ensari ona: Yavaş ol, dedi. O: O ne ki, Allah'a yemin ederim ki bu takva sahiplerinin imamı döneminde yapılmıştır, diye cevap verdi.

Bu sefer İbn Ebu Amre dedi ki: Ama o İslam'ın ilk zamanlarında ona mecbur kalan kimselere tıpkı meyte, kan ve domuz eti gibi- zaruretten dolayı verilmiş bir ruhsattı. Sonra Allah dini muhkemleştirdi ve onu yasakladı dedi.

İbn Şihâb dedi ki: Bana Rebi b. Sebre el-Cüheni de haber verdiğine göre babası dedi ki: Ben Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) zamanında Amir oğullarından bir kadın ile kırmızı iki burd karşılığında mut'a nikâhı yapmıştım. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize mut'ayı yasakladı dedi.

İbn Şihâb dedi ki: Ben Rebi' b. Sebre'yi bunu Ömer b. Abdulaziz'e, ben de oturuyorken tahdis ederken dinledim. [486]

Şerh

"Şüphesiz bir takım kimselerin Allah gözlerini kör ettiği gibi kalplerini de kör etmiştir. Bunlar mut'a nikâhının yapılabileceğine fetva veriyorlar. Bu sözleri ile birisine söz işittiriyordu." O bununla İbn Abbas'a gönderme yapıyordu.

"Şüphesiz sen gerçekten kaba saba birisisin." İbnü's-Sikkit dedi ki: Celif katı, kaba kişi demektir. Buna binaen (câfin kelimesi ile birlikte kullanılması hakkında) şöyle denilmiştir. Bu iki lafzı birlikte kullanması, lafız farklılığından ötürü te'kid olmak üzere kullanmıştır. Zaten câfi de tabiatı itibari ile kaba anlayışlı, bilgisi ve edebi ise bu vasıflara sahip ehil kimselerden uzak olduğu için kıt kalmış kimseye denilir.

"Allah'a yemin ederim ki eğer onu yaparsan seni kendi taşlarınla recm ederim" sözleri ise ona mut'a nikâhını nesh eden buyruğu tebliğ ettiği şeklinde ve artık haram olduğu hususunda herhangi bir şüphenin kalmadığına yorumlanır. Ona, eğer artık bundan itibaren bu işi yapıp da mut'a nikâhına dayanarak bir kadınla ilişki kuracak olursan sen zina etmiş birisi olursun ve böylelikle ben de seni zina eden kişiye atılan taşlar ile taşlarım, demektir.

"Bana Halid b. el-Muhacir b. Seyfullah haber verdi." Seyfullah'dan kasıt Halid b. el-Velid el-Mahzumi'dir. Ona Seyfullah (Allah'ın kılıcı) ismini Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) vermiştir. Çünkü o, Allah'ın düşmanlarına büyük zararlar veriyordu.

٣٤١٦-٢١/٢٨- وَحَدَّثَنِي سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ أَعْيَنَ حَدَّثَنَا مَعْقِلٌ عَنْ ابْنِ أَبِي عَبْلَةَ عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ قَالَ حَدَّثَنَا الرَّبِيعُ بْنُ سَبْرَةَ الْجُهَنِيُّ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ الْمُتْعَةِ وَقَالَ أَلَا إِنَّهَا حَرَامٌ مِنْ يَوْمِكُمْ هَذَا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَمَنْ كَانَ أَعْطَى شَيْئًا فَلَا يَأْخُذْهُ

486 3405 numaralı hadisin kaynakları

3416-28/21- Bana Seleme b. Şebib de tahdis etti... Ömer b. Abdulaziz dedi ki: Bana er-Rabî' b. Sebre el-Cüheni babasından tahdis ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) mut'a nikâhını yasaklayıp şöyle buyurmuştur: *"Şunu bilin ki bu (mut'a nikâhı) bugününüzden itibaren kıyamet gününe kadar haramdır. Her kim (mut'a nikâhı karşılığında) bir şey vermişse onu geri almasın."* [487]

٣٤١٧-٢٩/٢٢- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ وَالْحَسَنِ ابْنَيْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِمَا عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ مُتْعَةِ النِّسَاءِ يَوْمَ خَيْبَرَ وَعَنْ أَكْلِ لُحُومِ الْحُمُرِ الْإِنْسِيَّةِ

3417-29/22- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Ben Malik'e, İbn Şihâb'dan rivâyetini okudum. O Muhammed b. Ali'nin iki oğlu Abdullah ve Hasan'dan ikisi babalarından o da Ali b. Ebu Talib (radıyallâhu anh)'dan rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hayber gününde kadınlar ile mut'a yapmayı ve ehlî merkeb etlerini yemeyi yasakladı. [488]

Şerh

"Hayber günü kadınlarla mut'a yapmayı ve ehlî eşeklerin etlerinin yenmesini yasakladı." Hadisteki "elinsiye: ehli" lafzını iki şekilde zaptetmişlerdir. Birincisine göre hemze kesreli nun harfi sakin, ikincisi ise her ikisinin de fethalı söyleyişidir (edesiye şeklinde). Kadı Iyaz da açıkça fethalı söyleyişi tercih etmiş ve çoğunluğun rivâyetinin bu olduğunu ifade etmiştir.

Bu hadis ile ehlî merkeblerin etlerinin haram kılındığı anlaşılmıştır. Bizim mezhebimizin de genellikle bütün ilim adamlarının görüşü de budur. Şu kadar var ki seleften oldukça az bir topluluk bu hususta istisna teşkil etmektedir. İbn Abbas, Âişe ve seleften bazı kimselerden bunu mübah gördükleri rivâyet edilmiştir. Yine onlardan haram olduğu rivâyeti geldiği gibi İmam Malik'den de hem mekruh gördüğü hem de onu haram kabul ettiği rivâyeti nakledilmiştir.

487 3405 numaralı hadisin kaynakları

488 Buhari, 4216, 5115, 5523, 6961; Müslim, 4981, 4982; Tirmizi, 1121, 1794; Nesai, 3365, 3366, 3367, 4345, 4346; İbn Mace, 1961; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10263

٣٤١٨-.../٢٣- وحَدَّثَنَاه عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَسْمَاءَ الضُّبَعِيُّ حَدَّثَنَا جُوَيْرِيَةُ عَنْ مَالِكٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَقَالَ سَمِعَ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ يَقُولُ لِفُلَانٍ إِنَّكَ رَجُلٌ تَائِهٌ نَهَانَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِمِثْلِ حَدِيثِ يَحْيَى بْنِ يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ

3418-.../23- Bunu bize Abdullah b. Muhammed b. Esmâ ed-Dubai de tahdis etti, bize Cuveyriye Malik'den bu isnad ile tahdis etti, ayrıca şöyle dedi: O Ali b. Ebu Talib'i filan kimseye şunları söylerken dinlemiştir: Sen şaşkın bir adamsın. Çünkü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bizlere... yasakladı deyip hadisi Yahya b. Yahya'nın Malik'den rivâyet ettiği gibi rivâyet etti. [489]

Şerh

"Sen şaşkın bir adamsın." Taih doğru yoldan uzaklaşıp gitmiş, şaşırmış, şaşkın kimseye denir. Allah en iyi bilendir.

٣٤١٩-٣٠/٢٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ نُمَيْرٍ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ جَمِيعًا عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ قَالَ زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ الْحَسَنِ وَعَبْدِ اللَّهِ ابْنَيْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِمَا عَنْ عَلِيٍّ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَى عَنْ نِكَاحِ الْمُتْعَةِ يَوْمَ خَيْبَرَ وَعَنْ لُحُومِ الْحُمُرِ الْأَهْلِيَّةِ

3419-30/24- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, İbn Numeyr ve Zuheyr b. Harb birlikte İbn Uyeyne'den tahdis etti. Zuheyr dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, ez-Zührî'den tahdis etti, o Muhammed b. Ali'nin oğulları Hasan ve Abdullah'tan, onlar babalarından, babaları Ali (radıyallâhu anh)'dan rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hayber günü mut'a nikâhını ve ehlî merkeblerin etlerini yasakladı. [490]

٣٤٢٠-٣١/٢٥- وحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ الْحَسَنِ وَعَبْدِ اللَّهِ ابْنَيْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِمَا عَنْ عَلِيٍّ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عَبَّاسٍ يُلَيِّنُ فِي مُتْعَةِ النِّسَاءِ فَقَالَ مَهْلًا يَا ابْنَ عَبَّاسٍ فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْهَا يَوْمَ خَيْبَرَ وَعَنْ لُحُومِ الْحُمُرِ الْإِنْسِيَّةِ

489 3417 numaralı hadisin kaynakları
490 3417 numaralı hadisin kaynakları

3420-31/25 Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr de tahdis etti... Ali (radıyallâhu anh)'dan rivâyete göre o İbn Abbas'ı kadınlarla mut'a nikâhı yapma hususunda işi esnek tuttuğunu işitince: Yavaş ol ey İbn Abbas, çünkü şüphesiz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hayber günü mut'a nikâhını ve ehlî merkeblerin etlerini yasakladı dedi. [491]

٣٤٢١-٣٢/٢٦- وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى قَالَا أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ الْحَسَنِ وَعَبْدِ اللَّهِ ابْنَيْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عَنْ أَبِيهِمَا أَنَّهُ سَمِعَ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ يَقُولُ لِابْنِ عَبَّاسٍ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ مُتْعَةِ النِّسَاءِ يَوْمَ خَيْبَرَ وَعَنْ أَكْلِ لُحُومِ الْحُمُرِ الْإِنْسِيَّةِ

3421-32/26- Bana Ebu't-Tâhir ve Harmele b. Yahya tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus, İbn Şihâb'dan haber verdi, o Muhammed b. Ali b. Ebu Talib'in oğulları Hasan ve Abdullah'tan rivâyet etti, onların babalarının rivâyet ettiklerine göre o da Ali b. Ebu Talib'i, İbn Abbas'a şunları söylerken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hayber günü kadınlar ile mut'a nikâhı yapmayı ve ehlî eşeklerin etlerini yemeyi yasakladı.[492]

٤/٤- بَاب تَحْرِيمِ الْجَمْعِ بَيْنَ الْمَرْأَةِ وَعَمَّتِهَا أَوْ خَالَتِهَا فِي النِّكَاحِ

4/4- KADININ HALASI YAHUT TEYZESİ İLE BİRLİKTE AYNI KİŞİNİN NİKÂHINDA BİR ARADA BULUNMASININ HARAM KILINMASI BABI

٣٤٢٢-٣٣/١- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ الْقَعْنَبِيُّ حَدَّثَنَا مَالِكٌ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا يُجْمَعُ بَيْنَ الْمَرْأَةِ وَعَمَّتِهَا وَلَا بَيْنَ الْمَرْأَةِ وَخَالَتِهَا

3422-33/1- Bize Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebî tahdis etti, bize Malik, Ebu Zinad'dan tahdis etti, o A'rec'den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kadın, halası ve teyzesiyle bir arada (aynı kişinin nikâhı altında) bulundurulmaz"* buyurdu. [493]

491 3417 numaralı hadisin kaynakları
492 3417 numaralı hadisin kaynakları
493 Buhari, 5109; Nesai 3288; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13812

٣٤٢٣-٣٤/٢- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ بْنِ الْمُهَاجِرِ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ عَنْ عِرَاكِ بْنِ مَالِكٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنْ أَرْبَعِ نِسْوَةٍ أَنْ يُجْمَعَ بَيْنَهُنَّ الْمَرْأَةِ وَعَمَّتِهَا وَالْمَرْأَةِ وَخَالَتِهَا

3423-34/2- Bize Muhammed b. Rumh b. el-Muhacir de tahdis etti... Ebu Hureyre'den rivâyete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) dört kadının bir arada nikâh altında tutulmalarını yasakladı. Kadın, halası ve teyzesi.[494]

٣٤٢٤-٣٥/٣- وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ قَعْنَبٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ قَالَ ابْنُ مَسْلَمَةَ مَدَنِيٌّ مِنَ الأَنْصَارِ مِنْ وَلَدِ أَبِي أُمَامَةَ بْنِ سَهْلِ بْنِ حُنَيْفٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ قَبِيصَةَ بْنِ ذُؤَيْبٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ لَا تُنْكَحُ الْعَمَّةُ عَلَى بِنْتِ الأَخِ وَلَا ابْنَةُ الأُخْتِ عَلَى الْخَالَةِ

3424-35/3- Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb de tahdis etti... Kabisa b. Züeyb, Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Hala kardeşin kızı üzerine nikâhlanmaz, kızkardeşin kızı da teyze üzerine nikâhlanmaz"* buyururken dinledim.[495]

Şerh

(3422-3424 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Kadın ile halası... aynı nikâh altında bir arada tutulmaz"* diğer rivâyette (3424) *"hala kardeşin oğlu üzerine, kızkardeşin kızı da teyzesinin üzerine nikâhlanmaz"* buyruğu bütün ilim adamlarının kadının halası ile ve teyzesi ile birlikte nikâhlanmasının haram olduğu şeklindeki görüşlerinin lehine bir delildir. Bunun öz hala ile teyze ya da mecazi hala ve teyzesi olması arasında fark yoktur. Öz hala babanın kızkardeşi, öz teyze annenin kızkardeşidir. Mecazen hala babanın babasının ve dedenin babasının ne kadar yukarı çıkarsa çıksın kızkardeşi, mecazen teyze ise annenin annesinin ve büyük annenin annesinin -anne ve baba cihetinden farketmeksizin- ne kadar yukarı giderse gitsin kızkardeşidir. Bu şekilde bunların hepsini (hala, teyze ve yeğen olarak) bir arada bir nikâh altında tutmak ilim adamlarının icmaı ile haramdır. Haricilerden bir kesim ile Şia caizdir demişler ve yüce Allah'ın: *"Ve bunların dışındakiler size helal kılındı"* (Nisa, 24) buyruğunu delil göstermişlerdir.

494 Nesai, 3290, 3291; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14156

495 Buhari, 5110; Ebu Davud, 2066; Nesai, 3289; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14288

Cumhur ise bu hadisleri delil göstererek bunlarla bu âyeti tahsis etmişlerdir. Usûl âlimlerinin cumhurunun benimsedikleri doğru kanaat ise Kur'ân'ın genel ifadesinin vahid haber ile tahsis edilmesinin caiz olduğu şeklindedir. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) insanlara Allah'ın kitabından kendilerine indirileni beyan edendir.

Bu şekilde hala ve teyze ile yeğenlerini cariye mülkiyeti yolu ile ilişkide bulunmak sureti ile bir arada tutmaya gelince -nikâhta olduğu gibi- bu da bütün ilim adamlarına göre haramdır. Ama Şiaya göre mübahtır. Onlar derler ki aynı şekilde cariye olarak iki kızkardeşi de aynı nikâh altında bulundurmak mübahtır. Derler ki: Yüce Allah'ın: *"Ve iki kızkardeşi bir arada bulundurmanız"* (Nisa, 23) buyruğu ancak nikâh hakkında sözkonusudur.

Fakat bütün ilim adamları şöyle derler: Bu da nikâh gibi haramdır. Çünkü yüce Allah'ın: *"Ve iki kızkardeşi bir arada (bir nikâh altında) tutmanız da (haramdır)"* (Nisa, 23) buyruğunun ifadesinin genelliği sebebi ile nikâh gibi haramdır demişlerdir. Bu bakımdan Şianın bu yalnızca nikâha ait özel bir hükümdür demeleri kabul edilemez. Aksine âyet-i kerimede sözü geçenlerin tamamı hem nikâh yolu ile hem cariye olarak mülk edinmek yolu ile haram kılınmıştır. Buna delil olan hususlardan birisi de yüce Allah'ın: *"Bir de kadınlardan evli olanlar(ı nikâhlamak) da (size haramdır). Sağ ellerinizin malik oldukları (cariyeleriniz) müstesnâdır."* (Nisa, 24) buyruğu da buna delil olan hususlardan birisidir. Çünkü buyruğun anlamı: Sağ el ile malik olmak (cariye) ile ilişki kurmak onun mülk edinilmesi ile helal olur. Nikâhlanması ile değil. Buna göre efendisi tarafından ayrıca onun nikâhlanması zaten caiz değildir. Allah en iyi bilendir.

Bunların dışında kalan amca kızları, teyze kızları ya da benzer akrabaları aynı nikâh altında tutmaya gelince bu hem bize göre hem de genel olarak bütün ilim adamlarına göre caizdir. Bundan Kadı Iyaz'ın seleften birilerinden bunu haram kıldığına dair yaptığı nakil müstesnâdır. Cumhurun delili yüce Allah'ın: *"Bunların dışında kalanlar size helal kılındı"* buyruğudur. Allah en iyi bilendir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Kadın, halası ve teyzesiyle bir arada bir nikâh altında tutulmaz"* buyruğu her ikisini birlikte nikâhlaması ile birisini önce nikâhlayıp sonra diğerini nikâhlaması arasında bir fark olmadığı ve nasıl olursa olsun her ikisinin aynı nikâh altında bulundurulmasının haram olduğu hususunda açık bir delildir. Diğer taraftan Ebu Davud'un ve başkalarının rivâyetine göre küçük, büyük üzerine de nikâhlanamaz; büyük, küçük üzerine de nikâhlanamaz. Ama her ikisini aynı anda bir akit ile nikâhlayacak

olursa her ikisinin de nikâhı bâtıldır. Şayet önce onlardan birisini nikâhlayıp sonra ikincisini nikâhlayacak olursa birincisinin nikâhı sahih, ikincisinin nikâhı bâtıldır. Allah en iyi bilendir.

٣٤٢٥-٣٦/٤- وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي قَبِيصَةُ بْنُ ذُؤَيْبٍ الْكَعْبِيُّ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ يَجْمَعَ الرَّجُلُ بَيْنَ الْمَرْأَةِ وَعَمَّتِهَا وَبَيْنَ الْمَرْأَةِ وَخَالَتِهَا قَالَ ابْنُ شِهَابٍ فَنُرَى خَالَةَ أَبِيهَا وَعَمَّةَ أَبِيهَا بِتِلْكَ الْمَنْزِلَةِ

3425-36/4- Bana Harmele b. Yahya da tahdis etti... Kabisa b. Züeyb el-Ka'bi'nin haber verdiğine göre o Ebu Hureyre'yi şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir kimsenin kadını halası ile yahut da teyzesi ile birlikte bir arada aynı nikâh altında tutmasını yasaklamıştır.

İbn Şihâb dedi ki: Bizim gördüğümüz kadarı ile kadının babasının teyzesi ile babasının halası da aynı konumdadır. [496]

٣٤٢٦-٣٧/٥- وَحَدَّثَنِي أَبُو مَعْنٍ الرَّقَاشِيُّ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ يَحْيَى أَنَّهُ كَتَبَ إِلَيْهِ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَا تُنْكَحُ الْمَرْأَةُ عَلَى عَمَّتِهَا وَلَا عَلَى خَالَتِهَا

3426-37/5- Bana Ebu Man er-Rekâşi de tahdis etti, bize Halid b. el-Haris tahdis etti, bize Hişam'ın Yahya'dan tahdis ettiğine göre kendisine Ebu Seleme'den, o Ebu Hureyre'den diye yazdı: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kadın ne halası üzerine ne de teyzesi üzerine nikâhlanır"* buyurdu. [497]

٣٤٢٧-.../٦- وَحَدَّثَنِي إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُوسَى عَنْ شَيْبَانَ عَنْ يَحْيَى حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِمِثْلِهِ

3427-.../6- Bana İshak b. Mansur da tahdis etti, bize Ubeydullah b. Musa, Şeybân'dan haber verdi, o Yahya'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Bana Ebu Seleme'nin tahdis ettiğine göre o Ebu Hureyre'yi şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu deyip aynısını rivâyet etti. [498]

496 3424 numaralı hadisin kaynakları
497 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15430
498 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15379

٣٤٢٨-٣٨/٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ لَا يَخْطُبُ الرَّجُلُ عَلَى خِطْبَةِ أَخِيهِ وَلَا يَسُومُ عَلَى سَوْمِ أَخِيهِ وَلَا تُنْكَحُ الْمَرْأَةُ عَلَى عَمَّتِهَا وَلَا عَلَى خَالَتِهَا وَلَا تَسْأَلُ الْمَرْأَةُ طَلَاقَ أُخْتِهَا لِتَكْتَفِئَ صَحْفَتَهَا وَلْتَنْكِحْ فَإِنَّمَا لَهَا مَا كَتَبَ اللهُ لَهَا

3428-38/7- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Ebu Üsâme Hişam'dan tahdis etti, o Muhammed b. İbn Sirin'den, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivâyet etti: *"Adam kardeşinin talib olduğu kimseye talib olmaz. (Din) kardeşinin pazarlığı üzerine pazarlık yapmaz. Kadın halası üzerine de teyzesi üzerine de nikâhlanmaz. Kadın kız kardeşinin kabını boşaltsın diye onun boşanmasını istemez. Kadın (kendisi istediği ile) evlenmelidir. Çünkü Allah onun için neyi yazdıysa ona o vardır."* [499]

Şerh

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Adam kardeşinin talib olduğuna talib olmaz, onun yaptığı pazarlık üzerine pazarlık yapmaz."* Buyruk bütün nüshalarda bu şekilde vavlı olarak "velâyesumu: pazarlık yapmaz" ve aynı şekilde "yahtubu: talib olmaz" şeklinde merfu olarak gelmiştir. Her ikisinin de lafzı haber lafzı olmakla birlikte kasıt yasaktır. (Olmasın, pazarlık yapmasın şeklinde) Fakat bu şekilde kullanım, yasağı bildirmek açısından daha beliğdir. Çünkü Şâri'nin verdiği habere muhalif herhangi bir şeyin meydana gelmesi düşünülemez. Yasak hakkında ise muhalefet sözkonusu olabilir. O halde anlam şöyledir: Siz bu husustaki yasağı kesin ve kaçınılmaz olarak böyle olan bir haber gibi telakki edip davranın demektir.

Başkasının talib olduğuna talib olmanın hükmü ise yüce Allah'ın izni ile biraz sonra ilgili babında gelecektir. Aynı şekilde pazarlık meselesi de alışveriş kitabında gelecektir.

"Kadın kızkardeşinin kabındakini dökmesi için onun boşanmasını istemez. Kadın (uygun gördüğünü) nikâhlamalıdır. Çünkü Allah'ın onun için yazdığı ona vardır." Burada "istemez" anlamındaki lafzın merfu ve meksur olması mümkündür. Merfu olması yasak maksadı ile haber anlamındadır. (İstemesin demek olur). Daha önce geçen "talib olmaz, pazarlık yapmaz" şeklindeki buyruğuna münasip olan da budur. İkincisi ise gerçek manada nehiy anlamını ifade eder. (İstemesin).

499 İbn Mace, 1929; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14562

Bu hadisin anlamına gelince yabancı bir kadının bir adamın kendi karısını boşayıp kendisini nikâhlamasını istemesini nehyetmektedir. Böylelikle boşamasını istediği kadına yaptığı harcamayı (nafaka) iyiliği, birlikteliği ve geçinmeyi ve benzeri hususların kendisine ait olmasını ister. Bu hususları mecazi olarak kapta bulunan şeylerin dökülmesini istemek tabiri ile ifade etmiştir. Kisâî dedi ki: Ekfe'tü'l-inâ: Onu baş aşağı çevirdim, demektir. Kefe'tu ve ekfe'tu -aynı anlamda- onu eğdim manalarına da gelir.

"Kız kardeş"ten kasıt ise ister neseben kız kardeşi olsun, ister müslüman kız kardeşi olsun, isterse de kâfir olsun fark yoktur. (Kocanın hali hazırda evli bulunduğu ve boşamasını telkin ettiği kadındır.)

٣٤٢٩-٣٩/٨- وَحَدَّثَنِي مُحْرِزُ بْنُ عَوْنِ بْنِ أَبِي عَوْنٍ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنْ دَاوُدَ بْنِ أَبِي هِنْدٍ عَنِ ابْنِ سِيرِينَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ تُنْكَحَ الْمَرْأَةُ عَلَى عَمَّتِهَا أَوْ خَالَتِهَا أَوْ أَنْ تَسْأَلَ الْمَرْأَةُ طَلَاقَ أُخْتِهَا لِتَكْتَفِئَ مَا فِي صَحْفَتِهَا فَإِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ رَازِقُهَا

3429-39/8- Bana Muharriz b. Avn b. Ebu Avn da tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kadının halası üzerine yahut teyzesi üzerine nikâhlanmasını ya da kadının kabında bulunanların dökülmesini sağlamak için kız kardeşinin (kocası tarafından) boşanmasını istemesini yasaklamıştır. Çünkü şüphesiz aziz ve celil Allah ona rızık verir. [500]

٣٤٣٠-٤٠/٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى وَابْنِ نَافِعٍ قَالُوا أَخْبَرَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ يُجْمَعَ بَيْنَ الْمَرْأَةِ وَعَمَّتِهَا وَبَيْنَ الْمَرْأَةِ وَخَالَتِهَا

3430-40/30- Bize Muhammed b. el-Müsennâ, İbn Beşşâr ve Ebu Bekr b. Nâfi' -ki lafız İbnu'l-Müsennâ ve İbn Nâfi'e aittir- tahdis edip dediler ki: Bize İbn Ebu Adiyy, Şu'be'den haber verdi, o Amr b. Dinar'dan, o Ebu Seleme'den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kadının halası ile birlikte ve kadının teyzesi ile birlikte bir arada nikâhlanmasını yasakladı. [501]

500 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14466
501 Nesai, 3293; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14990

٣٤٣١-.../١٠- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا شَبَابَةُ حَدَّثَنَا وَرْقَاءُ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

3431-.../10- Bana Muhammed b. Hâtim de tahdis etti, bize Şebâbe tahdis etti, bize Verka, Amr b. Dinar'dan bu isnâd ile aynısını tahdis etti. [502]

٥/٥- بَاب تَحْرِيمِ نِكَاحِ الْمُحْرِمِ وَكَرَاهَةِ خِطْبَتِهِ

5/5- İHRAMLI KİMSENİN NİKÂHLAMASININ HARAM KILINMASI VE EVLENMEK İÇİN TALİB OLMASININ MEKRUH OLDUĞU BABI

٣٤٣٢-٤١/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ عَنْ نُبَيْهِ بْنِ وَهْبٍ أَنَّ عُمَرَ بْنَ عُبَيْدِ اللهِ أَرَادَ أَنْ يُزَوِّجَ طَلْحَةَ بْنَ عُمَرَ بِنْتَ شَيْبَةَ بْنِ جُبَيْرٍ فَأَرْسَلَ إِلَى أَبَانَ بْنِ عُثْمَانَ يَحْضُرُ ذَلِكَ وَهُوَ أَمِيرُ الْحَجِّ فَقَالَ أَبَانُ سَمِعْتُ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَا يَنْكِحُ الْمُحْرِمُ وَلَا يُنْكَحُ وَلَا يَخْطُبُ

3432-41/1- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Malik'e, Nâfi'den rivâyetini okudum. O Nübeyh b. Vehb'den rivâyet ettiğine göre Ömer b. Ubeydullah, Talha b. Ömer'i, Şeybe b. Cübeyr'in kızı ile evlendirmek istedi. Bunun için o sırada hacc emiri bulunan Ebân b. Osman'a haber gönderdi. O da geldi. Bunun üzerine Ebân dedi ki: Ben Osman b. Affân'ı şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"İhramlı olan kimse ne nikâhlanır ne nikâh olunur ne de evlenmek üzere talib olur."* [503]

Şerh

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem); *"İhramlı kişi ne nikâhlar, ne ona nikâh olunur, ne de evlenmek üzere birisine talib olur."* Bundan sonra Müslim, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Meymune ile evlendiğinde ihramlı mı olduğu yoksa ihramsız mı olduğu hususundaki ihtilafı sözkonusu etmektedir.

İlim adamları da bundan dolayı ihramlı kimsenin nikâhı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Malik, Şafii, Ahmed, ashab-ı kiramdan ve ondan sonrakiler

502 3430 numaralı hadisin kaynakları

503 Ebu Davud, 1841, 1842; Tirmizi, 840; Nesai, 2842, 2843, 2844, 3275, 3276; İbn Mace, 1966; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9776

arasından ilim adamlarının cumhuru ihramlı kimsenin nikâhı sahih değildir demişler ve bu hususta bu babtaki hadislere dayanmışlardır. Ebu Hanife ve Kûfeliler ise; nikâhı sahihtir demişler ve gerekçe olarak da Meymune ile ilgili olayı anlatan hadisi delil göstermişlerdir. Cumhur ise Meymune (r.anha) ile ilgili hadis hakkında çeşitli şekillerde cevap vermiş olmakla birlikte en sahihleri Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in onun ile ihramsız olduğu halde evlendiğidir. Çünkü ashab-ı kiramın çoğunluğu bunu böylece rivâyet etmişlerdir.

Kadı Iyaz ve başkaları da şöyle demişlerdir: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Meymune (r.anha) ile ihramlı olarak evlenmiş olduğunu yalnızca İbn Abbas rivâyet etmiştir. Meymune (r.anha)'nın kendisi ve Ebu Râfi' ve başkaları ise onunla ihramlı değilken evlendiğini rivâyet etmişlerdir. Bunlar ise Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile -İbn Abbas'dan farklı olarak- daha yakın ve alakalı olduklarından ötürü olayı daha iyi bilmektedir. Ayrıca onlar İbn Abbas'dan zapt ihtimalleri daha yüksek ve sayıca da daha çokturlar.

İkinci cevap: İbn Abbas'ın hadisini Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Meymune (r.anha) ile harem bölgesinde ama ihramsız iken evlendiği şeklindedir. Çünkü harem bölgesinde olan kimseye de (ihramlı anlamında) ihramsız dahi olsa "muhrim" denilir. Bu ise yaygın ve bilinen bir söyleyiştir. Meşhur beyit de bu anlamdadır: "Halife İbn Osman'ı ihramlı iken öldürdüler." Halbuki bu Medine'nin harem bölgesinde olduğu halde onu öldürdüler demektir.

Üçüncü cevaba gelince: Bu söz ve fiilin tearuzu kabilindendir. Bu takdirde usûlcülere göre doğru olan sözü tercih etmektir. Çünkü söz, kişiyi aşıp başkasını etkiler. Fiil ise bazan kişinin kendi sınırlarını aşmaz.

Dördüncü cevap mezhep âlimlerimizden bir topluluğun verdiği şu cevaptır: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ihramlı iken evlenme hakkı vardı. Bu da onun ümmeti arasında sahib olduğu özelliklerdendir. Bu açıklama da mezhep âlimlerimiz nezdindeki iki görüşün daha sahih olanıdır. İkinci görüşe göre ise böyle bir evlilik başkası hakkında olduğu gibi onun için de haramdır ve onun böyle bir özelliği yoktur.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Ne nikâh olunur"* yani başka bir kadını velâyet yolu ile de vekalet yoluyla da evlendiremez. İlim adamlarının dediklerine göre bunun da sebebi şudur: İhram süresi içerisinde kendisi adına akit yapması yasaklanınca bu durumda o kadının kendisi adına da başkası adına da nikâh yapamaması gibi bir duruma düşer. Bu genel ifadenin zahirinden anlaşıldığı üzere o baba, kardeş, amca ve buna benzer yakınlarda olduğu gibi özel bir velâyet ile de başkasını evlendiremez, genel velâyet ile de -ki bu da yönetici, hakim ve vekilidir- başkasını evlendiremez. Bize göre

sahih olan budur. Mezhep âlimlerimizin çoğunluğu da bu görüştedir. Bazı âlimlerimiz ihramlı bir kimsenin genel velâyet (kamu velâyeti) adına başkasını evlendirmesi caizdir. Çünkü özel velâyet ile sahip olunamayan hususlara genel velâyet yolu ile sahip olunabilir. Bundan dolayı müslüman bir kimsenin özel velâyet yetkisi ile değil de genel velâyet yetkisi ile zımmi bir kadını başkası ile evlendirmesi caizdir.

Şunu belirtelim ki nikâhın ve başkasını nikâhlamanın ihram halinde yasak oluşu haramlık bildiren bir yasaktır. Dolayısıyla böyle bir akit olursa bu akit gerçekleşmez. İhramlı kimsenin koca yahut zevce olması da her ikisinin akdini yapanların velâyet yolu ile ya da vekalet yolu ile yapması arasında da bir fark olmaksızın nikâh bütün bu hallerde bâtıldır.

Şayet eşler yahut veli ihramlı olmamakla birlikte veli ya da koca akit yapmak üzere ihramlı birisine vekalet olursa akit gerçekleşmez.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Evlenmek üzere talib olmaz"*buyruğu ise tenzihi bir yasaktır. Haram değildir. Aynı şekilde ihramlı bir kimsenin ihramlı olmayanların nikâh akdinde şahitlik yapması da mekruhtur. Bazı mezhep âlimlerimiz onun şahitliği ile akit olmaz demiştir. Çünkü şahit tıpkı veli gibi nikâh akdinde bir rükün (esas)dır. Fakat cumhurun benimsediği doğru kanaat akdin gerçekleşeceğidir.

٣٤٣٣-٤٢/٢- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْمُقَدَّمِيُّ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ نَافِعٍ حَدَّثَنِي نُبَيْهُ بْنُ وَهْبٍ قَالَ بَعَثَنِي عُمَرُ بْنُ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ مَعْمَرٍ وَكَانَ يَخْطُبُ بِنْتَ شَيْبَةَ بْنِ عُثْمَانَ عَلَى ابْنِهِ فَأَرْسَلَنِي إِلَى أَبَانَ بْنِ عُثْمَانَ وَهُوَ عَلَى الْمَوْسِمِ فَقَالَ أَلَا أُرَاهُ أَعْرَابِيًّا إِنَّ الْمُحْرِمَ لَا يَنْكِحُ وَلَا يُنْكَحُ أَخْبَرَنَا بِذَلِكَ عُثْمَانُ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ

3433-42/2- Bize Muhammed b. Ebu Bekr el-Mukaddemî de tahdis etti, bize Hammâd b. Zeyd, Eyyub'dan, o Nâfi'den tahdis etti, bana Nubeyh b. Vehb tahdis edip dedi ki: Ömer b. Ubeydullah b. Ma'mer beni Şeybe b. Osman'ın kızını oğluna isterken hacc emirliği yapan Ebân b. Osman'a gönderdi. Ebân: Bu bir bedevi mi ne "şüphesiz ihramsız bir kimse ne nikâhlar ne de ona nikâh olunur" dedi ve bunu bize Osman, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye haber verdi (diye ekledi). [504]

504 3432 numaralı hadisin kaynakları

Şerh

Bir önceki hadisin senedinde "bize Yahya b. Yahya, Malik'den tahdis etti, o Nâfi'den, onun Nubeyh b. Vehb'den rivâyetine göre Ömer b. Ubeydullah, Talha b. Ömer'i, Şeybe b. Cübeyr'in kızı ile evlendirmek istemişti." Sonra bu hadisi Hammâd b. Zeyd'in, Eyyub'dan, onun Nâfi'den, onun Nubeyh'den diye şöyle dediği şeklinde rivâyet etti: Ömer b. Ubeydullah b. Ma'mer beni Şeybe b. Osman'ın kızını oğluna talib olup göndermişti." Şeybe b. Osman'ın kızı rivâyetinde bu şekilde Hammâd, Eyyub'dan dediği gibi Muhammed b. Raşid b. Osman b. Amr el-Kuraşî de böyle demiştir. Ebu Davud da Süneni'nde doğrusunun bu olduğunu ve Malik'in bu hususta yanılmış olduğunu söylemiştir. Cumhur ise şöyle demektedir: Hayır! Malik'in dediği doğru olandır. Çünkü o Şeybe b. Cübeyr b. Osman el-Acebi'nin kızıdır. Bunu Dârâkutni, çoğunluğun naklettiği rivâyetten böylece zikretmiştir.

Kadı Iyaz dedi ki: Muhtemelen Şeybe b. Osman diyenler onu dedesine nisbet etmişlerdir. Bu durumda bu bir yanlışlık olmaz. Aksine her iki rivâyet de sahih olur. Birisi hakikat diğeri mecaz olur. ez-Zubeyr b. Bekkâr da bu kızın "emetül humeyd" diye adlandırıldığını zikretmiştir.

Şunu da belirtelim ki Hammâd'ın Eyyub'dan diye naklettiği rivâyetin isnâdında biri diğerinden rivâyet nakleden tabiinden dört ravi yer almaktadır. Bunlar da Eyyub es-Sahtiyani, Nâfi', Nubeyh ve Ebân b. Osman'dır. Daha önce bu kitapda geçmiş buna benzer pek çok rivâyete de dikkat çekmiş bulunmaktayım. Ben bunları ayrı bir cüzde ashab-ı kiramın rübaiyatı (birbirinden rivâyet nakleden dört sahabi) ile birlikte bir araya getirmiş bulunmaktayım. Allah hepsinden razı olsun.

٣٤٣٤-٣/٤٣- وَحَدَّثَنِي أَبُو غَسَّانَ الْمِسْمَعِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى ح وَحَدَّثَنِي أَبُو الْخَطَّابِ زِيَادُ بْنُ يَحْيَى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَوَاءٍ قَالَا جَمِيعًا حَدَّثَنَا سَعِيدٌ عَنْ مَطَرٍ وَيَعْلَى بْنِ حَكِيمٍ عَنْ نَافِعٍ عَنْ نُبَيْهِ بْنِ وَهْبٍ عَنْ أَبَانَ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَا يَنْكِحُ الْمُحْرِمُ وَلَا يُنْكَحُ وَلَا يَخْطُبُ

3434-43/3- Bana Ebu Gassân el-Mismaî de tahdis etti, bize Abdu'l-A'lâ tahdis etti. (H.) Bana Ebu'l-Hattab Ziyad b. Yahya da tahdis etti, bize Muhammed b. Sevâ tahdis etti. İkisi birlikte dedi ki: Bize Said, Matar ve Yala' b. Hakim'den tahdis etti, o Nâfi'den, o Nübeyh b. Vehb'den, o Ebân b. Osman'dan, o Osman b. Affân'dan rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu

aleyhi ve sellem): *"İhramlı kimse nikâhlamaz. Ona nikâh da kıyılmaz ve o evlenmek için de kimseye talib olmaz"* buyurdu. [505]

٣٤٣٥-٤٤/٤- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ جَمِيعًا عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ قَالَ زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ أَيُّوبَ بْنِ مُوسَى عَنْ نُبَيْهِ بْنِ وَهْبٍ عَنْ أَبَانَ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ عُثْمَانَ يَبْلُغُ بِهِ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ الْمُحْرِمُ لَا يَنْكِحُ وَلَا يَخْطُبُ

3435-44/4- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Amr en-Nâkid ve Zuheyr b. Harb birlikte İbn Uyeyne'den tahdis etti, Zuheyr dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, Eyyub b. Musa'dan tahdis etti, o Nübeyh b. Vehb'den, o Ebân b. Osman'dan, o Osman'dan Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e hadisi isnâd ile şöyle buyurduğunu rivâyet etti: *"İhramlı bir kimse ne nikâhlanır ne de başkasına evlenmek için talib olur."* [506]

٣٤٣٦-٤٥/٥- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبِ بْنِ اللَّيْثِ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي حَدَّثَنِي خَالِدُ بْنُ يَزِيدَ حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ أَبِي هِلَالٍ عَنْ نُبَيْهِ بْنِ وَهْبٍ أَنَّ عُمَرَ بْنَ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ مَعْمَرٍ أَرَادَ أَنْ يُنْكِحَ ابْنَهُ طَلْحَةَ بِنْتَ شَيْبَةَ بْنَ جُبَيْرٍ فِي الْحَجِّ وَأَبَانُ بْنُ عُثْمَانَ يَوْمَئِذٍ أَمِيرُ الْحَاجِّ فَأَرْسَلَ إِلَى أَبَانٍ إِنِّي قَدْ أَرَدْتُ أَنْ أُنْكِحَ طَلْحَةَ بْنَ عُمَرَ فَأُحِبُّ أَنْ تَحْضُرَ ذَلِكَ فَقَالَ لَهُ أَبَانُ أَلَا أُرَاكَ عِرَاقِيًّا جَافِيًا إِنِّي سَمِعْتُ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَا يَنْكِحُ الْمُحْرِمُ

3436-45/5- Bize Abdulmelik b. Şuayb b. el-Leys tahdis etti, bana babam dedemden tahdis etti, bana Halid b. Yezid tahdis etti, bana Said b. Ebu Hilal, Nubeyh b. Vehb'den tahdis ettiğine göre Ömer b. Ubeydullah b. Ma'mer oğlunu hacc zamanında Şeybe b. Cubeyr'in kızı Talha'ya nikâhlamak istedi. Ebân b. Osman da o gün hacc emiri idi. Bu sebeple Ebân'a: Ben Talha b. Ömer'i (oğlumu) nikâhlamak istiyorum. Bu sebeple senin de bunda hazır olmanı arzu ediyorum. Bu sefer Ebân ona: Ben seni (bilgiden) uzak bir Iraklı görüyorum. Gerçek şu ki ben Osman b. Affân'ı şöyle derken dinledim: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"İhramlı kişi nikâhlamaz"* buyurdu. [507]

505 3432 numaralı hadisin kaynakları
506 3432 numaralı hadisin kaynakları
507 3432 numaralı hadisin kaynakları

Şerh

"Ebân ona: Ben seni (bilgiden) uzak bir Iraklı görüyorum." Bu bizim diyarımızdaki nüshaların tamamında bu şekilde "bir Iraklı" diye kaydedilmiştir. Kadı Iyaz, bazı rivâyetlerde "bir Iraklı" bazı rivâyetlerde de "bir A'rabi (bedevi)" olarak kaydedildiğini söyledikten sonra doğrusu da bunun "A'rabi: bedevi" olduğudur. Yani sünneti bilmeyen bir kişi görüyorum demek olur. A'rabi ise çölde yaşayana denilir. (Kadı Iyaz devamla) dedi ki: Burada "bir Iraklı" ifadesi hatadır. Ancak Kûfelilerin o zamandaki görüşlerinin ihramlı kimsenin nikâhlamasının caiz olduğunu biliyor idiyse o taktirde "bir Iraklı" demesi doğru olabilir. Bu da bu hususta sünneti bilmeyen, onların görüşlerini kabul eden bir kişisin demek olur. Allah en iyi bilendir.

٣٤٣٧-٤٦/٦- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ نُمَيْرٍ وَإِسْحَقُ الْحَنْظَلِيُّ جَمِيعًا عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ قَالَ ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ عَنْ أَبِي الشَّعْثَاءِ أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ أَخْبَرَهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ تَزَوَّجَ مَيْمُونَةَ وَهُوَ مُحْرِمٌ زَادَ ابْنُ نُمَيْرٍ فَحَدَّثْتُ بِهِ الزُّهْرِيَّ فَقَالَ أَخْبَرَنِي يَزِيدُ بْنُ الْأَصَمِّ أَنَّهُ نَكَحَهَا وَهُوَ حَلَالٌ

3437-46/6- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, İbn Numeyr ve İshak el-Hanzalî de birlikte İbn Uyeyne'den tahdis etti: İbn Numeyr dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, Amr b. Dinar'dan tahdis etti, o Ebu Şa'sa'dan rivâyet ettiğine göre İbn Abbas kendisine Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ihramlı olduğu halde Meymune (r.anha) ile evlendiğini haber verdi.

İbn Numeyr şunları ekledi: Ben bunu ez-Zührî'ye tahdis edince o: Bana Yezid b. el-Asam'ın haber verdiğine göre Allah Rasûlü onu ihramlı değilken nikâhlamıştır. [508]

٣٤٣٨-٤٧/٧- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا دَاوُدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ زَيْدٍ أَبِي الشَّعْثَاءِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُ قَالَ تَزَوَّجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَيْمُونَةَ وَهُوَ مُحْرِمٌ

3438-47/7- Bize Yahya b. Yahya da tahdis etti... İbn Abbas dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Meymune (r.anha) ile ihramlı olduğu halde evlendi. [509]

---

508 Buhari, 5114; Tirmizi, 844; Nesai, 2837, 2838, 3272; İbn Mace, 1965; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5376

509 4337 numaralı hadisin kaynakları.

٣٤٣٩-٤٨/٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ حَدَّثَنَا جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ حَدَّثَنَا أَبُو فَزَارَةَ عَنْ يَزِيدَ بْنِ الْأَصَمِّ حَدَّثَتْنِي مَيْمُونَةُ بِنْتُ الْحَارِثِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ تَزَوَّجَهَا وَهُوَ حَلَالٌ قَالَ وَكَانَتْ خَالَتِي وَخَالَةَ ابْنِ عَبَّاسٍ

3439-48/8- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti... Yezid b. el-Asam'dan rivâyete göre: Bana el-Hâris kızı Meymune (r.anha), Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ihramlı değilken kendisi ile evlendiğini tahdis etti.

O dedi ki: O hem benim teyzemdi, hem İbn Abbas'ın teyzesi idi.[510]

٦/٦- بَاب تَحْرِيمِ الْخِطْبَةِ عَلَى خِطْبَةِ أَخِيهِ حَتَّى يَأْذَنَ أَوْ يَتْرُكَ

6/6- DİN KARDEŞİNİN TALİB OLDUĞUNA -KENDİSİNE İZİN VERMEDİKÇE YAHUT VAZGEÇMEDİKÇE- TALİB OLMANIN HARAM KILINDIĞI BABI

٣٤٤٠-٤٩/١- وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ رُمْحٍ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ لَا يَبِعْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَيْعِ بَعْضٍ وَلَا يَخْطُبْ بَعْضُكُمْ عَلَى خِطْبَةِ بَعْضٍ

3440-49/1- Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti, bize Leys tahdis etti, (H.) Bize Muhammed b. Rumh da tahdis etti, bize Leys, Nâfi'den haber verdi, o İbn Ömer'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Birbirinizin alışverişi üstüne alışveriş yapmayın, birbirinizin üstüne birisine talib olmayın"* buyurdu.[511]

٣٤٤١-٥٠/٢- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى جَمِيعًا عَنْ يَحْيَى الْقَطَّانِ قَالَ زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ عُبَيْدِ اللهِ أَخْبَرَنِي نَافِعٌ عَنْ ابْنِ عُمَرَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ لَا يَبِعْ الرَّجُلُ عَلَى بَيْعِ أَخِيهِ وَلَا يَخْطُبْ عَلَى خِطْبَةِ أَخِيهِ إِلَّا أَنْ يَأْذَنَ لَهُ

510 Ebu Davud, 1843; Tirmizi, 845; İbn Mace, 1964; Tuhfetu'l-Eşrâf, 18082

511 Buhari, 2139, 2165; Müslim, 3790, 3799; Ebu Davud, 3436; Tirmizi, 1292; Nesai, 3238 -muhtasar olarak-, 4515 -muhtasar olarak-; İbn Mace, 2171 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8284, 8329

3441-50/2- Bana Zuheyr b. Harb ve Muhammed b. el-Müsennâ birlikte Yahya el-Kattân'dan tahdis etti: Zuheyr dedi ki bize Yahya b. Ubeydullah tahdis etti, bana Nâfi', İbn Ömer'den haber verdiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Bir kimse kardeşinin alışverişi üzerine alışveriş yapmasın, kardeşinin talib olduğu kimseye -ona izin vermesi hali dışında- talib olmasın."* [512]

٣٤٤٢-.../٣- وَحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ

3442-.../3- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Ali b. Mushir, Ubeydullah'dan bu isnâd ile tahdis etti. [513]

٣٤٤٣-.../٤- وَحَدَّثَنِيهِ أَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ نَافِعٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ

3443-.../4- Bunu bana Ebu Kâmil el-Cahderî de tahdis etti, bize Hammâd tahdis etti, bize Eyyub, Nâfi'den bu isnâd ile tahdis etti. [514]

٣٤٤٤-٥١/٥- وَحَدَّثَنِي عَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ قَالَ زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَعِيدٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَى أَنْ يَبِيعَ حَاضِرٌ لِبَادٍ أَوْ يَتَنَاجَشُوا أَوْ يَخْطُبَ الرَّجُلُ عَلَى خِطْبَةِ أَخِيهِ أَوْ يَبِيعَ عَلَى بَيْعِ أَخِيهِ وَلَا تَسْأَلْ الْمَرْأَةُ طَلَاقَ أُخْتِهَا لِتَكْتَفِئَ مَا فِي إِنَائِهَا أَوْ مَا فِي صَحْفَتِهَا زَادَ عَمْرٌو فِي رِوَايَتِهِ وَلَا يَسُمْ الرَّجُلُ عَلَى سَوْمِ أَخِيهِ

3444-51/5- Bana Amr en-Nâkid, Zuheyr b. Harb ve İbn Ebu Ömer de tahdis etti, Zuheyr dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, Zührî'den tahdis etti, o Said'den, o Ebu Hureyre'den rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem), şehirlinin köylü adına satmasını yahut fiyat kızıştırmalarını yahut bir kimsenin kardeşinin talib olduğuna talib olmasını yahut kardeşinin satışı üzerine satış yapmasını yasakladı. Ayrıca kadın, kızkardeşinin kabındakini döküp boşaltmak için (kocası tarafından) boşanmasını istemesin.

512 Müslim, 3791; İbn Mace, 1868 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8185
513 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8072
514 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7572

Amr rivâyetinde: Ve adam kardeşinin pazarlığı üzerine pazarlık yapmasın ibaresini de ekledi. [515]

٣٤٤٥-٥٢/٦- وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَا تَنَاجَشُوا وَلَا يَبِعْ الْمَرْءُ عَلَى بَيْعِ أَخِيهِ وَلَا يَبِعْ حَاضِرٌ لِبَادٍ وَلَا يَخْطُبْ الْمَرْءُ عَلَى خِطْبَةِ أَخِيهِ وَلَا تَسْأَلْ الْمَرْأَةُ طَلَاقَ الْأُخْرَى لِتَكْتَفِئَ مَا فِي إِنَائِهَا

3445-52/2- Bana Harmele b. Yahya da tahdis etti... Said b. el-Müseyyeb'in tahdis ettiğine göre Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Pazarlık yaparak alışverişi kızıştırmayın. Kişi kardeşinin alışverişi üzerine alışveriş yapmasın. Şehirli bir kimse köylü kimse adına satış yapmasın. Kişi kardeşinin talib olduğu kimseye (o vazgeçmeden) talib olmasın. Kadın da onun kabında bulunanları boşaltmak için bir başka kadının (kocası tarafından) boşanmasını da istemesin"* buyurdu. [516]

٣٤٤٦-٥٣/٧- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ جَمِيعًا عَنْ مَعْمَرٍ عَنْ الزُّهْرِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ مَعْمَرٍ وَلَا يَزِدْ الرَّجُلُ عَلَى بَيْعِ أَخِيهِ

3446-53/7- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Abdü'l-A'lâ tahdis etti, (H.) Bana Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, hepsi birlikte Ma'mer'den, o ez-Zührî'den aynısını rivâyet etti ancak Ma'mer'in hadisinde: *"ve kişi kardeşinin satın almak istediği malın fiyatını artırmasın"* ibaresi vardır. [517]

٣٤٤٧-٥٤/٨- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ جَمِيعًا عَنْ إِسْمَعِيلَ بْنِ جَعْفَرٍ قَالَ ابْنُ أَيُّوبَ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ أَخْبَرَنِي الْعَلَاءُ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ لَا يَسُمْ الْمُسْلِمُ عَلَى سَوْمِ أَخِيهِ وَلَا يَخْطُبْ عَلَى خِطْبَتِهِ

515 Buhari, 2140; Müslim, 3803; Ebu Davud, 2080 -muhtasar olarak-, 3438; Tirmizi, 1134 -muhtasar olarak-, 1190, 1222, 1304; Nesai, 3239; İbn Mace, 1867 -muhtasar olarak-, 2172, 2174, 2175; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13123

516 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13364

517 Buhari, 1723 -buna yakın-; Nesai, 4514, 4519; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13271

3447-54/8- Bize Yahya b. Eyyub, Kuteybe ve İbn Hucr birlikte İsmail b. Cafer'den tahdis etti. İbn Eyyub dedi ki: Bize İsmail tahdis etti, bize el-Alâ babasından haber verdi, o Ebu Hureyre'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Müslüman, kardeşinin pazarlığı üzerine pazarlık yapmasın, onun talib olduğu kimseye talib olmasın"* buyurdu. [518]

٣٤٤٨-٥٥/٩- وَحَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ الْعَلَاءِ وَسُهَيْلٍ عَنْ أَبِيهِمَا عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ ح وَحَدَّثَنَاه مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ إِلَّا أَنَّهُمْ قَالُوا عَلَى سَوْمِ أَخِيهِ وَخِطْبَةِ أَخِيهِ

3448-55/9- Bana Ahmed b. İbrahim ed-Devrâki de tahdis etti, bize Abdussamed tahdis etti, bize Şu'be, el-A'lâ ve Suheyl'den tahdis etti, her ikisi babalarından, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet etti (H.) Bunu bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Abdüssamed tahdis etti, bize Şu'be, A'meş'den tahdis etti, o Ebu Salih'den, o Ebu Hureyre (radıyallâhu anh)'dan, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye rivâyet etti. Ancak onlar "kardeşinin pazarlığı ve kardeşinin talib olduğu üzerine" demişlerdir. [519]

٣٤٤٩-٥٦/١٠- وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ عَنْ اللَّيْثِ وَغَيْرِهِ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ شِمَاسَةَ أَنَّهُ سَمِعَ عُقْبَةَ بْنَ عَامِرٍ عَلَى الْمِنْبَرِ يَقُولُ إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ الْمُؤْمِنُ أَخُو الْمُؤْمِنِ فَلَا يَحِلُّ لِلْمُؤْمِنِ أَنْ يَبْتَاعَ عَلَى بَيْعِ أَخِيهِ وَلَا يَخْطُبَ عَلَى خِطْبَةِ أَخِيهِ حَتَّى يَذَرَ

3449-56/10- Bana Ebu't-Tâhir de tahdis etti... Ukbe b. Amir minber üzerinde dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"Mümin, müminin kardeşidir. Bu sebeple mümin bir kimsenin kardeşinin alışverişi üzerine alışveriş yapması da kardeşinin talib olduğu birisine -o vaçgeçinceye kadar- talib olması da helal değildir."* [520]

518 Müslim, 2792; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13995
519 Müslim, 3793; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12402
520 İbn Mace, 4246 -buna yakın muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9932

Şerh

(3440-3449 numaralı hadisler)

(3440) *"Kişi kardeşinin alışverişi üzerine alışveriş yapmasın..."* Diğer rivâyette (3441): *"Adam, kardeşinin alışverişi üzerine alışveriş yapmasın..."* bir diğer rivâyette (3449) *"Mümin, müminin kardeşidir..."* buyurmaktadır.

Bu hadis-i şerifler bir kimsenin kardeşinin talib olduğu birisine talib olmanın haram kılındığı hususunda gayet açıktır. İlim adamlarının icma ettikleri üzere haram oluşu ilk talib olana kız tarafının açıkça olumlu cevap vermesi ve talib olanın da başkası tarafından talib olunması için izin vermemesi ve vazgeçmemesi halinde sözkonusudur. Eğer bu durumda kardeşinin talib olduğuna kendisi de talib olup durum bu iken onunla evlenecek olursa günahkâr olur, nikâh ise sahih olup fesh edilmez. Bizim de cumhurun da görüşü budur. Davud ez-Zahiri ise nikâh fesh olur demiştir. Malik'den ise bu hususta belirttiğimiz iki görüş gibi iki ayrı rivâyet gelmiştir. Malik'in mezhebine mensup fukahadan bir topluluk ise duhulden önce nikâh fesh edilir, ondan sonra ise edilmez demişlerdir. Şayet ilk talib olana üstü kapalı olumlu cevap verilmiş olmakla birlikte bu açıkça bildirilmemiş ise onun talib olduğuna talib olmanın haram olup olmadığı hususunda Şafii'nin iki görüşü vardır, sahih olan görüşüne göre haram değildir. Kimi Maliki âlimi: Koca adayını kabul etmedikleri ve mehir tayin edilmediği sürece haram olmaz demişler ve naklettiğimiz görüşlerine haram kılmak ancak ona olumlu cevap verilmiş olması halinde sahih olur diyerek Kays kızı Fatıma ile ilgili hadisi delil göstermişlerdir. Buna göre Fatıma şöyle demiştir: Ebu Cehm ile Muaviye bana talib oldu. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise onların birbirleri üstüne (arka arkaya) talib olmalarına karşı çıkmadığı gibi kendisi onu Üsâme'ye istedi. Bu delile itiraz edilerek şöyle denilebilir: Muhtemelen ikincisi birincisinin talib olduğunu bilmiyordu. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise Üsâme'ye işarette bulunmuştur. Yoksa Üsâme adına ona talib olmamıştır. Diğer taraftan ittifakla kabul ettiklerine göre eğer bir kimse talib olduğunu bırakıp vazgeçecek olup başkasının talib olmasına izin verecek olursa artık onun talib oluşundan sonra talib olmak caizdir. Bu hadis-i şerifle de bunu açıkça ifade etmiş olmaktadır.

"Kardeşinin talib olduğuna talib olması" Hattâbî ve başkaları dedi ki: Bu ifadenin zahirinden anlaşıldığı üzere haramlık talib olanın müslüman olması halinde sözkonusudur. Eğer talib olan kişi kâfirse haram oluş sözkonusu değildir. Evzâî de böyle demiştir. İlim adamlarının çoğunluğu ise şöyle demektedir: Kâfirin talib olduğuna da talib olmak aynı şekilde haramdır. Ayrıca bu

kanaat sahipleri hadise bu hadiste "kardeşi" kaydının sözkonusu edilmesinin çoğunlukla görülen durum dolayısıyla kullanıldığını bundan dolayı da kendisi ile amel etmeyi gerektirecek bir mefhumu olmadığını söyleyip cevap verebilirler. Nitekim yüce Allah'ın: *"Fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin"* (En'am, 151) buyruğu ile yüce Allah'ın: *"Himayenizde bulunan hanımlarınızın (başka kocadan) kız çocukları da..."* (Nisa, 32) buyruğu ve benzerlerinde de olduğu gibi.

Şunu bilelim ki, bu hadislerin ve hadislerdeki genel ifadelerin gerektirdiği talib olanın fasık olup olmaması arasında bir fark yoktur. Maliki mezhebine mensup İbnu'l-Kasım dedi ki: Fasığın talib olduğuna talib olmak caizdir.

Bütün bu hususlarda talib olmak (anlamındaki hıtbe) lafzı hı harfi kesreli söylenir. Cuma, bayram, hacc ve başka münasebetlerle yapılan konuşmalar ile nikâh akdinden önceki konuşmalara hı harfi ötreli olarak "hutbe" denilir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: (3440) *"Kiminiz kiminizin alışverişi üzerine alışveriş yapmasın..."* buyruğunun şerhi yüce Allah'ın izni ile Buyu (alışveriş) Kitabında gelecektir.

(3448) "Bize Şu'be, el-A'lâ ve Suheyl'den tahdis etti, onlar babalarından" bütün nüshalarda bu şekildedir. Halbuki el-A'lâ'nın babası Süheyl'in babasından ayrıdır. Dolayısı ile babalarından denilmesi caiz olmaz. Doğrusu her biri kendi babasından anlamını verecek şekilde "ebeveyhima" denilmesidir. Kadı Iyaz ve başkaları ise şöyle demektedir: Bununla birlikte "baba" anlamındaki "eb" lafzının ikilini -(el anlamındaki) yed kelimesinin tesniyesinin "yedâni" diye gelmesi gibi- "ebâni" söyleyenlerin söyleyişine göre be harfi fethalı olarak "ebeyhima" denilmesi doğrudur. Bu durumda rivâyet sahih olur ama o taktirde be harfi fethalı söylenmelidir. Allah en iyi bilendir.

٧/٧- بَاب تَحْرِيمِ نِكَاحِ الشِّغَارِ وَبُطْلَانِهِ

7/7- ŞİĞÂR NİKÂHININ HARAM KILINMASI VE BÂTIL OLDUĞU BABI

٣٤٥٠-٥٧/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ الشِّغَارِ وَالشِّغَارُ أَنْ يُزَوِّجَ الرَّجُلُ ابْنَتَهُ عَلَى أَنْ يُزَوِّجَهُ ابْنَتَهُ وَلَيْسَ بَيْنَهُمَا صَدَاقٌ

3450-57/1- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Malik'e Nâfi'den rivâyetini okudum, o İbn Ömer'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şiğâr nikâhını yasakladı.

Şiğâr: Bir adamın diğerine, sen bana kızını ver, ben de sana kızımı vereyim, sen benimle kızkardeşini evlendir, ben de seninle kızkardeşimi evlendireyim, demesidir.[521]

٣٤٥١-٥٨/٢- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَعُبَيْدُ اللهِ بْنُ سَعِيدٍ قَالُوا حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ عُبَيْدِ اللهِ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ عُبَيْدِ اللهِ قَالَ قُلْتُ لِنَافِعٍ مَا الشِّغَارُ

3451-58/2- Bana Zuheyr b. Harb, Muhammed b. el-Müsennâ ve Ubeydullah b. Said tahdis edip dediler ki: Bize Yahya, Ubeydullah'dan tahdis etti, o Nâfi'den, o İbn Ömer'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivâyet etmekle birlikte Ubeydullah'ın hadisinde şöyle dediği belirtilmektedir: Ben Nâfi'a, şiğâr nedir diye sordum.[522]

٤٥٥٢-٥٩/٣- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّرَّاجِ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنْ الشِّغَارِ

3452-59/3- Bize Yahya b. Yahya da tahdis etti, bize Hammâd b. Zeyd, Abdurrahman es-Serrâc'dan haber verdi, o Nâfi'den, o İbn Ömer'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şiğârı yasakladı.[523]

٣٤٥٣-٦٠/٤- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لَا شِغَارَ فِي الْإِسْلَامِ

3453-60/4- Bana Muhammed b. Râfi'de tahdis etti... İbn Ömer'den rivâyete göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"İslam'da şiğâr yoktur"* buyurdu.[524]

521 Buhari, 5112, 2074; Tirmizi, 1124; Nesai, 3337; İbn Mace, 1883; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8323

522 Buhari, 6960; Ebu Davud, 2074; Nesai, 3334; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8141

523 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7755

524 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7579

٣٤٥٤-٦١/٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ وَأَبُو أُسَامَةَ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنْ الشِّغَارِ زَادَ ابْنُ نُمَيْرٍ وَالشِّغَارُ أَنْ يَقُولَ الرَّجُلُ لِلرَّجُلِ زَوِّجْنِي ابْنَتَكَ وَأُزَوِّجُكَ ابْنَتِي أَوْ زَوِّجْنِي أُخْتَكَ وَأُزَوِّجُكَ أُخْتِي

3454-61/5- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize İbn Numeyr ve Ebu Üsâme Ubeydullah'dan tahdis etti, o Ebu Zinâd'dan, o A'rec'den, o Ebu Hureyre'den: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şiğârı yasakladı dediğini rivâyet etti.

İbn Numeyr şunu da ekledi: Şiğâr bir adamın diğerine: Sen bana kızını ver, ben de sana kızımı vereyim, sen benimle kızkardeşini evlendir, ben de seninle kızkardeşimi evlendireyim, demesidir.[525]

Şerh

(3450-3454 numaralı hadisler)

(3450) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şiğârı yasakladı. Şiğâr... evlendirmesidir." Diğer rivâyette (3451) şiğârın açıklamasının Nâfi'in sözü olduğu beyan edilmektedir. Diğer rivâyette ise (3354) kendi kızını yahut kızkardeşini evlendirmesi olduğu belirtilmektedir.

İlim adamları der ki: Şin harfi kesreli ve ğayn harfi ile "şiğâr"ın sözlükteki asıl anlamı, kaldırmaktır. Mesela köpek işemek için ayağını kaldırırsa "şeğarel kelbu" denilir. Bu durumda şiğâr nikâhı yapıldığında, ben senin kızının ayağını kaldırmadıkça sen de kızımın ayağını kaldırma demiş gibidir. Bunun şehrin boş kalması halini anlatmak üzere "şeğarel beledu" denilmesinden geldiği de söylenmiştir. Böyle denilmesi ise bu nikâhta mehrin olmayışıdır. Kadının cima esnasında ayağını kaldırması halinde de "şeğareti'l-mer'etu" denilir. İbn Kuteybe dedi ki: cima yapanların her biri cima esnasında şiğâr yapar:ayağını kaldırır.

Şiğâr, cahiliye dönemi nikâh çeşitlerinden idi. İlim adamları icma ile yasaklandığını kabul etmişlerdir. Fakat buradaki yasağın nikâhın bâtıl olmasını gerektirip gerektirmediği hususunda da farklı görüşleri vardır.

525 Nesai, 3338; İbn Mace, 1884; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13796

Şafii'ye göre bu yasak nikâhın bâtıl olmasını gerektirir. Hattâbî bu görüşü aynı zamanda Ahmed, İshak ve Ebu Ubeyd'den de nakletmektedir. Malik ise şiğâr nikâhı duhulden öncesinde de sonrasında da feshedilir. Ondan nakledilen bir diğer rivâyete göre ise duhulden önce feshedilir, sonra feshedilmez. Bir topluluk ise şiğâr nikâhı, mehri misil ödenmesi üzere sahih olur demişlerdir. Bu da Ebu Hanife'nin mezhebidir. Bu görüş Atâ, Zührî ve Leys'den de rivâyet edildiği gibi aynı zamanda Ahmed ve İshak'tan da gelen bir rivâyettir. Ebu Sevr ve İbn Cerir de böyle demiştir. Kızların dışında kızkardeşler, erkek kardeşin kızları, halalar, amca kızları ve cariyelerin de bu hususta tıpkı kızlar gibi olduklarını ilim adamları icma ile kabul etmişlerdir. Bunun açık şekli ise: Senin kendi kızını benimle evlendirmen şartı ile ben de seninle kızımı evlendiriyorum demekle olur. Bu durumda her biri için de diğeri dolayısıyla mehir alınmaz ve her bir kişi de kabul ettim diye cevap verir. Allah en iyi bilendir.

٣٤٥٥-.../٦- وَحَدَّثَنَاهُ أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا عَبْدَةُ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ وَهُوَ ابْنُ عُمَرَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَلَمْ يَذْكُرْ زِيَادَةَ ابْنِ نُمَيْرٍ

3455-.../6- Bunu bize Ebu Kureyb de tahdis etti, bize Abde, Ubeydullah'dan -ki o b. Ömer'dir- bu isnâd ile tahdis etti ama rivâyetinde İbn Numeyr'in fazladan eklediğini zikretmedi. [526]

٣٤٥٦-٦٢/٧- وَحَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ ح وَحَدَّثَنَاهُ إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ الشِّغَارِ

3456-62/7- Bana Harun b. Abdullah da tahdis etti, bize Haccac b. Muhammed tahdis edip dedi ki: İbn Cureyc dedi ki (H.) Bunu bize İshak b. İbrahim ve Muhammed b. Râfi' de Abdurrezzak'dan tahdis etti, bize İbn Cureyc haber verdi, bana Ebu Zubeyr'in haber verdiğine göre o Cabir b. Abdullah'ı: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şiğârı yasakladı derken dinlemiştir. [527]

526 3454 numaralı hadisin kaynakları
527 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2851

٨/٨- بَاب الْوَفَاءِ بِالشُّرُوطِ فِي النِّكَاحِ

8/8- NİKÂHTA ŞARTLARI EKSİKSİZ YERİNE GETİRMEK BABI

٣٤٥٧-٦٣/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا يَحْيَى وَهُوَ الْقَطَّانُ عَنْ عَبْدِ الْحَمِيدِ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ عَنْ مَرْثَدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْيَزَنِيِّ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ أَحَقَّ الشَّرْطِ أَنْ يُوفَى بِهِ مَا اسْتَحْلَلْتُمْ بِهِ الْفُرُوجَ هَذَا لَفْظُ حَدِيثِ أَبِي بَكْرٍ وَابْنِ الْمُثَنَّى غَيْرَ أَنَّ ابْنَ الْمُثَنَّى قَالَ الشُّرُوطِ

3457-63/1- Bana Yahya b. Eyyub tahdis etti, bize Huşeym tahdis etti (H.) Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize Veki' tahdis etti (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Ebu Halid el-Ahmer tahdis etti (H.) Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Yahya -ki o el-Kattan'dır- Abdülhamid b. Cafer'den tahdis etti, o Yezid b. Ebu Habib'den, o Mersel b. Abdullah el-Yezenî'den, o Ukbe b. Âmir'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Şüphesiz tastamam yerine getirilmeyi en çok hak eden şart, kendisi sebebi ile fercleri kendinize helal kıldığınız şart(lar)dır."*

Bu Ebu Bekr ve İbnu'l-Müsennâ'nın hadisi rivâyet ettikleri lafızdır. Ancak İbnu'l-Müsennâ "şartlar" demiştir. [528]

Şerh

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Şüphesiz eksiksiz yerine getirilmeyi en çok hak eden şart, kendisi sebebi ile fercleri kendinize helal kılmış olduğunuz şarttır"* buyruğu ile ilgili olarak Şafii ve ilim adamlarının çoğunluğu şunu söylemektedir: Bu nikâhın gerekleri ile aykırılık arz etmeyen aksine nikâhın gereklerinden ve maksatlarından olan şartlar hakkında kabul edilir. Ma'ruf bir şekilde geçinmeyi, kadına yine ma'ruf bir şekilde nafakasını verip giyecek ve mesken ihtiyacını karşılamayı, kadının herhangi bir hakkını eksiltmemeyi, başkasına günlerini paylaştırdığı gibi kendisine de aynı şekilde paylaştırmayı, kadının evinden kendisinin izni olmaksızın çıkmamasını, ken-

528 Buhari, 2721, 5151; Ebu Davud, 2139; Tirmizi, 1127; Nesai, 3281, 3282; İbn Mace, 1954; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9953

disine karşı serkeşlik etmemesini, izni olmaksızın nafile oruç tutmamasını, kendisinin izni olmadan evine başkalarının girmesine izin vermemesini, rızası olmaksızın kendisine ait eşyalarında tasarrufta bulunmamasını vb. hususları şart koşmak buna örnektir.

Nikâhın gereğine aykırı şartlara gelince, bu da kadına gün paylaştırmamasını, onun üzerine cariye edinmemesini, nafakasını vermemesini, onunla birlikte yolculuğa çıkmamasını vb. hususları şart koşmak da buna örnektir. Bu gibi şartlara uymak gerekmez. Aksine bu şartlar boşuna koşulmuş şartlardır. Nikâh da mehr-i misil ile sahih olur. Çünkü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah'ın kitabında bulunmayan her bir şart bâtıldır"* buyurmuştur. Ahmed ve bir topluluk ise: Kayıtsız ve şartsız olarak koşulan şarta tamamen bağlı kalmak icap eder demişlerdir. Çünkü şartların tastamam yerine getirilmesini en çok hak eden şart..." hadisi bunu gerektirmektedir. Allah en iyi bilendir.

٩/٩- بَاب اسْتِئْذَانِ الثَّيِّبِ فِي النِّكَاحِ بِالنُّطْقِ وَالْبِكْرِ بِالسُّكُوتِ

9/9- NİKÂHTA DULDAN SÖZLÜ OLARAK, BAKİREDEN SUSMASI SURETİ İLE İZİN ALMAK BABI

٣٤٥٨-١/٦٤- حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ بْنِ مَيْسَرَةَ الْقَوَارِيرِيُّ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ حَدَّثَنَا أَبُو سَلَمَةَ حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَا تُنْكَحُ الْأَيِّمُ حَتَّى تُسْتَأْمَرَ وَلَا تُنْكَحُ الْبِكْرُ حَتَّى تُسْتَأْذَنَ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَكَيْفَ إِذْنُهَا قَالَ أَنْ تَسْكُتَ

3458-164/1- Bana Ubeydullah b. Ömer b. Meysere el-Kavârîrî tahdis etti, bize Halid b. el-Hâris tahdis etti, bize Hişam, Yahya b. Ebu Kesir'den tahdis etti, bize Ebu Seleme tahdis etti, bize Ebu Hureyre'nin tahdis ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Dul kadın kendisi ile istişare edilmedikçe nikâhlanmaz, kız da izni alınmadıkça nikâhlanmaz."*

Ashab: Ey Allah'ın Rasûlü! Kızın izni nasıl olur diye sordular. O: *"Susması ile"* buyurdu. [529]

529 Buhari, 5136, 6946, 6968; Nesai, 3267; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15425

٣٤٥٩-.../٢- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا الْحَجَّاجُ بْنُ أَبِي عُثْمَانَ ح وَحَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى أَخْبَرَنَا عِيسَى يَعْنِي ابْنَ يُونُسَ عَنْ الْأَوْزَاعِيِّ ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ ح وَحَدَّثَنِي عَمْرٌو النَّاقِدُ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ عَنْ مَعْمَرٍ ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ حَسَّانَ حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ كُلُّهُمْ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ بِمِثْلِ مَعْنَى حَدِيثِ هِشَامٍ وَإِسْنَادِهِ وَاتَّفَقَ لَفْظُ حَدِيثِ هِشَامٍ وَشَيْبَانَ وَمُعَاوِيَةَ بْنِ سَلَّامٍ فِي هَذَا الْحَدِيثِ

3459-.../2- Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize İsmail b. İbrahim tahdis etti, bize el-Haccac b. Ebu Osman tahdis etti. (H.) Bana İbrahim b. Musa da tahdis etti, bize İsa -yani b. Yunus- Evzâî'den haber verdi. (H.) Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Huseyn b. Muhammed tahdis etti, bize Şeyban tahdis etti (H.) Bana Amr en-Nâkid ve Muhammed b. Râfi' de tahdis edip dediler ki: Bize Abdurrezzak Ma'mer'den tahdis etti. (H.) Bize Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimi de tahdis etti, bize Yahya -yani b. Hassan- tahdis etti, bize Muaviye tahdis etti. Hepsi de Yahya b. Ebu Kesir'den Hişam'ın hadisi ile aynı mana ve isnad ile rivâyet etti.

Ayrıca Hişam'ın hadisi rivâyeti ile Şeyban ve Muaviye b. Sellam'ın bu hadisi rivâyetleri lafız itibari ile aynıdır.[530]

٣٤٦٠-٦٥/٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ إِدْرِيسَ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ جَمِيعًا عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ وَاللَّفْظُ لِابْنِ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ أَبِي مُلَيْكَةَ يَقُولُ قَالَ ذَكْوَانُ مَوْلَى عَائِشَةَ سَمِعْتُ عَائِشَةَ تَقُولُ سَأَلْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ عَنْ الْجَارِيَةِ يُنْكِحُهَا أَهْلُهَا أَتُسْتَأْمَرُ أَمْ لَا فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ نَعَمْ تُسْتَأْمَرُ فَقَالَتْ عَائِشَةُ فَقُلْتُ لَهُ فَإِنَّهَا تَسْتَحْيِي فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَذَلِكَ إِذْنُهَا إِذَا هِيَ سَكَتَتْ

530 Zuheyr b. Harb'ın rivâyetini yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15364; İbrahim b. Musa'nın rivâyetini Tirmizi, 1107; İbn Mace, 187; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15384'de; Zuheyr b. Harb'ın, Huseyn b. Muhammed'den rivâyetini Buhari, 6970; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15371'de; Amr en-Nakid'in rivâyetini yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15419; Abdullah b. Abdurrahman ed-Darimi'nin rivâyetini yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15417

3460-65/3- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Abdullah b. İdris, İbn Cureyc'den tahdis etti. (H). Bize İshak b. İbrahim ve Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, hepsi birlikte Abdurrezzak'dan -ki lafız İbn Râfi'e aittir- rivâyet etti. Bize Abdurrezzak tahdis etti, bize İbn Cureyc haber verip dedi ki: İbn Ebu Muleyke'yi şöyle derken dinledim: Âişe'nin azadlısı Zekvan dedi ki: Âişe'yi şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e büyükleri tarafından nikâhlanan kız çocuğuna dair soru sordum. Onunla danışılır mı danışılmaz mı diye. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"Evet, onunla danışılır"* buyurdu. Âişe dedi ki: Bu sefer ben ona: Şüphesiz ki o utanır dedim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"İşte sustuğu taktirde onun izni budur"* buyurdu.[531]

٣٤٦١-٦٦/٤- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَا حَدَّثَنَا مَالِكٌ ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَاللَّفْظُ لَهُ قَالَ قُلْتُ لِمَالِكٍ حَدَّثَكَ عَبْدُ اللهِ بْنُ الْفَضْلِ عَنْ نَافِعِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ الْأَيِّمُ أَحَقُّ بِنَفْسِهَا مِنْ وَلِيِّهَا وَالْبِكْرُ تُسْتَأْذَنُ فِي نَفْسِهَا وَإِذْنُهَا صُمَاتُهَا قَالَ نَعَمْ

3461-66/4- Bize Said b. Mansur ve Kuteybe b. Said tahdis edip dediler ki: Bize Malik tahdis etti. (H.) Bize Yahya b. Yahya da -ki lafız ona ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Malik'e dedim ki: Sana Abdullah b. el-Fadl, Nâfi' b. Cübeyr'den tahdis etti, o İbn Abbas'dan rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Dul kadının kendisini evlendirmesi, velisinden daha çok hak sahibidir. Bakireden de kendisi hakkında izin istenir. Onun izin vermesi ise susmasıdır."* (Malik) evet dedi.[532]

٣٤٦٢-٦٧/٥- وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ زِيَادِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْفَضْلِ سَمِعَ نَافِعَ بْنَ جُبَيْرٍ يُخْبِرُ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ الثَّيِّبُ أَحَقُّ بِنَفْسِهَا مِنْ وَلِيِّهَا وَالْبِكْرُ تُسْتَأْمَرُ وَإِذْنُهَا سُكُوتُهَا

3462-67/5- Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti... İbn Abbas Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Dul kadının kendisi hakkında velisine göre daha bir hak sahibidir. Bakire kız ile de danışılır. Onun izin vermesi ise susmasıdır"* buyurdu.[533]

---

531 Buhari, 5137 -muhtasar olarak-, 6971 -buna yakın-; Nesai, 3266; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16075

532 Ebu Davud, 2098, 2099, 2100; Tirmizi, 1108; Nesai, 3260, 3261, 3262, 3263, 3264; İbn Mace, 1870; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6514

533 3461 numaralı hadisin kaynakları

٣٤٦٣-٦٨/٦- وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَقَالَ الثَّيِّبُ أَحَقُّ بِنَفْسِهَا مِنْ وَلِيِّهَا وَالْبِكْرُ يَسْتَأْذِنُهَا أَبُوهَا فِي نَفْسِهَا وَإِذْنُهَا صُمَاتُهَا وَرُبَّمَا قَالَ وَصَمْتُهَا إِقْرَارُهَا

3463-68/6- Bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti, bize Süfyan bu isnâd ile tahdis etti ve: *"Dul kadın kendisi hakkında velisine göre daha bir hak sahibidir, bakire kızdan da babası kendisini evlendirmek için izin ister, izin vermesi ise onun susmasıdır"* dedi. "Susması ikrarıdır" demiş de olabilir. [534]

Şerh

(3458-3463 numaralı hadisler)

"Dul kadın ile istişare edilmedikçe nikâhlanmaz... susmasıdır buyurdu." Diğer rivâyette (3461) *"dul kadın kendisi hakkında velisinden daha çok hak sahibidir... İzni susmasıdır."* Diğer rivâyette (3462) *"dul kadın kendisi hakkında velisinden daha çok hak sahibidir..."* Diğer rivâyette (3463) *"bakire kızdan kendisi hakkında babası izin ister, onun izni susmasıdır."*

İlim adamları der ki: Eyyin, burada zikretmiş olduğumuz diğer rivâyet de açıklandığı gibi dul kadın demektir. Eyyinin daha başka anlamları da vardır.

Sumât -sad harfi ötreli olarak- susmak demektir.

Kadı Iyaz dedi ki: İlim adamları burada eyyin ile ne kastedildiği hususunda ihtilaf etmişlerdir. Bununla birlikte dil bilginleri de küçük ya da büyük olsun kız ya da dul olsun kocası olmayan her bir kadın hakkında kullanıldığını söylemişlerdir. Bu açıklamayı da İbrahim el-Harbi, İsmail el-Kâdi ve başkaları yapmıştır. Dil bakımından el-eyyime aslında eşsiz, kocasız olma halidir. Raculün eyyimun vemraatun eyyumun denilir. (Eyyim lafzının müzekker ile müennesi arasında fark yoktur). Ebu Ubeyd ise kadın için "eyyimeh" de denileceğini nakletmektedir.

Kadı Iyaz dedi ki: Diğer taraftan ilim adamları burada bu lafız ile ne kastedildiği hususunda ihtilaf etmişlerdir. Hicaz âlimleri ile genel olarak bütün fukaha maksat duldur demişler buna -belirttiğimiz gibi- diğer rivâyette "seyyib: dul" lafzı ile açıklanmış olduğunu, ayrıca bunun bakire lafzı karşılığında kullanıldığını, bir de esasen dilde de çoğunlukla dul için kullanıldığını delil göstermişlerdir. Kûfeliler ile Züfer burada "eyyim"den kasıt ister kız olsun ister dul olsun kocası olmayan her kadın hakkında kullanılır. Tıpkı dildeki

534 3461 numaralı hadisin kaynakları

muktezası gibi. Çünkü kadın büluğ yaşına erdiğinde artık kendisi hakkında velisinden daha çok hak sahibidir. Kendi kendisi için yapacağı nikâh akdi sahih olur. Şâbi ve Zührî de bu görüştedir. Derler ki: Dolayısıyla veli, nikâhın sıhhatinin rükünlerinden değildir aksine onun tamamlayıcı unsurlarından birisidir. Evzâî, Ebu Yusuf ve Muhammed ise nikâhın sahih olması velinin onu geçerli kabul etmesine bağlıdır demişlerdir. Kadı Iyaz dedi ki: Yine ilim adamları Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Velisinden daha çok hak sahibidir"* buyruğu hakkında da farklı kanaatlere sahiptirler. Acaba kendisi sadece izin vermek hususunda mı hak sahibidir yoksa hem izin vermek hem de kendisi adına akdi yapmak hususunda mı? Cumhura göre sadece izin vermek hususunda daha bir hak sahibidir. Diğerlerine göre ise her iki hususta da kendisi daha bir hak sahibidir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Kendisi hakkında daha bir hak sahibidir"* buyruğu lafız bakımından Ebu Hanife ve Davud'un dediği gibi akit ve daha başka bütün hususlarda velisinden daha bir hak sahibidir anlamına da gelebilir. Razı olmak hususunda kendisi daha bir hak sahibidir anlamına da gelebilir. Yani bakire kızdan farklı olarak sözle izin vermedikçe evlendirilmez. Fakat Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"velisiz nikâh olmaz"* hadisi ile velinin şart olduğuna delalet eden diğer hadislerle birlikte ikinci anlama gelme ihtimalini kabul etmek kaçınılmaz olur. Şunu bilelim ki burada "ehak: daha bir hak sahibidir" lafzı müşterek bir lafız olup anlamı şudur: Onun nikâh hususunda kendisi hakkında bir hakkı olduğu gibi velisinin de bir hakkı vardır. Ama onun hakkı velisinden daha güçlüdür. Çünkü velisi onu denk birisi ile evlendirmek istediği halde o bunu kabul etmezse buna mecbur edilemez ve eğer kendisi denk birisi ile evlenmek ister de velisi kabul etmezse o taktirde veli buna mecbur edilir. Kabul etmemekte ısrar ederse o taktirde onu hakim evlendirir. İşte bu da kadının hakkının daha ileri ve ağır bastığına delildir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bakire kız hakkında: *"Bakire ile istişare etmedikçe nikâhlanmaz"* buyruğunun anlamı hakkında fukaha farklı kanaatlere sahiptir. Şafii, İbn Ebu Leyla, Ahmed, İshak ve başkaları bakire kızı evlendirmekte izin istemek emr edilmiştir. Eğer veli, baba ya da dede ise izin istemek mendub bir iş olur. Eğer iznini almadan onu evlendirecek olursa şefkatinin mükemmel derecede olmasından ötürü sahihtir. Şayet onların dışında birisi veli ise izin istemesi icap eder ve izin istemeden onu nikâhlaması sahih olmaz.

Evzâî, Ebu Hanife ve onların dışındaki Kûfeliler büluğa ermiş bütün bakire kızlardan izin istemek icap eder demişlerdir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bakire kız hakkında: *"İzni ise susmasıdır"* buyurmasına gelince bunun zahiri bütün bakire kızlar ve bütün veliler hakkında genel olduğu ve kızın susmasının kayıtsız ve şartsız olarak yeterli olduğu anlamını vermektedir. Sahih olan da budur. Kimi mezhep âlimlerimiz ise şöyle demişlerdir: Şayet veli, baba yahut dede ise onun izin istemesi müstehaptır. Bunun için de kızın susması yeterlidir. Eğer veli bunlardan başkası ise sözlü olarak konuşması kaçınılmazdır. Çünkü o babasından ve dedesinden diğerlerine nisbetle daha çok haya eder. Cumhurun benimsediği doğru kanaat ise susmak, hadisin genel oluşu ve hayanın da mevcudiyeti sebebi ile bütün veliler için yeterlidir.

Dul kadına gelince, onun sözlü olarak izin vermesi zorunludur, bunda bir görüş ayrılığı yoktur. Velinin baba ya da bir başkası olmasında da fark yoktur. Çünkü artık dul kadın erkeklerle birlikte bulunması sebebi ile kemâl derecesindeki hayası (nisbeten) zail olmuştur. Bakireliği ister sahih bir nikâh, ister fasid bir nikâh, ister şüpheli bir ilişki ister bir zina ile zail olmuş olsun fark etmez. Eğer bekareti yüksekten düşmek yahut parmaklamak ya da uzun süre kalmak (evlenmemiş olmak) ya da arkasından kendisine yaklaşılmak sureti ile zail olmuş ise yine de daha sahih olan görüşe göre onun da hükmü dul kadının hükmüdür. Bakire kız hükmünde olduğu da söylenmiştir. Allah en iyi bilendir.

Bizim mezhebimize ve cumhurun görüşüne göre bakire kıza susmasının izin anlamına geldiğini bildirmek şart değildir. Fakat kimi Maliki fukahası bunu şart kabul etmiştir. Bununla birlikte Maliki mezhebi âlimleri bunu bildirmenin müstehap olduğunu ittifakla kabul etmişlerdir.

İlim adamları nikâhın sıhhati hususunda velinin şart olup olmadığı hususunda da ihtilaf etmişlerdir. Maliki ve Şafii şarttır, velisiz nikâh sahih olmaz derken Ebu Hanife dul kadın hakkında da büluğa ermiş bakire kız hakkında da şart değildir. Aksine velisinin izni olmaksızın kendi kendisini evlendirebilir demiştir.

Ebu Sevr dedi ki: Velisinin izni ile kendisini evlendirmesi caiz olmakla birlikte izni olmadan kendisini evlendirmesi caiz değildir. Davud da: Bakire kızın evlendirilmesinde veli şarttır ama dul için şart değildir demiştir.

Malik ve Şafii meşhur: *"Velisiz nikâh olmaz"* hadisini delil göstermişlerdir. Bu ifade ise sahih olmamasını gerektirir. Davud ise Müslim'de zikredilen hadisin bakire ile dul arasında fark bulunduğu ve dulun kendisi hakkında daha bir hak sahibi olup bakire kızdan da izin isteneceği hususunda gayet açık olduğunu söyleyerek delil göstermişlerdir.

Mezhep âlimlerimiz ise buna şu şekilde cevap vermektedirler: Onun daha bir hak sahibi olması demek hakta ortak olması anlamındadır. Yani o mecbur edilmez. Yine aynı şekilde kocasını tayin etmek hususunda daha çok hak sahibidir.

Ebu Hanife ise alışveriş ve diğer akitlere kıyası delil göstermektedir. Çünkü bu gibi akitlerde velisiz olarak kendi adına bağımsız akdi yapabilir. Velinin şart koşulmasına dair varid olmuş olan hadisleri de cariye ve küçük kız hakkında yorumlamış, bu kıyas ile hadislerin umumi ifadesini tahsis etmiştir. Genel ifadenin kıyas ile tahsis edilmesi ise usûl bilginlerinin bir çoğuna göre caizdir. Ebu Sevr ise meşhur şu hadisi delil göstermektedir: *"Eğer bir kadın velisinin izni olmaksızın kendisini nikâhlayacak olursa onun nikâhı bâtıldır."* Ayrıca veliden maksat bu husustaki utanılacak halleri bertaraf etmek için denk olan birisini seçmesidir. Bu da onun izin vermesi ile gerçekleşir.

İlim adamları der ki: Davud, bakire kız için veliyi şart koşarken, dul kadın hakkında şart koşmamakla kendi mezhebi ile çelişkiye düşmüştür. Çünkü bu hakkında ihtilaf edilmiş bir mesele ile ilgili olarak yeni bir görüş ortaya koymaktır ve daha önce böyle bir görüşü ortaya atan olmamıştır. Halbuki onun mezhebinin görüşüne göre bu gibi hususlarda yeni bir görüş ortaya atmak caiz olmaz. Allah en iyi bilendir.

١٠/١٠- بَاب تَزْوِيجِ الْأَبِ الْبِكْرَ الصَّغِيرَةَ

10/10- BABANIN KÜÇÜK YAŞTAKİ BAKİRE KIZINI EVLENDİRMESİ BABI

٣٤٦٤-٦٩/١- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ قَالَ وَجَدْتُ فِي كِتَابِي عَنْ أَبِي أُسَامَةَ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ تَزَوَّجَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِسِتِّ سِنِينَ وَبَنَى بِي وَأَنَا بِنْتُ تِسْعِ سِنِينَ قَالَتْ فَقَدِمْنَا الْمَدِينَةَ فَوُعِكْتُ شَهْرًا فَوَفَى شَعْرِي جُمَيْمَةً فَأَتَتْنِي أُمُّ رُومَانَ وَأَنَا عَلَى أُرْجُوحَةٍ وَمَعِي صَوَاحِبِي فَصَرَخَتْ بِي فَأَتَيْتُهَا وَمَا أَدْرِي مَا تُرِيدُ بِي فَأَخَذَتْ بِيَدِي فَأَوْقَفَتْنِي عَلَى الْبَابِ فَقُلْتُ هَهْ هَهْ حَتَّى ذَهَبَ نَفَسِي فَأَدْخَلَتْنِي بَيْتًا فَإِذَا نِسْوَةٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فَقُلْنَ عَلَى الْخَيْرِ وَالْبَرَكَةِ وَعَلَى خَيْرِ طَائِرٍ فَأَسْلَمَتْنِي إِلَيْهِنَّ فَغَسَلْنَ رَأْسِي وَأَصْلَحْنَنِي فَلَمْ يَرُعْنِي إِلَّا وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ ضُحًى فَأَسْلَمْنَنِي إِلَيْهِ

3464-69/1- Bize Ebu Kureyb Muhammed b. el-A'lâ tahdis etti, bize Ebu Üsâme tahdis etti. (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis edip dedi ki: Ben kendi kitabımda Ebu Üsâme'den, o Hişam'dan, o babasından, Âişe'nin şöyle dediğini yazılı buldum: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) benimle altı yaşında iken evlendi ve ben dokuz yaşında iken benimle zifaf oldu.

Âişe dedi ki: Medine'ye gelmemizden sonra bir ay sıtma oldum. Sonra saçlarım kulaklarımın üzerine inecek kadar uzadı. Ben diğer kız arkadaşlarımla birlikte bir tahterevalli üzerinde iken Um Rûmân yanıma geldi, beni çağırınca ben de yanına gittim. Benden ne istediğini de bilmiyordum. Elimden tuttu ve beni kapının ağzında durdurdu. Ben: Heh heh diyerek hızlıca soluyordum. Nihayet hızlı solumam geçince beni bir odanın içine aldı. Orada Ensar'dan kadınlar vardı. Kadınlar hayırlı, uğurlu, bereketli olsun dediler. Beni onlara teslim etti. Onlar da başımı yıkadılar ve üstümü başımı düzelttiler. Derken beklemediğim bir sırada kuşluk vaktinde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) geliverdi, o kadınlar da beni ona teslim etti. [535]

٣٤٦٥-٧٠/٢- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا عَبْدَةُ هُوَ ابْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ تَزَوَّجَنِي النَّبِيُّ ﷺ وَأَنَا بِنْتُ سِتِّ سِنِينَ وَبَنَى بِي وَأَنَا بِنْتُ تِسْعِ سِنِينَ

3465-70/2- Bize Yahya b. Yahya da tahdis etti, bize Ebu Muaviye, Hişam b. Urve'den haber verdi. (H.) Bize İbn Numeyr -ki lafız ona ait- de tahdis etti, bize Abde -ki o b. Süleyman'dır- Hişam'dan tahdis etti, o babasından, o Âişe'den şöyle dediğini rivâyet etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ben altı yaşında iken benimle evlendi ve ben dokuz yaşında iken benimle zifaf oldu. [536]

٣٤٦٦-٧١/٣- وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ تَزَوَّجَهَا وَهِيَ بِنْتُ سَبْعِ سِنِينَ وَزُفَّتْ إِلَيْهِ وَهِيَ بِنْتُ تِسْعِ سِنِينَ وَلُعَبُهَا مَعَهَا وَمَاتَ عَنْهَا وَهِيَ بِنْتُ ثَمَانَ عَشْرَةَ

3466-71/3- Bize Abd b. Humeyd de tahdis etti... Âişe'den rivâyete göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisi ile yedi yaşında iken evlendi, dokuz

535 Buhari, 3896; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6809
536 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17066

yaşında iken oyuncakları da beraberinde olduğu halde onunla zifafa girdi, kendisi on sekiz yaşında iken Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) vefat etti. [537]

٣٤٦٧-٧٢/٤- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَإِسْحٰقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَ يَحْيَى وَإِسْحٰقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنِ الْأَسْوَدِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ تَزَوَّجَهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ وَهِيَ بِنْتُ سِتٍّ وَبَنَى بِهَا وَهِيَ بِنْتُ تِسْعٍ وَمَاتَ عَنْهَا وَهِيَ بِنْتُ ثَمَانَ عَشْرَةَ

3467-72/4- Bize Yahya b. Yahya, İshak b. İbrahim, Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb de tahdis etti. Yahya ve İshak bize Ebu Muaviye A'meş'den haber verdi derken diğer ikisi tahdis etti dedi. A'meş İbrahim'den, o Esved'den, o Âişe'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisi ile altı yaşında iken evlendi, dokuz yaşında iken onunla zifaf oldu, kendisi on sekiz yaşında iken Allah Rasûlü vefat etti. [538]

Şerh

(3464-3467 numaralı hadisler)

Bu babta Âişe (radıyallâhu anhâ)'ın rivâyet ettiği hadis(ler) yer almaktadır. (3464) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ben altı yaşında iken benimle evlendi ve ben dokuz yaşında iken benimle zifaf oldu." Diğer rivâyette (3466) "Yedi yaşında iken kendisi ile evlendiği" ifade edilmektedir. Bu hadis-i şerif babanın küçük kızının iznini almadan onu evlendirmesinin caiz olduğu hususunda açık bir delildir. Çünkü kızın izin verme yetkisi yoktur. Bize göre dede de baba gibidir. Bundan önceki babta velinin şart oluşu ile ilgili görüş ayrılığı genişçe açıklanmış olmakla birlikte müslümanlar da babanın küçük bakire kızını evlendirmesinin caiz olduğunu bu hadis-i şerif dolayısı ile kabul etmişlerdir. Büluğa erdiği taktirde Malik'e, Şafii'ye ve diğer Hicaz fukahasına göre o nikâhı feshetme muhayyerliği yoktur. Irak âlimleri ise büluğa erdiği taktirde muhayyerlik hakkına sahiptir demişlerdir.

Baba ve dede dışındaki velilerin ise Şafii, Sevri, Malik, İbn Ebu Leyla, Ahmed, Ebu Sevr, Ebu Ubeyd'e göre bu yaştaki küçük kızı evlendirmeleri caiz değildir. Cumhur da: Şayet böyle bir veli küçük yaştaki velâyeti altındaki kızını evlendirecek olursa sahih olmaz demiştir.

537 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16658
538 Nesai, 3258; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15956

Evzai, Ebu Hanife ve seleften daha başkaları bütün velilerin bunu yapmaları caizdir ve sahih olur. Bununla birlikte büluğa erdiği taktirde onun için muhayyerlik hakkı vardır demişlerdir. (Nikâhı kabul edip etmemekte serbesttir.) Ancak Ebu Yusuf böyle bir muhayyerlik hakkı yoktur demiştir.

Büyük çoğunluğun ittifak ettiklerine göre yabancı vasi, küçük kızı evlendiremez. Şureyh, Urve ve Hammâd ise büluğdan önce onu evlendirme hakkı vardır ve caizdir, demişlerdir. Bunu Hattâbî, Malik'den de rivâyet etmiştir. Allah en iyi bilendir.

Şunu da bilelim Şafii ve Şafii mezhebi âlimleri şöyle derler: Babanın ve dedenin, bakire kızı büluğa erip onun iznini istemeden evlendirmemesi müstehaptır. Böylelikle kendisi istemediği halde onu kocanın emri altına sokmasın. Onların bu görüşleri ise Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın hadisine aykırı değildir. Çünkü onların bundan maksadı eğer geç kalınması sureti ile kaybolacağından korkulan açık ve besbelli bir maslahat yoksa büluğa ermeden önce onu evlendirmesin şeklindedir. Nitekim Âişe'nin hadisinde durum böyledir. İşte o taktirde (böyle bir maslahatı kaybetmemek için) o kocanın kaybedilmemesi müstehaptır. Çünkü baba çocuğunun maslahatını sağlamakla ve onun maslahatına olanı ihmal etmemekle emrolunmuştur. Allah en iyi bilendir.

Küçük yaşta nikâhı kıyılmış kızın zifaf ve onunla gerdeğe girme zamanına gelince; şayet koca ve veli küçük kıza zarar vermeyecek bir husus üzerinde ittifak ederlerse onun gereği yerine getirilir. Eğer ihtilaf ederlerse Ahmed ve Ebu Ubeyd bu işe dokuz yaşındaki kız mecbur edilir diğerleri mecbur edilmez demişlerdir.

Malik, Şafii ve Ebu Hanife ise bunun sınırı kızın cimaya tahammül edebilecek halde olmasıdır. Bu da onlar arasındaki farklılıklara göre değişiklik gösterir. Bunun belli bir yaş ile tespiti sözkonusu değildir, demişlerdir. Sahih olan da budur. Çünkü Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın hadisinde herhangi bir sınırlama olmadığı gibi dokuz yaşından önce buna tahammül edebilecekler hakkında da bunu engelleyen bir husus da yoktur. Dokuz yaşına geldikten sonra buna tahammül edemeyecek kimseler için de izin de sözkonusu değildir. Davudi dedi ki: Âişe (radıyallâhu anhâ) güzel bir şekilde yetişip gelişmişti.

Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın bir rivâyette: "Ben yedi yaşında iken benimle evlendi" demekle birlikte rivâyetlerin çoğunda "altı yaşında" demiş olması şeklindeki rivâyetleri şöylece telif edilebilir: Kendisi aslında altı küsur yaşında idi. Bir rivâyette sadece yılları söylemekle yetinmiştir, diğer başka bir rivâyette başladığı yılı da saymıştır. Allah en iyi bilendir.

Müslim'in: "Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis edip dedi ki: "Kitabımda Ebu Üsâme'den... buldum." Bu onun bu rivâyetinde kitabında bulmakla birlikte sema yolu ile hadisi aldığını zikretmemesi anlamındadır. Böyle bir hadisi rivâyet etmek sahih olan kanaate göre ve cumhurun görüşüne göre caizdir. Bununla birlikte Müslim sadece bu rivâyeti zikretmekle yetinmeyip aksine onu başkalarına mütabaat olmak üzere zikretmiştir.

"Bir ay sıtma oldum. Saçlarım kulaklarımın üzerine inecek kadar uzadı." Hadiste geçen "va'k: sıtmanın acısı ve ağrıları" demektir. "Vefa" tamamlandı, kemâle erdi demektir. "Cumeyme" ise cummenin küçültme ismidir. Cumme ise kulaklara ve ona yakın yerlere kadar inen saç anlamındadır. Yani hastalık sebebi ile saçların dökülüp gittikten sonra bu sınıra kadar uzadı.

"Ben bir tahterevalli üzerinde iken Um Rûmân bana geldi." Um Rûmân, Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın annesidir. Meşhur olana göre re harfi ötreli, vav sakin (med harfi olarak) söylenir. Cumhur da bundan başka bir şekil sözkonusu etmemişlerdir. Şu kadar var ki İbn Abdi'l-Berr, el-İstiab adlı eserinde ra harfinin hem ötreli hem fethalı okunacağını nakletmiş, fethalı okuyuşu (revman) tercih etmiş olmakla birlikte bu tercih edilecek bir söyleyiş değildir.

"Urcuha (tahterevalli)" ise küçük erkek ve kız çocukların üzerinde oynadıkları bir ahşaptır. Orta tarafı yüksekçe bir yere konulur, çocuklar iki tarafına oturup onu hareket ettirirlerken bir tarafı yukarı kalkar, öbür tarafı aşağı iner.

"Ben (aşırı solumaktan) heh heh diyordum. Nihayet hızlı solumam kesildi." Burada "heh heh"i nefesi hızlanarak soluyan kimsenin normal haline dönünceye kadar çıkardığı sestir. İkinci he, haisekk (susma hesi) olup sakin telaffuz edilir.

"Ensardan bazı kadınlar vardı. Onlar hayırlı, uğurlu, bereketli olsun dediler." Tair hayır ve şer türünden olsun şans, talih anlamındadır. Burada ise en yaver şans ve bereket üzere kastedilmektedir.

Bu ibarelerden eşlerin her birisine hayırlı ve bereketli olması için dua etmenin müstehap olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Abdurrahman b. Avf'ın evliliği ile ilgili hadiste de: *"Allah senin için mübarek kılsın"* duası geçmektedir.

"Başımı yıkadılar, üstümü başımı düzelttiler." Buradan da gelinin temizlenmesinin, kocası için süslenmesinin müstehap olduğu, bu maksatla kadınların toplanıp bir araya gelmesinin de müstehap olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Çünkü böyle bir davranış nikâhın ilanı mahiyetindedir. Ayrıca gelen

kadınlar bu suretle gelini teselli eder, ona bazı edepleri ve zifaf esnasında kocası ile karşılaşacağı durumda göz önünde bulundurması gereken adabı ona öğretirler.

Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın: "Ansızın kuşluk vaktinde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) geliverdi ve beni ona teslim ettiler." Yani benim beklemediğim ve ansızın karşı karşıya kaldığım hadise sadece bundan ibaretti.

Bu hadiste zifafın ve gelinin yanına gündüzün girmenin caiz olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Gece ve gündüz zifaf caizdir. Hatta Buhari bunu gündüzün zifafa girmeye delil göstermiş ve buna dair de bir bab açmıştır.

(3466) "Kendisi dokuz yaşında iken ve oyuncakları da beraberinde olduğu halde onunla zifafa girildi." Burada oyuncaklardan maksat küçük kız çocuklarının kendileri ile oynadıkları bebekler kastedilmektedir. Bu ifadelerle yaşının küçüklüğüne dikkat çekilmektedir. Kadı lyaz dedi ki: Bu hadisten oyuncak edinmenin caiz olduğu, kız çocuklarının da onlarla oynamanın mübah olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Bir başka hadiste de Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bunu görmekle birlikte karşı çıkmadığı da ifade edilmiştir. İlim adamları der ki: Buna sebep ise kız çocuklarının çocuk eğitimine alıştırılmaları ve kendi durumlarını da evlerinin durumlarını da ıslah edip düzeltmeye alıştırılmalarıdır. Kadı Iyaz'ın açıklamaları bunlardır.

Bununla birlikte bu hadisin Kadı lyaz'ın sözünü ettiği maslahat sebebi ile suret edinmeyi yasaklayan hadislerden ayrıca tahsis edilmiş olma ihtimali de vardır. Bunun dahi yasağın kapsamına girmesi ihtimali de vardır. Bu durumda Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın bu hali ve onun oyuncaklarla oynaması suretlerin haram kılınmasından önce Hicretin ilk zamanlarında olmuştur. Allah en iyi bilendir.

١١/١١- بَاب اسْتِحْبَابِ التَّزَوُّجِ وَالتَّزْوِيجِ فِي شَوَّالِ
وَاسْتِحْبَابِ الدُّخُولِ فِيهِ

11/11- ŞEVVAL AYINDA EVLENMENİN VE EVLENDİRMENİN VE ŞEVVAL AYINDA ZİFAFA GİRMENİN MÜSTEHAP OLDUĞU BABI

٣٤٦٨-١/٧٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَاللَّفْظُ لِزُهَيْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا وَكِيعٌ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ إِسْمَعِيلَ بْنِ أُمَيَّةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ

عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ تَزَوَّجَنِي رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي شَوَّالٍ وَبَنَى بِي فِي شَوَّالٍ فَأَيُّ نِسَاءِ رَسُولِ اللهِ ﷺ كَانَ أَحْظَى عِنْدَهُ مِنِّي قَالَ وَكَانَتْ عَائِشَةُ تَسْتَحِبُّ أَنْ تُدْخِلَ نِسَاءَهَا فِي شَوَّالٍ

3468-73/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Zuheyr b. Harb -ki lafız Zuheyr'e aittir- tahdis edip dediler ki: Bize Veki' tahdis etti, bize Süfyan, İsmail b. Umeyye'den tahdis etti, o Abdullah b. Urve'den, o Urve'den, o Âişe'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) benimle şevval ayında evlendi, şevval ayında benimle gerdeğe girdi. Hem Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcelerinden hangisi onun nezdinde benden daha üstün idi ki?

(Urve) dedi ki: Ayrıca Âişe evlendirdiği kadın akrabalarını Şevval ayında gerdeğe sokmayı severdi. [539]

٣٤٦٩-.../٢- وَحَدَّثَنَاه ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَلَمْ يَذْكُرْ فِعْلَ عَائِشَةَ

3469-.../2- Bunu bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Süfyan bu isnâd ile tahdis etti ama rivâyetinde Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın uygulamasını sözkonusu etmedi. [540]

Şerh

"Âişe (radıyallâhu anhâ) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) benimle Şevval ayında evlendi..." Bu hadiste Şevval ayında evlendirmenin, evlenmenin ve zifafa girmenin müstehap olduğu anlaşılmaktadır. Mezhep âlimlerimiz bunun müstehap olduğunu açıkça ifade etmiş ve bu hadisi delil göstermişlerdir.

Bu sözleri ile Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın maksadı cahiliye döneminin uygulamasını ve günümüzde avamdan bir takım kimselerin Şevval ayında evlendirmenin, evlenmenin ve gerdeğe girmenin mekruh olduğu şeklindeki bâtıl kanaatlerini reddetmektir. Çünkü böyle bir kanaatin aslı astarı yoktur, bâtıldır ve cahiliye döneminin kalıntılarındandır. Çünkü onlar Şevval ismindeki bir şeyi kaldırıp gidermek anlamı dolayısı ile bunu uğursuz sayarlardı.

539 Tirmizi, 1093; Nesai, 3236, 3377; İbn Mace, 1990; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16355
540 3468 numaralı hadisin kaynakları

١٢/١٢- بَاب نَدْبِ النَّظَرِ إِلَى وَجْهِ الْمَرْأَةِ وَكَفَّيْهَا لِمَنْ يُرِيدُ تَزَوُّجَهَا

12/12- BİR KADIN İLE EVLENMEK İSTEYEN KİMSENİN O KADININ YÜZÜNE VE ELLERİNE BAKMASINI TEŞVİK BABI

٣٤٧٠-١/٧٤- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ يَزِيدَ بْنِ كَيْسَانَ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ كُنْتُ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ فَأَتَاهُ رَجُلٌ فَأَخْبَرَهُ أَنَّهُ تَزَوَّجَ امْرَأَةً مِنَ الْأَنْصَارِ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنَظَرْتَ إِلَيْهَا قَالَ لَا قَالَ فَاذْهَبْ فَانْظُرْ إِلَيْهَا فَإِنَّ فِي أَعْيُنِ الْأَنْصَارِ شَيْئًا

3470-74/1- Bize İbn Ebu Ömer tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzurunda idim. Yanına bir adam geldi ve ona Ensar'dan bir kadın ile evlendiğini haber verdi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) o adama: *"Peki ona baktın mı?"* buyurdu. Adam: Hayır deyince, Allah Rasûlü: *"Git ve ona bak. Çünkü Ensar kadınlarının gözlerinde bir şey var"* buyurdu. [541]

Şerh

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Ensar'dan bir kadın ile evlenen adama: *"Ona baktın mı?"* demesi üzerine adam: Hayır deyince, *git ona bak, çünkü Ensar kadınlarının gözlerinde bir şey var*" şeklindeki hadiste rivâyet bu şekilde "eşya" şeklindeki çoğul lafzı tekil lafzı olan "şey" diye hemzeli olarak kaydedilmiştir. Kastedilen ise gözlerin küçüklüğüdür. Bir çeşit mavilik (morluk) olduğu da söylenmiştir.

Bu hadiste ise bunun gibi bir hususu nasihat maksadıyla sözkonusu etmenin caiz olduğuna delil vardır. Ayrıca bir kimsenin evlenmek istediği kadının yüzüne bakmasının da müstehap olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Bizim, Malik'in, Ebu Hanife'nin, diğer Kûfelilerin, Ahmed'in ve ilim adamlarının büyük çoğunluğunun görüşü budur. Kadı Iyaz ise bazı kimselerden bunun mekruh olduğu kanaatini nakletmekte ise de bu kanaat hatadır ve bu hadisin açık ifadesine muhalif olduğu gibi alışveriş, şahitlik ve benzeri hallerde ihtiyaç sebebi ile bakmanın caiz oluşu hususu üzerinde ümmetin icmasına da aykırıdır. Diğer taraftan evlenecek olan kimseye sadece yüzüne ve ellerine bakması mübah kılınmıştır. Çünkü yüz ve eller avret değildir. Ayrıca yüz, güzelliğe ya da zıddı olan çirkinliğe delildir. Eller de bedeni güzelliğin iyi olup

541 Nesai, 3246, 3247, 6234; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13446

olmadığına delildir. Bizim de çoğunluğun da mezhebi (görüşü) budur. Evzâî de: Et (kas) yerlerine bakar derken, Davud: Onun bedeninin tamamına bakar demiştir. Fakat bu sünnetin ve icmanın esaslarını bir kenara iten apaçık bir hatadır. Diğer taraftan hem bizim hem Malik ve Ahmed'in ve cumhurun görüşüne göre bakmanın cevazı için kendisi ile evlenilecek olanın rızası şartı aranmaz. Aksine kişi onun farkında olmadığı bir halde ve daha önce bunu ona bildirmeden de bakabilir. Fakat Malik: Ben kadına farkında olmadığı bir zamanda onun avretini de görebilme korkusundan ötürü mekruh görüyorum. Yine Malik'den gelen zayıf bir rivâyete göre onun izni olmadan ona bakamaz. Fakat bu zayıf bir görüştür. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu hususta mutlak (kayıt ve şart koşmaksızın) izin vermiştir. Onun izninin alınmasını da şart koşmamıştır. Diğer taraftan böyle bir izin alınmasından da çoğunlukla haya edebilir. Ayrıca izin alınması belki onun gereksiz yere kanmasına sebep olur. Bazı hallerde onu görmekle birlikte onu beğenmeyebilir, ondan vazgeçebilir. Bu taktirde kırılır ve rahatsız olur. Bundan dolayı mezhep âlimlerimiz evlenmek isteyeni ona talib olmadan önce ona bakması müstehaptır demiştir. Öyle ki ondan hoşlanmayacak olursa onu rahatsız etmeden bırakır. Halbuki talib olduktan sonra onu bırakacak olursa böyle olmaz. Allah en iyi bilendir.

Mezhep âlimlerimiz der ki: Eğer ona bakma imkânını bulamazsa güvendiği bir kadını ona bakmak ve gelip kendisine haber vermek üzere göndermesi müstehap olur. Bu ise az önce belirttiğimiz husus dolayısıyla ona talib olmadan önce gerçekleştirilir.

٣٤٧١-٧٥/٢- وَحَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ مَعِينٍ حَدَّثَنَا مَرْوَانُ بْنُ مُعَاوِيَةَ الْفَزَارِيُّ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ كَيْسَانَ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ إِنِّي تَزَوَّجْتُ امْرَأَةً مِنْ الْأَنْصَارِ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ هَلْ نَظَرْتَ إِلَيْهَا فَإِنَّ فِي عُيُونِ الْأَنْصَارِ شَيْئًا قَالَ قَدْ نَظَرْتُ إِلَيْهَا قَالَ عَلَى كَمْ تَزَوَّجْتَهَا قَالَ عَلَى أَرْبَعِ أَوَاقٍ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى أَرْبَعِ أَوَاقٍ كَأَنَّمَا تَنْحِتُونَ الْفِضَّةَ مِنْ عُرْضِ هَذَا الْجَبَلِ مَا عِنْدَنَا مَا نُعْطِيكَ وَلَكِنْ عَسَى أَنْ نَبْعَثَكَ فِي بَعْثٍ تُصِيبُ مِنْهُ قَالَ فَبَعَثَ بَعْثًا إِلَى بَنِي عَبْسٍ بَعَثَ ذَلِكَ الرَّجُلَ فِيهِمْ

3471-75/2- Bana Yahya b. Main de tahdis etti, bize Mervan b. Muaviye el-Fezari tahdis etti, bize Yezid b. Keysan, Ebu Hazim'den tahdis etti, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivâyet etti: Bir adam Nebi (sallallâhu aleyhi ve

sellem)'e gelerek: Ben Ensar'dan bir kadın ile evlendim dedi. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"Peki ona baktın mı?. Çünkü Ensar'ın gözlerinde bir şey var"* buyurdu. Adam: Ben ona baktım dedi. Allah Rasûlü: *"Sen onunla ne kadar mehir ile evlendin."* buyurdu. Adam: Dört ukiye ile deyince Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"Dört ukiye ha. Siz sanki gümüşü şu dağın kıyısından yontuyor gibisiniz. Bizde sana verecek bir şeyler yok ama belki seni bir seriyye (askeri birlik) ile birlikte göndeririz de sen de ondan bir şeyler elde edersin"* buyurdu. (Ebu Hureyre) dedi ki: Sonra Abs oğulları üzerine bir seriyye gönderdi ve o adamı da aralarında gönderdi. [542]

Şerh

"Siz sanki gümüşü şu dağın kıyısından yontuyor gibisiniz." Urd (tercümede kıyı) ayn harfi ötreli re harfi sakindir. Bu da yan ve taraf anlamındadır. Yontmak'tan kasıt ise kabuk soyar gibi soyuyor ve kesiyorsunuz, demektir. Bu sözün anlamına gelince: Kocanın durumuna nisbetle mehrin yüksek tutulmasının mekruh olduğudur.

١٣/١٣- بَاب الصَّدَاقِ وَجَوَازِ كَوْنِهِ تَعْلِيمَ قُرْآنٍ وَخَاتَمَ حَدِيدٍ وَغَيْرَ ذَلِكَ مِنْ قَلِيلٍ وَكَثِيرٍ وَاسْتِحْبَابِ كَوْنِهِ خَمْسَ مِائَةِ دِرْهَمٍ لِمَنْ لَا يُجْحِفُ بِهِ

13/13- MEHİR VE MEHRİN KUR'ÂN ÖĞRETME, DEMİR BİR YÜZÜK, AZ YA DA ÇOK DAHA BAŞKA BİR ŞEY OLMASININ CAİZ OLUŞU VE KENDİSİNE AĞIR GELMEYECEK KİMSELER İÇİN BEŞ YÜZ DİRHEM OLMASININ MÜSTEHAP OLDUĞU BABI

٣٤٧٢-١/٧٦- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ الثَّقَفِيُّ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْقَارِيَّ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ ح وَحَدَّثَنَاه قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ قَالَ جَاءَتْ امْرَأَةٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ جِئْتُ أَهَبُ لَكَ نَفْسِي فَنَظَرَ إِلَيْهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَصَعَّدَ النَّظَرَ فِيهَا وَصَوَّبَهُ ثُمَّ طَأْطَأَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَأْسَهُ فَلَمَّا رَأَتْ الْمَرْأَةُ أَنَّهُ لَمْ يَقْضِ فِيهَا شَيْئًا جَلَسَتْ فَقَامَ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِهِ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكَ بِهَا حَاجَةٌ فَزَوِّجْنِيهَا فَقَالَ فَهَلْ عِنْدَكَ مِنْ شَيْءٍ فَقَالَ لَا وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ اذْهَبْ

542 3470 numaralı hadisin kaynakları

إِلَى أَهْلِكَ فَانْظُرْ هَلْ تَجِدُ شَيْئًا فَذَهَبَ ثُمَّ رَجَعَ فَقَالَ لَا وَاللهِ مَا وَجَدْتُ شَيْئًا فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ انْظُرْ وَلَوْ خَاتِمًا مِنْ حَدِيدٍ فَذَهَبَ ثُمَّ رَجَعَ فَقَالَ لَا وَاللهِ يَا رَسُولَ اللهِ وَلَا خَاتِمًا مِنْ حَدِيدٍ وَلَكِنْ هَذَا إِزَارِي قَالَ سَهْلٌ مَا لَهُ رِدَاءٌ فَلَهَا نِصْفُهُ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَا تَصْنَعُ بِإِزَارِكَ إِنْ لَبِسْتَهُ لَمْ يَكُنْ عَلَيْهَا مِنْهُ شَيْءٌ وَإِنْ لَبِسَتْهُ لَمْ يَكُنْ عَلَيْكَ مِنْهُ شَيْءٌ فَجَلَسَ الرَّجُلُ حَتَّى إِذَا طَالَ مَجْلِسُهُ قَامَ فَرَآهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ مُوَلِّيًا فَأَمَرَ بِهِ فَدُعِيَ فَلَمَّا جَاءَ قَالَ مَاذَا مَعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ قَالَ مَعِي سُورَةُ كَذَا وَسُورَةُ كَذَا عَدَّدَهَا فَقَالَ تَقْرَؤُهُنَّ عَنْ ظَهْرِ قَلْبِكَ قَالَ نَعَمْ قَالَ اذْهَبْ فَقَدْ مُلِّكْتَهَا بِمَا مَعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ هَذَا حَدِيثُ ابْنِ أَبِي حَازِمٍ وَحَدِيثُ يَعْقُوبَ يُقَارِبُهُ فِي اللَّفْظِ

3472-76/1- Bize Kuteybe b. Said es-Sakafi tahdis etti, bize Yakub -yani b. Abdurrahman el-Kâri- Ebu Hâzim'den tahdis etti, o Sehl b. Sa'd'dan rivâyet etti. (H). Bunu bize Kuteybe de tahdis etti, bize Abdulaziz b. Ebu Hâzim babasından tahdis etti, o Sehl b. Sa'd es-Sâidî'den şöyle dediğini rivâyet etti: Bir kadın Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e geldi ve: Ey Allah'ın Rasûlü! Kendimi sana hibe etmek üzere geldim, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) o kadına baktı. Onu yukarıdan aşağıya süzdü. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) başını önüne eğdi. Kadın Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hakkında bir hüküm vermediğini görünce oturdu. Bu sefer ashabından bir adam ayağa kalkarak: Ey Allah'ın Rasûlü! Eğer senin bu kadına bir ihtiyacın yoksa onu benimle evlendir, dedi.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Yanında bir şey var mı?"* buyurdu. Adam: Allah'a yemin ederim ki hayır ey Allah'ın Rasûlü dedi. Bu sefer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Haydi ailene git, bak bakalım bir şey bulabilecek misin?"* buyurdu. Adam gittikten sonra geri geldi ve: Allah'a yemin olsun ki: Hayır, hiçbir şey bulamadım dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bir bak, demirden bir yüzük dahi olsa (bulamıyor musun)"* buyurdu.

Adam gitti sonra geldi ve: Allah'a yemin olsun ki ey Allah'ın Rasûlü demirden bir yüzük dahi bulamadım fakat işte benim bu izarım, dedi. -Sehl de: Ama ridası (üstü) yok dedi- Yarısı onun olsun. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bu kadın senin izarını ne yapsın. Sen onu giyinecek olursan onun üzerinde o izarından bir şey olmaz. Eğer kendisi onu giyecek olursa bu sefer senin üzerine ondan bir şey olmaz"* buyurdu.

Bunun üzerine adam oturdu. Nihayet oturması ona uzun gelince kalktı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onun arkasını dönüp gittiğini görünce verdiği emir üzerine geri çağırıldı. Adam gelince ona: *"Kur'ân'dan ne biliyorsun?"* buyurdu. Adam: Şu sure, şu sureleri biliyorum deyip bildiği sureleri sayınca, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bunları ezbere okuyabiliyor musun?"* buyurdu. Adam, evet deyince Allah Rasûlü: *"Git ezberindeki Kur'ân karşılığında o senin mülkiyetine verildi"* buyurdu.

Bu İbn Ebu Hâzim'in hadisi rivâyetidir. Yakub'un bu hadisi rivâyeti de lafız itibari ile buna yakındır. [543]

Şerh

"Bize Yakub -yani b. Abdurrahman el-Kâri- tahdis etti." el-Kâri'ye harfi şeddeli olup bilinen bir kabile olan "Kâre"ye mensubtur. Daha önce de açıklanmıştı.

Kadının: "Kendimi sana hibe etmek üzere geldim" demesi Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in buna ses çıkarmayışı ile birlikte bir kadının nikâhını ona hibe etmesinin caiz olduğuna delildir. Nitekim yüce Allah: *"Ve bir de kendisini peygambere hibe eden mü'min kadını -eğer peygamber onu nikâh etmek isterse- diğer mü'minler bir yana yalnız sana has olmak üzere helal kıldık."* (Ahzab, 50) buyurmaktadır.

Mezhep âlimlerimiz der ki: Bu âyet-i kerime ile bu hadis bu hususa bir delildir. Dolayısıyla bir kadın kendisini Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e hibe etse Allah Rasûlü de o kadınla mehirsiz olarak evlense bu onun için helaldir ve artık bundan sonra zifafa girmek sebebi ile de vefat sebebi ile de başka bir sebeple de ona mehir ödemesi icap etmez. Halbuki başkası böyle değildir. Çünkü ondan başkasının nikâhlaması halinde ya müsemma (miktarı tespit edilmiş) ya da mehri misilden birisi mutlaka vacip olur. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in nikâhını hibe lafzı ile akd olup olmayacağı hususu ile ilgili olarak mezhep âlimlerimizin de iki görüşü vardır. Bir görüşe göre nikâh akdi gerçekleşir. İkinci görüşe göre ise hibe lafzı ile nikâh akdi gerçekleşmez. Aksine nikâh akdi ya evlendirmek yahut nikâhlamak lafızları ile -onun dışındaki ümmetin diğer fertlerinde olduğu gibi- akd olabilir. Bize göre nikâhın ancak bu iki lafızdan birisi ile akd edileceği hususunda görüş ayrılığı yoktur. Böyle diyenler de âyeti ve hadisi burada hibeden maksadın hibe lafzı ile akit yapıldığından ötürü mehrin olmayacağı şeklinde anlaşılır.

543 Buharı, 5087, 5871; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4718

Ebu Hanife dedi ki: Herkesin nikâhı ebedilik şartı ile mülk edinmeyi gerektiren her bir lafızla akd olunabilir. Sevri, Ebu Sevr, Maliki fukahasının pek çoğu ve başkaları da bizim mezhebimiz ile aynı kanaattedir. Ayrıca bu Malik'den nakledilmiş iki rivâyetten birisidir. Ondan gelen diğer rivâyete göre ise nikâh hibe, sadaka ve nikâh kastedilmesi şartı ile bey lafızları ile dahi akd edilebilir. Mehrin zikredilip edilmemesi arasında da fark yoktur. Fakat rehin, icare ve vasiyet lafızları ile nikâh akdi sahih olmaz. Maliki mezhebi âlimleri arasında helal kılmak ve mübah kılmak lafızları ile nikâh akdini sahih kabul edenler de vardır. Bunları Kadı Iyaz nakletmiş bulunuyor.

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) o kadına baktı, onu tepeden tırnağa süzdü, sonra da başını önüne eğdi." Bunda bir kadın ile evlenmek isteyen bir kimsenin ona bakmasının ve onu dikkatlice süzmesinin caiz olduğuna delil vardır.

Aynı zamanda kadının kendisi ile evlenmesi için kendisini salih bir erkeğe teklif etmesinin müstehap olduğu, diğer taraftan kendisinden gerçekleştirmesi imkânı bulunmayan bir ihtiyaç istenen kişinin bunu yerine getiremeyeceğini soru soranın anlayacağı bir şekilde susmakla geçiştirip olumsuz cevap vererek onu utandırmamasının müstehap olduğu hükmü de anlaşılmaktadır. Ancak sadece bu işin olamayacağı açık ifade ile anlaşılabilecekse o taktirde açıkça olumsuz cevap verir. Hattâbî dedi ki: Yine bu hadiste bir kadını ona iddet içerisinde olup olmadığını sormadan -halin zahirine göre olayı yorumlayarak- nikâhlamanın caiz olduğu hükmü anlaşılır. Ama bununla birlikte hakimlerin adeti ihtiyaten bunu araştırmaktır.

Derim ki: Şafii dedi ki: Kadı kendisinden kendisini evlendirmesi isteği ile gelen bir kadını bu kadının özel bir velisinin bulunmadığına ve evli de iddet içerisinde de olmadığına adaletli iki kişi şahitlik etmedikçe evlendiremez. Mezhep âlimlerimiz arasında: Bu vacip bir şarttır diyenler dahi vardır ama mezhep âlimlerimize göre daha sahih görülen bunun müstehap olduğu, ihtiyat olduğu ama şart olmadığıdır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Bir bak, demirden bir yüzük dahi olsa"* buyruğu nüshalarda bu şekilde "hatim" lafzının sonunda elif yoktur. Bazı nüshalarda ise elifli olarak "hatimen" şeklindedir. Bu açıkça anlaşılan bir husustur. Birincisi de doğrudur. Yani, hiç olmazsa demirden bir yüzük olsun anlamındadır.

Bu buyrukta nikâhın mehir olmadan akd edilmemesinin müstehap olduğuna delildir. Çünkü böylesi anlaşmazlıkların daha çok önünü keser ve eğer zifafa girmeden önce talak gerçekleşip mehrin yarısının verilmesinin

gerekeceği haline göre kadın için daha faydalıdır. Hatta eğer nikâhda mehir miktar olarak tespit edilmemişse böyle bir durumda mehir gerekmez, aksine sadece mut'a (kadına yararlanabileceği bir şeyler vermek) gerekir. O halde mehirsiz nikâh akdi yapılırsa sahihtir. Nitekim yüce Allah: *"Kendileri ile temas etmediğiniz yahut kendilerine mehir tayin etmemiş olduğunuz hanımları boşamanızda üzerinizde bir günah yoktur."* (Bakara, 236) buyurmaktadır. İşte bu buyruk mehir olmadan nikâhın da talakın da sahih olacağını ama daha sonra kadına mehrin verilmesinin vacip olacağını açıkça ifade etmektedir. Peki mehir akit ile mi yoksa zifafa girmek ile mi vacip olur. Bu hususta meşhur bir görüş ayrılığı vardır ve bunlar aynı zamanda Şafii'nin iki görüşüdür. Daha sahih olanı gerdeğe girmekle vacip olacağıdır. Bu âyetin zahirinden anlaşılan da budur.

Hadis-i şerifte mehrin eşlerin karşılıklı rıza göstermeleri şartıyla mal edinilebilecek cinsten az ya da çok olmasının caiz olduğuna delildir. Çünkü demir bir yüzük son derece az bir değerdir. Şafii'nin mezhebi budur. Selef ve halefin ilim adamlarının büyük çoğunluğunun kanaati de budur. Rabia, Ebu Zinad, İbn Ebu Zi'b, Yahya b. Said, Leys b. Sa'd, Sevri, Evzâî, Müslim b. Halid ez-Zinci, İbn Ebu Leyla ve Davud da hadis ehli fukahası ile Maliki mezhebi âlimlerinden İbn Vehb de böyle demişlerdir. Kadı Iyaz dedi ki: Bu Hicazlı, Basralı, Kûfeli, Şamlı ve diğer bütün ilim adamlarının görüşüdür. Bu görüşe göre az ya da çok, eşlerin karşılıklı rıza ile kabul ettikleri her bir şey mehir olarak caizdir. Kamçı, ayakkabı, demir yüzük ve benzeri gibi. Malik ise asgarisi hırsızlık nisabında olduğu gibi çeyrek dinardır demiştir. Kadı Iyaz der ki: Bu Malik'in tek başına kabul ettiği görüşlerden birisidir. Ebu Hanife ve Hanefi mezhebi fukahası: Asgarisi on dirhemdir derken, İbn Şubrume, en azı beş dirhemdir. Her ikisi de bu miktarı kendilerince hırsızlıkda el kesmek için aranan nisabı gözönünde bulundurmuşlardır. Nehai ise kırk dirhemden daha azının mehir olmasını mekruh görmüş ve bir defasında da on dirhemden az demiştir.

Ama cumhurun görüşü dışında kalan bu görüşler sünnete muhaliftir ve onlara karşı bu sahih ve açık hadis delil teşkil etmektedir.

Ayrıca bu hadiste demirden yüzük edinmenin caiz olduğu hükmü de anlaşılmaktadır. Bu konuda Kadı Iyaz'ın naklettiği üzere selefin farklı görüşleri bulunmaktadır. Bizim (Şafii) mezhep âlimlerimize göre demir yüzüğün mekruh olup olmaması ile ilgili iki görüşü bulunmakta olup daha sahih olanına göre mekruh değildir. Çünkü demir yüzük kullanmayı yasaklayan hadis zayıftır. Ben bu meseleyi el-Mühezzeb şerhinde açıklamış bulunuyorum.

Yine bu hadisten mehrin kadına peşin teslim edilmesinin müstehap olduğu hükmü de anlaşılmaktadır.

Adamın: Allah'a yemin ederim ki ey Allah'ın Rasûlü, demirden bir yüzüğüm dahi yok" ifadelerinde de yemin ettirmeden ve zorunluluk da yokken yemin etmenin caiz olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Şu kadar var ki mezhep âlimlerimiz ama ihtiyaç yoksa yemin etmek mekruhtur demişlerdir. Bu adamın ise söylediğini pekiştirmeye ihtiyacı vardı.

Yine bu ifadelerden eli dar kimseyi evlendirmenin ve onun evlenmesinin caiz olduğu hükmü de anlaşılmaktadır.

"Fakat benim şu izarım var..." Bu da bir kavmin ileri geleninin onların maslahatına olan hususları göz önünde bulundurması ve kendilerine onlar için daha uygun ve yumuşak olan yolu göstermesinin gereğine bir delildir. Diğer taraftan erkeğin razı olması halinde ya da razı olacağını ağırlıklı olarak düşünmesi halinde hanımının elbisesini giyinmesinin caiz olduğu hükmü de anlaşılmaktadır. İşte bu hadisin bu bölümünden kasıt da budur.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Git, Kur'ân'dan ezbere bildiklerine karşılık o mülkiyetine verildi"* buyruğu nüshaların bir çoğunda bu şekildedir. Kadı Iyaz da bunu çoğunluğun rivâyeti olarak mim harfi ötreli, lam harfi kesreli, edilgen bir fiil olarak "mullikteha: o mülkiyetine verildi" diye nakletmiştir. Bazı nüshalarda ise iki kaf ile olmak üzere: "mellektükeha: onu sana mülk verdim" şeklindedir. Buhari de bunu böylece rivâyet etmiştir. Başka bir rivâyette ise: "Zevvectukeha: Onu seninle evlendirdim" şeklindedir. Kadı Iyaz dedi ki: Dârâkutni dedi ki: Bunu "o mülkiyetine verildi" şeklinde rivâyet edenlerin rivâyeti bir yanılmadır. Doğrusu ise bunu: "onu seninle evlendirdim" diye rivâyet edenlerinkidir. Üstelik bunlar sayıca daha çok ve hıfzları daha ileridir.

Derim ki: Her iki lafzın da doğru olma ihtimali vardır. Bu durumda önce evlendirme lafzı söylenmiş, böylelikle ona malik olmuş, sonra da ona: Artık gidebilirsin, çünkü bundan önceki evlendirme sureti ile o senin mülkiyetine verilmiş bulunuyor demiş olur. Allah en iyi bilendir.

Bu hadiste Kur'ân öğretmenin mehir olmasının caiz olduğuna, Kur'ân öğretme karşılığında ücret almanın da caiz olduğuna delildir. Şafii mezhebine göre her ikisi de caizdir. Atâ, Hasan b. Salih, Malik, İshak ve başkaları da böyle demiştir.

Aralarında Zührî ve Ebu Hanifenin bulunduğu bir topluluk ise bunu kabul etmemektedir.

Bu hadis ile birlikte: *"Şüphesiz karşılığında ücret almaya en çok hak kazandığınız şey Allah'ın kitabıdır"* şeklindeki sahih hadis bunu kabul etmeyenlerin görüşlerini reddetmektedir.

Kadı Iyaz Kur'ân öğretmek için başkalarını ücretle tutmanın caiz olduğu kanaatini Ebu Hanife dışında bütün âlimlerden nakletmiş bulunmaktadır.

٣٤٧٣-٧٧/٢- وَحَدَّثَنَاه خَلَفُ بْنُ هِشَامٍ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ ح وَحَدَّثَنِيهِ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ الدَّرَاوَرْدِيِّ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ عَنْ زَائِدَةَ كُلُّهُمْ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ بِهَذَا الْحَدِيثِ يَزِيدُ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ زَائِدَةَ قَالَ انْطَلِقْ فَقَدْ زَوَّجْتُكَهَا فَعَلِّمْهَا مِنْ الْقُرْآنِ

3473-77/2- Bunu bize Halef b. Hişam da tahdis etti, bize Hammâd b. Zeyd tahdis etti (H.) Bunu bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Süfyan b. Uyeyne tahdis etti (H.) Bize İshak b. İbrahim de ed-Derâverdi'den tahdis etti, (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Huseyn b. Ali, Zaide'den, hepsi Ebu Hâzim'den o Sehl b. Sa'd'dan bu hadisi rivâyet etti. Kimi diğerine göre fazla lafızlarla bu rivâyeti nakletti. Ancak Ebu Zaide'nin hadisi rivâyetinde: *"Haydi git, ben onu seninle evlendirdim, Kur'ân'dan (bildiklerini) ona öğret"* buyurduğu kaydedilmektedir. [544]

٣٤٧٤-٧٨/٣- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنِي يَزِيدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أُسَامَةَ بْنِ الْهَادِ ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عُمَرَ الْمَكِّيُّ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ عَنْ يَزِيدَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّهُ قَالَ سَأَلْتُ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ كَمْ كَانَ صَدَاقُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَتْ كَانَ صَدَاقُهُ لِأَزْوَاجِهِ ثِنْتَيْ عَشْرَةَ أُوقِيَّةً وَنَشًّا قَالَتْ أَتَدْرِي مَا النَّشُّ قَالَ قُلْتُ لَا قَالَتْ نِصْفُ أُوقِيَّةٍ فَتِلْكَ خَمْسُ مِائَةِ دِرْهَمٍ فَهَذَا صَدَاقُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لِأَزْوَاجِهِ

3474-78/3- Bize İshak b. İbrahim tahdis etti, bize Abdulaziz b. Muhammed haber verdi, bana Yezid b. Abdullah b. Üsâme b. el-Had tahdis etti (H.) Bana Muhammed b. Ebu Ömer el-Mekki -ki lafız ona aittir- de tahdis etti, bize Abdulaziz Yezid'den tahdis etti, o Muhammed b. İbrahim'den, o Ebu

544 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4672

Seleme b. Abdurrahman'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Âişe'ye: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in mehri ne kadardı? diye sordu. O: Onun zevcelerine verdiği mehir onikibuçuk ukiye ve bir neş idi, dedi. Sonra Âişe: Sen neş'in ne olduğunu biliyor musun? dedi: Ben hayır deyince o: Yarım ukiyedir dedi. Böylelikle bunlar beş yüz dirhem eder. İşte Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcelerine verdiği mehir budur. [545]

Şerh

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcelerine verdiği mehir onikibuçuk ukiye idi..." Ukiyeden kasıt Hicaz ukiyesi olup o da kırk dirhemdir. Mezhebimiz âlimleri bu hadisi mehrin beş yüz dirhem olmasının müstehap olduğuna delil göstermişlerdir. Maksat ise buna gücü yeten kimseler hakkında böyle olduğudur. Şayet Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Um Habibe'nin mehri dört bin dirhem ve dört yüz dinar idi denilecek olursa cevap şudur: Bu miktarı Necaşi, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e kendi malından ikram olmak üzere bağışlamıştı. Yoksa bunu Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) verdiği yahut da bu miktar mehir ile akit yaptığı için böyle değildi. Allah en iyi bilendir.

٣٤٧٥-٧٩/٤- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ وَأَبُو الرَّبِيعِ سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ الْعَتَكِيُّ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى قَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ رَأَى عَلَى عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ أَثَرَ صُفْرَةٍ فَقَالَ مَا هَذَا قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي تَزَوَّجْتُ امْرَأَةً عَلَى وَزْنِ نَوَاةٍ مِنْ ذَهَبٍ قَالَ فَبَارَكَ اللَّهُ لَكَ أَوْلِمْ وَلَوْ بِشَاةٍ

3475-79/4- Bize Yahya b. Yahya et-Temimî, Ebu Rabî' Süleyman b. Davud el-Ateki ve Kuteybe b. Said -lafız Yahya'ya ait olmak üzere- tahdis etti. Yahya bize Hammâd b. Zeyd, Sabit'den haber verdi derken diğer ikisi tahdis etti dedi. O Enes b. Malik'den rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Abdurrahman b. Avf'ın üzerinde zâferan ve benzeri hoş kokuların sarı izini gördü. *"Bu nedir?"* buyurdu. Abdurrahman: Ey Allah'ın Rasûlü! Ben hurma çekirdeği ağırlığında altın mehir ile bir kadın ile evlendim dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah senin için mübarek kılsın, bir koyun ile dahi olsa düğün yemeği ver"* buyurdu. [546]

545 Ebu Davud, 2105; Nesai, 3347; İbn Mace, 1886; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17439

546 Buhari, 5155, 6386; Tirmizi, 1094; Nesai, 3372; İbn Mace, 1907; Tuhfetu'l-Eşrâf, 288

Şerh

"Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Abdurrahman'ın üzerinde zâferan ve benzeri kokuların sarı izini gördü, *bu ne?* dedi." Hadisin bu bölümü imamın ve fazilet sahibi kimsenin arkadaşlarını iyice görüp gözetlemesi gerektiğini, durumlarında gördüğü değişiklikleri sorup soruşturmasının müstehap olduğuna delildir.

"Zâferan ve benzeri kokuların sarı izi" Müslim'in kitabı dışındaki bir rivâyette "onun üzerinde bir sarılık gördü" bir diğer rivâyette "zâferandan bir kalıntı, biz iz" denilmektedir. Maksat ise sürülen hoş kokunun izidir. Bu hadisin anlamı ile ilgili sahih olan açıklama onun üzerinde zâferan ve damatların kullandıkları daha başka kokularının izlerinin kalmış olmasıdır. Yoksa kendisi bizzat zâferanı kasten sürmüş değildi. Çünkü Sahih'de erkekler için zâferan sürmenin yasak olduğu sabit olmuştur. Aynı şekilde erkeklere haluk denilen hoş koku da yasaklanmıştır. Çünkü bunlar kadınlara ait kokulardır. Erkeklere ise kadınlara benzemeleri yasaklanmıştır. İşte hadisin manası ile ilgili doğru açıklama budur. Kadı Iyaz'ın ve muhakkiklerin tercih ettiği de budur.

Kadı lyaz dedi ki: Bir görüşe göre damada bu hususta ruhsat vardır. Yine bu hususta Ebu Ubeyd'in zikrettiği bir rivâyet gelmiştir. Buna göre onlar genç kimseye düğün günlerinde bunun için ruhsat veriyorlardı. Ayrıca belki de kullanılan bu miktar tepki gösterilmeyecek kadar az da olabilir diye açıklanmıştır demektedir. Bir diğer açıklamaya göre İslam'ın ilk dönemlerinde evlenen bir kimse sevincine ve evliliğine alamet olmak üzere boyalı bir elbise giyerdi. Ancak bu bilinen bir husus değildir. Bir diğer açıklamaya göre bu zâferan bedeninde değil de sadece elbiselerinde kalmış olabilir. Malik ve mezhebine mensup ilim adamlarının kanaatine göre zâferanlı elbise giyinmek caizdir. Aynı zamanda Malik bunu Medine âlimlerinden diye rivâyet etmiştir. İbn Ömer'in ve başkalarının da görüşü budur. Şafii ve Ebu Hanife ise erkek için bu caiz değildir demişlerdir.

"Bir hurma çekirdeği ağırlığında altın mehir ile bir kadınla evlendim." Kadı Iyaz dedi ki: Hattâbî dedi ki: Nevat (hurma çekirdeği) onlar tarafından bilinen bir miktarın adıdır. Bunu beş dirhem altın diye açıklamışlardır. Kadı Iyaz dedi ki: ilim adamlarının çoğu bunu böylece açıklamışlardır. Ahmed b. Hanbel ise bu üç tam bir bölü üç dirhemdir demiştir. Bundan maksadın hurma çekirdeği olduğu yani onun ağırlığınca altın olduğu da söylenmiştir. Ama sahih olan birincisidir.

Bazı Maliki âlimleri ise nevat Medine'lilere göre dörtte bir dinardır. Ebu Ubeyd'in sözlerinin zahirinden anlaşıldığı üzere o beş dirhem ödemiştir. Onun

dediğine göre o zaman altın yoktu. Bunlar ancak kırk dirheme ukiye denildiği gibi beş dirheme de nevat (tercümede hurma çekirdeği) denilirdi.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Allah senin için mübarek kılsın"* buyruğu evlenen kimseye dua etmenin ve Allah sana mübarek kılsın ya da benzeri bir sözle dua etmenin müstehap olduğuna delildir. Bundan önceki babta açıklaması geçti.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Bir koyun ile dahi olsa bir ziyafet ver"* buyruğu ile ilgili olarak lugat âlimleri, fakihler ve başkalarının dediklerine göre velime düğün için yapılan yemeğin adıdır. Bu toplanmak anlamında olan "velem"den türetilmiştir. Çünkü eşler bir araya gelip toplanırlar. Bu açıklamayı el-Ezheri ve başkaları yapmıştır. el-Enbâri dedi ki: Bunun asıl anlamı bir şeyin tamam olup eksiksiz olmasıdır. Bu kökten fiil ise "evleme" diye gelir.

Mezhep âlimlerimiz ve başkaları der ki: Ziyafetler sekiz türlüdür: Düğün velimesi, hı harfi ötreli olarak sonu sin ve sad olabilen, doğan çocuk sebebi ile verilen yemek olan "hurs", sünnet sebebi ile verilen yemek olan i'zar, bina yapmak dolayısı ile verilen yemek olan "vekire", bir yolcunun gelişi dolayısıyla verilen ve "nek'"den alınmış "nakia" aynı zamanda gubar da denilir. Diğer taraftan yemeği yolculuktan dönenin yapacağı söylendiği gibi başkası onun için yapar diye de söylenmiştir. Doğumun yedinci günü "akika", musibet esnasında verilen yemek olan "vadime", her hangi bir sebep olmadan verilen ziyafet olan "me'dube" veya "me'debe". Allah en iyi bilendir.

İlim adamları düğün yemeğinin (velime) vacip mi müstehap mı olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir. Mezhep âlimlerimize göre daha sahih olan bunun müstehap bir sünnet olduğudur. Onlar bu hadisteki emri mendubluk anlamında kabul ederler. Malik ve başkaları da bu görüşte olmakla birlikte Davud ve başkaları ise vacip kabul etmişlerdir.

Yine ilim adamları velimenin ne zaman verileceği hususunda farklı görüşlere sahiptir. Kadı Iyaz'ın naklettiğine göre, Malik'e ve başkalarına daha sahih olan görüş zifafa girdikten sonra velime vermenin müstehap olduğudur. Malikilerden bir topluluktan gelen rivâyete göre ise akit esnasında velime müstehaptır. Maliki mezhebine mensup İbn Habib'e göre ise akit zamanında ve zifafa girildiğinde müstehaptır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Bir koyun ile dahi olsa düğün yemeği ver"* buyruğu varlıklı olan kimsenin koyundan daha azı ile düğün yemeği vermemesinin müstehap olduğuna delildir. Kadı Iyaz yeterli mikta-

rının belli bir sınırının olmadığı aksine ne kadarı ile ve her ne yemek verirse velimenin gerçekleşmiş olacağı üzerinde icma bulunduğunu nakletmektedir.

Müslim de bu hadisten sonra Safiyye (radıyallâhu anhâ)'nın düğün yemeğinin etsiz olduğunu zikretmektedir. Zeynep (r.anha)'nın yemeğinde ise bizi ekmek ve et ile doyurdu denilmektedir. O halde bütün bunlar caiz olup velime ziyafeti bunlarla gerçekleşir fakat kocanın durumuna göre olması müstehaptır.

Kadı Iyaz dedi ki: Selef velimenin iki günden fazla tekrarı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Bir kesim bunun mekruh olduğunu söylemiş, bir diğer kesim mekruh görmemiştir. Kadı Iyaz dedi ki: Maliki mezhebi âlimleri varlıklı olan kimse için bir hafta boyunca devam etmesini müstehap görmüşlerdir.

٣٤٧٦-٨٠/٥- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ الْغُبَرِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ عَوْفٍ تَزَوَّجَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ عَلَى وَزْنِ نَوَاةٍ مِنْ ذَهَبٍ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَوْلِمْ وَلَوْ بِشَاةٍ

3476-80/5- Bize Muhammed b. Ubeyd el-Gubari de tahdis etti... Enes b. Malik'den rivâyete göre Abdurrahman b. Avf Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayatta iken bir hurma çekirdeği ağırlığınca altın mehir ile evlendi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de kendisine: *"Bir koyun ile dahi olsa ziyafet ver"* buyurdu. [547]

٣٤٧٧-٨١/٦- وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا وَكِيعٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ وَحُمَيْدٍ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ عَوْفٍ تَزَوَّجَ امْرَأَةً عَلَى وَزْنِ نَوَاةٍ مِنْ ذَهَبٍ وَأَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لَهُ أَوْلِمْ وَلَوْ بِشَاةٍ

3477-81/6- Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize Veki' haber verdi, bize Şu'be, Katâde ve Humey'den tahdis etti, onların Enes'den rivâyet ettiğine göre Abdurrahman b. Avf bir kadın ile hurma çekirdeği ağırlığında altın mehir ile evlendi. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de ona: *"Bir koyun ile dahi olsa ziyafet ver"* buyurdu. [548]

---

547 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1440

548 Şu'be'nin Humeyd'den rivâyetini yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 694; Şu'be'nin Katade'den rivâyetini ise Buhari, 5148; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1024, 1265'de rivâyet etmiştir.

٣٤٧٨-.../٧- وحَدَّثَنَاه مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَهَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللهِ قَالَا حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ ح وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ خِرَاشٍ حَدَّثَنَا شَبَابَةُ كُلُّهُمْ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ حُمَيْدٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ وَهْبٍ قَالَ قَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ تَزَوَّجْتُ امْرَأَةً

3478-.../7- Bunu bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Ebu Davud tahdis etti (H.) Bize Muhammed b. Râfi' ve Harun b. Abdullah da tahdis edip dedi ki: Bize Vehb b. Cerir tahdis etti (H.) Bize Ahmed b. Hiraş da tahdis etti, bize Şebabe tahdis etti, hepsi Şu'be'den, o Humeyd'den bu isnâd ile rivâyet etti. Ancak Vehb hadisinde dedi ki: Abdurrahman: Bir kadın ile evlendim dedi. [549]

٣٤٧٩-٨/٨٢- وحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ قُدَامَةَ قَالَا أَخْبَرَنَا النَّضْرُ بْنُ شُمَيْلٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ صُهَيْبٍ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسًا يَقُولُ قَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ رَآنِي رَسُولُ اللهِ ﷺ وَعَلَيَّ بَشَاشَةُ الْعُرْسِ فَقُلْتُ تَزَوَّجْتُ امْرَأَةً مِنَ الْأَنْصَارِ فَقَالَ كَمْ أَصْدَقْتَهَا فَقُلْتُ نَوَاةً وَفِي حَدِيثِ إِسْحَقَ مِنْ ذَهَبٍ

3479-82/8- Bize İshak b. İbrahim ve Muhammed b. Kudame'de tahdis edip dediler ki: Bize en-Nadr b. Şumeyl haber verdi, bize Şu'be tahdis etti, bize Abdulaziz b. Suhayl tahdis edip dedi ki: Enes'i şöyle derken dinledim: Abdurrahman b. Avf dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) beni gördü, üzerimde damatlık sevinci de vardı. Bunun üzerine: Ensardan bir kadın ile evlendim dedim. Allah Rasûlü: *"Ona ne kadar mehir verdin"* buyurdu, ben: Bir hurma çekirdeği (nevat) dedim.

Hadisin İshak'dan gelen rivâyetinde: "Altından (bir hurma çekirdeği)" demektedir. [550]

٣٤٨٠-٩/٨٣- وحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي حَمْزَةَ قَالَ شُعْبَةُ وَاسْمُهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ تَزَوَّجَ امْرَأَةً عَلَى وَزْنِ نَوَاةٍ مِنْ ذَهَبٍ

549 3477 numaralı hadisin kaynakları
550 3477 numaralı hadisin kaynakları

3480-83/9- Bize İbnu'l-Müsennâ da tahdis etti, bize Ebu Davud tahdis etti, bize Şu'be Ebu Hamza'dan tahdis etti, Şu'be dedi ki: Onun adı Abdurrahman b. Ebu Abdullah'dır. (Ebu Hamza) Enes b. Malik'den rivâyet ettiğine göre Abdurrahman bir hurma çekirdeği ağırlığınca altın ile bir kadın ile evlendi. [551]

٣٤٨١-.../١٠- وَحَدَّثَنِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا وَهْبٌ أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ فَقَالَ رَجُلٌ مِنْ وَلَدِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ مِنْ ذَهَبٍ

3481-.../10- Bunu bana Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize Vehb tahdis etti, bize Şu'be bu isnâd ile tahdis etti ancak o şöyle dedi: Abdurrahman b. Avf'ın çocuklarından bir adam "altından" dedi. [552]

١٤/١٤- بَاب فَضِيلَةِ إِعْتَاقِهِ أَمَتَهُ ثُمَّ يَتَزَوَّجُهَا

14/14- ERKEĞİN CARİYESİNE HÜRRİYETİNİ VERDİKTEN SONRA ONUNLA EVLENMESİNİN FAZİLETİ BABI

٣٤٨٢-١/٨٤- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ يَعْنِي ابْنَ عُلَيَّةَ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ غَزَا خَيْبَرَ قَالَ فَصَلَّيْنَا عِنْدَهَا صَلَاةَ الْغَدَاةِ بِغَلَسٍ فَرَكِبَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ وَرَكِبَ أَبُو طَلْحَةَ وَأَنَا رَدِيفُ أَبِي طَلْحَةَ فَأَجْرَى نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ فِي زُقَاقِ خَيْبَرَ وَإِنَّ رُكْبَتِي لَتَمَسُّ فَخِذَ نَبِيِّ اللَّهِ ﷺ وَانْحَسَرَ الْإِزَارُ عَنْ فَخِذِ نَبِيِّ اللَّهِ ﷺ فَإِنِّي لَأَرَى بَيَاضَ فَخِذِ نَبِيِّ اللَّهِ ﷺ فَلَمَّا دَخَلَ الْقَرْيَةَ قَالَ اللَّهُ أَكْبَرُ خَرِبَتْ خَيْبَرُ إِنَّا إِذَا نَزَلْنَا بِسَاحَةِ قَوْمٍ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِينَ قَالَهَا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ قَالَ وَقَدْ خَرَجَ الْقَوْمُ إِلَى أَعْمَالِهِمْ فَقَالُوا مُحَمَّدٌ وَاللَّهِ قَالَ عَبْدُ الْعَزِيزِ وَقَالَ بَعْضُ أَصْحَابِنَا مُحَمَّدٌ وَالْخَمِيسُ قَالَ وَأَصَبْنَاهَا عَنْوَةً وَجُمِعَ السَّبْيُ فَجَاءَهُ دِحْيَةُ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَعْطِنِي جَارِيَةً مِنَ السَّبْيِ فَقَالَ اذْهَبْ فَخُذْ جَارِيَةً فَأَخَذَ صَفِيَّةَ بِنْتَ حُيَيٍّ فَجَاءَ رَجُلٌ إِلَى نَبِيِّ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ يَا نَبِيَّ اللَّهِ أَعْطَيْتَ دِحْيَةَ صَفِيَّةَ بِنْتَ حُيَيٍّ سَيِّدِ قُرَيْظَةَ وَالنَّضِيرِ مَا تَصْلُحُ إِلَّا لَكَ قَالَ ادْعُوهُ بِهَا قَالَ فَجَاءَ بِهَا فَلَمَّا نَظَرَ إِلَيْهَا

551 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 983
552 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 983

النَّبِيُّ ﷺ قَالَ خُذْ جَارِيَةً مِنْ السَّبْيِ غَيْرَهَا قَالَ وَأَعْتَقَهَا وَتَزَوَّجَهَا فَقَالَ لَهُ ثَابِتٌ يَا
أَبَا حَمْزَةَ مَا أَصْدَقَهَا قَالَ نَفْسَهَا أَعْتَقَهَا وَتَزَوَّجَهَا حَتَّى إِذَا كَانَ بِالطَّرِيقِ جَهَّزَتْهَا لَهُ
أُمُّ سُلَيْمٍ فَأَهْدَتْهَا لَهُ مِنْ اللَّيْلِ فَأَصْبَحَ النَّبِيُّ ﷺ عَرُوسًا فَقَالَ مَنْ كَانَ عِنْدَهُ شَيْءٌ
فَلْيَجِئْ بِهِ قَالَ وَبَسَطَ نِطَعًا قَالَ فَجَعَلَ الرَّجُلُ يَجِيءُ بِالْأَقِطِ وَجَعَلَ الرَّجُلُ يَجِيءُ
بِالتَّمْرِ وَجَعَلَ الرَّجُلُ يَجِيءُ بِالسَّمْنِ فَحَاسُوا حَيْسًا فَكَانَتْ وَلِيمَةَ رَسُولِ اللهِ ﷺ

3482-84/1- Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize İsmail -yani b. Uleyye- Abdulaziz'den tahdis etti, onun Enes'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hayber gazasına çıktı. (Enes devamla) dedi ki: Sabah namazını orada alacakaranlıkta kıldık. Allah'ın Nebisi (sallallâhu aleyhi ve sellem) devesine bindi. Ebu Talha da bindi. Ben de Ebu Talha'nın arkasına bindim. Allah'ın Nebi'si bineğini Hayber yoluna sürdü. Benim dizkapağım da Allah'ın Nebi'sinin uyluğuna değiyordu. Çünkü izarı Allah'ın Nebisi'nin uyluğu üzerinden çekilmişti. Ben de Allah'ın Nebi'sinin uyluğunun beyazlığını görüyordum. Şehre girince: *"Allahuekber, harab oldu Hayber. Biz bir kavmin düzlüğüne inecek olursak korkutulup uyarılanların sabahı ne kötü olur"* buyurdu ve bunu üç defa tekrarladı. O sırada Hayberliler de işlerini görmek üzere çıkmışlardı. (Onu görünce): Allah'a andolsun ki bu Muhammed'dir, dediler.

(Ravi) Abdulaziz dedi ki: Bazı arkadaşlarımız ise bu rivâyette: Muhammed ve onun beş kol ordusu demişlerdir.

(Enes devamla) dedi ki: Biz orayı silah zoruyla fethettik. Esirler toplandı, Dihye ona gelip: Ey Allah'ın Rasûlü! Kadın esirlerden bana bir cariye ver dedi. Allah Rasûlü: *"Git bir cariye al"* buyurdu. O da gidip Huyey kızı Safiye'yi aldı. Bir adam Allah'ın Nebi'sine (sallallâhu aleyhi ve sellem) gelerek: Ey Allah'ın Nebi'si! Sen Dihye'ye Kurayza ve Nadir'in efendisi Huyey kızı Safiye'yi verdin. Bu ancak sana yaraşır dedi. Allah Rasûlü: *"Dihye'yi ve onu bana çağırın"* buyurdu. Dihye, Safiye ile geldi. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona bakınca *"Esirler arasından bir başka cariye al"* buyurdu. (Enes) dedi ki: Allah Rasûlü ona hürriyetini verdikten sonra onunla evlendi.

Sabit ona: Ey Ebu Hamza! Ona ne mehir verdi? dedi. Enes: Kendisine hürriyetini verdi ve onunla evlendi. Nihayet yolun bir yerinde Um Suleym, Safiye'yi onun için hazırlayıp gece vakti zifaf için ona takdim etti. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de damat olarak sabahı etti, dedi. Sonra Allah Rasûlü: *"Kimin yanında bir şeyler varsa onu getirsin"* buyurdu ve yere deriden bir

yaygı serdi. Kimisi bir miktar keş, bir diğeri bir miktar kuru hurma, bir başkası biraz yağ getirdi ve bunları hays denilen bir yemek yaptılar. İşte Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in düğün yemeği bu idi. [553]

٣٤٨٣-٨٥/٢- وَحَدَّثَنِي أَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ يَعْنِي ابْنَ زَيْدٍ عَنْ ثَابِتٍ وَعَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ صُهَيْبٍ عَنْ أَنَسٍ ح وَحَدَّثَنَاه قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ يَعْنِي ابْنَ زَيْدٍ عَنْ ثَابِتٍ وَشُعَيْبِ بْنِ حَبْحَابٍ عَنْ أَنَسٍ ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ قَتَادَةَ وَعَبْدِ الْعَزِيزِ عَنْ أَنَسٍ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ الْغُبَرِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ أَبِي عُثْمَانَ عَنْ أَنَسٍ ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ شُعَيْبِ بْنِ الْحَبْحَابِ عَنْ أَنَسٍ ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ وَعُمَرُ بْنُ سَعْدٍ وَعَبْدُ الرَّزَّاقِ جَمِيعًا عَنْ سُفْيَانَ عَنْ يُونُسَ بْنِ عُبَيْدٍ عَنْ شُعَيْبِ بْنِ الْحَبْحَابِ عَنْ أَنَسٍ كُلُّهُمْ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ أَعْتَقَ صَفِيَّةَ وَجَعَلَ عِتْقَهَا صَدَاقَهَا وَفِي حَدِيثِ مُعَاذٍ عَنْ أَبِيهِ تَزَوَّجَ صَفِيَّةَ وَأَصْدَقَهَا عِتْقَهَا

3483-85/2- Bana Ebu Rabî' ez-Zehrânî de tahdis etti, bize Hammâd -yani b. Zeyd- Sabit ve Abdulaziz b. Suhayb'den tahdis etti, o Enes'den rivâyet etti. (H.) Bunu bize Kuteybe b. Said de tahdis etti, bize Hammâd -yani b. Zeyd- Sabit ve Şuayb b. Habhab'dan tahdis etti, o Enes'den rivâyet etti. (H.) Bize Kuteybe de tahdis etti, bize Ebu Avane, Katâde ve Abdulaziz'den tahdis etti, o Enes'den rivâyet etti. (H.) Bize Muhammed b. Ubeyd el-Gubari de tahdis etti, bize Ebu Avane, Ebu Osman'dan tahdis etti, o Enes'den rivâyet etti (H.) Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Muaz b. Hişam tahdis etti, bana babam Şuayb b. el-Habhab'dan tahdis etti, o Enes'den rivâyet etti. (H.) Bana Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, Yahya b. Âdem, Amr b. Sa'd ve Abdurrezzak birlikte Süfyan'dan tahdis etti, o Yunus b. Umeyd'den, o Şuayb b. el-Habhab'dan o Enes'den hepsi Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den onun Safiyye'ye hürriyetini verdiğini ve onu hürriyetine kavuşturmasını mehri yaptığını ifade etmişlerdir.

Muaz'ın babasından rivâyetinde ise: Safiyye ile evlendi ve ona hürriyetini vermesini mehri yaptı şeklindedir. [554]

---

553 Buhari, 371; Müslim, 4641; Ebu Davud, 3009; Nesai, 3380; Tuhfetu'l-Eşrâf, 990

554 Ebu Rabi ez-Zehrani ile Kuteybe b. Said'in Hammad'dan rivâyetini Kuteybe'nin Ebu Avane'den rivâyetini Buhari, 947 -uzunca- 5086'da; Ebu Davud, 2054; Tirmizi, 1115;

٣٤٨٤-٨٦/٣- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ عَنْ مُطَرِّفٍ عَنْ عَامِرٍ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي الَّذِي يُعْتِقُ جَارِيَتَهُ ثُمَّ يَتَزَوَّجُهَا لَهُ أَجْرَانِ

3484-86/3- Bize Yahya b. Yahya da tahdis etti, bize Halid b. Abdullah, Mutarrif'den haber verdi, o Amir'den, o Ebu Burde'den, o Ebu Musa'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) cariyesini hürriyetine kavuşturduktan sonra onunla evlenen kimse hakkında: *"Onun için iki ecir vardır"* buyurdu. [555]

٣٤٨٥-٨٧/٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَفَّانُ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ حَدَّثَنَا ثَابِتٌ عَنْ أَنَسٍ قَالَ كُنْتُ رِدْفَ أَبِي طَلْحَةَ يَوْمَ خَيْبَرَ وَقَدَمِي تَمَسُّ قَدَمَ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ فَأَتَيْنَاهُمْ حِينَ بَزَغَتِ الشَّمْسُ وَقَدْ أَخْرَجُوا مَوَاشِيَهُمْ وَخَرَجُوا بِفُؤُوسِهِمْ وَمَكَاتِلِهِمْ وَمُرُورِهِمْ فَقَالُوا مُحَمَّدٌ وَالْخَمِيسُ قَالَ وَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ خَرِبَتْ خَيْبَرُ إِنَّا إِذَا نَزَلْنَا بِسَاحَةِ قَوْمٍ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِينَ قَالَ وَهَزَمَهُمُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ وَوَقَعَتْ فِي سَهْمِ دِحْيَةَ جَارِيَةٌ جَمِيلَةٌ فَاشْتَرَاهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ بِسَبْعَةِ أَرْؤُسٍ ثُمَّ دَفَعَهَا إِلَى أُمِّ سُلَيْمٍ تُصَنِّعُهَا لَهُ وَتُهَيِّئُهَا قَالَ وَأَحْسِبُهُ قَالَ وَتَعْتَدُّ فِي بَيْتِهَا وَهِيَ صَفِيَّةُ بِنْتُ حُيَيٍّ قَالَ وَجَعَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَلِيمَتَهَا التَّمْرَ وَالأَقِطَ وَالسَّمْنَ فُحِصَتِ الأَرْضُ أَفَاحِيصَ وَجِيءَ بِالأَنْطَاعِ فَوُضِعَتْ فِيهَا وَجِيءَ بِالأَقِطِ وَالسَّمْنِ فَشَبِعَ النَّاسُ قَالَ وَقَالَ النَّاسُ لاَ نَدْرِي أَتَزَوَّجَهَا أَمِ اتَّخَذَهَا أُمَّ وَلَدٍ قَالُوا إِنْ حَجَبَهَا فَهِيَ امْرَأَتُهُ وَإِنْ لَمْ يَحْجُبْهَا فَهِيَ أُمُّ وَلَدٍ فَلَمَّا أَرَادَ أَنْ يَرْكَبَ حَجَبَهَا فَقَعَدَتْ عَلَى عَجُزِ الْبَعِيرِ فَعَرَفُوا أَنَّهُ قَدْ تَزَوَّجَهَا فَلَمَّا دَنَوْا مِنَ الْمَدِينَةِ دَفَعَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَدَفَعْنَا قَالَ فَعَثَرَتِ النَّاقَةُ الْعَضْبَاءُ وَنَدَرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَنَدَرَتْ فَقَامَ فَسَتَرَهَا وَقَدْ أَشْرَفَتِ النِّسَاءُ فَقُلْنَ أَبْعَدَ اللهُ الْيَهُودِيَّةَ قَالَ قُلْتُ يَا أَبَا حَمْزَةَ أَوَقَعَ رَسُولُ اللهِ ﷺ قَالَ إِي وَاللهِ لَقَدْ وَقَعَ

Nesai, 3342; İbn Mace, 1957; Tuhfetu'l-Eşrâf, 291, 1017, 1067, 1429'da; Muhammed b. Ubeyd el-Gubari'nin rivâyetini yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 517; Zuheyr b. Harb ile Muhammed b. Rafi'in rivâyetini Buhari, 5169; Nesai, 3343; Tuhfetu'l-Eşrâf, 912'de rivâyet etmişlerdir.

555 Buhari, 2544; Ebu Davud, 2053; Nesai, 3345; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9108

3485-87/4- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Affân tahdis etti, bize Hammâd b. Seleme tahdis etti, bize Sabit, Enes'den şöyle dediğini rivâyet etti: Hayber gününde Ebu Talha'nın arkasına binmiştim. Ayağım da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ayağına değiyordu. Güneş yeni doğduğunda onlara vardık. Onlar da davarlarını dışarı salmış, kendileri de baltaları, kazmaları ve çapaları ile çıkmışlardı. (Bizi görünce) Muhammed ve beş kollu ordusu dediler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de: *"Harab oldu Hayber, biz bir kavmin düzlüğüne indik mi uyarılıp korkutulanların sabahı ne kötü olur"* buyurdu. Aziz ve celil Allah onları bozguna uğrattı. Dihye'nin payına da güzel bir cariye düştü. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu beş başa mukabil satın aldı. Sonra Safiyye'yi kendisine hazırlamak üzere Um Süleym'e verdi.

-Ravi dedi ki zannederim Enes şunu da söyledi:- Ve evinde iddetini beklemek üzere ona teslim etti. Bu ise Huyey kızı Safiyye idi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in onun için verdiği düğün yemeği hurma, keş ve yağ idi. Yerin üzerindeki toprak alınıp hafif çukurlar kazıldı. Deri yaygılar getirilip oraya yerleştirildi. Arkasından keş ve yağ getirildi. İnsanların karnı doydu. Bu arada insanlar: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onunla evlendimi yoksa onu bir Um Veled (cariye) olarak mı edindi bilemiyoruz dediler. Sonra dediler ki: Eğer onu hicabın arkasına alırsa o zevcesi demektir, şayet onu hicabın arkasına almazsa o bir Um Veled'dir.

Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) devesine binmek isteyince onu hicabın arkasına aldı. Kendisi de devenin arka tarafına oturdu. Böylelikle Allah Rasûlü'nün onunla evlendiğini anladılar. Medine'ye yaklaştıkları vakit Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de bineğini sürdü, biz de bineklerimizi sürdük. Dişi devesi Adba tökezledi ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de düştü, Safiyye de düştü. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hemen kalkıp Safiyye'yi örttü. Kadınlar da onu gördüklerinde: Allah bu yeni kadını ırak etsin dediler.

(Ravi Sabit) dedi ki: Ey Ebu Hamza! Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) düştü mü? dedin. O: Evet, Allah'a yemin ederim ki düştü dedi. [556]

Şerh

(3482-3485 numaralı hadisler)

(3482) "Biz Hayber'in yakınında sabah namazını kıldık." Bu da sabah namazına "ğadât" demenin mekruh olmadığına delildir. Ama bazı mezhep âlimlerimiz mekruh olduğunu söylemişseler de doğrusu birincisidir.

556 Müslim, 4642; Tuhfetu'l-Eşrâf, 349

"Ben de Ebu Talha'nın arkasında idim." Bu da eğer bineğin gücü yetiyorsa bineğin arkasına başkasını almanın caiz olduğuna delildir. Bunun gibi sahih hadisler pek çoktur.

"Allah'ın Nebi'si (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hayber yoluna bineğini sürdü." Özellikle savaş için yahut hayvanı eğitmek için ya da kişinin kendisini eğitmesi ve kahramanlıkların yollarını deneyip onlara katlanması için ihtiyaç duyulması halinde bu şekilde davranmanın caiz olduğuna, bunun mertliği azaltmayacağına ve fazilet sahibi kimselerin mertebelerini sarsmayacağına delildir. "Ve benim dizim Allah'ın Nebi'sinin uyluğuna değiyordu... Allah'ın Nebi'sinin (sallallâhu aleyhi ve sellem) uyluğunun beyazını görüyordum." Bu Maliki mezhebi âlimleri ile başkaları arasında uyluk avret değildir diyenlerin gösterdikleri deliller arasındadır. Bizim mezhebimize göre ise uyluk avrettir. Mezhebimize mensup ilim adamlarımız bu hadisi Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in izarının yukarı doğru çekilmesini, onun isteği ile olmadığı kalabalıktan ve hayvanını koşturmaktan ötürü yukarı doğru çekildiği şeklinde yorumlamışlardır. Enes'in uyluğunu görmesi ise kasten değil gayri ihtiyari ve aniden olmuştu. Aynı şekilde dizinin onun uyluğuna değmesi de her ikisinin tercihinden dolayı değil aksine izdihamdan ötürü olmuştu. Ayrıca o bunu kasti olarak yaptığını söylemediği gibi izarını kendisinin yukarı doğru çektiğini de söylememiş, aksine kendiliğinden çekildiğini ifade etmiştir.

"Şehre girince *Allahuekber! Harab oldu Hayber...* dedi. Burada savaş esnasında Allah'ı zikredip tekbir getirmenin müstehap olduğuna delil bulunmaktadır. Bu aynı zamanda yüce Allah'ın: *"Ey iman edenler! Bir topluluk ile karşılaşırsanız sebat edin, Allah'ı da çokça anın..."* (Enfal, 45) buyruğuna da uygundur. Bunun için Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu sözü üç defa tekrar etmiştir. Aynı zamanda buradan üçün çokluk ifade ettiği anlamı da çıkartılabilir. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Harab oldu Hayber"* buyurması ile ilgili olarak iki açıklama yapılmıştır. Buna göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu sözü şu taktirde bir dua olmak üzere söylemiştir: Allah'tan harab olmasını dilerim, ikinci açıklamaya göre bu kâfirler aleyhine bu şehrin harab olacağını, müslümanlar tarafından da fetholacağını haber vermektir.

"Muhammed ve beşli ordusu" buradaki hamis (beşli) ordunun kendisidir. Ezheri ve başkaları der ki ona hamis denilmesi ordunun öncüler, artçılar, sağ cenah, sol cenah ve kalpgah olmak üzere beş kısım olmasından dolayıdır. Ganimetin beşte birlere bölündüğü için bu ismin verildiği söylenmiştir. Ancak bu açıklamanın bâtıl olduğu belirtilmiştir. Çünkü bu isim cahiliye döneminde de biliniyordu. Halbuki cahiliye döneminde ganimetlerin beşte birlere bölünmesi de sözkonusu değildi.

"Onu (Hayber'i) silah zoru ile fethettik." Anveten, barış yolu ile değil kahretmek ve galip gelmek yolu ile fethetmek demektir. Bununla birlikte Hayber'in bazı kaleleri sulh yolu ile fethedildi. Yüce Allah'ın izni ile bunu ilgili babında açıklayacağız.

"Dihye ona geldi... Huyey kızı Safiyye'yi aldı." Dihye isminde dal harfi fethalı (dahye) ve kesreli (dihye) olarak söylenir. Safiyye ismi ise sahih olana gelince esir alınmadan önceki adı idi. Adının Zeyneb olduğu ve esir alınıp ıstıfa (seçim)den sonra ona Safiyye denildiği de söylenmiştir.

"Dihye'ye Kurayza ve Nadir'in efendisi Huyey kızı Safiyye'yi verdin. Halbuki o ancak sana yaraşır... Esirler arasından başka bir cariye al." el-Mazeri ve başkaları dedi ki: Dihye'nin başından geçen bu olayın iki ihtimali vardır: Birinci ihtimale göre cariyeyi kendi rızası ile geri vermiş ve başkasının onu almasına izin vermiştir. İkinci ihtimale göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona esir kadınlar arasından en iyilerini almasına değil, ortalamalarından birisini almasına izin vermişti. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) onun en değerlilerini kavmi arasında nesebi ve şerefi en üstün ve en güzel olanlarını aldığını görünce onu geri vermesini istemiştir. Çünkü ona bunun için izin vermemişti. Ayrıca onun Dihye'ye bırakılmasının olumsuz bir takım sonuçları olacağını da görmüştü. Çünkü Dihye gibi birisi onun gibi bir cariyeyi almakla ordunun geri kalanlarına göre bir ayrıcalık idi. Diğer taraftan Safiyye (r.anha) için de mertebesi bu olmakla ve kavminin efendisinin kızı olduğu için bir çeşit aşağılanmak anlamına gelirdi. Ayrıca mertebesinin yüksekliği dolayısı ile Dihye'ye karşı üstünlük taslayacağından da korkulurdu. Muhtemelen bu birtakım ayrılıklara ya da başka hususlara da sebebiyet verebilirdi. Bundan dolayı Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Safiyye'yi kendisi için alması ortaya çıkmasından korkulan bütün bu kötülüklerin önünü kesen bir yoldu. Bununla birlikte Dihye'ye onun yerine başkasını da vermişti.

(3485) Diğer rivâyette "Safiyye Dihye'nin payına düşmüştü. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu beş baş karşılığında aldı." Buradaki "onun payına düştü" sözünden kasıt bir cariye alması için ona verilen izin sonucu payına düştü olabilir. Böylelikle diğer rivâyetlere uyum arzeder. "Onu satın aldı" ifadesi ise gönlünü hoş etmek için onun yerine ona yedi esir verdi demektir. Yoksa arada bir satış akdi olmuş değildir. Buna göre de rivâyetler birbirleriyle uyum arzetmiş olur. Dihye'ye bu şekilde yedi esir vermek ise nefel olarak verilmesi şeklinde yorumlanır. Nefel vermek ganimetin aslından yapılır diyenlerin görüşlerine göre bunun açıklanmayacak bir tarafı yoktur. Ama nefel vermek beşte birin beşte birinden olur diyenlerin görüşüne göre ise bu beşte

birin beşte birinden verilmesi beşte birler ayrıldıktan sonra da olabilir, ondan hesab edilmek üzere öncesinden de yapılabilir. Yaptığımız bu açıklama sahih ve tercih olunan açıklamadır. Kadı Iyaz kısmen bu anlamı naklettikten sonra şunları söylemektedir: Bana göre daha tercihe değer olan Safiyye'nin bir fey olmasıdır. Çünkü kendisi Kinane b. er-Rabî'in zevcesi idi. Kinane ve ailesi ise Ebu'l-Hukayk oğullarından idi. Bunlar Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile antlaşma yapmış, Allah Rasûlü de kendilerine hiçbir hazineyi gizlememeleri şartını koşmuştu. Şayet gizleyecek olurlarsa onların zimmetleri (himayeleri) kalmazdı. Kendilerine Huyey b. Ahtab'ın hazinesini sorunca onu gizlediler ve türlü harcamalarla hazinesi bitip tükendi demişlerdi. Sonra hazinesi onların yanında tespit edilince ahitleri bozuldu, bundan dolayı onları esir aldı. Bunu ayrıca Ebu Ubeyd ve başkaları da zikretmiş bulunmaktadır. Buna göre Safiyye de onların esirlerinden birisi idi. O halde Safiyye beşte birlere ayrılmayan aksine imamın uygun gördüğü şekilde uygulama yaptığı feyden idi. Kadı Iyaz'ın açıklamaları bunlardır. Bu açıklamaları ise onun fey beşte birlere ayrılmaz şeklindeki mezhebi görüşüne uygun bir açıklamadır. Bizim mezhebimize göre ise fey de ganimet gibi beşte birlere ayrılır. Allah en iyi bilendir.

(3482) "Sabit ona: Ey Ebu Hamza! Ona ne mehir verdi dedi..." Bu ifadelerden bir kimsenin cariyeyi hürriyetine kavuşturduktan sonra onunla evlenmesi müstehaptır. Bundan sonraki hadiste de belirtildiği üzere böylesinin iki ecri vardır.

"Ona mehir olarak kendisini verdi." Bunun anlamı hususunda farklı açıklamalar yapılmıştır. Muhakkiklerin tercih ettiği doğru açıklama şudur: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) herhangi bir karşılık almadan herhangi bir şart koşmadan onu bir bağış olmak üzere hürriyetine kavuşturdu. Sonra mehir vermeksizin onun rızası ile onunla evlendi. Bu da onun özelliklerindendir. O ne acil, ne müeccel herhangi bir şekilde mehir vermeden -başkasından farklı olarak- nikâhlaması caizdir. Bazı mezhep âlimlerimizin dediklerine göre bu şu demektir: Ona kendisine hürriyetini vermesini ve onunla evlenmeyi şart koştu. O da kabul edince bu şarta uyması icap etti. Bazı mezhep âlimlerimiz ise ona hürriyetini verdi ve sonra onun değeri karşılığında onunla evlendi. Ama onun değeri ise belli değildi. Fakat bu da bundan önceki hal de ondan başkası için caiz olmaz. Aksine her ikisi de birinci görüş sahiplerinin dedikleri gibi onun özelliklerindendir.

İlim adamları cariyesini onunla evlenmek şartı ile hürriyetine kavuşturan ve hürriyetine kavuşturmayı mehri olarak kabul eden kimsenin durumu hakkında farklı görüşlere sahiptir. Cumhur, cariye onunla evlenmekle yükümlü

değildir, bu şart da sahih değildir demiştir. Bu görüşü ifade edenler arasında Malik, Şafii, Ebu Hanife, Muhammed b. el-Hasan ve Züfer de vardır. Şafii der ki: Eğer bu şartla ona hürriyetini verse o da kabul etse cariye hürriyetine kavuşur ama onunla evlenmek zorunda değildir. Aksine ona hürriyetini veren efendisinin cariyesinden kendi kıymeti kadar alacaklı olur. Çünkü bedelsiz ona hürriyetini vermeye razı olmamıştır. Şayet cariye onunla evlenmeyi kabul edip o da cariye ile üzerinde ittifak ettikleri bir mehir üzere evlenirse yine onun eski cariyesinden kıymeti kadar alacağı olur. Kadının da ondan az ya da çok miktarı tayin edilen mehir alacağı olur. Eğer değeri karşılığında onunla evlenecek olursa şayet bu değer her ikisi tarafından da bilinen bir miktar ise mehir olarak sahih olur. Böylelikle kocasının ondan değerinden bir alacağı kalmadığı gibi onun da kocasından alacak bir mehri olmaz. Şayet değeri belli değilse bu hususta mezhep âlimlerimizin iki görüşü vardır. Birisine göre tıpkı değerinin belli olması halinde olduğu gibi mehir sahihtir. Çünkü bu gibi akitlerde bir tür müsamaha ve hafifletme sözkonusudur. İki görüşün daha sahih olanına ve mezhep âlimlerimizin cumhurunun kabul ettiği görüşe göre mehir sahih olmaz. Aksine nikâh sahih olur ve kadının mehr-i misil alması icap eder.

Said b. el-Müseyyeb, Hasan, Nehai, Zührî, Sevri, Evzâî, Ebu Yusuf, Ahmed ve İshak ise kendisi ile evlenmesi ve hürriyetine kavuşması mehri olması şartı ile ona hürriyetini vermesi caizdir ve bu durumda eski cariyesinin bu şartı kabul etmesi gerekir. Bu hadisin lafzının zahirine göre de bu şekilde mehir sahih olur.

Diğerleri ise az önce geçtiği şekilde bunu tevil etmektedirler.

"Nihayet yolda Safiyye'yi Um Suleym ona hazırladı..." Bundan sonraki rivâyette (3485) "Sonra onu (Safiyye'yi) Um Suleym'e verdi..." denilmektedir.

"İddet beklemesi"nin anlamı istibrâ yapması (yani hamile olup olmadığının anlaşılması için ay hali olmayı beklemesi) demektir. Çünkü Safiyye (r.anha) esir alınmıştı. Dolayısıyla onun için istibra etmesi icap ederdi. Bu istibra süresi içerisinde onu Um Suleym'in evinde bıraktı. Süre bittikten sonra Um Suleym onu hazırladı, süsledi, gelinlerde âdet olduğu üzere dövme, saç eklemek ve buna benzer yasak olan diğer yasak herhangi bir husus ile olmamak üzere onu süsleyip güzelleştirdi.

"Onu hediye etti" yani zifafa soktu demektir. Gelin kocasına hediye edildi denilirken onun için zifafa sokuldu demektir. Arapçada aruz hem damat hem gelin için kullanılır. İfadede aslında şu anlamda bir takdim ve tehir vardır: Safiyye (r.anha) iddet bekledi. Yani istibrada bulundu. Sonra Um Suleym

onu hazırladı, sonra onu zifafa soktu. Burada kullanılan "vav" sıralamayı gerektirmemektedir.

Hadiste geceleyin zifaf olabileceği hükmü anlaşılmaktadır. Daha önce Âişe (radıyallâhu anhâ) ile evlenmesi hadisinde ise gündüzün zifafa girmek sözkonusu edilmişti. Orada her iki halin de caiz olduğunu söylemiştik. Allah en iyi bilendir.

(3482) *"Yanında bir şeyler olan onu bana getirsin."* Bazı nüshalarda "onu getirsin" anlamındadır. Bunda da düğün ziyafetine (velime) ve bunun zifafa girdikten sonra verildiğine delil vardır. Daha önce de, öncesinde de sonrasında da caiz olduğu geçmiş idi. Aynı şekilde kavmi arasında büyük sayılan zatın arkadaşlarından bu gibi durumlarda yiyeceklerini getirmelerini istemesi mümkündür. Yine bundan kocanın arkadaşlarının ve komşularının vereceği düğün ziyafetinde kendi yemeklerini götürerek yardımcı olmalarının müstehap olduğu da anlaşılmaktadır.

"Ve bir deri yaygı serdi." Buradaki deri yaygı anlamındaki lafız da dört meşhur söyleyiş vardır. Nun harfi fethalı nath, kesreli olarak nıth, ayrıca tı harfi fethalı ve sakin olarak da söylenebilir. Hepsinin en fasihi nun harfi kesreli olmakla birlikte tı harfi fethalı olan (nita') söyleyişidir. Çoğulu ise nutu' ve enta' diye gelir.

"Kimisi keş getirmeye bir diğeri hurma getirmeye bir başkası yağ getirmeye koyuldu. Sonra da hays denilen yemek yaptılar." Hays keş, hurma ve yağın karıştırılıp yoğurulması demektir. Yani bu getirilenlerden hays yaptıktan sonra onu yediler.

Cariyesine hürriyetini verdikten sonra onunla evlenen kimse hakkında Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Onun için iki ecir vardır"* buyruğu ile ilgili açıklama ve şerh İman Bölümü'nde Müslim'in bunu zikrettiği yerde geniş bir şekilde açıklanmış bulunmaktadır. Burada onu yeniden zikretmesi Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Safiyye'ye bunu uyguladığına dikkat çekmek içindir. Çünkü bunun açık bir fazileti vardır.

"Güneş doğduğu zaman" yani doğmaya başladığı zaman.

"Baltaları ile, zembilleri ile, çapaları ile dışarı çıktılar." Baltalar (fuus) in tekili hemzeli olarak "fe's" ne olduğu bilinmektedir. Zembiller ise tekili "miktel"dir. Burur (çapalar)ın tekili "mer" olup bu da bir çeşit çapadır. Kadı Iyaz ise bunun ile ilgili olarak iki görüş nakletmektedir ki bu iki görüşün birisi bu, diğerine göre ise burada bunlardan kastedilen iplerdir. Onlar bu ipler ile hurma ağaçlarının üzerine çıkarlardı. Bunun tekili ise hem mer hem mir olarak gelir.

"Sonra yerin üstündeki toprak alınıp küçük çukurlar kazıldı." Yani üst tarafındaki toprak açılıp, kazılan yerlere de deri örtülerin serilip içlerine yağın dökülmesi için ve yağın orada kalıp yan taraflarından dışarı taşmaması için hafif çukurlar kazıldı.

"Sonra el-Adbâ adındaki devesi tökezledi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de düştü, Safiyye (r.anha) da düştü. Allah Rasûlü kalkıp onu örttü." Nedera fiili asıl anlamı itibari ile çıkmak ve yalnız kalmak şeklinde olmakla birlikte burada düştü anlamındadır. Nadir bir söz de buradan gelmektedir. Yani eşsiz ve benzersiz bir söz demektir.

٣٤٨٦-٨٧م/...- قَالَ أَنَسٌ وَشَهِدْتُ وَلِيمَةَ زَيْنَبَ فَأَشْبَعَ النَّاسَ خُبْزًا وَلَحْمًا وَكَانَ يَبْعَثُنِي فَأَدْعُو النَّاسَ فَلَمَّا فَرَغَ قَامَ وَتَبِعْتُهُ فَتَخَلَّفَ رَجُلَانِ اسْتَأْنَسَ بِهِمَا الْحَدِيثُ لَمْ يَخْرُجَا فَجَعَلَ يَمُرُّ عَلَى نِسَائِهِ فَيُسَلِّمُ عَلَى كُلِّ وَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ كَيْفَ أَنْتُمْ يَا أَهْلَ الْبَيْتِ فَيَقُولُونَ بِخَيْرٍ يَا رَسُولَ اللهِ كَيْفَ وَجَدْتَ أَهْلَكَ فَيَقُولُ بِخَيْرٍ فَلَمَّا فَرَغَ رَجَعَ وَرَجَعْتُ مَعَهُ فَلَمَّا بَلَغَ الْبَابَ إِذَا هُوَ بِالرَّجُلَيْنِ قَدْ اسْتَأْنَسَ بِهِمَا الْحَدِيثُ فَلَمَّا رَأَيَاهُ قَدْ رَجَعَ قَامَا فَخَرَجَا فَوَاللهِ مَا أَدْرِي أَنَا أَخْبَرْتُهُ أَمْ أُنْزِلَ عَلَيْهِ الْوَحْيُ بِأَنَّهُمَا قَدْ خَرَجَا فَرَجَعَ وَرَجَعْتُ مَعَهُ فَلَمَّا وَضَعَ رِجْلَهُ فِي أُسْكُفَّةِ الْبَابِ أَرْخَى الْحِجَابَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ وَأَنْزَلَ اللهُ تَعَالَى هَذِهِ الْآيَةَ لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ الْآيَةَ

3486-87m./... Enes dedi ki: Ben Zeyneb'in düğün yemeğinde de bulundum. İnsanları ete ve ekmeğe doyurmuştu. Beni insanları davet edeyim diye gönderiyordu. (Yemek) bitince ayağa kalktı. Ben de arkasından gittim. İki adam geri kaldı ve uzun uzun konuşmaya daldılar. Dışarı çıkmadılar. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) hanımlarının yanına gitmeye ve onların her birisine ayrı ayrı *"selamunaleykum ey hane halkı nasılsınız"* demeye başladı. Onlar da: İyiyiz ey Allah'ın Rasûlü. Eşini nasıl buldun diyorlar. Kendisi: *"Hayır ile"* diye cevap veriyordu.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bitirince döndü. Ben de onunla birlikte döndüm. Kapıya geldiğinde o iki adamın hâlâ konuşmalarının devam ettiğini gördü. Onlar onun geri döndüğünü görünce bu sefer kalkıp dışarı çıktılar. Allah'a yemin ederim ki bilemiyorum, ben mi ona çıktıklarını haber verdim yoksa çıktıklarına dair ona vahiy mi inmişti? Bunun üzerine kendisi

de geri döndü. Ben de onunla birlikte döndüm. Ayağını kapının eşiğine koyunca benimle kendisi arasına perdeyi indirdi. Sonra: *"Peygamberin evine sizin için yemeğe izin verilmeden girmeyin..."* (Ahzab, 53) âyeti nâzil oldu. [557]

Şerh

"Hanımlarının yanına gitmeye ve onların her birisine selam vermeye..." Hadisin bu bölümünden çıkartılacak çeşitli hükümler bulunmaktadır. Bazıları şunlardır:

1. Bir kimsenin evine geldiği zaman hanımına, aile halkına selam vermesi müstehaptır. Bu ise kendisini üstün tutan bir çok cahilin büyüklüklerine yediremedikleri hususlardan birisidir.

2. Bir kimseye selam verecek olursa çoğul kipi ile ya selamun aleykum yahut esselamun aleykum demelidir. İlim adamlarının dediklerine göre böylelikle verdiği selam hem selam verdiği şahsı hem beraberindeki melekleri kapsar.

3. Bir kimse aile halkına hallerini sormalıdır. Çünkü eşinin açıklamaktan haya ettiği bir ihtiyacı bulunabilir. Ona ihtiyacını sorunca bu sefer o da ihtiyacını rahatlıkla söyleyebilir.

4. Erkeğe eve girdikten sonra nasılsın ve benzeri ifadelerle halini sormak müstehaptır.

٣٤٨٧-٨٨/٥- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا شَبَابَةُ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ ح وَحَدَّثَنِي بِهِ عَبْدُ اللهِ بْنُ هَاشِمِ بْنِ حَيَّانَ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا بَهْزٌ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ عَنْ ثَابِتٍ حَدَّثَنَا أَنَسٌ قَالَ صَارَتْ صَفِيَّةُ لِدِحْيَةَ فِي مَقْسَمِهِ وَجَعَلُوا يَمْدَحُونَهَا عِنْدَ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ وَيَقُولُونَ مَا رَأَيْنَا فِي السَّبْيِ مِثْلَهَا قَالَ فَبَعَثَ إِلَى دِحْيَةَ فَأَعْطَاهُ بِهَا مَا أَرَادَ ثُمَّ دَفَعَهَا إِلَى أُمِّي فَقَالَ أَصْلِحِيهَا قَالَ ثُمَّ خَرَجَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مِنْ خَيْبَرَ حَتَّى إِذَا جَعَلَهَا فِي ظَهْرِهِ نَزَلَ ثُمَّ ضَرَبَ عَلَيْهَا الْقُبَّةَ فَلَمَّا أَصْبَحَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنْ كَانَ عِنْدَهُ فَضْلُ زَادٍ فَلْيَأْتِنَا بِهِ قَالَ فَجَعَلَ الرَّجُلُ يَجِيءُ بِفَضْلِ التَّمْرِ وَفَضْلِ السَّوِيقِ حَتَّى جَعَلُوا مِنْ ذَلِكَ سَوَادًا حَيْسًا فَجَعَلُوا يَأْكُلُونَ مِنْ ذَلِكَ الْحَيْسِ وَيَشْرَبُونَ مِنْ حِيَاضٍ إِلَى جَنْبِهِمْ مِنْ مَاءِ السَّمَاءِ قَالَ فَقَالَ أَنَسٌ فَكَانَتْ تِلْكَ وَلِيمَةَ رَسُولِ اللهِ ﷺ عَلَيْهَا قَالَ فَانْطَلَقْنَا حَتَّى

557 3485 numaralı hadisin kaynakları

إِذَا رَأَيْنَا جُدُرَ الْمَدِينَةِ هَشِشْنَا إِلَيْهَا فَرَفَعْنَا مَطِيَّنَا وَرَفَعَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَطِيَّتَهُ قَالَ وَصَفِيَّةُ خَلْفَهُ قَدْ أَرْدَفَهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ قَالَ فَعَثَرَتْ مَطِيَّةُ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَصُرِعَ وَصُرِعَتْ قَالَ فَلَيْسَ أَحَدٌ مِنَ النَّاسِ يَنْظُرُ إِلَيْهِ وَلَا إِلَيْهَا حَتَّى قَامَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَسَتَرَهَا قَالَ فَأَتَيْنَاهُ فَقَالَ لَمْ نُضَرَّ قَالَ فَدَخَلْنَا الْمَدِينَةَ فَخَرَجَ جَوَارِي نِسَائِهِ يَتَرَاءَيْنَهَا وَيَشْمَتْنَ بِصَرْعَتِهَا

3487-88/5- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Şebâbe tahdis etti, bize Süleyman, Sabit'den tahdis etti, o Enes'den rivâyet etti. (H.) Bunu bana Abdullah b. Haşim b. Hayyam da -ki lafız ona aittir- tahdis etti, bize Behz tahdis etti, bize Süleyman b. el-Muğire, Sabit'ten tahdis etti, bize Enes tahdis edip dedi ki: Safiyye ganimet paylaştırılırken Dihye'nin payına düşmüştü. Ashab, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzurunda ondan övgü ile söz etmeye ve biz esirler arasında onun gibisini görmedik demeye koyuldular. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Dihye'ye haber gönderdi. Ona karşılık istediğini verdi. Sonra Safiyye'yi anneme teslim edip: *"Onun üstünü başını düzenle"* buyurdu. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hayber'den çıktı. Nihayet Hayber arkasında kalınca konakladı, sonra da onun (Safiyye'nin) üzerine çadır kurdu. Sabah olunca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Her kimde azık fazlası varsa onu bize getirsin"* buyurdu. Bu sefer kimisi fazla hurmasını, kimisi fazla seviki getirmeye başladı. Nihayet bu getirdiklerinden bir yığın birikti ve onu da hays yaptılar. Bu yaptıkları haysdan yemeğe ve yanlarından yağmur suyundan meydana gelmiş havuz birikintilerinden içmeye koyuldular.

Enes dedi ki: İşte Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Safiyye dolayısıyla verdiği düğün yemeği bu olmuştu.

Sonra yola koyulduk. Medine'nin duvarlarını görünce ona şevkimiz arttı. Bu sebeple de bineklerimizi daha da hızlandırdık. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de bineğini hızlandırdı. Safiyye'yi de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bineğinin arkasına bindirmişti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bineği tökezleyince o da Safiyye de düştü. Hiçbir kimse ne ona ne Safiyye'ye baktı. Nihayet Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kalkıp onu örttü. Onun yanına gittiğimizde o: *"Bir zarar görmedik"* buyurdu. Sonra Medine'ye girdik. Hanımlarının küçük kızları dışarı çıkıp onu birbirlerine gösteriyor ve düşmesine seviniyorlardı. [558]

558 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 416

Şerh

"Kimisi artan hurmasını kimisi artan seviki getiriyor ve nihayet bundan bir yığın birikti ve onu hays yaptılar." Sin harfi fethalı olarak "sevâd"ın asıl anlamı şahıstır. İsra hadisinde geçen: "Âdem'in sağ tarafında sevadlar, sol tarafında da sevadlar gördü" ibaresi şahıslar gördü demektir. Burada kastedilen ise bu toplanan yiyeceklerden açıkça görülen yüksek bir yığın oldu ve bunu karıştırıp hays yaptılar demektir.

"Nihayet Medine'nin duvarlarını görünce ona olan özlemimiz arttı." Buradaki "heşşena" lafzı nüshalarda bu şekilde he harfi fethalı, şin de şeddeli ondan sonra da nun harfi iledir. Bazı nüshalarda ise birincisi kesreli ve şeddesiz olmak üzere iki şin ile "heşişna" şeklindedir. Her ikisinin de manası şevkimiz arttı, hafifledik ve ona olan özlemimizle ona doğru gittik şeklindedir. Kadı Iyaz sözü geçen iki rivâyeti zikrettikten sonra şunları söylemektedir: Birinci rivâyet birbirinin misli olan iki harfin arka arkaya gelmesi dolayısıyla idğam edilmiştir. Bu da Bekr b. Vail kabilesinin söyleyişidir. Kadı Iyaz dedi ki: Bazıları da bunu he harfi ve şin harfi sakin olarak "hişna" diye rivâyet etmişlerdir ki bu da "heşşe" ile aynı anlamda "hâşe-yehîşu"den gelir.

"Hanımlarının küçük kızları dışarı çıktı." Hanımları arasından yaşları küçük olanlar çıktı demektir.

Bundan önce ise: "Eğer onu örterse o onun hanımıdır" ibaresini ilan edilmesi halinde nikâh şahitsiz de sahihtir diyen Malikiler ile onlara bu hususta muvafakat edenler delil göstermişlerdir. Çünkü eğer (ayrıca) şahit tutulmuş olsaydı bu husus ashaba gizli kalmazdı. Bu aynı zamanda ashab ve tabiinden bir topluluğun görüşü olduğu gibi Zührî ve Malik de bu kanaattedir. Medineliler ise şahitliği değil de ilanı şart koşmuşlardır. Ashab-ı kiramdan ve onlardan sonra gelenler arasından bir topluluk ise şart olan şahit tutmaktır. İlan değildir demişlerdir. Bu da Evzai, Sevri, Şafii, Ebu Hanife, Ahmed ve başkalarının görüşüdür. Bütün bunlar adaletli iki kişinin şahit olmasını şart koşarlarken Ebu Hanife istisna olarak iki fasık kişinin şahitliği ile de nikâh akdi olur demiştir.

Ümmet, eğer şahit bulundurmadan gizlice nikâh akdi yapılacak olursa bu akdin gerçekleşmeyeceği üzerinde icma etmişlerdir. Şayet adaletli iki kişinin şahitliği ile gizlice akit yapılacak olursa büyük çoğunluk nazarında sahihtir. Malik ise sahih değildir demiştir. Allah en iyi bilendir.

١٥/١٥- زَوَاجِ زَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ وَنُزُولِ الْحِجَابِ وَإِثْبَاتِ وَلِيمَةِ الْعُرْسِ

15/15- CAHŞ KIZI ZEYNEB'İN EVLENMESİ, HICAP EMRİNİN İNMESİ VE DÜĞÜN ZİYAFETİ (VELİME) NİN İSBATI BABI

٣٤٨٨-٨٩/١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمِ بْنِ مَيْمُونٍ حَدَّثَنَا بَهْزٌ ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا أَبُو النَّضْرِ هَاشِمُ بْنُ الْقَاسِمِ قَالَا جَمِيعًا حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ وَهَذَا حَدِيثُ بَهْزٍ قَالَ لَمَّا انْقَضَتْ عِدَّةُ زَيْنَبَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِزَيْدٍ فَاذْكُرْهَا عَلَيَّ قَالَ فَانْطَلَقَ زَيْدٌ حَتَّى أَتَاهَا وَهِيَ تُخَمِّرُ عَجِينَهَا قَالَ فَلَمَّا رَأَيْتُهَا عَظُمَتْ فِي صَدْرِي حَتَّى مَا أَسْتَطِيعُ أَنْ أَنْظُرَ إِلَيْهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ذَكَرَهَا فَوَلَّيْتُهَا ظَهْرِي وَنَكَصْتُ عَلَى عَقِبِي فَقُلْتُ يَا زَيْنَبُ أَرْسَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَذْكُرُكِ قَالَتْ مَا أَنَا بِصَانِعَةٍ شَيْئًا حَتَّى أُوَامِرَ رَبِّي فَقَامَتْ إِلَى مَسْجِدِهَا وَنَزَلَ الْقُرْآنُ وَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَدَخَلَ عَلَيْهَا بِغَيْرِ إِذْنٍ قَالَ فَقَالَ وَلَقَدْ رَأَيْتُنَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَطْعَمَنَا الْخُبْزَ وَاللَّحْمَ حِينَ امْتَدَّ النَّهَارُ فَخَرَجَ النَّاسُ وَبَقِيَ رِجَالٌ يَتَحَدَّثُونَ فِي الْبَيْتِ بَعْدَ الطَّعَامِ فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَاتَّبَعْتُهُ فَجَعَلَ يَتَتَبَّعُ حُجَرَ نِسَائِهِ يُسَلِّمُ عَلَيْهِنَّ وَيَقُلْنَ يَا رَسُولَ اللَّهِ كَيْفَ وَجَدْتَ أَهْلَكَ قَالَ فَمَا أَدْرِي أَنَا أَخْبَرْتُهُ أَنَّ الْقَوْمَ قَدْ خَرَجُوا أَوْ أَخْبَرَنِي قَالَ فَانْطَلَقَ حَتَّى دَخَلَ الْبَيْتَ فَذَهَبْتُ أَدْخُلُ مَعَهُ فَأَلْقَى السِّتْرَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ وَنَزَلَ الْحِجَابُ قَالَ وَوُعِظَ الْقَوْمُ بِمَا وُعِظُوا بِهِ زَادَ ابْنُ رَافِعٍ فِي حَدِيثِهِ لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرَ نَاظِرِينَ إِنَاهُ إِلَى قَوْلِهِ وَاللَّهُ لَا يَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ

3488-89/1- Bana Muhammed b. Hâtim b. Meymun da tahdis etti, bize Behz tahdis etti, (H.) Bana Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize Ebu Nadr Haşim b. Kasım tahdis etti, ikisi birlikte dedi ki: Bize Süleyman b. el-Muğire, Sabit'den tahdis etti, o Enes'den rivâyet etti, bu da Behz'in hadisidir. (Enes) dedi ki: Zeyneb (r adıyallahu anha)'nın iddeti sona erince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Zeyd'e: *"Ona benden söz et"* buyurdu. (Enes) dedi ki: Bunun üzerine Zeyd kalkıp onun yanına gitti. O sırada hamurunu mayalıyordu. (Zeyd) dedi ki: Onu gördüğüm zaman kalbimde o kadar büyüdü ki artık Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ondan söz etti diye ona bakamaz oldum. Bunun için ona arkamı dönerek gerisin geri gittim ve: Ey Zeyneb! Rasûlullah

(sallallâhu aleyhi ve sellem) (beni) gönderip seni andı dedim. O: Ben istihare yapmadıkça bir şey yapmam dedi. Bunun için kalkıp mescidine gitti. Kur'ân âyeti de nâzil oldu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) gelip izin almaksızın onun yanına girdi. (Sabit) dedi ki: (Enes) dedi ki: Gerçekten biz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in gün(eş)in yükseldiği zamanda bize ekmek ve et yedirdiğini gördüm. Yemekten sonra insanlar kalkıp gittikleri halde geriye bazı kimseler kalıp konuşmaya daldılar. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) dışarı çıktı. Ben de arkasından gittim. Hanımlarının hücrelerini arka arkaya gezmeye ve onlara selam vermeye başladı. Onlar da: Ey Allah'ın Rasûlü! Hanımını nasıl buldun diyorlardı.

(Enes) dedi ki: Evde olanların çıkıp gittiklerini ben mi ona haber verdim yoksa o mu bana haber verdi bilemiyorum. Bunun üzerine kalkıp gitti ve eve girdi. Ben de onunla birlikte girmek isterken benimle kendisi arasına perdeyi indirdi ve hicap emri nâzil oldu. (Enes) dedi ki: Ve o kimselere verilen öğütlerle öğüt verildi.

İbn Râfi' hadisi rivâyetinde şunları ekledi: *"Peygamberin evlerine sizin için yemeğe izin verilmeden girmeyin. Yemek vaktini de beklemeye kalkışmayın... Allah ise haktan utanmaz"* (Ahzab, 53) (buyruğu indi). [559]

Şerh

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Zeyd'e: Ona benden söz et buyurdu." Yani onu kendisinden bana iste. Bu da bir kimsenin daha önce kocası olduğu bir kişiyi eğer bundan tiksinmeyeceğini biliyorsa o kadını kendisine istemek için göndermesinde bir sakınca olmadığına delildir. Nitekim Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile Zeyd'in durumu bu idi.

"Onu görünce kalbimde o kadar büyüdü ki ona Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisini andı diye bakamaz oldum..." Yani o Zeyneb'in heybetinden etkilendi, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) onunla evlenmek istediğinden ötürü onu ta'zim etti, ona ta'zim etmek, saygı göstermek, onun heybetini görmek hususlarında evlenmiş bulunduğu zevcelerine davrandığı şekilde davrandı.

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu andığı için" yani Allah Rasûlü onu andığından dolayı ben böyle davrandım. "Arkamı döndüm." Halbuki ona alışageldikleri üzere ona bakarak, ona talib olmak üzere gitmişti. Bu durum ise hicap emrinin nüzulünden önce idi. Ama onu ta'zim etmesinin etkisi kendisini kaplayınca geri çekildi ve sırtını ona dönerek -gayri ihtiyari ona bakmamak için- ona Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) adına talib oldu.

559 Nesai, 3251; Tuhfetu'l-Eşrâf, 410

"Ben Rabbim'e istihare yapmadıkça bir şey yapmam dedi, sonra mescidine kalktı." Yani evinde namaz kıldığı yere çekildi. Buradan bir iş yapmak isteyen bir kimsenin -o yapacağı işi hayırlı olduğu ister açıkça ortada olsun ister olmasın- istihare namazı kılmasının müstehap olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca bu, Buhari'nin Sahihi'nde yer alan Cabir (radıyallâhu anh)'ın rivâyet ettiği şu hadise de uygundur. O dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bütün işler hakkında istihare yapmayı bize öğretirdi. Şöyle buyururdu: *"Biriniz bir iş yapmak isteyince farzın dışında iki rekât namaz kılsın..."* Muhtemelen kendisi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hakkını gereği gibi yerine getiremeyeceğinden korktuğu için istiharede bulunmuştu.

"Kur'ân nâzil oldu ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) gelip izin almaksızın yanına girdi." Bununla yüce Allah'ın: *"Nihayet Zeyd'in o kadın ile bir bağı kalmayınca biz onu seninle evlendirdik."* (Ahzab, 37) buyruğunun indiğini kastetmektedir. Bu sebeple Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) izin almadan yanına girdi. Çünkü yüce Allah bu âyet-i kerime ile kendisini, Zeyneb (radıyallâhu anhâ) ile evlendirmiş bulunduruyordu.

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in gün yükselince bize ekmek ve et yedirdiğini gördüm." Burada "gün yükselince" ifadesi güneş yükselince demektir.

"Hanımlarının odalarına arka arkaya uğrayıp onlara selam veriyordu." Sonuna kadar hadisin şerhi bundan önceki babta geçmiş bulunmaktadır.

٣٤٨٩-٩٠/٢- حَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ وَأَبُو كَامِلٍ فُضَيْلُ بْنُ حُسَيْنٍ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالُوا حَدَّثَنَا حَمَّادٌ وَهُوَ ابْنُ زَيْدٍ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ وَفِي رِوَايَةِ أَبِي كَامِلٍ سَمِعْتُ أَنَسًا قَالَ مَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَوْلَمَ عَلَى امْرَأَةٍ وَقَالَ أَبُو كَامِلٍ عَلَى شَيْءٍ مِنْ نِسَائِهِ مَا أَوْلَمَ عَلَى زَيْنَبَ فَإِنَّهُ ذَبَحَ شَاةً

3489-90/2- Bana Ebu Rabî' ez-Zehrânî, Ebu Kâmil Fudayl b. Huseyn ve Kuteybe b. Said tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd -ki o b. Zeyd'dir- Sabit'den tahdis etti, o Enes'den rivâyet etti -Ebu Kâmil'in rivâyetinde: Enes'i dinledim şeklindedir- dedi ki: Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hanımlarından Zeyneb (r.anha) dolayısıyla verdiği düğün ziyafeti gibi herhangi bir kadına -Ebu Kâmil bir şeye dedi- ziyafet verdiğini görmedim. Çünkü o bir koyun kesmişti.[560]

560 Buhari, 5168, 5171; Ebu Davud, 3743; İbn Mace, 1908; Tuhfetu'l-Eşrâf, 287

٣٤٩٠-٩١/٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ عَبَّادِ بْنِ جَبَلَةَ بْنِ أَبِي رَوَّادٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ وَهُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ صُهَيْبٍ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ مَا أَوْلَمَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَلَى امْرَأَةٍ مِنْ نِسَائِهِ أَكْثَرَ أَوْ أَفْضَلَ مِمَّا أَوْلَمَ عَلَى زَيْنَبَ فَقَالَ ثَابِتٌ الْبُنَانِيُّ بِمَا أَوْلَمَ قَالَ أَطْعَمَهُمْ خُبْزًا وَلَحْمًا حَتَّى تَرَكُوهُ

3490-91/3- Bize Muhammed b. Amr b. Abbâd b. Cebele b. Ebu Davud ve Muhammed b. Beşşâr tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed -ki o b. Cafer'dir- tahdis etti, bize Şu'be, Abdulaziz b. Şuhayb'den şöyle dediğini tahdis etti: Enes b. Malik'i şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Zeyneb dolayısıyla verdiği düğün yemeğinden hanımlarından hiçbirisi için daha çok -ya da daha üstün- bir düğün ziyafeti vermemiştir.

Bunun üzerine Sabit b. el-Bunânî: Düğün yemeğinde ne verdi? dedi. Enes: Onlara yemeği bırakıncaya kadar et ve ekmek yedirdi, dedi. [561]

Şerh

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hanımlarından hiçbirisi için..." bunun sebebinin şanı yüce Allah'ın kendisini onunla veli ve şahitler ile değil de başkasından farklı olarak vahiy ile evlendirmesi hususunda yüce Allah'ın nimetine şükretmek olması ihtimali vardır. Bizim mezhep âlimlerimize göre sahih ve meşhur olan kanaate göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in velisiz ve şahitsiz nikâhı sahihtir. Çünkü onun hakkında ayrıca buna ihtiyaç bulunmamaktadır. Bu husustaki görüş ayrılığı ise Zeyneb (r.anha)'dan başka zevceleri ile ilgilidir. Zeyneb hakkında ise nass bulunmaktadır. Allah en iyi bilendir.

"Yemeği bırakıncaya kadar onlara ekmek ve et yedirdi." Yani doyunca ve doydukları için yemeği bırakıp el çekinceye kadar yedirdi demektir.

٣٤٩١-٩٢/٤- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ وَعَاصِمُ بْنُ النَّضْرِ التَّيْمِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى كُلُّهُمْ عَنْ مُعْتَمِرٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ حَبِيبٍ حَدَّثَنَا مُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ سَمِعْتُ أَبِي حَدَّثَنَا أَبُو مِجْلَزٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ لَمَّا تَزَوَّجَ النَّبِيُّ ﷺ زَيْنَبَ بِنْتَ جَحْشٍ دَعَا الْقَوْمَ فَطَعِمُوا ثُمَّ جَلَسُوا يَتَحَدَّثُونَ قَالَ فَأَخَذَ كَأَنَّهُ

561 Bunu Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1025

يَتَهَيَّأُ لِلْقِيَامِ فَلَمْ يَقُومُوا فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ قَامَ فَلَمَّا قَامَ قَامَ مَنْ قَامَ مِنْ الْقَوْمِ زَادَ عَاصِمٌ وَابْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى فِي حَدِيثِهِمَا قَالَ فَقَعَدَ ثَلَاثَةٌ وَإِنَّ النَّبِيَّ ﷺ جَاءَ لِيَدْخُلَ فَإِذَا الْقَوْمُ جُلُوسٌ ثُمَّ إِنَّهُمْ قَامُوا فَانْطَلَقُوا قَالَ فَجِئْتُ فَأَخْبَرْتُ النَّبِيَّ ﷺ أَنَّهُمْ قَدْ انْطَلَقُوا قَالَ فَجَاءَ حَتَّى دَخَلَ فَذَهَبْتُ أَدْخُلُ فَأَلْقَى الْحِجَابَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ قَالَ وَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرَ نَاظِرِينَ إِنَاهُ إِلَى قَوْلِهِ إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمًا

3491-92/4- Bize Yahya b. Habib el-Hârisi, Âsım b. en-Nadr et-Teymî ve Muhammed b. Abdu'l-A'lâ tahdis etti. Hepsi Mutemil'den -lafız İbn Habib'e ait olmak üzere- rivâyet etti. Bize Mutemil b. Süleyman tahdis edip dedi ki: Ben babamı (şöyle derken) dinledim: Bize Ebu Miclez, Enes b. Malik'den şöyle dediğini tahdis etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Cahş kızı Zeyneb ile evlendiği zaman müslümanları çağırdı, onlar da yemek yediler. Sonra oturup konuşmaya daldılar. (Enes) dedi ki: Ayağa kalkmak için hazırlanır gibi yaptı. Fakat onlar kalkmadılar. Onların bu halini görünce kendisi kalktı. Kendisi kalkınca orada bulunanlardan kalkanlar kalktı.

Âsım ve İbn Abdu'l-A'lâ hadisi rivâyetlerinde şunu eklediler: (Enes devamla) dedi ki: Üç kişi oturmaya devam etti. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) odaya girmek üzere geldiğinde onlar hâlâ oturuyorlardı. Sonra kalkıp gittiler. (Enes) dedi ki: Ben de gelip Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e onların gittiklerini haber verdim. Allah Rasûlü gelip içeri girdi. Ben de girmek için davrandım ama benimle kendisi arasına hicabı (perdeyi) indirdi. (Enes) dedi ki: Aziz ve celil Allah da: *"Ey iman edenler! Peygamber'in evlerine sizin için yemeğe izin verilmeden girmeyin. Yemek vaktini de beklemeye kalkışmayın". "Çünkü bu Allah'ın yanında çok büyük bir iştir"* (Ahzab, 53) buyruğunu indirdi. [562]

Şerh

"Bize Ebu Miclez tahdis etti." Micles isminde mim harfi kesreli, cim harfi sakin, lam harfi fethalı, ondan sonraki harf de ze'dir. Mim harfinin fethalı okunacağı (Mecles) de söylenmiş ise de meşhur olan birincisidir. Adı Lâhik b. Humeyd'dir. Denildiğine göre Buhari ve Müslim'in Sahih'lerinde isminin ilk iki harfi lam ve elif olan başka kimse yoktur.

---

562 Buhari, 4791, 6239, 6271; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1651

٣٤٩٢-٩٣/٥- وَحَدَّثَنِي عَمْرٌو النَّاقِدُ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ قَالَ ابْنُ شِهَابٍ إِنَّ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ قَالَ أَنَا أَعْلَمُ النَّاسِ بِالْحِجَابِ لَقَدْ كَانَ أُبَيُّ بْنُ كَعْبٍ يَسْأَلُنِي عَنْهُ قَالَ أَنَسٌ أَصْبَحَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَرُوسًا بِزَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ قَالَ وَكَانَ تَزَوَّجَهَا بِالْمَدِينَةِ فَدَعَا النَّاسَ لِلطَّعَامِ بَعْدَ ارْتِفَاعِ النَّهَارِ فَجَلَسَ رَسُولُ اللهِ وَجَلَسَ مَعَهُ رِجَالٌ بَعْدَ مَا قَامَ الْقَوْمُ حَتَّى قَامَ رَسُولُ اللهِ فَمَشَى فَمَشَيْتُ مَعَهُ حَتَّى بَلَغَ بَابَ حُجْرَةِ عَائِشَةَ ثُمَّ ظَنَّ أَنَّهُمْ قَدْ خَرَجُوا فَرَجَعَ وَرَجَعْتُ مَعَهُ فَإِذَا هُمْ جُلُوسٌ مَكَانَهُمْ فَرَجَعَ فَرَجَعْتُ الثَّانِيَةَ حَتَّى بَلَغَ حُجْرَةَ عَائِشَةَ فَرَجَعَ فَرَجَعْتُ فَإِذَا هُمْ قَدْ قَامُوا فَضَرَبَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ بِالسِّتْرِ وَأَنْزَلَ اللهُ آيَةَ الْحِجَابِ

3492-93/5- Bana Amr en-Nâkid de tahdis etti, bize Yakub b. İbrahim b. Sa'd tahdis etti, bize babam Salih'den tahdis etti, İbn Şihâb dedi ki: Enes b. Malik dedi ki: İnsanlar arasında hicabı en iyi bilen benim. Çünkü Ubey b. Ka'b bana ona dair soru soruyordu. Enes dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Cahş kızı Zeyneb ile zifafa girip damat olarak sabahı etmişti. Onunla Medine'de evlendi. Günün yükselmesinden sonra insanları yemeğe davet etti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) oturdu. Herkes kalkıp gittikten sonra onunla birlikte bazı kimseler de oturmaya devam etti. Nihayet Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kalkıp yürüdü. Ben de onunla birlikte yürüdüm. Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın hücresine vardı. Sonra onların çıktıklarını zannederek geri döndü. Ben de onunla beraber geri döndüm. Onların yerlerinde oturmaya devam ettiklerini gördük. Geri döndü, ben de ikinci defa onunla geri döndüm. Nihayet Âişe'nin hücresine varınca geri döndü, ben de geri döndüm. Onlar da kalkıp gitmişlerdi. Benimle kendisi arasına perdeyi indirdi, yüce Allah da hicap âyetini indirdi. [563]

٣٤٩٣-٩٤/٦- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا جَعْفَرٌ يَعْنِي ابْنَ سُلَيْمَانَ عَنِ الْجَعْدِ أَبِي عُثْمَانَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ تَزَوَّجَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَدَخَلَ بِأَهْلِهِ قَالَ فَصَنَعَتْ أُمِّي أُمُّ سُلَيْمٍ حَيْسًا فَجَعَلَتْهُ فِي تَوْرٍ فَقَالَتْ يَا أَنَسُ اذْهَبْ بِهَذَا إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقُلْ بَعَثَتْ بِهَذَا إِلَيْكَ أُمِّي وَهِيَ تُقْرِئُكَ السَّلَامَ وَتَقُولُ إِنَّ هَذَا لَكَ مِنَّا قَلِيلٌ

563 Buhari, 5466; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1505

يَا رَسُولَ اللهِ قَالَ فَذَهَبْتُ بِهَا إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقُلْتُ إِنَّ أُمِّي تُقْرِئُكَ السَّلَامَ وَتَقُولُ إِنَّ هَذَا لَكَ مِنَّا قَلِيلٌ يَا رَسُولَ اللهِ فَقَالَ ضَعْهُ ثُمَّ قَالَ اذْهَبْ فَادْعُ لِي فُلَانًا وَفُلَانًا وَفُلَانًا وَمَنْ لَقِيتَ وَسَمَّى رِجَالًا قَالَ فَدَعَوْتُ مَنْ سَمَّى وَمَنْ لَقِيتُ قَالَ قُلْتُ لِأَنَسٍ عَدَدَ كَمْ كَانُوا قَالَ زُهَاءَ ثَلَاثِ مِائَةٍ وَقَالَ لِي رَسُولُ اللهِ ﷺ يَا أَنَسُ هَاتِ التَّوْرَ قَالَ فَدَخَلُوا حَتَّى امْتَلَأَتِ الصُّفَّةُ وَالْحُجْرَةُ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لِيَتَحَلَّقْ عَشَرَةٌ عَشَرَةٌ وَلْيَأْكُلْ كُلُّ إِنْسَانٍ مِمَّا يَلِيهِ قَالَ فَأَكَلُوا حَتَّى شَبِعُوا قَالَ فَخَرَجَتْ طَائِفَةٌ وَدَخَلَتْ طَائِفَةٌ حَتَّى أَكَلُوا كُلُّهُمْ فَقَالَ لِي يَا أَنَسُ ارْفَعْ قَالَ فَرَفَعْتُ فَمَا أَدْرِي حِينَ وَضَعْتُ كَانَ أَكْثَرَ أَمْ حِينَ رَفَعْتُ قَالَ وَجَلَسَ طَوَائِفُ مِنْهُمْ يَتَحَدَّثُونَ فِي بَيْتِ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَرَسُولُ اللهِ ﷺ جَالِسٌ وَزَوْجَتُهُ مُوَلِّيَةٌ وَجْهَهَا إِلَى الْحَائِطِ فَثَقُلُوا عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَخَرَجَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَسَلَّمَ عَلَى نِسَائِهِ ثُمَّ رَجَعَ فَلَمَّا رَأَوْا رَسُولَ اللهِ ﷺ قَدْ رَجَعَ ظَنُّوا أَنَّهُمْ قَدْ ثَقُلُوا عَلَيْهِ قَالَ فَابْتَدَرُوا الْبَابَ فَخَرَجُوا كُلُّهُمْ وَجَاءَ رَسُولُ اللهِ ﷺ حَتَّى أَرْخَى السِّتْرَ وَدَخَلَ وَأَنَا جَالِسٌ فِي الْحُجْرَةِ فَلَمْ يَلْبَثْ إِلَّا يَسِيرًا حَتَّى خَرَجَ عَلَيَّ وَأُنْزِلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ فَخَرَجَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَقَرَأَهُنَّ عَلَى النَّاسِ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرَ نَاظِرِينَ إِنَاهُ وَلَكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا وَلَا مُسْتَأْنِسِينَ لِحَدِيثٍ إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ إِلَى آخِرِ الْآيَةِ قَالَ الْجَعْدُ قَالَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ أَنَا أَحْدَثُ النَّاسِ عَهْدًا بِهَذِهِ الْآيَاتِ وَحُجِبْنَ نِسَاءُ رَسُولِ اللهِ ﷺ

3493-94/6- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Cafer -yani b. Süleyman-, el-Ca'd Ebu Osman'dan tahdis etti, o Enes b. Malik'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) evlendi ve hanımı ile zifafa girdi. (Enes) dedi ki: Annem Um Suleym bir hays yapmış ve onu bir çanağa koyarak: Ey Enes! Bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e götür ve de ki: Bunu sana annem gönderdi. Onun sana selamı var. Ayrıca diyor ki: Elbetteki bu bizim sana az bir ikramımızdır ey Allah'ın Rasûlü diyor. (Enes) dedi ki: Ben de onu alıp Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e götürdüm ve: Annemin sana selamı var ve bu şüphesiz bu bizim sana azıcık bir ikramımızdır ey Allah'ın Rasûlü diyor dedim. Allah Rasûlü: *"Onu bırak"* buyurduktan sonra:

"Haydi git bana filanı filanı ve filanı ve kiminle karşılaşırsan onu davet et" buyurdu ve çeşitli kimselerin adını verdi. Ben de hem adını verdiği kimseleri hem de kiminle karşılaştımsa onu davet ettim.

(el-Ca'd) dedi ki: Enes'e: Kaç kişi idiler dedim. O yaklaşık üç yüz dedi.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana: *"Ey Enes! O çanağı getir"* buyurdu. Davetliler içeriye girdiler. Öyleki suffe ve hücre tamamen doldu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Her on kişi bir halka olsun ve herkes önünden yesin"* buyurdu. Hepsi doyasıya kadar yediler. Tamamı yeyinceye kadar bir grup dışarı çıkarken diğeri içeri girdi. Bana: *"Ey Enes kaldır"* buyurdu. Kaldırdığımda acaba ilk koyduğum sırada mı yemek daha çoktu yoksa kaldırdığım zaman mı bilemiyorum. (Enes) devamla dedi ki: Davetlilerden çeşitli gruplar Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hanesinde oturup konuşmaya daldılar. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de oturuyordu. Zevcesi ise yüzünü duvara doğru çevirmişti. Onların bu hali Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ağır gelince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) dışarı çıkıp hanımlarına selam verdi. Sonra geri döndü. Oturanlar Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in döndüğünü görünce kendilerinin bu hallerinin ona ağır geldiğini düşündüler. Bu sebeple alelacele kapıya koşuştular ve hepsi dışarı çıkıp gitti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de geldi ve nihayet perdeyi indirip içeri girdi. Ben de odada oturuyordum. Kısa bir süre durmuştu ki yanıma çıktı. Ve şu âyet-i kerime nâzil oldu: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) dışarı çıkıp bu buyrukları insanlara okudu: *"Ey iman edenler! Peygamberin evlerine sizin için yemeğe izin verilmeden girmeyin. Yemek vaktini de beklemeye kalkışmayın. Fakat davet olunduğunuzda girin. Yemek yediniz mi dağılın. Söze dalmak için beklemeyin. Çünkü bu peygamberi rahatsız etmekte ama o sizden utanmaktadır..."* (Ahzab, 53) âyetini sonuna kadar okudu. el-Ca'd dedi ki: Enes b. Malik dedi ki: Bu âyetleri herkesten önce ben dinledim. Sonra da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hanımları hicap (örtünüp perde arkasında bulunmak) emrini yerine getirdiler. [564]

Şerh

"Enes dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) evlendi ve zevcesi ile gerdeğe girdi. Annem Um Suleym bir hays yapıp onu bir çanağa koydu... Şüphesiz bu ey Allah'ın Rasûlü bizden sana az bir ikramdır diyor, dedi."

564 Buhari, 5163 muallak olarak; Tirmizi, 3218 -muhtasar olarak-; Nesai, 3387 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 513

1. Hadisten anlaşıldığına göre evlenen kimsenin arkadaşlarının onun vereceği düğün ziyafetine yardım etmek üzere yemek göndermeleri müstehaptır. Bu husus bundan önceki babta geçtiği gibi orada haysın ne olduğu da (3482 numaralı hadisin şerhinde) açıklanmış idi.

2. Kendisine bu şekilde gönderilen kişiden özür dilemek ve Um Suleym'in söylediği sözlere benzer sözler söylemek bu bizden size az bir ikramdır demek uygundur.

3. Arkadaşa selam göndermek -gönderenden daha faziletli olsa dahi- müstehaptır. Ancak bu şekilde selam göndermek gönderenin bulunduğu yerden uzak bulunması yahut da selam vermek için bizzat huzuruna gidememek için mazeretinin bulunması halinde güzel olur.

Tevr (çanak) ise bir kaptır. Bundan önce abdest babında buna dair açıklama geçmiş bulunmaktadır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Git ve bana filanı filanı ve kiminle karşılaştıysan onları davet et"* deyip bazı kimselerin isimlerini de verdi... Yaklaşık üç yüz kişi dedi." Buradaki "zuhâ: yaklaşık" lafzında ze harfi ötreli he harfi fethalı ve medli söylenir. Üç yüz kişiye yakın, üç yüz kişi dolaylarında demektir.

4. Davet esnasında davetçi gönderen kimsenin muayyen kimselere de isimleri söylenmeyen kimselere de yemeğe gelip yemelerine izin vermesi caizdir. Karşılaştığın kimselerden dilediğin kimseleri çağır demesi gibi.

Bu hadiste Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kitapta da açıkladığı gibi yemeği çoğaltmak suretiyle açıkça görülen bir mucizesi vardır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Ey Enes çanağı getir"* buyruğunda "hâti: getir" lafzında te harfi kesrelidir. Bu "e'ti: ver" emrindeki tı harfinin kesreli söylenişi gibi kesreli söylenir.

"Zevcesi ise yüzünü duvara doğru dönmüştü" bu ibarede bütün nüshalarda "zevce" kelimesi te iledir. Aslında bu az rastlanılan bir kullanımdır. Hadis-i şerifte ve şiirde tekrarlanmış olmakla birlikte meşhur olan hazfedilmesidir.

٣٤٩٤-٩٥/٧- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ أَبِي عُثْمَانَ عَنْ أَنَسٍ قَالَ لَمَّا تَزَوَّجَ النَّبِيُّ ﷺ زَيْنَبَ أَهْدَتْ لَهُ أُمُّ سُلَيْمٍ حَيْسًا فِي تَوْرٍ مِنْ حِجَارَةٍ فَقَالَ أَنَسٌ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ اذْهَبْ فَادْعُ لِي مَنْ لَقِيتَ

مِنَ الْمُسْلِمِينَ فَدَعَوْتُ لَهُ مَنْ لَقِيتُ فَجَعَلُوا يَدْخُلُونَ عَلَيْهِ فَيَأْكُلُونَ وَيَخْرُجُونَ وَوَضَعَ النَّبِيُّ ﷺ يَدَهُ عَلَى الطَّعَامِ فَدَعَا فِيهِ وَقَالَ فِيهِ مَا شَاءَ اللهُ أَنْ يَقُولَ وَلَمْ أَدَعْ أَحَدًا لَقِيتُهُ إِلَّا دَعَوْتُهُ فَأَكَلُوا حَتَّى شَبِعُوا وَخَرَجُوا وَبَقِيَ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ فَأَطَالُوا عَلَيْهِ الْحَدِيثَ فَجَعَلَ النَّبِيُّ ﷺ يَسْتَحْيِي مِنْهُمْ أَنْ يَقُولَ لَهُمْ شَيْئًا فَخَرَجَ وَتَرَكَهُمْ فِي الْبَيْتِ فَأَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرَ نَاظِرِينَ إِنَاهُ قَالَ قَتَادَةُ غَيْرَ مُتَحَيِّنِينَ طَعَامًا وَلَكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا حَتَّى بَلَغَ ذَلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ

3494-95/7- Bana Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer, Ebu Osman'dan tahdis etti, o Enes'den şöyle dediğini rivâyet etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Zeyneb ile evlendiğinde Um Suleym kendisine taştan bir çanak içerisinde bir miktar hays hediye gönderdi. Enes dedi ki: Bunun üzerine Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Git ve müslümanlardan kiminle karşılaşırsan onu benim adıma davet et"* buyurdu. Ben de kiminle karşılaştıysam onu, onun adına davet ettim. Davetliler onun huzuruna girip yemek yeyip çıkmaya başladılar. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de elini yemeğin içine koyup içine dua etmişti. Duasında da Allah'ın söylemesini dilediği şeyleri söylemişti. Karşılaşıp da davet etmediğim kimseyi bırakmamıştım. Hepsi doyuncaya kadar yediler ve çıkıp gittiler. Geriye onlardan birkaç kişi kaldı. Onu üzecek kadar konuşmayı uzattıkça uzattılar. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara bir şey söylemekten utandığı için onları evde bırakıp dışarı çıktı. Bunun üzerine yüce Allah da: *"Ey iman edenler! Peygamberin evlerine sizin için yemeğe izin verilmeden girmeyin. Yemek vaktini de beklemeye kalkışmayın. -Katâde (tefsirinde) yemek zamanını kollamamak şartı ile dedi- Fakat davet olunduğunuzda girin..."* buyruklarını: *"Bu sizin kalbiniz için de onların kalpleri için de daha temizdir"* (Ahzab, 53) buyruğuna varıncaya kadar okudu. [565]

565 3493 numaralı hadisin kaynakları

١٦/١٦- بَاب الْأَمْرِ بِإِجَابَةِ الدَّاعِي إِلَى دَعْوَةٍ

16/16- BİR DAVETE ÇAĞIRANIN DAVETİNE GİTMENİN EMRİ BABI

Yemeğe davet dal harfi fethalı olarak söylenir. Ama Arapların çoğunluğu bu şekilde kullanmakla birlikte Teym er-Ribab'lılar dal harfini kesreli olarak söylemişlerdir. Kutrub'un el-Müselles adlı eserindeki: "yemek için davet kelimesinde dal harfi ötrelidir " iddiasının hatalı olduğu söylenmiştir.

٣٤٩٥-٩٦/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا دُعِيَ أَحَدُكُمْ إِلَى الْوَلِيمَةِ فَلْيَأْتِهَا

3495-96/1- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Malik'e Nâfi'den rivâyetini okudum, o İbn Ömer'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Biriniz düğün yemeğine davet edilecek olursa ona gitsin"* buyurdu. [566]

Şerh

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Biriniz düğün yemeğine davet edilecek olursa ona gitsin"* buyruğunda;

Düğün yemeğine hazır olmak emredilmiştir. Bunun emrolunduğunda görüş ayrılığı bulunmamakla birlikte buradaki emir vücub mu ifade eder mendubluk mu ifade eder? Bu hususta görüş ayrılığı vardır. Mezhebimizin daha sahih olan görüşüne göre davet olunan her bir kişi için bu bir farz-ı ayndır. Ama yüce Allah'ın izni ile ileride zikredeceğimiz bir takım mazeretlerle bu farz kalkar. İkinci görüşe göre ise bu bir farz-ı kifayedir, üçüncü görüşe göre ise bu bir mendubdur. Düğün yemeği (velime) ile ilgili mezhebimizin görüşü budur. Bunun dışındaki davetler hakkında ise mezhep âlimlerimizin iki görüşü vardır. Birincisine göre tıpkı düğün velimesi gibi olduğudur. İkinci görüşe göre ise bu gibi davetlere icabet -düğün davetine icabet vacip ise demendubdur.

Kadı Iyaz ise düğün yemeğine yapılan davete icabet etmenin vacip olduğu üzerine ilim adamlarının ittifak ettiklerini nakletmekte ve şunları eklemektedir: Ama bunun dışındaki davetler hususunda ihtilaf etmişlerdir. Malik ve cumhur: Bu gibi davetlere icabet vacip değildir derken Zahiri mezhebi

---

566 Buhari, 5173; Ebu Davud, 3736; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8339

âlimleri: İster düğün ister başka bir davet olsun bütün davetlere icabet etmek vaciptir demişlerdir. Seleften bazı kimseler de bu görüştedir.

Davete icabetin vacipliğini ya da mendubluğunu kaldıran mazeretlere gelince:

1. Yemeğin şüpheli (haram kazançtan verilmiş olması gibi) olma ihtimali.
2. Özel olarak zenginlerin davet edilmesi.
3. Kendisi ile birlikte bulunmaktan rahatsız olacağı kimselerin bulunması.
4. Kendisi ile oturup kalkılması kendisine yakışmayan kimselerin olması.
5. Şerrinden korkulduğu için davet olunmak.
6. Makam ve mevkisine ümit bağlanıldığı için davet olunmak.
7. Bâtıl üzere yardımcı olması için davet edilmiş olmak.
8. İçki, eğlence, ipek yaygı, yere yayılanların dışında (duvarlarda asılı vs) canlı suretleri, altın yahut gümüş kapların bulunması gibi bir münkerin olması.

Bütün bunlar davete icabet etmemek için mazeretlerdir. Bu gibi durumlarda davet eden kişiye mazeretini bildirir ve davetine icabeti bırakır.

Kendisini zımmi bir kimse davet edecek olursa daha sahih kabul edilen görüşe göre davetine icabet etmek vacip değildir. Şayet davet arka arkaya üç gün ise birinci günde icabet vaciptir, ikincisinde müstehaptır, üçüncüsünde de mekruhtur.

٣٤٩٦-٩٧/٢- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ إِذَا دُعِيَ أَحَدُكُمْ إِلَى الْوَلِيمَةِ فَلْيُجِبْ

3496-97/2- Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti... İbn Ömer, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Biriniz bir düğün yemeğine (velimeye) çağırılacak olursa davete icabet etsin"* buyurdu. [567]

٣٤٩٧-٩٨/٣- حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ إِذَا دُعِيَ أَحَدُكُمْ إِلَى وَلِيمَةِ عُرْسٍ فَلْيُجِبْ قَالَ خَالِدٌ فَإِذَا عُبَيْدُ اللهِ يُنَزِّلُهُ عَلَى الْعُرْسِ

567 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7884

3497-98/3- Bize İbn Numeyr tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Ubeydullah, Nâfi'den tahdis etti, o İbn Ömer'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Biriniz bir düğün yemeğine davet edilirse ona icabet etsin"* buyurdu.

Halid dedi ki: Ubeydullah bunu düğün yemeği daveti olarak açıklıyordu.[568]

Şerh

"Biriniz bir düğün yemeğine davet edilirse o davete icabet etsin." Bu hadisi davete icabetin vacip oluşunu düğün yemeğine özellikle tahsis edenler delil gösterebilir, diğerleri ise bu husustaki mutlak rivâyetleri ve bundan sonraki rivâyette gelecek olan: *"Sizden biriniz kardeşini davet edecek olursa (davet edilen) ister düğün ister ona benzer bir davet olsun davete icabet etsin"* buyruğunu delil gösterirler ve bunu (yani düğün davetinin zikredilmiş olmasını) çoğunlukla görülen hal hakkında yorumlarla ya da buna yakın şekilde açıklarlar.

Urs: Düğün kelimesinde re harfi sakin ve ötreli olmak üzere okunur ve bunlar iki meşhur söyleyiştir, müennes bir kelimedir, bir söylenişe göre de müzekkerdir.

٣٤٩٨-٩٩/٤- حَدَّثَنِي أَبُو الرَّبِيعِ وَأَبُو كَامِلٍ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ائْتُوا الدَّعْوَةَ إِذَا دُعِيتُمْ

3498-99/4- Bana Ebu Rabî' ve Ebu Kâmil tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd tahdis etti, bize Eyyub tahdis etti, (H.) Bize Kuteybe de tahdis etti, bize Hammâd Eyyub'dan tahdis etti, o Nâfi'den, o İbn Ömer'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Davet olunduğunuz zaman davete gidiniz"* buyurdu.[569]

٣٤٩٩-١٠٠/٥- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ نَافِعٍ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ كَانَ يَقُولُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ إِذَا دَعَا أَحَدُكُمْ أَخَاهُ فَلْيُجِبْ عُرْسًا كَانَ أَوْ نَحْوَهُ

568 İbn Mace, 1914; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7949
569 Ebu Davud, 3738; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7537

3499-100/5- Bana Muhammed b. Râfi' de tahdis etti... İbn Ömer'den rivâyete göre o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Biriniz kardeşini davet edecek olursa ister düğün olsun ister buna benzer bir şey olsun davetine icabet etsin"* buyurduğunu rivâyet ederdi. [570]

٣٥٠٠-١٠١/٦- وَحَدَّثَنِي إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ حَدَّثَنِي عِيسَى بْنُ الْمُنْذِرِ حَدَّثَنَا بَقِيَّةُ حَدَّثَنَا الزُّبَيْدِيُّ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنْ دُعِيَ إِلَى عُرْسٍ أَوْ نَحْوِهِ فَلْيُجِبْ

3500-101/6- Bana İshak b. Mansur da tahdis etti... İbn Ömer dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Bir düğüne ya da buna benzer bir davete çağırılan kimse davete icabet etsin."* [571]

٣٥٠١-١٠٢/٧- حَدَّثَنِي حُمَيْدُ بْنُ مَسْعَدَةَ الْبَاهِلِيُّ حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ أُمَيَّةَ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ائْتُوا الدَّعْوَةَ إِذَا دُعِيتُمْ

3501-102/7- Bana Humeyd b. Mes'ade el-Bahili tahdis etti... Abdullah b. Ömer dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"davet edildiğiniz zaman davete gidin"* buyurdu. [572]

٣٥٠٢-١٠٣/٨- وَحَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللهِ حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ عَنْ نَافِعٍ قَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَجِيبُوا هَذِهِ الدَّعْوَةَ إِذَا دُعِيتُمْ لَهَا قَالَ وَكَانَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ يَأْتِي الدَّعْوَةَ فِي الْعُرْسِ وَغَيْرِ الْعُرْسِ وَيَأْتِيهَا وَهُوَ صَائِمٌ

3502-103/8- Bana Harun b. Abdullah da tahdis etti... Nâfi' dedi ki: Abdullah b. Ömer'i şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Şu davete çağırılacak olursanız icabet ediniz"* buyurdu.

(Nâfi') dedi ki: Abdullah b. Ömer de düğün davetine de düğünden başka davete de giderdi. Hatta oruçlu olduğu halde davete giderdi. [573]

570 3498 numaralı hadisin kaynakları
571 Ebu Davud, 3739; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8442
572 Tirmizi, 1098; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7498
573 Buhari, 5179; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8466

٣٥٠٣-١٠٤/٩- وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ حَدَّثَنِي عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ إِذَا دُعِيتُمْ إِلَى كُرَاعٍ فَأَجِيبُوا

3503-104/9- Bana Harmele b. Yahya da tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Ömer b. Muhammed, Nâfi'den tahdis etti, o İbn Ömer'den rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bir paça yemeğe davet olunursanız o davete icabet edin"* buyurdu. [574]

Şerh

"Bir paça yemeğe davet olunursanız ona icabet ediniz." Burada kura'dan kasıt ilim adamlarının büyük çoğunluğuna göre koyun paçasıdır. Bunu Kura' el-Gamîm diye yorumlayanlar hata etmişlerdir. Kura el- Gamîm ise Mekke ile Medine arasında Medine'den birkaç merhale uzaklıkta bir yerin adıdır.

٣٥٠٤-١٠٥/١٠- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي قَالَا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا دُعِيَ أَحَدُكُمْ إِلَى طَعَامٍ فَلْيُجِبْ فَإِنْ شَاءَ طَعِمَ وَإِنْ شَاءَ تَرَكَ وَلَمْ يَذْكُرِ ابْنُ الْمُثَنَّى إِلَى طَعَامٍ

3504-105/10- Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Abdurrahman b. Mehdi tahdis etti, (H.) Bana Muhammed b. Abdullah b. Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti, (Abdurrahman ile birlikte) dediler ki: Bize Süfyan, Ebu Zubeyr'den tahdis etti, o Cabir'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Biriniz bir yemeğe çağırılacak olursa davete icabet etsin. Dilerse yemek yesin dilerse yemesin."* İbnu'l-Müsennâ rivâyetinde: Bir yemeğe lafzını zikretmedi. [575]

٣٥٠٥-.../١١- وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ بِمِثْلِهِ

3505-.../11- Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize Ebu Âsım, İbn Cureyc'den tahdis etti, o Ebu Zubeyr'den bu isnâd ile aynısını rivâyet etti. [576]

574 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8239

575 Ebu Davud, 3740; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2743

576 İbn Mace, 1701; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2830

٣٥٠٦-١٠٦/١٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ عَنْ هِشَامٍ عَنْ ابْنِ سِيرِينَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا دُعِيَ أَحَدُكُمْ فَلْيُجِبْ فَإِنْ كَانَ صَائِمًا فَلْيُصَلِّ وَإِنْ كَانَ مُفْطِرًا فَلْيَطْعَمْ

3506-106/12- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Hafs b. Ğiyâs, Hişam'dan tahdis etti, o İbn Sirin'den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Biriniz davet olunursa icabet etsin. Eğer oruçlu ise dua etsin, eğer oruçlu değilse yemek yesin"* buyurdu.[577]

Şerh

(3504-3506 numaralı hadisler)

(3504) *"Biriniz bir yemeğe davet edilecek olursa icabet etsin. Sonra isterse yesin isterse yemesin."* Diğer rivâyette ise (3506) *"davete icabet etsin, eğer oruçlu ise dua etsin, eğer oruçlu değilse yesin."* İlim adamları buradaki "felyusalli (dua etsin)"in anlamı hususunda farklı açıklamalar yapmışlardır. Cumhurun kabul ettiği görüşe göre bu yemek sahiplerine günahlarının bağışlanması, bereketli olması vb. anlamlarla dua etsin demektir. Çünkü sözlükteki asıl anlamı ile salat dua etmek demektir. Yüce Allah'ın: *"Onlara salat eyle"* (Tevbe, 103) buyruğu da bu manadadır. Bir diğer görüşe göre ise kasıt rüku ve secdeleri olan şer'i anlamı ile namazdır. Yani böyle bir kimse davete icabet etmenin faziletini elde etmek ve yer sahipleri ile hazır bulunanların da bereketten istifade etmeleri için kendisi de namazla meşgul olsun.

İkinci rivâyette oruçlu olmayana ise yemek yemesi emredilirken ilk rivâyette serbest olduğu belirtilmektedir. İlim adamları bu hususta ihtilaf etmişlerdir. Mezhebimizdeki daha sahih olan görüşe göre düğün yemeğinde olsun başkalarında olsun yemekten yemek vacip değildir. Vacip olduğunu söyleyenler ikinci rivâyeti esas alır ve birincisini de oruçlu olanlar hakkındadır diye tevil eder. Vacip olmadığını söyleyenler ise birinci rivâyette açıkça sözkonusu edilen serbest bırakma manasını esas alır ve ikincisindeki yeme emrini mendubluk olarak yorumlar. Yemek yemenin vacip olduğu kabul edilecek olursa asgarisi bir lokmadır. Daha fazlasını yemek zorunda değildir. Çünkü ona da yemek adı verilir. Bundan dolayı bir kimse yemek yemeyeceğine dair yemin edecek olursa bir lokma yemekle yeminini bozmuş olur. Ayrıca yemek sahibi de onun yemek ile ilgili inandığı bir şüpheden dolayı

577 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14517

yemek yemediğini düşünmesi de sözkonusu olabilir. Eğer bir lokma yiyecek olursa böyle bir düşünce ortadan kalkar. Bu şekilde mezhep âlimlerimizden bir topluluk açık bir surette tek lokmadan söz etmiş bulunmaktadırlar.

Oruç tutana gelince, onun yemekten yemesinin vacip olmadığında görüş ayrılığı yoktur. Ama eğer tuttuğu oruç farz oruç ise yemek yemesi hiçbir surette caiz değildir. Çünkü farzın bozulması caiz değildir. Şayet orucu nafile ise orucunu açması da caizdir; yemek yememesi de caizdir. Eğer oruç tutması yemek sahibine ağır gelecekse daha faziletli olan orucunu açmasıdır. Aksi taktirde orucunu tamamlar. Allah en iyi bilendir.

Bundan önce ise (3502) "Abdullah -yani b. Ömer- düğünde ve düğün dışında davete oruçlu olarak giderdi" ifadesinden orucun davete icabet etmemek için bir mazeret olmadığı anlaşılmaktadır. Mezhep âlimlerimiz de böyle demişlerdir. Onlar derler ki: Oruçlu olduğu halde davet olunursa davete icabet etmesi gerekir. Tıpkı oruçlu olmayanın icabet etmesi gerektiği gibi. Davette hazır bulunması ile de maksat hasıl olur. İsterse yemek yemesin. Çünkü yemek yiyenler ve hazır bulunanlar onun hazır olmasının bereketinden istifade ederler. Bazen onun bulunması onlar için güzel olabilir. Onun duasından yahut işaretinden yararlanabilirler. Yahut da onun hazır bulunmadığı bir zamanda uzak durmayacakları bir takım amellerden uzak kalabilirler. Allah en iyi bilendir.

٣٥٠٧-١٠٧/١٣- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ بِئْسَ الطَّعَامُ طَعَامُ الْوَلِيمَةِ يُدْعَى إِلَيْهِ الْأَغْنِيَاءُ وَيُتْرَكُ الْمَسَاكِينُ فَمَنْ لَمْ يَأْتِ الدَّعْوَةَ فَقَدْ عَصَى اللهَ وَرَسُولَهُ

3507-107/13- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Malik'e İbn Şihâb'dan rivâyetini okudum, o A'rec'den, o Ebu Hureyre'den rivâyet ettiğine göre şöyle derdi: Zenginlerin davet olunup yoksulların terk edildiği düğün yemeği ne kötü bir yemektir. Kim davete icabet etmezse Allah'a ve Rasûlüne karşı gelmiş olur. [578]

٣٥٠٨-١٠٨/١٤- وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ قُلْتُ لِلزُّهْرِيِّ يَا أَبَا بَكْرٍ كَيْفَ هَذَا الْحَدِيثُ شَرُّ الطَّعَامِ طَعَامُ الْأَغْنِيَاءِ فَضَحِكَ فَقَالَ لَيْسَ هُوَ

578 Buhari, 5177; Ebu Davud, 3742; İbn Mace, 1913; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13955

شَرُّ الطَّعَامِ طَعَامُ الْأَغْنِيَاءِ قَالَ سُفْيَانُ وَكَانَ أَبِي غَنِيًّا فَأَفْزَعَنِي هَذَا الْحَدِيثُ حِينَ سَمِعْتُ بِهِ فَسَأَلْتُ عَنْهُ الزُّهْرِيَّ فَقَالَ حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجُ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ شَرُّ الطَّعَامِ طَعَامُ الْوَلِيمَةِ ثُمَّ ذَكَرَ بِمِثْلِ حَدِيثِ مَالِكٍ وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ح وَعَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ شَرُّ الطَّعَامِ طَعَامُ الْوَلِيمَةِ نَحْوَ حَدِيثِ مَالِكٍ

3508-108/14- Bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti, bize Süfyan tahdis edip dedi ki: Ben Zührî'ye: Ey Ebu Bekir! Şu hadis yani en şerli taam, zenginlerin yemekleridir, hadisi nasıldı, dedi. O buna güldü ve: O dediğin en şerli taam, zenginlerin taamıdır şeklinde değildir. Süfyan dedi ki: Benim babam zengin idi. Bu hadisi işitince beni korkuttu. Bu sebebten dolayı onun hakkında Zührî'ye soru sordum. O da şöyle dedi: Bana Abdurrahman el-A'rec'in tahdis ettiğine göre o Ebu Hureyre'yi şöyle derken dinlemiştir: En şerli yemek velime yemeğidir deyip sonra da hadisi Malik'in hadisi rivâyet ettiği gibi zikretti. [579]

Şerh

"En şerli yemek... yemeğidir" hadisini Müslim, Ebu Hureyre'ye mevkuf olarak da rivâyet etmiştir, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e merfu olarak da rivâyet etmiştir. (3511 numarada geleceği gibi) Daha önce geçtiği üzere bir hadis hem mevkuf hem merfu olarak rivâyet edilmişse sahih görüşe göre onun merfu olduğuna hüküm verilir. Çünkü bu sika birisinin fazlalığıdır. Hadisin anlamı ise Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendisinden sonra insanların düğün ziyafetlerinde ve benzerlerinde zenginleri gözönünde bulundurup özellikle onları davet edecekleri güzel yemekleri öncelikle onlara verip meclislerini yüksek tutmalarının ve buna benzer düğün yemeklerinde çoğunlukla görülen çeşitli hususları haber vermektedir. Allah'tan yardımını dileriz.

٣٥٠٩-١٠٩/١٥- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ح وَعَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ شَرُّ الطَّعَامِ طَعَامُ الْوَلِيمَةِ نَحْوَ حَدِيثِ مَالِكٍ

579 3507 numaralı hadisin kaynakları

3509-109/15- Bana Muhammed b. Râfi' ve Abd b. Humeyd de Abdurrezzak'dan tahdis etti, bize Ma'mer, ez-Zührî'den haber verdi, o Said b. el-Müseyyeb ve el-A'rec'den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivâyet etti: En şerli taam, velime yemeğidir deyip Malik'in hadisine yakın olarak hadisi rivâyet etti. [580]

٣٥١٠-.../١٦- وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ نَحْوَ ذَلِكَ

3510-.../16- Bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti, bize Süfyan, Ebu Zinad'dan tahdis etti, o A'rec'den, o Ebu Hureyre'den buna yakın olarak hadisi rivâyet etti. [581]

٣٥١١-١١٠/١٧- وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ سَمِعْتُ زِيَادَ بْنَ سَعْدٍ قَالَ سَمِعْتُ ثَابِتًا الْأَعْرَجَ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ شَرُّ الطَّعَامِ طَعَامُ الْوَلِيمَةِ يُمْنَعُهَا مَنْ يَأْتِيهَا وَيُدْعَى إِلَيْهَا مَنْ يَأْبَاهَا وَمَنْ لَمْ يُجِبْ الدَّعْوَةَ فَقَدْ عَصَى اللهَ وَرَسُولَهُ

3511-110/17- Bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti, bize Süfyan tahdis edip dedi ki: Ziyad b. Sa'd'ı şöyle derken dinledim: Sabit el-A'rec'i, Ebu Hureyre'den tahdis ederken dinledim: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"En şerli yemek, gelene verilmeyen ama onu istemeyenin de davet edildiği velime yemeğidir. Yemeğe davete icabet etmeyen kimse de Allah'a ve Rasûlü'ne asi olur."* [582]

Şerh

"Sabit el-A'rec'i, Ebu Hureyre'den diye tahdis ederken dinledim." Adı Sabit b. İyaz el-A'rec el-Ahnef el-Kuraşi el-Adevî olup Abdurrahman b. Zeyd b. el-Hattab'ın azadlısıdır. Ömer b. Abdurrahman b. Zeyd b. el-Hattab'ın azadlısı olduğu da söylenmiştir. Aynı zamanda adının Sabit b. el-Ahnef b. İyaz olduğu da söylenmiştir. Allah en iyi bilendir.

580 A'rec'in Ebu Hureyre'den rivâyetinin kaynakları 3507 numaralı hadiste gösterildi; Said b. el-Müseyyeb'in rivâyetini yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13289

581 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13711

582 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12229

١٧/١٧- بَاب لَا تَحِلُّ الْمُطَلَّقَةُ ثَلَاثًا لِمُطَلِّقِهَا حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ وَيَطَأَهَا ثُمَّ يُفَارِقَهَا وَتَنْقَضِيَ عِدَّتُهَا

17/17- ÜÇ TALAK İLE BOŞANMIŞ BİR KADIN KENDİSİNİ BU ŞEKİLDE BOŞAYANDAN BAŞKA BİR KOCA İLE NİKÂHLANIP O KOCA ONUNLA CİNSİ MÜNASEBETTE BULUNDUKTAN SONRA ONDAN AYRILIP İDDETİ DE BİTMEDİKÇE KENDİSİNİ İLK BOŞAYAN KOCASINA HELAL OLMAYACAĞI BABI

٣٥١٢-١١١/١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَاللَّفْظُ لِعَمْرٍو قَالَا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ جَاءَتْ امْرَأَةُ رِفَاعَةَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَتْ كُنْتُ عِنْدَ رِفَاعَةَ فَطَلَّقَنِي فَبَتَّ طَلَاقِي فَتَزَوَّجْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ الزَّبِيرِ وَإِنَّ مَا مَعَهُ مِثْلُ هُدْبَةِ الثَّوْبِ فَتَبَسَّمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ أَتُرِيدِينَ أَنْ تَرْجِعِي إِلَى رِفَاعَةَ لَا حَتَّى تَذُوقِي عُسَيْلَتَهُ وَيَذُوقَ عُسَيْلَتَكِ قَالَتْ وَأَبُو بَكْرٍ عِنْدَهُ وَخَالِدٌ بِالْبَابِ يَنْتَظِرُ أَنْ يُؤْذَنَ لَهُ فَنَادَى يَا أَبَا بَكْرٍ أَلَا تَسْمَعُ هَذِهِ مَا تَجْهَرُ بِهِ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

3512-111/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Amr en-Nâkid -lafız Amr'a ait olmak üzere- tahdis edip dediler ki: Bize Süfyan, ez-Zührî'den tahdis etti, o Urve'den, o Âişe'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rifâa'nın hanımı Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek: Ben daha önce Rifâa'nın yanında idim. O beni üç talak ile boşadı. Ondan sonra ben de Abdurrahman b. ez-Zebîr ile evlendim. Onun beraberindeki ise elbisenin saçağı gibidir dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) gülümsedi ve: *"Sen Rifâa'ya dönmek mi istiyorsun? Sen onun balcağızını tadıncaya o da senin balcağızını tadıncaya kadar olmaz"* buyurdu.

(Âişe r.anhâ.) dedi ki: Ebu Bekir o sırada yanında idi, Halid b. Said ise kapıda kendisine izin verilmesi için bekliyordu. Halid hemen: Ey Ebu Bekir! Sen bu kadının Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e neleri açık açık konuştuğunu işitmiyor musun? diye seslendi. [583]

583 Buhari, 2639; Tirmizi, 1118; İbn Mace, 1932; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16436

Şerh

Rifâa'nın hanımının: "Ben Abdurrahman b. ez-Zebîr ile evlendim" ifadesinde Abdurrahman'ın babasının adı ze fethalı, be kesreli söyleneceğinde hiçbir görüş ayrılığı yoktur. Adı ez-Zebîr b. Bâta'dır. Bâtıya olduğu da söylenir. Abdurrahman da sahabe idi. ez-Zebîr ise Benu Kurayza kazasında Yahudi olarak öldürülmüştür. İşte sözünü ettiğimiz bu Abdurrahman b. ez-Zebîr b. Bâta el-Kurazî, Rifâa el-Kurazî'nin hanımı ile evlenen kişidir. Ebu Ömer b. Abdilberr ile muhakkiklerin sözünü ettiği İbn Mende ve Ebu Nuaym el-Asbahânî'nin Marifetu's-Sahabe adlı eserlerinde söyledikleri: O Abdurrahman b. ez-Zebîr b. Zeyd b. Umeyye b. Zeyd b. Malik b. Avf b. Amr b. Avf b. Malik b. Evs'dir demişlerse de doğrusu birincisidir.

Rifâa'nın hanımının: "Beni üç talak ile boşadı" demesi artık bütün talak haklarını kullanmış olduğunu anlatmaktadır.

"Elbisenin saçağı" ibaresindeki "hudbe: saçak" lafzında he harfi ötreli, dal harfi sakindir. O da elbisenin dokunmadan bırakılmış sarkan ucuna denir. Bunu gözün çevresindeki kirpiklere benzetmişlerdir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Sen onun balcağızını tadıncaya o da senin balcağızını tadıncaya kadar olmaz"* buyruğunda balcağız anlamındaki "useyle" lafzında ayn harfi ötreli, sin harfi fethalı olup "asele: bal" lafzının küçültme ismidir. Bu ise cimadan kinayedir. Lezzeti balın lezzetine ve tadına benzetilmiştir. Dilcilerin söylediklerine göre balcağız lafzının müennes getirilmesi bal lafzında müzekkerlik ve müenneslik olmak üzere iki niteliğin bulunmasından dolayıdır. Nutfeyi kastederek bu lafzı müennes söylenmiş ise de bu zayıftır. Çünkü cimada inzal şart değildir.

Bu hadis-i şeriften anlaşıldığı üzere üç talak ile boşanmış olan bir kadının kendisini boşamış olana helal olması ancak ondan başka bir kocayı nikâhlayıp bu koca da onunla cima ettikten sonra ayrılması ve iddetin bitmesinden sonra helal olabilir. Başkasının ona sadece nikâh akdi yapması onun ilk kocası için helal olmasını sağlamaz. Ashab, tabiin ve onlardan sonraki bütün ilim adamları böyle demiştir. Ama Said b. el-Müseyyeb tek başına ikincisi onunla nikâh akdi yaptıktan sonra ayrılırsa birincisine helal olur, ikincisinin cinsel ilişki kurması şart değildir demiştir. Çünkü yüce Allah: *"Ondan başka bir koca nikâhlamadıkça"* (Bakara, 230) buyurmaktadır. Nikâh ise sahih kabul edilen kanaate göre hakiki anlamı ile akit hakkında kullanılır. Cumhur ise bu hadisin, âyetin genel ifadesini tahsis ettiğini ve âyetten maksadın ne olduğunu beyan etmektedir diye cevap vermişlerdir.

İlim adamları der ki: Muhtemelen Said b. el-Müseyyeb'e bu hadis ulaşmamış olabilir. Kadı Iyaz dedi ki: Bu Said'in görüşünü Haricilerden bir kesimden başka kabul eden olmamıştır. İlim adamları kocanın haşefesini inzal olmadan dahi fercine sokmasının yeterli olacağını ittifakla kabul etmişlerdir. Hasan-ı Basri istisna teşkil ederek meninin inzalini de şart koşmuş ve balcağızın gerçek anlamının bu olduğunu söylemiştir. Cumhur ise: Erkeklik organının girmesi ile lezzet ve balcağız hasıl olur. Eğer o kadın ile fasid bir nikâh ile ilişki kuracak olursa sahih olan kanaate göre birincisine helal olmaz. Çünkü o bir koca değildir.

"Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) gülümsedi." İlim adamlarının dediklerine göre: Gülümsemesi kadının açıkça konuşması ve adeten kadınların haya ettiği böyle bir şeyi açık açık ifade etmesi dolayısıyla yahut da birinci kocasını arzulayıp ikincisinden tiksinmesinden dolayıdır. Allah en iyi bilendir.

٣٥١٣-١١٢/٢- حدثني أبو الطاهر وحرملة بن يحيى واللفظ لحرملة قال أبو الطاهر حدثنا وقال حرملة أخبرنا ابن وهب أخبرني يونس عن ابن شهاب حدثني عروة بن الزبير أن عائشة زوج النبي ﷺ أخبرته أن رفاعة القرظي طلق امرأته فبت طلاقها فتزوجت بعده عبد الرحمن بن الزبير فجاءت النبي ﷺ فقالت يا رسول الله إنها كانت تحت رفاعة فطلقها آخر ثلاث تطليقات فتزوجت بعده عبد الرحمن بن الزبير وإنه والله ما معه إلا مثل الهدبة وأخذت بهدبة من جلبابها قال فتبسم رسول الله ﷺ ضاحكا فقال لعلك تريدين أن ترجعي إلى رفاعة لا حتى يذوق عسيلتك وتذوقي عسيلته وأبو بكر الصديق جالس عند رسول الله ﷺ وخالد بن سعيد بن العاص جالس بباب الحجرة لم يؤذن له قال فطفق خالد ينادي أبا بكر ألا تزجر هذه عما تجهر به عند رسول الله ﷺ

3513-112/2- Bana Ebu't-Tâhir ve Harmele b. Yahya -lafız Harmele'ye ait olmak üzere- tahdis etti. Ebu't-Tâhir, bize İbn Vehbe tahdis etti derken, Harmele, haber verdi dedi. (İbn Vehb) dedi ki: Bana Yunus, İbn Şihâb'dan şöyle dediğini haber verdi: Bana Urve b. ez-Zubeyr'in tahdis ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Âişe ona şunu haber verdi: Rifâa el-Kurazî karısını boşamış ve üç talak vermek sureti ile talakını kesinleştirmişti. O da ondan sonra Abdurrahman b. ez-Zebîr ile evlendi. Derken Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna gelerek: Ey Allah'ın Rasûlü! Ben Rifâa'nın nikâhı

altında idim. Sonra beni üç talakın sonuncusunu da vererek boşadı. Ondan sonra Abdurrahman b. ez-Zebîr ile evlendim. Ama Allah'a yemin ederim ki beraberindeki ancak bu saçak gibidir dedi ve cilbabının saçağını tuttu. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) güler gibi gülümsedi ve: *"Galiba sen Rifâa'ya geri dönmek istiyorsun ama o senin balcağızını tadıncaya sen de onun balcağızını tadıncaya kadar olmaz"* buyurdu. Ebu Bekir es-Sıddîk'da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzurunda oturuyordu. Halid b. Said b. el-As ise odanın kapısında -içeriye girmesi için- ona izin verilmediği hali ile oturuyordu. Bu sefer Halid, Ebu Bekir'e: Sen bu kadını Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzurunda bu şekilde açık konuşmaktan dolayı azarlamayacak mısın? dedi. [584]

٣٥١٤-١١٣/٣- وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رِفَاعَةَ الْقُرَظِيَّ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ فَتَزَوَّجَهَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الزَّبِيرِ فَجَاءَتْ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ رِفَاعَةَ طَلَّقَهَا آخِرَ ثَلَاثِ تَطْلِيقَاتٍ بِمِثْلِ حَدِيثِ يُونُسَ

3514-113/3- Bize Abd b. Humeyd de tahdis etti, bize Abdurrezzak haber verdi, bize Ma'mer ez-Zührî'den haber verdi, o Urve'den, o Âişe'den rivâyet ettiğine göre Rifâa el-Kurazî hanımını boşadı. Sonra Abdurrahman b. ez-Zebîr onunla evlendi. Rifâa'nın hanımı Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek: Ey Allah'ın Rasûlü! Rifâa beni üç talakın sonuncusunu da vererek boşadı dedi ve Yunus'un hadisini aynen rivâyet etti. [585]

٣٥١٥-١١٤/٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ الْهَمْدَانِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ سُئِلَ عَنْ الْمَرْأَةِ يَتَزَوَّجُهَا الرَّجُلُ فَيُطَلِّقُهَا فَتَتَزَوَّجُ رَجُلًا فَيُطَلِّقُهَا قَبْلَ أَنْ يَدْخُلَ بِهَا أَتَحِلُّ لِزَوْجِهَا الْأَوَّلِ قَالَ لَا حَتَّى يَذُوقَ عُسَيْلَتَهَا

3515-114/4- Bize Muhammed b. el-A'lâ el-Hemedâni tahdis etti, bize Ebu Üsâme, Hişam'dan tahdis etti, o babasından, o mü'minlerin annesi Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bir erkeğin kendisi ile evlenip sonra da boşadığı bir kadın, bir başka erkekle

584 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16727
585 Buhari, 6084; Nesai, 3409; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16631

evlendiği halde onunla zifafa girmeden önce onu boşarsa birinci kocasına helal olur mu? diye soruldu. Allah Rasûlü: *"Onun balcağızını tatmadan olmaz"* buyurdu. [586]

٣٥١٦-.../٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا ابْنُ فُضَيْلٍ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ جَمِيعًا عَنْ هِشَامٍ بِهَذَا الإِسْنَادِ

3516-.../5- Bize Ebu Bekr b. Ebi Şeybe tahdis etti, bize İbn Fudayl tahdis etti, (H.) Bize Ebu Kureyb de tahdis etti, bize Ebu Muaviye tahdis etti, birlikte Hişam'dan bu isnâd ile rivâyet etti. [587]

٣٥١٧-١١٥/٦- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ طَلَّقَ رَجُلٌ امْرَأَتَهُ ثَلاثًا فَتَزَوَّجَهَا رَجُلٌ ثُمَّ طَلَّقَهَا قَبْلَ أَنْ يَدْخُلَ بِهَا فَأَرَادَ زَوْجُهَا الأَوَّلُ أَنْ يَتَزَوَّجَهَا فَسُئِلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ لَا حَتَّى يَذُوقَ الآخِرُ مِنْ عُسَيْلَتِهَا مَا ذَاقَ الأَوَّلُ

3517-115/6- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Ali b. Mushir, Ubeydullah b. Ömer'den tahdis etti, o el-Kasım b. Muhammed'den, o Âişe'den şöyle dediğini rivâyet etti: Bir adam karısını üç talak ile boşadı. Bir başka adam onunla evlendikten sonra onunla zifafa girmeden önce onu boşadı. İlk kocası onunla evlenmek istedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bu husus sorulunca o: *"Diğeri birincisinin tattığı şekilde onun balcağızından tatmadıkça olmaz"* buyurdu. [588]

٣٥١٨-.../٧- وَحَدَّثَنَاه مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي ح وَحَدَّثَنَاه مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا يَحْيَى يَعْنِي ابْنَ سَعِيدٍ جَمِيعًا عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بِهَذَا الإِسْنَادِ مِثْلَهُ وَفِي حَدِيثِ يَحْيَى عَنْ عُبَيْدِ اللهِ حَدَّثَنَا الْقَاسِمُ عَنْ عَائِشَةَ

3518-.../7- Bunu bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti (H.) Bunu bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Yahya b. Said tahdis etti, hepsi Ubeydullah'dan bu isnâd ile aynısını rivâyet etti.

586 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16843

587 Ebu Bekr b. Ebu Şeybe'nin hadisini yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17240; Ebu Kureyb'in rivâyet ettiği hadisi de Buhari, 5265; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17200'de rivâyet etmiştir.

588 Buhari, 5261; Nesai, 3412; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17536

Yahya'nın Ubeydullah'dan hadisi rivâyetinde: Bize el-Kasım, Âişe'den tahdis etti, demektedir. [589]

٣٥١٨-.../٧- بَاب مَا يُسْتَحَبُّ أَنْ يَقُولَهُ عِنْدَ الْجِمَاعِ

18/18- CİMA SIRASINDA SÖYLEMESİ MÜSTEHAP OLAN SÖZLER BABI

٣٥١٩-١١٦/١ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى قَالَا أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ سَالِمٍ عَنْ كُرَيْبٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَوْ أَنَّ أَحَدَهُمْ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَأْتِيَ أَهْلَهُ قَالَ بِاسْمِ اللهِ اللَّهُمَّ جَنِّبْنَا الشَّيْطَانَ وَجَنِّبْ الشَّيْطَانَ مَا رَزَقْتَنَا فَإِنَّهُ إِنْ يُقَدَّرْ بَيْنَهُمَا وَلَدٌ فِي ذَلِكَ لَمْ يَضُرَّهُ شَيْطَانٌ أَبَدًا

3519-116/1- Bize Yahya b. Yahya ve İshak b. İbrahim -lafız Yahya'ya ait olmak üzere- tahdis edip dediler ki: Bize Cerir, Mansur'dan haber verdi, o Sâlim'den, o Kureyb'den, o İbn Abbas'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Onlardan biri eşine yaklaşmak istediği vakit: Bismillahi Allahumme cennibne'ş-şeytane vecennibi'ş-şeytane mâ razektenâ: Allah'ın adı ile. Allah'ım, şeytanı bizden uzaklaştır ve bize ihsan ettiğin rızıktan da şeytanı uzaklaştır diyecek olursa şayet bu hallerinden ötürü ikisine çocuk sahibi olmak taktir olunursa şeytan ebediyyen ona zarar veremez"* buyurdu. [590]

Şerh

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Onlardan birisi eşine yaklaşmak isterken... ona zarar veremez."* Kadı Iyaz dedi ki: Denildiğine göre ona zarar veremeyeceğinden kasıt şeytanın onu bayıltıp saraya düşüremeyeceği şeklindedir. Doğuşu esnasında başkasından farklı olarak şeytan onu dürtmez, diye de açıklanmıştır. Kadı Iyaz şunları da eklemektedir: Ama hiçbir kimse bütün zarar vesvese ve iğva (azdırmalar) hakkında genel bir anlam ihtiva ettiği şeklinde yorumlamamıştır. Kadı Iyaz'ın açıklamaları bunlardır.

---

589 3517 numaralı hadisin kaynakları

590 Buhari, 141, 3271, 3273, 5165, 6388, 7396; Ebu Davud, 2161; Tirmizi, 10092; İbn Mace, 1919; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6349

٣٥٢٠-.../٢- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ جَمِيعًا عَنْ الثَّوْرِيِّ كِلَاهُمَا عَنْ مَنْصُورٍ بِمَعْنَى حَدِيثِ جَرِيرٍ غَيْرَ أَنَّ شُعْبَةَ لَيْسَ فِي حَدِيثِهِ ذِكْرُ بِاسْمِ اللهِ وَفِي رِوَايَةِ عَبْدِ الرَّزَّاقِ عَنْ الثَّوْرِيِّ بِاسْمِ اللهِ وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ نُمَيْرٍ قَالَ مَنْصُورٌ أُرَاهُ قَالَ بِاسْمِ اللهِ

3520-.../2- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşar da tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be tahdis etti, (H.) Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti, (H.) bize Abd b. Humeyd de tahdis etti, bize Abdurrezzak haber verdi, hepsi es-Sevri'den rivâyet etti, ikisi de Mansur'dan Cerir'in hadisi ile aynı manada hadisi rivâyet etti, ancak Şu'be'nin hadisinde "bismillah: Allah'ın adı ile" zikredilmemiştir. Abdurrezzak'ın es-Sevri'den naklettiği rivâyette ise "bismillah" vardır. İbn Numeyr'in rivâyetinde de şu şekildedir: Mansur dedi ki: Zannederim o: "bismillah dedi."[591]

١٩/١٩- بَاب جَوَازِ جِمَاعِهِ امْرَأَتَهُ فِي قُبُلِهَا مِنْ قُدَّامِهَا وَمِنْ وَرَائِهَا مِنْ غَيْرِ تَعَرُّضٍ لِلدُّبُرِ

19/19- BİR KİMSENİN DÜBÜRE YAKLAŞMAKSIZIN KARISINA -FERCİNDE OLMAK ŞARTI İLE- ÖNÜNDEN YA DA ARKASINDAN GELEREK CİMA ETMESİNİN CAİZ OLDUĞU BABI

٣٥٢١-١١٧/١- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَاللَّفْظُ لِأَبِي بَكْرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ ابْنِ الْمُنْكَدِرِ سَمِعَ جَابِرًا يَقُولُ كَانَتْ الْيَهُودُ تَقُولُ إِذَا أَتَى الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ مِنْ دُبُرِهَا فِي قُبُلِهَا كَانَ الْوَلَدُ أَحْوَلَ فَنَزَلَتْ نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ

3521-117/1- Bize Kuteybe b. Said, Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Amr en-Nâkid -lafız Ebu Bekir'e ait olmak üzere- tahdis edip dediler ki: Bize Süfyan, İbn en-Münkedir'den tahdis ettiğine göre o Cabir'i şöyle derken dinlemiştir:

591 3519 numaralı hadisin kaynakları

Yahudiler, erkek karısına arkasından gelip ön tarafında cima edecek olursa çocuk şaşı olur, derlerdi. Bunun üzerine: *"Kadınlarınız sizin için bir tarladır. O halde tarlanıza dilediğiniz gibi varın."* (Bakara, 223) buyruğu nâzil oldu. [592]

٣٥٢٢-١١٨/٢- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ ابْنِ الْهَادِ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ يَهُودَ كَانَتْ تَقُولُ إِذَا أُتِيَتْ الْمَرْأَةُ مِنْ دُبُرِهَا فِي قُبُلِهَا ثُمَّ حَمَلَتْ كَانَ وَلَدُهَا أَحْوَلَ قَالَ فَأُنْزِلَتْ نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ

3522-118/2- Bize Muhammed b. Rumh b. el-Muhacir de tahdis etti, bize Leys, İbnu'l-Hâd'dan haber verdi, o Ebu Hâzim'den, o Muhammed b. el-Munkedir'den, o Cabir b. Abdullah'tan rivâyet ettiğine göre Yahudiler şöyle derdi: Kadına arkasından varılıp kubulünde onunla cima edilirse sonra da hamile kalırsa çocuğu şaşı olur. Bunun üzerine: *"Kadınlarınız sizin için bir tarladır. O halde tarlanıza dilediğiniz gibi varın."* buyruğu indirildi. [593]

٣٥٢٣-١١٩/٣- وَحَدَّثَنَاه قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ بْنُ عَبْدِ الصَّمَدِ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي عَنْ أَيُّوبَ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنِي وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ ح وَحَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ وَهَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ وَأَبُو مَعْنٍ الرَّقَاشِيُّ قَالُوا حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ حَدَّثَنَا أَبِي قَالَ سَمِعْتُ النُّعْمَانَ بْنَ رَاشِدٍ يُحَدِّثُ عَنْ الزُّهْرِيِّ ح وَحَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ مَعْبَدٍ حَدَّثَنَا مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ وَهُوَ ابْنُ الْمُخْتَارِ عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ كُلُّ هَؤُلَاءِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ عَنْ جَابِرٍ بِهَذَا الْحَدِيثِ وَزَادَ فِي حَدِيثِ النُّعْمَانِ عَنْ الزُّهْرِيِّ إِنْ شَاءَ مُجَبِّيَةً وَإِنْ شَاءَ غَيْرَ مُجَبِّيَةٍ غَيْرَ أَنَّ ذَلِكَ فِي صِمَامٍ وَاحِدٍ

3523-119/3- Bunu bize Kuteybe b. Said de tahdis etti, bize Ebu Avane tahdis etti, (H.) Bize Abdulvaris b. Abdüssamed de tahdis etti, bana babam dedemden tahdis etti, o Eyyub'dan tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bana Vehb b. Cerir tahdis etti, bize Şu'be tahdis etti

592 Tirmizi, 2978; İbn Mace, 1925; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3030

593 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3039

(H.) Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Abdurrahman tahdis etti, bize Süfyan tahdis etti (H.) Bana Ubeydullah b. Said, Harun b. Abdullah ve Ebu Mân er-Rekâşi de tahdis edip dediler ki: Bize Vehb b. Cerir tahdis etti, bize babam tahdis edip dedi ki: en-Nu'man b. Raşid'i, ez-Zührî'den tahdis ederken dinledim (H.) Bana Süleyman b. Ma'bed de tahdis etti, bize Mualla b. Esed tahdis etti, bize Abdulaziz -ki o b. el-Muhtar'dır- Süheyl b. Ebu Salih'den tahdis etti, bunların hepsi Muhammed b. el-Munkedir'den, o Cabir'den bu hadisi rivâyet etti. Ayrıca en-Nu'man'ın, ez-Zührî'den rivâyet ettiği hadiste şu fazlalığı ekledi: Dilerse yüzükoyun isterse başka türlü olsun tek bir delikte olması şartı ile. [594]

Şerh

(3521-3523 numaralı hadisler)

(3521) Cabir (radıyallâhu anh)'ın: *"Yahudiler... derdi... âyeti indi."* Bir diğer rivâyette (3523) "dilerse yüzükoyun, dilerse başka bir şekilde. Şu kadar var ki tek bir delikte olsun" denilmektedir.

Sad harfi kesreli "sımâm" delik demektir. Bundan kastedilen ise kubul (ön taraf)dır.

İlim adamları der ki: Yüce Allah'ın: *"Tarlanıza dilediğiniz gibi varın"* (Bakara, 223) yani kadının ekin yerinden yaklaşın. Orası ise çocuk sahibi olmak isteği ile meninin ekildiği ön tarafıdır.

Bu hadiste kadını önünden yaklaşmak şartı ile dilerse yüz yüze, dilerse arkasından, dilerse onu yüzükoyun yatırarak ilişki kurmasının mübah olduğu anlaşılmaktadır.

Dübür (arka yol) ise tarla değildir, ekin yeri de değildir.

Yüce Allah'ın: *"Dilediğiniz gibi"* buyruğu nasıl isterseniz anlamındadır. Sözlerine itibar edilir bütün ilim adamlarının ittifakı ile kadın ister ay hali iken ister temiz iken arka yoldan ona yaklaşmanın haram olduğunu kabul etmişlerdir. Çünkü bu hususta çok sayıda meşhur hadis vardır. *"Bir kadına arkasından yaklaşana lanet edilmiştir"* hadisi gibi. Mezhep âlimlerimiz der ki: Hiçbir insana ve hayvana ve hiçbir durumda arka yoldan yaklaşmak helal değildir. Allah en iyi bilendir.

594 Kuteybe b. Said, Abdulvaris, Muhammed b. el-Müsennâ, Vehb b. Cerir, Ubeydullah b. Said, Süleyman b. Ma'bed'in rivâyetlerini yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3009, 3041, 3045, 3079, 3091; Muhammed b. el-Müsennâ'nın, Abdurrahman'dan rivâyetini, Buhari, 4528; Ebu Davud, 2163; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3022'de rivâyet etmişlerdir.

Yahudiler: Çocuk şaşı olur derdi…" bu bütün nüshalarda "yehud" kelimesi bu şekilde gayr-i munsarıf olarak gelmiştir. Çünkü kasıt Yahudiler kabilesidir. Müenneslik ve alem (özel isim) olması dolayısıyla gayr-ı munsarıfdır.

٢٠/٢٠- بَاب تَحْرِيمِ امْتِنَاعِهَا مِنْ فِرَاشِ زَوْجِهَا

20/20- KADININ KOCASINI YATAĞINA KABUL ETMEMESİNİN HARAM KILINDIĞI BABI

٣٥٢٤-١٢٠/١- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ سَمِعْتُ قَتَادَةَ يُحَدِّثُ عَنْ زُرَارَةَ بْنِ أَوْفَى عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ إِذَا بَاتَتْ الْمَرْأَةُ هَاجِرَةً فِرَاشَ زَوْجِهَا لَعَنَتْهَا الْمَلَائِكَةُ حَتَّى تُصْبِحَ وَحَدَّثَنِيهِ يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ حَدَّثَنَا خَالِدٌ يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَقَالَ حَتَّى تَرْجِعَ

3524-120/1- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr -lafız İbnu'l-Müsennâ'ya ait olmak üzere- tahdis edip dediler ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be tahdis edip dedi ki: Katâde'yi, Zürare b. Evfa'dan tahdis ederken dinledim. O Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivâyet etti: *"Kadın kocasının yatağını terk ederek geceyi geçirecek olursa sabahı edinceye kadar melekler ona lanet eder."* Bunu bana Yahya b. Habib de tahdis etti, bize Halid -yani b. el-Haris- tahdis etti, bize Şu'be bu isnâd ile tahdis etti ve: *"Dönünceye kadar"* dedi. [595]

Şerh

"Kadın kocasının yatağını terk ederek geceyi geçirecek olursa sabahı edinceye kadar melekler ona lanet eder" diğer rivâyette ise *"dönünceye kadar"* denilmektedir.

Bu hadis kadının şer'i bir mazereti olmadan kocasının yatağına gelmeyi kabul etmeyişine haram kılındığına bir delildir. Ay hali olmak ise gelmemek için bir mazeret değildir. Çünkü izarın üstünden karısından yararlanma hakkı vardır. Hadisin anlamına gelince bu lanet fecrin doğuşu ile ve ona ihtiyacının kalmaması sureti ile yahut tevbe etmesi ile ve yatağa dönmesi sureti ile masiyet ortadan kalkıncaya kadar ona lanet devam eder.

595 Buhari, 5194; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12897

٣٥٢٥-١٢١/٢- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا مَرْوَانُ عَنْ يَزِيدَ يَعْنِي ابْنَ كَيْسَانَ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مَا مِنْ رَجُلٍ يَدْعُو امْرَأَتَهُ إِلَى فِرَاشِهَا فَتَأْبَى عَلَيْهِ إِلَّا كَانَ الَّذِي فِي السَّمَاءِ سَاخِطًا عَلَيْهَا حَتَّى يَرْضَى عَنْهَا

3525-121/2- Bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Nefsim elinde olana yemin ederim ki bir erkek eşini yatağına çağırdığı halde karısı bunu kabul etmeyecek olursa şüphesiz semada olan o yüce zat, kocası ondan razı oluncaya kadar ona gazab eder."* [596]

٣٥٢٦-١٢٢/٣- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ ح وَحَدَّثَنِي أَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجُّ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ كُلُّهُمْ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا دَعَا الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ إِلَى فِرَاشِهِ فَلَمْ تَأْتِهِ فَبَاتَ غَضْبَانَ عَلَيْهَا لَعَنَتْهَا الْمَلَائِكَةُ حَتَّى تُصْبِحَ

3526-122/3- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb de tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Muaviye tahdis etti (H.) Bana Ebu Said el-Eşec de tahdis etti, bize Veki' tahdis etti, (H.) Bana Zuheyr b. Harb da -lafız ona ait olmak üzere- bize Cerir tahdis etti, hepsi A'meş'den, o Ebu Hazim'den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"Erkek, karısını yatağına çağırdığı halde o yatağa gelmeyecek olup da geceyi karısına kızarak geçirecek olursa, sabahı edinceye kadar melekler o kadına lanet eder."* [597]

٢١/٢١- بَاب تَحْرِيمِ إِفْشَاءِ سِرِّ الْمَرْأَةِ

21/21- KADININ SIRRINI AÇIĞA VURMANIN HARAM KILINDIĞI BABI

٣٥٢٧-١٢٣/١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا مَرْوَانُ بْنُ مُعَاوِيَةَ عَنْ عُمَرَ بْنِ حَمْزَةَ الْعُمَرِيِّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سَعْدٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ

596 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13455

597 Buhari, 3237, 5193; Ebu Davud, 2141; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13414

الْخُدْرِيَّ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ مِنْ أَشَرِّ النَّاسِ عِنْدَ اللَّهِ مَنْزِلَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ الرَّجُلَ يُفْضِي إِلَى امْرَأَتِهِ وَتُفْضِي إِلَيْهِ ثُمَّ يَنْشُرُ سِرَّهَا

3527-123/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Mervan b. Muaviye, Ömer b. Hamza el-Umerî'den tahdis etti, bize Abdurrahman b. Sa'd tahdis edip dedi ki: Ebu Said el-Hudri'yi şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz kıyamet gününde Allah nezdinde insanlar arasında mevkii en şerli olanlardan birisi de hanımına yaklaşan, hanımının da kendisine yaklaştığı, sonra da hanımının sırrını yayan erkeğin konumudur."* [598]

Şerh

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Şüphesiz kıyamet gününde Allah nezdinde insanlar arasında mevkii en şerli olanlardan birisi de..."* Kadı Iyaz dedi ki: Burada en şerli lafzı bu şekilde başında hemze ile "eşer" diye kaydedilmiştir. Nahiv bilginleri ise eşer ve ahyer: en şerli, en hayırlı caiz değildir. Bunun yerine ondan hayırlı, ondan şerli denilir. Fakat sahih hadislerde her iki söyleyiş de kullanılmıştır. O halde bu hadisler her ikisinin de kullanılmasının caiz olup iki ayrı söyleyiş oldukları hususunda bir delildir.

Bu hadis-i şerif ile erkeğin kendisi ile karısı arasında birbirlerinden cinsel anlamda yararlanmalarına dair hususları açıklamanın, bunların ayrıntılarını anlatmanın, kadının bu hususta söyledikleri sözleri, davranışları ve benzerleri açıklamanın haram olduğu anlaşılmaktadır. Sadece cimayı sözkonusu etmekde ise eğer bir fayda yoksa buna ihtiyaç da bulunmuyorsa mekruhtur. Çünkü bu mertliğe aykırıdır. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de: *"Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kimse ya hayır söylesin yahut sussun"* buyurmaktadır. Şayet bundan söz etmeye bir ihtiyaç varsa ya da bunun bir faydası olacaksa mesela kocanın hanımından yüz çevirmesine tepki gösterilecekse yahut da kadının kocasının cimadan aciz olduğunu iddia etmesi ve buna benzer hususların önüne geçilecekse bunu sözkonusu etmekte bir mekruhluk yoktur. Nitekim Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Şüphesiz biz bu işi bu zevcemle yapıyoruz"* buyurması, Ebu Talha'ya: *"Zevcenle bu gece bir araya geldiniz mi"* sorması, Cabir'e: *"Cimayı kastediyorum cimayı"* buyurması bu kabildendir. Allah en iyi bilendir.

598 Ebu Davud, 4870 -buna yakın-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4114

٣٥٢٨-٢/١٢٤- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ عُمَرَ بْنِ حَمْزَةَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِنَّ مِنْ أَعْظَمِ الْأَمَانَةِ عِنْدَ اللهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الرَّجُلَ يُفْضِي إِلَى امْرَأَتِهِ وَتُفْضِي إِلَيْهِ ثُمَّ يَنْشُرُ سِرَّهَا وَقَالَ ابْنُ نُمَيْرٍ إِنَّ أَعْظَمَ

3528-124/2- Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr ve Ebu Kureyb de tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Üsâme, Ömer b. Hamza'dan tahdis etti, o Abdurrahman b. Sa'd'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Ebu Said el-Hudri'yi şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz kıyamet gününde Allah'ın nezdinde en büyük emanetlerden birisi de erkeğin karısı ile, karısının da erkeği ile birlikte olması, sonra da erkeğin karısının sırrını yaymasıdır."* İbn Numeyr ise: *"Emanetin en büyüğü"* demiştir. [599]

٢٢/٢٢- بَاب حُكْمِ الْعَزْلِ

22/22- AZLİN HÜKMÜ BABI

Azl, cima edip inzal yaklaşınca geri çekilip fercin dışında inzal yapmak demektir. Bize (Şafii mezhebine) göre her durumda ve ister razı olsun ister olmasın her kadın ile cimada azil mekruhtur. Çünkü bu neslin sonunu getirmenin bir yoludur. Bu sebeple bir başka hadiste ona "elve'du'l-hafi: gizli çocuk gömmek" adı verilmiştir. Çünkü bu doğumu kesmenin bir yoludur. Tıpkı doğan çocuğun diri diri gömülerek öldürülmesi gibi. Haram kılınmasına gelince mezhep âlimlerimiz mülkiyetindeki cariyesi ile de cariye olan zevcesi ile de ister razı olsunlar ister olmasınlar azil yapması haram değildir. Çünkü mülkiyeti altındaki cariyesi Um Veled olması ve artık onu satamayacak duruma gelmesi dolayısıyla bir zarar görür. Cariye olan zevcesi ise çocuk doğurması halinde çocuğu annesine tabi olarak köle olacağı için kendisi yine zarar görür. Hür zevcesine gelince eğer azil yapmasına izin verirse haram değildir. Aksi taktirde (izin vermezse) iki görüş vardır. Daha sahih olanına göre haram olmayacağıdır.

Diğer taraftan bu hadis-i şerifler ile diğer hadislerle birlikte ele alınacak olursa araları şu şekilde cem edilir: Azli yasaklamaya dair varid olmuş olan hadisler tenzihen mekruh olarak yorumlanır. Bu hususda izin vermeye dair

599 3527 numaralı hadisin kaynakları

varid olmuş hadisler ise haram olmadığı şeklinde yorumlanır. Yoksa bunların anlamı mekruh olmadığını ortaya koymak değildir.

Bunlar bu bab ile ilgili hükümler ve hadislerin birbirleri ile telifi ile alakalı yapılacak açıklamaların bir özetidir. Selefin de az önce mezhebimiz ile alakalı olarak zikrettiğimize yakın görüş ayrılıkları vardır. Hür zevcenin izni olmaksızın azlin haram olduğunu söyleyen kimseler çünkü azil yapmak kadına bir zarardır, bundan dolayı caiz olması için kadının izni şarttır demişlerdir.

٣٥٢٩-١٢٥/١- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ أَخْبَرَنِي رَبِيعَةُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حَبَّانَ عَنِ ابْنِ مُحَيْرِيزٍ أَنَّهُ قَالَ دَخَلْتُ أَنَا وَأَبُو صِرْمَةَ عَلَى أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ فَسَأَلَهُ أَبُو صِرْمَةَ فَقَالَ يَا أَبَا سَعِيدٍ هَلْ سَمِعْتَ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَذْكُرُ الْعَزْلَ فَقَالَ نَعَمْ غَزَوْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ غَزْوَةَ بَلْمُصْطَلِقِ فَسَبَيْنَا كَرَائِمَ الْعَرَبِ فَطَالَتْ عَلَيْنَا الْعُزْبَةُ وَرَغِبْنَا فِي الْفِدَاءِ فَأَرَدْنَا أَنْ نَسْتَمْتِعَ وَنَعْزِلَ فَقُلْنَا نَفْعَلُ وَرَسُولُ اللهِ ﷺ بَيْنَ أَظْهُرِنَا لَا نَسْأَلُهُ فَسَأَلْنَا رَسُولَ اللهِ ﷺ فَقَالَ لَا عَلَيْكُمْ أَنْ لَا تَفْعَلُوا مَا كَتَبَ اللهُ خَلْقَ نَسَمَةٍ هِيَ كَائِنَةٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ إِلَّا سَتَكُونُ

3529-125/1- Bize Yahya b. Eyyub, Kuteybe b. Said ve Ali b. Hucr tahdis edip dedi ki: Bize İsmail b. Cafer tahdis etti, bana Rabia, Muhammed b. Yahya b. Habbân'dan haber verdi, o İbn Muhayriz'den şöyle dediğini rivâyet etti: Ben ve Ebu Sırma, Ebu Said el-Hudri'nin yanına girdik. Ebu Sırma ona şöyle sordu: Ey Ebu Said! Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i azilden söz ederken dinledin mi? Ebu Said: Evet dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte Mustalık oğulları gazasına çıktık. Arapların en değerli kadınlarını esir aldık. Bir taraftan bekârlık bize uzun geldi, diğer taraftan cariyelerin fidyelerini almak isterdik. Bundan dolayı hem yararlanmak hem azil yapmak istedik. Bu arada kendi aramızda Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) aramızda iken ona sormadan mı bu işi yapacağız, dedik. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e sorduk. O: *"Böyle yapmamanız da sizin için bir vebal yoktur. Aziz ve celil Allah eğer kıyamet gününe kadar bir canlının var olacağını yazmışsa o mutlaka var olacaktır."* [600]

600 Buhari, 2229, 2542, 4138, 7409, 6603, 5210; Ebu Davud, 2172; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4111

Şerh

"Mustalık oğulları gazasına çıktık." Bu aynı zamanda Müreysi Gazvesi'dir. Kadı Iyaz dedi ki: Hadis ehlinin dediklerine göre bu rivâyet Musa b. Ukbe'nin bu hadise Evtas Gazvesinde olmuştur şeklindeki rivâyetine tercih edilir.

"Arapların en değerli kadınlarını" aralarından en nefis, en kıymetli olanlarını demektir.

"Bekarlık bize uzun geldi diğer taraftan onların fidyelerini almayı arzu ediyorduk." Yani cinsel ilişkiye ihtiyacımız oldu fakat cariyelerin gebe kalmalarından ve böylelikle onların Um Veled olup onları satamayacağımızdan ve karşılıklarında fidye alamamaktan korktuk.

İşte buradan Um Veled'in satılamayacağı ve bu hükmün aralarında oldukça yaygın ve meşhur olduğu anlaşılmaktadır.

"Yapmamanızda sizin için bir sakınca yoktur... mutlaka olacaktır." Yani sizin azli terketmenizde bir zararınız yoktur. Çünkü yüce Allah yaratmayı taktir etmiş olduğu her bir canı mutlaka yaratır. İster azil yapın, ister yapmayın. Yaratılmasını taktir etmediği de ister azil yapın, ister yapmayın olmayacaktır. O halde azil yapmanızın bir faydası yoktur. Çünkü eğer yüce Allah onu yaratmayı taktir buyurmuşsa kendinizi tutamayıp meniniz akar ve sizin o yaratılması taktir olanı engellemeye çalışmanızın faydası olmaz.

Bu hadis-i şerif aynı zamanda ilim adamlarının büyük çoğunluğunun kabul ettiği şu kanaatin lehine delildir: Arap olmayanlar nasıl köleleştirilebiliyorsa Araplar da aynı şekilde köleleştirilebilir. Müşrik olmaları halinde de esir alınırlarsa köleleştirilmeleri caiz olur. Çünkü Mustalık oğulları Huzaalarından saf Araptırlar. Onları köleleştirdiler, alınan kadın esirleri ile ilişki kurdular, onları satmayı ve onlara karşılık fidye almayı mübah gördüler. Nitekim Malik, sahih ve yeni görüşünde Şafii ve ilim adamlarının çoğunluğu böyle demişlerdir. Ebu Hanife ve kadim görüşünde Şafii ise şereflerinden ötürü onlar köleleştirilemezler demişlerdir.

٣٥٣٩-١٢٦/٢- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْفَرَجِ مَوْلَى بَنِي هَاشِمٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الزِّبْرِقَانِ حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حَبَّانَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ فِي مَعْنَى حَدِيثِ رَبِيعَةَ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ فَإِنَّ اللَّهَ كَتَبَ مَنْ هُوَ خَالِقٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ

3530-126/2- Bana Haşim oğullarının azadlısı Muhammed b. el-Ferac tahdis etti, bize Muhammed b. ez-Zibrikan tahdis etti, bize Musa b. Ukbe,

Muhammed b. Yahya b. Habbân'dan bu isnâd ile Rabia'nın hadisi ile aynı manada tahdis etti, ancak o rivâyetinde: "Şüphesiz Allah kıyamet gününe kadar yaratacağı kimseleri yazıp taktir buyurmuştur" dedi. [601]

٣٥٣١-١٢٧/٣- حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَسْمَاءَ الضُّبَعِيُّ حَدَّثَنَا جُوَيْرِيَةُ عَنْ مَالِكٍ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ ابْنِ مُحَيْرِيزٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ قَالَ أَصَبْنَا سَبَايَا فَكُنَّا نَعْزِلُ ثُمَّ سَأَلْنَا رَسُولَ اللهِ ﷺ عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ لَنَا وَإِنَّكُمْ لَتَفْعَلُونَ وَإِنَّكُمْ لَتَفْعَلُونَ وَإِنَّكُمْ لَتَفْعَلُونَ مَا مِنْ نَسَمَةٍ كَائِنَةٍ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ إِلَّا هِيَ كَائِنَةٌ

3531-127/3- Bana Abdullah b. Esmâ ed-Dubai de tahdis etti. Bize Cuveyriye, Mâlik'ten tahdis etti. O, Zührî'den, o İbn muhayrîz'den, o Ebu Said el-Hudri'nin kendisine şöyle haber verdiğini söylemiştir: Biz bir takım kadın esirler almıştık. Azil yapıyorduk. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bunun hükmünü sorduk, bize şöyle buyurdu: *"Siz bunu yapıyor musunuz? Siz bunu yapıyor musunuz? Siz bunu yapıyor musunuz? Halbuki kıyamet gününe kadar var olacak her bir can mutlaka var olacaktır."* [602]

٣٥٣٢-١٢٨/٤- وَحَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَنَسِ بْنِ سِيرِينَ عَنْ مَعْبَدِ بْنِ سِيرِينَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ قُلْتُ لَهُ سَمِعْتَهُ مِنْ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ نَعَمْ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ لَا عَلَيْكُمْ أَنْ لَا تَفْعَلُوا فَإِنَّمَا هُوَ الْقَدَرُ

3532-128/4- Bize Nasr b. Ali el-Cahdami de tahdis etti, bize Bişr b. el-Mufaddal tahdis etti, bize Şu'be, Enes b. Sirin'den tahdis etti, o Ma'bed b. Sirin'den, o Ebu Said el-Hudri'den rivâyet edip dedi ki: Ben ona (Ma'bed'e) bunu Ebu Said'den mi dinledin? dedim. O, evet Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivâyet etti: *"Yapmamanızda sizin için bir mahzur yoktur. Çünkü varsa yoksa her şey kaderdir."* [603]

٣٥٣٣-١٢٩/٥- الْقَدَرُ وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ حَدَّثَنَا خَالِدٌ يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ ح

601 3529 numaralı hadisin kaynakları
602 3529 numaralı hadisin kaynakları
603 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4303

وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ وَبَهْزٌ قَالُوا جَمِيعًا حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَنَسِ بْنِ سِيرِينَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِهِمْ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ فِي الْعَزْلِ لَا عَلَيْكُمْ أَنْ لَا تَفْعَلُوا ذَاكُمْ فَإِنَّمَا هُوَ الْقَدَرُ وَفِي رِوَايَةِ بَهْزٍ قَالَ شُعْبَةُ قُلْتُ لَهُ سَمِعْتَهُ مِنْ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ نَعَمْ

3533-129/5- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr da tahdis edip dediler ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, (H.) Bana Yahya b. Habib de tahdis etti, bize Halid -yani b. el-Hâris- tahdis etti. (H.) Bana Muhammed b. Hâtim de tahdis etti, bize Abdurrahman b. Mehdi ve Behz tahdis etti, hepsi birlikte dedi ki: Bize Şu'be, Enes b. Sirin'den bu isnâd ile aynısını rivâyet etti ancak onların hadisi rivâyetlerinde Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den azil hakkında şöyle buyurduğu kaydedilmektedir: *"Bunu yapmamanızda da sizin için bir mahzur yoktur. Çünkü varsa yoksa her şey kader iledir."*

Behz'in rivâyetinde ise: Şu'be dedi ki: Ben ona: Bunu Ebu Said'den dinledin mi? dedim, o: Evet dedi.[604]

٣٥٣٤-١٣٠/٦- وَحَدَّثَنِي أَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ وَأَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ وَاللَّفْظُ لِأَبِي كَامِلٍ قَالَا حَدَّثَنَا حَمَّادٌ وَهُوَ ابْنُ زَيْدٍ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ بِشْرِ بْنِ مَسْعُودٍ رَدَّهُ إِلَى أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ سُئِلَ النَّبِيُّ ﷺ عَنِ الْعَزْلِ فَقَالَ لَا عَلَيْكُمْ أَنْ لَا تَفْعَلُوا ذَاكُمْ فَإِنَّمَا هُوَ الْقَدَرُ قَالَ مُحَمَّدٌ وَقَوْلُهُ لَا عَلَيْكُمْ أَقْرَبُ إِلَى النَّهْيِ

3534-130/6- Bize Ebu Rabî' ez-Zehranî ve Ebu Kâmil el-Cahderî de -lafız Ebu Kâmil'e ait olmak üzere- tahdis edip dediler ki: Bize Hammâd -o b. Zeyd'dir- tahdis etti, bize Eyyub, Muhammed'den tahdis etti, o Abdurrahman b. Bişr b. Mesud'dan rivâyet etti, Abdurrahman hadisi Ebu Mesud el-Hudri'ye havale ederek (ona isnâd ederek) şöyle dediğini rivâyet etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e azle dair soru soruldu, o: *"Bu işi yapmamanızda sizin için bir vebal yoktur, çünkü her şey kader ile olur"* buyurdu.

Muhammed dedi ki: Allah Rasûlü'nün: *"Üzerinize bir vebal yoktur"* ifadesi yasak bildirme ihtimali daha yüksek bir ifadedir.[605]

604 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4303
605 Nesai, 3327; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14113

٣٥٣٥-١٣١/٧- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا ابْنُ عَوْنٍ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ بِشْرٍ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ فَرَدَّ الْحَدِيثَ حَتَّى رَدَّهُ إِلَى أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ ذُكِرَ الْعَزْلُ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ وَمَا ذَاكُمْ قَالُوا الرَّجُلُ تَكُونُ لَهُ الْمَرْأَةُ تُرْضِعُ فَيُصِيبُ مِنْهَا وَيَكْرَهُ أَنْ تَحْمِلَ مِنْهُ وَالرَّجُلُ تَكُونُ لَهُ الْأَمَةُ فَيُصِيبُ مِنْهَا وَيَكْرَهُ أَنْ تَحْمِلَ مِنْهُ قَالَ فَلَا عَلَيْكُمْ أَنْ لَا تَفْعَلُوا ذَاكُمْ فَإِنَّمَا هُوَ الْقَدَرُ قَالَ ابْنُ عَوْنٍ فَحَدَّثْتُ بِهِ الْحَسَنَ فَقَالَ وَاللَّهِ لَكَأَنَّ هَذَا زَجْرٌ

3535-131/7- Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Muaz b. Muaz tahdis etti, bize İbn Avn, Muhammed'den tahdis etti, o Abdurrahman b. Bişr el-Ensari'den şöyle dediğini rivâyet etti: Hadisi geri çevirdi ve nihayet bunu Ebu Said el-Hudri'ye isnad etti. O dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzurunda azil sözkonusu edildi. Allah Rasûlü: *"O dediğiniz nedir?"* diye sordu. Onlar: Adamın süt emzirmekte olan bir zevcesi olur, onunla yararlanmakla birlikte kendisinden hamile kalmasını istemez. Yine adamın cariyesi olur, onunla birlikte olmakla beraber kendisinden hamile kalmasından hoşlanmaz dediler. Allah Rasûlü: *"Bunu yapmamanızda sizin için bir sakınca yok. Çünkü her bir şey kader iledir."*

İbn Avn dedi ki: Ben bunu el-Hasan'a tahdim ettim: O vallahi sanki bu bir yasaktır dedi. [606]

٣٥٣٦-.../٨- وَحَدَّثَنِي حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ ابْنِ عَوْنٍ قَالَ حَدَّثْتُ مُحَمَّدًا عَنْ إِبْرَاهِيمَ بِحَدِيثِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ بِشْرٍ يَعْنِي حَدِيثَ الْعَزْلِ فَقَالَ إِيَّايَ حَدَّثَهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ بِشْرٍ

3536-.../8- Bana Haccac b. eş-Şair de tahdis etti, bize Süleyman b. Harb tahdis etti, bize Hammâd b. Zeyd, İbn Avn'dan şöyle dediğini tahdis etti: Ben Muhammed'e İbrahim'den Abdurrahman b. Bişr'in hadisini -yani azl ile ilgili hadisi- tahdis ettim. O da şöyle dedi: Bu hadisi Abdurrahman b. Bişr bana tahdis etti. [607]

606 3534 numaralı hadisin kaynakları
607 3534 numaralı hadisin kaynakları

٣٥٣٧-.../٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ مَعْبَدِ بْنِ سِيرِينَ قَالَ قُلْنَا لِأَبِي سَعِيدٍ هَلْ سَمِعْتَ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَذْكُرُ فِي الْعَزْلِ شَيْئًا قَالَ نَعَمْ وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِمَعْنَى حَدِيثِ ابْنِ عَوْنٍ إِلَى قَوْلِهِ الْقَدَرُ

3537-.../9- Bize Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti, bize Abdu'l-A'lâ tahdis etti, bize Hişam Muhammed'den tahdis etti, o Ma'bed b. Sirin'den şöyle dediğini rivâyet etti: Ebu Said'e: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den azil hakkında bir şey söylediğini dinledin mi? dedik, o evet dedi ve hadisi İbn Avn'ın hadisi ile aynı manada *"kaderden ibarettir"* sözüne kadar rivâyet etti.[608]

٣٥٣٨-١٣٢/١٠- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ وَأَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ قَالَ ابْنُ عَبْدَةَ أَخْبَرَنَا وَقَالَ عُبَيْدُ اللهِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنِ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنْ قَزَعَةَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ ذُكِرَ الْعَزْلُ عِنْدَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ وَلِمَ يَفْعَلُ ذَلِكَ أَحَدُكُمْ وَلَمْ يَقُلْ فَلَا يَفْعَلْ ذَلِكَ أَحَدُكُمْ فَإِنَّهُ لَيْسَتْ نَفْسٌ مَخْلُوقَةٌ إِلَّا اللهُ خَالِقُهَا

3538-132/10- Bana Ubeydullah b. Ömer el-Kavârîrî ve Ahmed b. Abde de tahdis etti, İbn Abde bize Süfyan b. Uyeyne, İbn Ebu Necih'den haber verdi derken Ubeydullah tahdis etti dedi. (İbn Ebu Necih) Mücahid'den, o Kazae'den, o Ebu Said el-Hudri'den şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzurunda azil sözkonusu edildi. Allah Rasûlü şöyle buyurdu: *"Sizden bir kimse bunu neden yapar ki? -öyle demekle birlikte biriniz bunu yapmasın demedi- Çünkü yaratılması taktir edilmiş her bir canı aziz ve celil Allah mutlaka yaratır."* [609]

٣٥٣٩-١٣٣/١١- حَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي مُعَاوِيَةُ يَعْنِي ابْنَ صَالِحٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ عَنْ أَبِي الْوَدَّاكِ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ سَمِعَهُ يَقُولُ سُئِلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنِ الْعَزْلِ فَقَالَ مَا مِنْ كُلِّ الْمَاءِ يَكُونُ الْوَلَدُ وَإِذَا أَرَادَ اللهُ خَلْقَ شَيْءٍ لَمْ يَمْنَعْهُ شَيْءٌ

608 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4303
609 Buhari, 7409 -muallak olarak-; Ebu Davud, 2170; Tirmizi, 1138; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4280

3539-133/11- Bana Harun b. Said el-Eylî tahdis etti... Ebu'l-Veddâk, Ebu Said el-Hudri'yi şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e azle dair soru sorulunca o: *"Her sudan çocuk doğmaz ki. Allah bir şeyi murad ederse de hiçbir şey ona engel olmaz."*[610]

٣٥٤٠-.../١٢- حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ الْمُنْذِرِ الْبَصْرِيُّ حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ حُبَابٍ حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ أَخْبَرَنِي عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَلْحَةَ الْهَاشِمِيُّ عَنْ أَبِي الْوَدَّاكِ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ

3540-.../12- Bunu bana Ahmed b. el-Munzir el-Basri de tahdis etti... Ebu'l-Veddâk'den, o Ebu Said el-Hudri'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivâyet etti.[611]

٣٥٤١-١٣٤/١٣- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يُونُسَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ أَخْبَرَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ أَنَّ رَجُلًا أَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ إِنَّ لِي جَارِيَةً هِيَ خَادِمُنَا وَسَانِيَتُنَا وَأَنَا أَطُوفُ عَلَيْهَا وَأَنَا أَكْرَهُ أَنْ تَحْمِلَ فَقَالَ اعْزِلْ عَنْهَا إِنْ شِئْتَ فَإِنَّهُ سَيَأْتِيهَا مَا قُدِّرَ لَهَا فَلَبِثَ الرَّجُلُ ثُمَّ أَتَاهُ فَقَالَ إِنَّ الْجَارِيَةَ قَدْ حَبِلَتْ فَقَالَ قَدْ أَخْبَرْتُكَ أَنَّهُ سَيَأْتِيهَا مَا قُدِّرَ لَهَا

3541-134/13- Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus tahdis etti... Ebu Zubeyr'in Cabir'den tahdis ettiğine göre bir adam Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek dedi ki: Benim bir cariyem vardır, o hem bizim hizmetçimizdir, hem su taşıyıcımızdır. Ben ayrıca onunla da birlikte oluyorum. Ama hamile kalmasını da istemem. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"İstersen ondan azil yap, şüphesiz onun için ne taktir edilmişse ona o gelir"* buyurdu. Adam bir süre kaldıktan sonra yine yanına gelerek: Cariye gebe kaldı dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ben sana onun için ne taktir edilmişse ona onun geleceğini haber vermiştim"* buyurdu.[612]

Şerh

"Benim bir cariyem var o hem bizim hizmetçimizdir hem de su taşıyıcımızdır." Bizim için su taşıyor sözleri ile onun yaptığı işleri develerin yaptığı işe benzetmektedir.

610 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3987
611 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3987
612 Ebu Davud, 2173; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2719

٣٥٤٢-١٣٥/١٤- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَمْرٍو الْأَشْعَثِيُّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ حَسَّانَ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ عِيَاضٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ سَأَلَ رَجُلٌ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ إِنَّ عِنْدِي جَارِيَةً لِي وَأَنَا أَعْزِلُ عَنْهَا فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِنَّ ذَلِكَ لَنْ يَمْنَعَ شَيْئًا أَرَادَهُ اللهُ قَالَ فَجَاءَ الرَّجُلُ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّ الْجَارِيَةَ الَّتِي كُنْتُ ذَكَرْتُهَا لَكَ حَمَلَتْ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنَا عَبْدُ اللهِ وَرَسُولُهُ

3542-135/14- Bize Said b. Amr el-Eş'asi tahdis etti... Urve b. İyaz, Cabir b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivâyet etti: Bir adam Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e: Yanımda bir cariyem var ve ben ondan azil yapıyorum dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunun üzerine: *"Şüphesiz ki bu Allah'ın murad ettiği bir şeye asla engel olamaz"* dedi. Sonra adam geldi ve: Ey Allah'ın Rasûlü! Sana kendisinden söz ettiğim cariye gebe kaldı dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ben Allah'ın kulu ve rasulüyüm"* buyurdu. [613]

Şerh

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in azil yaptığı bir cariyesinin olduğunu haber veren adama: Söyledikleri ile sonradan o adamın gelip cariyesinin gebe kaldığını söylediği hadiste şuna delil vardır:

1. Azil yapılsa bile neseb ilgili erkeğe ait kabul edilir. Çünkü su (meni) öne geçmiştir.

2. Bir kimse cariyesi ile ilişki kurduğunu itiraf edecek olursa artık onun döşeği olur ve o cariyenin çocukları onun nesebine katılır. İstibrada bulunduğu iddiasında bulunması hali müstesnâdır. Bu da bizim mezhebimizin ve Malik'in görüşüdür.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Ben Allah'ın kulu ve Rasûlü'yüm"* buyurması da burada şu demektir: Benim size söylediğim haktır, o halde ona itimad edin, ona kesin inanın. Çünkü ne dersem o sabahın aydınlığı gibi gerçekleşir.

٣٥٤٣-.../١٥- وَحَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ الزُّبَيْرِيُّ حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ حَسَّانَ قَاصُّ أَهْلِ مَكَّةَ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ عِيَاضِ بْنِ عَدِيِّ بْنِ الْخِيَارِ النَّوْفَلِيُّ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ بِمَعْنَى حَدِيثِ سُفْيَانَ

613 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2396

3543-.../15- Bana Haccac b. eş-Şair de tahdis etti, bize Ebu Ahmed ez-Zubeyri tahdis etti, bize Said b. Hassan -Mekke ahalisinden bir kıssacıdır- bana Urve b. İyaz b. Adiy b. el-Hiyar en-Nevfeli, Cabir b. Abdullah'tan şöyle dediğini tahdis etti: Bir adam Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e geldi deyip Süfyan'ın hadisi ile aynı manada rivâyet etti. [614]

٣٥٤٤-١٣٦/١٦- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحٰقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ إِسْحٰقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ أَبُو بَكْرٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرٍو عَنْ عَطَاءٍ عَنْ جَابِرٍ قَالَ كُنَّا نَعْزِلُ وَالْقُرْآنُ يَنْزِلُ زَادَ إِسْحٰقُ قَالَ سُفْيَانُ لَوْ كَانَ شَيْئًا يُنْهَى عَنْهُ لَنَهَانَا عَنْهُ الْقُرْآنُ

3544-136/16- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe İshak b. İbrahim tahdis etti, İshak bize Süfyan, Amr'dan haber verdi derken Ebu Bekr tahdis etti dedi. O Atâ'dan, o Cabir'den şöyle dediğini rivâyet etti: Kur'ân nâzil oluyorken biz azil yapıyorduk.

İshak şunu da ekledi: Süfyan dedi ki: Eğer nehy olunacak bir şey olsaydı mutlaka Kur'ân onu bize yasaklardı. [615]

٣٥٤٥-١٣٧/١٧- وَحَدَّثَنِي سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ أَعْيَنَ حَدَّثَنَا مَعْقِلٌ عَنْ عَطَاءٍ قَالَ سَمِعْتُ جَابِرًا يَقُولُ لَقَدْ كُنَّا نَعْزِلُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ

3545-137/17- Bana Seleme b. Şebib de tahdis etti... Atâ dedi ki: Cabir'i: Andolsun biz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayatta iken azil yapardık dedi.[616]

٣٥٤٦-١٣٨/١٨- وَحَدَّثَنِي أَبُو غَسَّانَ الْمِسْمَعِيُّ حَدَّثَنَا مُعَاذٌ يَعْنِي ابْنَ هِشَامٍ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ كُنَّا نَعْزِلُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَبَلَغَ ذٰلِكَ نَبِيَّ اللهِ ﷺ فَلَمْ يَنْهَنَا عنه

3546-138/18- Bize Ebu Gassân el-Mismaî de tahdis etti... Ebu Zubeyr Cabir'den şöyle dediğini rivâyet etti: Bizler Allah'ın Nebisi'nin (sallallâhu aleyhi ve sellem) zamanında azil yapardık. Bu yaptığımızın haberi Allah'ın Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'ine ulaştığı halde bize onu yasaklamadı. [617]

614 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2396
615 Buhari, 5208, Tirmizi, 1137; İbn Mace, 1927; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2468
616 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2489
617 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2982

٢٣/٢٣- بَاب تَحْرِيمِ وَطْءِ الْحَامِلِ الْمَسْبِيَّةِ

23/23- GEBE ESİR KADIN İLE İLİŞKİ KURMANIN HARAM OLDUĞU BABI

٣٥٤٧-١٣٩/١- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ يَزِيدَ بْنِ خُمَيْرٍ قَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ جُبَيْرٍ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ أَتَى بِامْرَأَةٍ مُجِحٍّ عَلَى بَابِ فُسْطَاطٍ فَقَالَ لَعَلَّهُ يُرِيدُ أَنْ يُلِمَّ بِهَا فَقَالُوا نَعَمْ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ أَلْعَنَهُ لَعْنًا يَدْخُلُ مَعَهُ قَبْرَهُ كَيْفَ يُوَرِّثُهُ وَهُوَ لَا يَحِلُّ لَهُ كَيْفَ يَسْتَخْدِمُهُ وَهُوَ لَا يَحِلُّ لَهُ

3547-139/1- Bana Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Yezid b. Humeyr'den şöyle dediğini tahdis etti: Abdurrahman b. Cübeyr'i babasından tahdis ederken dinledim, o Ebu Derdâ'dan, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir çadırın kapısında doğurmak üzere olan bir kadının yanından geçerken: *"Galiba o adam bununla cima etmek istiyor"* buyurmuş. Ashab, evet diye cevap verdiler. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"İçimden onu kendisi ile birlikte kabrine girecek bir lanetle lanet etmeyi geçirdim. Bu adam o çocuğu -çocuk için bu helal olmadığı halde- nasıl mirasçı yapmak istiyor ve o çocuğu kendisine helal olmadığı halde nasıl kendi hizmetinde çalıştırmak istiyor?"* [618]

Şerh

"Bir çadırın kapısında doğurmak üzere olan bir kadının yanından geçti." Buradaki "el-mucih" doğumu yaklaşmış hamile kadın demektir. (Çadır anlamındaki) fustat lafzı ise altı şekilde telaffuz edilir... Kıldan çadıra benzer bir mesken demektir.

"Bir çadırın kapısında doğurmak üzere olan bir kadının yanından geçti. Galiba bu onunla ilişki kurmak istiyor buyurdu... Nasıl onu hizmetinde kullanabilir?" Burada sözü edilen kadın hamile ve esir bir cariye idi. Doğumunu yapmadan onunla cima etmek helal olmaz.

618 Ebu Davud, 2156; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10924

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"O çocuğu ondan miras alması helal değilken nasıl mirasçı yapar..."* Bunun da anlamı şudur: Bu kadının doğumu altı ay gecikebilir ve bu durumda bu çocuğun o kadını esir alan kişiden olma ihtimali de ortaya çıkar, ondan önce birisinden olma ihtimali de olabilir. Çocuğun esir alandan olmasını düşünecek olursak o taktirde onun çocuğu olur ve birbirlerinden mirasçı olurlar. Eğer çocuk esir alandan başkasından ise o taktirde ne esir alan ne çocuğun kendisi aralarında akrabalık sözkonusu olmadığından birbirlerine mirasçı olmazlar. Aksine onu kendi kölesi olduğu için hizmetinde çalıştırabilir. O halde hadisin takdiri şöyledir: Bu kişi bu çocuğu kendi nesebine katıp kendisinin oğlu yapabilir ve onu kendisine mirasçı yapması -kendi çocuğu olmadığından ötürü- helal olmamakla birlikte mirasçı yapılabilir. Halbuki diğer mirasçılar ile birlikte pay alması sözkonusu olacağından bu durumdaki birisini mirasçı yapmak helal olmaz. Onu köleleri çalıştırdığı gibi çalıştırarak mülk edineceği bir köle haline de getirebilir. Halbuki bunu yapmak da ona helal olmaz. Çünkü eğer kadın o çocuğu her iki adamdan olma ihtimali bulunan bir süre sonra doğuracak olursa bunu yapması ona helal değildir. O halde her durumda bu sakıncalı hale düşmek korkusuyla onunla ilişki kurmaktan uzak durması icap eder. Hadisin anlamı hususunda güçlü görülen mana budur.

Kadı Iyaz da şunları söylemektedir: Bu hadisin manası kadının karnındaki ceninin bu esir alan kişinin nutfesi ile beslenmesi ihtimaline ve böylelikle o çocuğun gelişmesine ortak olup onu hizmetinde kullanmasına imkân kalmamasına işaret etmektedir. Bu da *"Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kimse kendi suyu ile başkasının çocuğunu sulamasın"* hadisinin bir benzeridir. Kadı Iyaz'ın açıklamaları bunlardır. Ama onun bu açıklaması zayıf ya da bâtıldır. Peki mirasçı yapmak bu te'vil ile nasıl uyumlu görülebilir ki? Aksine doğrusu bizim az önce yaptığımız açıklamadır. Allah en iyi bilendir.

٣٥٤٨-.../٢- وَحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ جَمِيعًا عَنْ شُعْبَةَ فِي هَذَا الْإِسْنَادِ

3548-.../2- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Yezid b. Harun tahdis etti, (H.) Bize Muhammed b. Beşşâr da tahdis etti, bize Davud tahdis etti, hepsi Şu'be'den bu isnâd ile rivâyet etti. [619]

619 3547 numaralı hadisin kaynakları

٢٤/٢٤- بَاب جَوَازِ الْغِيلَةِ وَهِيَ وَطْءُ الْمُرْضِعِ وَكَرَاهَةِ الْعَزْلِ

24/24- SÜT EMZİREN KADIN İLE İLİŞKİ KURMAK DEMEK OLAN GAYLE'NİN CAİZ OLUŞU VE AZLİN MEKRUH OLDUĞU BABI

٣٥٤٩-١٤٠/١- وَحَدَّثَنَا خَلَفُ بْنُ هِشَامٍ حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَاللَّفْظُ لَهُ قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ نَوْفَلٍ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ عَنْ جُدَامَةَ بِنْتِ وَهْبٍ الْأَسَدِيَّةِ أَنَّهَا سَمِعَتْ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ أَنْهَى عَنِ الْغِيلَةِ حَتَّى ذَكَرْتُ أَنَّ الرُّومَ وَفَارِسَ يَصْنَعُونَ ذَلِكَ فَلَا يَضُرُّ أَوْلَادَهُمْ قَالَ مُسْلِم وَأَمَّا خَلَفٌ فَقَالَ عَنْ جُذَامَةَ الْأَسَدِيَّةِ وَالصَّحِيحُ مَا قَالَهُ يَحْيَى بِالدَّالِ

3549-140/1- Bize Halef b. Hişam da tahdis etti, bize Malik b. Enes tahdis etti, (H.) Bize Yahya b. Yahya da tahdis etti -ki lafız ona aittir- dedi ki: Ben Malik'e, Muhammed b. Abdurrahman b. Nevfel'den rivâyetini okudum. O Urve'den, o Âişe'den, o Vehb kızı Cüdâme el-Esediye'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinlemiştir: *"Gerçekten ben ğîleyi yasaklamak istedim, sonra Bizanslılar ile Farslıların bunu yaptıklarını ve bunun çocuklarına zarar vermediğini hatırladım."*

Müslim dedi ki: Halef ise: Cüzâme el-Esediye'den dedi ama doğrusu Yahya'nın dediği gibi dal harfi ile (Cüdâme)'dir.[620]

Şerh

"Vehb kızı Cüdâme'den" Müslim ravilerin onun adı hakkında dal ile mi noktalı zel ile mi olduğu hususundaki ihtilaflarını zikrettikten sonra: Sahih ise onun dal ile olduğudur demektedir. İlim adamlarının çoğunluğu da bu şekilde doğrusu dal iledir demişlerdir. Cim harfinin ötreli olduğunda ise görüş ayrılığı yoktur. Burada Vehb kızı Cüdâme derken diğer rivâyette Ukkaşe'nin kızkardeşi Vehb kızı Cüdâme demektedir.

Kadı Iyaz dedi ki: Bazılarının dediklerine göre o Vehb b. Mihsan'ın kızı Cüdâme'dir diyenlere göre Ukkaşe'nin kızkardeşidir demişlerdir. Diğer bazı-

620 Ebu Davud, 3882; Tirmizi, 2076, 2077; Nesai, 3326; İbn Mace, 2011; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15786

ları ise bu yine Vehb oğlu Ukkaşe denilen bir başka adamın kız kardeşidir. Bu kişi meşhur Mihsan oğlu Ukkaşe değildir demişlerdir.

Taberi de şöyle demektedir: Bu Cendel kızı Cüdâme olup Hicret etmiş bir kadındır. Muhaddisler onun hakkında Vehb kızı Cüdame'dir demişlerdir. Kadı Iyaz'ın zikrettikleri bunlardır.

Ama tercih edilen bu kadının meşhur Mihsan oğlu Ukkaşe el-Esedi'nin kızkardeşi Vehb'in kızı Cüdâme el-Esediye olduğudur. Bu durumda Cüdâme onun anne bir kızkardeşi olur. Ukkaşe ismi de iki şekilde söylenir. Bu söyleyişler daha önce İman Kitabı'nda kaydedilmişti. Bir söyleyişe göre kaf şeddelidir, diğer söyleyişe göre şeddesizdir. Şeddeli okunuş daha fasih ve daha meşhurdur.

"Ğîleyi yasaklamak istedim..." Dil bilginlerinin dediklerine göre burada gıyle kesreli gayn ile söylenir. Buna sondaki he (yuvarlak te) harfi hazf edilerek gayn harfi fethalı olarak "ğayl" de denilir. Aynı zamanda buna gıyal de denilir. Müslim'in son rivâyette zikrettiği gibi.

Dil bilginlerinden bir topluluğun dediğine göre gayn harfi fethalı olarak "gayle" bir defayı anlatır. Kesreli olarak ise "gayl"den isim olur. Eğer bundan kasıt emziren kadın ile ilişki kurmak olursa o taktirde fethalı ve kesreli olarak hem gıle hem gayle caiz olur.

İlim adamları bu hadis-i şerifte geçen gıyle ile ne kastedildiği hususunda ihtilaf etmişlerdir. Muvatta'da Malik, Asmai ve başka dil bilginlerinin dediklerine göre bu süt emziren karısı ile cima etmesi demektir. Bu işi yapması halinde eğale erraculu ve uğile denilir. İbnü's-Sikkit dedi ki: Bu kadının gebe olmakla birlikte süt emzirmesi halidir. Bu anlamdan hareketle "galet" ve "ugilet" denilir.

İlim adamlarının dediklerine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bunu yasaklamayı düşünmesinin sebebi bundan süt emmekte olan çocuğun zarar göreceğinden korkmasıdır. Yine ilim adamları der ki: Tabibler de böyle bir süt hastalıktır demişlerdir. Araplar bundan hoşlanmaz ve korunmaya çalışırlar.

Hadis-i şerifte ise gıylenin caiz olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunu yasaklamamıştır. Aynı zamanda yasaklamayışının sebebini de açıklamaktadır. Hadisten çıkan bir diğer hüküm de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in içtihat etmesinin caiz olduğudur. Usûl âlimlerinin çoğunlu da böyle demişlerdir. Onun vahiy alma imkânı bulunduğundan ötürü caiz olmadığı da söylenmiştir. Ama doğrusu birincisidir.

٣٥٥٠-١٤١/٢- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ سَعِيدٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عُمَرَ قَالَا حَدَّثَنَا الْمُقْرِئُ حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي أَيُّوبَ حَدَّثَنِي أَبُو الْأَسْوَدِ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ عَنْ جُدَامَةَ بِنْتِ وَهْبٍ أُخْتِ عُكَّاشَةَ قَالَتْ حَضَرْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ فِي أُنَاسٍ وَهُوَ يَقُولُ لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ أَنْهَى عَنْ الْغِيلَةِ فَنَظَرْتُ فِي الرُّومِ وَفَارِسَ فَإِذَا هُمْ يُغِيلُونَ أَوْلَادَهُمْ فَلَا يَضُرُّ أَوْلَادَهُمْ ذَلِكَ شَيْئًا ثُمَّ سَأَلُوهُ عَنْ الْعَزْلِ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ذَلِكَ الْوَأْدُ الْخَفِيُّ زَادَ عُبَيْدُ اللهِ فِي حَدِيثِهِ عَنْ الْمُقْرِئِ وَهِيَ وَإِذَا الْمَوْءُودَةُ سُئِلَتْ

3550-141/2- Bize Ubeydullah b. Said ve Muhammed b. Ebu Ömer tahdis edip dedi ki: Bize el-Mukri tahdis etti, bize Said b. Ebu Eyyub tahdis etti, bana Ebu'l-Esved, Urve'den tahdis etti, o Âişe'den, o Ukkaşe'nin kızı Vehb kızı Cüdâme'den şöyle dediğini rivâyet etti: Çeşitli kimselerle birlikte Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzurunda bulundum. Şöyle diyordu: *"Giyleyi yasaklamak istedim. Sonra Bizanslılarla Farslıları görünce onların çocuklarına süt emzirilirken eşleri ile cima ettiklerini (giyle yaptıklarını) ve bunun çocuklarına hiçbir şekilde zarar vermediğini gördüm."*

Sonra ona azle dair sordular. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunun üzerine: *"İşte o çocukları diri diri gömmenin gizli halidir"* buyurdu. Ubeydullah el-Mukri'den rivâyet ettiği hadisinden şunu da eklemiştir: O ise (diri diri gömülen kız çocuğu demek olan mevude): *"Ve diri diri gömülen kız çocuğa sorulduğu zaman"* (Tekvir, 8) buyruğunda sözkonusu edildendir. [621]

Şerh

"Sonra ona azle dair soru sordular... İşte o *"diri diri gömülen kız çocuğa sorulduğu zaman.."* (Tekvir, 8) buyruğudur. Kız çocuğunu diri diri gömmek (ve'd ile mevude) hemzelidir. Ve'd kız çocuğunu diri diri gömmek demektir. Araplar fakir düşerler korkusuyla bunu yaparlardı. Bazen de utanılacak bir hale düşerler korkusuyla yaptıkları da olurdu. Mevude ise diri diri gömülen kız çocuğun kendisine denilir. Bu şekilde gömülen kıza mevude deniliş sebebi ise üzerine atılan toprakla ağırlaşmasından dolayı olduğu söylenmiştir. Daha önce azil babında azle neden ve'd (çocuğu diri diri gömmek) adı verildiği de açıklanmıştır. Bunun sebebinin de hayatın ortadan kaldırılması hususundaki benzerliktir.

621 3549 numaralı hadisin kaynakları

Bu hadiste: *"diri diri gömülen kız çocuğuna sorulduğu zaman"* buyruğunun hatırlatılmasının anlamı da şudur: Azl bu âyet-i kerimede sözü edilen çocuğu diri diri gömmeye benzer demektir.

٣٥٥١-١٤٢/٣- وَحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ إِسْحَقَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ نَوْفَلٍ الْقُرَشِيِّ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ عَنْ جُدَامَةَ بِنْتِ وَهْبٍ الْأَسَدِيَّةِ أَنَّهَا قَالَتْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرَ بِمِثْلِ حَدِيثِ سَعِيدِ بْنِ أَبِي أَيُّوبَ فِي الْعَزْلِ وَالْغِيلَةِ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ الْغِيَالِ

3551-142/3- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti. Bize Yahya b. İshak tahdis etti, bize Yahya b. Eyyub, Muhammed b. Abdurrahman b. Nevfle el-Kuraşi'den tahdis etti, o Urve'den, o Âişe'den, o Vehb kızı Cüdâme el-Esediye'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim deyip hadisi Said b. Ebu Eyyub'un azl ve giyle ile ilgili hadisi ile aynen zikretti. Ancak o (gıyle değil de) "el-giyal" dedi. [622]

٣٥٥٢-١٤٣/٤- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ نُمَيْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ الْمَقْبُرِيُّ حَدَّثَنَا حَيْوَةُ حَدَّثَنِي عَيَّاشُ بْنُ عَبَّاسٍ أَنَّ أَبَا النَّضْرِ حَدَّثَهُ عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ أَنَّ أُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ أَخْبَرَ وَالِدَهُ سَعْدَ بْنَ أَبِي وَقَّاصٍ أَنَّ رَجُلًا جَاءَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ إِنِّي أَعْزِلُ عَنْ امْرَأَتِي فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِمَ تَفْعَلُ ذَلِكَ فَقَالَ الرَّجُلُ أُشْفِقُ عَلَى وَلَدِهَا أَوْ عَلَى أَوْلَادِهَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَوْ كَانَ ذَلِكَ ضَارًّا ضَرَّ فَارِسَ وَالرُّومَ وَقَالَ زُهَيْرٌ فِي رِوَايَتِهِ إِنْ كَانَ لِذَلِكَ فَلَا مَا ضَارَ ذَلِكَ فَارِسَ وَلَا الرُّومَ

3552-143/4- Bana Muhammed b. Abdullah b. Umeyr ve Zuheyr b. Harb -lafız İbn Numeyr'e ait olmak üzere- tahdis edip dediler ki: Bize Abdullah b. Yezid el-Makburi tahdis etti, bize Hayve tahdis etti, bana Ayyaş b. Abbas'ın tahdis ettiğine göre Ebu'n-Nadr kendisine Âmir b. Sa'd'dan şunu tahdis etti: Üsâme b. Zeyd'in onun babası Sa'd b. Ebu Vakkas'a haber verdiğine göre bir adam Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelip şöyle dedi: Ben karım ile cima ederken azil yapıyorum. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"Bunu neden yapıyorsun?"* buyurdu. Adam: Çocuğuna -yahut çocuk-

---

622 3549 numaralı hadisin kaynakları

larına- olan şefkatimden dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Eğer bu zarar veren bir iş olsaydı Farslılara ve Bizanslılara zarar verirdi"* buyurdu.

Zuheyr de rivâyetinde: "Bunun için yapıyorsan yapma. Çünkü bunun Farslara da Bizanslılara da zararı yoktur" şeklindedir. [623]

Şerh

"Ayyaş b. Abbas" birinci isim şin iledir. Babasının adı ile sin iledir. Kendisi Ayyaş b. Abbas el-Kitbâni olup Nuayn'ın bir kolu olan Kitban'a mensuptur.

"Çocuklarıma olan şefkatimden" onlara zarar geleceğinden korktuğum için demektir.

"Bunun Farslılara da Bizanslılara da zararı yoktur." Yani onlara bir zarar vermemiştir.

Allah en iyi bilendir.

623 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 93

١٧/...- كِتَاب الرَّضَاعِ

17/... SÜT EMME KİTABI

"Radâ'", (süt emmek) re harf fethalı ve "ridâ'" şeklinde kesreli söylenebilir. Aynı şekilde radae de re harfi fethalı ve (ridâa şeklinde) kesreli söylenir. "Arda'athu ummuhu: annesi ona süt emzirdi"; "imraetun murdiun" yani süt emzirdiği çocuğu olan anne demektir.

١/٢٥- بَاب يَحْرُمُ مِنْ الرَّضَاعَةِ مَا يَحْرُمُ مِنْ الْوِلَادَةِ

1/25- DOĞUMDAN DOLAYI HARAM OLAN SÜT EMMEKTEN DOLAYI DA HARAM OLUR BABI

٣٥٥٣-١/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ عَنْ عَمْرَةَ أَنَّ عَائِشَةَ أَخْبَرَتْهَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ عِنْدَهَا وَإِنَّهَا سَمِعَتْ صَوْتَ رَجُلٍ يَسْتَأْذِنُ فِي بَيْتِ حَفْصَةَ قَالَتْ عَائِشَةُ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ هَذَا رَجُلٌ يَسْتَأْذِنُ فِي بَيْتِكَ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أُرَاهُ فُلَانًا لِعَمِّ حَفْصَةَ مِنْ الرَّضَاعَةِ فَقَالَتْ عَائِشَةُ يَا رَسُولَ اللهِ لَوْ كَانَ فُلَانٌ حَيًّا لِعَمِّهَا مِنْ الرَّضَاعَةِ دَخَلَ عَلَيَّ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ نَعَمْ إِنَّ الرَّضَاعَةَ تُحَرِّمُ مَا تُحَرِّمُ الْوِلَادَةُ

3553-1/1- Bize Yahya b. Yahya da tahdis edip dedi ki: Malik'e Abdullah b. Ebu Bekir'den rivâyetini okudum. Onun Amre'den rivâyet ettiğine göre Âişe kendisine şunu haber vermiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanında idi. Bu arada Âişe (radıyallâhu anhâ). Hafsa'nın evinde (içeri girmek üzere) izin isteyen bir adamın sesini işitti. Âişe dedi ki: Bunun üzerine ben: Ey Allah'ın Rasûlü! Burada senin evinde izin isteyen bir adam var. dedim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hafsa'nın süt amcasını kastederek: "*Zannederim bu kişi filandır*" buyurdu.

Âişe: Ey Allah'ın Rasûlü! -kendisinin bir süt amcasını kastederek- filan kişi hayatta olsaydı benim yanıma girebilir miydi, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Evet! Şüphesiz süt emmek de doğumun haram kıldıklarını haram kılar"* buyurdu. [624]

٣٥٥٤-٢/٢- وَحَدَّثَنَاه أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ ح وَحَدَّثَنِي أَبُو مَعْمَرٍ إِسْمَعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْهُذَلِيُّ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ هَاشِمِ بْنِ الْبَرِيدِ جَمِيعًا عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ عَنْ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ لِي رَسُولُ اللهِ ﷺ يَحْرُمُ مِنَ الرَّضَاعَةِ مَا يَحْرُمُ مِنَ الْوِلَادَةِ

3554-2/2- Bunu bize Ebu Kureyb de tahdis etti, bize Ebu Üsâme tahdis etti (H.) Bana Ebu Ma'mer İsmail b. İbrahim el-Huzelî tahdis etti, bize Ali b. Haşim b. el-Berid tahdis etti, hepsi Hişam b. Urve'den, o Abdullah b. Ebu Bekir'den, o Amre'den, o Âişe'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana: *"Doğumdan dolayı haram olan, süt emmekten dolayı da haram olur"* buyurdu. [625]

٣٥٥٥-.../٣- وَحَدَّثَنِيهِ إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَ حَدِيثِ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ

3555-.../3- Bunu bana İshak b. Mansur da tahdis etti, bize Abdurrezzak haber verdi, bize İbn Cureyc haber verdi, bana Abdullah b. Ebu Bekir bu isnâd ile Hişam b. Urve'nin hadisinin aynısını haber verdi. [626]

Şerh

(3553-3555 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) (3553): *"Şüphesiz doğum neyi haram ediyorsa süt emmek de onu haram eder"* bir diğer rivâyette (3554) *"Doğumdan dolayı ne haram oluyorsa süt emmekten dolayı haram olur"* Hafsa ve Âişe ile ilgili kıssaların geçtiği hadiste (ileride gelecek olan 3556 numaralı hadis) süt amcanın yanına girmesine izin sözkonusu edilirken diğer hadiste (3560) (süt) amcan senin yanına girsin, ben: Bana süt emziren kadındır, adam bana süt emzirmedi ki dedim. Allah Rasûlü: *"O senin amcandır, senin yanına girsin"* buyurdu.

624 Buhari, 2646, 3105, 5099; Nesai, 3313; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17900

625 Nesai, 3302; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17902

626 3554 numaralı hadisin kaynakları

Bu hadis-i şerifler süt emmek yoluyla haramlığın sabit olduğunu ittifakla ortaya koymaktadır. Ümmet de süt emen ile süt emziren arasında bu akrabalığın sabit olduğunu ve süt emzirdiği oğlun kendisine nikâhının ebediyyen haram olduğunu, süt oğlunun süt annesine bakmasının onunla halvette kalmasının ve beraber yolculuk yapmasının helal olduğunu, bununla birlikte her bakımdan annelik hükümlerinin bundan dolayı doğmadığını, birbirlerine mirasçı olmadıklarını, onlardan birine diğerinin nafakasının düşmediğini, mülk edinmesi halinde mülk edinene rağmen hürriyetine kavuşmayacağını, çocuğun annesi lehine şahitliğinin reddolunmayacağını, onun yerine diyet ödemeyeceğini, süt annesi tarafından öldürülmesi sebebi ile kısasın üzerinden düşmeyeceğini, bütün bu hükümlerde birbirlerine yabancı iki kişi olduklarını icma ile kabul ettiği gibi aynı şekilde süt emziren kadın ile süt emenin çocukları ve süt emen çocuk ile süt emziren annenin çocukları arasında haramlığın yayılacağını ve bu hususta bu hadislerden ötürü neseb yoluyla çocuğu gibi olduğunu icma ile kabul etmişlerdir.

Süt emziren kadının kocası olduğu yahut ona malik olduğu için onunla ilişki kurduğu ya da şüpheli bir ilişkide bulunduğu için sütün kendisine nisbet edildiği erkeğe gelince hem bizim mezhebimize göre hem genel olarak bütün ilim adamlarının görüşüne göre kendisi ile emen çocuk arasında da haramlık sabit olur ve çocuk o erkeğin de çocuğu olur. O erkeğin çocukları da süt emen çocuğun kardeşleri ve kızkardeşleri olur. Adamın erkek kardeşleri, süt emen çocuğun amcaları; kız kardeşleri, halaları olur. Süt emen çocuğun çocukları da o adamın çocukları olur. Bu hususta sadece Zahiri âlimleri ile İbn Uleyye muhalefet etmiş ve bunlar: Süt emme haramlığı erkek ile süt emen çocuk arasında sabit olmaz demişlerdir. Bunu el-Mazeri, İbn Ömer ve Âişe'den de nakletmiş bulunmaktadır. Bu görüş sahipleri yüce Allah'ın: *"Sizi emziren anneleriniz süt kız kardeşleriniz"* (Nisa, 23) buyruğunu delil göstermişlerdir. Bu buyrukda kız ile hala -neseb akrabalığı dolayısı ile haramlıkta söz konusu edildiği gibi- sözkonusu etmemiştir.

Cumhur ise Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın amcası ile Hafsa (radıyallâhu anhâ)'nın amcası hakkındaki açık ve sahih hadisler ile Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in amcanın girmesine izin vermesi ile birlikte "doğumdan dolayı ne haram oluyorsa süt emmekten dolayı haram olur" buyruklarını delil göstermişler ve muhalif kanaat sahiplerinin âyeti delil göstermelerine de: Bu âyette kızın halası ve benzerlerinin mübah olduklarına dair bir nas bulunmamaktadır diye cevap vermişlerdir. Çünkü bir şeyin zikredilmesi onun dışındakiler hakkında hükmün -eğer bir başka delil onunla çatışmıyor ise- düşmesine

delil değildir. Hem bu sahih hadisler gelmişken böyle bir şey nasıl olabilir? Allah en iyi bilendir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Hafsa'nın amcası için: *"Galiba o filandır"* demesi zannederim odur demektir.

(3554) "Bize Ali b. Haşim el-Berid tahdis etti." Berid fethalı be kesreli re iledir.

٢٦/٢- بَاب تَحْرِيمِ الرَّضَاعَةِ مِنْ مَاءِ الْفَحْلِ

2/26- SÜT EMME YOLUYLA HARAMLIK ERKEĞİN SUYUNDAN DOLAYIDIR BABI

٣٥٥٦-٣/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا أَخْبَرَتْهُ أَنَّ أَفْلَحَ أَخَا أَبِي الْقُعَيْسِ جَاءَ يَسْتَأْذِنُ عَلَيْهَا وَهُوَ عَمُّهَا مِنْ الرَّضَاعَةِ بَعْدَ أَنْ أُنْزِلَ الْحِجَابُ قَالَتْ فَأَبَيْتُ أَنْ آذَنَ لَهُ فَلَمَّا جَاءَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَخْبَرْتُهُ بِالَّذِي صَنَعْتُ فَأَمَرَنِي أَنْ آذَنَ لَهُ عَلَيَّ

3556-3/1- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Malik'e İbn Şihâb'dan rivâyetini okudum. O Urve b. ez-Zubeyr'den, o Âişe'den rivâyet ettiğine göre Âişe kendisine şunu haber vermiştir: Ebu'l-Kuays'ın kardeşi Eflah gelip onun yanına girmek için izin istedi. Kendisi de süt amcası idi. Bu izin isteyişi ise hicap emrinin nüzulünden sonra olmuştu. Âişe dedi ki: Ona izin vermedim. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) gelince de yaptığımı ona bildirince bana kendisinin yanıma girmesi için izin vermemi emir buyurdu.[627]

٣٥٥٧-٤/٢- وَحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ أَتَانِي عَمِّي مِنْ الرَّضَاعَةِ أَفْلَحُ بْنُ أَبِي قُعَيْسٍ فَذَكَرَ بِمَعْنَى حَدِيثِ مَالِكٍ وَزَادَ قُلْتُ إِنَّمَا أَرْضَعَتْنِي الْمَرْأَةُ وَلَمْ يُرْضِعْنِي الرَّجُلُ قَالَ تَرِبَتْ يَدَاكِ أَوْ يَمِينُكِ

3557-4/2- Bunu bize Ebu Bekir b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Süfyan b. Uyeyne, ez-Zührî'den tahdis etti, o Urve'den, o Âişe'den şöyle dediğini rivâyet etti: Süt amcam Ebu'l-Kuays, Eflah b. Ebu Kuays yanıma geldi deyip

627 Buhari, 5103; Nesai, 3316; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16597

hadisi Malik'in rivâyet ettiği hadisin manasında rivâyet etti ve şunları ekledi: Beni emziren kadındır, adam beni emzirmedi ki, dedim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ellerin- yahut: sağ elin- toprağa değsin"* buyurdu. [628]

٣٥٥٨-٥/٣- وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ أَنَّ عَائِشَةَ أَخْبَرَتْهُ أَنَّهُ جَاءَ أَفْلَحُ أَخُو أَبِي الْقُعَيْسِ يَسْتَأْذِنُ عَلَيْهَا بَعْدَ مَا نَزَلَ الْحِجَابُ وَكَانَ أَبُو الْقُعَيْسِ أَبَا عَائِشَةَ مِنْ الرَّضَاعَةِ قَالَتْ عَائِشَةُ فَقُلْتُ وَاللهِ لَا آذَنُ لِأَفْلَحَ حَتَّى أَسْتَأْذِنَ رَسُولَ اللهِ ﷺ فَإِنَّ أَبَا الْقُعَيْسِ لَيْسَ هُوَ أَرْضَعَنِي وَلَكِنْ أَرْضَعَتْنِي امْرَأَتُهُ قَالَتْ عَائِشَةُ فَلَمَّا دَخَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّ أَفْلَحَ أَخَا أَبِي الْقُعَيْسِ جَاءَنِي يَسْتَأْذِنُ عَلَيَّ فَكَرِهْتُ أَنْ آذَنَ لَهُ حَتَّى أَسْتَأْذِنَكَ قَالَتْ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ ائْذَنِي لَهُ قَالَ عُرْوَةُ فَبِذَلِكَ كَانَتْ عَائِشَةُ تَقُولُ حَرِّمُوا مِنْ الرَّضَاعَةِ مَا تُحَرِّمُونَ مِنْ النَّسَبِ

3558-5/3- Bana Harmele b. Yahya da tahdis etti, bize İbn Vehb tahdis etti, bana Yunus, İbn Şihâb'dan haber verdi, o Urve'den rivâyet ettiğine göre Âişe kendisine şunu haber vermiştir: Ebu'l-Kuays'ın kardeşi Eflah gelip hicap emrinin nâzil oluşundan sonra yanına girmek için izin istedi. Ebu'l-Kuays ise Âişe'nin süt babası idi. Âişe dedi: Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den izin almadan Eflah'a izin vermem. Çünkü beni emziren Ebu'l-Kuays değildir, beni onun karısı emzirmişti, dedim. Âişe dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) içeri girince: Ey Allah'ın Rasûlü! Ebu'l-Kuays'ın kardeşi Eflah bana gelip yanıma girmek için izin istedi. Senden izin almadan ona izin vermek hoşuma gitmedi, dedim. Âişe (radıyallâhu anhâ) dedi ki: Bunun üzerine Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ona izin ver"* buyurdu.

Urve dedi ki: Bundan dolayı Âişe şöyle derdi: Nesebden dolayı neyin haram olduğuna hüküm veriyorsanız süt emmekten dolayı da haram olduğu hükmünü veriniz. [629]

٣٥٥٩-٦/٤- وَحَدَّثَنَاه عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ جَاءَ أَفْلَحُ أَخُو أَبِي الْقُعَيْسِ يَسْتَأْذِنُ عَلَيْهَا بِنَحْوِ حَدِيثِهِمْ وَفِيهِ فَإِنَّهُ عَمُّكِ تَرِبَتْ يَمِينُكِ وَكَانَ أَبُو الْقُعَيْسِ زَوْجَ الْمَرْأَةِ الَّتِي أَرْضَعَتْ عَائِشَةَ

628 Nesai, 3317; İbn Mace, 1948; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16443
629 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16737

3559-6/4- Bunu bize Abd b. Humeyd de tahdis etti, bize Abdurrezzak haber verdi, bize Ma'mer, ez-Zührî'den bu isnâd ile haber verdiğine göre Ebu'l-Kuays'ın kardeşi Eflah gelip Âişe'nin yanına girmek üzere izin verdi dedi. Hadisi onların hadisine yakın olarak rivâyet etti. Bu rivâyetinde: *"Şüphesiz ki o senin amcandır. Sağ elin toprağa değsin"* ibaresi de vardır.

Ebu'l-Kuays ise Âişe'yi emzirmiş olan kadının kocası idi. [630]

٣٥٦٠-٧/٥- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ جَاءَ عَمِّي مِنَ الرَّضَاعَةِ يَسْتَأْذِنُ عَلَيَّ فَأَبَيْتُ أَنْ آذَنَ لَهُ حَتَّى أَسْتَأْمِرَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَلَمَّا جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قُلْتُ إِنَّ عَمِّي مِنَ الرَّضَاعَةِ اسْتَأْذَنَ عَلَيَّ فَأَبَيْتُ أَنْ آذَنَ لَهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَلْيَلِجْ عَلَيْكِ عَمُّكِ قُلْتُ إِنَّمَا أَرْضَعَتْنِي الْمَرْأَةُ وَلَمْ يُرْضِعْنِي الرَّجُلُ قَالَ إِنَّهُ عَمُّكِ فَلْيَلِجْ عَلَيْكِ

3560-7/5- Bize Ebu Bekir b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb de tahdis edip dediler ki: Bize İbn Numeyr, Hişam'dan tahdis etti, o babasından, o Âişe'den şöyle dediğini rivâyet etti: Süt amcam gelip yanıma girmek için izin istedi. Ben de ona Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e danışmadan izin vermedim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) gelince: Süt amcam yanıma girmek için izin istedi, ben de ona izin vermek istemedim, dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Amcan yanına girsin"* buyurdu. Ben: Ama beni kadın emzirdi, adam emzirmedi ki, dedim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"O senin amcandır, senin yanına girsin"* buyurdu. [631]

٣٥٦١-.../٦- وَحَدَّثَنِي أَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ يَعْنِي ابْنَ زَيْدٍ حَدَّثَنَا هِشَامٌ بِهَذَا الْإِسْنَادِ أَنَّ أَخَا أَبِي الْقُعَيْسِ اسْتَأْذَنَ عَلَيْهَا فَذَكَرَ نَحْوَهُ

3561-.../6- Bana Ebu Rabî' ez-Zehrânî de tahdis etti, bize Hammâd -yani b. Zeyd- tahdis etti, bize Hişam bu isnâd ile tahdis ettiğine göre Ebu'l-Kuays'ın kardeşi Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın yanına girmek üzere izin istedi ve hadisi buna yakın olarak zikretti. [632]

630 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16659
631 Tirmizi, 1148; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16982
632 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16869

٣٥٦٢-.../٧- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ هِشَامٍ بِهَذَا الإِسْنَادِ نَحْوَهُ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ اسْتَأْذَنَ عَلَيْهَا أَبُو الْقُعَيْسِ

3562-.../7- Bize Yahya b. Yahya da tahdis etti, bize Muaviye, Hişam'dan bu isnâd ile buna yakın olarak haber verdi ancak o rivâyetinde: Ebu'l-Kuays yanına girmek üzere izin istedi, dedi. [633]

Şerh

(3556-3562 numaralı hadisler)

(3558) "Âişe'den rivâyete göre o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e Ebu'l-Kuays'ın kardeşi Eflah'ın yanına girmek üzere izin istediğini ona haber verdi. Kendisi ise süt amcası idi." Müslim bundan önceki babın baş tarafında (3553) Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan: Ey Allah'ın Rasûlü -süt amcasını kastederek- filan kişi hayatta olsaydı yanıma girebilir miydi? dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Evet, şüphesiz doğum neyi haram kılıyorsa süt emmek de onu haram kılar"* buyurdu şeklindeki hadisini zikretmektedir.

İlim adamları burada sözü edilen Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın amcası hakkında ihtilaf etmişlerdir. Ebu'l-Hasan el-Kâbisî dedi ki: Âişe'nin iki süt amcası vardı. Birisi babası Ebu Bekir (radıyallâhu anh)'ın süt kardeşi olup kendisi Ebu Bekir (radıyallâhu anh) ile birlikte aynı kadından süt emmişti. İkincisi ise babasının süt kardeşi olan Ebu'l-Kuays'dır. Ebu'l-Kuays onun süt babası, kardeşi Eflah ise onun amcasıdır. Onun bir süt amcasının olduğu dahi söylenmiş ise de bu bir yanlışlıktır. Çünkü birinci hadiste sözkonusu edilen süt amcası ölmüş bulunuyordu. Bu ikinci hadiste ise hayatta olup izin almak üzere gelen amcasıdır . O halde doğrusu el- el- Kâbisî'nin dediğidir. Kadı Iyaz iki görüşü de sözkonusu ettikten sonra şunları söylemektedir: el- Kâbisî'nin doğru olma ihtimali daha yüksektir. Çünkü eğer tek bir kişi olsaydı onun hükmünü ilk defada anlamış olacak ve bundan sonra artık perde arkasına girmez ve örtünmezdi. Eğer iki amcası olduğuna göre ölenin durumunu nasıl sormuş olabilir ve aynı zamanda Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ona, o, onun amcası olur onun yanına girebilir diye bildirmiş. Kendisi de Ebu'l-Kuays'ın kardeşi olan diğer amcasından örtünmüş ve nihayet Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona bu senin amcandır senin yanına girsin diye bildirmiş bulunuyor. Neden iki sorudan birisi ile yetinmemiştir denilecek olursa cevap şudur: Bunlardan birisinin ebeveynden birisinden amcası, diğerinin ise her ikisinden amcası ya da büyük amcası, diğerinin ise daha yakın (küçük) amcası olması ya da buna

633 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17224

benzer bir farklılık bulunduğundan ötürü mübahlığın daha önce kendisi hakkında soru sorulan niteliğe sahip kişiye özel olduğundan çekinmiş olabilir. Allah en iyi bilendir.

(3556) "Âişe'den rivâyete göre Ebu'l-Kuays'ın kardeşi Eflah gelip yanına girmek için izin istedi." Bir diğer rivâyette ise (3557): "Eflah b. Ebu'l-Kuays" denilirken diğer rivâyette (3563) "Süt amcam Ebu'l-Ca'd yanıma girmek için izin istedi, ben de onu geri çevirdim. Hişam bana: O, Ebu'l-Kuays'dır dedi." Bir rivâyette de (3565) "Eflah b. Kuays" denilmektedir. Hafızların dedikleri üzere doğrusu birinci rivâyettir. Müslim'in de babtaki hadislerde tekrarladığı odur. Hadis kitaplarında ve başka kaynaklarda bilinen de onun süt amcasının Ebu'l-Kuays'ın kardeşi Eflah olduğudur. Eflah'ın künyesi ise Ebu'l-Ca'd'dır. Kuays, kaf harfi ötreli, ayn harfi fethalı ve sin iledir.

"Ellerin toprağa değsin" tabirinin şerhi daha önce Gusül Kitabı'nda geçmiş bulunmaktadır.

٣٥٦٣-٨/٨- وَحَدَّثَنِي الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُلْوَانِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ قَالَا أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ عَنْ عَطَاءٍ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ أَنَّ عَائِشَةَ أَخْبَرَتْهُ قَالَتْ اسْتَأْذَنَ عَلَيَّ عَمِّي مِنْ الرَّضَاعَةِ أَبُو الْجَعْدِ فَرَدَدْتُهُ قَالَ لِي هِشَامٌ إِنَّمَا هُوَ أَبُو الْقُعَيْسِ فَلَمَّا جَاءَ النَّبِيُّ ﷺ أَخْبَرْتُهُ بِذَلِكَ قَالَ فَهَلَّا أَذِنْتِ لَهُ تَرِبَتْ يَمِينُكِ أَوْ يَدُكِ

3563-8/8- Bana el-Hasen b. Ali el-Hülvâni ve Muhammed b. Râfi' de tahdis edip dediler ki: Bize Abdurrezzak haber verdi, bize İbn Cureyc, Atâ'dan haber verdi, bana Urve b. ez-Zubeyr'in haber verdiğine göre Âişe kendisine haber verip dedi ki: Süt amcam Ebu'l-Ca'd yanıma girmek için izin istedi. Ben onu geri çevirdim. Hişam bana: O Ebu'l-Kuays'dır dedi. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) gelince ben de bunu ona haber verdim. Allah Rasûlü: *"Neden ona izin vermedin ki sağ elin -yahut elin- toprağa değsin"* buyurdu. [634]

٣٥٦٤-٩/٩- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ عَنْ عِرَاكٍ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا أَخْبَرَتْهُ أَنَّ عَمَّهَا مِنْ الرَّضَاعَةِ يُسَمَّى أَفْلَحَ اسْتَأْذَنَ عَلَيْهَا فَحَجَبَتْهُ فَأَخْبَرَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ لَهَا لَا تَحْتَجِبِي مِنْهُ فَإِنَّهُ يَحْرُمُ مِنْ الرَّضَاعَةِ مَا يَحْرُمُ مِنْ النَّسَبِ

634 Nesai, 3314; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16375

3564-9/9- Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti, bize Leys tahdis etti, (H.) Bize Muhammed b. Rumh da tahdis etti, bize Leys, Yezid b. Ebu Habib'den haber verdi, o İrak'den, o Urve'den, o Âişe'den kendisine şunu haber verdiğini rivâyet etti: Eflah adındaki süt amcası huzuruna girmek için izin istedi ama onu hicabın arkasına aldı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e haber verince ona: *"Ondan dolayı hicabın arkasına geçme. Çünkü nesebten haram olan süt emmekten dolayı da haram olur"* buyurdu. [635]

٣٥٦٥-١٠/١٠- وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ الْحَكَمِ عَنْ عِرَاكِ بْنِ مَالِكٍ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ اسْتَأْذَنَ عَلَيَّ أَفْلَحُ بْنُ قُعَيْسٍ فَأَبَيْتُ أَنْ آذَنَ لَهُ فَأَرْسَلَ إِنِّي عَمُّكِ أَرْضَعَتْكِ امْرَأَةُ أَخِي فَأَبَيْتُ أَنْ آذَنَ لَهُ فَجَاءَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لَهُ فَقَالَ لِيَدْخُلْ عَلَيْكِ فَإِنَّهُ عَمُّكِ

3565-10/10- Bize Ubeydullah b. Muaz el-Anberî de tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Şu'be, el-Hakem'den tahdis etti, o İrak b. Malik'den, o Urve'den, o Âişe'den şöyle dediğini rivâyet etti: Eflah b. Kuays yanıma girmek için izin istedi. Ben ona izin vermeyi kabul etmedim. Bu sefer ben senin amcanım. Kardeşimin hanımı sana süt emzirmişti diye haber gönderdi. Yine ona izin vermeyi kabul etmedim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) gelince bunu ona söyledim. O: *"Senin yanına girsin, çünkü o senin amcandır"* buyurdu. [636]

٣/٢٧- بَاب تَحْرِيمِ ابْنَةِ الْأَخِ مِنْ الرَّضَاعَةِ

3/27- SÜT ERKEK KARDEŞİN KIZININ HARAM KILINDIĞI BABI

٣٥٦٦-١/١١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ وَاللَّفْظُ لِأَبِي بَكْرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ سَعْدِ بْنِ عُبَيْدَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَلِيٍّ قَالَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ مَا لَكَ تَنَوَّقُ فِي قُرَيْشٍ وَتَدَعُنَا فَقَالَ وَعِنْدَكُمْ شَيْءٌ قُلْتُ نَعَمْ بِنْتُ حَمْزَةَ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِنَّهَا لَا تَحِلُّ لِي إِنَّهَا ابْنَةُ أَخِي مِنْ الرَّضَاعَةِ

---

635 Buhari, 2644 -buna yakın-; Nesai, 3301, 3318; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16369
636 3564 numaralı hadisin kaynakları

3566-11/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Zuheyr b. Harb ve Muhammed b. el-Alâ -ki lafız Ebu Bekir'e aittir- tahdis edip dediler ki: Bize Ebu Muaviye, A'meş'den tahdis etti, o Sa'd b. Ubeyde'den, o Ebu Abdurrahman'dan, o Ali (radıyallâhu anh)'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Ey Allah'ın Rasûlü! Neden bizi bırakıp hep Kureyş'i seçiyorsun? dedim. O: *"Peki sizde bir şey var mı?"* buyurdu. Ben: Hamza'nın kızı dedim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"O bana helal olmaz. Çünkü o benim süt kardeşimin kızıdır"* buyurdu. [637]

Şerh

"Hep Kureyş'i seçiyorsun" yani hep onlardan seçiyorsun ve onlardan seçmekte de oldukça ileri gidiyorsun. Kadı Iyaz dedi ki: Bazısı bu kelimeyi iki te ile ve ikincisi de ötreli olmak üzere zaptetmişlerdir ki o zaman, meylediyorsun demek olur.

٣٥٦٧-.../٢- وَحَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ جَرِيرٍ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْمُقَدَّمِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ عَنْ سُفْيَانَ كُلُّهُمْ عَنْ الْأَعْمَشِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

3567-.../2- Bize Osman b. Ebu Şeybe ve İshak b. İbrahim, Cerir'den tahdis etti (H.) Bize İbn Numeyr tahdis etti, bize babam tahdis etti, (H.) Bize Muhammed b. Ebu Bekr el-Mukaddemî de tahdis etti, bize Abdurrahman b. Mehdi, Süfyan'dan tahdis etti, hepsi A'meş'den bu isnâd ile aynısını rivâyet etti.[638]

٣٥٦٨-١٢/٣- وَحَدَّثَنَا هَدَّابُ بْنُ خَالِدٍ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ عَنْ جَابِرِ بْنِ زَيْدٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أُرِيدَ عَلَى ابْنَةِ حَمْزَةَ فَقَالَ إِنَّهَا لَا تَحِلُّ لِي إِنَّهَا ابْنَةُ أَخِي مِنْ الرَّضَاعَةِ وَيَحْرُمُ مِنْ الرَّضَاعَةِ مَا يَحْرُمُ مِنْ الرَّحِمِ

3568-12/3- Bize Heddâb b. Halid de tahdis etti, bize Hemmâm tahdis etti, bize Katâde, Cabir b. Zeyd'den tahdis etti, o İbn Abbas'dan rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Hamza'nın kızı ile evlenmesi istendi, o: *"O bana helal olmaz. Çünkü o benim süt kardeşimin kızıdır. Ayrıca rahim akrabalığından dolayı ne haram oluyorsa süt emmekten dolayı da haram olur"* buyurdu. [639]

637 Nesai, 3304; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10171
638 3566 numaralı hadisin kaynakları
639 Buhari, 2645, 5100; Nesai, 3305, 3306; İbn Mace, 1938; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5378

Şerh

"Bize Heddâb tahdis etti." Buna Hudbe de denilir. Daha önce açıklaması birkaç defa geçmiş bulunmaktadır.

"Hamza'nın kızı ile evlenmesi istendi." Yani ona evlenmesi söylendi.

٣٥٦٩-١٣/٤- وَحَدَّثَنَاه زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى وَهُوَ الْقَطَّانُ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ مِهْرَانَ الْقُطَعِيُّ حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ عُمَرَ جَمِيعًا عَنْ شُعْبَةَ ح وَحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي عَرُوبَةَ كِلَاهُمَا عَنْ قَتَادَةَ بِإِسْنَادِ هَمَّامٍ سَوَاءً غَيْرَ أَنَّ حَدِيثَ شُعْبَةَ انْتَهَى عِنْدَ قَوْلِهِ ابْنَةُ أَخِي مِنْ الرَّضَاعَةِ وَفِي حَدِيثِ سَعِيدٍ وَإِنَّهُ يَحْرُمُ مِنْ الرَّضَاعَةِ مَا يَحْرُمُ مِنْ النَّسَبِ وَفِي رِوَايَةِ بِشْرِ بْنِ عُمَرَ سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ زَيْدٍ

3569-13/4- Bunu bize Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bana Yahya -ki o b. el-Kattân'dır- tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. Yahya b. Mihrân el-Kutaî de tahdis etti, bize Bişr b. Ömer tahdis etti, hepsi Şu'be'den rivâyet etti (H.) Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Ali b. Mushir, Said b. Ebu Arûbe'den tahdis etti, ikisi Katâde'den Hemmâm'ın isnâdı ile aynen rivâyet etti. Ancak Şu'be'nin rivâyet ettiği hadis, "süt kardeşimin kızıdır" ibaresi ile sona ermekte iken, Said'in hadisi rivâyetinde: "Hiç şüphesiz nesebten ne haram oluyorsa süt emmekten dolayı da haram olur" denilmektedir. Bişr b. Ömer'in rivâyetinde ise: Cabir b. Zeyd'i dinledim, denilmektedir. [640]

Şerh

"Muhammed b. Yahya b. Mihrân el-Kutaî" kaf harfi ötreli, tı harfi fethalı olarak bilinen bir kabile olan Kutay'a'ya mensubtur. Kutay'a da b. Abs b. Buğayz b. Reys b. Gatafan b. Sa'd b. Kays b. Aylân'dır.

"Her ikisi Katâde'den" buradaki her ikisi anlamındaki lafız bazı nüshalarda "kileyhimâ" şeklinde bazılarında da "kilâhumâ" şeklinde diye kaydedilmiştir. Kullanılan ve meşhur olan budur. Ama birincisi de sahihtir. Bundan önce bu şerhin mukaddimesindeki fasıllarda buna dair açıklama geçmiş bulunmaktadır.

"Bişr'in rivâyetinde de: Cabir b. Zeyd'i dinledim" ibaresi de şu demektir. Yani Bişr'in rivâyetinde Katâde dedi ki: Cabir b. Zeyd'i dinledim. Bu ise

640 3568 numaralı hadisin kaynakları

açıklamaya ihtiyacı olan hususlardan birisidir. Çünkü Katâde tedlis yapan bir ravidir. Birinci rivâyette ise Katâde Cabir'den denilmiştir. Bilindiği üzere tedlis yapan bir kimsenin an lafzını kullanarak rivâyeti o hadisi sema yoluyla aldığı sabit olmadıkça delil gösterilmez. Böylelikle Müslim onun semaının sabit olduğuna dikkat çekmektedir.

٣٥٧٠-١٤/٥- وَحَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ وَأَحْمَدُ بْنُ عِيسَى قَالَا حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي مَخْرَمَةُ بْنُ بُكَيْرٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مُسْلِمٍ يَقُولُ سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ مُسْلِمٍ يَقُولُ سَمِعْتُ حُمَيْدَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ يَقُولُ سَمِعْتُ أُمَّ سَلَمَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ تَقُولُ قِيلَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَيْنَ أَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ عَنِ ابْنَةِ حَمْزَةَ أَوْ قِيلَ أَلَا تَخْطُبُ بِنْتَ حَمْزَةَ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ قَالَ إِنَّ حَمْزَةَ أَخِي مِنَ الرَّضَاعَةِ

3570-14/5- Bize Harun b. Said el-Eylî ve Ahmed b. İsa da tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb tahdis etti, bana Mahreme b. Bukeyr babasından şöyle dediğini haber verdi: Abdullah b. Müslim'i şöyle derken dinledim: Muhammed b. Müslim'i şöyle derken dinledim: Humeyd b. Abdurrahman'ı şöyle derken dinledim: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Um Seleme'yi şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e: Ey Allah'ın Rasûlü! Hamza'nın kızı hakkında ne dersin, ya da: Hamza b. Abdulmuttalib'in kızına talib olmaz mısın? denildi. O: *"Şüphesiz Hamza benim süt kardeşimdir"* buyurdu. [641]

Şerh:

"Bana Mahreme b Bukeyr babasından şöyle dediğini haber verdi... Um Seleme'yi şöyle derken dinledim." Bu isnadda tabiinden dört kişi bulunmaktadır. Bunların ilki Bukeyr b. Abdullah b. el-Eşec'dir. Ashab-ı kiramdan bir topluluktan hadis rivâyet etmiştir.

İkincisi Abdullah b. Müslim ez-Zührî'dir. Meşhur Zührî'nin kardeşidir. Bu da tabiin olup İbn Ömer'den ve daha başka sahabelerden hadis dinlemiştir. Kardeşi meşhur ez-Zührî'den daha büyüktür.

Üçüncüsü ise meşhur Muhammed b. Müslim ez-Zührî'dir ve az önce zikrettiğimiz gibi ondan rivâyet nakleden Abdullah'ın kardeşidir.

641 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 18148

Dördüncüsü ise Humeyd b. Abdurrahman b. Avf'dır. Kendisi de ez-Zührî'de tabiinden meşhur iki kişidir.

Ayrıca isnada, isnad ilminin üç inceliği vardır. Birincisi biri diğerinden rivâyet nakleden dört tabiinin bir arada bulunması, ikincisi burada yaşça büyük olanın yaşça küçük olandan rivâyetinin bulunması, çünkü Abdullah kardeşi Muhammed'den yaşça daha büyüktür, üçüncüsü ise kardeşin kardeşinden rivâyeti vardır.

٤/٢٨- بَاب تَحْرِيمِ الرَّبِيبَةِ وَأُخْتِ الْمَرْأَةِ

4/28- ÜVEY KIZIN VE BALDIZIN HARAM KILINDIĞI BABI

٣٥٧١-١٥/١- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ أَخْبَرَنَا هِشَامٌ أَخْبَرَنِي أَبِي عَنْ زَيْنَبَ بِنْتِ أُمِّ سَلَمَةَ عَنْ أُمِّ حَبِيبَةَ بِنْتِ أَبِي سُفْيَانَ قَالَتْ دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقُلْتُ لَهُ هَلْ لَكَ فِي أُخْتِي بِنْتِ أَبِي سُفْيَانَ فَقَالَ أَفْعَلُ مَاذَا قُلْتُ تَنْكِحُهَا قَالَ أَوَ تُحِبِّينَ ذَلِكِ قُلْتُ لَسْتُ لَكَ بِمُخْلِيَةٍ وَأَحَبُّ مَنْ شَرِكَنِي فِي الْخَيْرِ أُخْتِي قَالَ فَإِنَّهَا لَا تَحِلُّ لِي قُلْتُ فَإِنِّي أُخْبِرْتُ أَنَّكَ تَخْطُبُ دُرَّةَ بِنْتَ أَبِي سَلَمَةَ قَالَ بِنْتَ أُمِّ سَلَمَةَ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ لَوْ أَنَّهَا لَمْ تَكُنْ رَبِيبَتِي فِي حِجْرِي مَا حَلَّتْ لِي إِنَّهَا ابْنَةُ أَخِي مِنَ الرَّضَاعَةِ أَرْضَعَتْنِي وَأَبَاهَا ثُوَيْبَةُ فَلَا تَعْرِضْنَ عَلَيَّ بَنَاتِكُنَّ وَلَا أَخَوَاتِكُنَّ

3571-15/1- Bize Ebu Kureyb Muhammed b. el-Alâ tahdis etti, bize Ebu Üsâme tahdis etti, bize Hişam haber verdi, bana babam Um Seleme'nin kızı Zeyneb'den haber verdi, o Ebu Süfyan'ın kızı Um Habibe'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanıma girdi. Ben ona: Kızkardeşim Ebu Süfyan'ın kızı hakkında ne dersin, dedim. O: *"Ne yapacağım"* buyurdu. Ben: Onu nikâhlarsın, dedim. Allah Rasûlü: *"Peki bu hoşuna gider mi?" diye* sordu. Ben: Zaten sen yalnız bana ait değilsin ki. Hayırda da bana ortak olmasını en çok sevdiğim kişi kızkardeşimdir, dedim. O: *"O bana helal değildir"* buyurdu. Ben: Ama aldığım habere göre sen Ebu Seleme'nin kızı Dürre'ye talib olacakmışsın, dedim. O: *"Um Seleme'nin kızı mı"* buyurdu. Ben, evet deyince o: *"Eğer o benim himayemde benim üvey kızım olma-*

saydı dahi yine bana helal olmazdı. Çünkü o benim süt kardeşimin kızıdır. Süveybe bana ve babasına süt emzirmişti. O halde ne kızlarınızı ne kızkardeşlerinizi bana teklif etmeyin" buyurdu.[642]

Şerh

"Zaten sen yalnız bana ait değilsin ki." Yani ben kuması olmayan ve hep seninle başbaşa kalan birisi değilim ki demektir.

Hayırda bana ortak olmasını en sevdiğim kişi kızkardeşimdir." Yani sende seninle birlikte olmakta dünya ve ahiret hayırlarında senden yararlanmakta en çok ortak olmasını sevdiğim kişi odur.

"Ebu Seleme'nin kızı Dürre'ye talib olmuşsun." Dürre adının dal harfi, re harfi şeddeli okunacağında görüş ayrılığı yoktur. Kadı Iyaz'ın Müslim'in ravilerinden bazılarından bunu zel harfi fethalı olarak "zerre" diye zaptedenlerin bu zaptı bir tashiftir ve böyle olduğunda şüphe yoktur.

"Um Seleme'nin kızı mı dedi, evet dedim." Bu işi sağlam tutmak, emin olmak ve başkasının kastedildiği ihtimalini ortadan kaldırmak maksadıyla sorulmuş bir sorudur.

"Eğer o benim himayemde, benim üvey kızım olmasaydı dahi bana helal olmazdı. Çünkü o benim süt kardeşimin kızıdır." Yani o iki sebebten dolayı bana haramdır. Birisi benim üvey kızım olması, diğeri kardeşimin kızı olmasıdır. Eğer bu iki sebebten birisi olmasa dahi diğeri dolayısıyla haram olur. Rabibe, ıslah ve düzeltmek demek olan "rab"den türetilmiş zevcenin kızına denilir. Çünkü üvey babası onun işlerini görüp gözetir, hallerini düzeltir. Bazı fıkıh kitaplarında bunun terbiyeden türemiş olduğu kaydedilmekte ise bu fahiş bir yanlışlıktır. Çünkü iştikakın şartlarından birisi de asli harflerin ittifak etmesidir. Ama kelimenin lâm'ı olan son harf burada farklıdır. Çünkü "rabb"in sonu be iken "rabbe"nin sonu ye dir. Allah en iyi bilendir.

"Hacr: himaye" ha harfi fethalı da kesreli de (Hicr) diye söylenebilir. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in *"o benim himayemdeki üvey kızım"* buyruğu Davud ez-Zahiri'nin, üvey kız ancak annesinin kocasının himayesinde bulunması halinde haram olur şeklindeki görüşünün lehine bir delildir. Onun görüşüne göre eğer üvey kız annesinin kocasının (üvey babasının) himayesinde değilse ona helal olur. Bu da yüce Allah'ın: *"Ve himayenizde bulunan üvey kızlarınız"* (Nisa, 23) buyruğuna da uygundur. Ama Davud'un

642 Buhari, 5101, 5106, 5107, 5123 -muhtasar olarak-, 5372; Nesai, 3284, 3285, 3286 -muhtasar olarak-, 3287; İbn Mace, 1939; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15875

dışında bütün ilim adamlarının benimsediği kanaate göre üvey kız ister üvey babasının himayesinde bulunsun ister bulunmasın haramdır. İlim adamlarımız der ki: Eğer getirilen kayıt çoğunlukla görülen hal olduğu için belli bir sebebe bağlı ise bunun kendisi ile amel etmeyi gerektirecek bir mefhumu olmaz. Bu sebeple hüküm sadece ona münhasır kabul edilmez. Bunun bir benzeri yüce Allah'ın: *"Açlık korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyiniz"* (En'am, 151) buyruğudur. Bilindiği gibi bu sebep olmaksızın dahi onları öldürmek haramdır. Ama açlık korkusu kaydının yer alması çoğunlukla görülenin bu olmasından dolayıdır. Yine yüce Allah'ın: *"Eğer iffetlerini korumak isterlerse cariyelerinizi fuhşa zorlamayınız"* (Nur, 33) buyruğu da bunun gibidir. Kur'ân-ı Kerim'de buna benzer pek çoktur.

"Süveybe bana ve babasına süt emzirmişti." Yani ben ve onun babası Ebu Seleme Süveybe'den süt emmiştik. Kendisi ise Ebu Leheb'in azadlı cariyesi idi. Hâlime es-Sa'diye (r.anha)'dan önce ondan süt emmişti.

"Artık kızlarınızı da kızkardeşlerinizi de bana teklif etmeyiniz." Bu Um Habibe'nin kızkardeşi ile Um Seleme'nin kızına bir işarettir.

Burada sözkonusu olan Um Habibe'nin kızkardeşinin adı Azze'dir. Diğer rivâyette bunun adını vermektedir. Bu da Um Habibe'nin o zaman henüz iki kız kardeşin aynı nikâh altında bulundurulmasının haram olduğunu bilmemesi şeklinde yorumlanır. Aynı şekilde Um Seleme'nin kızını teklif etmesinden de üvey kızın haram olduğunu bilmediği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte Hamza'nın kızını teklif etmesinde de süt kardeşin kızının haram kılındığını bilmediğini yahut da Hamza'nın Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in süt kardeşi olduğunu bilmediğini göstermektedir. Allah en iyi bilendir.

٣٥٧٢-.../٢- وَحَدَّثَنِيهِ سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ زَكَرِيَّاءَ بْنِ أَبِي زَائِدَةَ ح وَحَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ حَدَّثَنَا الْأَسْوَدُ بْنُ عَامِرٍ أَخْبَرَنَا زُهَيْرٌ كِلَاهُمَا عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ سَوَاءً

3572-.../2- Bunu bana Süveyd b. Said de tahdis etti, bize Yahya b. Zekeriyya b. Ebu Zaide tahdis etti. (H.) Bize Amr en-Nâkid de tahdis etti, bize Esved b. Âmir tahdis etti, bize Zuheyr haber verdi, ikisi Hişam b. Urve'den bu isnâd ile aynısını rivâyet etti. [643]

643 3571 numaralı hadisin kaynakları

٣٥٧٣-١٦/٣- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحِ بْنِ الْمُهَاجِرِ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ شِهَابٍ كَتَبَ يَذْكُرُ أَنَّ عُرْوَةَ حَدَّثَهُ أَنَّ زَيْنَبَ بِنْتَ أَبِي سَلَمَةَ حَدَّثَتْهُ أَنَّ أُمَّ حَبِيبَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ حَدَّثَتْهَا أَنَّهَا قَالَتْ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَا رَسُولَ اللَّهِ انْكِحْ أُخْتِي عَزَّةَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَتُحِبِّينَ ذَلِكِ فَقَالَتْ نَعَمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَسْتُ لَكَ بِمُخْلِيَةٍ وَأَحَبُّ مَنْ شَرِكَنِي فِي خَيْرٍ أُخْتِي فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَإِنَّ ذَلِكِ لَا يَحِلُّ لِي قَالَتْ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَإِنَّا نَتَحَدَّثُ أَنَّكَ تُرِيدُ أَنْ تَنْكِحَ دُرَّةَ بِنْتَ أَبِي سَلَمَةَ قَالَ بِنْتَ أَبِي سَلَمَةَ قَالَتْ نَعَمْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَوْ أَنَّهَا لَمْ تَكُنْ رَبِيبَتِي فِي حِجْرِي مَا حَلَّتْ لِي إِنَّهَا ابْنَةُ أَخِي مِنَ الرَّضَاعَةِ أَرْضَعَتْنِي وَأَبَا سَلَمَةَ ثُوَيْبَةُ فَلَا تَعْرِضْنَ عَلَيَّ بَنَاتِكُنَّ وَلَا أَخَوَاتِكُنَّ

3573-16/3- Bize Muhammed b. Rumh b. el-Muhacir tahdis etti, bize Leys, Yezid b. Ebu Habib'den haber verdiğine göre Muhammed b. Şihâb yazdığı mektubunda zikrettiğine göre Urve kendisine şunu tahdis etmiştir: Ebu Seleme'nin kızı Zeyneb kendisine şunu tahdis etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Um Habibe'nin kendisine tahdis ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e: Ey Allah'ın Rasûlü! Kızkardeşim Azze'yi nikâhla dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bu hoşuna gider mi?"* buyurdu. Um Habibe: Evet ey Allah'ın Rasûlü! Zaten sen yalnız bana ait değilsin ki ve ayrıca bir hayırda bana ortak olmasını en çok sevdiğim kişi kızkardeşimdir, dedi.

Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bu bana helal değildir"* buyurdu. (Um Habibe) dedi ki: Bu sefer ben: Ey Allah'ın Rasûlü biz kendi aramızda senin Um Seleme'nin kızı Durre'yi nikâhlamak istediğini konuşuyoruz dedim. O: *"Ebu Seleme'nin kızı mı"* buyurdu. Um Habibe: Evet dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Eğer o benim himayemde üvey kızım olmasaydı yine de bana helal olmazdı. Çünkü o benim süt kardeşimin kızıdır. Süvebye beni ve babasını emzirmişti. Bu sebeple artık ne kızlarınızı ne de kızkardeşlerinizi teklif ediniz"* buyurdu. [644]

٣٥٧٤-.../٤- وَحَدَّثَنِيهِ عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبِ بْنِ اللَّيْثِ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي حَدَّثَنِي عُقَيْلُ بْنُ خَالِدٍ ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنِي يَعْقُوبُ بْنُ

644 3571 numaralı hadisin kaynakları

إِبْرَاهِيمَ الزُّهْرِيُّ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ مُسْلِمٍ كِلَاهُمَا عَنْ الزُّهْرِيِّ بِإِسْنَادِ ابْنِ أَبِي حَبِيبٍ نَحْوَ حَدِيثِهِ وَلَمْ يُسَمِّ أَحَدٌ مِنْهُمْ فِي حَدِيثِهِ عَزَّةَ غَيْرُ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ

3574-.../4- Bunu bana Abdulmelik b. Şuayb b. el-Leys de tahdis etti, bana babam dedemden tahdis etti, bana Ukayl b. Halid tahdis etti (H.) Bize Abd b. Humeyd de tahdis etti, bana Yakub b. İbrahim ez-Zührî haber verdi, bize Muhammed b. Abdullah b. Müslim tahdis etti, her ikisi ez-Zührî'den İbn Ebu Habib'in kendisinden rivâyet ettikleri isnâd ile onun hadisine yakın olarak rivâyet etti. Ama -Yezid b. Ebu Habib'den başka- onlardan kimse hadisinde Azze adını zikretmedi. [645]

٥/٢٩- بَاب فِي الْمَصَّةِ وَالْمَصَّتَانِ

5/29- BİR DEFA VE İKİ DEFA EMMEK HAKKINDA BİR BAB

٣٥٧٥-١٧/١- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ ح وَحَدَّثَنَا سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا مُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ كِلَاهُمَا عَنْ أَيُّوبَ عَنْ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَقَالَ سُوَيْدٌ وَزُهَيْرٌ إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لَا تُحَرِّمُ الْمَصَّةُ وَالْمَصَّتَانِ

3575-17/1- Bana Zuheyr b. Harb tahdis etti, bize İsmail b. İbrahim tahdis etti, (H.) Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr de tahdis etti, bize İsmail tahdis etti, (H.) Bana Süveyd b. Said de tahdis etti, bize Mu'temir b. Süleyman tahdis etti, ikisi Eyyub'dan, o İbn Ebu Muleyke'den, o Abdullah b. ez-Zubeyr'den, o Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: -Süveyd b. Said ve Zuheyr ise: Muhakkak Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu dediler:- *"Bir emiş ile iki emiş haram kılmaz."*[646]

---

645 3571 numaralı hadisin kaynakları

646 Ebu Davud, 2063; Tirmizi, 1150; Nesai, 3310; İbn Mace, 1941; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16189

٣٥٧٦-١٨/٢- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ كُلُّهُمْ عَنْ الْمُعْتَمِرِ وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى أَخْبَرَنَا الْمُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ أَيُّوبَ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي الْخَلِيلِ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْحَارِثِ عَنْ أُمِّ الْفَضْلِ قَالَتْ دَخَلَ أَعْرَابِيٌّ عَلَى نَبِيِّ اللهِ ﷺ وَهُوَ فِي بَيْتِي فَقَالَ يَا نَبِيَّ اللهِ إِنِّي كَانَتْ لِي امْرَأَةٌ فَتَزَوَّجْتُ عَلَيْهَا أُخْرَى فَزَعَمَتْ امْرَأَتِي الْأُولَى أَنَّهَا أَرْضَعَتْ امْرَأَتِي الْحُدْثَى رَضْعَةً أَوْ رَضْعَتَيْنِ فَقَالَ نَبِيُّ اللهِ ﷺ لَا تُحَرِّمُ الْإِمْلَاجَةُ وَالْإِمْلَاجَتَانِ قَالَ عَمْرٌو فِي رِوَايَتِهِ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ نَوْفَلٍ

3576-18/2- Bana Yahya b. Yahya, Amr en-Nâkid ve İshak b. İbrahim hepsi el-Mu'temir'den -lafız Yahya'ya ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize el-Mu'temir b. Süleyman, Eyyub'dan haber verdi. O Ebu Halil'den tahdis etti, o Abdullah b. el-Hâris'den, o Um el-Fadl'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Bir bedevi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) benim hanemde iken yanına girdi ve : Ey Allah'ın Nebisi! Benim bir zevcem vardı. Onun üzerine bir başka kadınla evlendim. Benim birinci eşim benim yeni eşimi bir ya da iki defa süt emzirdiğini iddia etti, dedi. Allah'ın Nebi'si bunun üzerine: *"Bir emiş de iki emiş de haram kılmaz"* buyurdu.

Amr rivâyetinde: Abdullah b. el-Hâris b. Nevfel'den dedi. [647]

٣٥٧٧-١٩/٣- وَحَدَّثَنِي أَبُو غَسَّانَ الْمِسْمَعِيُّ حَدَّثَنَا مُعَاذٌ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ قَتَادَةَ عَنْ صَالِحِ بْنِ أَبِي مَرْيَمَ أَبِي الْخَلِيلِ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْحَارِثِ عَنْ أُمِّ الْفَضْلِ أَنَّ رَجُلًا مِنْ بَنِي عَامِرِ بْنِ صَعْصَعَةَ قَالَ يَا نَبِيَّ اللهِ هَلْ تُحَرِّمُ الرَّضْعَةُ الْوَاحِدَةُ قَالَ لَا

3577-19/3- Bana Ebu Gassân el-Mismaî de tahdis etti, bize Muaz tahdis etti, (H.) Bize İbnu'l-Müsennâ ve İbn Beşşâr da tahdis edip dedi ki: Bize Muaz b. Hişam tahdis etti, bana babam Katâde'den tahdis etti, o Salih b. Ebu Meryem Ebu'l-Halil'den, o Abdullah el-Hâris'den, o Um Fadl'dan rivâyet ettiğine göre Âmir b. Sa'saa oğullarından bir adam: Ey Allah'ın Nebi'si! Tek bir emiş haram kılar mı? dedi. Allah Rasûlü: *"Hayır"* buyurdu. [648]

647 Nesai, 3308; İbn Mace, 1940; Tuhfetu'l-Eşrâf, 18051
648 3576 numaralı hadisin kaynakları

٣٥٧٨-٢٠/٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي عَرُوبَةَ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَبِي الْخَلِيلِ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْحَارِثِ أَنَّ أُمَّ الْفَضْلِ حَدَّثَتْ أَنَّ نَبِيَّ اللهِ ﷺ قَالَ لَا تُحَرِّمُ الرَّضْعَةُ أَوِ الرَّضْعَتَانِ أَوِ الْمَصَّةُ أَوِ الْمَصَّتَانِ

3578-20/4- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Muhammed b. Bişr tahdis etti, bize Said b. Ebu Arûbe, Katâde'den tahdis etti, o Ebu'l-Halil'den, o Abdullah b. el-Hâris'den rivâyet ettiğine göre Um el-Fadl'ın tahdis ettiği üzere Allah'ın Nebi'si: *"Bir ya da iki emiş, veya: bir defa yahut iki defa emmek haram kılmaz"* buyurdu. [649]

٣٥٧٩-٢١/٥- وَحَدَّثَنَاهُ أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ جَمِيعًا عَنْ عَبْدَةَ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنِ ابْنِ أَبِي عَرُوبَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ أَمَّا إِسْحَقُ فَقَالَ كَرِوَايَةِ ابْنِ بِشْرٍ أَوِ الرَّضْعَتَانِ أَوِ الْمَصَّتَانِ وَأَمَّا ابْنُ أَبِي شَيْبَةَ فَقَالَ وَالرَّضْعَتَانِ وَالْمَصَّتَانِ

3579-21/5- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve İshak b. İbrahim de birlikte Abde b. Süleyman'dan tahdis etti, o İbn Ebu Arûbe'den bu isnâd ile rivâyet etti. Ama İshak, İbn Bişr'in rivâyetinde olduğu gibi: *"Yahut iki emiş yahut iki defa emmek"* dedi. İbn Ebu Şeybe ise: *"İki emiş ve iki defa süt emmek"* dedi. [650]

٣٥٨٠-٢٢/٦- وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ السَّرِيِّ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَبِي الْخَلِيلِ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ نَوْفَلٍ عَنْ أُمِّ الْفَضْلِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ لَا تُحَرِّمُ الْإِمْلَاجَةُ وَالْإِمْلَاجَتَانِ

3580-22/6- Bunu bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti, bize Bişr b. es-Serri tahdis etti, bize Hammâd b. Seleme, Katâde'den tahdis etti, o Ebu'l-Halil'den, o Abdullah b. el-Hâris b. Nevfel'den o Um el-Fadl'dan o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Bir ve iki defa emmek haram kılmaz"* buyurdu. [651]

649 3576 numaralı hadisin kaynakları
650 3576 numaralı hadisin kaynakları
651 3576 numaralı hadisin kaynakları

٣٥٨١-٢٣/٧- حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ الدَّارِمِيُّ حَدَّثَنَا حَبَّانُ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ عَنْ أَبِي الْخَلِيلِ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْحَارِثِ عَنْ أُمِّ الْفَضْلِ سَأَلَ رَجُلٌ النَّبِيَّ ﷺ أَتُحَرِّمُ الْمَصَّةُ فَقَالَ لَا

3581-23/7- Bana Ahmed b. Said ed-Dârimî tahdis etti, bize Habbân tahdis etti, bize Hemmâm tahdis etti, bize Katâde, Ebu'l-Halil'den tahdis etti, o Abdullah b. el-Hâris'den, o Um el-Fadl'dan rivâyet ettiğine göre bir adam Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e: Bir defa emmek haram kılar mı? diye sordu. Allah Rasûlü: *"Hayır"* buyurdu. [652]

٦/٣٠- بَاب التَّحْرِيمِ بِخَمْسِ رَضَعَاتٍ

6/30- BEŞ DEFA SÜT EMMEK SEBEBİYLE HARAM KILMA BABI

٣٥٨٢-١/٢٤ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ عَنْ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا قَالَتْ كَانَ فِيمَا أُنْزِلَ مِنْ الْقُرْآنِ عَشْرُ رَضَعَاتٍ مَعْلُومَاتٍ يُحَرِّمْنَ ثُمَّ نُسِخْنَ بِخَمْسٍ مَعْلُومَاتٍ فَتُوُفِّيَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَهُنَّ فِيمَا يُقْرَأُ مِنْ الْقُرْآنِ

3582-24/1- Bize Yahya b. Yahya da tahdis edip dedi ki: Malik'e Abdullah b. Ebu Bekir'den rivâyetini okudum, o Amre'den, o Âişe'den şöyle dediğini rivâyet etti: Kur'ân'dan indirilen buyruklar arasında: *"Bilinen on defa süt emmek haram kılar"* buyruğu vardı. Sonra bunlar *"bilinen beş defa"* ile nesh edildi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) vefat ettiğinde bunlar Kur'ân-ı Kerim'de okunan buyruklar arasında idi. [653]

٣٥٨٣-٢/٢٥- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْلَمَةَ الْقَعْنَبِيُّ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ عَنْ يَحْيَى وَهُوَ ابْنُ سَعِيدٍ عَنْ عَمْرَةَ أَنَّهَا سَمِعَتْ عَائِشَةَ تَقُولُ وَهِيَ تَذْكُرُ الَّذِي يُحَرِّمُ مِنْ الرَّضَاعَةِ قَالَتْ عَمْرَةُ فَقَالَتْ عَائِشَةُ نَزَلَ فِي الْقُرْآنِ عَشْرُ رَضَعَاتٍ مَعْلُومَاتٍ ثُمَّ نَزَلَ أَيْضًا خَمْسٌ مَعْلُومَاتٌ

652 3576 numaralı hadisin kaynakları

653 Ebu Davud, 2062; Tirmizi, 1150; Nesai, 3307: İbn Mace, 1944 -bu manada-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17897

3583-25/2- Bize Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebî tahdis etti, bize Süleyman b. Bilâl, Yahya'dan -ki o b. Said'dir- tahdis etti, o Amra'dan rivâyet ettiğine göre Âişe (radıyallâhu anhâ)'yı -haram kılan emmeyi söz konusu ederken- şöyle derken dinlemiştir. Amre dedi ki: Âişe dedi ki: Kur'ân-ı Kerim'de: "Bilinen on defa süt emmek" nâzil oldu. Sonra yine "bilinen beş defa" nâzil oldu.[654]

٣٥٨٤-.../٣- وَحَدَّثَنَاه مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ قَالَ سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ قَالَ أَخْبَرَتْنِي عَمْرَةُ أَنَّهَا سَمِعَتْ عَائِشَةَ تَقُولُ بِمِثْلِهِ

3584-.../3- Bunu bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Abdülvehhab tahdis edip dedi ki: Yahya b. Said'i şöyle derken dinledim: Amre'nin bana haber verdiğine göre o Âişe'yi şöyle derken dinlemiştir, deyip hadisi aynen rivâyet etti.[655]

Şerh

(3575-3584 numaralı hadisler)

(3575) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bir defa emmek ve iki defa emmek haram kılmaz"* bir başka rivâyette (3576) *"bir defa emmek ve iki defa emmek haram kılmaz"* bir diğer rivâyette (3577) "Ey Allah'ın Nebi'si, bir defa emmek haram kılar mı dedi, Allah Rasûlü *hayır* buyurdu." Âişe'nin rivâyetinde (3582) dedi ki: Kur'ân-ı Kerim'den indirilen buyruklar arasında bilinen on defa süt emmek haram kılar buyruğu da vardı. Sonra bilinen beş defa ile nesh edildi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) vefat ettiğinde bunlar Kur'ân'dan buyruklar olarak okunuyorlardı."

İmlâce, hemze harfi kesreli olarak bir defa emmek demektir. Mesela: Melece's-sabiyyu ummehu: Küçük çocuk annesini emdi ve emlecethu: (annesi) onu emzirdi denilir.

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) vefat ettiğinde bunlar Kur'ân'dan okunan buyruklar arasında idi." Yani beş defa süt emmek buyruğunun indirilişi oldukça geç zamanlarda olmuştu. Hatta Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) vefat ettiğinde bazı kimseler "beş defa süt emmek" buyruğunu okuyor ve bunu tilavet olunan Kur'ân olarak kabul ediyordu. Buna sebep ise kısa bir süre önce nesh edildiğinden ötürü neshin kendilerine ulaşmamış olması idi. Daha sonra kendilerine bunların nesh edildiği bilgisi ulaşınca bu yaptıklarından vaz geçtiler ve bunun tilavet olunmayacağı üzerinde icma ettiler.

654 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir, Tuhfetu'l-Eşrâf, 17942
655 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir, Tuhfetu'l-Eşrâf, 17942

Nesh üç türlüdür: Biri, hükmü de tilaveti de nesh olunan buyruklar "on defa emmek" gibi. İkincisi tilaveti nesh olmakla birlikte hükmü nesh olmamış olanlar "beş defa emmek" ve "yaşlı erkekle yaşlı kadın zina ettiklerinde onları recm edin" buyrukları gibi. Üçüncüsü ise hükmü nesh olmakla birlikte tilaveti baki kalandır. Çoğunlukla görülen budur. Yüce Allah'ın: *"İçinizden ölüp geriye dul eşler bırakan erkekler, eşleri için, evden çıkarılmaksızın bir yıla kadar geçimlerinin sağlanmasını vasiyet etsinler."* (Bakara, 240) buyruğu bu türdendir. Allah en iyi bilendir.

İlim adamları süt emme hükmünün kendisi ile sabit olduğu miktarın ne olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir. Âişe, Şafii ve Şafii mezhebi âlimleri beş defa süt emmekten daha azı ile sabit olmaz demişlerdir. İlim adamlarının cumhuru ise bir defa süt emmekle sabit olur demişlerdir. Bu görüşü İbnu'l-Munzir, Ali, İbn Mes'ud, İbn Ömer, İbn Abbas, Atâ, Tavus, İbnu'l-Müseyyeb, Hasan, Mekhul, Zührî, Katâde, Hakem, Hammâd, Malik, Evzai, Sevri ve Ebu Hanife (r.anhum)dan rivâyet etmiştir. Ebu Sevr, Ebu Ubeyd, İbnu'l-Munzir ve Davud ise üç defa süt emmekle sabit olur, daha aşağısı ile sabit olmaz demişlerdir.

Şafii ve ona uygun kanaat belirtenler Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın bilinen beş defa süt emmek hadisini delil almışlardır. Malik, yüce Allah'ın: *"Size süt emziren anneleriniz"* (Nisa, 23) buyruğunu delil almıştır. Bu buyrukda ise herhangi bir sayı sözkonusu edilmemiştir. Davud ise bir ve iki defa emmek haram kılmaz hadisinin mefhumunu delil almış ve: Hadis Kur'ân'ı beyan etmektedir, demiştir.

Şafii mezhebi âlimleri Malikilere itiraz ederek şöyle demişlerdir: Eğer âyet-i kerime: *"Size süt emzirenler annelerinizdir"* olsaydı sizin için delil olurdu. Maliki mezhebi âlimleri ise Şafiilere şu şekilde itiraz etmişlerdir: Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın rivâyet ettiği bu hadis size göre de usûl âlimlerinin muhakkiklerine göre de delil gösterilemez. Çünkü Kur'ân vahid haber ile sabit olmaz. Kur'ân olduğu sabit olmayınca vahid haber ile de Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den sabit olamaz. Çünkü vahid habere yerinde bir tenkit yöneltilecek olursa gereğince amel durdurulur. Ayrıca bu (Kur'ân için) alışılmış olan onun mütevatir olarak gelmesi olmakla birlikte ancak âhad rivâyetler halinde gelmişse bu bir şüphe ve tereddüt gerektirir. Allah en iyi bilendir.

Şafiiler, Malikilere bir defa ve iki defa emmek hadisini delil gösterip itiraz etmişlerdir. Malikiler de buna sözkonusu edilmesine gerek görmediğimiz geçersiz bir takım cevaplar vermişlerdir. Ama onlara aldanılır korkusuyla bu

cevaplara dikkat çekmek istiyoruz. Bunlardan birisine göre onların kimi bu rivâyetin nesh edilmiş olduğunu ileri sürmüştür. Bu ise bâtıldır, sadece iddia etmekle sabit olmaz. Bir diğeri: Bazıları ise bu hadisin Âişe'ye mevkuf bir rivâyet olduğunu ileri sürer. Bu da büyük bir hatadır. Aksine bunu Müslim de başkaları da hem Âişe'nin rivâyeti hem Um el-Fadl'ın rivâyeti olarak merfu ve sahih çeşitli yollardan zikretmiş bulunmaktadır. Bir diğer cevapları: Bazıları hadisin muzdarip olduğunu iddia etmiştir. Bu da açık bir yanlışlıktır ve mücerred heva ve heves ile sünnetleri reddetmek cesaretini göstermek, mezhebleri desteklemek için de sünnetin sahih rivâyetlerini zayıf göstermektir. Halbuki emme sayısının şart olduğu hususunda çok sayıda meşhur hadisler gelmiştir ve sahih olan sayının şart olduğudur.

Kadı Iyaz dedi ki: Bazı kimseler istisna teşkil ederek süt emmek ancak on defa emmek ile sabit olur demişlerdir. Bu ise bâtıl ve reddolunan bir görüşdür. Allah en iyi bilendir.

(3581) "Bize Habbân tahdis etti bize Hemmân tahdis etti." Habbân; Habbân b. Hilal'dir. Ha harfi fethalı ve be iledir.

٧/٣١- بَاب رِضَاعَةِ الْكَبِيرِ

7/31- YAŞI BÜYÜK KİMSENİN SÜT EMMESİ BABI

٣٥٨٥-١/٢٦- حَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ قَالَا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ جَاءَتْ سَهْلَةُ بِنْتُ سُهَيْلٍ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي أَرَى فِي وَجْهِ أَبِي حُذَيْفَةَ مِنْ دُخُولِ سَالِمٍ وَهُوَ حَلِيفُهُ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ أَرْضِعِيهِ قَالَتْ وَكَيْفَ أُرْضِعُهُ وَهُوَ رَجُلٌ كَبِيرٌ فَتَبَسَّمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَقَالَ قَدْ عَلِمْتُ أَنَّهُ رَجُلٌ كَبِيرٌ زَادَ عَمْرٌو فِي حَدِيثِهِ وَكَانَ قَدْ شَهِدَ بَدْرًا وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ أَبِي عُمَرَ فَضَحِكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

3585-26/1- Bize Amr en-Nâkid ve İbn Ebu Ömer tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, Abdurrahman b. el-Kasım'dan tahdis etti, o babasından, o Âişe'den şöyle dediğini rivâyet etti: Suheyl kızı Sehle, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek: Ey Allah'ın Rasûlü! Ben Ebu Huzeyfe'nin azadlısı Sâlim'in (bulunduğum yere) girmesinden dolayı Ebu Huzeyfe'nin yüzünde hoşlanmadığını(n belirtilerini) görüyorum, dedi. Bunun üzerine Nebi (sallallâhu

aleyhi ve sellem): *"Onu emzir"* buyurdu. Sehle: Onu nasıl emzirebilirim? O büyük bir adamdır, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de gülümseyerek: *"Ben onun büyük bir adam olduğunu biliyorum"* buyurdu.

Amr hadisi rivâyetinde: "O Bedir'e katılmıştı" ibaresini ekledi. İbn Ebu Ömer'in rivâyetinde de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) güldü, denilmektedir. [656]

٣٥٨٦-٢٧/٢- وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عُمَرَ جَمِيعًا عَنْ الثَّقَفِيِّ قَالَ ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ الثَّقَفِيُّ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنْ الْقَاسِمِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ سَالِمًا مَوْلَى أَبِي حُذَيْفَةَ كَانَ مَعَ أَبِي حُذَيْفَةَ وَأَهْلِهِ فِي بَيْتِهِمْ فَأَتَتْ تَعْنِي ابْنَةَ سُهَيْلٍ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَتْ إِنَّ سَالِمًا قَدْ بَلَغَ مَا يَبْلُغُ الرِّجَالُ وَعَقَلَ مَا عَقَلُوا وَإِنَّهُ يَدْخُلُ عَلَيْنَا وَإِنِّي أَظُنُّ أَنَّ فِي نَفْسِ أَبِي حُذَيْفَةَ مِنْ ذَلِكَ شَيْئًا فَقَالَ لَهَا النَّبِيُّ ﷺ أَرْضِعِيهِ تَحْرُمِي عَلَيْهِ وَيَذْهَبْ الَّذِي فِي نَفْسِ أَبِي حُذَيْفَةَ فَرَجَعَتْ فَقَالَتْ إِنِّي قَدْ أَرْضَعْتُهُ فَذَهَبَ الَّذِي فِي نَفْسِ أَبِي حُذَيْفَةَ

3586-27/2- Bize İshak b. İbrahim el-Hanzalî ve Muhammed b. Ebu Ömer birlikte es-Sakafi'den tahdis etti. İbn Ebu Ömer dedi ki: Bize Abdülvehhab es-Sakafi, Eyyub'dan tahdis etti, o İbn Ebu Muleyke'den, o Kasım'dan, o Âişe'den rivâyet ettiğine göre Ebu Huzeyfe'nin azadlısı Sâlim, Ebu Huzeyfe ve eşi ile beraber evlerinde kalıyordu. Bir gün -Süheyl'in kızını kastederek- Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelip: Şüphesiz ki Sâlim erkeklerin ulaştığı yaşa kadar ulaştı, erkeklerin akıllarının erdiklerine onun da aklı eriyor. Üstelik o bulunduğumuz yere de girip çıkıyor. Ben bundan dolayı Ebu Huzeyfe'nin içinden bir parça rahatsız olduğunu düşünüyorum dedi. Bunun üzerine Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"Onu emzir, sen ona haram olursun ve Ebu Huzeyfe'nin içindeki menfi duygular gider"* buyurdu. Geri döndü, kendisi: Ben onu emzirdim, bunun neticesinde de Ebu Huzeyfe'nin nefsindeki menfi duygular da gitti. [657]

Şerh

Müslim, Ebu Huzeyfe'nin zevcesi Suheyl kızı Sehle'yi ve onun adam olmuş Sâlim'e süt emzirmesini zikretmektedir.

656 Nesai, 3320; İbn Mace, 1943; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17484
657 Nesai, 3322, 3323; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17464

İlim adamları bu mesele hakkında ihtilaf etmişlerdir. Âişe ve Davud küçük çocuğun süt emmesi sebebi ile sabit olduğu gibi büluğa ermiş kimsenin de süt emmesi ile süt emmenin haramlığı sabit olur demişlerdir. Ashab ve tabiin ile İslam ülkesinin çeşitli ilim adamlarının oluşturduğu diğer âlimler ise şu zamana kadar iki seneden önce süt emzirilmediği sürece süt emme haramlığı sabit olmaz demişlerdir. Ancak Ebu Hanife istisna olarak ikibuçuk yıl, Züfer üç yıl demiştir. Malik'den ise iki yıl birkaç gün dediği rivâyet edilmiştir. Cumhur yüce Allah'ın: *"Anneler çocuklarını -emmeyi tamamlamak isteyen kimseler için- iki tam yıl emzirirler"* (Bakara, 233) buyruğunu ve Müslim'in bundan sonra zikredeceği: (3591) *"Süt emmek ancak açlıktan dolayıdır"* hadisini ve meşhur daha başka hadisleri delil gösterirler. Sehle ile ilgili bu hadisi de ona ve Sâlim'e özel bir hadis olarak yorumlarlar. Ayrıca Müslim, Um Seleme'den de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in diğer zevcelerinden de bu hususta Âişe (radıyallâhu anhâ)'ya muhalefet ettiklerini rivâyet etmiştir. Allah en iyi bilendir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Onu emzir"* buyurması ile ilgili olarak Kadı Iyaz şunları söylemektedir: Muhtemelen göğsünden süt sağdıktan sonra onun memesine dokunmaksızın ve tenleri birbirlerine değmeksizin sütünü içmiştir. Kadı Iyaz'ın bu açıklaması güzel bir açıklamadır. Ayrıca büyük kimsenin süt emme gibi bir özelliği tanındığı gibi ihtiyaç dolayısıyla dokunmasının af edilmiş olma ihtimali de vardır. Allah en iyi bilendir.

٣٥٨٧-٢٨/٣- وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ رَافِعٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ أَنَّ الْقَاسِمَ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ أَخْبَرَهُ أَنَّ عَائِشَةَ أَخْبَرَتْهُ أَنَّ سَهْلَةَ بِنْتَ سُهَيْلِ بْنِ عَمْرٍو جَاءَتِ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّ سَالِمًا لِسَالِمٍ مَوْلَى أَبِي حُذَيْفَةَ مَعَنَا فِي بَيْتِنَا وَقَدْ بَلَغَ مَا يَبْلُغُ الرِّجَالُ وَعَلِمَ مَا يَعْلَمُ الرِّجَالُ قَالَ أَرْضِعِيهِ تَحْرُمِي عَلَيْهِ قَالَ فَمَكَثْتُ سَنَةً أَوْ قَرِيبًا مِنْهَا لَا أُحَدِّثُ بِهِ وَهِبْتُهُ ثُمَّ لَقِيتُ الْقَاسِمَ فَقُلْتُ لَهُ لَقَدْ حَدَّثْتَنِي حَدِيثًا مَا حَدَّثْتُهُ بَعْدُ قَالَ فَمَا هُوَ فَأَخْبَرْتُهُ قَالَ فَحَدِّثْهُ عَنِّي أَنَّ عَائِشَةَ أَخْبَرَتْنِيهِ

3587-28/3- Bize İshak b. İbrahim ve Muhammed b. Râfi' -lafız İbn Râfi'e ait olmak üzere- tahdis etti. Dedi ki: Bize Abdurrezzak tahdis etti, bize İbn Cureyc haber verdi, bize İbn Ebu Muleyke'nin haber verdiğine göre el-Kasım b. Muhammed b. Ebu Bekir kendisine şunu haber verdi: Âişe kendisine haber verdiğine göre Suheyl b. Amr'ın kızı Sehle, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e

gelerek: Ey Allah'ın Rasûlü! Sâlim -bununla Ebu Huzeyfe'nin azadlısı Sâlim'i kastediyordu- evimizde bizimle beraber kalıyor. Artık o erkeklerin geldiği yaşa geldi. Erkeklerin bildiklerini bilir oldu, dedi. Allah Rasûlü: *"Onu emzir, ona haram olursun"* buyurdu.

İbn Ebu Muleyke dedi ki: Ben bir sene ya da ona yakın bir süre -onu büyük görerek- tahdis etmeden bekledim. Sonra el-Kasım ile karşılaştım. Ona: Sen bana bir hadis nakletmiştin ama ben hâlâ onu kimseye tahdis etmedim, dedim. O hangisidir? dedi. Ben de ona haber verince o: Sen bunu benden tahdis et, çünkü onu bana Âişe haber vermişti, dedi.[658]

Şerh

"Bir sene yahut ona yakın bir süre onu büyük gördüğümden ötürü onu tahdis etmeden durdum." Bu lafız (onu büyük gördüğümden anlamındaki) "ve hibtuhu" lafzı- bazı nüshalarda bu şekilde heybet'ten gelen bir lafız olarak kaydedilmiştir. Heybet ise büyük görmek, ta'zim etmek demektir. Bazı nüshalarda ise rahbet (korku)den gelen bir kelime olarak re harfi ile "rahibtuhu: ondan korktuğundan" diye kaydedilmiştir. Bu ise he harfi kesreli, be harfi sakin, te harfi ötreli okunur. Kadı Iyaz ve başkaları ise bunu he harfi sakin, be fethalı ve te harfi mansub olarak "rahbetehu: bana verdiği korku dolayısıyla" diye zaptetmişlerdir. Kadı lyaz, bu ise harf-i cer düşürüldüğü için nasb edilmiştir. Ama birinci zaptediş daha güzeldir, diğer nüshalara uygun olan da odur, demiştir.

٣٥٨٨-٢٩/٤- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ حُمَيْدِ بْنِ نَافِعٍ عَنْ زَيْنَبَ بِنْتِ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ قَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ لِعَائِشَةَ إِنَّهُ يَدْخُلُ عَلَيْكِ الْغُلَامُ الْأَيْفَعُ الَّذِي مَا أُحِبُّ أَنْ يَدْخُلَ عَلَيَّ قَالَ فَقَالَتْ عَائِشَةُ أَمَا لَكِ فِي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أُسْوَةٌ قَالَتْ إِنَّ امْرَأَةَ أَبِي حُذَيْفَةَ قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ سَالِمًا يَدْخُلُ عَلَيَّ وَهُوَ رَجُلٌ وَفِي نَفْسِ أَبِي حُذَيْفَةَ مِنْهُ شَيْءٌ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَرْضِعِيهِ حَتَّى يَدْخُلَ عَلَيْكِ

3588-29/3- Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Humeyd b. Nâfi'den tahdis etti, o Um Seleme'nin kızı Zeyneb'den şöyle dediğini rivâyet etti: Um Seleme, Âişe (radıyallâhu anhâ)'ya: Gerçek şu ki senin huzuruna benim yanıma girmesinden

658 3586 numaralı hadisin kaynakları

hoşlanmadığım büluğa yakın genç bir çocuk girebiliyor dedi. Bunun üzerine Âişe: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sana örnek değil mi dedi ve şöyle devam etti: Ebu Huzeyfe'nin hanımı: Ey Allah'ın Rasûlü! Sâlim bir adam olduğu halde yanıma giriyor. Bundan dolayı Ebu Huzeyfe de içten içe rahatsız oluyor dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Senin yanına girebilmesi için onu emzir"* buyurdu. [659]

Şerh

"Senin yanına büluğa yaklaşmış bir çocuk giriyor." Eyfe'; büluğa yaklaşmış ama henüz baliğ olmamış demektir. Çoğulu fe harfinden sonra elif ile "eyfâ'" diye gelir. Allah en iyi bilendir.

٣٥٨٩-٥/٣٠- وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَهَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ وَاللَّفْظُ لِهَارُونَ قَالَا حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي مَخْرَمَةُ بْنُ بُكَيْرٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ سَمِعْتُ حُمَيْدَ بْنَ نَافِعٍ يَقُولُ سَمِعْتُ زَيْنَبَ بِنْتَ أَبِي سَلَمَةَ تَقُولُ سَمِعْتُ أُمَّ سَلَمَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ تَقُولُ لِعَائِشَةَ وَاللَّهِ مَا تَطِيبُ نَفْسِي أَنْ يَرَانِي الْغُلَامُ قَدْ اسْتَغْنَى عَنْ الرَّضَاعَةِ فَقَالَتْ لِمَ قَدْ جَاءَتْ سَهْلَةُ بِنْتُ سُهَيْلٍ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي لَأَرَى فِي وَجْهِ أَبِي حُذَيْفَةَ مِنْ دُخُولِ سَالِمٍ قَالَتْ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَرْضِعِيهِ فَقَالَتْ إِنَّهُ ذُو لِحْيَةٍ فَقَالَ أَرْضِعِيهِ يَذْهَبْ مَا فِي وَجْهِ أَبِي حُذَيْفَةَ فَقَالَتْ وَاللَّهِ مَا عَرَفْتُهُ فِي وَجْهِ أَبِي حُذَيْفَةَ

3589-30/5- Bana Ebu't-Tâhir ve Harun b. Said el-Eylî -lafız Harun'a ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb tahdis etti, bana Mahreme b. Bukeyr babasından şöyle dediğini tahdis etti: Ben Humeyd b. Nâfi'i şöyle derken dinledim: Ebu Seleme'nin kızı Zeyneb'i şöyle derken dinledim: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Um Seleme'yi Âişe'ye: Allah'a yemin ederim artık süt emme ihtiyacı kalmamış bir çocuğun beni görmesi hoşuma gitmez derken dinledim. Âişe: Neden? Suheyl kızı Sehle Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına gelip: Ey Allah'ın Rasûlü! Allah'a yemin ederim ki ben Salim'in (yanıma) girmesinden dolayı Ebu Huzeyfe'nin yüzünden rahatsız olduğunu görüyorum dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de: *"Ona süt emzir"* buyurdu. Sehle: O sakallı birisidir deyince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Onu emzir, bundan dolayı Ebu Huzeyfe'nin yüzündeki o hal kaybolacaktır"* buyurdu dedi.

659 Nesai, 3319; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17841

Sonra Sehle dedi ki: Allah'a yemin olsun ki (ondan sonra) Ebu Huzeyfe'nin o tanıdığım ifadesini (bir daha) görmedim. [660]

٣٥٩٠-٣١/٦- حَدَّثَنِي عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبِ بْنِ اللَّيْثِ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي حَدَّثَنِي عُقَيْلُ بْنُ خَالِدٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ أَنَّهُ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبُو عُبَيْدَةَ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَمْعَةَ أَنَّ أُمَّهُ زَيْنَبَ بِنْتَ أَبِي سَلَمَةَ أَخْبَرَتْهُ أَنَّ أُمَّهَا أُمَّ سَلَمَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ كَانَتْ تَقُولُ أَبَى سَائِرُ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ ﷺ أَنْ يُدْخِلْنَ عَلَيْهِنَّ أَحَدًا بِتِلْكَ الرَّضَاعَةِ وَقُلْنَ لِعَائِشَةَ وَاللَّهِ مَا نَرَى هَذَا إِلَّا رُخْصَةً أَرْخَصَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِسَالِمٍ خَاصَّةً فَمَا هُوَ بِدَاخِلٍ عَلَيْنَا أَحَدٌ بِهَذِهِ الرَّضَاعَةِ وَلَا رَائِينَا

3590-31/6- Bana Abdulmelik b. Şuayb b. el-Leys tahdis etti, bana babam dedemden tahdis etti, bana Ukayl b. Halid, İbn Şihâb'dan şöyle dediğini tahdis etti: Bana Ebu Ubeyde b. Abdullah b. Zem'a'nın haber verdiğine göre annesi Ebu Seleme'nin kızı Zeyneb kendisine şunu haber verdi: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Um Seleme: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sair zevceleri o şekilde süt emmek sebebi ile kimsenin yanlarına girmesini kabul etmediler ve Âişe'ye: Allah'a yemin olsun ki biz bunun ancak Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Sâlim'e özel olarak verdiği bir ruhsat olduğunu görüyoruz. Dolayısıyla böyle bir süt emme sebebi ile hiçbir kimse bizim bulunduğumuz yere giremez ve bizi göremez, dediler. [661]

٨/٣٢- بَاب إِنَّمَا الرَّضَاعَةُ مِنَ الْمَجَاعَةِ

8/32- SÜT EMMEK (AKRABALIĞI) ANCAK AÇLIKTAN DOLAYI SABİT OLUR BABI

٣٥٩١-٣٢/١- حَدَّثَنَا هَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ عَنْ أَشْعَثَ بْنِ أَبِي الشَّعْثَاءِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ قَالَتْ عَائِشَةُ دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَعِنْدِي رَجُلٌ قَاعِدٌ فَاشْتَدَّ ذَلِكَ عَلَيْهِ وَرَأَيْتُ الْغَضَبَ فِي وَجْهِهِ قَالَتْ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّهُ أَخِي مِنَ الرَّضَاعَةِ قَالَتْ فَقَالَ انْظُرْنَ إِخْوَتَكُنَّ مِنَ الرَّضَاعَةِ فَإِنَّمَا الرَّضَاعَةُ مِنَ الْمَجَاعَةِ

660 3588 numaralı hadisin kaynakları

661 Nesai, 3325; İbn Mace, 1947 -buna yakın-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 18274

3591-32/1- Bana Hennâd b. es-Serrî de tahdis etti, bize Ebu'l-Ahvas, Eş'as b. Ebu Şa'sâ'dan tahdis etti, o babasından, o Mesruk'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Âişe dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanıma girdi. Yanımda da bir adam oturuyordu. Bu ona sıkıntı verdi ve yüzünden kızdığını anladım. Bunun üzerine: Ey Allah'ın Rasûlü! Bu benim süt kardeşimdir dedim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de: *"Süt kardeşlerinize iyi bakınız. Çünkü süt akrabalığı hükmü ancak açlıktan dolayı sabit olur"* buyurdu. [662]

٣٥٩٢-.../٢- وَحَدَّثَنَاه مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ ح وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي قَالَا جَمِيعًا حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ جَمِيعًا عَنْ سُفْيَانَ ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ حَدَّثَنَا حُسَيْنٌ الْجُعْفِيُّ عَنْ زَائِدَةَ كُلُّهُمْ عَنْ أَشْعَثَ بْنِ أَبِي الشَّعْثَاءِ بِإِسْنَادِ أَبِي الْأَحْوَصِ كَمَعْنَى حَدِيثِهِ غَيْرَ أَنَّهُمْ قَالُوا مِنْ الْمَجَاعَةِ

3592-.../2- Bunu bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr da tahdis edip dediler ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti. (H.) Bize Ubeydullah b. Muaz da tahdis etti, bize babam tahdis etti, ikisi (Muhammed ile babam) birlikte dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti. (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Veki' tahdis etti, (H.) Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Abdurrahman b. Mehdi tahdis etti, hepsi Süfyan'dan rivâyet etti. (H.) Bize Abdullah b. Humeyd de tahdis etti, bize Huseyn el-Cu'fî, Zâide'den tahdis etti, hepsi Eş'as b. Ebu Şa'sâ'dan, Ebu'l-Ahvas'ın isnâdı ile onun hadisi ile aynı manada hadisi rivâyet etti ancak bunlar rivâyetlerinde: ("süt kardeşlerinizin kim olduklarına bakınız" anlamındaki ibarede "minerradaati" yerine; dikkat edin, süt kardeşleriniz açlıktan dolayı süt emenlerdir. Çünkü süt emmenin hükmü ancak açlıktan dolayı sabit olur, anlamını verecek şekilde:) "minel mecaati " demişlerdir. [663]

662 Buhari, 2647, 5102; Ebu Davud, 2058; Nesai, 3312; İbn Mace, 1945; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17658

663 3591 numaralı hadisin kaynakları

٩/٣٣- بَاب جَوَازِ وَطْءِ الْمَسْبِيَّةِ بَعْدَ الِاسْتِبْرَاءِ وَإِنْ كَانَ لَهَا زَوْجٌ انْفَسَخَ نِكَاحُهَا بِالسَّبْيِ

9/33- ESİR KADIN İLE İSTİBRÂDAN SONRA İLİŞKİ KURMANIN CAİZ OLUŞU VE EĞER KOCASI VARSA ESİR ALINMASI SURETİ İLE NİKÂHININ FESH OLDUĞU BABI

٣٥٩٣-١/٣٣- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ بْنِ مَيْسَرَةَ الْقَوَارِيرِيُّ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي عَرُوبَةَ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ صَالِحٍ أَبِي الْخَلِيلِ عَنْ أَبِي عَلْقَمَةَ الْهَاشِمِيِّ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَوْمَ حُنَيْنٍ بَعَثَ جَيْشًا إِلَى أَوْطَاسَ فَلَقُوا عَدُوًّا فَقَاتَلُوهُمْ فَظَهَرُوا عَلَيْهِمْ وَأَصَابُوا لَهُمْ سَبَايَا فَكَأَنَّ نَاسًا مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ ﷺ تَحَرَّجُوا مِنْ غِشْيَانِهِنَّ مِنْ أَجْلِ أَزْوَاجِهِنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ فَأَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ فِي ذَلِكَ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ أَيْ فَهُنَّ لَكُمْ حَلَالٌ إِذَا انْقَضَتْ عِدَّتُهُنَّ

3593-33/1- Bana Ubeydullah b. Ömer b. Meysere el-Kavârîrî de tahdis etti, bize Yezid b. Zurey' tahdis etti, bize Said b. Ebu Arûbe, Katâde'den tahdis etti, o Salih Ebu Halil'den, o Ebu Alkame el-Haşimi'den, o Ebu Said el-Hudri'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Huneyn günü Evtas'ın üzerine bir ordu gönderdi. Bunlar da düşmanla karşılaştılar, onlarla savaşıp galip geldiler. Onlardan da esirler aldılar. Sanki Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabından bazı kimseler esir kadınların müşrik kocalarından ötürü onlara yaklaşmaktan çekindiler. Bunun üzerine aziz ve celil Allah bu hususta: *"Kadınlardan evli olanlar da (size haramdır) sağ ellerinizin sahip oldukları müstesnâ"* (Nisa, 24) buyruğunu indirdi. Yani bu esir kadınların iddeti bittiği taktirde onlar size helaldir. [664]

٣٥٩٤-٢/٣٤- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالُوا حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى عَنْ سَعِيدٍ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَبِي الْخَلِيلِ أَنَّ أَبَا عَلْقَمَةَ الْهَاشِمِيَّ حَدَّثَ أَنَّ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ حَدَّثَهُمْ أَنَّ نَبِيَّ اللهِ ﷺ بَعَثَ يَوْمَ حُنَيْنٍ

664 Ebu Davud, 2155; Tirmizi, 1132, 3016; Nesai, 3333; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4434

سَرِيَّةً بِمَعْنَى حَدِيثِ يَزِيدَ بْنِ زُرَيْعٍ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ إِلَّا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِنْهُنَّ فَحَلَالٌ لَكُمْ وَلَمْ يَذْكُرْ إِذَا انْقَضَتْ عِدَّتُهُنَّ

3594-34/2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşar tahdis edip dediler ki: Bize Abdu'l-A'lâ, Said'den tahdis etti, o Katâde'den, o Ebu Halil'den rivâyet ettiğine göre Ebu Alkame el-Haşimi tahdis etti ki: Ebu Said el-Hudri'nin kendilerine tahdis ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Huneyn günü bir seriyye (askeri birlik) gönderdi, deyip hadisi Yezid b. Zürey''in hadisi rivâyet ettiği manada rivâyet etti. Ancak rivâyetinde şunları söyledi: Onların arasından sağ ellerinizin malik oldukları müstesnâ olup onlar size helaldir. Diğer taraftan: "İddetleri bittiğinde" ibaresini zikretmedi. [665]

٣٥٩٥-.../٣- وَحَدَّثَنِيهِ يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ حَدَّثَنَا خَالِدٌ يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ

3595-.../3- Bunu bana Yahya b. Habib el-Hârisi de tahdis etti, bize Halid -yani b. el-Hâris- tahdis etti, bize Şu'be, Katâde'den bu isnâd ile buna yakın olarak tahdis etti. [666]

٣٥٩٦-٣٥/٤- وَحَدَّثَنِيهِ يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَبِي الْخَلِيلِ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ أَصَابُوا سَبْيًا يَوْمَ أَوْطَاسَ لَهُنَّ أَزْوَاجٌ فَتَخَوَّفُوا فَأُنْزِلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ

3596-35/4- Bunu bana Yahya b. Habib el-Hârisi de tahdis etti, bize Halid b. el-Hâris tahdis etti, bize Şu'be, Katâde'den tahdis etti, o Ebu'l-Halil'den, o Ebu Alkame'den, o Ebu Said'den şöyle dediğini rivâyet etti: Evtas günü kocaları olan kadın esirler aldılar. (Onlarla cima etmekten) korktular. Bunun üzerine şu: *"Evli olan kadınlar (da size haramdır) sağ ellerinizin sabit oldukları müstesnâ"* (Nisa, 24) âyeti nâzil oldu. [667]

665 3593 numaralı hadisin kaynakları
666 3593 numaralı hadisin kaynakları
667 Tirmizi, 1132, 3017; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4077

٣٥٩٧-.../٥- وَحَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ حَدَّثَنَا خَالِدٌ يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ حَدَّثَنَا سَعِيدٌ عَنْ قَتَادَةَ بِهَذَا الإِسْنَادِ نَحْوَهُ

3597-.../5- Bana Yahya b. Habib de tahdis etti, bize Halid -yani b. el-Hâris- tahdis etti, bize Said, Katâde'den bu isnâd ile buna yakın olarak tahdis etti. [668]

Şerh

(3593-3597 numaralı hadisler)

(3593) "Bize Yezid b. Zure' tahdis etti... Ebu Alkame, el-Haşimi'den, o Ebu Said el-Hudri'den" ikinci rivâyet yolunda (3594) "Abdu'l-A'lâ'dan... o Ebu Alkame'den, o Ebu Said el-Hudri'den" diğer rivâyet yolunda (3596) "Şu'be'den, o Katâde'den, o Ebu'l-Halil'den, o Ebu Said el-Hudri'den" denilerek Ebu Alkame'yi zikretmemektedir. Senet, diyarımızdaki bütün nüshalarda bu şekildedir. Ebu'l-Ali el-Gassâni de bunu böylece zikrettiği gibi el-Culûdî'nin rivâyetinden de bu şekilde gelmiştir, İbn Mâhan da: Bunu Ebu Mesud ed-Dimeşki de böylece zikretmiştir. Ama İbnu'l-Hazzâ'nın nüshasında Ebu'l-Halil ile Ebu Said arasında Ebu Alkame kaydedilmiştir. el-Gassâni dedi ki: Doğrusunun ne olduğunu bilemiyorum. Kadı Iyaz dedi ki. el-Gassâni'den başkaları da: Ebu Alkame'nin tespiti doğru olandır, demişlerdir.

Derim ki: Ebu Alkame'nin adının zikredilmemeside edilmemesi de muhtemelen doğru olabilir. Bu durumda Ebu'l-Halil hadisi her iki şekilde işitmiş ve bazen bu şekilde öbür türlü rivâyet etmiş olur. Kitabın baş taraflarında bunun benzerlerine dair açıklamalar geçmiş bulunmaktadır.

(3593) "Evtas üzerine bir ordu gönderdi." Evtas, Taif yakınlarında bir yer adıdır. Munsarıf da olabilir gayr-ı munsarıf da olabilir. Az önce açıklaması geçmiş idi.

"Onlara ait kadın esirler aldılar. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabından bazıları sanki... âyetini indirdi. O halde onlar iddetleri sona erdikten sonra size helaldir." Hadiste geçen "çekindiler" harec kökünden gelen korktular anlamındadır. Yani onlara yaklaşacak olurlarsa başka kocaların zevceleri olduğundan ötürü günah kazanacaklarından korktular. Çünkü evli bir kadın kocasından başkasına helal olmaz. Bunun üzerine yüce Allah onların mübah olduklarını bildirmek üzere: *"Ve evli kadınlar da (size haramdır)*

668 3596 numaralı hadisin kaynakları

sağ ellerinizin malik oldukları müstesnâ" (Nisa, 24) buyruğunu indirdi. Âyette geçen "muhsana"dan kasıt ise burada evli kadınlar demektir. Yani evli olan kadınlar kocalarından başkalarına haramdır, esir olarak ele geçirdiğiniz kadın esirler müstesnâdır. Çünkü kâfir kocası ile nikâhı fesh olur ve istibra süresi sona erdikten sonra size helal olur. Burada "iddetleri bittiği taktirde" sözünden kasıt onların istibra edilmeleridir. Bu ise gebe olanın doğum yapması ile olmayanın ise bir defa ay hali olması ile gerçekleşir. Bu hususta sahih hadislerde sabit olduğu gibi.

Şunu da bilelim ki Şafii ile onun: Esir alınan putperest kadın ve kitabi olmayan diğer kadınlar ile sağ elin malik olması sebebi ile müslüman olmadıkça cima etmek helal değildir. Dolayısıyla dini üzere kaldığı sürece o haramdır. Bu şekilde (Evtas'da) esir alınmış o kadınlar ise puta tapıcı Arap müşriklerinden idi diyen ilim adamlarına göre bu hadis te'vil edilir ve onların müslümanlığı kabul ettikleri şeklinde yorumlanır. Böyle bir yorum ise zorunludur. Allah en iyi bilendir.

Müslüman birisi ile evli olduğu halde cariye satılacak olursa nikâh fesh olup onu satın alana helal olur mu olmaz mı hususunda ilim adamları ihtilaf etmişlerdir. İbn Abbas dedi ki: Yüce Allah'ın: *"Evli olan kadınlar da (size haramdır) sağ ellerinizin malik oldukları müstesnâ"* (Nisa, 24) buyruğunun genel oluşu dolayısı ile bu nikâh fesh olur. Diğer ilim adamları ise, bu nikâh fesh olmaz demişler ve âyet-i kerimeyi esir olarak mülkiyet altına alınanlar hakkında tahsis etmişlerdir.

el-Mâzeri dedi ki: Bu görüş ayrılığının esası şudur: Umum (genel ifade) eğer belli bir sebep dolayısıyla gelmiş ise onun sebebinin sınırları içerisinde kalır mı kalmaz mı? Sebebinin sınırlarına münhasır kalır diyen kimselere göre burada satın alma yoluyla mülkiyet altına alınan kimseler ile ilgili bir delil bulunmaz. Çünkü ifadenin takdiri sağ ellerinizin esir almak sureti ile malik oldukları müstesnâ demek olur. Nüzul sebebinin sınırları içerisine hapsedilemez, aksine genel anlamı üzere kabul edilir diyen kimseler ise satın almak yoluyla mülkiyet altına alınan cariyenin nikâhı fesh olur derler. Fakat Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın Berire'yi satın alması ile ilgili hadiste sabit olduğuna göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) kocası ile evliliğini devam ettirip ettirmeme hususunda serbest bırakmıştır. İşte bu satın almak suretiyle nikâhın fesh olmayacağına delildir. Ama bu vahid bir haber ile Kur'ân'ın genel ifadesini tahsis etmek olur. Bunun caiz olup olmadığı hususunda ise görüş ayrılığı vardır. Allah en iyi bilendir.

١٠/٣٤- بَاب الْوَلَدُ لِلْفِرَاشِ وَتَوَقِّي الشُّبُهَاتِ

10/34- ÇOCUK DÖŞEĞE AİTTİR VE ŞÜPHELERDEN KAÇINMAK BABI

٣٥٩٨-١/٣٦ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا قَالَتْ اخْتَصَمَ سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ وَعَبْدُ بْنُ زَمْعَةَ فِي غُلَامٍ فَقَالَ سَعْدٌ هَذَا يَا رَسُولَ اللَّهِ ابْنُ أَخِي عُتْبَةَ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ عَهِدَ إِلَيَّ أَنَّهُ ابْنُهُ انْظُرْ إِلَى شَبَهِهِ وَقَالَ عَبْدُ بْنُ زَمْعَةَ هَذَا أَخِي يَا رَسُولَ اللَّهِ وُلِدَ عَلَى فِرَاشِ أَبِي مِنْ وَلِيدَتِهِ فَنَظَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى شَبَهِهِ فَرَأَى شَبَهًا بَيِّنًا بِعُتْبَةَ فَقَالَ هُوَ لَكَ يَا عَبْدُ الْوَلَدُ لِلْفِرَاشِ وَلِلْعَاهِرِ الْحَجَرُ وَاحْتَجِبِي مِنْهُ يَا سَوْدَةُ بِنْتَ زَمْعَةَ قَالَتْ فَلَمْ يَرَ سَوْدَةَ قَطُّ وَلَمْ يَذْكُرْ مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ قَوْلَهُ يَا عَبْدُ

3598-36/1- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Leys tahdis etti, (H.) Bize Muhammed b. Rumh da tahdis etti, bize Leys, İbn Şihâb'dan haber verdi, o Urve'den, o Âişe'den şöyle dediğini rivâyet etti: Sa'd b. Ebu Vakkas ile Abd b. Zem'a bir çocuk hakkında davalaştı. Sa'd: Bu, -ey Allah'ın Rasûlü!- Kardeşim Utbe b. Ebu Vakkas'ın oğludur. O bana bunun kendi oğlu olduğunu söylemişti. Ona ne kadar benzediğine bir bak, dedi.

Abd b. Zem'a da: Ey Allah'ın Rasûlü! Bu benim kardeşimdir. Babamın döşeği üzerinde onun cariyesinden doğdu, dedi.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onun kime benzediğine baktı, Utbe'ye çok belli bir şekilde benzediğini gördü. Fakat: *"Çocuk senindir ey Abd! Çocuk döşeğindir. Zina edene ise mahrumiyet vardır. Ey Zem'a kızı Sevde! Sen ondan perdenin arkasına çekil"* buyurdu.

(Âişe) dedi ki: Bu sebeple asla Sevde'yi görmedi.

Muhammed b. Rumh ise Allah Rasûlü'nün: "Ey Abd" buyruğunu zikretmedi. [669]

Şerh

"Çocuk döşeğe aittir. Zina edene de mahrumiyet vardır." İlim adamları der ki: 'Âhir: zina eden, demektir. 'Ahire: zina etti, ahr da zina anlamındadır.

669 Buhari, 2218, 6765, 6817 -muhtasar olarak-; Nesai, 3484; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16584

"Onun için mahrumiyet vardır" ifadesi ise artık o ziyan ve hüsrandadır. Çocukda bir hakkı yoktur, demektir. Araplar: "Ona hacer (mahrumiyet vardır), ağzı da toprak olsun" ve buna benzer tabirleri kullanarak o kimse zarar ve hüsrandadır demek isterler.

Burada hacer (taş) ile zina eden taşla taşlanır, recm edilir demek olduğu söylenmiş ise de bu açıklama zayıftır. Çünkü zina eden herkes recm edilmez. Özel olarak muhsan kimse recm edilir. Ayrıca zina edenin recm edilmesi çocuğun ona ait olmadığını söylemeyi gerektirmez. Hadis ise çocuğun ondan olmadığının söylenmesi hakkında varid olmuştur.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Çocuk döşeğe aittir"* buyruğu da şu demektir: Erkeğin bir zevcesi yahut mülkiyetinde bir cariyesi bulunup onunla yatmış ise ve mümkün olan süre içerisinde çocuk doğurmuşsa o çocuk o erkeğe aittir ve böylelikle onun çocuğu olup aralarında mirasçılık ve diğer doğum sebebi ile sözkonusu olan hükümler cereyan eder. Bunun babasına benzemesi ile benzememesi arasında da bir fark yoktur.

Çocuğun ondan olmasının mümkün görüleceği süre ise (çocuğun annesi ile) ikisinin bir araya geldiği zamandan itibaren altı aylık süredir. Kadının ne ile firaş (döşek) olduğuna gelince; eğer zevce ise mücerred nikâh ile firaş olur. İlim adamları bu hususta icma bulunduğunu nakletmiş bulunmaktadır. Ayrıca firaşın sabit oluşundan sonra cimamın mümkün olmasını şart koşmuşlardır.

Eğer mesela batıdaki birisinin doğudaki birisini nikâhlaması sureti ile buna imkân yoksa ve ikisinden birisi vatanından ayrılmamışsa bundan altı ay sonra ya da daha fazla bir süre akabinde bir çocuk doğurursa o çocuğun nikâhlayan adamdan olması imkânı bulunmadığından ötürü onun nesebine katılmaz. Bu Malik, Şafii ve Ebu Hanife dışında bütün ilim adamlarının görüşüdür.

Ebu Hanife bir araya gelmelerinin mümkün olmasını şart koşmayıp sadece akit ile yetinmiştir. Onun dediğine göre hatta cima imkânı sözkonusu olmaksızın akdin akabinde boşayacak olup akit tarihinden itibaren altı ayda doğum yaparsa çocuk kocaya ilhak edilir. Bu ise açıkça tutarsız olduğu görülen zayıf bir görüştür. Hadisin mutlak olmasında onun lehine bir delil bulunmamaktadır. Çünkü hadis çoğunlukla görülen durum hakkındadır. Bu ise akit esnasında bunun mümkün olması halidir. Bu anlatılanlar zevcenin hükmü ile alakalıdır.

Cariyeye gelince Şafii ve Maliki'ye göre onunla cima edilmesi sureti ile "firaş" olur. Yalnızca mülk edinilmekle firaş olmaz. İsterse onun mülkiyetinde senelerce kalsın ve kendisi onunla cima etmediği halde onunla da cimayı kabul etmediği halde çocukları olsun, bu çocukların hiçbirinin nesebi ona katılmaz. Ama onunla cima edecek olursa artık bu cariye de bir "firaş" olur. Onunla cima ettikten sonra bir ya da birkaç çocuk -mümkün olan süre içerisinde- doğuracak olursa çocukların nesebi ondan sabit olur.

Ebu Hanife dedi ki: Cariye bir çocuk doğurup efendisi çocuğun kendisinden olduğunu söylemedikçe firaş olmaz. Artık çocuğun kendisinden olduğunu söyledikten sonra cariyenin doğurduğu çocuk ona ait olur, onu reddetmesi hali ise müstesnâdır. Çünkü cariyenin cima ile firaş olduğu kabul edilirse o taktirde sadece ona sahip olup mülkiyetine almakla da zevce gibi olur demiştir.

Mezhep âlimlerimiz der ki: Aradaki fark şudur. Zevce özel olarak cima içindir. Bundan dolayı şeriat zevce ile nikâh akdini yapmayı cima gibi değerlendirmiştir. Çünkü gözetilen maksat budur. Cariye ise mülk edinilmek ve cima dışında çeşitli menfaatler için edinilir. Bundan dolayı bir kimsenin iki kızkardeşi, anneyi ve kızı mülk edinmesi caiz olmakla birlikte bunları aynı nikâh akdi altında bir arada bulundurmak caiz değildir. Dolayısıyla cariye bizzat akitle (satın alma akti) firaş olmaz. Cima gerçekleşecek olursa hür kadın gibi olur ve artık firaş olur.

Şunu bilelim ki burada zikredilen Abd b. Zem'a hadisi babası Zem'a'nın cariyesinin neticede Zem'a'nın firaşı olduğunun sabit olduğu şeklinde açıklanır. Bundan dolayı Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) çocuğun ondan olduğuna hüküm vermiştir. Zem'a için cariyesinin firaş olduğu ise ya hayatta iken bunu ikrar etmesi sureti ile bir beyyine ile olmuştur ya da Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bunu bilmesi sözkonusudur. İşte bu durumda da Şafii ile Malik'in lehine Ebu Hanife'ye karşı bir delil sözkonusu olur. Çünkü Zem'a'nın bundan önce bu cariyeden başka bir çocuğu yoktu. Böylelikle bu Ebu Hanife'nin söylediğinin aksine bunun (başka bir çocuğunun olmasının) şart olmadığına delildir.

Yine bu hadis-i şerif Şafii ile ona muvafakat edenlerin lehine Malik ile ona muvafakat edenlerin aleyhine nesebe katılmak hususunda delil vardır. Çünkü Şafii şöyle der: Neseben mirasçı olan bir kimsenin kendisine miras bırakan kimse adına birisini nesebe katması caizdir. Ancak onun mirası almış birisi olması ya da bütün mirasçıların onu nesebe katmış olmaları şarttır.

Diğer taraftan nesebe katan kimsenin de ölenin çocuğunun olması mümkün görülmesi ve ayrıca nesebinin başka birisinden olduğunun bilinmemesi ve eğer akıllı ve baliğ ise nesebe katılan kimsenin de onu tasdik etmesi de şarttır. İşte bütün bu şartlar Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Abd b. Zem'a babasının nesebine katılmasını istediği zaman Zem'a'nın nesebinden olduğunu söylediği bu çocukda bulunuyordu. Mezhep âlimlerimiz bunu iki şekilde te'vil etmektedir. Birincisine göre Abd'in kızkardeşi Zem'a kızı Sevde de onunla birlikte onu babalarının nesebine katmayı kabul etmiş ve bu hususta kardeşine muvafakat etmiştir. Böylelikle bütün mirasçılar nesebe katmayı kabul etmiş oldular. İkinci açıklamaya göre Zem'a kâfir olarak ölmüştü. Bu sebeple Sevde müslüman olduğu için ondan miras almamış, buna karşılık Abd b. Zem'a ondan miras almıştı.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Ey Sevde! Sen ondan hicabın arkasına çekil (o seni görmesin)"* buyruğu ise ona mendub olarak ve ihtiyat olmak üzere verdiği bir emirdir. Çünkü şeriatın zahiri hükmüne göre -artık o çocuk babasının nesebine katıldığından ötürü- onun kardeşidir. Ama Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) o çocuğun Utbe b. Ebu Vakkas'a açıkça benzediğini gördüğünden ötürü onun suyundan doğmuş olabileceğinden ve böylelikle Sevde'ye yabancı birisi olacağından korkmuş, bunun için ihtiyat olmak üzere ona karşı hicabın arkasına çekilmesini (ona görünmemesini) emir buyurmuştur.

el-Mâzeri dedi ki: Hanefi mezhebi âlimlerinden birileri şu açıklamayı yapmıştır: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ona hicabın arkasına çekilmesini emir buyurması bir başka rivâyette: *"Ondan hicabın arkasına çekil (ona görünme) çünkü o senin kardeşin değildir"* diye bir rivâyet nakledilmiştir. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"O senin kardeşin değildir"* sözü ise bu hadiste bir ibare olarak bilinmemektedir. Aksine bu bâtıl ve reddolunması gereken fazlalıktır. Allah en iyi bilendir.

Kadı Iyaz dedi ki: Zina sebebi ile çocuğu nesebe katmak cahiliye adetlerinden idi. Onlar zina için cariyeleri ücretle tutarlardı. Eğer anne çocuğun o kişiden olduğunu itiraf ederse onu o adamın nesebinden kabul ederlerdi. İslam gelerek bunu iptal etti ve çocuğun şer'i firaşe (döşeğe) ait olduğu hükmünü getirdi. Bundan dolayı Abd b. Zem'a ve Sa'd b. Ebu Vakkas davalaşıp Sa'd da bu hususta kardeşi Utbe'nin cahiliye dönemindeki uygulaması gereği tavsiyesini dile getirince ve Sa'd İslam'da bunun geçersiz olduğunu bilmeyip çocuğu kendi nesebine katması da cahiliye döneminde gerçekleşmediği için

-ya bu hususta bir dava olmadığından yahut da annenin çocuğun Utbe'den olduğunu itiraf etmediğinden- Abd b. Zem'a da babasının döşeği üzerine doğduğunu iddia ettiği için Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) çocuğun ondan olduğuna hüküm verdi.

Hadisteki "Utbe'ye açık şekilde benzediğini gördü, sonra (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Çocuk döşeğe aittir"* buyurması, benzerliğin ve Kaif denilen (kişiler arasındaki benzerliklerden hareketle akrabalıkları tespit eden) kıyafet uzmanlarının verdikleri hükmün ancak ortada firaş (döşek) gibi ondan daha güçlü bir dayanağın bulunmaması şartı ile dayanak görülebileceğine delildir. Nitekim Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) lanetleşen karı koca kıssasında çocuk hoşlanılmayan şekilde (kadının kendisi ile itham edildiği adama) benzediği görülmekle birlikte bu benzerliğe dayanarak hüküm vermemiştir. Bazı Hanefi âlimleri ve ona muvafakat edenler bu hadis-i şerifi zina yoluyla cimanın sıhri akrabalık dolayısıyla haramlık hükmünün sübutunda tıpkı nikâh yoluyla cima hükmünde delil göstermişlerdir. Nitekim Ebu Hanife, Evzai, Sevri ve Ahmed de bu görüştedir. Malik, Şafii ve Ebu Sevr ve başkaları ise zina yoluyla cimanın bir etkisi yoktur, aksine zina eden kimsenin kendisi ile zina ettiği kadının annesi ile de kızı ile de evlenme imkânı vardır demişlerdir. Hatta Şafii şunu da eklemektedir. Kendi zinasının mahsulü olan kızı dahi nikâhlaması caizdir. Bu kanaat sahipleri derler ki: Bunu delil gösterme şekli de şudur: Sevde ona görünmemekle emrolunmuştur. Halbuki bu bâtıl bir delillendirmedir. Bunu delil diye zikredenlere de hayret edilir. Çünkü bu o çocuğun zinadan doğduğunu ve Sevde'nin ister zina edenin nesebine katılsın ister katılmasın ona görünmesinin helal olmadığı bir yabancı olduğunu kabul etmek halinde sözkonusu olur. O halde bunun sözü geçen mesele ile bir ilgisi yoktur.

Hadis-i şeriften anlaşıldığına göre: Hâkimin hükmü görünmeyen gerçekteki durumu değiştirmez. Buna göre hâkim iki yalan şahidin şahitliği ile yahut da buna benzer delile dayanarak hüküm verecek olursa verilen o hüküm lehine hüküm verilen kimseye helal olmaz.

Hadisin buna delil olduğu nokta ise şudur: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) o çocuğun Abd b. Zem'a'ya ait olduğuna ve Abd'ın ve Sevde'nin kardeşi olduğuna hüküm vermiş olmasıdır. Halbuki benzerlik sebebi ile çocuğun Utbe'den olma ihtimali de vardı. Eğer hüküm bâtına (ortada görünmeyen gerçeğe) göre verilecek olsaydı Sevde'ye ona görünmemesini emir buyurmazdı. Allah en iyi bilendir.

٣٥٩٩-.../٢- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ قَالُوا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ كِلَاهُمَا عَنِ الزُّهْرِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ غَيْرَ أَنَّ مَعْمَرًا وَابْنَ عُيَيْنَةَ فِي حَدِيثِهِمَا الْوَلَدُ لِلْفِرَاشِ وَلَمْ يَذْكُرَا وَلِلْعَاهِرِ الْحَجَرُ

3599-.../2- Bize Said b. Mansur, Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Amr en-Nâkid tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne tahdis etti (H.) Bize Abd b. Humeyd de tahdis etti, bize Abdurrezzak haber verdi, bize Ma'mer haber verdi, ikisi ez-Zührî'den bu isnâd ile hadisi buna yakın olarak rivâyet etti. Şu kadar var ki Ma'mer ve İbn Uyeyne hadisi rivâyetlerinde "çocuk döşeğe aittir" demekle birlikte "zina edene de mahrumiyet vardır" ibaresini zikretmemişlerdir. [670]

٣٦٠٠-٣٧/٣- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَ ابْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنِ ابْنِ الْمُسَيَّبِ وَأَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ الْوَلَدُ لِلْفِرَاشِ وَلِلْعَاهِرِ الْحَجَرُ

3600-37/3- Bana Muhammed b. Râfi' ve Abd b. Humeyd de tahdis etti, İbn Râfi' dedi ki bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer ez-Zührî'den haber verdi, o İbnu'l-Müseyyeb ve Ebu Seleme'den, o Ebu Hureyre'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Çocuk döşeğe aittir. Zina edene de mahrumiyet vardır."* buyurdu. [671]

٣٦٠١-.../٤- وَحَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَعَبْدُ الْأَعْلَى بْنُ حَمَّادٍ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ قَالُوا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنِ الزُّهْرِيِّ أَمَّا ابْنُ مَنْصُورٍ فَقَالَ عَنْ سَعِيدٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ وَأَمَّا عَبْدُ الْأَعْلَى فَقَالَ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ أَوْ عَنْ سَعِيدٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ وَقَالَ زُهَيْرٌ عَنْ سَعِيدٍ أَوْ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ وَقَالَ عَمْرٌو حَدَّثَنَا سُفْيَانُ مَرَّةً عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَعِيدٍ وَأَبِي سَلَمَةَ وَمَرَّةً عَنْ سَعِيدٍ أَوْ أَبِي سَلَمَةَ وَمَرَّةً عَنْ سَعِيدٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِ حَدِيثِ مَعْمَرٍ

670 Said b. Mansur'un rivâyetini Buhari, 2421; Ebu Davud, 2273; Nesai, 3487; İbn Mace, 3004; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16435'de, Abd b. Humeyd'in rivâyetini de yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16660

671 Nesai, 3483; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13282, 15276

3601-.../4- Bize Said b. Mansur, Zuheyr b. Harb, Abdü'l-A'lâ b. Hammâd ve Amr en-Nâkid de tahdis edip dediler ki: Bize Süfyan, ez-Zührî'den tahdis etti, İbn Mansur ise Said'den, o Ebu Hureyre'den diye rivâyet etti, Abdü'l-A'lâ ise: Ebu Seleme yahut Said'den o Ebu Hureyre'den rivâyet etti dedi. Zuheyr ise Said'den yahut Ebu Seleme'den, onlardan biri yahut ikisi Ebu Hureyre'den rivâyet etti dedi. Amr da dedi ki: Bize Süfyan bir sefer ez-Zührî'den, o Said'den ve Ebu Seleme'den diye bir defasında Said'den yahut Ebu Selemeden bir sefer de Said'den o Ebu Hureyre'den o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye Ma'mer'in hadisi gibi rivâyet etti. [672]

١١/٣٥- بَاب الْعَمَلِ بِإِلْحَاقِ الْقَائِفِ الْوَلَدَ

11/35- KÂİF (DENİLEN İZ SÜREN VE BENZERLİKLERDEN ANLAYAN) KİMSENİN ÇOCUĞUN NESEBİNİ TESPİT ETMESİ İLE AMEL ETMEK BABI

٣٦٠٢-١/٣٨- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَمُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ قَالَ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا قَالَتْ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ دَخَلَ عَلَيَّ مَسْرُورًا تَبْرُقُ أَسَارِيرُ وَجْهِهِ فَقَالَ أَلَمْ تَرَيْ أَنَّ مُجَزِّزًا نَظَرَ آنِفًا إِلَى زَيْدِ بْنِ حَارِثَةَ وَأُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ فَقَالَ إِنَّ بَعْضَ هَذِهِ الْأَقْدَامِ لَمِنْ بَعْضٍ

3602-38/1- Bize Yahya b. Yahya ve Muhammed b. Rumh tahdis edip dedi ki: Bize Leys haber verdi (H.) Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti, bize Leys, İbn Şihâb'dan tahdis etti, o Urve'den, o Âişe'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yüzünün çizgileri parlayarak sevinçli bir halde yanıma girdi ve: *"Gördün mü? Mücezziz az önce Zeyd b. Hârise ile Üsâme b. Zeyd'e baktı da bu ayaklar hiç şüphesiz birbirindendir, dedi"* buyurdu. [673]

Şerh

"Âişe (radıyallâhu anhâ) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yüzünün çizgileri parlayarak sevinçli bir halde yanıma girdi... buyurdu." Dil bilginleri der ki: Te harfi fethalı, re harfi ötreli olarak: "tebruku" sevinçten aydınlık sa-

672 Tirmizi, 1157; Nesai, 3482; İbn Mace, 2006; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13134

673 Buhari, 6770; Ebu Davud, 2268; Tirmizi, 2129; Nesai, 3493; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16581

çıyor, ışık saçıyor demektir. Esârîr ise alındaki çizgiler demektir. Bunun tekili: sir ve sürûr diye, çoğulu: esrâr diye gelir. Çoğulun çoğulu ise esârîr'dir.

Mucezziz, sahih ve meşhur şekli ile böyle telaffuz edilir. Kadı, Dârâkutni ve Abdulgani'den her ikisinin İbn Cureyc'den ilk ze harfinin fethalı okunacağını (Mücezzez) diye naklettiklerini söylemektedir. İbn Abdü'l-Berr ile Ebu Ali el-Gassâni'den rivâyete göre ise İbn Cureyc adının Muhriz olduğunu söylemiştir. Doğrusu ise birincisidir. Mücezziz, Müdlic oğullarındandır. İlim adamlarının dediklerine göre kıyafet ilmi, Müdlic oğulları ile Esed oğulları arasında yaygın olup Araplar onların bu işi bildiklerini itiraf ediyorlardı.

"Az önce baktı" yani biraz önce şu ana göre uzak olmayan yakın bir zamanda demektir.

Kadı Iyaz dedi ki: el-Mâzeri dedi ki: Cahiliye döneminde insanlar kendisi oldukça siyah olduğundan babası Üsâme de beyaz tenli olduğundan ötürü nesebine dil uzatıyorlardı. Ebu Davud da Ahmed b. Salih'den böyle demiştir. Fakat bu kâif denilen benzerliklerden anlayan kişi renklerinin farklılıklarına rağmen nesebinin Zeyd'den geldiğini hükmedince cahiliye dönemi insanları da kâiflerin sözlerine itibar ettiklerinden ötürü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de bu işe sevindi. Çünkü bu hâl onların nesebine dil uzatmalarına engel olacaktı.

Kadı Iyaz dedi ki: Ahmed b. Salih'den başkası ise şöyle demektedir: Zeyd beyaz tenli idi. Üsâme'nin annesi olan ve adı Bereke olan Um Eymen ise Habeşli siyahi bir kadın idi. O da nesebi itibari ile Mihsan b. Sa'lebe b. Amr b. Husayn b. Malik b. Seleme b. Amr b. en-Nu'man kızı Bereke'dir. Allah en iyi bilendir.

İlim adamları kâif denilen bu gibi uzmanların sözleri ile amel edilip edilmeyeceği hususunda ihtilaf etmişlerdir. Ebu Hanife ve arkadaşları ile Sevri ve İshak bunu kabul etmezken, Şafii ve birçok ilim adamı kabul etmiştir. Malik'den meşhur olan görüşü ise cariyeler hakkında kabul edileceği, hür kadınlar hakkında kabul edilmeyeceği, şeklinde, ondan gelen bir başka rivâyete göre ise, her ikisi hakkında kabul edilir, şeklindedir.

Şafii'nin delili muharrizin sözkonusu edildiği bu hadis-i şerifdir. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ümmeti arasında şüpheye düşülmesi halinde nesebleri ayırd edebilecek bir kişinin bulunmasından dolayı sevinmişti. Eğer bu şekilde kıyafet bilgisi bâtıl olsaydı bundan dolayı sevinmesi sözkonusu olmazdı. Kıyafet uzmanlarının görüşlerini kabul edenler bu uzmanın ada-

letli olmasının şart olduğunu da ittifakla kabul etmişlerdir. Fakat tek bir kişi ile yetinilip yetinilmeyeceği hususunda farklı kanaatlere sahiptirler. Mezhep âlimlerimize göre daha sahih kabul edilen görüş tek bir kâif ile yetinileceği şeklindedir. Maliki mezhebinden İbnu'l-Kasım da böyle demiştir. Malik ise iki kişi olmasını şart koşmuşlardır. Bazı mezhep âlimlerimiz de bu görüştedir.

Bu hadis ise bir kişi ile yetinilebileceğine delildir.

Mezhep âlimlerimiz bu işin özel olarak Müdlic oğullarının uzmanlık alanı olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir. Ama daha sahih olan, onlara özel olmadığıdır. İttifakla kabul ettiklerine göre bu uzman kişinin bu hususta oldukça bilgili ve deneyimli olmasını şart koşmuşlardır.

Kâif'in hükmünün kabul edileceğini söyleyenler şu husus üzerinde de ittifak etmişlerdir. Onun görüşü ancak saygı duyulan iki cimanın sözkonusu olup hangisine hüküm verileceği tespit edilemeyen hallerde sözkonusudur. Örnek olarak bir cariyeyi satın alan ile onu satan bu satılan cariye ile birincisinden istibrası yapılmadan önce temiz iken cima edip de çocuk ikincisi ile cima ettiği zamandan itibaren altı ay ve daha uzun bir süre ve birincisinin cimasından ise dört yıldan erken bir süre içinde çocuk doğurması hali buna örnektir. Biz bu durumda kâif denilen uzmana müracaat edip o da bu çocuğun bu iki kişiden birisine ait olduğuna hüküm verirse çocuk o kişinin olur. Eğer içinden çıkamayacak yahut çocuğun ikisinden de olmadığına hüküm verecek olursa çocuk büluğa erinceye kadar terk edilir, kendisi ikisinden hangisine daha çok eğilim duyarsa kendisini ona nisbet eder. Eğer kâif çocuğu ikisinden birisine ait görürse Ömer b. Hattab, Malik ve Şafii'nin görüşüne göre baliğ oluncaya kadar bırakılır ve ikisi arasından kime eğilim duyarsa kendisini ona nisbet eder. Ebu Sevr ve Sahnun ise her ikisinin de çocuğu olur demişlerdir. Maliki mezhebinden Macişun ile Muhammed b. Mesleme ise ikisinden hangisine daha çok benziyorsa onun mezhebine katılır. İbn Mesleme ise: Önce cima edenin bilinmesi hali müstesnâ o taktirde onun nesebine katılır demiştir.

Kime ait olduğu tartışmalı çocuk hakkında kâif denilen uzmanın kanaatini kabul etmeyenler de farklı görüşlere sahiptir. Ebu Hanife'nin dediğine göre onun ile ilgili anlaşmazlık içerisinde bulunan iki kişiye de nisbet edilir. Şayet onun hakkında iki kadın anlaşmazlığa düşecek olursa o ikisine de nisbet edilir. Ebu Yusuf ve Muhammed ise iki erkeğe nisbet edilirken kadında birine nisbet edilir demişlerdir. İshak ise ikisi arasında kur'a çekilir demiştir.

٣٦٠٣-٣٩/٢- وَحَدَّثَنِي عَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَاللَّفْظُ لِعَمْرٍو قَالُوا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ ذَاتَ يَوْمٍ مَسْرُورًا فَقَالَ يَا عَائِشَةُ أَلَمْ تَرَيْ أَنَّ مُجَزِّزًا الْمُدْلِجِيَّ دَخَلَ عَلَيَّ فَرَأَى أُسَامَةَ وَزَيْدًا وَعَلَيْهِمَا قَطِيفَةٌ قَدْ غَطَّيَا رُءُوسَهُمَا وَبَدَتْ أَقْدَامُهُمَا فَقَالَ إِنَّ هَذِهِ الْأَقْدَامَ بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ

3603-39/2- Bana Amr en-Nâkid, Zuheyr b. Harb ve Ebu Bekr b. Ebu Şeybe -lafız Amr'a ait olmak üzere- de tahdis edip dediler ki: Bize Süfyan, ez-Zührî'den tahdis etti, o Urve'den, o Âişe'den şöyle dediğini rivâyet etti: Bir gün Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sevinçle yanıma girdi ve: *"Ey Âişe! Müdlicli mücezziz yanıma girdi. Üzerlerindeki kadife örtü ile başlarını örtüp ayaklarının göründüğü Üsâme ve Zeyd'i görünce şüphesiz bu ayaklar birbirlerindendir dediğini görmedin mi?"* buyurdu. [674]

٣٦٠٤-٤٠/٣- وَحَدَّثَنَاهُ مَنْصُورُ بْنُ أَبِي مُزَاحِمٍ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ دَخَلَ قَائِفٌ وَرَسُولُ اللهِ ﷺ شَاهِدٌ وَأُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ وَزَيْدُ بْنُ حَارِثَةَ مُضْطَجِعَانِ فَقَالَ إِنَّ هَذِهِ الْأَقْدَامَ بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ فَسُرَّ بِذَلِكَ النَّبِيُّ ﷺ وَأَعْجَبَهُ وَأَخْبَرَ بِهِ عَائِشَةَ

3604-40/3- Bunu bize Mansur b. Ebu Muzâhim de tahdis etti, bize İbrahim b. Sa'd, ez-Zührî'den tahdis etti, o Urve'den, o Âişe'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hazır bulunduğu bir sırada bir kâif içeri girdi. Üsâme b. Zeyd ile Zeyd b. Hârise ise uzanmış yatıyorlardı. Bu kâif: Bu ayaklar birbirlerindendir deyince bundan dolayı Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) sevindi ve bu hoşuna gitti. Bunu Âişe'ye de haber verdi. [675]

٣٦٠٥-.../٤- وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ وَابْنُ جُرَيْجٍ كُلُّهُمْ عَنِ الزُّهْرِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ بِمَعْنَى حَدِيثِهِمْ وَزَادَ فِي حَدِيثِ يُونُسَ وَكَانَ مُجَزِّزٌ قَائِفًا

---

674 Buhari, 6771; Ebu Davud, 2267; Tirmizi, 2129; Nesai, 3494; İbn Mace, 2349; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16433

675 Buhari, 3731; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16402

3605-.../4- Bana Harmele b. Yahya da tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus haber verdi, (H.) Bize Abd b. Humeyd de tahdis etti, bize Abdurrezzak haber verdi, bize Ma'mer ve İbn Cureyc haber verdi, hepsi ez-Zührî'den bu isnâd ile öncekilerin hadisleri ile aynı manada rivâyet etti. Yunus'un hadisinde: "Mücezziz kâif idi" ziyadesini ekledi.[676]

١٢/٣٦- بَاب قَدْرِ مَا تَسْتَحِقُّهُ الْبِكْرُ وَالثَّيِّبُ مِنْ إِقَامَةِ الزَّوْجِ عِنْدَهَا عُقْبَ الزِّفَافِ

12/36- ZİFAFTAN SONRA KOCANIN, BAKİRENİN VE DULUN YANINDA KALMASINI HAK ETTİĞİ SÜRENİN NE KADAR OLDUĞU BABI

٣٦٠٦-١/٤١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ وَيَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَاللَّفْظُ لِأَبِي بَكْرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ لَمَّا تَزَوَّجَ أُمَّ سَلَمَةَ أَقَامَ عِنْدَهَا ثَلَاثًا وَقَالَ إِنَّهُ لَيْسَ بِكِ عَلَى أَهْلِكِ هَوَانٌ إِنْ شِئْتِ سَبَّعْتُ لَكِ وَإِنْ سَبَّعْتُ لَكِ سَبَّعْتُ لِنِسَائِي

3606-41/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Muhamed b. Hatim ve Yakub b. İbrahim -lafız Ebu Bekir'e ait olmak üzere- tahdis edip dediler ki: Bize Yahya b. Said, Süfyan'dan tahdis etti, o Muhammed b. Ebu Bekir'den, o Abdulmelik b. Ebu Bekir b. Abdurrahman b. Hişam'dan, o babasından, o Um Seleme'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Um Seleme ile evlendiğinde yanında üç gün kaldı ve: *"Eşim olarak ben seni aşağılayacak değilim. İstersen yanında yedi gece kalırım. Eğer yanında yedi gece kalacak olursam diğer zevcelerimin yanında da yedi gece kalırım"* buyurdu.[677]

٣٦٠٧-٢/٤٢- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ حِينَ تَزَوَّجَ أُمَّ سَلَمَةَ وَأَصْبَحَتْ عِنْدَهُ قَالَ لَهَا لَيْسَ بِكِ عَلَى أَهْلِكِ هَوَانٌ إِنْ شِئْتِ سَبَّعْتُ عِنْدَكِ وَإِنْ شِئْتِ ثَلَّثْتُ ثُمَّ دُرْتُ قَالَتْ ثَلِّثْ

676 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16738

677 Ebu Davud, 2122; İbn Mace 1917; Tuhfetu'l-Eşrâf, 18229

3607-42/2- Bana Yahya b. Yahya da tahdis edip dedi ki: Malik'e, Abdullah b. Ebu Bekir'den rivâyetini okudum, o Abdulmelik b. Ebu Bekr b. Abdurrahman'dan rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Um Seleme ile evlenip gerdek sabahı yanında sabahı edince ona: " *Eşim olarak ben seni aşağılayacak değilim. Dilersen yanında yedi gün kalırım, dilersen üç gün kalır sonra (diğer zevcelerimi) dolaşırım"* buyurdu. Um Seleme üç gün (kal) dedi. [678]

٣٦٠٨-.../٣- وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْلَمَةَ الْقَعْنَبِيُّ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ يَعْنِي ابْنَ بِلَالٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ حُمَيْدٍ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ حِينَ تَزَوَّجَ أُمَّ سَلَمَةَ فَدَخَلَ عَلَيْهَا فَأَرَادَ أَنْ يَخْرُجَ أَخَذَتْ بِثَوْبِهِ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِنْ شِئْتِ زِدْتُكِ وَحَاسَبْتُكِ بِهِ لِلْبِكْرِ سَبْعٌ وَلِلثَّيِّبِ ثَلَاثٌ

3608-.../3- Bize Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebî de tahdis etti, bize Süleyman -yani b. Bilâl- Abdurrahman b. Humeyd'den tahdis etti, o Abdulmelik b. Ebu Bekir'den, o Ebu Bekr b. Abdurrahman'dan rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Um Seleme ile evlendiğinde onun yanına girdi ve çıkmak isteyince elbisesinden tuttu. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"İstersen yanında daha fazla kalır ve ona göre hesabını yaparım. Çünkü bakire için yedi gün, dul için üç gün (kalınır)"* buyurdu.[679]

٣٦٠٩-.../٤- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا أَبُو ضَمْرَةَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ حُمَيْدٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

3609-.../4- Bana Yahya b. Yahya da tahdis etti, bize Ebu Damra, Abdurrahman b. Humeyd'den bu isnâd ile aynısını haber verdi. [680]

٣٦١٠-٤٣/٥- حَدَّثَنِي أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ حَدَّثَنَا حَفْصٌ يَعْنِي ابْنَ غِيَاثٍ عَنْ عَبْدِ الْوَاحِدِ بْنِ أَيْمَنَ عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ ذَكَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ تَزَوَّجَهَا وَذَكَرَ أَشْيَاءَ هَذَا فِيهِ قَالَ إِنْ شِئْتِ أَنْ أُسَبِّعَ لَكِ وَأُسَبِّعَ لِنِسَائِي وَإِنْ سَبَّعْتُ لَكِ سَبَّعْتُ لِنِسَائِي

678 3606 numaralı hadisin kaynakları
679 3606 numaralı hadisin kaynakları
680 3606 numaralı hadisin kaynakları

3610-43/5- Bana Ebu Kureyb, Muhammed b. el-A'lâ tahdis etti, bize Hafs -yani b. Riyaz- Abdulvahid b. Eymen'den tahdis etti, o Ebu Bekr b. Abdurrahman b. el-Hâris b. Hişam'dan, o Um Seleme'den deyip şunu zikretti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Um Seleme ile evlendi. Daha başka hususları da söyledi ve bu da onun zikrettiği hususlar arasındadır: Allah Rasûlü: *"Eğer yanında yedi gün kalmamı istersen diğer hanımlarımın yanında da yedi gün kalırım. Eğer senin için yedi güne tamamlarsam onların yanında da yedi gün kalırım"* buyurdu. [681]

Şerh

(3606-3610 numaralı hadisler)

(3606) "Süfyan'dan, o Muhammed b. Ebu Bekir'den, o Abdulmelik b. Ebu Bekir b. Abdurrahman b. el-Hâris b. Hişam'dan, o, babasından, o Um Seleme'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Um Seleme ile evlendiğinde yanında üç gün kaldı..." Malik'in rivâyetinde (3607) Abdullah b. Ebu Bekir'den, o Ebu Bekir b. Abdurrahman'dan rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Um Seleme ile evlendiği zaman..." aynı şekilde bunu (3608) "Süleyman b. Bilâl"den mürsel olarak da rivâyet edip bundan sonra da (3610) Hafs b. Riyaz'dan tıpkı Süfyan'ın rivâyetinde olduğu gibi muttasıl olarak rivâyet etmektedir:

Dârâkutnî dedi ki: Bu hadisi Abdullah b. Ebu Bekr ve Abdurrahman b. Humeyd Müslim'in de zikrettiği gibi mürsel olarak rivâyet etmişlerdir. Dârâkutni'nin sözünü ettiği bu durum onun Müslim aleyhine istidrakte bulunması tutarsızdır. Çünkü Müslim -Allah'ın rahmeti ona- ravilerin bu hadisin mevsul ve mürsel rivâyeti hususundaki ihtilaflarını açıkça ortaya koymaktadır. Onun da fukahanın, usulcülerin ve muhakkık muhaddislerin de kabul ettiği görüş şudur: Eğer bir hadis hem muttasıl hem mürsel olarak rivâyet edilirse muttasıl olduğuna hüküm verilir ve gereğince amel etmek icap eder. Çünkü bu sika bir ravinin ziyadesidir. Bu da çoğunluğa göre makbuldür. O halde Dârâkutni'nin istidraki (eleştirisi) doğru değildir. Allah en iyi bilendir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Um Seleme (radıyallâhu anhâ)'ya evlendikten sonra yanında üç gün kalıp: *" Eşim olarak ben seni aşağılayacak değilim. Dilersen senin yanında yedi gün kalırım. Yanında yedi gün kalırsam diğer hanımlarımın yanında da yedi gün kalırım."* buyurmuştur. Diğer rivâyette (3607) *"dilersen üç gün kalır sonra dolaşırım* deyince Um Seleme: Üç gün kal dedi." Diğer rivâyette (3608) "yanına girdi, çıkmak isteyince onun

681 3606 numaralı hadisin kaynakları

elbisesini tuttu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunun üzerine: Dilersen daha fazla kalırım ve ona göre seninle hesaplaşırım. Bakire için yedi gün, dul için üç gün buyurdu." Enes'in rivâyet ettiği hadiste (3611 ve 3612) "Bakire için yedi, dul için üç gün" denilmektedir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: " *Eşim olarak ben seni aşağılayacak değilim*" buyruğu senin herhangi bir aşağılanma ile karşı karşıya kalman sözkonusu olmayacaktır. Hiçbir hususta hakkın kaybolmayacaktır, aksine hakkını tam olarak alacaksın, demektir. Sonra da ona hakkını beyan ederek diğer zevceler için sözkonusu olmamak üzere üç gün ile diğer zevceler için de sözkonusu olmak üzere yedi günden birisini seçmekte serbest bırakmıştır. Çünkü üç günün, diğerlerine bu sûrenin tanınmaması gibi bir özelliği vardır. Yedi günün ise arka arkaya gelmek gibi ve tamamıyla bu süre zarfında alışmak gibi bir özelliği vardır. Kendisi ise diğerlerine sözkonusu olmayacağı için üç günü tercih etti. Böylelikle kendisine dönüş zamanı daha yakın olsun istedi. Çünkü bu durumda diğer eşlerinin yanında birer gece kalıp dolaştıktan sonra bir daha ona gelecekti. Eğer yedi günü tercih etseydi bundan sonra diğer zevcelerinin yanında da yedişer gün kalır. Böylelikle Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in onun yanına geri dönmesi gecikmiş olacaktı.

Kadı Iyaz dedi ki: Burada "ehl (eş)"den kasıt bizzat Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendisidir. Ben senin benim nazarımda değersiz olduğunu gösterecek herhangi bir iş yapmayacağım, demektir.

Hadis-i şeriften şu hükümler anlaşılmaktadır:

1. Eş, aile fertleri ve başkalarına yumuşak davranmak müstehaptır.

2. Muhatabın onu kabullenmesi için hakkı anlaşılır bir şekilde ifade etmek gerekir.

3. Eşler arasında adaletli olmak gerekir.

4. Zifaf hakkı kendisi ile zifafa girilen kadına ait bir haktır. Bu hakkı sebebi ile diğerlerine göre ona öncelik tanınır. Eğer bakire ise başkalarına da aynı süre verilmeksizin geceli gündüzlü yedi gündür. Şayet dul ise isterse yedi gün ve diğer zevcelere de o kadar gün nöbet ile dilerse diğerlerine bu kadar gün vermemek sureti ile üç gün seçebilir.

Bu Şafii'nin ve ona uygun kanaatlerinin görüşüdür. Sahih hadislerde sabit olan da budur. Bu görüşü kabul edenler arasında Malik, Ahmed, İshak, Ebu Sevr, İbn Cerir ve ilim adamlarının cumhuru bulunmaktadır.

Ebu Hanife, Hakem ve Hammâd ise dul kadına da bakireye de ayrılan gün sayısı kadar hepsinin kaza edilmesi (yani diğerlerinin yanında da o kadar süre kalınması) icap eder. Onlar bunun için eşler arasında adalet yapmaya dair varid olmuş hadislerin zahirlerini delil göstermişlerdir.

Şafii'nin delili ise bu hadislerdir. Çünkü bu hadisler genel buyrukların zahiri anlamlarını tahsis etmekte (özelleştirmekte)dir. İlim adamları bu hakkın kocanın mı yoksa yeni zevcenin mi hakkı olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir. Bizim ve cumhurun kabul ettiği kanaate göre bu yeni zevcenin hakkıdır. Bazı Maliki mezhebi âlimleri ise bu kocanın diğer kadınları üzerindeki bir hakkıdır. Bununla birlikte yeni eşinden başka zevceleri bulunan kimseler için özel olarak bu hakkının olup olmadığı hususunda ihtilaf etmişlerdir.

İbn Abdi'l-Berr dedi ki: İlim adamlarının çoğunluğunun kanaatine göre bu zifaf sebebi ile kadının hakkıdır. Başka bir zevcesinin bulunması ile bulunmaması arasında bir fark yoktur. Çünkü "bakire ile evlenecek olursa onun yanında yedi gün kalır. Dul ile evlenecek olursa onun yanında üç gün kalır" hadisinin genel ifadesi bunu gerektirmektedir. Hadis başka herhangi bir zevcesi olmayan kimseyi özellikle sözkonusu etmiş değildir.

Bir kesim ise şöyle demektedir: Hadis bu yeni zevcesinden başka bir ya da başka zevceleri bulunan kimseler hakkındadır. Çünkü başka bir zevcesi olmayan bir kimse zaten bütün zamanı boyunca bu zevcesi ile birlikte kalacak, onunla vaktini geçirecek ve herhangi bir kesinti olmadan birbirlerinden istifade edeceklerdir. Birden çok zevcesi olanın durumundan tamamen farklı bir durumdadırlar. Çünkü yeni zevceye bu günlerin tahsis edilmesi kesintisiz olarak onun ünsiyetinin sağlanması ve kocası ile birlikte evliliğinin yerli yerince oturması, utanmasının ve ondan uzak kalıp yalnızlığının kaybolması içindir. Aynı zamanda onların her biri de diğerinden alacağı kadar zevk alır ve kendisinden başka zevcelerini dolaşarak yeni zevcenin bu hali de kesintiye uğratılmaz. Kadı Iyaz bu görüşü tercih ettiği gibi mezhep âlimlerimizden Beğavi de kesin olarak bunu dile getirip şöyle demiştir: Eğer onun yanında gece kalacağı başka bir zevcesi varsa bu hak yeni zevceye ait sabit bir haktır. Şayet bir başka zevcesi yoksa yahut da yanında gece kalmıyor ise yeni zevce için zifaf hakkı sabit değildir. Tıpkı ta baştan beri zevcelerinin yanında gece kalmak zorunda olmadığı gibi. Bununla birlikte birinci görüş daha güçlüdür, hadisin genel ifadesi dolayısı ile tercih olunan odur.

Eğer başka bir zevcesi yoksa bakirenin yanında bu süre kalmanın vacip mi müstehap mı olduğu hususunda ilim adamlarının farklı görüşleri vardır.

Şafii, onun mezhebine mensup fukaha ve onlara uygun kanaat belirtenler bunun vacip olduğunu söylemişlerdir. Bu aynı zamanda İbnu'l-Kasım'ın, Malik'den naklettiği bir rivâyettir. İbn Abdu'l-Hakem ise ondan bunun müstehap olduğunu söylediğini rivâyet etmiştir.

٣٦١١-٤٤/٦- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ عَنْ خَالِدٍ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ إِذَا تَزَوَّجَ الْبِكْرَ عَلَى الثَّيِّبِ أَقَامَ عِنْدَهَا سَبْعًا وَإِذَا تَزَوَّجَ الثَّيِّبَ عَلَى الْبِكْرِ أَقَامَ عِنْدَهَا ثَلَاثًا قَالَ خَالِدٌ وَلَوْ قُلْتُ إِنَّهُ رَفَعَهُ لَصَدَقْتُ وَلَكِنَّهُ قَالَ السُّنَّةُ كَذَلِكَ

3611-44/6- Bize Yahya b. Yahya tahdis etti, bize Huşeym, Halid'den haber verdi, o Ebu Kilabe'den, o Enes b. Malik'den şöyle dediğini nakletti: Bir kimse dul kadın üzerine bakire ile evlenecek olursa onun yanında yedi gün kalır. Eğer bakire üzerine dul kadın ile evlenecek olursa onun yanında üç gün kalır.

Halid dedi ki: Eğer ben o (Ebu Kilabe) bu hadisi (Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem))'e merfu olarak rivâyet etti desem şüphesiz doğru söylemiş olurum ama o: Sünnet böyledir demiştir. [682]

٣٦١٢-٤٥/٧- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَيُّوبَ وَخَالِدٍ الْحَذَّاءِ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَنَسٍ قَالَ مِنَ السُّنَّةِ أَنْ يُقِيمَ عِنْدَ الْبِكْرِ سَبْعًا قَالَ خَالِدٌ وَلَوْ شِئْتُ قُلْتُ رَفَعَهُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ

3612-45/7- Bana Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Süfyan, Eyyub ve Halid el-Hazzâ'dan haber verdi, o Ebu Kilâbe'den, o Enes'den şöyle dediğini rivâyet etti: Bakire'nin yanında yedi gün kalması sünnettendir. Halid dedi ki: Eğer istersem: Onu Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e merfu olarak isnad etti, dahi diyebilirim. [683]

682 Buhari, 5213, 5214; Ebu Davud, 2124; Tirmizi, 1139; İbn Mace, 1916; Tuhfetu'l-Eşrâf, 944

683 3611 numaralı hadisin kaynakları

١٣/٣٧- بَاب الْقَسْمِ بَيْنَ الزَّوْجَاتِ وَبَيَانِ أَنَّ السُّنَّةَ أَنْ تَكُونَ لِكُلِّ وَاحِدَةٍ لَيْلَةٌ مَعَ يَوْمِهَا

13/37- ZEVCELER ARASINDA GÜNLERİ PAYLAŞTIRMAK VE SÜNNETİN, HER BİR ZEVCEYE GÜNDÜZÜ İLE BİRLİKTE BİR GECE AYIRMAK OLDUĞUNU BEYAN BABI

Bizim mezhebimize göre (koca), hanımlarına gün paylaştırmakla yükümlü değildir. Hatta onların hepsinden uzak durmak hakkı dahi vardır. Ama onların fitneye uğramaları ve onlara zarar vermek korkusuyla onları tamamen ihmal etmesi mekruhtur. Eğer paylaştırmak isterse onlardan herhangi birisinden ancak kur'a ile başlaması caiz olur. Günleri birer birer, ikişer ikişer, üçer üçer paylaştırması caizdir fakat bir geceden aşağı paylaştırması caiz olmadığı gibi rızaları olmaksızın üç günden fazla paylaştırması da caiz değildir. Mezhebimizde sahih olan görüş budur.

Bu hususta bu meseleler hakkında sözünü ettiklerim dışında zayıf bazı görüşler daha vardır. Ancak ittifakla kabul ettiklerine göre onların rızası ile aynı zamanda hepsini dolaşması ve hepsi ile cima etmesi caizdir. Fakat onların rızası olmadan bunu yapması caiz değildir.

Paylaştıracak olursa geceden sonraki gündüz de o zevcenin payıdır. Hasta olan, ay hali olan, loğusa olan zevcesine de pay ayırır. Çünkü o zevcesi onunla ünsiyet elde eder ve ayrıca öpmek, bakmak, dokunmak ve daha başka yollarla cimanın dışındaki bir yolla da ondan yararlanır.

Mezhep âlimlerimizin dediklerine göre gün paylaştırdığı taktirde cima etmek yükümlülüğü de yoktur, bu hususta eşitlik sağlamakla da yükümlü değildir. Aksine onların yanında gecelemekle birlikte onların hiçbirisi ile de cima etmemek hakkı da vardır. Onlardan herhangi birisi ile nöbeti sırasında cima yaparken diğerleri ile birlikte olmayabilir. Fakat az önce belirttiğimiz gibi onları büsbütün ihmal etmemesi ve bu hususta aralarında eşitlik sağlaması müstehaptır. Allah en iyi bilendir.

٣٦١٣-١/٤٦- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا شَبَابَةُ بْنُ سَوَّارٍ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ قَالَ كَانَ لِلنَّبِيِّ ﷺ تِسْعُ نِسْوَةٍ فَكَانَ إِذَا قَسَمَ بَيْنَهُنَّ لَا يَنْتَهِي إِلَى الْمَرْأَةِ الْأُولَى إِلَّا فِي تِسْعٍ فَكُنَّ يَجْتَمِعْنَ كُلَّ لَيْلَةٍ فِي بَيْتِ الَّتِي يَأْتِيهَا فَكَانَ فِي بَيْتِ عَائِشَةَ فَجَاءَتْ زَيْنَبُ فَمَدَّ يَدَهُ إِلَيْهَا فَقَالَتْ هَذِهِ زَيْنَبُ

فَكَفَّ النَّبِيُّ ﷺ يَدَهُ فَتَقَاوَلَتَا حَتَّى اسْتَخَبَتَا وَأُقِيمَتْ الصَّلَاةُ فَمَرَّ أَبُو بَكْرٍ عَلَى ذَلِكَ فَسَمِعَ أَصْوَاتَهُمَا فَقَالَ اخْرُجْ يَا رَسُولَ اللهِ إِلَى الصَّلَاةِ وَاحْثُ فِي أَفْوَاهِهِنَّ التُّرَابَ فَخَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَتْ عَائِشَةُ الْآنَ يَقْضِي النَّبِيُّ ﷺ صَلَاتَهُ فَيَجِيءُ أَبُو بَكْرٍ فَيَفْعَلُ بِي وَيَفْعَلُ فَلَمَّا قَضَى النَّبِيُّ ﷺ صَلَاتَهُ أَتَاهَا أَبُو بَكْرٍ فَقَالَ لَهَا قَوْلًا شَدِيدًا وَقَالَ أَتَصْنَعِينَ هَذَا

3613-46/1- Bize Ebu Bekir b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Şebabe b. Sevvar tahdis etti, bize Süleyman b. el-Muğire, Sabit'den tahdis etti, o Enes'den şöyle dediğini rivâyet etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in dokuz zevcesi vardı. Aralarında günlerini paylaştırdığı vakit yanında ilk gece kaldığı zevcesine ancak dokuz günde gelebiliyordu. Bu sebeple onların hepsi her gece Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına geleceği zevcesinin evinde toplanırlardı. Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın evinde bulunduğu bir sırada Zeyneb geldi. Elini ona uzatınca (Âişe) bu Zeyneb'dir dedi. Bunun üzerine Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) elini geri çekti. Karşılıklı birbirlerine çeşitli sözler söylediler. Nihayet karşılıklı olarak birbirlerine seslerini yükselttiler.

Namaz için kamet getirilince Ebu Bekir de geçerken bu hali fark edip seslerini işitti. Bu sebeple: Ey Allah'ın Rasûlü! Namaza buyur ve bunların ağızlarına toprak doldur, dedi. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) dışarı çıkınca Âişe: Şimdi Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) namazını bitirecek, arkasından Ebu Bekir gelecek, kim bilir bana neler yapacak, dedi. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) namazını bitirince Ebu Bekir (radıyallâhu anh) yanına geldi, ona ağır sözler söyledi ve: Bunu nasıl yaparsın, dedi. [684]

Şerh

"Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in dokuz zevcesi vardı... Ağızlarına toprak doldur." Hadiste: "dokuz zevcesi vardı" ifadesi vefat ettiğinde hayatta olan zevceleridir. Bunlar da Âişe, Hafsa, Sevde, Zeyneb, Um Seleme, Um Habibe, Meymune, Cuveyriye ve Safiyye (Allah hepsinden razı olsun).

"Onlara günlerini paylaştırdığı zaman..." buyruğunun anlamına gelince her bir hanımına dokuz günden sonra tekrar sıra gelirdi demektir. Buradan da hanımlarına birer geceden fazla paylaştırmamanın müstehap olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Çünkü o taktirde onların hakları tehlikeye düşer.

684 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 417

"Her gece geleceği hanımın hanesinde toplanırlardı..." ibarelerinden de *şu hükümler anlaşılmaktadır:*

1 Kocanın, sırası gelen her bir hanımın yanına kaldığı evde gitmesi ve onları kendisinin kaldığı eve çağırmaması müstehaptır. Fakat onların her birini sırasında kendisinin evine davet edecek olursa bu onun bir hakkıdır. Ama daha faziletli olana da aykırıdır. Fakat karısını kumalarından birisinin evine çağıracak olursa bu davetini kabul etmek zorunda değildir. Bu durumda davetini kabul etmemekle de ona karşı gelmiş olmaz. Halbuki kendi evine onu davet etmesi halinde gelmeyecek olursa durum böyle değildir. Çünkü kadının kumasının evine gitmesinde kendisi için bir zarar vardır. Onların bu şekilde toplanmaları ise kendi rızaları ile gerçekleşiyordu.

2 Geceleyin ancak sırası gelmiş olan zevcesinin evine gider. Bize göre bir zaruret olmadan başkasının evine gitmesi haramdır. Ölüm döşeğinde olması ya da buna benzer bir zaruret gibi. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in elini Zeyneb'e uzatması, Âişe (radıyallâhu anhâ)'nıin bu Zeyneb'dir demesine gelince, bunu kasten yapmadığı, aksine onu sırası gelmiş olan Âişe sandığı söylenmiştir. Çünkü gece idi ve evlerde aydınlatacak kandiller yoktu. Böyle bir davranışın onların rızası ile olduğu da söylenmiştir.

"Nihayet seslerini yükselttiler." Sehab seslerin yükselip birbirine karışması demektir. Sin harfi ile de söylenir, sad harfi ile de söylenir. Nüshaların bir çoğunda da bu şekilde sad harfi ile yazılmıştır. Kadı Iyaz da bunu cumhurun rivâyeti olarak nakletmektedir. Bazı nüshalarda ise "istehbeseta" şeklindedir ki bayağı sözler söylediler demektir. Bazı nüshalarda ise haya edip utanmaktan gelen "istehyeta" şeklindedir. Kadı Iyaz bazılarından bunu istehseta" diye rivâyet etmiş ve şunları söylemiştir: Eğer bu şekil bir tashif değilse anlamı şu olur: Onların her biri diğerinin yüzüne toprak saçtı demek olur.

Bu hadis-i şerifte Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ne kadar güzel ahlaklı; herkesle ne kadar güzel bir geçimi olduğu anlaşılmaktadır.

Hanefiler: "Elini uzattı, sonra" abdest almadan "namaza çıktı" ifadesini delil gösterebilirler fakat bu hususta onların lehine bir delil yoktur. Çünkü hadiste arada herhangi bir engel (elbise vs) bulunmaksızın tenlerinin dokunduğunu zikretmemektedir. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in onun tenine arada bir engel olmaksızın dokunduğu sonra abdest almadan namaz kıldığı sabit olmadıkça gerçekleşemez. Hadiste ise bunların hiçbiri sözkonusu edilmemiştir.

"Ağızlarına toprak doldur." Bu onların bu işten vazgeçmeleri, tartışmalarını kesmeleri için oldukça ileri bir ifadedir. Bundan Ebu Bekir (radıyallâhu anh)'ın fazileti, şefkati ve maslahata olan işleri gözönünde bulundurması anlaşıldığı gibi fazilet itibari ile daha alt mertebede olanın kendisinden faziletli olan arkadaşına maslahatına olan hususu işaret etmesi ve göstermesi de vardır. Allah en iyi bilendir.

١٤/٣٨- باب جَوَازِ هِبَتِهَا نَوْبَتَهَا لِضُرَّتِهَا

14/38- KADININ SIRASINI KUMASINA BAĞIŞLAMANIN CAİZ OLDUĞU BABI

٣٦١٤-١/٤٧- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ مَا رَأَيْتُ امْرَأَةً أَحَبَّ إِلَيَّ أَنْ أَكُونَ فِي مِسْلَاخِهَا مِنْ سَوْدَةَ بِنْتِ زَمْعَةَ مِنْ امْرَأَةٍ فِيهَا حِدَّةٌ قَالَتْ فَلَمَّا كَبِرَتْ جَعَلَتْ يَوْمَهَا مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ لِعَائِشَةَ قَالَتْ يَا رَسُولَ اللهِ قَدْ جَعَلْتُ يَوْمِي مِنْكَ لِعَائِشَةَ فَكَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَقْسِمُ لِعَائِشَةَ يَوْمَيْنِ يَوْمَهَا وَيَوْمَ سَوْدَةَ

3614-47/1- Bize Zuheyr b. Harb tahdis etti, bize Cerir, Hişam b. Urve'den tahdis etti, o babasından, o Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Gördüğüm kadınlar arasında şahsiyeti güçlü olup tenimin teni gibi olmasını Zem'a kızı Sevde kadar arzu ettiğim başka bir kadın yoktur. (Âişe devamla) dedi ki: Sevde yaşlanınca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendisine ayırdığı gününü Âişe'ye verdi ve: Ey Allah'ın Rasûlü! Bana ayırdığın günümü Âişe'ye bağışladım, dedi. Bu bakımdan Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Âişe'ye biri kendi gününü diğeri Sevde'nin günü olmak üzere iki gün ayırıyordu. [685]

Şerh

"Âişe (radıyallâhu anhâ) dedi ki: Gördüğüm kadınlar arasında şahsiyeti güçlü olup... başka bir kadın yoktur." Buradaki "mislâh" mim harfi kesreli olup deri anlamındadır. Kendisi gibi olmak istediğim başka bir kadın yoktur demektir. Zem'a ismi ise mim harfi sakin ve fethalı (zemea şeklinde) söylenebilir.

685 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16771

Hadisteki "bir kadın" ibaresi ile ilgili olarak Kadı Iyaz şunları söylemektedir: Burada "min" beyan ve söze başlamak içindir. Âişe bu sözleri ile Sevde'yi ayıplamak değil aksine onun şahsiyetinin güçlülüğü ile anlayışının güzelliği ile nitelendirmektedir. Bu da hı harfi kesreli olarak "hiddet" diye ifade edilir.

"Yaşı ilerleyince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendisine ayırdığı gününü Âişe'ye bağışladı." Buradan kadının kumasına sırasının bağışlamasının caiz olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Çünkü bu onun bir hakkıdır. Fakat kocanın da buna razı olması şarttır. Çünkü gününü bağışlayan kadın üzerinde onun da bir hakkı vardır. Onun rızası olmadan bu hakkı ortadan kaldırılamaz. Ayrıca gününü bağışlayan kadının bunun karşılığında herhangi bir ivaz (bedel) alması caiz değildir. Kocaya gününü bağışlayarak koca onun gününü dilediği kimseye de ayırabilir. Bu bağışlanan günü diğerlerine dağıtması gerektiği ve böylelikle bağışlayanı yokmuş gibi hesap edeceği de söylenmiş ise de birincisi daha sahihtir. Bununla birlikte gününü bağışlayan kadın dilediği zaman ondan dönebilir. Fakat geçmişe doğru değil gelecek için bu dönmesi sözkonusu olur. Çünkü yapılan bağışlarda kapsedilmemiş olan kadarında rücu' mümkündür.

"Gününü ona verdi." Bu ise bir gün ve bir gecedir.

"Bu sebeple Âişe'ye biri kendi günü diğeri Sevde'nin günü olmak üzere iki gün ayırıyordu." Bu da şu demektir: Âişe'nin yanında kendi gününde kaldığı gibi Sevde'nin gününde de Âişe'nin yanında bulunuyordu. Yoksa arka arkaya iki gün onun yanında kalıyordu demek değildir. Mezhep âlimlerimize göre daha sahih görülen kendisine gün bağışlanan kadının yanında arka arkaya birden fazla gün kalması ancak diğerlerinin rızası ile caiz olur. Bazı âlimlerimiz onların rızaları olmaksızın da caiz olduğunu söylemiş iseler de bu zayıftır.

٣٦١٥-٤٨/٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عُقْبَةُ بْنُ خَالِدٍ ح وَحَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ حَدَّثَنَا الْأَسْوَدُ بْنُ عَامِرٍ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ ح وَحَدَّثَنَا مُجَاهِدُ بْنُ مُوسَى حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا شَرِيكٌ كُلُّهُمْ عَنْ هِشَامٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ أَنَّ سَوْدَةَ لَمَّا كَبِرَتْ بِمَعْنَى حَدِيثِ جَرِيرٍ وَزَادَ فِي حَدِيثِ شَرِيكٍ قَالَتْ وَكَانَتْ أَوَّلَ امْرَأَةٍ تَزَوَّجَهَا بَعْدِي

3615-48/2- Bunu bize Ebu Bekir b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Ukbe b. Halid tahdis etti, (H.) Bize Amr en-Nâkid de tahdis etti, bize Esved b.

Âmir tahdis etti, bize Zuheyr tahdis etti, (H.) Bize Mücahid b. Musa da tahdis etti, bize Yunus b. Muhammed tahdis etti, bize Şerik tahdis etti, hepsi Hişam'dan bu isnad ile rivâyet ettiklerine göre Sevde'nin yaşı ilerleyince deyip hadisi Cerir'in hadisi rivâyet ettiği manada rivâyet ettiler. Ayrıca Şerik'in hadisinde şu fazlalık vardır: Âişe dedi ki: O (Sevde) benden sonra evlendiği ilk kadın idi.[686]

Şerh

"(Sevde) benden sonra evlendiği ilk kadın idi." Bunu Müslim bu şekilde Yunus'un Şerik'den bir rivâyeti olarak zikretmiş olup buna göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Âişe ile Sevde'den önce evlenmiştir. Yunus da aynı şekilde bunu ez-Zührî'den ve Abdullah b. Muhammed b. Akil'den diye rivâyet etmiştir. Akîl b. Halid de ez-Zührî'den onun Âişe'den önce Sevde ile evlendiğini rivâyet etmektedir. İbn Abdulberr dedi ki: Bu aynı zamanda Katâde ve Ebu Ubeyde'nin de görüşüdür. Derim ki: Muhammed b. İshak ile Vakidi'nin katibi Muhammed b. Sa'd, İbn Kuteybe ve başkaları da böyle demişlerdir.

٣٦١٦-٤٩/٣- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كُنْتُ أَغَارُ عَلَى اللَّاتِي وَهَبْنَ أَنْفُسَهُنَّ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ وَأَقُولُ وَتَهَبُ الْمَرْأَةُ نَفْسَهَا فَلَمَّا أَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ تُرْجِي مَنْ تَشَاءُ مِنْهُنَّ وَتُؤْوِي إِلَيْكَ مَنْ تَشَاءُ وَمَنِ ابْتَغَيْتَ مِمَّنْ عَزَلْتَ قَالَتْ قُلْتُ وَاللهِ مَا أَرَى رَبَّكَ إِلَّا يُسَارِعُ لَكَ فِي هَوَاكَ

3616-49/3- Bize Ebu Kureyb, Muhammed b. el-A'la da tahdis etti, bize Ebu Üsâme, Hişam'dan tahdis etti, o babasından, o Âişe'den şöyle dediğini rivâyet etti: Ben kendilerini Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bağışlayan kadınları kıskanır ve: Hiç kadın kendisini bağışlar mı derdim. Aziz ve Celil Allah: *"Hanımlarından kimi dilersen geri bırakabilir, kimi dilersen yanına alabilirsin. Geri bıraktıklarından kimi yanına almak istersen sana vebal yoktur."* (Ahzab, 51) buyruğunu indirince ben: Allah'a yemin ederim ki gördüğüm şu ki Rabbin ancak ne arzu ediyorsan hemen onu yerine getiriveriyor dedim.[687]

686 Ebu Bekr b. Ebu Şeybe'nin rivâyetini İbn Mace, 1972; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17101'de; Amr en-Nakid'in rivâyetini, Buhari, 5212; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16897'de; Mücahid b. Musa'nın hadisini yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16954

687 Buhari, 4788; Nesai, 3199; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16799

Şerh

"Gördüğüm kadarı ile Rabbin ne arzu ediyorsan onu hemen yerine getiriyor" yani benim gördüğüme göre O senin sorumluluğunu, yükünü hafifletiyor, bütün hususlarda senin için genişlik taktir buyuruyor. Bunun için O, seni bu hususta istediğini seçmekte serbest bırakmıştır.

Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın: "Ben kendilerini Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bağışlayanları kıskanırdım..." Bu da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in özelliklerindendir. Kendisini kendisine hibe eden kadın ile mehirsiz olarak evlenmişti. Yüce Allah da: *"Diğer mü'minler bir tarafa yalnız sana has olmak üzere helal kıldık"* (Ahzab, 50) buyurmaktadır. İlim adamları: *"Hanımlarından kimi dilersen geri bırakabilir, kimi dilersen yanına alabilirsin"* (Ahzab, 51) âyeti hakkında ihtilaf etmişlerdir. Bunun yüce Allah'ın: *"Bundan sonra... kadınlar sana helal olmaz"* (Ahzab, 52) buyruğunu nesh etmekte ve ona dilediği kadarı ile evlenmesini mübah kılmaktadır. Bir diğer görüşe göre bu âyet-i kerime sünnet ile neshedilmiştir. Zeyd b. Erkam dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu âyetin nüzulünden önce Meymune, Muleyke, Safiyye ve Cüveyriye ile evlenmiştir. Âişe (radıyallâhu anhâ) da: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kadınlarla evlenmesi kendisine helal kılınmadan vefat etmedi demiştir. Bunun aksi de söylenmiş ve yüce Allah'ın: *"Kadınlar sana helal olmaz"* buyruğunun yüce Allah'ın: *"Kimi dilersen geri bırakabilir..."* buyruğunu nesh ettiği söylenmiştir. Ama birincisi daha sahihtir. Mezhep âlimlerimizin dediklerine göre daha sahih olan Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in mevcut eşleri ile birlikte başka kadınlarla da evlenmesi kendisine mübah kılınmadan vefat etmemişti.

٣٦١٧-٥٠/٤- وَحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا كَانَتْ تَقُولُ أَمَا تَسْتَحْيِي امْرَأَةٌ تَهَبُ نَفْسَهَا لِرَجُلٍ حَتَّى أَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ تُرْجِي مَنْ تَشَاءُ مِنْهُنَّ وَتُؤْوِي إِلَيْكَ مَنْ تَشَاءُ فَقُلْتُ إِنَّ رَبَّكَ لَيُسَارِعُ لَكَ فِي هَوَاكَ

3617-50/4- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Abde b. Süleyman, Hişam'dan tahdis etti, o babasından, o Âişe'den rivâyet ettiğine göre şöyle derdi: Bir kadın kendisini bir erkeğe hibe etmekten hiç haya etmez mi? Nihayet aziz ve celil Allah: *"Hanımlarından kimi dilersen geri bırakabilir, kimi dilersen yanına alabilirsin"* (Ahzab, 51) buyruğunu indirince ben: "Muhakkak Rabbin senin arzunu çabucak yerine getiriyor" dedim. [688]

688 Buhari, 5113 -muallak olarak-; İbn Mace, 2000; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17049

٣٦١٨-٥١/٥- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ قَالَ حَضَرْنَا مَعَ ابْنِ عَبَّاسٍ جَنَازَةَ مَيْمُونَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ بِسَرِفَ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ هَذِهِ زَوْجُ النَّبِيِّ ﷺ فَإِذَا رَفَعْتُمْ نَعْشَهَا فَلَا تُزَعْزِعُوا وَلَا تُزَلْزِلُوا وَارْفُقُوا فَإِنَّهُ كَانَ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ تِسْعٌ فَكَانَ يَقْسِمُ لِثَمَانٍ وَلَا يَقْسِمُ لِوَاحِدَةٍ قَالَ عَطَاءٌ الَّتِي لَا يَقْسِمُ لَهَا صَفِيَّةُ بِنْتُ حُيَيِّ بْنِ أَخْطَبَ

3618-51/5- Bize İshak b. İbrahim ve Muhammed b. Hatim de tahdis etti. Muhammed b. Hatim dedi ki: Bize Muhammed b. Bekr tahdis etti, bize İbn Cureyc haber verdi, bana Ata haber verip dedi ki: İbn Abbas ile birlikte Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Meymune'nin cenazesinde Serih'de hazır bulunduk. İbn Abbas dedi ki: İşte bu Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesidir. Bu sebeple onun naaşını kaldıracak olursanız sakın onu sarsmayın, sallamayın. Onu yumuşaklıkla taşıyın. Şüphesiz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanında dokuz zevcesi vardı. Sekizine gün ayırır, birisine gün ayırmazdı.

Ata dedi ki: Kendisine gün ayırmadığı zevcesi Huyey b. Ahtab'ın kızı Safiyye idi. [689]

Şerh

"Bize İbn Cureyc haber verip dedi ki: Bana Ata haber verip dedi ki..." İlim adamları ittifakla Meymune (r.anha)'nın sin harfi fethalı, *re* harfi kesreli ve son harfi *fe* olmak üzere Serif'de vefat etmiştir. Serif Mekke'ye yakın bir yer olup Mekke'den altı mil uzaklıktadır. Yedi mil olduğu, dokuz mil ve on iki mil olduğu da söylenmiştir.

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sekiz zevcesine gün ayırır birine ayırmazdı. Ata dedi ki: Kendisine gün ayırmadığı zevcesi Huyey b. Ahtab'ın kızı Safiyye'dir." Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in vefat edince dokuz zevcesi olduğu doğrudur ve bunların kimlikleri bilinmekte olup az önce onların isimlerini açıkladık. "Sekizine gün ayırdığı" da meşhurdur. Ama Ata'nın: Kendisine gün ayırmadığı zevcesinin Safiyye olmasına gelince ilim adamlarının dedikleri üzere bu Ata'dan rivâyeti nakleden İbn Cureyc'in bir yanılmasıdır. Çünkü doğrusu ancak daha önce geçen hadislerde belirtildiği üzere Sevde'dir.

689 Buhari, 5067; Nesai, 3196; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5914

Kendisini Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bağışlayan kadının kim olduğu hususunda da ihtilaf etmişlerdir. Zührî, o Meymune'dir derken Um Şerik olduğu da söylendiği gibi Huzeyme kızı Zeyneb olduğu da söylenmiştir.

٣٦١٩-٥٢/٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ جَمِيعًا عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَزَادَ قَالَ عَطَاءٌ كَانَتْ آخِرَهُنَّ مَوْتًا مَاتَتْ بِالْمَدِينَةِ

3619-52/6- Bize Muhammed b. Râfi' ve Abd b. Humeyd birlikte Abdurrezzak'dan tahdis etti, o İbn Cureyc'den bu isnâd ile rivâyet etti ve şunları ekledi: Ata dedi ki: Aralarında en son vefat eden idi ve Medine'de vefat etmiştir. [690]

Şerh

"Ata dedi ki: Aralarında en son vefat eden idi, o Medine'de vefat etmiştir." Kadı Iyaz dedi ki: Ata'nın ifadesinin zahirinden anlaşıldığı üzere o aralarında en son vefat eden o idi derken kastettiği Meymune'dir. Önceki hadiste ise onun Mekke yakınlarındaki Serif'de vefat ettiğini zikretmişti. Buna göre burada Medine'de vefat ettiğini söylemesi bir yanılmadır.

En son vefat edenleri" sözüne gelince denildiğine göre Meymune 63 yılında vefat etmiştir. 66 yılında vefat ettiği söylendiği gibi Âişe'den önce 51 yılında vefat ettiği de söylenmiştir. Çünkü Âişe (radıyallâhu anhâ) 57 yılında vefat etmiştir. 58'de vefat ettiği de söylenir. Safiyye ise Medine'de 50 yılında vefat etmiştir. Kadı Iyaz'ın açıklamaları bunlardır. Onun: Medine'de vefat etti sözü Safiyye hakkında olabilir. Buna göre onun bu husustaki lafzı sahih olup bu ihtimale gelebilir ya da bu hususta açıkça anlaşılır bir ifadedir. Allah en iyi bilendir.

١٥/٣٩- بَاب اسْتِحْبَابِ نِكَاحِ ذَاتِ الدِّينِ

15/39- DİNİNE BAĞLI KADIN İLE NİKÂHLANMANIN MÜSTEHAP OLDUĞU BABI

٣٦٢٠-٥٣/١- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَعُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ قَالُوا حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ أَبِي سَعِيدٍ

690 3617 numaralı hadisin kaynakları

عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ تُنْكَحُ الْمَرْأَةُ لِأَرْبَعٍ لِمَالِهَا وَلِحَسَبِهَا وَلِجَمَالِهَا وَلِدِينِهَا فَاظْفَرْ بِذَاتِ الدِّينِ تَرِبَتْ يَدَاكَ

3620-53/1- Bize Zuheyr b. Harb, Muhammed b. el-Müsennâ ve Ubeydullah b. Said tahdis edip dediler ki: Bize Yahya b. Said, Ubeydullah'dan tahdis etti, bana Said b. Ebu Said babasından haber verdi, o Ebu Hureyre'den rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kadın dört husus için nikâhlanır. Malı için, hasebi için, güzelliği için, dini için. Sen dindar olanı ile zafer bul. Elleri toprağa değesice."* [691]

Şerh

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Kadın dört husus için nikâhlanır..."* hadisinin doğru anlamı şudur: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) âdeten insanların uygulamalarını haber vermektedir. Onlar evlenmek için bu dört hususu amaç olarak gözetirler. Onlara göre ise sonuncusu dindar olmaktır. Ama sen ey doğru yolun kendisine gösterilmesini isteyen kişi. Dindar olanını alarak zafere kavuş. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bununla böyle yapmayı emir buyurmuş değildir.

Şemir dedi ki: Haseb kişinin kendisi ve ataları için yaptığı güzel fiillere denilir.

Teribet yedâk: Elleri toprakla dolasıca tabirinin anlamı Gusül Kitabında geçti.

Bu hadis-i şerifte her hususta dindar olan ile birliktelik teşvik edilmektedir. Çünkü dindar olanlarla birlikte ve onlarla arkadaş olan, onların ahlakından bereketlenir, güzel yollarından yararlanır, onlardan yana herhangi bir kötülük gelmesinden emin olur.

٣٦٢١-٥٤/٢- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ أَبِي سُلَيْمَانَ عَنْ عَطَاءٍ أَخْبَرَنِي جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللهِ قَالَ تَزَوَّجْتُ امْرَأَةً فِي عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَلَقِيتُ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ يَا جَابِرُ تَزَوَّجْتَ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ بِكْرٌ أَمْ ثَيِّبٌ قُلْتُ ثَيِّبٌ قَالَ فَهَلَّا بِكْرًا تُلَاعِبُهَا قُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّ لِي أَخَوَاتٍ فَخَشِيتُ أَنْ تَدْخُلَ بَيْنِي وَبَيْنَهُنَّ قَالَ فَذَاكَ إِذَنْ إِنَّ الْمَرْأَةَ تُنْكَحُ عَلَى دِينِهَا وَمَالِهَا وَجَمَالِهَا فَعَلَيْكَ بِذَاتِ الدِّينِ تَرِبَتْ يَدَاكَ

691 Buhari, 5090; Ebu Davud, 2047; Nesai, 3230; İbn Mace, 1858; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14305

3621-54/2- Bize Muhammed b. Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Abdulmelik b. Ebu Süleyman, Ata'dan şöyle dediğini tahdis etti: Bana Cabir b. Abdullah haber verip dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayatta iken bir kadın ile evlendim. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile karşılaştığımda: *"Ey Cabir evlendin mi?"* sordu. Ben, evet dedim. O: *"Bakire mi, dul mu aldın?"* buyurdu. Ben, dul dedim. Allah Rasûlü: *"Seninle oynaşsın, sen de onunla oynaşasın diye neden bakire almadın ki"* buyurdu.

Ben: Ey Allah'ın Rasûlü! Benim kız kardeşlerim var. Benimle onların arasına gireceğinden korktum, dedim. Allah Rasûlü: *"O halde iyi etmişsin. Çünkü kadın dini, malı ve güzelliği dolayısı ile nikâhlanır. Elleri toprağa değesice, sen dindar olanını almaya bak"* buyurdu. [692]

١٦/٤٠- بَاب اسْتِحْبَابِ نِكَاحِ الْبِكْرِ

16/40- BAKİRE İLE EVLENMENİN MÜSTEHAP OLDUĞU BABI

٣٦٢٢-٥٥/١- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مُحَارِبٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ تَزَوَّجْتُ امْرَأَةً فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ هَلْ تَزَوَّجْتَ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ أَبِكْرًا أَمْ ثَيِّبًا قُلْتُ ثَيِّبًا قَالَ فَأَيْنَ أَنْتَ مِنَ الْعَذَارَى وَلِعَابِهَا قَالَ شُعْبَةُ فَذَكَرْتُهُ لِعَمْرِو بْنِ دِينَارٍ فَقَالَ قَدْ سَمِعْتُهُ مِنْ جَابِرٍ وَإِنَّمَا قَالَ فَهَلَّا جَارِيَةً تُلَاعِبُهَا وَتُلَاعِبُكَ

3622-55/1- Bize Ubeydullah b. Muaz tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Şu'be, Muharib b. Disar'dan tahdis etti, o Cabir b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivâyet etti: Bir kadın ile evlendim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana: *"Evlendin mi?"* sordu. Ben: Evet dedim. O: *"Bakire mi yoksa dul mu?"* buyurdu. Ben, dul deyince. Allah Rasûlü: *"Bakireler ve onlarla oynaşmak nerede kaldı?"* buyurdu.

Şu'be dedi ki: Ben bu hadisi Amr b. Dinar'a zikrettim o: Ben bunu Cabir'den dinledim, o ancak: *"Neden seninle oynaşacak, senin de kendisi ile oynaşacağın bir kız almadın"* buyurdu (dedi). [693]

---

692 Nesai, 3226; İbn Mace, 1860; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2436

693 Buhari, 5080; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2580

٣٦٢٣-٥٦/٢- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ قَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ أَنَّ عَبْدَ اللهِ هَلَكَ وَتَرَكَ تِسْعَ بَنَاتٍ أَوْ قَالَ سَبْعَ فَتَزَوَّجْتُ امْرَأَةً ثَيِّبًا فَقَالَ لِي رَسُولُ اللهِ ﷺ يَا جَابِرُ تَزَوَّجْتَ قَالَ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ فَبِكْرٌ أَمْ ثَيِّبٌ قَالَ قُلْتُ بَلْ ثَيِّبٌ يَا رَسُولَ اللهِ قَالَ فَهَلَّا جَارِيَةً تُلَاعِبُهَا وَتُلَاعِبُكَ أَوْ قَالَ تُضَاحِكُهَا وَتُضَاحِكُكَ قَالَ قُلْتُ لَهُ إِنَّ عَبْدَ اللهِ هَلَكَ وَتَرَكَ تِسْعَ بَنَاتٍ أَوْ سَبْعَ وَإِنِّي كَرِهْتُ أَنْ آتِيَهُنَّ أَوْ أَجِيئَهُنَّ بِمِثْلِهِنَّ فَأَحْبَبْتُ أَنْ أَجِيءَ بِامْرَأَةٍ تَقُومُ عَلَيْهِنَّ وَتُصْلِحُهُنَّ قَالَ فَبَارَكَ اللهُ لَكَ أَوْ قَالَ لِي خَيْرًا وَفِي رِوَايَةِ أَبِي الرَّبِيعِ تُلَاعِبُهَا وَتُلَاعِبُكَ وَتُضَاحِكُهَا وَتُضَاحِكُكَ

3623-56/2- Bize Yahya b. Yahya ve Ebu Rabî' ez-Zehrânî tahdis etti. Yahya dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd, Amr b. Dinar'dan haber verdi. O Cabir b. Abdullah'tan rivâyet ettiğine göre (babam) Abdullah vefat etti ve geriye dokuz -yahut yedi dedi- kız çocuğu bıraktı. Ben de dul bir kadın ile evlendim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana: *"Ey Cabir! Evlendin mi?" diye* sordu. Ben: Evet dedim. O: *"Bakire ile mi, dul ile mi?"* buyurdu. Ben: Hayır dul ile ey Allah'ın Rasûlü dedim.

O: *"Neden seninle oynaşacak, senin de kendisi ile oynaşacağın kız almadın ki"* yahut da *"seninle gülüşecek senin de kendisi ile gülüşeceğin"* buyurdu. Ben ona: (Babam) Abdullah vefat etti ve geriye dokuz -yahut yedi- kız çocuğu bıraktı. Ben ise onların yanına kendileri gibi birisini almaktan -yahut getirmekten- hoşlanmadım. Bunun yerine onlara göz kulak olacak, onların hallerini düzeltecek bir kadın getirmeyi arzu ettim, dedim. Allah Rasûlü: *"O halde Allah mübarek eylesin"* ya da bana: *"hayırlı olsun"* buyurdu.

Ebu Rabî'in rivâyetinde: *"Seninle oynaşacak, senin de kendisi ile oynaşacağın, seninle gülüşecek, senin de kendisi ile gülüşeceğin"* dedi. [694]

٣٦٢٤-.../٣- وَحَدَّثَنَاهُ قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرٍو عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ قَالَ لِي رَسُولُ اللهِ ﷺ هَلْ نَكَحْتَ يَا جَابِرُ وَسَاقَ الْحَدِيثَ إِلَى قَوْلِهِ امْرَأَةً تَقُومُ عَلَيْهِنَّ وَتَمْشُطُهُنَّ قَالَ أَصَبْتَ وَلَمْ يَذْكُرْ مَا بَعْدَهُ

694 Buhari, 5367, 6387; Tirmizi, 1100; Nesai, 3219; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2512

3624-.../3- Bunu bize Kuteybe b. Said de tahdis etti, bize Süfyan, Amr'dan tahdis etti, o Cabir b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana: *"Nikâhlandın mı ey Cabir? buyurdu"* ve hadisi "onlara göz kulak olacak, onları tarayacak bir kadın" ibaresine kadar hadisi nakletti. Allah Rasûlü: *"İsabet ettin"* buyurdu ve sonrasını zikretmedi.[695]

Şerh

(3622-3624 numaralı hadisler)

Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in (3622) Cabir'e: *"Evlendin mi? diye* sordu o: Evet dedi..." Bir diğer rivâyette (3622) *"Neden seninle oynaşacak, senin de kendisi ile oynaşacağın bir kız değil"* diğer rivâyette (3623) *"seninle gülüşecek, senin de kendisi ile gülüşeceğin, seninle oynaşacak, senin de kendisi ile oynaşacağın bir bakire ile evlenseydin ya"*

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Liab: oynaşmak"* lam harfi kesreli iledir. Buhari'nin bazı rivâyetlerinde lam harfi ötrelidir. (Anlamı salya olur) Kadı Iyaz dedi ki: Müslim'in kitabındaki rivâyet sadece kesre iledir. Bu da oynaşmak anlamındaki "mulaabe"den gelir. Bu hadisin şerhine dair söz söyleyenlerin çoğunluğu Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Tülaibuha: kendisi ile oynaşacağın"* lafzını bildiğimiz oyun ile açıklamışlardır. Esasen "seninle gülüşecek, senin de kendisi ile gülüşeceğin" ibaresi de bunu desteklemektedir.

Bazı ilim adamlarının dediklerine göre bunun salya anlamındaki "luab"den gelme ihtimali de vardır.

Bu hadisten:

1. Bakireler ile evlenmenin fazileti ve onlarla evlenmenin sevabının daha üstün olduğu,

2. Erkeğin zevcesi ile oynaşacağı, ona güzel ve yumuşak davranıp onunla gülüşeceği, onunla güzel geçineceği,

3. İmamın ve büyük zatın arkadaşlarına hallerini sorup durumlarını yakından inceleyeceği, onları kendi faydalarına olan işlere yönlendirip bu işlerdeki fayda yönüne dikkatlerini çekeceği hükümleri anlaşılmaktadır.

(3623) "Ben ona: (babam) Abdullah vefat etti... O da bana hayırlı olsun buyurdu."

Bu hadisten:

1. Cabir'in fazileti ve kızkardeşlerinin maslahatını kendi nefsinin payına tercih ettiği,

695 Buhari, 4052; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2535

2. Hayır ve itaat olan bir işi yapan kimseye ister dua edenle alakalı olsun ister olmasın hayırlı dua edileceği,

3. Kadının kocasına da onun çocuklarına ve aile fertlerine kendi rızası ile hizmet etmesinin caiz olduğu, rızası yoksa olmadığı hükümleri anlaşılmaktadır.

٣٦٢٥-٥٧/٤- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ عَنْ سَيَّارٍ عَنِ الشَّعْبِيِّ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي غَزَاةٍ فَلَمَّا أَقْبَلْنَا تَعَجَّلْتُ عَلَى بَعِيرٍ لِي قَطُوفٍ فَلَحِقَنِي رَاكِبٌ خَلْفِي فَنَخَسَ بَعِيرِي بِعَنَزَةٍ كَانَتْ مَعَهُ فَانْطَلَقَ بَعِيرِي كَأَجْوَدِ مَا أَنْتَ رَاءٍ مِنَ الْإِبِلِ فَالْتَفَتُّ فَإِذَا أَنَا بِرَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ مَا يُعْجِلُكَ يَا جَابِرُ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ إِنِّي حَدِيثُ عَهْدٍ بِعُرْسٍ فَقَالَ أَبِكْرًا تَزَوَّجْتَهَا أَمْ ثَيِّبًا قَالَ قُلْتُ بَلْ ثَيِّبًا قَالَ هَلَّا جَارِيَةً تُلَاعِبُهَا وَتُلَاعِبُكَ قَالَ فَلَمَّا قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ ذَهَبْنَا لِنَدْخُلَ فَقَالَ أَمْهِلُوا حَتَّى نَدْخُلَ لَيْلًا أَيْ عِشَاءً كَيْ تَمْتَشِطَ الشَّعِثَةُ وَتَسْتَحِدَّ الْمُغِيبَةُ قَالَ وَقَالَ إِذَا قَدِمْتَ فَالْكَيْسَ الْكَيْسَ

3625-57/4- Bize Yahya b. Yahya tahdis etti, bize Huşeym, Seyyar'dan haber verdi, o eş-Şa'bî'den, o Cabir b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte bir gazada idik. Gazadan döndüğümüzde pek hızlı gitmeyen bir deve üzerinde acele gitmek istedim. Arkamdan bir binekli bana yetişti. Beraberindeki bir harbe ile benim devemi dürttü. Bu sefer benim devem senin görebildiğin en asil bir deve gibi yola koyuldu. Dönüp baktığımda Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i görüverdim. O: *"Neden acele ediyorsun ey Cabir?"* buyurdu. Ben: Ey Allah'ın Rasûlü! Yeni evlendim de dedim. Allah Rasûlü: *"Sen bakire ile mi yoksa dul ile mi evlendin?"* buyurdu. Hayır dul ile dedim. Allah Rasûlü: *"Neden seninle oynaşacak, senin de kendisi ile oynaşacağın bir kız ile değil?"* buyurdu.

(Cabir) devamla dedi ki: Medine'ye geldiğimiz zaman (evlerimize) girecek olduk. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Acele etmeyin. Gece vakti girelim. -Yahut akşam vakti- ki saçları dağınık olan saçlarını tarasın, kocası yanında olmayan kadın da üstünü başını temizlesin"* buyurdu.

(Cabir) dedi ki: *"Vardığın zaman cima et, cima et"* buyurdu. [696]

696 Buhari, 5079, 5245, 5246, 5247; Müslim, 4941, 4942, 4943 -muhtasar olarak-; Ebu Davud, 2778 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2342

Şerh

"Döndüğümüz zaman acele ettim." Bu bütün diyarımızdaki nüshalarda bu şekilde: Akbelna: Döndüğümüz (zaman)" şeklindedir. Kadı Iyaz da bunu İbn Süfyan'ın Müslim'den rivâyetinden böylece nakletmiş ve şunları söylemiştir: İbn Mahhan'ın rivâyetinde ise fe ile "Akfelna: geri döndüğümüz zaman" şeklindedir. İfadenin açıklamasına gelince bu (başına hemze getirilmeksizin" kafelna: döndük anlamındadır. Bununla birlikte lam harfi fethalı olarak "akfelena" diye kaydedilmesi de sahihtir. Yani Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bizim geri dönmemizi sağlayınca demek olur. Ayrıca meçhul bir fiil olarak ukfilna: geri döndürüldüğümüz zaman şekli de mümkündür.

"Pek hızlı gitmeyen bir devem üzerinde acele ettim." Katuf, ağır yürüyen demektir.

"Bir harbe ile devemi dürttü." Burada harbe (aneze) alt tarafı demirli yaklaşık yarım mızrak uzunluğunda bir sopadır.

"Devem senin gördüğün en asil bir deve gibi hızlandı." Bu da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in açık bir mucizesi ve bereketinin bir etkisidir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Bekleyin... kocası yanında olmayan üstünü başını temizlesin"* İstihdad (tercümede üstünü başını temizlesin) aslında etek traşı için demir (ustura) kullanmak ve o tüyleri ustura ile gidermek demektir. Burada kasıt ise her ne yolla olursa olsun tüyleri almaktır. "Muhayyebe" ise kocası yanında olmayan demektir. Eğer kocası başka yerde değilse sonuna he (yuvarlak te) getirilmeksizin buşhid denilir.

Bu hadiste üstün ahlak ile ahlaklanmak, müslümanlara şefkatli olmak, ayıpları, kusurları araştırmaktan uzak durmak ve arkadaşlığın ve beraberliğin devamını gerektirecek hususları yerine getirip onlara dikkat etmek gereği anlaşılmaktadır.

Bu hadis-i şerifte geceleyin eve baskın yaparcasına gitmeyi yasaklayan sahih hadislerle çelişki sözkonusu değildir. Çünkü o yasaklar beklenmedik bir zamanda ansızın gelen kimseler hakkındadır. Burada ise onların geldiklerinin haberi önceden işitilmiş ve insanlar onların vardıklarını ve akşam şehre gireceklerini öğrenmişlerdi. İşte bunun için kocası yanında bulunmayan kadın hazırlanır, üstü başı temiz olmayan kadın üstünü başını düzeltir, kocasını karşılamaya hazırlanır. Allah en iyi bilendir.

"Vardığın zaman cima yap, cima" İbnu'l-A'râbî der ki: Hadisteki "el-keys" cima demektir. Aynı zamanda akıl anlamına da gelir. Maksat ise onu çocuk sahibi olmaya teşvik etmektir.

٣٦٢٦-.../٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الْمَجِيدِ الثَّقَفِيَّ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ عَنْ وَهْبِ بْنِ كَيْسَانَ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ خَرَجْتُ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي غَزَاةٍ فَأَبْطَأَ بِي جَمَلِي فَأَتَى عَلَيَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَقَالَ لِي يَا جَابِرُ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ مَا شَأْنُكَ قُلْتُ أَبْطَأَ بِي جَمَلِي وَأَعْيَا فَتَخَلَّفْتُ فَنَزَلَ فَحَجَنَهُ بِمِحْجَنِهِ ثُمَّ قَالَ ارْكَبْ فَرَكِبْتُ فَلَقَدْ رَأَيْتُنِي أَكُفُّهُ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ أَتَزَوَّجْتَ فَقُلْتُ نَعَمْ فَقَالَ أَبِكْرًا أَمْ ثَيِّبًا فَقُلْتُ بَلْ ثَيِّبٌ قَالَ فَهَلَّا جَارِيَةً تُلَاعِبُهَا وَتُلَاعِبُكَ قُلْتُ إِنَّ لِي أَخَوَاتٍ فَأَحْبَبْتُ أَنْ أَتَزَوَّجَ امْرَأَةً تَجْمَعُهُنَّ وَتَمْشُطُهُنَّ وَتَقُومُ عَلَيْهِنَّ قَالَ أَمَا إِنَّكَ قَادِمٌ فَإِذَا قَدِمْتَ فَالْكَيْسَ الْكَيْسَ ثُمَّ قَالَ أَتَبِيعُ جَمَلَكَ قُلْتُ نَعَمْ فَاشْتَرَاهُ مِنِّي بِأُوقِيَّةٍ ثُمَّ قَدِمَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَقَدِمْتُ بِالْغَدَاةِ فَجِئْتُ الْمَسْجِدَ فَوَجَدْتُهُ عَلَى بَابِ الْمَسْجِدِ فَقَالَ الْآنَ حِينَ قَدِمْتَ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ فَدَعْ جَمَلَكَ وَادْخُلْ فَصَلِّ رَكْعَتَيْنِ قَالَ فَدَخَلْتُ فَصَلَّيْتُ ثُمَّ رَجَعْتُ فَأَمَرَ بِلَالًا أَنْ يَزِنَ لِي أُوقِيَّةً فَوَزَنَ لِي بِلَالٌ فَأَرْجَحَ فِي الْمِيزَانِ قَالَ فَانْطَلَقْتُ فَلَمَّا وَلَّيْتُ قَالَ ادْعُ لِي جَابِرًا فَدُعِيتُ فَقُلْتُ الْآنَ يَرُدُّ عَلَيَّ الْجَمَلَ وَلَمْ يَكُنْ شَيْءٌ أَبْغَضَ إِلَيَّ مِنْهُ فَقَالَ خُذْ جَمَلَكَ وَلَكَ ثَمَنُهُ

3626-.../5- Bize Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti, bize Abdülvehhab -yani b. Abdülmecid es-Sekafi- tahdis etti, bize Ubeydullah, Vehb b. Keysan'dan tahdis etti, o Cabir b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivâyet etti: Bir gazada Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte çıkmıştım. Devem beni geciktirdi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanıma gelerek bana: *"Ey Cabir"* dedi. Ben: Buyur dedim. O: *"Nasılsın"* buyurdu. Ben: Devem beni geciktirdi ve yoruldu. Bundan dolayı geri kaldım dedim. Bunun üzerine Allah Rasûlü inip bastonu ile onu dürttü. Sonra: *"Bin"* buyurdu. Ben de bindim. Bu sefer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in önüne geçmesin diye onun yularını kısmaya başladığımı gördüm. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Evlendin mi"* buyurdu. Ben: Evet, dedim. O: *"Bakire ile mi dul ile mi"* buyurdu. Ben: Hayır, dul ile dedim. Allah Rasûlü: *"Neden seninle oynaşacak, senin de kendisi ile oynaşacağın bir kız almadın"* buyurdu. Ben: Benim kızkardeşlerim var, bu sebeple onları toparlayacak, onları tarayacak, onların başında duracak bir kadın ile evlenmeyi arzu ettim dedim. Allah Rasûlü: *"Madem Medine'ye*

geleceksin. Medine'ye vardığında cima etmeye bak, cima etmeye" buyurdu. Sonra da: *"Deveni satar mısın"* buyurdu. Ben: Evet dedim. Benden onu bir ukiyeye satın aldı. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de Medine'ye geldi, ben de sabah vakti vardım. Mescide geldim. Onu mescidin kapısında gördüm. *"Şimdi mi geldin"* buyurdu. Ben: Evet dedim. Allah Rasûlü: *"Deveni bırak ve içeri girip iki rekât namaz kıl"* buyurdu. Ben de içeri girip namaz kıldıktan sonra döndüm. Bilâl'e bana bir ukiye tartıp vermesini emretti. O da bana tarttı. Teraziyi de ağır bastırdı. Ben arkamı dönüp gidince Allah Rasûlü: *"Bana Cabir'i çağırın"* buyurdu. Beni çağırdılar. Şimdi deveyi bana geri verecek dedim. Bundan daha çok sevmediğim bir şey yoktu. O: *"Deveni al, paran da senin olsun"* buyurdu. [697]

Şerh

"Bastonu ile onu dürttü." Mihcem mim harfi kesreli olarak ucu bükülmüş bineklinin düşürdüklerini kendisi ile aldığı bir sopaya denilir.

Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"İçeri gir, iki rekât namaz kıl"* buyruğundan, yolculuktan gelinince iki rekât namaz kılmanın müstehap olduğu hükmü anlaşılmaktadır.

"Bilâl bana tarttı ve teraziyi ağır bastırdı." Buradan da bedel borç ve benzeri ödemeler yapılırken terazinin ağır tutulmasının müstehap olduğu hükmü anlaşılmaktadır. İleride Cabir'in rivâyet ettiği bu hadis ile onun deveyi satması ile ilgili açıklamalar yüce Allah'ın izni ile Buyu Kitabı'nda gelecektir.

٣٦٢٧-٥٨/٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى حَدَّثَنَا الْمُعْتَمِرُ قَالَ سَمِعْتُ أَبِي حَدَّثَنَا أَبُو نَضْرَةَ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ كُنَّا فِي مَسِيرٍ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَأَنَا عَلَى نَاضِحٍ إِنَّمَا هُوَ فِي أُخْرَيَاتِ النَّاسِ قَالَ فَضَرَبَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَوْ قَالَ نَخَسَهُ أُرَاهُ قَالَ بِشَيْءٍ كَانَ مَعَهُ قَالَ فَجَعَلَ بَعْدَ ذَلِكَ يَتَقَدَّمُ النَّاسَ يُنَازِعُنِي حَتَّى إِنِّي لَأَكُفُّهُ قَالَ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَتَبِيعُنِيهِ بِكَذَا وَكَذَا وَاللهُ يَغْفِرُ لَكَ قَالَ قُلْتُ هُوَ لَكَ يَا نَبِيَّ اللهِ قَالَ أَتَبِيعُنِيهِ بِكَذَا وَكَذَا وَاللهُ يَغْفِرُ لَكَ قَالَ قُلْتُ هُوَ لَكَ يَا نَبِيَّ اللهِ قَالَ وَقَالَ لِي أَتَزَوَّجْتَ بَعْدَ أَبِيكَ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ ثَيِّبًا أَمْ بِكْرًا قَالَ قُلْتُ ثَيِّبًا قَالَ فَهَلَّا تَزَوَّجْتَ بِكْرًا تُضَاحِكُكَ وَتُضَاحِكُهَا وَتُلَاعِبُكَ وَتُلَاعِبُهَا قَالَ أَبُو نَضْرَةَ فَكَانَتْ كَلِمَةً يَقُولُهَا الْمُسْلِمُونَ افْعَلْ كَذَا وَكَذَا وَاللهُ يَغْفِرُ لَكَ

697 1655 numaralı hadisin kaynakları

3627-58/6- Bize Muhammed b. Abdu'l-A'lâ tahdis etti, bize el-Mu'temir tahdis edip dedi ki: Babamı şöyle derken dinledim: Bize Ebu Nadra, Cabir b. Abdullah'tan şöyle dediğini tahdis etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile bir yolculukda idik. Ben de su taşıyan bir deveye binmiştim. O bindiğim deve ise yolcu kafilesinin arkalarında idi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona vurdu -ya da onu dürttü dedi- zannederim beraberindeki bir şeyle (dürttü) dedi. Artık bundan sonra o deve herkesin önüne geçmeye ve beni yularını kısmak zorunda bırakacak kadar ileri gitmeye koyuldu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Şu kadara şu kadara Allah da sana mağfiret buyursun"* buyurdu. Ben de: O senindir ey Allah'ın Nebisi dedim. Allah Rasûlü: *"Bunu bana şu kadara şu kadara satıyor musun. Allah da sana mağfiret buyursun."* buyurdu. Ben: Ey Allah'ın Nebisi! O senindir. Yine bana: *"Babandan sonra evlendin mi"* buyurdu. Ben, evet dedim. O: *"Dul ile mi, bakire ile mi"* buyurdu. Ben: Dul ile dedim. Allah Rasûlü: *"Neden seninle gülüşecek, senin de kendisi ile gülüşeceğin; seninle oynaşacak, senin de kendisi ile oynaşacağın bakire birisi ile evlenmedin"* buyurdu.

Ebu Nadra dedi ki: Bu müslümanların söyledikleri bir sözdü. Şunu şunu yap, Allah da sana mağfiret buyursun, (derlerdi). [698]

Şerh

"Ben su taşıyan bir deveye binmiştim." Nâdıh, üzerinde su taşınan deve demektir.

Allah en iyi bilendir.

١٧/٤١- بَاب خَيْرُ مَتَاعِ الدُّنْيَا الْمَرْأَةُ الصَّالِحَةُ

17/41- DÜNYA METAININ EN HAYIRLISI SALİHA KADINDIR BABI

٣٦٢٨-٦٤/١- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ الْهَمْدَانِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ يَزِيدَ حَدَّثَنَا حَيْوَةُ أَخْبَرَنِي شُرَحْبِيلُ بْنُ شَرِيكٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحُبُلِيَّ يُحَدِّثُ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ الدُّنْيَا مَتَاعٌ وَخَيْرُ مَتَاعِ الدُّنْيَا الْمَرْأَةُ الصَّالِحَةُ

698 Buhari, 2718; Müslim, 4078; Nesai, 4655; İbn Mace, 2205; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3101

3628-64/1- Bana Muhammed b. Abdullah b. Numeyr el-Hemedâni tahdis etti, bana Abdullah b. Yezid tahdis etti, bize Hayve tahdis etti, bana Şurahbil b. Şerik'in haber verdiğine göre o Abdurrahman el-Hubulî'yi Abdullah b. Amr'dan şunu tahdis ederken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Dünya bir metadır. Dünya metaının en hayırlısı ise saliha bir kadındır"* buyurdu. [699]

١٨/٤٢- بَاب الْوَصِيَّةِ بِالنِّسَاءِ

18/42- KADINLARI TAVSİYE ETME BABI

٣٦٢٩-١/٦٥- وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ حَدَّثَنِي ابْنُ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ الْمَرْأَةَ كَالضِّلَعِ إِذَا ذَهَبْتَ تُقِيمُهَا كَسَرْتَهَا وَإِنْ تَرَكْتَهَا اسْتَمْتَعْتَ بِهَا وَفِيهَا عِوَجٌ

3629-65/1- Bana Harmele b. Yahya da tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus, İbn Şihâb'dan haber verdi, bana İbnu'l-Müseyyeb, Ebu Hureyre'den şöyle dediğini tahdis etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"Şüphesiz ki kadın kaburga kemiği gibidir. Onu düzeltmeye kalkarsan onu kırarsın. Onu olduğu gibi bırakırsan ondan kendisinde bir eğrilik olmakla birlikte yararlanırsın."* [700]

٣٦٣٠-.../٢- وَحَدَّثَنِيهِ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ كِلَاهُمَا عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ عَنْ ابْنِ أَخِي الزُّهْرِيِّ عَنْ عَمِّهِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ سَوَاءً

3630-.../2- Bunu bana Zuheyr b. Harb ve Abd b. Humeyd de tahdis etti, ikisi Yakub b. İbrahim b. Sa'd'dan, o ez-Zührî'nin kardeşinin oğlundan, o amcasından bu isnad ile birebir aynen rivâyet etti. [701]

٣٦٣١-٣/٥٩- حَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ وَاللَّفْظُ لِابْنِ أَبِي عُمَرَ قَالَا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ الْمَرْأَةَ خُلِقَتْ مِنْ ضِلَعٍ لَنْ تَسْتَقِيمَ لَكَ عَلَى طَرِيقَةٍ فَإِنْ اسْتَمْتَعْتَ بِهَا اسْتَمْتَعْتَ بِهَا وَبِهَا عِوَجٌ وَإِنْ ذَهَبْتَ تُقِيمُهَا كَسَرْتَهَا وَكَسْرُهَا طَلَاقُهَا

---

699 Nesai, 3232; İbn Mace, 1855; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8849

700 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13363

701 Tirmizi, 1188; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13247

3631-59/3- Bize Amr en-Nâkid ve İbn Ebu Ömer -lafız İbn Ebu Ömer'e ait olmak üzere- tahdis edip dediler ki: Bize Süfyan, Ebu Zinad'dan tahdis etti, o el-A'rec'den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki:

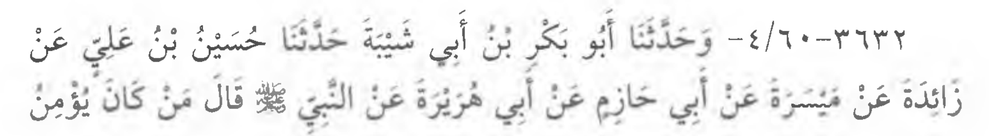
"Şüphesiz kadın bir kaburga kemiğinden yaratılmıştır. Bir yol üstünde o senin için dosdoğru bir hal almaz. Eğer ondan yararlanacak olursan onda bir eğrilik bulunmakla birlikte ondan yararlanırsın. Eğer onu doğrultmaya kalkışırsan onu kırarsın. Onu kırmak, onu boşamaktır." [702]

Şerh

"Şüphesiz kadın kaburga kemiğinden yaratılmıştır... Onu kırmak onu boşamaktır." Hadisteki "el-i'vec: eğrilik" lafzını bazıları ayn harfi fethalı bazıları kesreli olarak zaptetmişlerdir. Muhtemelen fethalı daha çoktur. Hafız Ebu'l-Kasım b. Asâkir ve başkaları ise kesreli olarak zaptetmişlerdir. İleride yüce Allah'ın izni ile dil bilginlerinden nakledeceklerimizin gerektirdiği üzere bu daha çok tercih edilir. Dil bilginleri der ki: Fethalı olarak avec duvar, sopa ve buna benzer dikey şeyler hakkında kullanılır. Kesreli ise yaygı, yer, geçim ve din gibi hususlar hakkında kullanılır. Mesela filan kişinin dininde ivec vardır denilir. Dil bilginlerinin açıklamaları bunlardır. el-Metali sahibi der ki: Dil bilginlerinin dediklerine göre fethalı olarak avec şahıs hakkında sözkonusu olur. Kesreli ise görüş ve konuşma gibi müşahhas olarak görülmeyen şeyler hakkında kullanılır. Ancak Ebu Amr eş-Şeybâni onlardan ayrı olarak tek başına şunları söyler: Her ikisi de kesrelidir, mastarları da fethalı gelir.

Dila': Kaburga kemiği dat harfi kesreli, lam harfi fethalıdır. Bunda fukahanın ya da bazılarının söyledikleri Havva, Âdem'in kaburga kemiğinden yaratılmıştır sözüne delil olabilir. Yüce Allah: *"Sizi tek bir candan yaratan, ondan da eşini yaratan"* (Nisa, 1) buyurmaktadır. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de kadının kaburga kemiğinden yaratıldığını beyan etmektedir.

Bu hadiste kadınlar ile iyi geçinmek, onlara iyi davranmak, onların huylarındaki eğriliklere sabretmek, akıllarının zayıflıklıklarına katlanmak, sebebsiz yere onları boşamanın mekruh olduğuna ve her bakımdan dosdoğru olmalarının beklenmediğine delil vardır. Allah en iyi bilendir.

٣٦٣٢-٦٠/٤- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ عَنْ زَائِدَةَ عَنْ مَيْسَرَةَ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ

702 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13701

بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَإِذَا شَهِدَ أَمْرًا فَلْيَتَكَلَّمْ بِخَيْرٍ أَوْ لِيَسْكُتْ وَاسْتَوْصُوا بِالنِّسَاءِ فَإِنَّ الْمَرْأَةَ خُلِقَتْ مِنْ ضِلَعٍ وَإِنَّ أَعْوَجَ شَيْءٍ فِي الضِّلَعِ أَعْلَاهُ إِنْ ذَهَبْتَ تُقِيمُهُ كَسَرْتَهُ وَإِنْ تَرَكْتَهُ لَمْ يَزَلْ أَعْوَجَ اسْتَوْصُوا بِالنِّسَاءِ خَيْرًا

3632-60/4- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Huseyn b. Ali, Zaide'den tahdis etti, o Meysere'den, o Ebu Hâzim'den, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivâyet etti: *"Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kimse bir işe tanık olursa ya hayır söylesin yahut sussun. Kadınlar hakkında da birbirinize hayır tavsiye ediniz. Şüphesiz kadın kaburga kemiğinden yaratılmıştır ve elbette kaburga kemiğinde en eğri taraf da onun üst tarafıdır. Onu düzeltmeye kalkarsan onu kırarsın. Onu kendi haline bırakırsan eğri kalmaya devam eder. Kadınlar hakkında birbirinize hayır tavsiye edin."* [703]

Şerh

"Bir işe tanık olursa ya hayır söylesin yahut sussun. Kadınlar hakkında birbirinize hayır tavsiye edin." Bu hadiste kadınlara şefkatle davranmak ve az önce kaydettiğimiz gibi onlara katlanmak teşvik edilmektedir. Aynı zamanda insanın hayırdan başka şekilde konuşmaması gerekir. Herhangi bir faydası olmayan mübah konuşmalara gelince harama ya da mekruha uzanır korkusu ile onu da konuşmamak gerekir.

٣٦٣٣-٦١/٥- وَحَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى الرَّازِيُّ حَدَّثَنَا عِيسَى يَعْنِي ابْنَ يُونُسَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ أَبِي أَنَسٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَا يَفْرَكْ مُؤْمِنٌ مُؤْمِنَةً إِنْ كَرِهَ مِنْهَا خُلُقًا رَضِيَ مِنْهَا آخَرَ أَوْ قَالَ غَيْرَهُ

3633-61/5- Bana İbrahim b. Musa er-Razi tahdis etti, bize İsa b. Yunus tahdis etti, bize Abdülhamid yani b. Cafer İmran b. Ebu Enes'den tahdis etti, o Ömer b. el-Hakem'den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Mümin bir erkek, mümin bir kadına buğz etmesin. Onun bir huyundan hoşlanmaz ise bir başka huyundan hoşnut olur"* ya da *"diğerinden"* buyurdu. [704]

703 Buhari, 3331; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13434
704 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14268

٣٦٣٤-.../٦- وحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا عِمْرَانُ بْنُ أَبِي أَنَسٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ

3634-.../6- Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Ebu Âsım tahdis etti, bize Abdülhamid b. Cafer tahdis etti, bize İmran b. Ebu Enes, Ömer b. el-Hakem'den tahdis etti, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivâyet etti.

Şerh

(3633) *"Mümin bir erkek, mümin bir kadına buğz etmesin..."* Yefrak: ye ve re harfleri fethalı, aradaki fe harfi sakin olmak üzere dil bilginleri bir kimseye buğz etmeyi anlatmak için kullanılır demişlerdir. Ferk, buğz etmek demektir. Kadı Iyaz dedi ki: Bu buyruk aslında nehy için değildir, haberdir. Yani ondan kadına tam ve eksiksiz bir nefret meydana gelmez. Çünkü erkeklerin kadınlardan nefret etmesi kadınların erkeklere nefret etmesinden farklıdır. Bundan dolayı Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Onun bir huyundan hoşlanmazsa bir diğerinden hoşnut olur"* buyurmuştur. Kadı Iyaz'ın sözleri bunlardır. Ama bu açıklamalar zayıf ya da yanlıştır. Aksine bunun doğrusu bunun bir nehy (yasak) olduğudur. Yani ona buğz etmemesi gerekir. Çünkü erkek kadında hoşlanmadığı bir huy bulursa onda hoşlanacağı başka bir huy bulabilir. Mesela kötü huylu olmakla birlikte dinine bağlı yahut güzel yahut iffetli yahut ona karşı merhametli ve buna benzer nitelikte olabilir. İşte bunun bir nehiy (yasak) olduğuna dair bu açıklama şu iki sebep dolayısı ile kesindir:

1. Rivayetlerde bilinen kâf harfi merfu değil sakin olarak "la yefrek: buğz etmesin" şeklinde gelmiştir. Bu şekil ise kaçınılmaz olarak nehy anlamındadır. Eğer merfu olarak (la yefreku) diye rivâyet edilmiş olsaydı bile yine haber kipinde nehy anlamında olurdu.

2. Vakıada bunun aksi görülmektedir. Çünkü bazı kimseler eşine oldukça ileri derecede buğz eder. Eğer hadis haber olsaydı vakıa ona muhalif olmazdı. Oysa bu bir vakıadır. Kadı Iyaz'ı böyle bir açıklamaya yapmaya itenin ne olduğunu da bilmiyorum.

١٤/٤٣- بَاب لَوْلَا حَوَّاءُ لَمْ تَخُنْ أُنْثَى زَوْجَهَا الدَّهْرَ

14/43- HAVVA OLMASAYDI HİÇBİR DİŞİ EBEDİYYEN KOCASINA HAİNLİK ETMEZDİ

٣٦٣٥-٦٢/١- حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ مَعْرُوفٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ أَنَّ أَبَا يُونُسَ مَوْلَى أَبِي هُرَيْرَةَ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ لَوْلَا حَوَّاءُ لَمْ تَخُنْ أُنْثَى زَوْجَهَا الدَّهْرَ

3635-62/1- Bize Harun b. Maruf da tahdis etti, bize Abdullah b. Vehb tahdis etti, bana Amr b. el-Haris'in haber verdiğine göre Ebu Hureyre'nin azadlısı Ebu Yunus kendisine Ebu Hureyre'den tahdis ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Havva olmasaydı hiçbir dişi kocasına ebediyyen hainlik etmezdi"* buyurdu. [705]

Şerh

"Havva olmasaydı hiçbir dişi kocasına ebediyyen hainlik etmezdi." Hiçbir zaman ona hainlik etmezdi. Havvâ isminin sonu med iledir. İbn Abbas'dan şöyle dediğini rivâyet etmekteyiz: Ona Havva denilmesi, diri olan herkesin annesi olduğundandır.

Bir görüşe göre o Âdem'e yirmi doğumdan kırk çocuk doğurmuştur. Her bir doğumda biri erkek biri dişi doğuyordu. Havva'nın Âdem'in kaburga kemiğinden ne zaman yaratıldığı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Cennete girmeden önce yaratıldığı ve ikisinin birlikte cennete girdikleri söylendiği gibi cennette yaratıldığı da söylenmiştir.

Kadı Iyaz dedi ki: Hadisin anlamı da şudur: O Âdem'in kızlarının anneleridir. Bu sebeple kızlar da annelerine benzemiş ve İblis ile birlikte ağaçtan yemek kıssasında meydana gelen olaylar sebebi ile o damarı devam etmiştir. Şeytan Havva'ya ağaçtan yemeyi güzel gösterip onu kandırınca, Âdem'e ağacı haber vermiş o da ondan yemişti.

٣٦٣٦-٦٣/٢- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ قَالَ هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا

705 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15471

وَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَوْلَا بَنُو إِسْرَائِيلَ لَمْ يَخْبُثْ الطَّعَامُ وَلَمْ يَخْنَزْ اللَّحْمُ وَلَوْلَا حَوَّاءُ لَمْ تَخُنْ أُنْثَى زَوْجَهَا الدَّهْرَ

3636-63/2- Bize Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den şöyle dediğini tahdis etti: Bu(nlar) Ebu Hureyre'nin bize Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den tahdis ettikleridir. Böyle deyip çeşitli hadisler zikretti. Onlardan birisi de şudur: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"Eğer İsrailoğulları olmasaydı yemek bozulmazdı, et kokmazdı, Havva da olmasaydı hiçbir dişi ebediyyen kocasına hainlik etmezdi."* [706]

Şerh

"İsrail oğulları olmasaydı yemek bozulmaz et kokmazdı." İlim adamlarının dediklerine göre hadisin anlamı şudur: Allah İsrailoğullarına men ve selvayı indirdiği zaman bunları biriktirmeleri de yasaklanmıştı. Ama onlar biriktirdiler. Bundan dolayı bozuldu ve kokuştu. İşte bu hâl o zamandan itibaren devam etti. Allah en iyi bilendir.

706 Buhari, 3399; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14703

İÇİNDEKİLER

15/7- HAC KİTABI

* 5. ciltten devam *

16/8- NİKÂH KİTABI

17/... SÜT EMME KİTABI